INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

INSPIRATION FOR THE MODERN RESEARCHER

2024 №9

intereduglobalstudy.com

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific-theoretical and methodological journal

SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL JOURNAL IE&GS

2992-9024 ISSN

2024 № 9 ISSUE 9 ISSN 2992-9024

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
2024-yil, 9-son

BUXORO – 2024

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

UZB

Muassis: Buxoro davlat pedagogika instituti

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2023-yil 08 avgust №-111889-sonli guvohnoma bilan ro‘yxatga olingan

Bosh muharrir: Yadgarov Nodir Djalolovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Jamoatchilik kengashi raisi: Ma’murov Bahodir Baxshulloyevich, pedagogika fanlari doktori, professor, Buxoro davlat pedagogika instituti rektori

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi OAK Rayosatining 2024 yil 31- yanvardagi 350-son qaroriga asosan pedagogika, psixologiya, san’atshunoslik fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan “Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxati” ga kiritilgan

Jurnal 2023 yilda tashkil etilgan, o‘zbek, rus va ingliz tillarida nashr etiladi

«INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY» ilmiy-metodik jurnalidan ko‘chirib bosish tahririyatning roziligi bilan amalga oshiriladi

Tahririyat manzili:
200100, O‘zbekiston Respublikasi, Buxoro shahri Namozgoh ko‘chasi 24-uy,
E-mail:
pedagogicalperspective2023@gmail. com
Tel:+998(97) 300-34-00
Jurnal sayti:
intereduglobalstudy.com

Maqolada keltirilgan faktlarning to‘g‘riligi uchun muallif mas’uldir

TAHRIR HAY’ATI:

Dr. Ihsan Taktash, professor, Yildirim Boyazit nomidagi Anqara universiteti, Turkiya.

Tanirberganov Medeubek Jumataevich, pedagogika fanlari doktori, professor, Qozog‘iston Pedagogika fanlari Akademiyasining akademigi, M. Auyezov Janubiy Qozog‘iston Universiteti, Qozog‘iston

Baydabekov Auez Kenesbekovich, t.f.d., professor, L.N. Gumilyov nomidagi Yevroosiyo milliy universiteti, Qozog‘iston

Chernikova Svetlana Mixaylovna, pedagogika fanlari doktori, professor, I.S. Turgenev nomidagi Oryol davlat universiteti, Rossiya

Tajixodjayev Zokirxo‘ja Abdusattorovich, texnika fanlari doktori, professor, O‘zbekiston

Olimov Shirinboy Sharofovich, pedagogika fanlari doktori, professor, Buxoro davlat universiyeti, O‘zbekiston

Jo’rayev Husniddin Oltinboyevich, pedagogika fanlari doktori, professor, Buxoro davlat universiyeti, O‘zbekiston

Sharif Ramazanovich Baratov, psixologiya fanlari doktori, professor, Buxoro xorojiy tillar va psixologiya instituti, O‘zbekiston

Nazarov Akmal Mardonovich, psixologiya fanlari doktori (Dsc), professor, Buxoro davlat universiyeti, O‘zbekiston

Jabborov Xazrat Xusenovich, psixologiya fanlari doktori (Dsc), dotsent, Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti, O‘zbekiston

Boymudorova Gulzoda Toshtemirovna, pedagogika fanlari doktori, professor, Buxoro davlat pedagogika instituti, O‘zbekiston

Saidova Mohinur Jonpo‘latovna, pedagogika fanlari doktori (Dsc), professor, Buxoro davlat pedagogika instituti, O‘zbekiston

Qo‘ldoshev Rustambek Avezmurodovich, pedagogika fanlari doktori (Dsc), dotsent, Buxoro davlat pedagogika instituti, O‘zbekiston

Kamolov Iftixor Baxtiyorovich pedagogika fanlari doktori (Dsc), professor, Qarsi davlat universiteti, O‘zbekiston

Ochilov Farxod Egamberdiyevich, texnika fanlari nomzodi, professor, Qarshi davlat universiyeti, O‘zbekiston

Shovdirov Sunnat Aslanovich, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Navoiy davlat pedagogika instituti, O‘zbekiston

Mas’ul kotib: **Mamurova Dilfuza Islomovna**, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat pedagogika instituti, O‘zbekiston

Texnik muxarrir: **Davronov Ismoil Ergashevich**, dotsent, Buxoro davlat pedagogika instituti, O‘zbekiston

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

RU Научно-теоретический и методический журнал

Учредитель: Бухарский государственный педагогический институт

Журнал зарегистрирован Агентством информации и массовых коммуникаций при Администрации Президента Республики Узбекистан свидетельством №111889 от 08 августа 2023 года.

Главный редактор: Ядгаров Нодир Джалолович, доктор педагогических наук, профессор
Председатель Общественного совета: Мамуров Баходир Бахшуллоевич, доктор педагогических наук, профессор, ректор Бухарского государственного педагогического института
Журнал включен в список национальных изданий, рекомендованных для публикации основных научных результатов диссертаций кандидатов на соискание ученой степени доктора философии (PhD), доктора наук (DSc). Согласно решению Президиума ВАК РУз от 31 января 2024 г. №350. По направлении педагогики, психологии и искусствоведение

Журнал был основан в 2023 году и выпускается на узбекском, русском и английском языках
Использование научно-методического журнала «INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY» с согласия редакции
Адрес редакции:
ул. Намозгох 24, г. Бухара, Республика Узбекистан, 200100, E-mail: pedagogicalperspective2023@gmail. com
Tel: +998(97) 300-34-00
Сайт журнала: intereduglobalstudy.com
За достоверность информаций, представленных в статье ответственность, несет автор

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Dr.Ихсан Токташ, профессор, Анкаринский университет имени Йылдырыма Беязыта, Турция
Танирбергенов Медеубек Жуматаевич, доктор педагогических наук, профессор, академик Академии педагогических наук Казахстана, Южно-Казахстанский университет им.М. Ауэзова, Казахстан
Байдабеков Ауезу Кенесбекович, д.т.н., пофессор, Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Казахстан
Черникова Светлана Михайловна, доктор педагогических наук, профессор, Орловский государственный университет им. И.С.Тургенева, Россия.
Таджиходжаев Зокирходжа Абдусатторович, доктор технических наук, профессор, Узбекистан
Олимов Ширинбой Шарофович, доктор педагогических наук, профессор, Бухарский государственный университет, Узбекистан
Жураев Хусниддин Олтинбаевич, доктор педагогических наук, профессор, Бухарский государственный университет, Узбекистан
Шариф Рамазанович Баратов, доктор психологических наук, профессор, Бухарский институт иностранных языков и психологии, Узбекистан
Назаров Акмал Мардонович, доктор психологических наук, профессор, Бухарский государственный университет, Узбекистан
Жаббаров Хазрат Хусенович, доктор психологических наук, доцент, Ташкентский государственный университет востоковедения, Узбекистан
Боймудорова Гулзода Тоштемировна, доктор педагогических наук, профессор, Бухарский государственный педагогический институт, Узбекистан
Саидова Мохинур Жонпулатовна, доктор педагогических наук, профессор, Бухарский государственный педагогический институт, Узбекистан
Кулдошев Рустамбек Авезмуродович, доктор педагогических наук, доцент, Бухарский государственный педагогический институт, Узбекистан
Камолов Ифтихор Бахтиёрович, доктор педагогических наук, профессор. Каршинский государственный университет, Узбекистан
Очилов Фарход Эгамбердиевич, кандидат технических наук, профессор, Каршинский государственный университет, Узбекистан
Шовдиров Суннат Асланович, доктор философии педагогических наук (PhD), доцент, Навоийский государственный педагогический институт, Узбекистан
Ответственный редактор: Мамурова Дилфуза Исломовна, доктор философии педагогических наук (PhD), доцент, Бухарский государственный педагогический институт, Узбекистан
Технический редактор: Давронов Исмоил Эргашевич, доцент, Бухарский государственный педагогический институт, Узбекистан

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

Scientific theoretical and methodical journal

ENG

Founder: Bukhara State Pedagogical Institute
The journal was registered by the Agency of Information and Mass Communications under the Administration of the President of the Republic of Uzbekistan with certificate
No. 111889 dated August 08, 2023

Editor-in-Chief: Yadgarov Nodir Djalolovich, doctor of pedagogical sciences (Dsc), professor
Chairman of the Public Council: Mamurov Bakhodir Bakhshulloevich, doctor of pedagogical sciences (Dsc), professor, Rector of the Bukhara State Pedagogical Institute

The journal is included in the list of national publications recommended for publishing the main scientific results of dissertations of candidates for the degree of Doctor of Philosophy (PhD), Doctor of Science (DSc). According to the decision of the Presidium of the Supreme (Higher) Attestation Commission of the Republic of Uzbekistan dated January 31, 2024 No. 350. In the direction of pedagogy, psychology and art science

The journal was founded in 2023 and is published in Uzbek, Russian and English.

Use of the scientific and methodological journal «INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY» with the consent of the editorial board
Editorial address**:** st. Namozgokh 24, Bukhara, Republic of Uzbekistan, 200100, Email**:** pedagogicalperspective2023@gmail.com
Tel:+998(97) 300-34-00

Website of the journal: intereduglobalstudy.com
The information presented in the article. are the responsibility of the author for reliability

EDITORIAL TEAM:

Dr. Ihsan Toktash, professor, Ankara Yıldırım Beyazıt University, Turkey
Medeubek J. Tanirbergenov, doctor of pedagogical sciences, professor, Academician of the Academy of Pedagogical Sciences of Kazakhstan, M. Auezov South Kazakhstan University, Kazakhstan
Auyez Baidabekov, Dr.tech.s., professor, L.N. Gumilev Eurasian National University, Kazakhstan.
Svetlana M. Chernikova, doctor of pedagogical sciences, professor I.S. Turgenev, Oryol State University, Russia
Zokirxo'ja A. Tadjixodjayev, doctor of technical sciences, professor, Uzbekistan.
Shirinboy Sh. Olimov, doctor of pedagogical sciences, professor, Bukhara State University, Uzbekistan
Khusniddin O. Juraev, doctor of pedagogical sciences, professor. Bukhara State University, Uzbekistan.
Sharif R. Baratov, doctor of psychological sciences, professor, Bukhara Institute of Foreign Languages and Psychology, Uzbekistan
Nazarov M. Akmal, doctor of psychological sciences, professor, Bukhara State University, Uzbekistan
Jabbartov Kh. Khazrat, doctor of psychological sciences (Dsc), associate professor, Tashkent State University of Oriental Studies, Uzbekistan
Gulzoda T. Boymudorova, doctor of pedagogical sciences (Dsc), professor, Bukhara state pedagogical institute, Uzbekistan
Mokhinur J. Saidova, doctor of pedagogical sciences (Dsc), professor, Bukhara state pedagogical institute, Uzbekistan
Rustamdek A. Kuldoshev, doctor of pedagogical sciences (Dsc), associate professor, Bukhara state pedagogical institute, Uzbekistan
Iftixor B. Kamolov, doctor of pedagogical sciences (Dsc), professor, Qarshi State University, Uzbekistan.
Farxod E. Ochilov, doctor of philosophy of technical sciences (PhD), professor, Qarshi State University, Uzbekistan
Sunnat A. Shovdirov, doctor of philosophy of pedagogical sciences (PhD), Navoi State Pedagogical Instituti, Uzbekistan
Managing editor: Dilfuza I. Mamurova, doctor of philosophy of pedagogical sciences (PhD), associate professor. Bukhara state pedagogical institute, Uzbekistan.
Technical editor: Ismoil E. Davronov, doctor of philosophy of pedagogical sciences (PhD), associate professor. Bukhara state pedagogical institute, Uzbekistan

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

UZB

13.00.00 – Pedagogika fanlari		
Berdiyev M.	Raqamli pedagogika asosida tabiiy fanni o`qitish metodikasini takomillashtirish	14–19
Maxmadiyeva G. S.	Immersiv o`quv dasturlari orqali rus tilini ikkinchi til sifatida o`rgatish	20–25
Temirova M. K.	O`quvchilarga estetikaning zamonaviylik dialektikasni o`rgatishning ahamiyati	26–32
Raupova S. A.	Tabiiy fanlarni o`qitishda o`quvchilarda tabiiy-ilmiy savodxonlik va amaliy kompetensiyalarni shakllantirish	33–37
Matmuratov A. A.	Farididdin Attor ma'naviy-axloqiy qarashlarining antropologik-pedagogik imkoniyatlari	38–44
Turumbetova A. Yu.	Boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'quv-biluv motivatsiyasini mustaqil ishlar vositasida shakllantirishning mavjud holati	45–53
Shaniyazov I. R.	Yosh futbolchilarning hujum taktik harakatlarida bajariladigan harakat faoliyatning ahamiyati	54–62
Abduqodirov J. A.	Optika bo'yicha nostandart masalalar yechishning pedagogik modeli va uni joriy etishning pedagogik shartlari	63–70
Musurmonov M. A.	Talabalarda ilmiy-tabiiy dunyoqarashning shakllanganligini aniqlashga qaratilgan me'zonlar	71–79
Maxsumov I.	Tayyorgarlikning turli bosqichlarida futbolchilarning chaqqonligini nazorat qilish	80–86
Kabirova N. H.	Boshlang'ich ta'lim o'quvchilari hisob-kitoblarni bajarishda yo'l qo'yadigan xatolarni aniqlash va bartaraf etish yo'llari	87–95
Allayarova N. N.	Sinfdan tashqari musiqa to'garaklarini tashkil etishning samaradorligi	96–102
Inatullaev B. B.	Madaniy-ma'rifiy faoliyatda tarbiyaviy jarayonni tashkil etishning nazariy-uslubiy asoslari	103–113
Kurbanova R. J. Saidboeva B. E.	Maktab va oilada estetik tarbiyani shakllantirish jarayonida o'quvchilarning aksiologik dunyoqarashini rivojlantirish	114–121
Usmonova S. E.	Maktabgacha ta'limda muammolar va ularning yechimlari	122–128
Tajetdinova S. M.	Bolalar xor jamoasi bilan ishlash metodikasi	129–134
Ergashev R. S.	O'zbek magistratura talabalari uchun akademik lug'atni o'rgatishda an'anaviy lug'at o'rgatish usullarining samaradorligi	135–144

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Ismailov T. X.	Turkistonda “Usuli Jadid” maktablarini tashkil etish masalalari	145–156
Hojiyeva Z. K.	Oliy ta’lim jarayonida musiqa ta’limi o‘quv jarayonini rivojlantirish	157–163
Umarova. F. B.	O‘qituvchilarning kasbiy motivatsion faoliyati – pedagogik madaniyatning bir bo‘lagi sifatida	164–170
Axmedov A. O.	Zamonaviy iqtisodiyotning yashil rivojlanishini boshqarish tamoyillari va mexanizmlarini o'rganishning nazariy va uslubiy asoslari	171–178
Boboyev M. M. Nazarov E. S.	O‘qituvchi faoliyati bilan bog‘liq qaror va buyruqlarni zamonaviy raqamli texnologiyalardan foydalangan holda soddalashtirish	179–186
Saidova G.H.	Akmeologik pozitsiya bo‘lajak o‘qituvchilarda kreativ salohiyatni rivojlantirish vositasi sifatida	187–194
Amanov M. A.	O‘zbek olam manzarasi	195–200
Bayjanova S. I.	Inklyuziv ta’lim jarayonining pedagogik-psixologik jihatlarini o‘rganishda pedagoglarning o‘rni	201–209
Duschanova M. M.	Boshlang‘ich ta’lim yo‘nalishi talabalarida mediasavodxonlikni rivojlantirish pedagogik muammo sifatida	210–217
Sobirova N. Y.	Pedagogika ta’lim yo‘nalishi o‘quv dasturlarida tarbiya texnologiyalari tasnifi	218–225
Muxtarova L. A. Isakova Sh. X.	Ko‘rshida muammosi bo‘lgan o‘quvchilar nutqini rivojlantirish yo‘llari	226–232
17.00.00 – San’atshunoslik fanlari		
Rahmonqulov B. H.	Tasviriy san’at darslarida talabalarni ijodiy kompetentligini rivojlantirishda natyurmort janrining o‘rni va amaliy ahamiyati	233–241
Qudaratov J. X.	Kulolchilik san'atining tarixi, uning o'zgarishlari va rivojlanish jarayonlari	242–250
Botirov M. A.	Kulolchilikni o'qitishning samarali metodlari va pedagogik yondashuvlar	251–260
Rahimova M. N.	Musiqa madaniyati fortepiano ijrochiligining ahamiyati	261–267
Rahimov S. Sh.	O‘zbek xalq musiqa ijrochiligining nazariy asoslar	268–275
Mamatqulov SH. N.	Umumiy o‘rta ta’lim maktablarining tasviriy san'at darslarida mavzuli kompozitsiyada ishlash	276–284
Sattorov Y. Sh.	Oliy ta`limda muhandislik grafikasi fanlarida talabalarning grafik madaniyatini shakllantirishning metodik tizimi	285–294
Hasanov X. X.	Talabalarni badiiy estetik ruhda tarbiyalashda o`zbek rassomlarining o`rni va amaliy ahamiyati	295–303
Alimova Z. G‘.	Shashmaqomning musiqa madaniyatidagi o’rni va ahamiyati	304–310

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Muahammadiyeva Z. B.	Tasviriy san’at fanida talabalarning estetik madaniyatini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish	311–319
Nurdinov Q. P.	O‘rta Osiyo xalqari musiqa madaniyatining o‘zaro integeratsiyasi	320–326
Choriyev T. R.	Musiqiy idrokning o‘ziga xos xususiyatlari	327–332
Jo’rayev X. N.	Tasviriy va amaliy san’atning bir-biriga ta'siri va o‘zaro bog'lanishi	333-343
Xolmo‘minov M. Z.	Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasida madaniyat va san’at sohasiga qaratilayotgan chora-tadbirlar	344–355
Ermo’minov A. T.	Rangtasvir fanining ta'lim jarayonidagi ahamiyati va o'qitish usullari	356–364
Rustamov M. T.	Milliy an’ana va urf-odatlarning turizm sohasi rivojida tutgan o‘rni	365–373
To`rayev O. S.	Bo`lajak rassomning shakllanishida qalamtasvirning qiymati va ahamiyati	374–381
Irnazarov.O. Y.	Musiqa to’garaklarini tashkil qilishning nazariy asoslari va ustuvor masalalari	382–388
19.00.00 – Psixologiya fanlari		
Ataqulov B. A.	Sharq mutafakkirlarini shaxs psixologik portretiga oid qarashlari	389–395
Safarova S. T.	Tasviriy san'atdagi shakl va mazmun birligining shaxsiy ma'naviyatiga psixalogik ta'siri	396–405
Choriyeva F. T.	Lingvo-metodik yondashuvning kognitiv va emosional faoliyat bilan bog`liqligi	406–413
Ismatulloyev A. N.	Talabalik davrida lokus nazoratning psixologik xususiyatlari	414–422
Begjanova A. N.	Kam ta'minlangan oilalar farzandlarining hissiy xususiyatlari	423–430
Muxamedova D. G., Soyimnazarov N.B.	Emotsional intellekt rivojlanishining psixologik xususiyatlari	431–438

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

RU Научно-теоретический и методический журнал

13.00.00-Педагогические науки		
Бердиев М.	Совершенствование методики преподавания естествознания на основе цифровой педагогики	14–19
Махмадиева Г. С.	Преподавание русского языка как второго через иммерсивные образовательные программы	20–25
Темирова.М. К.	Важность обучения студентов диалектике эстетики и современности	26–32
Раупова С. А.	Формирование естественнонаучной грамотности и практических компетенций при преподавании естественных наук	33–37
Матмуратов А. А.	Антрополого-педагогические возможности духовно-этических воззрений Фаридиддина Аттора	38–44
Турумбетова А. Ю.	Современное состояние формирования мотивации учения учащихся начальных классов через самостоятельную работу	45–53
Шаниязов И. Р.	Значение действия, совершаемого в наступательных тактических действиях юных футболистов	54–62
Абдукадиров Б. Ж.	Педагогическая модель решения нестандартных задач оптики и педагогические условия ее реализации	63–70
Мусурмонов М. А.	Критерии определения формированности научно-естественного мировоззрения у студентов	71–79
Махсумов И.	Контроль ловкости игроков на разных этапах подготовки	80–86
Кабирова Н. Х.	Способы выявления и устранения ошибок, которые учащиеся начального образования могут допустить при расчетах	87–95
Аллаярова Н. Н.	Эффективность организации музыкальных клубов вне класса	96–102
Инатуллаев Б. Б.	Теоретические и методологические основы организации образовательного процесса в культурно-просветительской деятельности	103–113
Курбанова Р. Д. Саидбоева Б. Э.	Развитие аксиологического возможности студентов в процессе формирования эстетического воспитания в школе и семье	114–121
Усманова С. Э.	Проблемы и их решения в дошкольном образовании	122–128
Тажетдинова С. М.	Методика работы с детским хором	129–134
Эргашев Р. С.	Эффективность традиционного обучения словарному запасу для изучения академической лексики магистрантами в Узбекистане	135–144
Исмаилов Т. Х.	Вопросы организации школ “Усули ДЖадид” в	145–156

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

	Туркестане	
Хаджиева З. К.	Разработка программы музыкального образования в процессе высшего образования	157–163
Умарова Ф. Б.	Профессионально-мотивационная деятельность учителей как часть педагогической культуры	164–170
Ахмедов А. О.	Теоретико-методологические основы изучения принципов и механизмов управления зелёным развитием современной экономики	171–178
Бобоев М. М. Назаров Е. С.	Упрощение принятия решений и заказов, связанных с деятельностью учителя, с использованием современных цифровых технологий	179–186
Саидова Г. Х.	Акмеологическая позиция как средство развития творческого потенциала будущих педагогов	187–194
Амонова М. А.	Взгляд на узбекский мир	195–200
Байджанова С. И.	Роль педагоги в изучении педагогических и психологических аспектов процесса инклюзивного образования	201–209
Дусчанова М. М.	Развитие медиаграмотности у учащихся начальных образований как педагогическая проблема	210–217
Собирова Н. Я.	Классификация образовательных технологий в образовательных программах педагогического образования	218–225
Мухтарова Л. А., Исакова Ш. Х.	Пути развития речи учащихся с проблемами зрения	226–232
	17.00.00-Искусствоведение	
Рахмонкулов Х. Б	Роль и практическое значение жанра обновления в развитии творческой компетенции студентов в классах изобразительных искусства	233–241
Қудратов Ж. Х.	История керамического искусства, ее изменения и процессы развития	242–250
Ботиров М. А.	Эффективные методы и педагогические подходы к обучению гончарному делу	251–260
Рахимова М. Н.	Музыкальная культура значение фортепианного исполнения	261–267
Рахимов С. Ш.	Теоретические основы узбекского народного музыкального исполнения	268–275
Маматкулов Ш. Н.	Работа над тематической композицией на уроках изобразительного искусства в общей средней школе	276–284
Саттаров Ш. Й.	Методическая система формирования графической культуры студентов по предметам инженерной графики в высшем образовании	285–294
Хасанов Х. Х.	Роль и практическое значение узбекских художников в обучении студентов в художественном эстетическом	295–303

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

	духе	
Алимова З. Г.	Место и значение шашмакама в музыкальной культуре	304–310
Мухаммадиева З. Б.	Улучшение методологии развития эстетической культуры студентов в предмете изобразительного искусства	311–319
Нурдинов К.П.	Взаимодействие музыкальной культуры народов центральной азии	320–326
Чориев Т. Р.	Роль и значение музыки в воспитании гармоничного поколения	327–332
Жураев Х. Н.	Влияние и взаимосвязь изобразительного и прикладного искусства	333-343
Холмуминов М. З.	Меры по культуре и искусству в новой стратегии развития Узбекистана	344–355
Ермуминов А. Т.	Значение живописной науки в образовательном процессе и методике преподавания	356–364
Рустамов М. Т.	Роль национальных традиций и обычаев в развитии туристической отрасли	365–373
Тураев О. С.	Значение и значение рисунка карандашом в становлении будущего художника	374–381
Ирназаров О. Ю.	Теоретические основы и приоритетные задачи организации музыкальных кружков	382–388
19.00.00 – Психологические науки		
Атакулов Б. А.	Взгляды восточных мыслителей на психологический портрет человека	389–395
Сафарова С. Т.	Психологическое влияние единства формы и содержания в изобразительном искусстве на духовность человека	396–405
Чориева Ф. Т.	Связаннность лингво-методического подхода с познавательной и эмоциональной деятельностью	406–413
Исматуллоев А. Н.	Психологические особенности локусного контроля в студенческий период	414–422
Бегжанова А. Н.	Эмоциональные характеристики детей из низкодоходных семей	423–430
Мухаммедова Д. Г., Сойимназаров Н.Б.	Психологические особенности развития эмоционального интеллекта	431–438

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

Scientific theoretical and methodical journal

ENG

13.00.00-Pedagogical sciences		
Berdiyev M.	Improving the methodology of teaching natural science based on digital pedagogy	14–19
Gulchexra S. Maxmadiyeva	Teaching Russian as a second language through immersive educational programs	20–25
Matluba K.Temirova	The importance of teaching students the dialectics of aesthetics and modernity	26–32
Sojida A. Raupova	Formation of natural-scientific literacy and practical competences in the teaching of natural sciences	33–37
Azizbek A. Matmuratov	Anthropological and pedagogical possibilities of the spiritual and ethical views of Farididdin Attor	38–44
Aygul Yu. Turumbetova	The current state of formation of learning motivation of primary school students through independent work	45–53
Ilkham R. Shaniyazov	The significance of the action performed in the offensive tactical actions of young football players	54–62
Jasur B. Abduqadirov	Pedagogical model of solving non-standard problems in optics and pedagogical conditions for its implementation	63–70
Ma'ruf A. Musurmonov	Criteria for determining the formation of scientific-natural world view in students	71–79
Makhsumov I.	Control of players' agility at different stages of preparation	80–86
Navruza H. Kabirova	Methods for identifying and eliminating errors that primary school students may make in calculations	87–95
Nargiza N. Allayarova	Effectiveness of organizing music clubs outside the classroom	96–102
Baxromjon B. Inatullayev	Theoretical and methodological basis of organizing the educational process in cultural and educational activity	103–113
Rita J. Kurbanova, Barno E. Saidboeva	Development of students' axiological outlook in the process of forming aesthetic education at school and family	114–121
Saodat E. Usmanova	Problems and their solutions in preschool education	122–128
Sofya M. Tajetdinova	Methodology of working with the children's choir	129–134
Rasulbek S. Ergashev	Effectiveness of traditional vocabulary instruction for academic vocabulary in uzbek master's students	135–144
Tokhirjon Kh. Ismailov	Issues of establishing "Usuli Jadid" schools in Turkestan	145–156
Zamirakhan K. Khojieva	Development of the curriculum of music education in the process of higher education	157–163
Feruzabonu B. Umarova.	Professional motivational activity of teachers as part of	164–170

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

	pedagogical culture	
Azimjon O. Akhmedov	Theoretical and methodological foundations for studying the principles and mechanisms of managing the green development of the modern economy	171–178
Boboyev M. M., Nazarov E. S.	Simplifying decisions and orders related to teacher activity using modern digital technologies	179–186
Gulruh H. Saidova.	Acmeological position as a means of developing the creative potential of future teachers	187–194
Munavvar A. Amonova	View of the uzbek world	195–200
Sadokat I. Bayjanova	The role of educators in studying the pedagogical and psychological aspects of the inclusive education process	201–209
Mokhinur M. Duschanova	Development of media literacy in primary education students as a pedagogical problem	210–217
Nafisa Y. Sobirova	Classification of educational technologies in the study programs of the pedagogical education field	218–225
Mukhtarova A. Lobar, Isakova Kh. Shahnoza.	Ways to develop speech of students with visual problems	226–232
	17.00.00-Art history	
Hamroqul B. Rahmonqulov	The role and practical significance of the renewal genre in the development of creative competence of students in Fine Arts Classes	233–241
Javli X. Qudratov	History of ceramic art, its changes and development processes	242–250
Muhammadjon A. Botirov	Effective methods and pedagogical approaches to teaching pottery	251–260
Mavludakhan N. Rakhimova	Music culture importance of piano performance	261–267
Sayfuddin Sh. Raximov.	Theoretical fundamentals of uzbek folk music performance	268–275
Shuhrat N. Mamatkulov	Working on thematic composition in fine arts lessons of general secondary schools	276–284
Shavkat Yu. Sattarov	Methodological system of forming students' graphic culture in the subjects of engineering graphics in higher education	285–294
Xolboy X. Hasanov	The role and practical significance of the Uzbek artists in educating students in artistic aesthetic spirit	295–303
Zumradxon G‘. Alimova	The place and significance of shashmakam in music culture	304–310
Zarina B. Muhammadiyeva	Improving the methodology of developing aesthetic culture of students in the subject of Fine Arts	311–319
Patidinovich N. Qamardin	Interaction of music culture of central Asian people	320–326
Tohir R. Choriyev	The place and importance of music in the upbringing of a harmonious generation	327–332

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Xayrullo N. Jo'rayev	Influence and interconnection of fine and applied art	333-343
Kholmuminov Z. Muminmirzo	Measures focusing on culture and art in the new uzbekistan development strategy	344–355
Abdujabbor T. Ermo'minov	Importance of painting science in educational process and teaching methods	356–364
Rustamov T. Mohammad	The role of national traditions and customs in the development of the tourism sector	365–373
Olimjon S. To`rayev	The value and importance of pencil drawing in the formation of a future artist	374–381
Oybek Y. Irnazarov	Theoretical foundations and priority issues of organizing music circles	382–388

19.00.00 – Psychological sciences

Bekzod A. Atakulov	Views of eastern thinkers on the psychological portrait of the person	389–395
Saodat T. Safarova	The psychological effect of the unity of form and content in visual arts on the spirituality of a person	396–405
Fotima T. Choriyeva	The connection of the linguistic-methodological approach with cognitive and emotional activity	406–413
Abdullo N. Ismatulloyev	Psychological features of locus control during the student period', Inter education & global study	414–422
Aydana N. Begjanova	Emotional characteristics of children from low-income families	423–430
Dilbar G. Muxamedova, Navro'zbek B. Soyimnazarov	Psychological characteristics of the development of emotional intelligence	431–438

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Original paper

RAQAMLI PEDAGOGIKA ASOSIDA TABIIY FANNI O'QITISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH

© M. Berdiyev[1]✉

[1]Termiz davlat pedagogika instituti, Termiz, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: bugungi kunda raqamli texnologiyalarning ta'lim sohasiga keng joriy qilinishi ta'lim metodikalarini yangilash va takomillashtirishni talab qilmoqda. Raqamli pedagogika esa tabiiy fanlarni o'qitishda o'quvchilarni qiziqtirish, tushunchalarni yanada chuqur o'zlashtirish va bilimlarni mustahkamlashda samarali usullardan biri sifatida tan olinmoqda.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi - tabiiy fanlarni raqamli pedagogika yondashuvi asosida o'qitish metodikasini takomillashtirish va bu yondashuvning o'quvchilar bilim darajasini oshirishdagi ta'sirini aniqlashdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqot davomida raqamli pedagogika asosida tabiiy fanlarni o'qitish natijasida o'quvchilar o'zlashtirish darajasining sezilarli darajada oshganligi qayd etildi. Virtual laboratoriyalar va simulyatsiyalar yordamida o'quvchilar fanlardagi murakkab jarayon va tushunchalarni aniq tasavvur qilish imkoniyatiga ega bo'ldilar. Bu esa ularga nazariy bilimlarni amaliy qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam berdi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: tadqiqot natijalari raqamli pedagogika yondashuvi tabiiy fanlarni o'qitishda samarali natijalar berishini ko'rsatdi va bu yondashuv o'quvchilarni faollashtirish va o'zlashtirish darajasini oshirishda muhim o'rin tutishini tasdiqladi.

XULOSA: raqamli pedagogika asosida tabiiy fanlarni o'qitish metodikasini takomillashtirish, o'quvchilarning bilim olish jarayonini yanada qiziqarli va interaktiv qilishda katta imkoniyatlar yaratadi. tadqiqot natijalariga ko'ra, raqamli vositalar va metodlar o'quvchilarning tabiiy fanlar bo'yicha bilim va ko'nikmalarini chuqurlashtirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: raqamli pedagogika, tabiiy fanlar, o'qitish metodikasi, virtual laboratoriyalar, o'zlashtirish, gamifikatsiya, ta'lim texnologiyalari.

Iqtibos uchun: Berdiyev M. Raqamli pedagogika asosida tabiiy fanni o`qitish metodikasini takomillashtirish // Inter education & global study.

Термезский государственный педагогический институт, Термиз, Узбекистан

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕТОДИКИ ПРЕПОДАВАНИЯ ЕСТЕСТВЕННОСТИ НА ОСНОВЕ ЦИФРОВОЙ ПЕДАГОГИКИ

© М. Бердиев[1]✉

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

[1]Термезский государственный педагогический институт, Термиз, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: сегодня широкое внедрение цифровых технологий в сфере образования требует обновления и совершенствования методов обучения. А цифровая педагогика признана одним из эффективных методов преподавания естественных наук, позволяющих заинтересовать учащихся, углубить понимание и закрепить знания.

ЦЕЛЬ: Основной целью данного исследования является совершенствование методики преподавания естественных наук на основе подхода цифровой педагогики и определение влияния этого подхода на повышение уровня знаний учащихся.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в ходе исследования было отмечено, что уровень мастерства студентов значительно повысился в результате обучения естественным наукам на основе цифровой педагогики. С помощью виртуальных лабораторий и моделирования студенты получили возможность наглядно визуализировать сложные процессы и концепции в науке. Это помогло им развить навыки практического применения теоретических знаний.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: результаты исследования показали, что подход цифровой педагогики обеспечивает эффективные результаты в преподавании естественных наук, и подтвердили, что этот подход играет важную роль в повышении вовлеченности и мастерства учащихся.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: совершенствование методики преподавания естественных наук на основе цифровой педагогики создает большие возможности сделать процесс обучения учащихся более интересным и интерактивным. Согласно результатам исследования, цифровые средства и методы служат углублению знаний и навыков студентов в области естественных наук.

Ключевые слова: цифровая педагогика, естественные науки, методика преподавания, виртуальные лаборатории, обучение, геймификация, образовательные технологии.

Для цитирования:Бердиев М. Совершенствование методики преподавания естествознания на основе цифровой педагогики.// Inter education & global study.2024. №9. С. 14–19.

IMPROVING NATURAL SCIENCE TEACHING METHODOLOGY BASED ON DIGITAL PEDAGOGY

© M. Berdiyev[1]✉
[1]Termiz State Pedagogical Institute, Termiz, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: today, the widespread introduction of digital technologies in the field of education requires updating and improving educational methods. And digital

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

pedagogy is being recognized as one of the effective methods in teaching natural sciences to interest students, deepen understanding and strengthen knowledge.

AIM: the main goal of this study is to improve the methodology of teaching natural sciences based on the digital pedagogy approach and to determine the effect of this approach on increasing the level of students' knowledge.

MATERIALS AND METHODS: during the research, it was noted that the level of students' mastery increased significantly as a result of teaching natural sciences based on digital pedagogy. With the help of virtual laboratories and simulations, students had the opportunity to clearly visualize complex processes and concepts in science. This helped them to develop the skills of practical application of theoretical knowledge.

DISCUSSION AND RESULTS: the results of the study showed that the digital pedagogy approach provides effective results in teaching natural sciences and confirmed that this approach plays an important role in increasing student engagement and mastery.

CONCLUSION: Improving the methodology of teaching natural sciences based on digital pedagogy creates great opportunities to make the learning process of students more interesting and interactive. According to the results of the research, digital tools and methods serve to deepen students' knowledge and skills in natural sciences.

Keywords: digital pedagogy, natural sciences, teaching methodology, virtual laboratories, learning, gamification, educational technologies

For citation: M. Berdiyev (2024) ‘Improving the methodology of teaching natural science based on digital pedagogy’, Inter education & global study, (9), pp. 14–19. (In Uzbek).

Hozirgi kunda ta’lim tizimida axborotlashgan zamonaviy texnologiyalar rivojlangan bir davrda, o‘quvchi yoshlarni ilm olishga qiziqtirish, ta’lim tizimiga jalb qilish, ularni har xil ijtimoiy tarmoqlar ta’siriga tushib qolmaslik uchun dars jarayonlarini shunday qiziqarli metodlar asosida tashkil etishimiz kerakki o‘quvchilar o‘z-o‘zidan ta’limga qiziqishi ortib borishi lozim. Buning uchun dars jarayonlarini axborot-kommunikatsiya texnologiyalari yordamida amalga oshirgan holda yuqori natijalarga erishish mumkin.

Hozirgi davr yoshlari, nafaqat umumta’lim maktab o‘quvchilari balki maktabgacha ta’lim tashkilotlari ta’lim oluvchilariga ham zamonaviy axborot texnologiyalari vositalari yangilik emas. Hozirgi jadallikda rivojlanayotgan zamonda yoshlarni kompyuter texnologiyalari vositalaridan to‘g‘ri maqsadda foydalanishga o‘rgatmas ekanmiz, u holda ham jismonan ham ma’nan noto‘g‘ri rivojlanishiga ya’ni voyaga yetishiga sababchi bo’lib qolishimiz mumkin. Chunki o‘quvchi yoshlar maktabdan bo‘sh vaqtida asosan ko‘p vaqtini axborot texnologiyalari ta’sirida bo‘ladi. Ota – onalarning ham ko‘pchilik qismi bu holatga qarshilik ko‘rsatishmaydi. Natijada bolalar har xil yoshiga mos kelmaydigan video roliklar, yangiliklar ta’sirida organizimda turli xil jarayonlar tezlashib yoshiga nisbatan organizmda sezilarli o’zgarishlar sodir bo‘lishi evaziga bolalar jizzaki, urushqoq va o‘qish va yozishga bo‘lgan qiziqishi yo‘qolib boradi. Bunday holat butun dunyoda sodir

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

bo‘layotgan muommo bo‘lib, bu holatdan oqilona chiqishning choralari ishlab chiqilmoqda.

Zamonaviy axborot texnologiyalari rivojlangan jamiyatiga o’tish zaruriyati jahon iqtisodiyotida yangi texnologik tartib shakllanishi va ustuvorligi, axborot resurslarini ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning haqiqiy resurslariga o‘tishi, jamiyatni axborot mahsulotlari va xizmatlariga bo‘lgan talabini qondirish, ijtimoiy ishlab chiqish tizimida axborot kommunikatsion infrastruktura ahamiyatini oshishi, xalqaro axborot almashinuvlar asosida maorif, ilmiy-texnik va madaniy sohalarning takomillashuvi, teng huquq asosida ishlatish bilan tavsiflanadi. So’nggi yillarda elektron ta‘limning an’anaviy ta’limga qaraganda afzallik jihatlari ko‘proq aniqlanmoqda. Zamonaviy axborot kommunikatsiya texnologiyalar yordamida o‘qitishni amalga oshirishda birinchi navbatda asosiy va zaruriy muammolardan biri-uzatiladigan bilimlarning, darsning har tomonlama ilmiy, amaliy, muammoli va nihoyat, yetarlicha ko‘rgazmali hamda u yoki bu hodisa, qonuni yoki texnologik jarayonga bog‘liq bo‘lgan va uning mazmunini to‘ldiruvchi aniq va tushunarli ilovalar, ko‘rgazmalar bilan to‘ldirilgan bo‘lishi shartligi bilan izohlanadi.

Demak, axborot-butun borliq, undagi ro‘y beradigan hodisalar va jarayonlar haqidagi xabar va ma’lumotlar yig’indisidir. Axborot – lotincha information so‘zidan olingan bo‘lib, tushuntirish, biror narsani bayon qilish yoki biror narsa yoki hodisa haqidagi ma’lumot ma’nosini anglatadi. Axborot deganda atrof muhitdan, (tabiatdan yoki jamiyatdan) sezgi a’zolarimiz (ko‘z, quloq, burun, og‘iz, teri) orqali qabul qilib, anglab oladigan har qanday ma’lumotni tushunamiz. Axborot texnologiyalari-ma’lumotlarni boshqarish va qayta ishlash texnologiyalari hisoblanadi. Odatda bu atama ostida kompyuter texnologiyalari tushuniladi. Axborot texnologiyalari sohasida turli axborotni electron hisoblash mashinalari va kompyuter tarmoqlari orqali yig‘ish, saqlash, himoyalash, qayta ishlash, uzatish kabi amallar ustida ishlar olib boriladi.

Umumta’lim maktablarining boshlang‘ich sinflarda tabiiy fanni o‘qitishda axborot texnologiyalari vositasidan foydalanishning muhim ahamiyati, o‘quvchilar dars davomida o‘tilayotgan mavzuni, darsliklarda berilgan nazariy bilimlarni, virtual laboratoriya ko‘rinishida amaliy tarzda bajarib ko‘rish imkoniyatiga ega. Boshlangich sinflarda tabiiy fan bo‘yicha dasturiy-pedagogik vositalar tahliliga asoslangan holda, bu fan bo‘yicha umumta’lim maktablariga mo‘ljallangan sinflar kesimida mavzulashtirilgan elektron o‘quv qo‘llanmasi yaratilmagan deb xulosa qilish mumkin. Bunday elektron o‘quv qo‘llanma yaratish uchun bir necha talablar qo‘yiladi. Boshlang‘ich sinflarda tabiiy fani darsida elektron o‘quv qo‘llanma tayyorlab, foydalanish mumkin. Unda tabiatni, unda sodir bo‘layotgan voqea va hodisalarni tahlil qilish, jonli va jonsiz tabiat haqida turli qiziqarli ko‘rgazmalar tayyorlash mumkin. Yorqin rasmlar, g‘aroyib, qiziqarli topshiriqlar kichik yoshdagi o‘quvchilarda tabiiy faniga bo‘lgan qiziqishini oshirishga yordam beradi. O‘yin shaklida o‘quv materiali bilan tanishish, o‘zini nazorat qilish va o‘quv refleksiyasi hamda intellektual qobiliyatini oshirish imkoniyatlarini taqdim etadi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Tabiiy fanlarni o'qitishda turli murakkablik darajasidagi topshiriqlar har bir o'quvchining idrok etish va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. Tabiat hamda atrof-muhitda sodir bo'layotgan turli hodisalarni kompyuterli animatsion slaydlardan foydalanish orqali darsning qiziqarliligini oshirish mumkin. Uning ustunlik tomonlari istalgan paytda ko'rsatilayotgan tabiiy hodisanig boshiga qaytarish mumkin, uning alohida qismlarida to'xtalib o'tish, o'quvchilar bilan suhbatlashish, ularning fikrlarini tinglash mumkinligidan iborat. Hozirgi zamon jadal sur'atda bilan rivojlanayotgan zamonda, darslarda bosma shakldagi emas, balki kompyuterli testlardan foydalanish zarur. Ular bajarib bo'lishi bilan darhol bahosini olish imkoniyatini yaratadi.

Yoshlarga tabiiy fanlardan bilim, ko'nikma va malakalar berish hamda o'qitishda o'quvchilarning ilmiy-tabiiy dunyoqarashlarini shakllantirish va kengaytirish, mantiqiy fikrlashga o'rgatishda har bir dars mavzuyini bayon qilishga e'tibor beriladi. O'quvchilar turli xil fanga oid topshiriqlarni yakka tartibda bajarishi bajarish jarayonida ularning aqliy faoliyati jalb etiladi, o'z bilimi, kuchi va qobiliyatiga bo'lgan ishonch ortadi. Buning natijasida har bir shaxs o'z imkoniyati darajasida rivojlanadi. Shu tarzda tashkil etilgan bilish faoliyatida vaqtdan unumli foydalaniladi. Pirovard natijada ta'lim samaradorligi ortadi. Ta'limning zamonaviy pedagogik texnologiyalaridan foydalanib o'tiladigan darslarda o'quvchilarning bilish faoliyati individual tarzda tashkil etiladi. Tabiiy fanlardan qo'shimcha va rivijlantiruvchi materiallari sifatida ko'plab videofilm hamda fotolavhalar bilan o'lkashunoslik materialidan foydalanish mumkin. Ta'lim tizimida zamonaviy texnologiyalarda foydalangan holda Makrosoft Power Point dasturlari yordamida yaratilgan taqdimotlar ta'lim jarayonida axborot texnologiyalari vositalaridan foydalanish ta'lim sifati va o'quvchilarning o'zlashtirishi uchun juda samarali hisoblanadi. Taqdimotda asosiysi – axborotliligi, ko'rgazmaliligi, qiziquvchanligi bilan boshqa ko'rgazmalardan farq qiladi. Mazkur dastur orqali turli mavzu va fanlar bo'yicha taqdimotlar yaratishda fotosuratlar, animatsiya, qo'shimcha axborotdan foydalanish imkoniyatiga ega.

Boshlang'ich ta'limda tabiiy fanlarni o'qitish jarayonidagi bilimlar o'quvchilarda ilmiy dunyoqarashlami shakllantirishga ilmiy fikrlash metodini yaratishga imkon beradi. Ko'pchilik olimlaming ilmiy izlanishlari tufayli so'ngi yillar ichida ilmiy nazariya tuzilishiga asoslangan fanning tarkibiy qismlarini tarkibiy tizimli ravishda aks ettirishning muhim usullari ishlab chiqildi. Bu usullarning tabiiy fanlarni ta'limi mazmunini takomillashtirishga bo'lgan xizmati muxim axamiyat kasb etadi. Shuning uchun har qanday o'quv fanini shu jumladan tabiiy fanlarni o'qitishni tashkil etish mumkin. Tizimni yaratishning muxim xusisiyati bu tizimning har bir elementini to'liq va mazmunli taqdim etish xisoblanadi. Bu dastlabki faktlar va nazariy bilimlar bilan bir qatorda yangi faktlaming majburiy ravishda taqdim etilishini anglatadi. Ularning soni o'rganilayotgan masalaning murakkabligi va amaliy ahamiyati hamdaushbu masala o'rganishga ajratolgan o'quv soatining chegarasi bilan belgilanidi. Ushbu bosqichda tabiiy bilimlar tizimining o'rnini aniqlash orqali erishilgan dastlabki faktlar, nazariy bilmlar va ma'lumotlani aniqlash orqali nazariy bilimlar

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

va amaliy mashg‘ulotlarning o‘zaro uyg‘unligining muhimligi bilan alohida ahamiyatga ega.

Xulosa qilib aytadigan bo’lsak, tabiiy fanlarni o‘qitish metodikasi faqat o'qitish jarayonini ta’riflash va tushuntirish bilan chegaralanib qolmay, balki turli xil qonun va qoidalarni ham ishlab chiqadi, o‘qituvchi ularga asoslanib, shu fan bo'yicha bolalarni muvaffaqiyatli ravishda o‘qitish imkoniga ega. Tabiiy fanlarni o'qitish metodikasi o‘qituvchining tayyorlanishidan tortib, to o ‘quv materialini o‘zlashtirish natijalarini, jumladan, sinfdagi, uydagi, sinfdan, maktabdan tashqari hamda tabiatdagi boshqa foydali ishlarni hisobga olishgacha barcha o‘qitish jarayonlarini o‘z ichiga oladi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Nishonaliyev U. Yangi pedagogik va axborot texnologiyalari muammolari va yechimlari. // Pedagogik ta’lim. -2000.- 3- son. - B.11.
2. Suyunov D.A. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarda matematika fanini o‘qitishda aqliy tafakkurini shakllantirishda mental arifmetikaning o’rni. “Boshlang‘ich ta’lim: samarali ta’lim amaliyoti, muammolari, istiqbollari”., mavzusida Xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallari to‘plami. 17-18-may 2024-yil. II qism
3. Suyunov D.A. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ekologik tafakkurni shakllantirishda O‘rta Osiyo mutafakkirlari merosidan foydalanishni takomillashtirish metodikasi. //Muallim hem uzluksiz bilimlendirio‘. Ilmiy-metodikaliq jurnal.-Nekis-2022 №3/2.
4. Suyunov D.A. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ekologik tafakkurni shakllantirishda O‘rta Osiyo mutafakkirlari merosidan foydalanish metodikasi. Uslubiy qo‘llanma.- Toshkent: Innovatsiya-Ziyo , 2022. - 60 b.
5. Xoliqov A. Pedagogik mahorat. O‘quv qo‘llanma. - T., 2010
6. G‘aybullayev N. va boshqalar. Pedagogika. O‘quv qo‘llanma. - T., 2005
7. Suyunov D.A. Improving the use of the heritage of central asian thinkers in forming ecological thinking in primary school students. Web of Scientist: International Scientific Research Journal ISSN: 2776-0979 Impact Factor: 7.565 volume 3, issue 3, March - 2022 -P.159-165.
8. Suyunov D.A. Boshlang’ich sinf o’quvchilarida ekologik tafakkurni shakllantirish vositalari // Science and innovation. International scientific journal//2022 №5.
9. Kamolxo‘jayev Sh. M. Tabiatshunoslik asoslari.- T.: Moliya, 2002. - 332 b.
10. Gazibekov.O.B. Bo‘lajak o‘qituvchilarning ekologik-pedagogik tayyorgarligi komponentlari: pedagogik tadqiqot // Kasb-hunar ta’limi. 2008.2 - son. -B. 30-31.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**M. Berdiyev,** o`qituvchi,[**Бердиев М.** учитель],[**M. Berdiyev**, teacher]; manzil: O‘zbekiston,Termiz shahar, Islom Karimov ko`chasi, 288b-uy [адрес: Узбекистан, ул. улица Ислама Каримова, 288б, город Термез],[address: Uzbekistan, Islam Karimov street, 288b, Termiz city.]

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Original paper

IMMERSIV O`QUV DASTURLARI ORQALI RUS TILINI IKKINCHI TIL SIFATIDA O`RGATISH

© G.S. Maxmadiyeva[1]✉

[1]Termiz iqtisodiyot va servis universiteti, Termiz, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: zamonaviy ta’lim jarayonida immersiv o‘quv dasturlari orqali til o‘rgatish texnologiyalari keng qo‘llanilmoqda. Immersiv o‘quv dasturlari, ya'ni talabani til o‘rganish muhitiga chuqur jalb qilishga asoslangan usullar, rus tilini ikkinchi til sifatida samarali o‘rganish jarayonini qo‘llab-quvvatlaydi. Ushbu texnologiyalar orqali til o‘rganuvchi amaliy mashg‘ulotlar va real hayotiy muhitlarda rus tilini o‘zlashtiradi.

MAQSAD: tadqiqotning asosiy maqsadi – immersiv o‘quv dasturlari yordamida rus tilini ikkinchi til sifatida o‘rgatish samaradorligini o‘rganish va ularning til o‘rganuvchilar uchun qanday natijalar berishini aniqlashdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqot uchun immersiv o‘quv dasturlariga mo‘ljallangan kompyuter va mobil ilovalar, virtual haqiqat (VR) qurilmalari, audio va video resurslar, interaktiv o‘yinlar va simulyatsiyalardan foydalanildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: tadqiqot natijalariga ko‘ra, immersiv o‘quv dasturlari yordamida rus tilini ikkinchi til sifatida o‘rganish an'anaviy o‘qitish usullariga nisbatan samaraliroq ekani qayd etildi. Eksperiment davomida immersiv muhitda o‘rgangan talabalar tilni amaliy jihatdan samarali o‘zlashtirdilar, ular nutqiy va tinglash ko‘nikmalarini o‘qituvchiga kamroq bog‘liq holda rivojlantirdilar.

XULOSA: ushbu usul talabalarga tilni real kontekstlarda o‘zlashtirish va o‘zaro muloqot qilish orqali nutqiy ko‘nikmalarni oshirish imkoniyatini yaratadi. Immersiv muhitlarda talabalar tilni kengroq, tezroq va chuqurroq o‘zlashtirishga erishadilar, bu esa ularning til qobiliyatlarini barqaror rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, immersiv o‘quv dasturlari yordamida rus tilini o‘rgatish innovatsion va samarali yondashuv bo‘lib, kelgusida ushbu usulni yanada kengaytirish talabalarning til o‘rganish jarayonidagi muvaffaqiyatini oshirishga yordam beradi.

Kalitso'zlar: immersiv o‘quv dasturlari, rus tilini o‘rgatish, ikkinchi til, virtual haqiqat, til o‘rganish texnologiyalari, amaliy ko‘nikmalar, simulyatsiya.

Iqtibosuchun: Maxmadiyeva G.S. Immersiv o`quv dasturlari orqali rus tilini ikkinchi til sifatida o`rgatish. // Inter education & global study. 2024. №9. B.20–25.

ОБУЧЕНИЕ РУССКОМУ КАК ВТОРОМУ ЯЗЫКУ ЧЕРЕЗ ИММЕРСИВНЫЕ ПРОГРАММЫ

© Г.С. Махмадиева[1]✉

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

[1]Термезский университет экономики и сервиса, Термез, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: технологии обучения языку посредством иммерсивных образовательных программ широко используются в современном образовании. Иммерсивные образовательные программы, то есть методы, основанные на глубоком вовлечении студента в языковую среду обучения, поддерживают процесс эффективного изучения русского языка как второго. С помощью этих технологий изучающий язык изучает русский язык в практических упражнениях и в реальной жизни.

ЦЕЛЬ: основная цель исследования — изучить эффективность преподавания русского языка как второго с помощью иммерсивных образовательных программ и определить, какие результаты они дают изучающим язык.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: для исследования использовались компьютерные и мобильные приложения для иммерсивных образовательных программ, устройства виртуальной реальности (VR), аудио- и видеоресурсы, интерактивные игры и симуляции.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: по результатам исследования отмечено, что изучение русского языка как второго с помощью иммерсивных образовательных программ более эффективно, чем традиционные методы обучения. В ходе эксперимента студенты, обучавшиеся в иммерсивной среде, более эффективно изучали язык, у них развивались навыки говорения и аудирования, менее зависимые от преподавателя.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: этот метод дает учащимся возможность улучшить свои разговорные навыки путем изучения языка в реальных контекстах и взаимодействии. В иммерсивной среде учащиеся приобретают более широкое, быстрое и глубокое овладение языком, что является важным фактором устойчивого развития их языковых навыков. По результатам исследования обучение русскому языку с помощью иммерсивных образовательных программ является инновационным и эффективным подходом, а дальнейшее расширение этого метода в будущем поможет повысить успешность студентов в процессе изучения языка.

Ключевые слова: программы иммерсивного обучения, обучение русскому языку, второй язык, виртуальная реальность, технологии изучения языка, практические навыки, симуляция.

Дляцитирования: Махмадиева Г.С. Преподавание русского языка как второго через иммерсивные образовательные программы.// Inter education & global study.2024. №9. С. 20–25.

TEACHING RUSSIAN AS A SECOND LANGUAGE THROUGH IMMERSIVE CURRICULUM PROGRAMS

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

© Gulchexra S. Maxmadiyeva[1]✉
[1]Termiz University of Economics and Service, Termiz, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: language teaching technologies through immersive educational programs are widely used in modern education. Immersive educational programs, that is, methods based on deep involvement of the student in the language learning environment, support the process of effective learning of Russian as a second language. Through these technologies, the language learner learns the Russian language in practical exercises and real-life environments.

AIM: the main purpose of the study is to study the effectiveness of teaching Russian as a second language with the help of immersive educational programs and to determine what results they provide for language learners.

MATERIALS AND METHODS: computer and mobile applications for immersive educational programs, virtual reality (VR) devices, audio and video resources, interactive games and simulations were used for the research.

DISCUSSION AND RESULTS: according to the results of the research, it was noted that learning Russian as a second language with the help of immersive educational programs is more effective than traditional teaching methods. During the experiment, students who studied in an immersive environment learned the language more effectively, they developed speaking and listening skills less dependent on the teacher.

CONCLUSION: this method creates an opportunity for students to improve their speaking skills by acquiring the language in real contexts and interacting. In immersive environments, students acquire a wider, faster and deeper language acquisition, which is an important factor in the sustainable development of their language skills. According to the results of the research, teaching the Russian language with the help of immersive educational programs is an innovative and effective approach, and further expansion of this method in the future will help to increase the success of students in the language learning process.

Keywords: immersive learning programs, teaching Russian, second language, virtual reality, language learning technologies, practical skills, simulation.

For citation: Gulchexra S. Maxmadiyeva (2024) ‘Teaching Russian as a second language through immersive educational programs’, Inter education & global study, (9), pp. 20–25. (In Uzbek).

Zamonaviy ta’lim jarayoni texnologiyalar bilan integratsiyalashgan holda rivojlanmoqda va bu o‘quv jarayonining yangi usullari va vositalarini talab qiladi. Immersiv o‘quv dasturlari, ya’ni talabalarni til o‘rganish muhitiga chuqur jalb qiluvchi texnologiyalar, ikkinchi tilni o‘rgatishda samarali vositaga aylanmoqda. Rus tilini ikkinchi til sifatida o‘rgatishda immersiv dasturlar talabalarni real hayotiy vaziyatlarga asoslangan muhitda

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

o‘qitish orqali ularning lisoniy qobiliyatlarini rivojlantiradi. Ushbu maqolada immersiv o‘quv dasturlarining rus tilini o‘rgatishdagi o‘rni va samaradorligi, shuningdek, ularning o‘quv jarayoniga qo‘shgan ijobiy ta’siri tahlil qilinadi.

Ushbu maqolaning maqsadi immersiv o‘quv dasturlari yordamida rus tilini ikkinchi til sifatida o‘rgatish samaradorligini o‘rganish va bu usulning talabalarning til o‘rganish jarayonidagi rolini aniqlashdir. Bundan tashqari, immersiv dasturlarning til o‘rganishdagi amaliy yondashuvlari, motivatsiyani oshirishdagi ahamiyati va nutqiy ko‘nikmalarni rivojlantirish imkoniyatlari tahlil qilinadi.

Immersiv o‘quv dasturlari talabalarning o‘qish jarayoniga to‘liq sho‘ng‘ishini ta’minlaydigan va ularni maxsus yaratilgan virtual yoki haqiqiy muhitga jalb qiluvchi ta’lim texnologiyalaridir. Bu dasturlar texnologik vositalar, interaktiv materiallar va real hayotga yaqin sharoitlarni taqdim etish orqali talabalarga bilim olishni yanada qiziqarli, samarali va amaliy qiladi. Immersiv o‘quv dasturlarini rivojlantirishda virtual reallik (VR), kengaytirilgan reallik (AR), simulyatsiya, o‘yinlar va boshqa innovatsion texnologiyalar keng qo‘llaniladi.

Immersiv o‘quv dasturlarning asosiy xususiyatlari: real muhitni simulyatsiya qilish**.** immersiv dasturlar talabalarga haqiqiy hayotiy vaziyatlarga yaqinlashtirilgan muhitda bilim olish imkoniyatini yaratadi. masalan, til o‘rganishda virtual restoran yoki savdo markazlarida mashq qilish; amaliy o‘rganish imkoniyati**.** dasturlar orqali talabalar faqat nazariy bilim olish bilan cheklanmay, balki amaliy mashg‘ulotlarda qatnashadi. masalan, tibbiyotda jarrohlik amaliyotini simulyatsiya qilish yoki aviatsiyada uchuvchi mashg‘ulotlari; interaktivlik. immersiv o‘quv dasturlari interaktiv muhitni taqdim etadi, bunda talaba bevosita jarayonda ishtirok etib, bilimni faol qabul qiladi va o‘z harakatlarining natijasini ko‘radi; individual yondashuv**.** har bir talabaning ehtiyojlariga moslashtirilgan o‘quv tajribasini taqdim etadi. masalan, talaba o‘ziga qulay tempda darslarni o‘rganishi va takrorlashi mumkin; til va nutqni rivojlantirish**.** immersiv dasturlar, ayniqsa, ikkinchi tilni o‘rgatishda samarali. real hayotiy muloqot muhiti yaratiladi, bu talabalarning nutqiy ko‘nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

Immersiv o‘quv dasturlarining afzalliklari: bilimni yaxshiroq o‘zlashtirish**.** interaktiv va amaliy o‘quv usullari tufayli talabalar bilimni tezroq va samaraliroq o‘zlashtiradilar; motivatsiyani oshirish; qiziqarli va immersiv muhit talabalarning darslarga bo‘lgan qiziqishini kuchaytiradi va faol ishtirokini ta’minlaydi; xatolar orqali o‘rganish imkoniyati**.** immersiv texnologiyalar orqali talabalar real hayotda xatoga yo‘l qo‘yish xavfisiz jarayonlarni mashq qilib, o‘z bilim va ko‘nikmalarini oshiradi; ijtimoiy va muloqot ko‘nikmalarini rivojlantirish; guruh bo‘lib ishlash va muloqot qilish orqali talabalar o‘zaro hamkorlik va kommunikatsiya qobiliyatlarini rivojlantiradi; xavfsiz va nazoratli muhit**;** jarayonlar virtual muhitda amalga oshirilganligi sababli, xavfli yoki murakkab holatlarni xavfsiz tarzda mashq qilish imkoniyati yaratiladi.

Qo‘llaniladigan sohalar: til o‘rganish. virtual va interaktiv muhitda ikkinchi tilni o‘rganish (masalan, rus, ingliz va boshqa tillar)**;** tibbiyot. jarrohlik amaliyotlari va boshqa tibbiy jarayonlarni simulyatsiya qilish**;** aviatsiya va transport. uchuvchi va haydovchilarni

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

tayyorlash uchun trening dasturlari**;** fan va muhandislik. ilmiy tajribalar va texnik modellashtirishda qo‘llaniladi**;** harbiy mashg‘ulotlar. harbiy texnikalarni boshqarish va strategik mashg‘ulotlar uchun simulyatsiya vositalari**;** korxona va biznes ta’limi. xodimlarni treningdan o‘tkazish va professional ko‘nikmalarni rivojlantirish**;**

Mashhur immersiv o‘quv texnologiyalari va dasturlar: duolingo, mondly – til o‘rganish uchun interaktiv ilovalar; google expeditions – virtual ekskursiyalar va ta’lim dasturlari; virtualspeech – nutq so‘zlash va prezentatsiyalarni mashq qilish uchun immersiv platforma; tilt brush (google) – virtual muhitda ijod qilish uchun dastur; flight simulator – uchuvchilarni tayyorlash uchun simulyatsiya dasturi. Immersiv o‘quv dasturlari ta’lim jarayonida yangicha yondashuvni taklif etib, bilimni qiziqarli va samarali shaklda o‘zlashtirishga yordam beradi. Texnologiyalarni integratsiyalash orqali immersiv dasturlar talabalarning ko‘nikmalarini rivojlantirish, ularga real hayotga yaqin muhitni taqdim etish va ularni bilim olishga rag‘batlantirish imkonini beradi. Kelajakda immersiv texnologiyalar ta’lim jarayonining ajralmas qismi bo‘lishi kutilmoqda.

Immersiv Dasturlar va Ularning Ahamiyati

Immersiv o‘quv dasturlari real hayotga yaqin muhitni yaratish orqali talabalarni o‘rganilayotgan tilga to‘liq jalb qiladi. Ushbu dasturlar quyidagi afzalliklarga ega: real muhitda tilni o‘rganish: Talabalar virtual yoki haqiqiy muhitda muloqot qilib, tilni tabiiy va amaliy shaklda o‘rganadilar; amaliy ko‘nikmalarni rivojlantirish: nutqiy va tinglash qobiliyatlarini tez va samarali shakllantiradi. Motivatsiyani oshirish: o‘yinlar va interaktiv vositalar talabalarning qiziqishini oshiradi va ularni faolroq ishtirok etishga undaydi. Virtual Reallik (VR) Platformalari: Virtual haqiqat texnologiyalari yordamida rus tilida muloqot qilish imkonini beruvchi dasturlar. Mobil Ilovalar: Duolingo, Mondly kabi rus tilini o‘rganishga mo‘ljallangan interaktiv ilovalar. Interaktiv Simulyatsiyalar: Restoran, do‘kon yoki sayohat kabi real hayotiy vaziyatlarda rus tilini qo‘llashni mashq qilish uchun simulyatsiyalar. Multimediali Resurslar: Audio, video va o‘yinlar asosida tayyorlangan materiallar. Amaliy Mashg‘ulotlar: Til o‘rgatishda talabalarni immersiv texnologiyalar yordamida real hayotiy vaziyatlarga jalb qilish. Kuzatuv: Talabalarning tilni o‘zlashtirish jarayonidagi rivojlanishini kuzatish va tahlil qilish.

Test va Baholash: Immersiv o‘quv dasturlari yordamida o‘qitishdan oldingi va keyingi natijalarni solishtirish orqali samaradorlikni aniqlash. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatdiki, immersiv o‘quv dasturlari yordamida rus tilini o‘rgangan talabalar tilni o‘zlashtirishda an’anaviy usullarga nisbatan yaxshiroq natijalarga erishadilar. Virtual muhitda muloqot qilish imkoniyati talabalarning nutqiy ko‘nikmalarini oshirishga xizmat qiladi. Simulyatsiya va real hayotiy vaziyatlarga asoslangan mashg‘ulotlar talabalarning tilga bo‘lgan qiziqishini kuchaytiradi va ularning motivatsiyasini oshiradi.

Misol uchun, talabalar virtual restoran muhitida rus tilida buyurtma berishni o‘rganganida, ular tilni amaliy jihatdan qo‘llashni tezroq o‘zlashtiradilar. So‘rovnoma natijalariga ko‘ra, immersiv o‘quv dasturlaridan foydalangan talabalar o‘zlarini rus tilida erkinroq his qilishlarini va haqiqiy vaziyatlarda tilni samarali qo‘llay olishlarini ta’kidlashdi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Shuningdek, immersiv texnologiyalar o‘qituvchilarga o‘quv jarayonini yaxshiroq boshqarish va talabalarning faol ishtirokini ta’minlash imkonini berdi. Bu yondashuv nafaqat til o‘rganishni qiziqarli qiladi, balki uni samarali ham qiladi.

Immersiv o‘quv dasturlari rus tilini ikkinchi til sifatida o‘rgatishda yuqori samaradorlikka ega bo‘lib, talabalarni real muhitda tilni o‘rganishga jalb qiladi. Ushbu yondashuv talabalarning nutqiy ko‘nikmalarini rivojlantirish, motivatsiyasini oshirish va tilni amaliy qo‘llash imkoniyatlarini ta’minlaydi. Immersiv texnologiyalar ta’lim jarayonini innovatsion va interaktiv qiladi, bu esa talabalarning bilim olish jarayonida faol ishtirok etishiga zamin yaratadi. Kelgusida bu yondashuvni yanada kengroq joriy qilish rus tilini o‘rganish jarayonini sezilarli darajada takomillashtirishga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Махмадиева Г. Инновационные методы формирования у учащихся устной и письменной речи в процессе обучения русскому языку //Общество и инновации. – 2021. – Т. 2. – №. 3/S. – С. 84-89.
2. MAKHMADIYEVA G. Жамият ва инновациялар–Общество и инновации–. – 2021.
3. Махмадиева Г. С. А. Технология обучения русскому языку как неродному средствами иммерсивных обучающих программ //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 4. – С. 51-55.
4. Махмадиева Г. С. Психологические особенности применения иммерсивных технологий при обучении русскому языку //Ученый XXI века. – 2023.–№.1(92).
5. Махмадиева Г. и др. Иммерсивные технологии становится мощным и многообещающим инструментом в обучении русскому языку как неродному //Молодой специалист. – 2024. – Т. 2. – №. 21. – С. 50-54.
6. Said-Abdullaevna M. R. Research and selection of innovative approaches and methods suitable for the development of professional skills of russian language teachers //European International Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies. – 2024. – Т. 4. – №. 03. – С. 46-50.
7. Said-Abdullaevna M. R. IMPLEMENTATION OF DEVELOPED TECHNOLOGIES INTO THE PROCESS OF TRAINING FUTURE RUSSIAN LANGUAGE TEACHERS //European International Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies. – 2024. – Т. 4. – №. 03. – С. 37-40.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Maxmadiyeva Gulchexra Said-Abdullayevna**,PhD, [**Махмадийева Гулчехра Саид-Абдуллайевна**, доктор философии],[**Gulchexra S. Maxmadiyeva,** PhD]; manzil: O‘zbekiston, Surxondaryo viloyati, Termiz sh. Mehriobod mahallasi, I.Karimov ko'chasi, 134-uy, 6-xonadon [аддрес: Узбекистан, ул. Сурхандарьинская область, Термез ш. Мехриабадский квартал, улица И.Каримова, 134, дом 6],[address: Uzbekistan, Surkhandarya region, Termiz sh. Mehriabad neighborhood, I.Karimov street, 134, house 6.]

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Original paper

O‘QUVCHILARGA ESTETIKANING ZAMONAVIYLIK DIALEKTIKASINI O‘RGATISHNING AHAMIYATI

© M.K. Temirova[1]✉

[1]Termiz davlat pedagogika instituti, Termiz, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: estetika zamonaviy jamiyatda ijtimoiy hayotning muhim qismiga aylangan. Zamonaviylik tushunchasi esa kundalik hayot, madaniyat va san’atda ko‘zga ko‘rinadigan o‘zgarishlarni aks ettiradi. Zamonaviylik dialektikasi – bu zamonaviy estetika va an’anaviy qadriyatlar o‘rtasidagi bog‘liqlikni, rivojlanish jarayonidagi ziddiyat va uyg‘unlikni anglatadi.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi – o‘quvchilarga estetikaning zamonaviylik dialektikasini o‘rgatishning ahamiyatini aniqlash va ushbu yo‘nalishda samarali metodik yondashuvlarni ishlab chiqishdir. Tadqiqot, shuningdek, zamonaviy estetik qarashlarning o‘quvchilarning madaniy saviyasini oshirishga va ular ongida san’at, jamiyat va shaxsiy estetik didni rivojlantirishga ta’sirini aniqlashni maqsad qiladi.

MATERIALLAR VA METODLAR: o‘quvchilarga estetikaning zamonaviylik dialektikasini o‘rgatish ularning estetik qarashlarini kengaytiradi, madaniyat va san’atni tushunish qobiliyatlarini oshiradi, tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiradi va ularni zamonaviy madaniyatga ongli yondashishga o‘rgatadi. Bu jarayon o‘quvchilarning shaxsiy estetik didini shakllantirishga va madaniyatlararo muloqotga tayyorlashga xizmat qiladi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: tadqiqot davomida estetika va zamonaviylik dialektikasi bo‘yicha ilmiy maqolalar, o‘quv darsliklari, san’at asarlari, zamonaviy madaniyat va san’at namunalaridan foydalanildi. Shuningdek, o‘quvchilarning estetik tushunchalarini aniqlash uchun maxsus testlar va so‘rovnomalar tayyorlandi.

XULOSA: O‘quvchilarga estetikaning zamonaviylik dialektikasini o‘rgatish orqali ularning estetik qarashlari sezilarli darajada kengaygani kuzatildi. Eksperimentlar davomida zamonaviy san’at va an’anaviy qadriyatlarni taqqoslash orqali o‘quvchilar zamonaviylikning murakkab, ammo qiziqarli tabiati haqida chuqurroq tasavvurga ega bo‘lishdi.

Kalit so'zlar: estetika, zamonaviylik, dialektika, estetik did, madaniy qadriyatlar, tanqidiy fikrlash, san’at, o‘quvchilarga o‘rgatish.

Iqtibos uchun: Temirova M.K. O`quvchilarga estetikaning zamonaviylik dialektikasni o`rgatishning ahamiyati.// Inter education & global study. 2024. №9. B.26–32.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

ВАЖНОСТЬ ОБУЧЕНИЯ СТУДЕНТОВ СОВРЕМЕННОЙ ДИАЛЕКТИКЕ ЭСТЕТИКИ

© К.М. Темирова[1]✉
[1]Термезский государственный педагогический институт, Термез, Узбекистан

Аннотатсия

ВВЕДЕНИЕ: эстетика стала важной частью социальной жизни современного общества. Концепция современности отражает видимые изменения в повседневной жизни, культуре и искусстве. Диалектика современности означает связь современной эстетики с традиционными ценностями, конфликт и гармонию в процессе развития.

ЦЕЛЬ: основная цель данного исследования – определить важность обучения студентов диалектике эстетики и разработать эффективные методические подходы в этом направлении. Целью исследования также является определение влияния современных эстетических взглядов на повышение культурного уровня студентов и развитие искусства, общества и личного эстетического вкуса в их сознании.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: обучение студентов диалектике эстетики современности расширяет их эстетические взгляды, повышает их способность понимать культуру и искусство, развивает навыки критического мышления, учит познавать современную культуру. этот процесс служит формированию личного эстетического вкуса студентов и подготовке их к межкультурному общению.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: в ходе исследования были использованы научные статьи, учебники, произведения искусства, образцы современной культуры и искусства. Также были подготовлены специальные тесты и анкеты для определения эстетических представлений студентов.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: обучая студентов диалектике эстетики модерна, было замечено, что их эстетические взгляды значительно расширились. Сравнивая современное искусство и традиционные ценности в ходе экспериментов, студенты получили более глубокое понимание сложной, но интересной природы современности.

Ключевые слова: эстетика, современность, диалектика, эстетический вкус, культурные ценности, критическое мышление, искусство, обучение студентов.

Для цитирования:Темирова.М.К Важность обучения студентов диалектике эстетики и современности..// Inter education & global study.2024. №9. С. 26–32.

THE IMPORTANCE OF TEACHING STUDENTS THE MODERN DIALECTIC OF AESTHETICS

© Matluba K.Temirova[1]✉
[1]Termiz State Pedagogical Institute, Termiz, Uzbekistan

Annotation

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

INTRODUCTION: aesthetics has become an important part of social life in modern society. the concept of modernity reflects visible changes in everyday life, culture and art. the dialectic of modernity means the connection between modern aesthetics and traditional values, conflict and harmony in the process of development.

AIM: the main goal of this study is to determine the importance of teaching students the dialectics of aesthetics and to develop effective methodological approaches in this direction. the study also aims to determine the impact of modern aesthetic views on raising the cultural level of students and developing art, society and personal aesthetic taste in their minds.

MATERIALS AND METHODS: teaching students the dialectic of aesthetics of modernity expands their aesthetic views, increases their ability to understand culture and art, develops critical thinking skills, and teaches them to be aware of modern culture. This process serves to form students' personal aesthetic taste and prepare them for intercultural communication.

DISCUSSION AND RESULTS: scientific articles, textbooks, works of art, modern culture and art samples were used during the research. Also, special tests and questionnaires were prepared to determine students' aesthetic concepts.

CONCLUSION: by teaching students the dialectics of aesthetics of modernity, it was observed that their aesthetic views significantly expanded. By comparing modern art and traditional values during the experiments, students gained a deeper understanding of the complex but interesting nature of modernity.

Key words: aesthetics, modernity, dialectics, aesthetic taste, cultural values, critical thinking, art, teaching students.

For citation: Matluba.K.Temirova (2024) 'The importance of teaching students the dialectics of aesthetics and modernity', Inter education & global study, (9), pp. 26–32. (In Uzbek).

Bugungi kunda zamonaviy estetikaning mohiyati va uning jamiyatdagi o'rni tobora ortib bormoqda. Yosh avlodni estetik qadriyatlar va zamonaviy estetik tendensiyalar bilan tanishtirish, ularning dunyoqarashini kengaytirishda va ijodiy salohiyatini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Estetikaning zamonaviylik dialektikasini o'rgatish, o'quvchilarga san'at, moda, dizayn, va texnologiya kabi sohalar bilan ongli munosabatda bo'lish ko'nikmalarini shakllantirishga yordam beradi. Zamonaviy estetika yoshlar dunyoqarashini shakllantirishda ularga turli madaniyat va qadriyatlar orasidagi murakkab munosabatlarni tushunishga yordam beruvchi kuchli vositadir. O'quvchilarga zamonaviy estetika haqidagi bilimlarni berish ularning nafaqat san'at asarlari va madaniy fenomenlarni tahlil qilish qobiliyatini oshiradi, balki ijtimoiy va madaniy jarayonlarni tanqidiy tahlil qilish imkoniyatlarini ham kengaytiradi. Shu sababli, zamonaviy estetikaning dialektikasini o'quvchilarga o'rgatish bugungi kun ta'lim tizimining muhim elementlaridan biriga aylanmoqda. Bu yondashuv, yoshlarning san'at

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

va madaniyatga nisbatan fikr-mulohazalarini rivojlantiradi, ularni atrof-muhitni estetik nigoh bilan kuzatishga undaydi va natijada, yanada ongli va ijodkor avlodni shakllantirishga xizmat qiladi [1].

Zamonaviy dialektika – bu falsafiy fikrlar tizimida dialektik uslubni zamonaviy sharoitlarda rivojlantirish va yangilash jarayonidir. Dialektika asosan qarama-qarshi fikrlar va tushunchalar o‘rtasidagi munosabatlarni o‘rganadi va rivojlanishni, o‘zgarishni hamda jarayonlarning dinamikasini tahlil qiladi.

Asosiy xususiyatlari:

1. O‘zgarish va rivojlanish. Zamonaviy dialektika rivojlanishni jarayon sifatida tushunadi. U qarama-qarshi tushunchalar, ziddiyatlar va ularning o‘zaro aloqalarini tahlil qilish orqali dunyoqarashni kengaytiradi.

2. Mavhumlik va aniqlik. Zamonaviy dialektikada mavhum tushunchalar va muammolar o‘rganiladi. U holda real hayotdagi ziddiyatlar va muammolar aniqlik kiritiladi va ularning sabablarini o‘rganish orqali muammolarni hal etish yo‘llari izlanadi.

3. Ijtimoiy va madaniy kontekst**.** Zamonaviy dialektika ijtimoiy va madaniy kontekstda o‘zgarishlarni tushunishga yordam beradi. U insoniyat tarixidagi ijtimoiy o‘zgarishlar, madaniyat va falsafa o‘rtasidagi o‘zaro ta’sirni o‘rganadi.

4. Sistemalilik. Bu yondashuv jarayonlarni tizimli ravishda o‘rganishni talab qiladi. Zamonaviy dialektika ijtimoiy, siyosiy, iqtisodiy va madaniy jarayonlarni bir-biri bilan bog‘lab tahlil qiladi. [2]

Kreativ fikrlash. Zamonaviy dialektika kreativ fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan. U yangi g‘oyalarni, yangiliklarni va o‘zgarishlarni yaratishga imkon beradi.

Zamonaviy dialektikaning ahamiyati. Zamonaviy dialektika, asosan, jamiyatdagi murakkab muammolarni tushunishga, ularni echishga yordam beradi va zamonaviy fikrlar rivojlanishida muhim rol o‘ynaydi. Bu yondashuv ijtimoiy, siyosiy va madaniy jarayonlarni chuqur tahlil qilish orqali yangi g‘oyalar va echimlarni ishlab chiqishga yordam beradi.

O'quvchilarda estetikaning zamonaviylik dialektikasini takomillashtirish metodikasi boshlang‘ich sinflarda muhim ahamiyatga ega. Estetika ta’limi o'quvchilarga san’at va go‘zallikni tushunish, qadrlash va yaratishda yordam beradi. Zamonaviylik dialektikasi esa estetik tushunchalarni va san’atni zamonaviy talablarga mos ravishda o‘rgatishni anglatadi. Quyida boshlang‘ich sinflarda estetikaning zamonaviylik dialektikasini takomillashtirish uchun metodik yondashuvlar keltirilgan:

Estetik tushunchalarni asosiy bosqichlardan o‘rgatish: estetik qabul qilish: - San’at asarlarini tanitish: O‘quvchilarga turli san’at asarlarini, masalan, rasmlar, musiqa, haykallar va boshqalarni ko‘rsatish orqali estetik tajribalarini oshiring; qarashlarni rivojlantirish: San’at asarlarini baholash va tahlil qilish orqali estetik qarashlarni rivojlantirish. O‘quvchilarni rang, kompozitsiya va tasviriy ifodalashni tushunishga yordam berish.

b. Yaratish: - Ijodiy faoliyatlar: O‘quvchilarni ijodiy faoliyatlarga jalb qilish, masalan, rasm chizish, qo‘llash san’ati, she’r yozish va boshqa ijodiy ishlarga yo‘naltirish.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

- Modellashtirish: O‘quvchilarga oddiy materiallardan estetik ko‘rinishdagi ob’ektlarni yaratishni o‘rgatish.

2. Zamonaviylik elementlarini qo‘shish: Raqamli texnologiyalar: - San’at va texnologiya: Raqamli san’at dasturlari va ilovalar orqali o‘quvchilarga san’at va texnologiyani birlashtirishni o‘rgatish. Grafik dizayn, digital rasmlar yoki 3D modellashtirish kabi texnologiyalarni o‘rganish; onlayn resurslar: Onlayn platformalar orqali san’at va estetikaga oid ko‘rgazmalar, ma’ruzalar va interaktiv o‘quv materiallarini taqdim etish; zamonaviy san’at yo‘nalishlari: - Hozirgi zamon san’ati: Zamonaviy san’at yo‘nalishlari va oqimlarini o‘rganish, masalan, kontemporer san’at, grafika dizayni, ko‘chmas san’at kabi yo‘nalishlar haqida ma’lumot berish; san’at va madaniyat: Zamonaviy madaniyat va san’atning turli shakllarini tanitish, o‘quvchilarni global san’at tendensiyalari bilan tanishtirish.

3. Estetik tajriba va qabul qilishni rivojlantirish: tashriflar va ko‘rgazmalar: - San’at ko‘rgazmalari: O‘quvchilarni muzeylarga, san’at galereyalariga va ko‘rgazmalarga olib borish. Bu, ularning san’at asarlarini haqiqiy kontekstda ko‘rishlariga yordam beradi; san’at studiyalari: San’at studiyalariga tashrif buyurish yoki san’atkorlar bilan uchrashuvlar o‘tkazish orqali o‘quvchilarga amaliy tajriba berish; hamkorlik va jamoaviy ish:

Guruh loyihalari: O‘quvchilarni guruhlar bo‘lib san’at loyihalarini yaratishga jalb qilish. Bu, jamoaviy ish va kreativ fikrlashni rivojlantirishga yordam beradi; san’at festivallari: Maktab ichidagi san’at festivallari va tanlovlar o‘tkazish orqali o‘quvchilarning estetik ko‘nikmalarini namoyish qilish.

4. Pedagogik yondashuvlar: differensial yondashuv: - Individual ehtiyojlarni qondirish: O‘quvchilarning estetik qobiliyatlari va qiziqishlariga qarab individual yondashuvni qo‘llash. Har bir o‘quvchining xususiyatlarini inobatga olib, mos metodlarni tanlash; interaktiv metodlar: - O‘yinlar va simulyatsiyalar: Estetik tushunchalarni o‘rgatish uchun interaktiv o‘yinlar va simulyatsiyalarni qo‘llash. Bu, o‘quvchilarning qiziqishini oshirish va amaliy ko‘nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi.

5. Ta’lim dasturlarida integratsiya: tabiiy va ijtimoiy fanlar bilan integratsiya: kross-darslar: estetika tushunchalarini tabiiy va ijtimoiy fanlar bilan integratsiya qilish. Masalan, tabiatdagi ranglar va shakllarni o‘rganish yoki tarixiy san’at asarlarini tahlil qilish;

O‘quv dasturiga integratsiya: san’at va ta’lim: Ta’lim dasturida san’at va estetikani integratsiya qilish orqali o‘quvchilarning ijodiy va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish [4].

O‘quvchilarda estetikaning zamonaviylik dialektikasini takomillashtirish metodikasi boshlang‘ich sinflarda san’at va estetikani o‘rganish jarayonida turli yondashuvlarni o‘z ichiga oladi. Estetik tushunchalarni asosiy bosqichlardan o‘rgatish, zamonaviy texnologiyalarni qo‘llash, estetik tajribani rivojlantirish, pedagogik yondashuvlarni amalga oshirish va ta’lim dasturlarida integratsiya qilish orqali o‘quvchilarning estetik qobiliyatlarini rivojlantirish mumkin. Bu metodik yondashuvlar

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

orqali o‘quvchilarga estetik dunyoqarashni shakllantirish va zamonaviy san’at tendensiyalarini tushunish imkoniyatlari yaratiladi.

O'quvchilarda estetik tarbiyani shakllantirish metodikasi bolalarning dunyoqarashini kengaytirish, ularning go‘zallikka, san'atga, madaniyatga nisbatan hurmatini shakllantirish uchun muhimdir. Bu jarayon tarbiyaviy va didaktik metodlar orqali amalga oshiriladi. Quyida estetik tarbiyani shakllantirishda qo'llaniladigan asosiy metodika va yondashuvlar keltirilgan:

Estetik bilim berish. O‘quvchilarga estetik tushunchalar, san’at turlari, madaniyat, adabiyot, musiqa va tasviriy san’at haqida bilim berish asosiy bosqichdir. Bu bilimlar o‘quvchilarda go‘zallikni tushunish, qadrlash va his qilishga yordam beradi. Bu jarayon quyidagi usullar orqali amalga oshiriladi: ma'ruza va suhbatlar: O‘qituvchi o‘quvchilarga estetik tushunchalar va san’at turlari haqida hikoya qiladi, suhbatlar o‘tkazadi; video va tasvirlardan foydalanish: Turli san’at asarlarini, musiqa yoki tasviriy san’atni video yoki rasm orqali namoyish etish.

Badiiy asarlarni tahlil qilish va muhokama qilish. O‘quvchilar badiiy asarlarni o‘qish yoki tomosha qilish orqali ularni tahlil qilish va muhokama qilish imkoniga ega bo‘lishlari kerak. Buning uchun: adabiyot darslari: O‘quvchilar turli asarlarni o‘qib, ularning estetik qimmatini tahlil qiladilar; san’at tahlillari: Rasmlar, haykallar va boshqa san’at asarlarini tahlil qilish, ularning mazmunini tushunishga qaratilgan.

O'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish. Estetik tarbiyada o‘quvchilarni o‘zlarining ijodiy imkoniyatlarini namoyon etishga undash muhimdir. Bu usul ularning shaxsiy didi va estetik qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi: rassomchilik va tasviriy san’at mashg‘ulotlari: O‘quvchilar ranglar, shakllar bilan ishlashni o‘rganadi; musiqa va ijro mashg‘ulotlari: Musiqa asboblarini chalish yoki qo‘shiq aytish orqali o‘quvchilar musiqiy didini rivojlantiradilar; sahnalashtirilgan o‘yinlar: Teatr va boshqa ijodiy sahna o‘yinlari estetik tarbiya uchun kuchli vosita hisoblanadi.

Tabiat va jamiyat go‘zalligini anglash. O‘quvchilar tabiat go‘zalligini kuzatish, uni himoya qilish va qadrlashni o‘rganishlari kerak. Shuningdek, jamiyatdagi estetik hodisalar – arxitektura, dizayn, moda va badiiy merosni o‘rganish ham muhim; sayohatlar va ekskursiyalar: Tabiiy va madaniy obidalarni kuzatish orqali o‘quvchilar go‘zallikni bevosita ko‘rish imkoniga ega bo‘ladilar; tabiatni tasvirlash: Rasmlar, hikoyalar yoki she’rlar orqali o‘quvchilar o‘z taassurotlarini aks ettiradilar.

Tanqidiy fikrlashni shakllantirish. O‘quvchilarga san’at va madaniyat asarlarini tanqidiy baholash va fikr yuritish ko‘nikmalarini rivojlantirish kerak. Bu ularda mustaqil fikrlash va o‘z estetik didini shakllantirish imkonini beradi; bahs va munozaralar: O‘quvchilar san’at asarlari yoki madaniy hodisalar haqida o‘z fikrlarini bildirib, boshqa o‘quvchilar bilan bahslashadilar; yozma tahlil ishlari: Estetik mavzularda insho yoki esse yozish orqali o‘quvchilar o‘z mulohazalarini rivojlantiradilar.

6. Axloqiy tarbiya bilan bog‘liqlik. Estetik tarbiya axloqiy tarbiya bilan chambarchas bog‘liqdir. O‘quvchilar go‘zallik va axloqiy qadriyatlar o‘rtasidagi bog‘liqlikni tushunishlari lozim: go‘zallik va yaxshilik tushunchalari: Yaxshilik, odob, samimiyat kabi

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

tushunchalarni go‘zallik bilan bog‘lab tushuntirish; rol o‘ynash va dramatik mashg‘ulotlar: Estetik va axloqiy jihatlarni ko‘rsatadigan rollar va dramatik vaziyatlarni sahnalashtirish.[6]

O'quvchilarda estetik tarbiyani shakllantirish tarbiyaviy, ijodiy va tanqidiy usullar orqali amalga oshiriladi. Bu metodik jarayon nafaqat ularning san'atni tushunish qobiliyatini rivojlantirishga, balki umuman dunyoqarashini kengaytirishga xizmat qiladi. Estetik tarbiya orqali o‘quvchilar go‘zallikni qadrlash, axloqiy qadriyatlarni tushunish va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish imkoniga ega bo‘ladilar.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. . Uzoqova, M. (2020). Estetika va ta'lim: zamonaviy yondashuvlar. Toshkent davlat pedagogika universiteti nashri.
2. Shomurodova, S. (2021). Estetika nazariyasi va uning ta'limdagi o‘rni. O‘zbekiston ta'limi va fanidagi innovatsiyalar.
3. Ergasheva, R. (2019). Estetik tarbiya va uning o‘quv jarayonidagi ahamiyati. Pedagogik tadqiqotlar jurnali.
4. Azizov, I. (2018). Zamonaviy estetika: nazariy va amaliy jihatlar. Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi.
5. Tursunova, D. (2022). O‘quvchilarda estetik ongni rivojlantirish: metodik yondashuvlar. Ta'lim va tarbiya jurnali.
6. Boeva, N. (2021). Zamonaviy san'at va estetik qadriyatlar. San'at va jamiyat.
7. Murodov, S. (2017). Pedagogik estetik ta'lim: nazariy asoslar va amaliyot. Talim jurnali.
8. Safarov, A. (2020). Tanqidiy fikrlash va estetik qadriyatlar. O‘zbekiston pedagogik jurnal.
9. Kholmatova, N. (2023). Yoshlar va zamonaviy estetika: muammolar va echimlar. Zamonaviy ta'lim tizimlari.
10. G‘ulomova, Y. (2022). Ijodiy qobiliyatlar va estetik tarbiya. Ijtimoiy fanlar jurnali.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАТСИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Temirova Matluba Karim qizi**, o’qituvchi [**Темирова Матлуба Карим кизи**, учитель], [**Matluba K. Temirova** teacher]; manzil: O‘zbekiston,Termiz shahar, Islom Karimov ko`chasi, 288b-uy [адрес: Узбекистан, ул. улица Ислама Каримова, 288б, город Термез],[address: Uzbekistan, Islam Karimov street, 288b, Termiz city.]

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Original paper

TABIIY FANLARNI O‘QITISHDA O‘QUVCHILARDA TABIIY-ILMIY SAVODXONLIK VA AMALIY KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISH

© S.A. Raupova[1]✉
[1]Termiz davlat pedagogika instituti, Termiz, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: bugungi dunyoda zamon shiddat bilan o‘zgarib bormoqda. Ayni kunlarda barcha sohalar zamon bilan hamnafas bo‘lib, taraqqiy etmoqda. Shu jumladan ta’lim tizimida ham o‘zgarishlar ro‘y bermoqda. O‘zbekiston davlatida ham boshqa sohalar kabi ta’lim tizimida zamon bilan hamnafaslikda rivojlanmoqda.

MAQSAD: zamonaviy ta’lim tizimidagi tabiiy fanlarning ahamiyatini o’rganish: Maqola, ta’limning sifatini yaxshilash, o‘quvchilarning tabiiy fanlar bo‘yicha mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirish va ularni hayotiy muammolarni hal qilishga tayyorlashdagi rolini yoritib beradi.

MATERIALLAR VA METODLAR: olib borilgan tadqiqotlar natijalari shuni ko‘rsatdiki, ta’lim jarayonida tabiiy fanlarga qiziqish uyg‘otish, o‘quvchilarning rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi va o‘quvchilarning bilimlarini o‘zlashtirish, ijodiy fikrlash, muammoni hal qilish ko‘nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: “Tabiiy fanlar”- yosh o‘quvchini vizual tasavvur qilishga va fikrlashga yaqindan yordam beradiga fandir. “Tabiiy fanlar” ning mazmun sohasi atrof – olam va unda yuz berayotgan hodisalar to‘g‘risida o‘quvchiga bilim va ko‘nikmalar shakllantirish kerak deb hisoblanilib, kompetensiyalar esa umumiy ta’limning asosi sifatida qaraladi.

XULOSA: o‘quvchida boshlang‘ich sinflarda o‘qish davridanoq ularda tabiiy-ilmiy savodxonlik kompetensiyalarini shakllantirib borish, kelgusida o‘qitishning o‘rta va yuqori bosqichlarida turli o‘quv predmetlarining muvaffaqiyatli o‘zlashtirishini ta’minlash muhim vazifa hisoblanadi.

Kalitso'zlar: tabiiy fanlar, kompetensiya, tabiiy-ilmiy savodxonlik, amaliy kompetensiya.

Iqtibosuchun:Raupova S.A. Tabiiy fanlarni o`qitishda o`quvchilarda tabiiy-ilmiy savodxonlik va amaliy kompetensiyalarni shakllantirish.// Inter education & global study. 2024. №9. B.33–37.

ФОРМИРОВАНИЕ ЕСТЕСТВЕННО-НАУЧНОЙ ГРАМОТНОСТИ И ПРАКТИЧЕСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ У СТУДЕНТОВ ПРИ ПРЕПОДАВАНИИ ЕСТЕСТВЕННОНАУК

© С.А. Раупова[1]✉

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

[1]Термезский государственный педагогический институт, Термез, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: времена в современном мире быстро меняются. Сегодня все сферы идут в ногу со временем и развиваются. Изменения происходят и в системе образования. В государстве Узбекистан, как и в других сферах, система образования развивается в ногу со временем.

ЦЕЛЬ: изучить значение естественных наук в современной системе образования: Статья проливает свет на роль повышения качества образования, развития способности учащихся к самостоятельному мышлению в естественных науках, подготовки их к решению жизненных задач.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: результаты исследования показали, что интерес к естественным наукам в учебном процессе положительно влияет на развитие учащихся, приобретение знаний, творческое мышление, решение задач, способствует развитию навыков.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: «Естествознание» – наука, которая тесно помогает юным школьникам визуализировать и мыслить. Считается, что предметная область «Естественные науки» должна формировать знания и умения учащегося об окружающей среде и происходящих в ней событиях, а компетенции рассматриваются как основа общего образования.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: важной задачей является формирование естественнонаучной грамотной компетентности у школьника с момента обучения в начальных классах, чтобы обеспечить успешное освоение различных учебных предметов на средней и высшей ступени обучения в дальнейшем.

Ключевые слова: естественные науки, компетентность, естественнонаучная грамотность, практическая компетентность.

Дляцитирования: Раупова С.А. Формирование естественнонаучной грамотности и практических компетенций при преподавании естественных наук.// Inter education & global study.2024. №9. С. 33–37.

FORMATION OF NATURAL-SCIENTIFIC LITERACY AND PRACTICAL COMPETENCES IN STUDENTS IN NATURAL SCIENCE TEACHING

©Sojida A. Raupova[1]✉
[1]Termiz State Pedagogical Institute, Termiz, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: times are changing rapidly in today's world. These days, all fields are keeping up with the times and developing. Changes are also taking place in the education system. In the state of Uzbekistan, like other fields, the education system is developing in line with the times.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

AIM: to study the importance of natural sciences in the modern education system: The article sheds light on the role of improving the quality of education, developing students' ability to think independently in natural sciences, and preparing them to solve life problems.

MATERIALS AND METHODS: the results of the research showed that interest in natural sciences in the educational process has a positive effect on the development of students and students' knowledge acquisition, creative thinking, problem solving. helps to develop skills.

DISCUSSION AND RESULTS: "Natural sciences" is a science that closely helps young students to visualize and think. It is considered that the subject area of "Natural Sciences" should form the knowledge and skills of the student about the environment and the events occurring in it, and competencies are considered as the basis of general education.

CONCLUSION: it is an important task to form natural-scientific literacy competencies in the student from the time of studying in the primary classes, to ensure the successful mastering of various educational subjects in the middle and higher stages of education in the future.

Key words: natural sciences, competence, natural-scientific literacy, practical competence.

For citation: Sojida A. Raupova (2024) 'Formation of natural-scientific literacy and practical competences in the teaching of natural sciences', Inter education & global study, (9), pp. 33–37. (In Uzbek).

Tabiiy fanlar o‘quvchilarga jonli va jonsiz tabiatda ro‘y berayotgan hodisa va jarayonlarning yuzaga kelish sabablari va ularning o‘zaro bog‘liqligi, tabiatdagi rivojlanish bosqichlar, jumladan, tirik organizmlarning rivojlanish evolyusiyasi, zamonaviy texnika va texnologiyaning tabiiy-ilmiy asoslari, tabiat va jamiyatning o‘zaro aloqadorligi va ta’siri, tabiiy resurslardan tejamkorlik bilan foydalanishning ilmiy asoslari, sog‘lom turmush tarzining ahamiyati haqida bilishga yordam beradi. O‘quvchi paydo bo‘lgan ichki motiv unda tabiiy fanlarni o‘zlashtirishga bo‘lgan qiziqishi orqali tabiiy va ijtimoiy muhit holatini tushunib borishi, atrof-muhit va insoniyat muammolarini anglashiga, ularning echimini topishda qarorlarni qabul qila olishida muhim o‘rin egallaydi.

Shu o‘rinda tabiiy fanlarning o‘qitilishi o‘quvchilarda tabiiy-ilmiy, texnik, ekologik va iqtisodiy savodxonlikni shakllantirishda va tanqidiy, ijodiy, ilmiy fikrlashni rivojlantirishda fanlarning o‘zaro bog‘liqlik tomonidan tabiatni butun borliq sifatida anglashi, ularning tafakkurida olamning yagona tabiiy-ilmiy manzarasi vujudga kelishiga asos yaratadi. Shuningdek mulohaza yurutishni talab etadigan muammoli savollar hamda kichik tadqiqotlar, tajribalar o‘tkazish orqali o‘quvchida izlanuvchanlik xususiyatlarini rivojlantirishda ‘‘Kichik tajriba’’, ‘‘Kuzatish’’, “Muammoga echim topish’’ kabi metodikalar qo‘llaniladi. Bu metodikalar o‘quvchilarda ijodkorlik, ko‘zlangan maqsadga erishish hamda ularda ilmiy savodxonlik va amaliy kompetensiyalarni shakllantirishda ahamiyatli

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

hisoblanadi. Kompetensiya tushunchasi hozirgi vaqtda o‘qitish tizimida juda keng qo‘llanilmoqda. Kompetensiya lotincha so‘z ‘‘competentia”- ‘‘huquq bo‘yicha mansublik” ma’nosida inson puxta biladigan, yaxshi bilimga va tajribaga ega masalalar sohasini anglatadi.

Xorij tajribasi va mamlakatimiz pedagog olimlari ilmiy tadqiqot, ishlarini tahlil qilgan holda Milliy o‘quv dasturi yaratilishida tabiiy fanlarni o‘qitishda o‘quvchilar o‘zlashtirishi lozim bo‘lgan fanga oid kompetensiyalar tuzilmasi quyidagicha belgilanishini asosladik ya’ni tabiiy-ilmiy savodxonlik va amaliy kompetensiyalar.

Tabiiy-ilmiy savodxonlik kompetensiyaga ko‘ra o‘quvchilar: nazariy bilimlar asosida turli tabiiy obyektlar, hodisalar, jarayonlarning o‘ziga xos xususiyatlarini bilishi, tasavvur qilishi, mohiyatini tushunishi; kundalik hayotda kuzatadigan tabiiy hodisa va jarayonlarni fanga oid atamalar, tushunchalar shuningdek umumiy qonuniyatlarni olgan bilim, ko‘nikma va malakalarga tayanib tushuntirishi amalda qo‘llay olish; hodisa va jarayonlarni kuzatish, tadqiqotlar, tajribalar o‘tkaza olish va hisoblash ishlarini bajara olish ; turli axborot manbalarida berilgan ma’lumotlarni tahlil qilishi, ulardan ta’limiy maqsadlarda foydalana olishi; jamiyatda ro‘y berayotgan ijtimoiy-iqtisodiy, fan-texnika yangiliklaridan xabardor bo‘lishi hamda shaxsiy faoliyatidagi ahamiyatini bilishi; salomatlik va sog‘lom turmush tarzining nazariy hamda amaliy asoslarini bilishi lozim.

Amaliy kompetensiyaga ko‘ra o‘quvchilar: turli axborot manbalaridan zaruriy ma’lumotlarni topadi; tabiiy fanlardan egallagan bilimi, ko‘nikma va malakalaridan shaxsiy, faoliyatlarida vujudga keladigan muammolarni hal etishda qo‘llaydi; turli uskunalardan xavfsizlik qoidalariga rioya qilgan holda ulardan oqilona foydalanadi; insoniyat va tabiatning uzviyligini anglagan holda, tabiat va tabiiy boyliklaridan samarali foydalanadi; kundalik faoliyatida ijodiy va mantiqan fikrlab, o‘zining intellektual rivojlanishini ongli rejalashtiradi, o‘quv faoliyati natijalarini nazorat qiladi va baholay olishi nazarga olingan.

Olib borilgan tadqiqotlar natijalari shuni ko‘rsatdiki, ta’lim jarayonida tabiiy fanlarga qiziqish uyg‘otish, o‘quvchilarning rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi va o‘quvchilarning bilimlarini o‘zlashtirish, ijodiy fikrlash, muammoni hal qilish ko‘nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, o‘qituvchi kundalik hayotda biz kuzatadigan tabiiy hodisa va jarayonlarni fanga oid atamalar, umumiy qonuniyatlardan olgan bilim, ko‘nikma va malakalariga tayanib tushuntira olish qobiliyatini egallashi o‘quvchilarda tabiiy fanlarga qiziqish uyg‘otishiga asosiy omillardan biri bo‘la oladi. “Tabiiy fanlar”- yosh o‘quvchini vizual tasavvur qilishga va fikrlashga yaqindan yordam beradiga fandir. “Tabiiy fanlar” ning mazmun sohasi atrof – olam va unda yuz berayotgan hodisalar to‘g‘risida o‘quvchiga bilim va ko‘nikmalar shakllantirish kerak deb hisoblanilib, kompetensiyalar esa umumiy ta’limning asosi sifatida qaraladi. O‘quvchida boshlang‘ich sinflarda o‘qish davridanoq ularda tabiiy-ilmiy savodxonlik kompetensiyalarini shakllantirib borish, kelgusida o‘qitishning o‘rta va yuqori bosqichlarida turli o‘quv predmetlarining muvaffaqiyatli o‘zlashtirishini ta’minlash muhim vazifa hisoblanadi. Ammo umumiy o‘rta ta’limning Davlat ta’lim standartlarida tayanch va fanga oid asosiy kompetensiyalar va

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

ularning mazmuni belgilab berilgan bo‘lsa, bugungi kunda ularni shakllantirish bo‘yicha texnologiyalari qoniqarli darajada ishlab chiqilmagan. Shu bois, biz maqolamizda o‘quvchilarda tabiiy-ilmiy savodxonlik va amaliy kompetensiyalarni shakllantirish muammosini hal etish dolzarb masala bo‘lib kelmoqda.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Рахимов А.К.Талабаларда табиий-илмий дунѐқарашни ривожлантириш методикасини такомиллаштириш (“эволюцион таълимот” фанини ўқитиш мисолида) пед. фан док (Dsc) диссертацияси автореф.- Т, 2019.- 62 б.
2. Мирзаахмедова Ш.М. Бошланғич синф ўқувчиларида табиатга бўлган қизиқишни шакллантиришнинг педагогик асослари. Пед. фан. ном.. дисс автореф. – Тошкент, 2006. - 75 б
3. Raupova S. A. USING TIMSS ELEMENTS IN TEACHING NATURAL SCIENCES IN PRIMARY CLASSES //World of Scientific news in Science. – 2023. – T. 1. – №. 2. – C. 69-74.
4. Khidirovich K. J. EXPLANATION OF INFORMATION ABOUT MODERN ENERGY SOURCES USING MODELS //INNOVATION IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM. – 2023. – T. 3. – №. 30. – C. 515-518.
5. Khaliyarov J. H. Methods Of Forming Elementary Concepts Of Modern Energy Sources In Students In The School Physics Course //Current Research Journal Of Pedagogics. – 2021. – T. 2. – №. 10. – C. 105-107.
6. Raupova S. Boshlang’ich sinf o’quvchilarining aniq va tabiiy fanlar bo ‘yicha savodxonligini shakllantirishda ilg’or xorijiy tajribalar //Interpretation and researches. – 2024. – T. 1. – №. 1.
7. Sojida R., Maftuna I. On the skills of preparing primary school students for the tests of the timss international control program //International journal of scientific researchers (IJSR) INDEXING. – 2024. – T. 6. – №. 1. – C. 313-315.
8. Nigora X., Sojida R. Timss xalqaro baholash dasturida to ‘rtinchi va sakkizinchi sinflar o ‘rtasida matematika fanini bilish sohalarini shakllantirish //International journal of scientific researchers (IJSR) INDEXING. – 2024. – T. 6. – №. 1.
9. Raupova S. A. REQUIREMENTS FOR COMPLETING TIMSS TASKS //World of Scientific news in Science. – 2024. – T. 2. – №. 6. – C. 132-136.
10. Raupova, S. (2024). SINGAPUR MAKTAB TIZIMI DUNYODAGI BARCHA MAKTABLARGA NAMUNA. *" Science Shine" International scientific journal*.
11. Raupova, S. (2024). TIMSS-2023 XALQARO BAHOLASH DASTURIDA 4-SINF O ‘QUVCHILARINING TABIATSHUNOSLIK FANI BO ‘YICHA NATIJALARI. *" Science Shine" International scientific journal*.
12. Raupova, S. A. (2024). Forming elements of ecological education in primary class students by using timss sample tasks. *Modern Scientific Research International Scientific Journal*, *2*(6), 65-68.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Raupova Sojida Abduvait qizi**, o`qituvchi,[ **Раупова Сожида Абдуваит кизи**, преподаватель],[**Sojida A. Raupova,** teacher]; manzil: O‘zbekiston,Termiz shahar, Islom Karimov ko`chasi, 288b-uy [адрес: Узбекистан, ул. улица Ислама Каримова, 288б, город Термез],[address: Uzbekistan, Islam Karimov street, 288b, Termiz city.]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Original paper

FARIDIDDIN ATTOR MA'NAVIY-AXLOQIY QARASHLARINING ANTROPOLOGIK-PEDAGOGIK IMKONIYATLARI

© A.A. Matmuratov[1]✉

[1]Ma'mun universiteti, Xiva, O'zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: ushbu maqolada Farididdin Attorning ma'naviy-axloqiy qarashlari, ularning antropologik-pedagogik imkoniyatlari va ta'lim jarayonidagi ahamiyati tahlil etilgan. Maqola muallifi, Attorning asarlaridan kelib chiqib, ma'naviy qadriyatlarni shakllantirishda va tarbiyaviy jarayonlarni yaxshilashda uning fikrlarini qanday qo'llash mumkinligini ko'rsatadi. Antropologik va pedagogik kontekstda Attorning g'oyalari zamonaviy ta'limda ahloqiy axloqiy tarbiyani rivojlantirish uchun muhim manba sifatida xizmat qiladi. Maqolada shuningdek, Farididdin Attorning tafakkur va tarbiya haqidagi fikrlari orqali yosh avlodni ma'naviy yetuklikka yetkazish yo'nalishlari ham o'rganiladi.

MAQSAD: Farididdin Attorning ma'naviy-axloqiy qarashlarini o'rganish va ularning antropologik-pedagogik imkoniyatlarini tahlil qilishdir. Ushbu maqsadlar orqali maqola, Farididdin Attorning ma'naviy-axloqiy qarashlarining zamonaviy pedagogika va ta'lim jarayonlaridagi ahamiyatini ochib berishga qaratilgan.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu tadqiqotda Farididdin Attorning ma'naviy-axloqiy qarashlarini tahlil qilish va ularning antropologik-pedagogik imkoniyatlarini aniqlash maqsadida bir qator metodlar qo'llanilgan. Tadqiqot jarayonida quyidagi metodologik yondashuvlar va usullar ishlatilgan**: t**ahlil va sintez, tarixiy va madaniy kontekstual tahlil, mavjud adabiyotlarni o'rganish, empirik tadqiqot usullari.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: Farididdin Attorning ma'naviy-axloqiy qarashlari, zamonaviy pedagogika va antropologiya sohalarida muhim ahamiyatga ega. Uning g'oyalari nafaqat tarixiy kontekstda, balki zamonaviy ta'lim jarayonida ham dolzarbdir. Ushbu munozarada Attorning qarashlarining ta'lim jarayonlariga ta'siri, shuningdek, ularning axloqiy tarbiyani rivojlantirishdagi roli haqida fikrlar bildiriladi.

XULOSA: Farididdin Attorning ma'naviy-axloqiy qarashlari, nafaqat o'z davrining axloqiy qadriyatlarini aks ettirishda, balki zamonaviy pedagogika va antropologiya sohalarida ham muhim o'rin egallaydi. Ushbu maqola davomida, Attorning asarlaridagi ma'naviyat va axloqiy tarbiya tushunchalarining zamonaviy ta'lim jarayonlariga integratsiyasi tahlil qilindi.

Kalit so'zlar: ma'naviy-axloqiy qarashlar, antropologik-pedagogik imkoniyatlar, ta'lim jarayoni, axloqiy tarbiya, ma'naviyat, tarbiya metodlari, yosh avlod, madaniy qadriyatlar, tafakkur rivoji.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Iqtibos uchun: Matmuratov A.A. Farididdin Attor ma'naviy-axloqiy qarashlarining antropologik-pedagogik imkoniyatlari. // Inter education & global study. 2024. №9. B.38–44.

АНТРОПОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ВОЗМОЖНОСТИ ДУХОВНО-ЭТИЧЕСКИХ ВОЗЗРЕНИЙ ФАРИДИДДИНА АТТОРА

© А.А. Матмуратов[1]✉
[1]Университет Мамун, Хива, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в данной статье анализируются духовно-нравственные воззрения Фаридиддина Аттара, их антрополого-педагогические возможности и значение в образовательном процессе. На основе работ Аттара автор статьи показывает, как его идеи могут быть применены в формировании духовных ценностей и совершенствовании образовательных процессов. В антропологическом и педагогическом контексте идеи Аттара служат важным источником развития нравственного воспитания в современном образовании. В статье также исследуются пути приведения молодого поколения к духовной зрелости через мысли Фаридуддина Аттара о мышлении и образовании.

ЦЕЛЬ: цель данной статьи – изучить духовно-нравственные взгляды Фаридиддина Аттара и проанализировать их антропологические и педагогические возможности. Через эти цели статья призвана раскрыть значение духовно-нравственных взглядов Фаридиддина Аттара в современной педагогике и образовательном процессе.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в данном исследовании был использован ряд методов с целью анализа духовно-нравственных взглядов Фаридиддина Аттара и определения их антрополого-педагогических возможностей. В процессе исследования использовались следующие методологические подходы и методы: анализ и синтез, историко-культурный контекстуальный анализ, изучение существующей литературы, эмпирические методы исследования.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: духовные и нравственные взгляды Фаридиддина Аттара важны в области современной педагогики и антропологии. Его идеи актуальны не только в историческом контексте, но и в современном образовательном процессе. В этой дискуссии будет обсуждаться влияние взглядов Аттара на образовательные процессы, а также их роль в развитии нравственного воспитания.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: духовно-нравственные взгляды Фаридиддина Аттара не только отражают моральные ценности его времени, но и занимают важное место в области современной педагогики и антропологии. В ходе статьи проанализирована интеграция концепций духовности и нравственного воспитания в творчестве Аттара в современные образовательные процессы.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Ключевые слова: духовно-этические взгляды, антрополого-педагогические возможности, образовательный процесс, нравственное воспитание, духовность, методы воспитания, молодое поколение, культурные ценности, развитие мышления.

Для цитирования: Матмуратов А.А. Антрополого-педагогические возможности духовно-этических воззрений Фаридиддина Аттора. // Inter education & global study. 2024. №9. С. 38–44.

ANTHROPOLOGICAL AND PEDAGOGICAL POSSIBILITIES OF THE SPIRITUAL AND ETHICAL VIEWS OF FARIDIDDIN ATTOR

© Azizbek A. Matmuratov[1]✉
[1]Mamun University, Khiva, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: this article analyzes Farididdin Attar's spiritual and moral views, their anthropological-pedagogical possibilities and their importance in the educational process. Based on Attar's works, the author of the article shows how his ideas can be applied in the formation of spiritual values and improvement of educational processes. In the anthropological and pedagogical context, Attar's ideas serve as an important source for the development of moral education in modern education. The article also explores the ways of bringing the young generation to spiritual maturity through Fariduddin Attar's thoughts on thinking and education.

AIM: the purpose of this article is to study the spiritual and moral views of Farididdin Attar and analyze their anthropological and pedagogical possibilities. Through these goals, the article aims to reveal the importance of Farididdin Attar's spiritual and moral views in modern pedagogy and educational processes.

MATERIALS AND METHODS: in this study, a number of methods were used in order to analyze the spiritual and moral views of Farididdin Attar and to determine their anthropological-pedagogical possibilities. The following methodological approaches and methods were used in the research process: analysis and synthesis, historical and cultural contextual analysis, study of existing literature, empirical research methods.

DISCUSSION AND RESULTS: Farididdin Attar's spiritual and moral views are important in the fields of modern pedagogy and anthropology. His ideas are relevant not only in the historical context, but also in the modern educational process. In this discussion, the impact of Attar's views on educational processes, as well as their role in the development of moral education, will be discussed.

CONCLUSION: Farididdin Attar's spiritual and moral views not only reflect the moral values of his time, but also occupy an important place in the fields of modern pedagogy and anthropology. In the course of this article, the integration of the concepts of spirituality and moral education in Attar's works into modern educational processes was analyzed.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Key words: spiritual-ethical views, anthropological-pedagogical opportunities, educational process, moral education, spirituality, methods of education, young generation, cultural values, development of thinking.

For citation: Azizbek A. Matmuratov. (2024) 'Anthropological and pedagogical possibilities of the spiritual and ethical views of Farididdin Attor', Inter education & global study, (9), pp. 38–44. (In Uzbek).

Farididdin Attor – O'rta Osiyo ma'naviyati va adabiyotining yirik namoyandalaridan biri bo'lib, uning asarlari nafaqat o'z davrining axloqiy qadriyatlarini aks ettiradi, balki zamonaviy pedagogika va antropologiyada muhim ahamiyatga ega. Uning "Mantiq ut-tayr" va "Ilkhoja" kabi asarlari, ma'naviy-axloqiy tarbiyani shakllantirishda badiiy va falsafiy jihatlarni birlashtirib, inson ruhiyatini, ijtimoiy munosabatlarni va tarbiyaning ahamiyatini chuqur tahlil qiladi.

Zamonaviy ta'lim tizimi oldida turadigan eng muhim vazifalardan biri – ma'naviyat va axloqiy qadriyatlarni yosh avlodga yetkazishdir. Farididdin Attorning qarashlari bu jarayonda muhim manba sifatida xizmat qilishi mumkin. Uning fikrlariga ko'ra, ma'naviy tarbiya nafaqat bilim berish, balki insoniylik, ahloqiy mas'uliyat va ijtimoiy munosabatlar o'rtasidagi muvozanatni saqlashda muhim rol o'ynaydi.

Ushbu maqolada Farididdin Attorning ma'naviy-axloqiy qarashlarining antropologik-pedagogik imkoniyatlari tahlil qilinadi. Maqola davomida, Attorning g'oyalari asosida ta'lim jarayonlarini yaxshilash, ahloqiy tarbiyani rivojlantirish va ma'naviy qadriyatlarni shakllantirish yo'nalishlari o'rganiladi. Bu orqali yosh avlodni ma'naviy yetuklikka yetkazish uchun zamonaviy pedagogik strategiyalarni ishlab chiqish imkoniyatlari ko'rsatiladi.

Farididdin Attorning ma'naviy-axloqiy qarashlari turli olimlar va tadqiqotchilar tomonidan keng tahlil qilingan. Ushbu tahlil, asosan, uning asarlaridagi axloqiy qadriyatlar, tarbiya nazariyasi va insoniylikka oid g'oyalarini o'z ichiga oladi.

Ma'naviyat va axloqiy tarbiya

Bir qator tadqiqotlar, Attorning axloqiy tarbiya tushunchasining asosiy omillari sifatida ma'naviy qadriyatlarni ko'rsatadi. Ularning fikricha, Attor o'z asarlarida ahloqiy qadriyatlarni shakllantirishda zamonaviy pedagogik yondashuvlarga mos keladigan g'oyalarni ilgari suradi. Jumladan, Muqimova[3; 45] (2015) o'zining "Farididdin Attor va ma'naviyat" nomli maqolasida, uning asarlarida inson ruhiyatini shakllantiruvchi asosiy jihatlarni va tarbiyadagi ahamiyatini o'rganadi.

Pedagogik yondashuvlar.

Ma'lumotlarga ko'ra, Attorning g'oyalari pedagogik yondashuvlar nuqtai nazaridan ham e'tiborga sazovor. Yuldasheva[6; 125] (2020) "Farididdin Attor va zamonaviy ta'lim" asarida, Attorning g'oyalarini zamonaviy pedagogik metodlar bilan qiyoslaydi va uning tarbiya jarayonidagi ahamiyatini ta'kidlaydi. Yuldasheva, Attorning ta'limda ko'rsatilgan ahloqiy qadriyatlarni qanday amalga oshirish mumkinligini tahlil qiladi.

Antropologik nuqtai nazar

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Attorning asarlarida inson va uning ma’naviy holati haqida chuqur fikrlar mavjud. Baxtiyorov[2; 79] (2019) “Antropologiya va Farididdin Attor” nomli maqolasida, antropologik kontekstda Attorning insoniyatga, ijtimoiy hayotga va axloqiy munosabatlarga qaratilgan g‘oyalarini o‘rganadi. U, Attorning asarlarida insonning ichki dunyosi va ijtimoiy rolini aks ettiruvchi jihatlarni yoritadi.

Attorning g‘oyalari tarixiy va madaniy kontekstda ham o‘rganiladi. Iskandarov[3; 91] (2021) “Farididdin Attor va O‘rta Osiyo madaniyati” maqolasida, Attorning asarlarining O‘rta Osiyo madaniyati va an’analaridagi o‘rni haqida fikr yuritadi. U, Attorning g‘oyalari va an’anaviy qadriyatlar o‘rtasidagi bog‘liqlikni tahlil qiladi.

Ushbu tahlillar, Farididdin Attorning ma’naviy-axloqiy qarashlarining pedagogik va antropologik imkoniyatlarini o‘rganishda muhim ahamiyatga ega. Uning asarlari, nafaqat o‘z davrida, balki zamonaviy ta’lim tizimida ham ahloqiy tarbiyani rivojlantirish uchun qimmatli manba bo‘lib xizmat qiladi. Maqola davomida, ushbu tahlillardan kelib chiqib, Attorning g‘oyalarini ta’lim jarayonlariga qo‘llashning imkoniyatlari ko‘rib chiqiladi.

Farididdin Attorning ma’naviy-axloqiy qarashlari, zamonaviy pedagogika va antropologiya sohalarida muhim ahamiyatga ega. Uning g‘oyalari nafaqat tarixiy kontekstda, balki zamonaviy ta’lim jarayonida ham dolzarbdir. Ushbu munozarada Attorning qarashlarining ta’lim jarayonlariga ta’siri, shuningdek, ularning axloqiy tarbiyani rivojlantirishdagi roli haqida fikrlar bildiriladi.

1. Ma’naviyatning ahamiyati

Farididdin Attor asarlarida ma’naviyat va axloqiy qadriyatlar o‘rtasidagi bog‘liqlik aniq ko‘rsatilgan. Ba’zi tadqiqotchilar, Attorning ma’naviyatni shakllantirishdagi yondashuvini zamonaviy ta’lim tizimiga integratsiya qilish zarurligini ta’kidlaydi. Ularning fikricha, Attorning g‘oyalari orqali yosh avlodning ruhiy va axloqiy rivojlanishini ta’minlash mumkin. Ammo, boshqa mutaxassislar, bunday yondashuvlar zamonaviy pedagogik metodlar bilan qiyoslanganda yetarlicha asosli emasligini aytadilar. Ular, Attorning g‘oyalarining zamon talablari bilan mos kelmasligini ta’kidlaydilar, chunki zamonaviy ta’limda bilim berish va rivojlanishning boshqa mexanizmlari mavjud.

2. Pedagogik yondashuvlar

Attorning pedagogik g‘oyalari ko‘plab zamonaviy ta’lim metodlari bilan bog‘liq holda ko‘riladi. Ba’zilar, uning asarlaridan foydalanib, ta’lim jarayonlarida interaktiv va amaliy metodlarni joriy etish mumkinligini ta’kidlaydilar. Biroq, boshqa tadqiqotchilar, bunday metodlarning uni qo‘llashda qiyinchiliklarni keltirib chiqarishi mumkinligini aytadilar. Chunki, Attorning g‘oyalari an’anaviy ta’lim modeliga mos keladi va buni amaliyotda qo‘llash uchun yangi yondashuvlar talab etiladi.

3. Axloqiy tarbiyaning dolzarbligi

Farididdin Attor, insonning ichki dunyosini, ruhiyatini va ijtimoiy munosabatlarini o‘rganish orqali axloqiy tarbiyani rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Uning asarlarida keltirilgan axloqiy qadriyatlar zamonaviy ijtimoiy muhitda, ayniqsa yoshlar o‘rtasida, dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Biroq, ba’zi fikrlar, Attorning axloqiy qoidalarini

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

zamonaviy ijtimoiy hayotga moslashtirish zarurligini ta'kidlaydi. Ularning fikricha, an'anaviy qadriyatlar va zamonaviy axloqiy talablarga mos keladigan yondashuvlar yaratish lozim.

4. Madaniyat va tarbiya

Attorning g'oyalari O'rta Osiyo madaniyati bilan chambarchas bog'liq. Biroq, madaniy kontekstda, uning g'oyalarining qanday mos kelishi haqida munozaralar mavjud. Ba'zi tadqiqotchilar, Attorning asarlarida keltirilgan qadriyatlar, bugungi kunda yosh avlodni tarbiyalashda o'z ahamiyatini yo'qotmaganligini, ularni joriy etish lozimligini ta'kidlaydilar. Boshqalar esa, bu qadriyatlarni yangilash va zamonaviy talablarga moslashtirish zarurligini aytadilar.

Shu bilan birga, Farididdin Attorning ma'naviy-axloqiy qarashlari, ta'lim jarayonlarida qo'llanishi mumkin bo'lgan qimmatli manba sifatida xizmat qiladi. Ularning tarbiyaviy ahamiyati, shuningdek, zamonaviy ijtimoiy va madaniy sharoitlarga mos ravishda yangi yondashuvlar talab qiladi. Ushbu munozara, Attorning g'oyalarini amalga oshirishda mavjud imkoniyatlar va cheklovlarni aniqlashda muhim ahamiyatga ega bo'lishi mumkin.

Farididdin Attorning ma'naviy-axloqiy qarashlari zamonaviy pedagogika va antropologiya sohalarida muhim ahamiyatga ega. Uning asarlarida yoritilgan axloqiy qadriyatlar va ma'naviyat tushunchalari, ta'lim jarayonini rivojlantirishda va yosh avlodni ma'naviy yetuklikka yetkazishda muhim manba sifatida xizmat qiladi.

Ushbu maqolada, Attorning g'oyalari asosida ta'lim jarayonlarida axloqiy tarbiyani shakllantirish uchun zamonaviy pedagogik strategiyalarni ishlab chiqish imkoniyatlari ko'rsatilgan. Attorning g'oyalarini amalga oshirishda mavjud imkoniyatlar, shuningdek, ularning zamonaviy ijtimoiy va madaniy sharoitlarga moslashtirilishi zarurligini ko'rsatadi.

Biroq, Attorning qarashlarining dolzarbligi va ularning ta'lim tizimidagi integratsiyasi, yangi yondashuvlar va metodlarni talab etadi. Uning g'oyalari an'anaviy ta'lim metodlariga asoslangan bo'lib, ularni zamon talablari bilan moslashtirish lozim.

Natijada, Farididdin Attorning ma'naviy-axloqiy qarashlari, zamonaviy ta'lim jarayonlarida yosh avlodni axloqiy tarbiyasi va ma'naviy rivojlanishi uchun muhim manba bo'lib qoladi. Ushbu tadqiqotlar, Attorning g'oyalarini ta'lim jarayoniga qo'llash va ularni yangi kontekstlarda rivojlantirish imkoniyatlarini o'rganishga yo'l ochadi. Ularning amaliyotda qo'llanilishi esa, nafaqat ta'lim tizimida, balki ijtimoiy hayotda ham ijobiy o'zgarishlarni keltirib chiqarishi mumkin.

Farididdin Attorning ma'naviy-axloqiy qarashlari, nafaqat o'z davrining axloqiy qadriyatlarini aks ettirishda, balki zamonaviy pedagogika va antropologiya sohalarida ham muhim o'rin egallaydi. Ushbu maqola davomida, Attorning asarlaridagi ma'naviyat va axloqiy tarbiya tushunchalarining zamonaviy ta'lim jarayonlariga integratsiyasi tahlil qilindi.

Maqola natijalari shuni ko'rsatdiki, Attorning g'oyalari, yosh avlodni ma'naviy yetuklikka yetkazishda va axloqiy qadriyatlarni shakllantirishda qimmatli manba sifatida xizmat qiladi. Ularning ta'lim tizimiga kiritilishi, talabalar orasida ma'naviy ruhni oshirishga, axloqiy mas'uliyat hissini kuchaytirishga va ijtimoiy munosabatlarni rivojlantirishga yordam beradi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Shu bilan birga, Attorning qarashlarini amaliyotda qo‘llashda bir qator qiyinchiliklar va cheklovlar mavjud. An’anaviy ta’lim metodlari bilan qiyoslaganda, Attorning g‘oyalarini zamonaviy talablarga moslashtirish zarurligini ta’kidlash muhimdir. Buning uchun yangi pedagogik strategiyalar va metodlarni ishlab chiqish, shuningdek, ta’lim jarayonini yanada takomillashtirishga yo‘naltirilgan yondashuvlar zarur.

Umuman olganda, Farididdin Attorning ma’naviy-axloqiy qarashlari zamonaviy ta’lim jarayonida muhim o‘rin tutadi va ularni qo‘llash yosh avlodning ma’naviy va axloqiy rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Kelgusi tadqiqotlar, Attorning g‘oyalarini yanada chuqur o‘rganish va ularni zamonaviy pedagogik kontekstda rivojlantirishga qaratilishi zarur.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Abdukarimovich M. A. Steps of development in the formation of the student personality //ЎЗБЕКИСТОННИНГ УМИДЛИ ЁШЛАРИ. – Т. 55.
2. Baxtiyorov, M. (2019). Antropologiya va Farididdin Attor. Buxoro: Buxoro davlat universiteti.
3. Iskandarov, A. (2021). Farididdin Attor va O‘rta Osiyo madaniyati. Qarshi: Qarshi davlat universiteti.
4. Muqimova, N. (2015). Farididdin Attor va ma’naviyat. Tashkent: O‘zbekiston davlat pedagogika universiteti.
5. Murodov, T. (2018). Ma’naviyat va axloqiy tarbiya: muammolar va yechimlar. Tashkent: O‘zbekiston Respublikasi oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi.
6. Yuldasheva, S. (2020). Farididdin Attor va zamonaviy ta’lim. Samarkand: Samarqand davlat universiteti.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Matmuratov Azizbek Abdikarimovich**, Ma’mun universiteti katta o‘qituvchisi, [**Матмуратов Азизбек Абдикаримович,** Старший преподаватель Университета Мамун], [**Azizbek A. Matmuratov**, Senior teacher of Mamun University]; manzil: O‘zbekiston, Xiva sh., Bolxovuz ko'chasi, 2-uy [адрес: Узбекистан, Хива, ул. Болховуз , 2], [address: Uzbekistan, 2, Bolkhovuz st., Khiva city] E-mail: my_darling90@mail.ru. Orcid: 0009-0007-4177-3738

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Original paper

BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARINING O‘QUV-BILUV MOTIVATSIYASINI MUSTAQIL ISHLAR VOSITASIDA SHAKLLANTIRISHNING MAVJUD HOLATI

© A.Yu. Turumbetova[1]✉

[1]Ajiniyaz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti, Nukus, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: maqolada bolaning o‘quv faoliyati, uquv-biluv motivin shakillantirish, bolaning psixologik rivojlanishi, o‘quv faoliyatini baholash, boshlang‘ich maktab yoshi haqida so‘z borgan.

MAQSAD: jahon amaliyotida yoshlarning ta’lim shaklini erkin tanlash, intellektual o‘sishini ta’minlovchi o‘quv-biliuv motivatsiyasini rivojlantirish, ijodiy xarakterdagi faoliyat turlarini tashkil etish tendensiyasi kuzatiladi. Ta’lim oluvchilarning individual perspektivasini yaratishda shaxsga yo‘naltirilgan refleksiv qobiliyatlar, hayotiy ko‘nikmalarni tarkib toptirish hamda o‘z-o‘zini rivojlantirish mexanizmlarini ishlab chiqish muhim o‘rin tutadi. Dunyoda ta’lim oluvchilarning kreativ rivojlanish trayektoriyasini belgilash, selektiv hamkorlikni yo‘lga qo‘yish, o‘quv faoliyatini rag‘batlantirish va motivlashtirish bo‘yicha ilmiy tadqiqot ishlari olib borilmoqda. Kommunikativ, axborotlar bilan ishlash, shaxs sifatida o‘zini o‘zini rivojlantirish kompetensiyalarni faollashtiruvchi vositalarni tanlash, o‘rganilayotgan muammoga tizimli yondashish, mantiqiy tafakkurni shakllantirishda o‘quv fanlarining mazmuni qatori bilishga intilish yo‘llarini takomillashtirishga doir mustaqil ishlarni tashkil etish mexanizmi tadqiq etilmoqda.

MATERIALLAR VA METODLAR: Respublikamizda uzluksiz ta’lim mazmunini xalqaro baholash dasturlari talablariga moslashtirish, o‘quvchilarda tayanch va fanga oid kompetensiyalarni shakllantirishga doir yangi davlat ta’lim standartlari, “Milliy o‘quv dasturi”, integrativ yondashuvga asoslangan darsliklar, o‘quv va metodik qo‘llanmalar yaratilmoqda. “O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi Farmonda belgilangan “kichik yoshdan o‘quvchilarda o‘qishga sog‘lom, kuchli va ta’sirchan motivatsiyani shakllantirish hamda kasb tanlash, kasbiy o‘sishni mustaqil rejalashtiish, zamonaviy kasblarni egallash qobiliyatini rivojlantirish” vazifalari boshlang‘ich ta’lim mazmunini ilg‘or tajribalar asosida isloh qilish, o‘quvchilarda kichik yoshidan bilim olishga bo‘lgan ehtiyoj va qiziqishlarni rag‘batlantirish, o‘ziga bo‘lgan ishonchni tarbiyalash strategiyalarni ishlab chiqish imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qiladi [1].

MUHOKAMA VA NATIJALAR: uquvchilarni o‘qishga, o‘quv faoliyati usullarini egallashga o‘rgatish asosida o‘rganishga qadriyatli munosabatni shakllantirish turli axborot manbalaridan foydalanish qobiliyatini rivojlantirish, bilish faolligining samarali usullarini qo‘llashga o‘rgatish; o‘zi o‘rganayotgan narsa-hodisalarning mazmun-mohiyatini tushunib

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

yetishiga tegishli shart-sharoit yaratiladi. Boshlang‘ich sinflar “O‘qish” darslarida o‘quvchilarning o‘quv-biluv faolligini oshirish orqali mustaqil fikrlashni shakllantirish, mavzularda ilgari surilgan g‘oyalarni anglab yetish, tahlil qilish, qiyoslash, umumlashtirish va tegishli xulosalarga kelish imkoniyati ortadi.O‘quvchilarning bilish faolligini oshirishga doir yondashuvlar bir vaqtning o‘zida o‘quv-biluv faolligining jarayonli va tashkiliy tomonlarini takomillashtirish hamda o‘quvchilar shaxsini har tomonlama rivojlantirish; ta’lim texnologiyalari yordamida o‘quvchilar o‘quv-biluv motivatsiyasini shakllantirish orqali badiiy-estetik tafakkurini rivojlantirishga xizmat qiladi.Uquvchilarning o‘quv-biluv motivatsiyasiga qaratilgan sinfdan tashqari o‘qish mashg‘ulotlari sinfda o‘qib-o‘rganish jarayonidagi kabi bilim, ko‘nikma va malakalarni shakllantirishni nazarda tutadi. Lekin farqli jihati shundaki, u, asosan, o‘quvchilarning mustaqilligiga va shaxsiy qiziqishlariga tayangan holda tashkil etilishi bilan ahamiyatlidir.

Kalit so‘zlar: boshlang‘ich sinf, metodika, motivatsiya, mustaqil ishlar,o‘qish darslari.

Iqtibos uchun: Turumbetova A.Yu. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining o‘quv-biluv motivatsiyasini mustaqil ishlar vositasida shakllantirishning mavjud holati. // Inter education & global study. 2024. №8. B.45–53.

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ФОРМИРОВАНИЯ МОТИВАЦИИ УЧЕНИЯ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ ЧЕРЕЗ САМОСТОЯТЕЛЬНУЮ РАБОТУ

© А.Ю. Турумбетова[1]✉
[1]Нукусский государственный педагогический институт имени Ажинияза, Нукус, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в статье говорится об учебной деятельности ребенка, формировании учебного мотива, о психологическом развитии ребенка, об оценке учебной деятельности, о младшем школьном возрасте.

ЦЕЛЬ: в мировой практике наблюдается тенденция свободного выбора формы обучения молодежи, развития учебной мотивации, обеспечивающей интеллектуальный рост, и организации деятельности творческого характера. Развитие личностно-ориентированных рефлексивных способностей, состава жизненных навыков и механизмов саморазвития имеет важное значение в формировании индивидуального мировоззрения обучающихся. В мире проводятся научно-исследовательские работы с целью определения траектории творческого развития учащихся, налаживания избирательного сотрудничества, стимулирования и мотивации учебной деятельности. Исследуется механизм организации самостоятельной работы по совершенствованию способов стремления к познанию содержания учебных предметов при формировании логического мышления.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: в нашей республике создаются новые государственные образовательные стандарты, «Национальная учебная программа», основанные на интегративном подходе учебники, учебно-методические пособия, позволяющие адаптировать содержание непрерывного образования к

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

требованиям международных оценочных программ, формировать базовые и предметные компетенции у студентов. Задачами, определенными в Постановлении «Об утверждении Концепции развития системы народного образования Республики Узбекистан до 2030 года», являются «формирование у учащихся здоровой, сильной и эффективной мотивации к учебе с раннего возраста и развитие способностей выбирать профессию, самостоятельно планировать профессиональный рост, приобретать современные профессии» на основе передового опыта. Реформирование, стимулирование потребности и интересов учащихся к обучению с раннего возраста, воспитание уверенности в себе, служит расширению возможностей разработки стратегии [1].

ВЫВОД: в заключение можно сказать, что на основе обучения учащихся чтению необходимо овладевать методами учебной деятельности, формировать ценностное отношение к учебе, развивать умение пользоваться различными источниками информации, учить их использовать эффективные методы. познавательной деятельности; ему создаются условия для понимания сути изучаемого предмета. За счет повышения учебно-познавательной активности учащихся классов «Чтение» начальных классов увеличиваются возможности формирования самостоятельного мышления, понимания, анализа, сравнения, обобщения и прихода к соответствующим выводам, совершенствование методических и организационных аспектов и всестороннее развитие. личности студентов; с помощью образовательных технологий служит развитию художественно-эстетического мышления учащихся путем формирования учебной мотивации. Внеклассная учебная деятельность, направленная на учебную мотивацию учащихся, обеспечивает формирование знаний, умений и навыков, как в процесс обучения в классе. Но разница в том, что она в основном организуется исходя из самостоятельности и личных интересов студентов.

Ключевые слова: начальный класс, методика, мотивация, самостоятельная работа, изучение уроков.

Для цитирования: Турумбетова А.Ю. Современное состояние формирования мотивации учения учащихся начальных классов через самостоятельную работу. // Inter education & global study. 2024. №9. С. 45–53.

THE CURRENT STATE OF FORMATION OF LEARNING MOTIVATION OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS THROUGH INDEPENDENT WORK

© Aygul Yu. Turumbetova[1]✉
[1]Nukus State Pedagogical Institute named after Ajiniyaz, Nukus, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the article talks about the child's educational activity, the formation of the educational motive, the psychological development of the child, the evaluation of the educational activity, and the primary school age.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

AIM: in world practice, there is a tendency to freely choose the form of education of young people, to develop educational motivation that ensures intellectual growth, and to organize activities of a creative nature. The development of person-oriented reflexive abilities, life skills composition, and self-development mechanisms are important in creating an individual perspective of learners. Scientific research work is being carried out in the world to determine the trajectory of creative development of learners, to establish selective cooperation, to stimulate and motivate educational activities. The mechanism of organizing independent work on improving the ways of striving to know the content of academic subjects in the formation of logical thinking is being researched.

DISCUSSION AND RESULTS: in our republic, new state educational standards, "National Curriculum", textbooks based on an integrative approach, educational and methodical manuals are being created to adapt the content of continuous education to the requirements of international assessment programs, to form basic and subject-related competencies in students. The tasks defined in the Decree "On Approving the Concept of Development of the Public Education System of the Republic of Uzbekistan until 2030" are "to form a healthy, strong and effective motivation to study in students from an early age and to develop the ability to choose a profession, independently plan professional growth, and acquire modern professions" based on best practices. reforming, stimulating the need and interests of students to learn from an early age, nurturing self-confidence, serves to expand the possibilities of developing strategies [1].

CONCLUSION: in conclusion, it can be said that on the basis of teaching students to read, to master the methods of educational activities, to form a valuable attitude to learning, to develop the ability to use various information sources, to teach them to use effective methods of cognitive activity; conditions are created for him to understand the essence of the things he is studying. By increasing the educational and cognitive activity of the students in the "Reading" classes of primary grades, the possibility of forming independent thinking, understanding, analyzing, comparing, summarizing and coming to relevant conclusions increases. improvement of procedural and organizational aspects and comprehensive development of students' personalities; with the help of educational technologies, it serves to develop the artistic and aesthetic thinking of students by forming educational motivation. Out-of-class study activities aimed at educational motivation of students provide for the formation of knowledge, skills and qualifications, as in the process of learning in the classroom. But the difference is that it is mainly organized based on students' independence and personal interests.

Keywords: primary class, methodology, motivation, independent work, lesson study.

For citation: Aygul Yu. Turumbetova. (2024) 'The current state of formation of learning motivation of primary school students through independent work', Inter education & global study, (9), pp. 45–53. (In Uzbek).

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

O‘quvchilarning o‘quv-biluv motivatsiyasini shakllantirish boshlang‘ich ta’limning asosiy muammolaridan biri sifatida baholanadi. Uning dolzarbligi o‘qish darslari mazmunini yangilash, bilimlarni mustaqil o‘zlashtirish usullarini egallash va o‘quvchilarda faol hayotiy pozitsiyani rivojlantirish bo‘yicha vazifalarni belgilash bilan chambarchas bog‘liq. Zero, “O‘qish darslari o‘z mohiyati, maqsad va vazifalariga ko‘ra boshlang‘ich ta’lim tizimida alohida o‘rin tutadi. Barcha predmet darslarini o‘qish faoliyatisiz tasavvur qilib bo‘lmaydi. Chunki matnni tushunib, bir maromda, to‘g‘ri va ifodali o‘qishni o‘rgatish o‘qish orqali DTS bo‘yicha o‘zlashtirishlari ko‘zda tutilgan bilimlarni hamda o‘quv-biluv ko‘nikma va malakalarni egallashlariga yo‘l ochiladi”. Darhaqiqat, aynan o‘qish darslarigina insonning o‘zligini, olam sir-sinoatlarini anglash, tushunish va idrok etishga bo‘lgan intilishlariga turtki beradi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining o‘quv-biluv motivatsiyasini shakllantirishda o‘qish fani o‘quv dasturlarida rejalashtirilgan materiallarning sinfdan sinfga o‘tgan sari mavzu va mazmuni jihatidan kengayib borishi muhim o‘rin tutadi. Har bir mavzu uchun tanlangan matnlarning janriy rang-barangligi, poetik mukammalligi, o‘quvchilarning bilim darajasi va yosh xususiyatlariga mos kelishi ham bu borada e’tiborga molik [2].

Ma’lumki, boshlang‘ich ta’lim sohasidagi dolzarb muammolar aksariyat o‘quvchilarda bilim olish motivlarining yo‘qligi bilan tavsiflanadi. Shu bois ularda o‘zlashtirish darajasidagi asosiy ko‘rsatkichlar pasayishiga olib keladi. Turli darajada o‘zlashtiruvchi o‘quvchilar uchun o‘quv faoliyati har xil ma’noga ega. Muayyan holatda boshlang‘ich sinf o‘quvchisi uchun o‘quv-biluv motivatsiyasi va mustaqil ishlar mohiyatini aniqlash o‘qituvchining pedagogik ta’sir choralarini belgilashida hal qiluvchi o‘rin tutadi. Ta’limning shaxsiy ma’nosi o‘quvchining o‘quv jarayoniga ichki subyektiv munosabati, ya’ni o‘quv jarayonining o‘ziga, tajribasiga va hayotiga nisbatan qo‘llanilishi mumkin.

Mustaqil ishlarni tushunish va uning shaxsiy ahamiyatini anglash bilim olish jarayonida o‘z-o‘zidan paydo bo‘lmaydi. Mustaqil ishlar jarayonida o‘quvchilarda bilim olish va uni o‘zlashtirish usullariga bo‘lgan faol ichki istakni shakllantirish maqsadga muvofiq. Boshlang‘ich sinflarda, xususan, o‘qish darslarida mustaqil ishlarni tashkil etishning o‘ziga xos jihatlari mavjud. Shunga ko‘ra, ta’lim mazmuni va metodlari o‘qituvchi tomonidan ma’lum yoshdagi o‘quvchilar ehtiyojlariga mos kelishi yoki kelmasligi kabi nuqtai nazardan tahlil qilinishi kerak.

O‘qish darslarida mashg‘ulot boshlanishidan oldin o‘quvchilarda o‘quv faoliyati, xususan, mustaqil ishlar haqida ma’lum bir fikr paydo bo‘ladi. Keyinchalik esa ular sezilarli darajada o‘zgarishi mumkin. O‘quv-biluv motivlari o‘quvchilarda ijtimoiy muhit va oilasida qabul qilingan axloqiy qadriyatlar bilan belgilanadigan mustaqil ishlarning obyektiv ahamiyatini anglashi; mustaqil o‘rganishning o‘zi uchun ahamiyatini tushunish, intilishlari darajasi, o‘zini o‘zi boshqarishi va baholashi hamda o‘zaro munosabatlar orqali namoyon bo‘ladi. Bularning barchasi o‘qish darslarida bo‘lganligi sababli ta’lim mazmuni o‘quv faoliyatining rivojlanishi bilan sifat jihatidan o‘zgarishi mumkin. Tadqiqotlarimiz shuni ko‘rsatadiki, o‘quvchilar mustaqil ishlar ma’nosini tushunganlarida, o‘quv faoliyatidagi muvaffaqiyatlar sifat jihatidan ortadi, bilim zaxirasi va samaradorligi, o‘zlashtirish darajasi o‘sadi, o‘quv materialini o‘zlashtirish osonlashadi, diqqati faollashadi, faoliyati

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

yaxshilanadi. Demak, mustaqil o‘rganishning ma’nosi va ahamiyati o‘quvchi shaxsining asosiy motivatsion komponentidir.

O‘quv-biluv motivatsiyasi tahlilida motivlar guruhlarini tavsiflash bo‘yicha yondashuvlarga tayanish kerak. Jumladan, birinchi tasnif varianti motivlarning kognitiv va ijtimoiy guruhini ko‘rib chiqishni o‘z ichiga oladi. Kognitiv motivlar o‘quv faoliyati mazmuni va uni amalga oshirish jarayoni bilan bog‘liq. Ular o‘quvchilarning yangi bilimlar va mustaqil ishlarni amalga oshirish ko‘nikmalarini egallashga yo‘naltirilganligini ko‘rsatadi. Kognitiv motivlar mustaqil ishlarga nisbatan qiziqishning chuqurligi, ya’ni yangi faktlar, hodisalar, ularning muhim xususiyatlari, birinchi deduktiv xulosalar, qonuniyatlar va tendensiyalar, nazariy tamoyillar, asosiy g‘oyalar bilan belgilanadi.

Ushbu guruhga o‘quvchilarning mustaqil ishlarni bajarish usullarini o‘zlashtirishga yo‘naltirilganligini ko‘rsatadigan motivlar ham kiradi. Ular bilimlarni mustaqil egallash, ilmiy bilish, o‘quv ishlari va o‘z-o‘zini tartibga solish usullariga qiziqish, o‘z o‘quv faoliyatini oqilona tashkil etishdan iborat. O‘quv-biluv motivlari o‘zida o‘quvchilarning o‘z-o‘zini tarbiyalash va mustaqil ishlarni bajarish istagini amalga oshirishga qaratiladi.

Ijtimoiy motivlar o‘quvchining atrofidagilar bilan ijtimoiy o‘zaro ta’sirining har xil turlari, jumladan, jamiyatga foydali bo‘lish uchun bilim olish, o‘z burchini bajarishga intilish, o‘rganish zarurligini tushunish, mas’uliyat hissidan iborat. Bunda ijtimoiy zaruriyat, burch va mas’uliyatni anglash, kasb tanlashga puxta tayyorgarlik ko‘rishga intilish motivlari katta ahamiyatga ega.

Ijtimoiy motivlarga o‘zaro munosabatlarda ma’lum bir nuqtai nazarga ega bo‘lish, ularning ma’qullanishi va boshqalar obro‘-e’tiborini qozonish istagida ifodalangan pozitsion motivlar ham kiradi. Pozitsion motiv – yetakchi o‘rnini egallash, boshqa o‘quvchilarga ta’sir qilish, jamoada hukmronlik qilish kabi o‘zini o‘zi namoyon qilishga intilishida namoyon bo‘lishi mumkin.

Ijtimoiy hamkorlik motivlari mohiyatiga o‘quvchi nafaqat boshqalar bilan muloqot qilishni xohlashi, balki o‘zi, o‘qituvchisi, sinfdoshlari bilan munosabatlari yo‘llari va shakllarini tushunishga, tahlil qilishga va ularni doimiy ravishda takomillashtirishga intilishi ham xos. Bu motiv o‘z-o‘zini tarbiyalash uchun muhim asosdir.

O‘quv-biluv motivatsiyasi ikkinchi variantiga motivlar va ta’lim faoliyati o‘rtasidagi munosabatni tavsiflaydigan turi mansub. Muayyan faoliyatni rag‘batlantiruvchi motivlar (o‘rganish jarayoni) unga bevosita bog‘liq bo‘lmasa, ular bu faoliyatga nisbatan tashqi deyiladi. Agar bevosita ta’lim faoliyati bilan bog‘liq bo‘lsa, ular ichki motivlar deyiladi.

O‘rganish motivi ichki (mustaqil kognitiv ishlarni bajarishda) yoki tashqi (kattalarga yordam berishda) bo‘lishi mumkin. Ichki motivlar faoliyat jarayoni va natijasiga qiziqish, o‘z-o‘zini rivojlantirishga odatlanish, har qanday sifat yoki qobiliyatni rivojlantirish kabilardan iborat.

Tashqi motivlar burch, majburiyat, qarindoshlar, o‘qituvchilar va boshqalarning bosimi tufayli tengdoshlar orasida ma’lum bir mavqega erishish uchun amalga oshirilganda paydo bo‘ladi. Agar o‘quvchi muammoni hal qilsa, unda bu harakatning tashqi sabablari bo‘lishi mumkin: yaxshi baho olish istagi, do‘stlariga muammolarni hal qilish qobiliyatini

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

ko‘rsatish, o‘qituvchisining maqtoviga erishish va boshqalar. Bu holatda ichki motivlar sifatida muammoni hal qilish jarayoniga, yechim topishga, natijaga qiziqishni qayd etish mumkin. Shuni hisobga olish kerakki, motiv har doim, bir tomondan, o‘quvchi ongining ichki xususiyati, uning faoliyatga motivatsiyasi, boshqa tomondan esa, bunday impuls tashqaridan, boshqalar ta’sirida paydo bo‘lishi mumkin. Agar motiv kattalar nazorati va eslatmasisiz yangilanmasa, demak, u o‘quvchi uchun tashqidir. Mashg‘ulot jarayonida o‘qituvchi o‘quvchilarda, avvalo, ichki motivlarni rivojlantirishga oid maqsad qo‘ya bilish va unga erishishga harakat qilishi kerak.

O‘quv-biluv motivlarini tasniflashning uchinchi versiyasi motivatsiyada muvaffaqiyatga erishish va muvaffaqiyatsizlikka yo‘l qo‘ymaslik tendensiyasi mavjudligiga asoslanadi. Muvaffaqiyatga erishishda turtki o‘quvchilar, odatda, o‘z oldilariga ijobiy maqsadlar qo‘yishi, uni amalga oshirishda faol ishtirok etishi va ushbu maqsadga erishish uchun vositalarni tanlashida namoyon bo‘ladi.

Faoliyat (o‘rganish) ijobiy his-tuyg‘ularni uyg‘otadi, ichki resurslarni safarbar qiladi va diqqatni jamlaydi. Muvaffaqiyatga intilayotgan o‘quvchilar, odatda, o‘zlarining bilim, ko‘nikma va qobiliyatlariga mos keladigan kasblarni tanlaydilar. Muvaffaqiyatsizlikdan qochishga intilgan o‘quvchilar boshqacha yo‘l tutishadi. Maqsad muvaffaqiyatga erishish emas, balki muvaffaqiyatsizlikdan qochishdir. Ularning fikrlari va harakatlari bunga bo‘ysunadi. Shuningdek, o‘quvchi o‘ziga ishonchsiz bo‘lib, tanqiddan qo‘rqadi. U faqat ish bilan bog‘liq salbiy his-tuyg‘ularga ega bo‘lib, ta’lim faoliyatidan zavqlanmaydi. Muvaffaqiyatsizlikning oldini olish motivi o‘ziga ishonchsizlik, o‘ziga past baho berish va muvaffaqiyatga erishish imkoniyatiga ishonmaslik bilan bog‘liq.

Har qanday qiyinchiliklar salbiy his-tuyg‘ularni keltirib chiqaradi. Muvaffaqiyatsizlikka yo‘l qo‘ymaslikda o‘g‘il bolalar ko‘pincha o‘zini o‘zi baholashning yetarli emasligi bilan ajralib turadi va qobiliyatlari haqidagi obyektiv ma’lumotlarni e’tiborsiz qoldiradilar. Muvaffaqiyatga intilish ustun bo‘lgan o‘quvchilar yutuq va muvaffaqiyatsizliklarini sa’y-harakatlari, intilishlarining kuchi bilan izohlaydilar, bu esa ichki nazorat qiluvchi omilni ko‘rsatadi. Muvaffaqiyatsizlikka yo‘l qo‘ymaslik istagi ustun bo‘lgan o‘g‘il bolalar buning sababini qobiliyatsizlik yoki omadsizlik, muvaffaqiyatlarini esa omad yoki vazifaning osonligi bilan izohlaydilar. Bunday holda, “o‘rganilgan nochorlik” rivojlana boshlaydi. Vazifaning murakkabligi, omad va qobiliyat yetishmasligiga ta’sir qila olmagani o‘quvchi uchun boshqa biror narsa qilishga urinish foydasizdek ko‘rinadi. Bunday o‘quvchilar keyinchalik eng oddiy topshiriqlarni ham bajarishdan bosh tortadilar. Bu motiv bolada muvaffaqiyatga intilishni rivojlantirish zarurligini ko‘rsatadi, mazkur jihat muvaffaqiyatsizlikka yo‘l qo‘ymaslik istagidan ustun bo‘lishi kerak.

Motivlar odatda o‘quv faoliyatini bir butun sifatida, maqsadlar esa individual o‘quv faoliyatini xarakterlaydi. Motiv harakatga munosabatni yaratadi, maqsadni izlash va tushunish esa uning bajarilishini ta’minlaydi. Bundan tashqari, o‘quv faoliyatida maqsad o‘rnini egallagan o‘quv mazmuni o‘quvchi tomonidan amalga oshiriladi va esda qoladi. Maqsadlarni belgilash qobiliyati o‘quvchi motivatsion komponentining yetukligi

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

ko‘rsatkichidir. Maqsadlarni qo‘yish qobiliyati, o‘z navbatida, o‘quvchi motivatsion komponentining ixtiyoriy tarkibiy qismlaridan biri sanaladi.

Uzoq muddatli maqsadlar belgilash va harakatlarini ularga bo‘ysundirish o‘quvchida muayyan axloqiy barqarorlikni ta’minlaydi. Shuningdek, o‘quvchilar bu jarayonda katta qiyinchiliklarga duch kelishadi. Masalan, kattalar tomonidan taklif qilingan vazifani qabul qilish (maqsadni belgilashning birinchi bosqichi) o‘quvchining vazifaga faol munosabatda bo‘lishiga olib keladi. O‘qituvchi o‘quvchiga faol va mustaqil ravishda uning imkoniyatlari va vazifalariga mos keladigan maqsadlar qo‘yishni o‘rganishga yordam berishi muhimdir.

O‘quvchiga uzoq muddatli maqsadlar qo‘yishni o‘rgatish bir qancha afzalliklar yaratadi. Agar motiv shaxsiy ma’noga ega bo‘lsa, bu samarali bo‘ladi, ya’ni motiv xatti-harakatlar orqali amalga oshiriladi. Bu o‘quvchining faolligi tashabbuskorligi, yetukligi va o‘quv faoliyatining barcha tarkibiy qismlarining rivojlanishida namoyon bo‘ladi. Shuningdek, u turli o‘quv fanlarini o‘zlashtirishga zavq bilan kirishadi, o‘quv dasturidan tashqari qo‘shimcha bilimlarni faol ravishda izlaydi va yoritib beradi. Asosiy jihat o‘quvchidagi moyillik va qobiliyatga asoslanadi, kasb tanlashiga ta’sir qiladi va bu uning uchun katta ahamiyatga ega.

Qiziqish vaziyatga bog‘liq bo‘lishi mumkin, hissiy jihatdan jozibali o‘quv vaziyatlarida individual “portlash”lar bilan chegaralanadi. Bunday qiziqish o‘quvchi bu holatdan chiqib ketganida susayadi. Natijada qiziqish tashqaridan doimiy rag‘batlantirishni talab qiladi va ularsiz yo‘qoladi. Agar qiziqish ma’lum bir mavzu va vazifalar doirasi bilan bog‘liq bo‘lsa, nisbatan barqaror bo‘ladi. Barqaror qiziqish o‘quvchining noqulay tashqi sharoit va to‘siqlarga qaramasdan o‘z xohishi bilan o‘rganishida namoyon bo‘ladi. Chidamlilik o‘quvchining o‘rganishdan boshqa iloji yo‘qligida ham namoyon bo‘ladi [3].

O‘quvchilarning bilimlarni o‘zlashtirish jarayoni haqida so‘z borganda, ularning har biri turli darajadagi faolligini namoyon etishini ta’kidlash mumkin. Shu bois o‘quvchilarga bilimlarni sust qabul qiladi degan nuqtai nazar bilan qarash to‘g‘ri bo‘lmaydi. Bu fikr YE.V.Korotayevaning quyidagi fikrlari o‘rinli ekanini tasdiqlaydi: “o‘quv faoliyatining inkor etilmagan tavsifi asosida unga munosabat o‘zgaradigan bilishning quyi darajasi; quyidan mo‘tadillashgan bosqichga o‘tish sifatidagi vaziyatli faoliyat; o‘quv jarayonida ijro etuvchilik faoliyati; o‘quvchining subyektiv nuqtai nazarini maksimal darajada ochishga imkon beruvchi ijodiylik”.

Bizningcha, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining bilish faolligini, asosan, ularning yosh va individual xususiyatlarini e’tiborga olish, bilish jarayonini tashkil etish tarzida egallanadigan, mustahkamlanadigan va rivojlanadigan shaxs xususiyati sifatidan aniqlashtirish maqsadga muvofiq. Bilish faolligi ko‘rsatkichi sifatida mo‘tadillik, ishtiyoq, o‘rganishning anglanganligi, ijodiy namoyon bo‘lishi, nostandart o‘quv vaziyatlaridagi xulq-atvor, o‘quv vazifasini hal etishdagi mustaqillik kabilarni ta’kidlash mumkin [4].

Tadqiqotchi Sh.Boltayevaning fikricha, “Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ijodiy bilish faolligi o‘zida yangi bilimlarni o‘zlashtirishga barqaror motivlar va bilish jarayoniga ijobiy emotsional yo‘nalganlikning qaror topganligi, o‘quv vazifalarini hal etishda odatiy o‘quv harakati usullarini bartaraf etishga intilish, muammo yechimini topishning nostandart

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

metod va usullarini izlash, o‘quv-bilish faoliyatidagi qat’iylik, ijodiy bilish faoliyatining natijaviyligi bilan tavsiflanuvchi shaxs xususiyatini o‘zida mujassam etadi.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining o‘quv-biluv motivatsiyasini shakllantirishning muhim psixologik jihati irodasining rivojlanganlik darajasi bilan uzviy bog‘liq. O‘quvchilarda bu daraja turlicha namoyon bo‘ladi. Xususan, 6–7 yoshli bolalarning odatiy darajasi – maktabga kelganda o‘z xatti-harakatlarini boshqara oladigan, umumiy faoliyatga kirishimli, o‘qituvchi tomonidan qo‘yilgan talablarni qabul qilishga doir motivlarga bo‘ysundirishdan iborat. Bu jarayonda bilim olishi qatori o‘quvchilar ularni qanday o‘zlashtirish yo‘llarini ham o‘rganib boradi [5].

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2029 йил 29 апрелдаги ПФ-5712-сон Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги Фармони.
2. Matchonov S., G‘ulomova X., Suyunov M., Boqiyeva H. Boshlang‘ich sinf o‘qish darslarini pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etish. – Toshkent: YANGIYO‘L POLYGRAPH SERVICE, 2008. – 3-b.
3. Ходжаев Б. Узлуксиз таълимда ўқувчиларнинг билиш фаоллигини ошириш // Uzluksiz ta’lim. – Тошкент, 2009. – Б. 87.
4. Коротаева Е.В. Обучающие технологии в позновательной деятельности школьников. – М.: Сентябрь, 2003. – С. 46–47.
5. Болтаева Ш.Т. Бошланғич таълимда ўқувчилар ижодий фаолиятини ривожлантиришнинг ташкилий-педагогик асосларини такомиллаштириш. Пед. фан. фалс. док. (PhD) ...дисс. автореф. – Самарқанд, 2019. – 19-б.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Turumbetova Aygul Yusupbayevna**, stajyor o’qituvchi [**Айгул Турумбетова Юсупбаевна**, стажёр преподаватель,], [**Aygul Yu. Turumbetova**, trainee teacher]; manzil: Qoraqolpog’ston Respublikasi Nukus shahri, Islom Karimov ko’chasi, 76 [adres: Respublika Karakalpakstan, g. Nukus, ulitsa Islama Karimova, 76], [address: Islam Karimov Street, 76, Nukus, Republic of Karakalpakstan]; E-mail: turumbetova88@mail.ru

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Original paper

YOSH FUTBOLCHILARNING HUJUM TAKTIK HARAKATLARIDA BAJARILADIGAN HARAKAT FAOLIYATNING AHAMIYATI

© I.R. Shaniyazov[1]✉

[1]Berdaq nomidagi Qoraqalpoq davlat universiteti, Nukus, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: ushbu maqolada 16-17 yosh futbolchilarning o‘yin davomidagi hujum harakatlarini turli vaqtlarda bajarilishi va bu hujumlarda futbolchilar tomonidan amalga oshirilgan texnik usullarni soni va samaradorligi yoritib berilgan. Bundan tashqari bu taktik harakatlarni bajarishlarida turli amplua o‘yinchilarni turli tezlik va turli masofalarga harakatlanishlari keltirilgan.

MAQSAD: ushbu maqolada 16-17 yosh futbolchilarning o‘yin davomidagi hujum harakatlarini turli vaqtlarda bajarilishi va bu hujumlarda futbolchilar tomonidan amalga oshirilgan texnik usullarni soni va samaradorli tahlil qilinadi. Maqsad o‘yinchilarni turli tezlik va turli masofalarga harakatlanishlari jarayonida duch kelinadigan muammolarga yechim topishdan iborat.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqot jarayonida adabiyotlar bilan ishlash, suhbat, kuzatish hamda qiyosiy tahlil metdlaridan foydalanildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: xor rahbari tomonidan bolalarga musiqiy asarlarni ijro etish jarayonida o‘z-o‘zini ifodalash imkoniyatlarini berish, bolalarning ijodiy qobiliyatlarini yanada rivojlantiradi. Xor mashqlarida ijodiy elementlarni kiritish, masalan, bolalar tomonidan yaratilgan musiqalar, musiqiy o‘yinlar va musobaqalar o‘tkazish orqali, bolalar o‘rtasida musiqaga bo‘lgan qiziqishni yanada kuchaytirishga yordam beradi.

XULOSA: Olingan natijalardan xulosa qiladigan bo‘lsak, qisqa vaqt oralig‘ida amalga oshiriladigan hujumlarda futbolchilar tomonidan bajariladigan texnik usullar yuqori ekanligi, ammo, samaradorligi yuqori emasligidan futbolchilar mashg‘ulotlarda tezda qarshi hujum harakatlariga e’tibor bermagan holda hujum harakatlarini tashkil etishlarini aniqlandi. Bu holatni murabbiylar inobatga olgan holda mashg‘ulotlarda maxsus ixtisoslashtirilgan mashqlarga e’tibor berishlari kerak. Bundan tashqari bu mashqlarini yuqori tezlikda harakatlangan holda bajarishlari uchun tezlik va chidamkorlik sifatlariga oid mashqlarni ham mashg‘ulot jarayoniga joriy etishlari maqsadga muvofiq bo‘lar edi.

Kalit so'zlar: tez hujum, qarshi hujum, turli vaqt, soniyalar, texnik-taktik harakatlar, harakatlanish faolyatlari**.**

Iqtibos uchun Shaniyazov I.R. Yosh futbolchilarning hujum taktik harakatlarida bajariladigan harakat faoliyatning ahamiyati. 2024. №9. B.54–62.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

ЗНАЧЕНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ, ОСУЩЕСТВЛЯЕМОЙ В НАСТУПАТЕЛЬНЫХ ТАКТИЧЕСКИХ ДЕЙСТВИЯХ ЮНЫХ ИГРОКОВ

© И.Р. Шаниязов[1]✉
[1]Каракалпакский государственный университет имени Бердака, Нукус, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в данной статье выделены количество и эффективность атакующих действий футболистов 16-17 лет во время игры, а также количество и эффективность технических приемов, реализуемых игроками в этих атаках. Кроме того, при выполнении этих тактических действий разным ролевым игрокам предоставляется возможность двигаться с разной скоростью и на разное расстояние.

ЦЕЛЬ: в данной статье футболисты 16-17 лет выполняют наступательные действия в ходе игры в разное время, а также количественно и эффективно анализируются технические приемы, используемые игроками в этих атаках. Цель — найти решение проблем, с которыми сталкиваются игроки при движении на разных скоростях и расстояниях.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в процессе исследования использовались методы работы с литературой, интервью, наблюдения и сравнительного анализа.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: предоставление возможности самовыражения детям во время исполнения руководителями хора музыкальных произведений способствует дальнейшему развитию творческих способностей детей. Включение творческих элементов в хоровую практику, таких как детская музыка, музыкальные игры и конкурсы, может способствовать развитию интереса детей к музыке.

ВЫВОД: По полученным результатам установлено, что технические приемы, выполняемые игроками в атаках, проводимых за короткий период времени, высоки, но эффективность невысока. Учитывая эту ситуацию, тренерам следует обратить внимание на специализированные упражнения на тренировках. Кроме того, для выполнения этих упражнений на высокой скорости было бы целесообразно ввести в тренировочный процесс упражнения на скорость и выносливость.

Ключевые слова: быстрая атака, контратака, разное время, секунды, технико-тактические действия, двигательная деятельность.

Для цитирования: Шаниязов И. Р. Значение действия, совершаемого в наступательных тактических действиях юных футболистов. // Inter education & global study. 2024. №9. С. 54–62.

THE IMPORTANCE OF THE ACTIVITIES CARRIED OUT IN THE OFFENSIVE TACTICAL ACTIONS OF YOUNG PLAYERS

© Ilkham R. Shaniyazov[1]✉
[1]Karakalpak State University named after Berdak, Nukus, Uzbekistan

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Annotation

INTRODUCTION: in this article, the number and efficiency of the attacking actions of 16-17-year-old football players during the game and the number and efficiency of the technical methods implemented by the players in these attacks are highlighted. In addition, in the performance of these tactical actions, different role players are given to move at different speeds and different distances.

AIM: in this article, 16-17-year-old football players perform offensive actions during the game at different times, and the technical methods used by the players in these attacks are quantitatively and efficiently analyzed. The goal is to find a solution to the problems players face when moving at different speeds and distances.

MATERIALS AND METHODS: working with literature, interview, observation and comparative analysis methods were used in the research process.

DISCUSSION AND RESULTS: giving opportunities for self-expression to children during the performance of musical works by the leader of the choir further develops children's creative abilities. Incorporating creative elements into choir practice, such as children's music, musical games, and competitions, can help foster children's interest in music.

CONCLUSION: To conclude from the obtained results, it was found that the technical methods performed by the players in the attacks carried out in a short period of time are high, but the efficiency is not high. Taking this situation into account, coaches should pay attention to specialized exercises in training. In addition, in order to perform these exercises at high speed, it would be appropriate to introduce speed and endurance exercises into the training process.

Key words: fast attack, counter attack, different time, seconds, technical-tactical actions, movement activities.

For citation: Ilkham R. Shaniyazov The significance of the action performed in the offensive tactical actions of young football players, Inter education & global study, (9), pp. 54–62. (In Uzbek).

Jamiyat rivojlanishining hozirgi bosqichida yosh sportchilarni tayyorlash masalalari alohida ahamiyat kasb etib bormoqda. Mamlakatimiz hamda chet el mutaxassislarining qator tadqiqotlari jismoniy tayyorgarlikni rivojlantirish muammolariga bag‘ishlangan. Ularning ko‘pchiligi asosan sportchilarda jismoniy sifatlarni tarbiyalashga yo‘naltiriladi. Ammo, futbolchilarni yuqori natijalariga erishishda taktik tayyorgarlik bilan bir qatorda jismoniy tayyorgarlik ham katta o‘rin tutadi va ularni birgalikda oshirish muhim hisoblanadi. Chunki, futbol hozirgi kunga kelib, butun dunyo bo‘yicha birinchi raqamli o‘yin hisoblanadi. Futbol sport turi kundan kunga rivojlanib bormoqda. O‘yinni uslublari takomillashib, futbolchini harakat faoliyati qiyinlashib bormoqda.

Shunga qaramay, ular bundan keyin ham mana shunday yutuqlarga erisha olishimizda o‘zbek futbolchilarning yutuqlari tasodifiymi yoki ularda chindan ham oldinga

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

siljish bormi, degan savollar ko‘p to‘g‘iladi. Albatta, jahon chempionatlarida qatnashish biz uchun katta yutuq hisoblanadi. Biroq xorijiy murabbiylar uchun bu odatiy tuyulmoqda. Xorij klublari va agentlari o‘zbek futbolidan xabarlari bor. Shunday bo‘lsa-da, ularga futbolimiz to‘g‘risida ko‘proq ijobiy ma’lumotlarni uyg‘otishimiz kerak. Buning uchun barcha yoshlardagi terma jamoalarimiz, O‘zbekiston terma jamoa va klublarimiz xalqaro arenalardan taktik va jismoniy jihatdan raqiblardan ustun bo‘lishlari kerak.

Futbol mutaxassislarining fikrlaricha (1,2,5), mag‘lubiyatlarimizni sababi, bu futbolchilarning hujum taktik harakatlarni bajarishda turli harakat faoliyatlarini sust bajarishlarida deb ta’kidlashyapti. Murabbiylar o‘quv-mashg‘ulot jarayonlarida hujum taktik uyushtirish mahoratni takomillashtirishga doir tayyorgarliklarni rivojlantirishga oid mashqlarni shug‘ullanuvchilar yoshi, jismoniy va funksional imkoniyatlaridan qat’iy nazar qo‘llaydilar. Shuni hisobga olganda futbolchilarimiz bu kamchiliklarni bartaraf etish uchun anchagina ishlashlariga to‘g‘ri keladi. Futbolchilarning himoya zonasidan tez raqib tomon hujum uyushtirish, jamoani g‘alabaga yetaklaydi. Lekin butun harakatlar jamoa futbolchilardan tezligi, texnik-taktik harakatlarni amalga oshirib hujumni yakunlashda muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, yosh futbolchilarning to‘pni o‘rta va uzoq masofaga, sherigini harakat qilish yo‘lliga oshirib berish muhim ahamiyat kasb etadi. Bunday hujumni asosiy maqsadi, to‘pni raqibni himoya zonasiga tezda yetkazib berilgan holda, darvoza yonida xavfli harakatlar bilan darvozaga gol urishdan iborat.

Shuning uchun yosh futbolchilarning hujum qilish va hujumni yakunlovchi bosqichi qaratilgan mavzusi ko‘pgina mutaxassislar (3,4,6,7) diqqatida hisoblandi. Bundan tashqari hozirgi kunda bunday hujumlarga necha soniya vaqt ketishi va darvozaga zarba berish boshqa harakatlari dolzarb mavzulardan hisoblanadi. Hujumlarni tashkil qilishda futbolchilarni harakatlarni aniqlash dolzarb masalalardan biridir.

Ishning maqsadi. Hujum harakatlarini amalga oshirishda texnik-taktik va harakat faoliyatlarini musobaqa sharoitida o‘rganish asosida yuzaga kelgan kamchiliklarni bartaraf etishga yo‘naltirilgan vositalarni aniqlash.

Ilmiy ishining vazifalari:

- o‘yin davomida amalga oshiriladigan turli vaqtlardagi hujumlarda futbolchilarning texnik-taktik harakatlarini soni va samaradorligini aniqlash;
- hujum taktik harakatlarini amalga oshirishda futbolchilarni harakat faoliyatlarini amplua hisobiga o‘rganish;
- keltirilgan ma’lumotlar asosida o‘quv-mashg‘ulot jarayonini samarali tashkil etish oid amaliy tavsiyalarni ishlab chiqish.

Tadqiqotda ilmiy-uslubiy adabiyotlarni tahlili, pedagogik kuzatuvlar hamda tadqiqot natijalarini matematik-statistik tahlil qilish kabi usullaridan foydalanilgan.

Ko‘pgina yuqorida keltirilgan ma’lumotlarda o‘yin davomida hujum taktik harakatlarini amalga oshrishda texnik usullarni o‘rgnishdan tashqari futbolchilarning turli tezliklarda harakat faoliyatini bajarish holatlari ham muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki, har bir harakat faoliyatini bu futbolchilardan jismoniy tayyorgarliklarni yuqori darajada bajarilishini

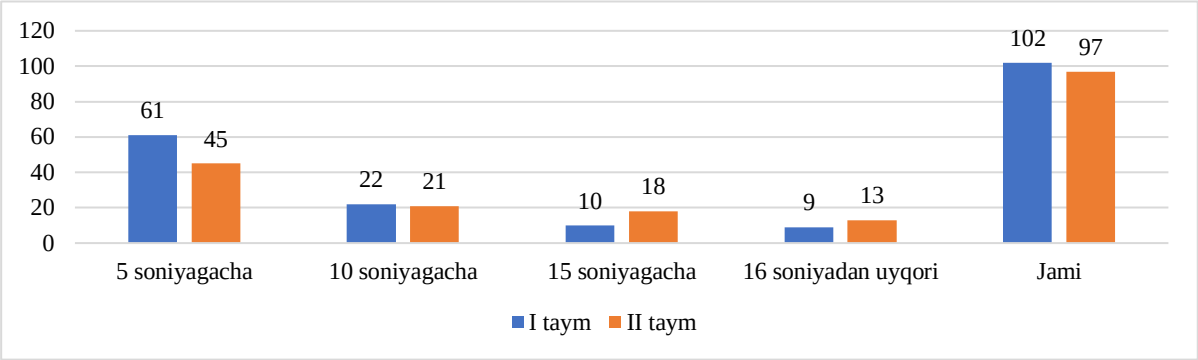
CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

talab qiladi. Biz ham Respublikamizda faoliyat olib boriladigan akademiyalar qoshidagi shug‘ullanuvchi 16-17 yoshdagi futbolchilarning musobaqa faoliyatidagi 20 ortiq o‘yinlaridagi amalga oshiriladigan turli vaqtlarda hujum uyushtirish holatlaridagi texnik-taktik harakatlari va turli tezliklardagi bosib o‘tilgan masofa hajmlari o‘rganildi.

Biz tomonimizdan hujum harakatlari bilan to‘liq tanishib chiqish uchun oldindan yozib olingan o‘yinlarni ishlab chiqilgan bayonnomaga qayd etib tahlil qildik. Bunda bizga pedagogik kuzatuv orqali foydalaniladigan usul yordam berdi. Olingan natijalar 1-jadvalda keltirilgan bo‘lib, birinchi va ikkinchi taymlarda amalga oshirilgan harakatlar to‘liq yoritib berilgan. Jadvaldagi natijalarda yosh futbolchilar to‘pni qabul qilishlari bilan raqib tomonga hujum qilishni boshlash va to‘pni yo‘qotguncha bo‘lgan vaqt oralig‘idagi texnik-taktik harakatlari (to‘p uzatish, aldab o‘tish, zarba berish, ikkinchi qavatda kurash) o‘rganildi. Bu o‘rganishda 5 soniya, 10 soniya, 15 soniyagacha va 16 soniyadan yuqori soniyalardagi hujumlardagi texnik-taktik harakatlar hajmi va samaradorligi bo‘yicha ma’lumotlar umumlashtirildi. Jadvaldagi natijalarga e’tibor beradigan bo‘lsak, o‘racha ($\overline{X}$) o‘yin davomida 199 tagacha hujum harakatlarini boshlash va yakunlash holatlari aniqlandi.

Birinchi taymlardagi bahslarda 5 soniyagacha bo‘lgan hujumlar soni yuqori bo‘lib, ikkinchi taymga borib bu harakatlari soni kamaygan va 15 soniya va 16 soniyadan yuqori bo‘lgan hujum harakatlari soni ko‘tarilgan. Bu yerda tez hujum uyushtirish harakatlaridan tadrijiy (pozitson) hujum harakatlari ikkinchi taymga borib ko‘tarilishi jismoniy tayyorgarlik holati ikkinchi taymga borib tushganligini bildiradi (1-rasm).

1-rasm. Turli vaqt oralig‘ida uyushtirilgan hujum harakatlarini taymlar bo‘yicha o‘zgarish dinamikasi.

5 soniyagacha bo‘lgan hujum harakatlarida bajarilgan texnik usullarni bajarish soni uzoq vaqt davom etgan hujumlar soniga nisbatan hajmi samarali bajarish ko‘rsatkichlari bir biriga teskariligini keltirilgan. Birinchi taymda 5 soniyagacha bo‘lgan harakatlar 61 tani tashkil etgan bo‘lsa, 91.3 texnik usullarni bajarishgan bo‘lsalar samaradorlik ko‘rsatkichi (SK) 23.5% tashkil etgan. Bu holat ham ikkinchi taymda kuzatildi, ya’ni, 71.3 ta texnik-taktik harakatlarni bajargan bo‘lsalar SK-28,1% tashkil etgan. Bu natijalardan ko‘rish mumkinki, qisqa vaqt oralig‘idagi hujumlarda bajarilgan texnik usullarni soni yuqori bo‘lsa ham SK salbiy ko‘rinishga ega. Aksincha, uzoq vaqt davomida uyushtirilgan hujum harakatlarida 10 soniyadan yuqori bo‘lgan hujumlar kam bo‘lsa ham texnik usullarni

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

amalga oshirish ijobiy harakatlari yuqori. Jadvaldagi natijalarda 15 soniyagacha bo‘lgan hujum harakatlarida birinchi taymda 52.9 texnik-taktik harakatlarda SK-86.8%, ikkinchi taymda esa, 66 ta texnik usullarni amalga oshirishda SK-85% tashkil etgan. 16 soniyadan yuqori bo‘lgan hujumlar soni birinchi va ikkinchi taymlarda yuqori bo‘lsa ham texnik usullarni bajarish samaradorligi yuqori ko‘rishga ega.

1-jadval

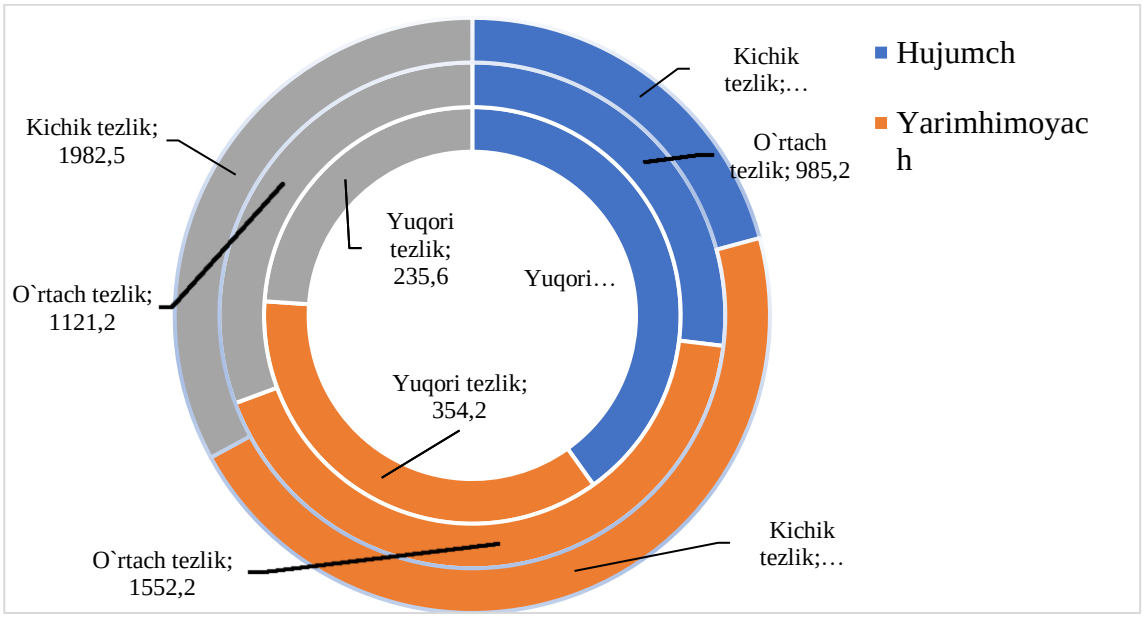
16-17 yoshli futbolchilarning o‘yin davomidagi turli vaqt davomida bajarilgan hujumlardagi texnik-taktik harakatlarni bajarish dinamikasi

Texnik-taktik harakatlar	Hujumlarni uyushtirish vaqti									
	5 soniyagacha		10 soniyagacha		15 soniyagacha		16 soniyadan yuqori		Jami	
	Σ	SK%	Σ	SK%	Σ	SK%	Σ	SK%	Σ	SK%
1 taym										
Hujumlar soni	61		22		10		9		102	
To‘p uzatish	64,9	16,6	40,0	78,5	34,3	90,1	21,8	94,0	161	58,1
Qisqa	8,7	26,4	18,2	85,7	16,4	94,5	9,8	96,9	53,1	80,8
O‘rta	15,5	27,7	16,1	75,8	9,8	86,7	6,9	94,2	48,3	65,2
Uzoq	40,7	10,3	5,7	63,2	8,1	85,2	5,1	88,2	59,6	32,2
Aldab o‘tish	14,4	42,4	10,7	88,8	7,7	80,5	2,2	72,7	35	66,9
Zarba berish	3,2	34,4	2,6	50,0	2,8	67.9	1.5	80.0	10.1	54.5
Havoda kurash	8,4	36,9	4,7	61,7	6,4	81,3	2,7	77,8	22,2	59,9
Jami	90,9	23,2	58.1	77,8	51,2	86,3	28,2	90,1	228,3	59,9
2 taym										
Hujumlar soni	45		21		18		13		97	
To‘p uzatish	48,4	22,1	26,6	75,2	52,2	89,7	34	90,0	161,2	67,1
Qisqa	13,7	40,9	9	76,7	27,4	91,6	16,4	92,7	66,5	79,4
O‘rta	13,8	26,1	9,4	79,8	16,7	91,0	11,5	88,7	51,4	71,0
Uzoq	20,9	7,2	8,2	68,3	8,1	80,2	6,1	85,2	43,3	43,4
Aldab o‘tish	12,6	40,5	9	71,1	5,4	83,3	7,4	83,8	34,4	64,5
Zarba berish	2,1	42,9	2,1	61,9	3,1	61,3	2,1	76,2	9,7	58,8
Havoda kurash	8	38,8	2,6	50,0	5,7	56,1	4,4	70,5	20,7	51,7
Jami	71,1	27,8	40,3	72,1	66,4	84,9	48,2	86,1	226	64,9
	162,1	25,2	98,3	75,4	117,6	85,5	76,4	87,6	454,3	62,2

Jadvaldagi texnik usullarga e’tibor beradigan bo‘lsak, 5 soniyalik hujumlarda to‘p uzatishlardan barcha masofalarda xatoliklar bo‘lsa ham uzoq masofaga yetkazib berishlarda juda katta salbiy holatlar kuzatildi. Birinchi taymda 40.7 ta uzoq masofaga uzatishlarni amalga oshirilgan bo‘lsa, SK-10.3% tashkil etgan. Ikkinchi taymda 20.9 tani tashkil etsa ham SK-7.2% tashkil etgan. Qolgan aldab o‘tish, zarba berish, havodagi kurashlarda SK yuqoriroq bo‘lsa ham boshqa vaqtlarda uyushtirilgan hujumlarda bajarilgan texnik-taktik harakatlarning to‘g‘ri bajarilgan ko‘rsatkichlariga nisbatan juda past hisoblanadi. Yuqorida keltirib o‘tilgan fikrlarda berilayotgan ma’lumotlarda qisqa vaqt oralig‘ida amalga oshirilgan taktik harakatlarni samaradorligi futbolchilarni texnik usullarni bajarish mahoratiga katta ta’sir qiladi. Qisqa vaqt oralig‘ida bajarilayotgan texnik usullar bajarishda xatoliklarni bu o‘quv-mashg‘ulotlarida yetarlicha qisqa vaqt oralig‘ida tezlik, epchillik sifatlariga bog‘lagan holda maxsus mashqlarni bajarilmasligidan dalolatdir.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Mana shu hujum taktik harakatlarni o‘rganish jarayonida biz shug‘ullanuvchilarning turli tezliklarda bosib o‘tilgan natijalari metri hisobida keltirib qayd etgan holda o‘rgandik. Bu natijalarda biz turli amplua o‘yinchilarini maydonda bosib o‘tilgan masofa metrajlarini keng yoritib berishga harakat qildik. Natijalar 2-rasmda keltirib o‘tilgan bo‘lib, himoyachi, yarimhimoyasi va hujumchilarni metrajlarida yaqqol ko‘rinib turibdi.

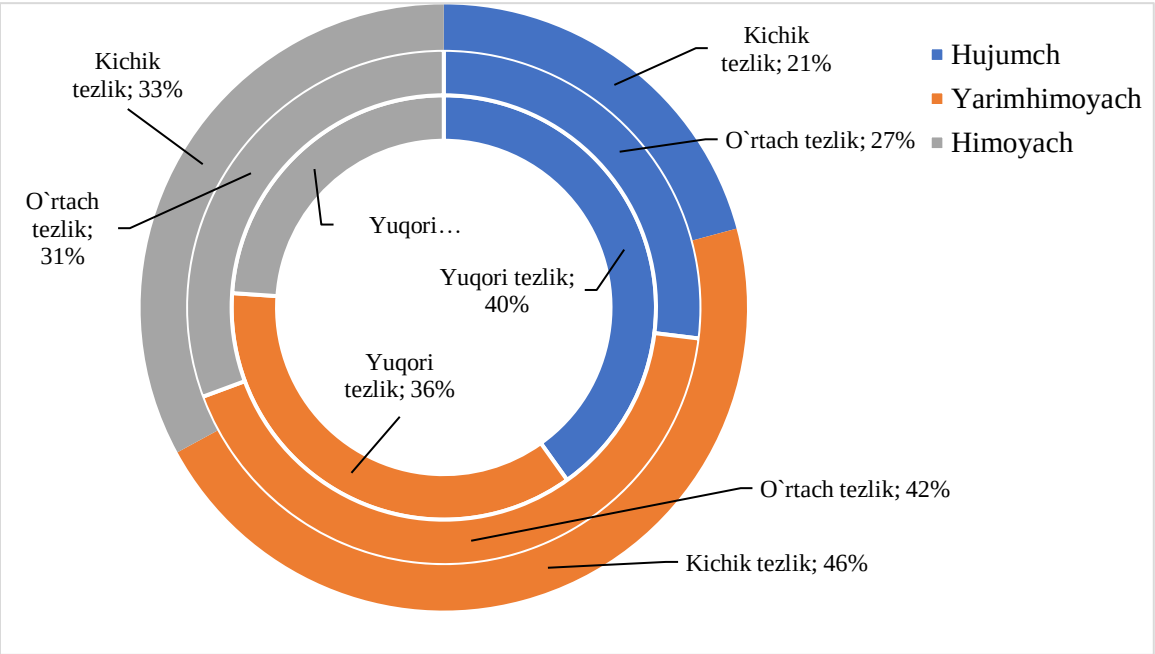

2-rasm. Turli amplua o‘yinchilarni maydondagi bosib o‘tilgan metraj holati.

Rasmdagi ma’lumotlardan biz o‘yin davomida hujumchilar o‘yin davomida yuqori tezlikda o‘rtacha ($\overline{X}$) 395,2 m masofani bajarib, boshqa amplua o‘yinchilaridan ko‘proq metrajlarni bajarilgan. Bu yerda yarimhimoyachilar ko‘p masofani bajargan bo‘lsalar ham yuqori tezlikda hujum ampluasidagi o‘yinchilardan orqada qolishlari ko‘rinib turibdi. Bu yerda hujum ampluasida faoliyat olib boradigan o‘yinchilar yuqori tezlikda harakat qilishlari kerakligini bildiradi. Bu esa hujumchilarda tezlik sifati muhim o‘rin egallashini bildiradi. Yuqori tezlik harakatlarida yarimhimoyachilar $\overline{X}$-354,2 m va yarimhimoyachilar $\overline{X}$-235,6 m masofani bosib o‘tilgan. Ko‘rinib turgan ma’lumotlarda yuqori tezlikda harakat faoliyatlari himoyachilarda yuqori emasligini ko‘rsatdi. Bundan tashqari o‘rtacha va kichik tezlikda harakat faoliyatlarini o‘rganishda yarimhimoya ampluasidagi o‘yinchilar, himoyachi va hujumchilarga nisbatan yuqori yugurish harakatlarini bajarishgan.

To‘liqroq ma’lumotga ega bo‘lish uchun biz harakat faoliyati turli tezlik va amplualar bo‘yicha bajarishining foiz nisbati bo‘yicha o‘zgarish dinamikasi 3-rasmda keltirib yoritishga harakat qildik. Keltirilgan rasmda hujumchilar, himoyachilar va yarimhimoyachilarni turli harakat faoliyatlarini foiz nisbati bo‘yicha ma’lumotlar keltirilgan. Rasmdagi ma’lumotlardan siz harakat faoliyati bo‘yicha to‘liq ma’lumotlarga ega bo‘lasiz. Yuqori tezlikda harakatlarda hujumchilarni 40%, 36% yarimhimoyachilar va 24% himoyachilar harakatlanishar ekan.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

3-rasm. Harakat faoliyati turli tezlik va amplualar bo‘yicha bajarishining foiz nisbati bo‘yicha o‘zgarish dinamikasi.

Bu yerda hujumchilarni yuqori tezlikda harakatlanish yaqqol ko‘rinib turibdi. Lekin boshqa harakat faoliyatlarini bajarishda yarimhimoyachilarni sekin va o‘rtacha tezlikdagi harakat faoliyati yuqoriligi keltirib o‘tilgan foizlarda aniq ko‘rib xulosa qilsa bo‘ladi.

Keltirib o‘tilgan ma’lumotlardan biz, o‘quv-mashg‘ulotlarni to‘g‘ri va samarali tashkil etishlarida hujum taktik harakatlari amalga oshirishda ajratiladigan vaqt va futbolchilar tomonidan bajariladigan texnik usullarni inobatga olishlari kerak. Bundan tashqari o‘yin davomida futbolchilarni harakat faoliyatlarini amalga oshirishida futbolchilarning amplualari va harakatlarni amalga oshiriladigan tezliklarni bilgan holda mashg‘ulotlarni tashkil etish kerak. Hujum taktik harakatlarini tashkil etishda 5 soniya harakatlarda bajariladigan ixtisoslashtirilgan mashqlarni o‘quv-mashg‘ulotlariga qisqa masofalarda amalga oshirish orqali olib borish yo‘llari va vositalarini murabbiylar ishlab chiqqan holda foydalanishlari kerak. Bu shug‘ullanuvchilarni qisqa vaqt davomida bajariladigan harakatlarni o‘yin davomida ijobiy bajarilishiga olib keladi. Bu esa, harakat faoliyatini ham yuqori tezlikda bajarish holatlariga ham e’tibor berish kerakligini bildiradi.

Bundan tashqari qisqa vaqt davomida bajariladigan barcha texnik usullar samaradorligini oshirish maqsadida 5 soniyagacha bo‘lgan vaqt oralig‘ida amalga oshirilgan harakatlardagi xatoliklar bo‘yicha yo‘naltirilgan maxsus ishlab chiqilgan mashqlar majmuasini ishlab chiqish va mashg‘ulot jarayoniga joriy etish kerak. Biz keltirib o‘tgan jadvaldagi natijalarda eng ko‘p xatoliklar to‘plarni tezda sherigiga uzatib berish holatlariga alohida e’tibor berish kerak. Bu uzatish boshqa texnik usullarda nisbatan xatoliklar ko‘p. Bu yerda futbolchilarni tezda qarshi hujumga o‘tib ketishlari nazarda tutilgan harakatlar ekanligi ko‘rinmoqda. Afsuski, qarshi hujumni amalga oshirishdagi uzoq to‘p uzatmalar o‘yin saviyasiga jiddiy ta’sir ko‘rsatmoqda.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Olingan natijalardan xulosa qiladigan bo‘lsak, qisqa vaqt oralig‘ida amalga oshiriladigan hujumlarda futbolchilar tomonidan bajariladigan texnik usullar yuqori ekanligi, ammo, samaradorligi yuqori emasligidan futbolchilar mashg‘ulotlarda tezda qarshi hujum harakatlariga e’tibor bermagan holda hujum harakatlarini tashkil etishlarini aniqlandi. bu holatni murabbiylar inobatga olgan holda mashg‘ulotlarda maxsus ixtisoslashtirilgan mashqlarga e’tibor berishlari kerak. Bundan tashqari bu mashqlarini yuqori tezlikda harakatlangan holda bajarishlari usun tezlik va chidamkorlik sifatlariga oid mashqlarni ham mashg‘ulot jarayoniga joriy etishlari maqsadga muvofiq bo‘lar edi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Artikov A., Abdusamadov N. Study of the technical-tactical actions and preparation characteristics of the goalkeeper //Modern Science and Research. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 465-476.
2. Bobojonov Y., Artikov A. Study the movements of the high-class teams to organize a quick attack //Modern Science and Research. – 2023. – T. 2. – №. 4. – C. 411-422.
3. Nizomiddinov S., Artikov A. Organizational actions of attacks in the game of european football teams //Modern Science and Research. – 2023. – T. 2. – №. 4. – C. 345-355.
4. Xasanov D., Artikov A. Results of increasing the technical and tactical capabilities of football teams //Modern Science and Research. – 2023. – T. 2. – №. 4. – C. 243-252.
5. Костюкевич В. Тактические модели соревновательной деятельности в футболе //Наука в олимпийском спорте. – 2017. – №. 3. – С. 40-50.
6. Курбанов Ш. Ш. и др. Виды тактических действий футболистов в нападений, и их практическая реализация на тренировках //Актуальные научные исследования в современном мире. – 2019. – №. 1-5. – С. 57-60.
7. Ташматова Ш., Рахматуллаев Х. Ёш футболчиларни ўйин давомидаги ҳужум ҳаракатларини ўрганиш //Академические исследования в современной науке. – 2022. – Т. 1. – №. 18. – С. 140-149.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Shaniyazov Ilxam Rashidovich**, Jismoniy madaniyat nazariyasi va metodikasi kafedrasi assistent o‘qituvchisi, [**Шаниязов Ильхам Рашидович,** ассистент кафедры теории и методики физической культуры], [**Ilkham R. Shaniyazov,** assistant teacher of the Department of Physical Culture Theory and Methodology]; manzil: Qoraqolpog‘iston Respublikasi, Nukus shahri, P.Seytov ko‘chasi, raqamsiz uy [адрес: Республика Каракалпакстан, город Нукус, улица П. Сейтова, дом без номера], [address: Republic of Karakalpakstan, Nukus city, P. Seitov Street, unnumbered house]; Email: shaniyazovi@mail.ru

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Original paper

OPTIKA BO‘YICHA NOSTANDART MASALALAR YECHISHNING PEDAGOGIK MODELI VA UNI JORIY ETISHNING PEDAGOGIK SHARTLARI

© J.B. Abduqodirov[1]✉

[1]Termiz davlat universiteti akademik litseyi, Termiz, O'zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: ushbu maqolada umumiy o‘rta ta’lim maktablari o‘quvchilari o‘rtasida fizika fanining optika bo‘limiga oid nostandart masalalarni yechishga qaratilgan metodik yangiliklarni muhim, maqsadli joriy etish masalalari muhokama qilinadi. Umumiy o‘rta ta’lim maktablarining davlat ta’lim standarti tizimli, malaka talablariga javob beradi.

MAQSAD: Optikadan nostandart masalalarni yechishning pedagogik modeli o‘quvchilarning optik tushunchalar haqidagi tushunchalarini oshirishda ham, tanqidiy fikrlash va muammoni yechish ko‘nikmalarini rivojlantirishda ham ko‘p qirrali maqsadga xizmat qiladi. Nostandart masalalar odatdagi muntazam yoki oddiy mashqlardan tashqarida bo'lgan, o'quvchilardan o'z bilimlarini ijodiy qo'llashni talab qiladigan, ko'pincha bir nechta tushunchalarni birlashtiradigan vazifalarni anglatadi.

MATERIALLAR VA METODLAR: optik simulyatsiya dasturi talabalarga yorug'lik yo'llarini tasavvur qilish va optik sozlamalar bilan moslashuvchan, jismoniy bo'lmagan tarzda tajriba o'tkazish imkonini beradi, ularning mavhum tushunchalar haqidagi tushunchalarini mustahkamlaydi.

Talabalar eksperimental natijalarni qayta ishlash uchun Excel yoki Python kabi ma'lumotlarni tahlil qilish dasturidan foydalanishlari mumkin, ayniqsa to'lqin optikasi, interferentsiya naqshlari yoki diffraktsiya bilan bog'liq muammolarni hal qilishda.

Ushbu materiallar va usullarni birlashtirgan holda, pedagogik model optikani chuqur tushunishni rivojlantirishga, o'quvchilarning murakkab, muntazam bo'lmagan muammolarga yondashish qobiliyatini shakllantirishga va ularni optik printsiplarning real dunyoda qo'llanilishiga tayyorlashga qaratilgan. Ushbu uslubiy jihatdan asosli yondashuv talabalarning nafaqat shug'ullanishlarini, balki optika sohasidagi ilg'or muammolarni hal qilish uchun yaxshi jihozlanganligini ta'minlaydi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: optikadan nostandart masalalarni yechishning pedagogik modeli o'qitish va o'qitishda samarali yondashuv ekanligini isbotlaydi. Tadqiqot, hamkorlik va texnologiyadan foydalanishni rivojlantirish orqali ushbu model tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish qobiliyatlari va chuqur kontseptual tushunishni rivojlantiradi. Biroq, uni muvaffaqiyatli amalga oshirish o'qituvchining tayyorgarligiga, resurslardan foydalanishga, tegishli baholash usullariga va qo'llab-quvvatlovchi sinf muhitiga bog'liq. Ushbu shartlar bajarilganda, talabalar fan, texnologiya, muhandislik va

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

matematika (STEM) sohalarida kelajakdagi muammolarga tayyorlab, mavzu bilan chuqur shug'ullanishlari mumkin.

XULOSA: optika bo'yicha nostandart masalalarni hal qilishning pedagogik modeli talabalar orasida optik printsiplarni nazariy tushunish va amaliy qo'llashni rivojlantirish uchun hal qiluvchi yondashuvdir. Murakkab, odatiy bo'lmagan muammolar bilan shug'ullanish orqali o'quvchilar chuqurroq kontseptual tushuncha, tanqidiy fikrlash va muammoni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantiradilar, bu ham akademik, ham real dunyo kontekstida muhim ahamiyatga ega. Model talabalarni muammolarga ijodiy yondashishga, optikaning turli sohalaridagi bilimlarni birlashtirishga va ularni amaliy va tadqiqotga asoslangan vaziyatlarda qo'llashga undaydi.

Kalit so'zlar: innovatsiya, Davlat ta'lim standarti, malaka talablari, optika, nostandart masalalarni o'qitish.

Iqtibos uchun: Abduqodirov J.A. Optika bo‘yicha nostandart masalalar yechishning pedagogik modeli va uni joriy etishning pedagogik shartlari // Inter education & global study. 2024. №9. B.63–70.

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ МОДЕЛЬ РЕШЕНИЯ НЕСТАНДАРТНЫХ ЗАДАЧ ОПТИКИ И ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ЕЕ РЕАЛИЗАЦИИ

© Ж.Б. Абдукадиров[1]✉
[1]Академический лицей при Термезском государственном университете, Термез, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в данной статье рассматривается важное, целенаправленное внедрение методических новаций, направленных на решение нестандартных задач, связанных с оптикой физического факультета, среди учащихся общеобразовательных средних школ. Государственный образовательный стандарт общеобразовательной школы отвечает системным, квалификационным требованиям.

ЦЕЛЬ: педагогическая модель решения нестандартных задач по оптике служит многогранной цели, улучшая понимание учащимися оптических концепций и развивая навыки критического мышления и решения проблем. К нестандартным задачам относятся задачи, выходящие за рамки привычной рутины или простых упражнений, требующие от учащихся творческого применения своих знаний, часто сочетающего несколько концепций.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: программное обеспечение для оптического моделирования позволяет учащимся визуализировать пути света и экспериментировать с оптическими настройками гибким, нефизическим способом, укрепляя их понимание абстрактных концепций.

Студенты могут использовать программное обеспечение для анализа данных, такое как Excel или Python, для обработки результатов экспериментов, особенно

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

при решении задач, связанных с волновой оптикой, интерференционными картинами или дифракцией.

Объединяя эти материалы и методы, педагогическая модель направлена на развитие глубокого понимания оптики, развитие способности учащихся решать сложные, нестандартные проблемы и подготовку их к реальному применению оптических принципов. Такой методологически обоснованный подход гарантирует, что студенты не только будут вовлечены, но и хорошо подготовлены к решению сложных задач в оптике.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: педагогическая модель решения нестандартных задач по оптике оказалась эффективным подходом в преподавании и обучении. Способствуя исследованиям, сотрудничеству и использованию технологий, эта модель способствует критическому мышлению, навыкам решения проблем и глубокому концептуальному пониманию. Однако его успешная реализация зависит от подготовки учителей, доступа к ресурсам, соответствующих методов оценки и благоприятной среды в классе. При выполнении этих предварительных условий учащиеся могут глубоко погрузиться в предмет, подготавливая их к будущим задачам в области науки, технологий, инженерии и математики (STEM).

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: педагогическая модель решения нестандартных задач по оптике является важнейшим подходом для развития теоретического понимания и практического применения оптических принципов среди студентов. Решая сложные, нестандартные проблемы, учащиеся развивают более глубокое концептуальное понимание, критическое мышление и навыки решения проблем, которые важны как в академическом, так и в реальном контексте. Модель побуждает студентов творчески подходить к проблемам, интегрировать знания из разных областей оптики и применять их в практических и исследовательских ситуациях.

Ключевые слова: инновации, Государственный образовательный стандарт, квалификационные требования, оптика, образование по нестандартным вопросам.

Для цитирования: Абдукадиров Б.Ж. Педагогическая модель решения нестандартных задач оптики и педагогические условия ее реализации// Inter education & global study. 2024. №9. С. 63–70.

PEDAGOGICAL MODEL OF SOLVING NON-STANDARD PROBLEMS IN OPTICS AND PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR ITS IMPLEMENTATION

© Jasur B. Abduqadirov[1]✉
[1]Academic Lyceum under Termiz State University, Termez, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: this article discusses the important, purposeful introduction of methodological innovations aimed at solving non-standard problems related to the optics department of physics among students of general secondary schools. The state

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

educational standard of general secondary schools meets systematic, qualification requirements.

AIM: the pedagogical model of solving non-standard problems from optics serves a multifaceted purpose in increasing students' understanding of optical concepts and developing critical thinking and problem-solving skills. Non-standard problems refer to tasks that are outside of the usual routine or simple exercises, that require students to apply their knowledge creatively, often combining several concepts.

MATERIALS AND METHODS: optical simulation software allows students to visualize light paths and experiment with optical settings in a flexible, nonphysical way, reinforcing their understanding of abstract concepts.

Students can use data analysis software such as Excel or Python to process experimental results, especially when solving problems related to wave optics, interference patterns, or diffraction.

Combining these materials and methods, the pedagogical model aims to develop a deep understanding of optics, build students' ability to approach complex, non-routine problems, and prepare them for real-world applications of optical principles. This methodologically sound approach ensures that students are not only engaged, but also well equipped to solve advanced problems in optics.

DISCUSSION AND RESULTS: the pedagogical model of solving non-standard problems from optics proves to be an effective approach in teaching and learning. By fostering research, collaboration, and the use of technology, this model fosters critical thinking, problem-solving skills, and deep conceptual understanding. However, its successful implementation depends on teacher preparation, access to resources, appropriate assessment methods, and a supportive classroom environment. When these prerequisites are met, students can engage deeply with the subject, preparing them for future challenges in science, technology, engineering, and mathematics (STEM) fields.

CONCLUSION: the pedagogical model of solving non-standard problems in optics is a crucial approach for developing theoretical understanding and practical application of optical principles among students. By engaging with complex, non-routine problems, students develop deeper conceptual understanding, critical thinking, and problem-solving skills that are important in both academic and real-world contexts. The model encourages students to approach problems creatively, integrate knowledge from different areas of optics, and apply them in practical and research-based situations.

Key words: innovation, State educational standard, qualification requirements, optics, education of non-standard issues.

For citation: Jasur B. Abduqadirov (2024) Pedagogical model of solving non-standard problems in optics and pedagogical conditions for its implementation, Inter education & global study, (9), pp. 63–70. (In Uzbek).

Maqola oldida turgan asosiy maqsad optika bo‘yicha nostandart masalalarni hal etish metodikasining pedagogik modeli va mazkur modelni joriy etish uchun zarur bo‘lgan

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

pedagogik shartlarni ishlab chiqishdan iborat ekanligini dastlabki bayonlarimizda ta'kidlab o'tgan edik. Ya'ni o'quvchilarda evristik va ijodiy-tadqiqotchilik qobiliyatini rivojlantirishning metodikasi, bu metodikaning samarali joriy etilishi uchun tavsiya etilgan o'qitish metod, shakl va yondashuvlariga batafsil to'xtalib o'tdik.

Optika bo'yicha nostandart masalalar echish metodikasini takomillashtirish modelini qurishga kirishishdan avval, model va uning ilm-fan sohasida qo'llanilishiga doir mulohazalarga to'xtalib o'tamiz.

Pedagogik adabiyotlarda "model" konsepti o'rganish ob'ekti xossalarini yaqqol, definitiv namoyon qiluvchi tuzilma ekanligi qayd etilgani barobarida, uning bir qator xususiyatlari ham keltirib o'tiladi. Xususan, u muallif tasavvuri natijasida hosil qilingan, ijodiy-tadqiqot mahsuli sanalgan tuzilma o'laroq, o'rganish ob'ektining barcha tashqi xossalarini o'zida mujassam etadi. Modelni o'rganish natijasida tadqiqot ob'ekti haqida mufassal (yoki mukammal) ma'lumotlarga ega bo'lish mumkin, ya'ni model asl ob'ektning strukturasini belgilar va timsollar tizimi vositasida soddalashtirilgan ko'rinishda takrorlaydi [1]. Shuningdek, model o'zaro bog'liqlik belgilari bilan umumlashtirilgan chizmalar, timsolli ifodalar va shakllardan iborat ramziy tuzilma bo'lib, o'rganilayotgan hodisa yoki ob'ektga xos sharoitlarni to'liq aks ettirishi lozim. Unda: ob'ekt yoki hodisani tashkil etuvchi elementlar va ular o'rtasidagi bog'liqliklar; ilmiy bilimning muayyan bir sohasiga oid dalillar, narsa-hodisalar hamda ularning tadqiqot ob'ekti (yoki o'rganilayotgan hodisa)ga munosabatlari ko'rgazmali va moddiy tarzda aks etadi [2].

Modellashtirish esa ob'ekt (yoki hodisa)ning modelini qurish jarayoni bo'lib, ayni vaqtda: o'rganilayotgan ob'ekt yoki hodisa yaqqolligining eng mukammal shakli; jarayon va hodisalarning haqiqiy yoki mukammal modellarini qo'llagan holda ularni o'rganishning nazariy usuli, deb qaraladi [5].

Biz tadqiqotimizda D.A.Andreev o'z dissertatsiyasida foydalangan tamoyillarga asoslangan holda, optika bo'yicha nostandart masalalarni echish metodikasini takomillashtirish modelini yaratamiz. Unga ko'ra, optika bo'yicha nostandart masalalarni echishda o'quvchilarning evristik va ijodiy-tadqiqotchilik faoliyatini shakllantirilish masalasini muntazamlik va izchillik tamoyilini joriy etish orqali hal etish maqsadga muvofiqdir. Muntazamlik tamoyilini joriy etishning mohiyati shundan iboratki, unda optika bo'yicha nostandart masalalarni hal etish ko'nikmalari, optika bo'limiga oid bilimlar, o'quv-intellektual harakatlarni o'z o'rnida amalga oshira bilish mahoratining shakllanishi "darsdan-darsga" (ayni vaqtda "masaladan-masalaga") tartibi asosida kechadi va dastlabki nostandart masalani echish natijasida qayd etilgan sub'ektiv yangilik hamda o'zlashtirilgan yangi bilim, mustahkamlangan ma'lum bir konsept yoki optika qonuni navbatdagi masalani echish uchun negiziy asos bo'lib xizmat qiladi. Izchillik tamoyilining samarali joriy etilishi esa nostandart masala shartida taqdim etilgan har bir tushuncha, optik hodisa, optikaning har bir qonuni oldingi masala sharti bilan mantiqan bog'liq bo'lishini ta'minlaydi: ya'ni har bir nostandart masalaning echimi navbatdagi nostandart masala echimiga tayyorgarlik va avvalgi masalada olingan yangi bilim, orttirilgan ko'nikma va mahoratning mustahkamlanishi uchun zamin yaratadi [4]. Optika bo'yicha

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

nostandart masalalarni echish orqali o‘quvchilarning evristik va ijodiy tadqiqot qobiliyatini shakllantirish jarayoniga muntazamlik va izchillik tamoyilining joriy etilishini ikkita masala orqali ko‘rgazmali tarzda taqdim etamiz.

Masala-topshiriq. Yerdan quyoshgacha bo‘lgan masofani o‘lchash mexanizmini tushuntirib bering. Mazkur masala-topshiriqning echimiga kirishgan o‘quvchi optika bo‘limiga oid bir necha qonunlar, tushunchalar va raqamlarni bilishi lozim bo‘ladi. Xususan: yorug‘lik tezligi; yorug‘likning bir jinsli muhitda tarqalishi; yorug‘likning to‘g‘ri chiziq bo‘ylab tarqalish qonuni.

O‘quvchi arimetik-algebraik hisoblash natijasida mazkur masala-topshiriqni hal etish mexanzimini ko‘rsatib beradi. Navbatdagi masala sharti shunday tuzilishi lozimki, unda ko‘rib o‘tganimiz masaladagi keyingi ikki optik hodisa (yorug‘likning vakuumda tarqalishi va yorug‘likning to‘g‘ri chiziq bo‘ylab tarqalish qonuni) haqidagi bilimlar mustahkamlanishi va ular bilan bog‘liq yangi bilimlar hosil qilinishiga erishilish lozim.

Masala-topshiriq. Yorug‘lik nuri bir jinsli shaffof sharga tushmoqda. U shar hajmini to‘liq kesib o‘tib, shar – havo chegarasiga etganida to‘liq ichki qaytish sodir bo‘lishi mumkinmi?

Mazkur masala-topshiriq echimi o‘quvchining optik hodisalar bo‘yicha quyidagi bilimlarni etarli darajada o‘zlashtirganligini talab qiladi: yorug‘likning bir jinsli muhitda tarqalishi (o‘tgan masalada o‘rganilgan); yorug‘lik bir muhitdan ikkinchi muhitga o‘tganida – muhitning sirtiga qarab – uning yo qaytish, yo sinish, yo to‘liq yutilish hodisasi yuz beradi (oldin ko‘rib o‘tilgan masaladagi optik hodisalar tahlili natijasida hosil qilingan yangi bilim); shaffof muhit va tabiiy muhitda yorug‘likning bir muhitdan ikkinchisiga o‘tishi sodir bo‘ladi (joriy masala shartida kuzatiladigan optik hodisa); shaffof sirtga ega bo‘lgan muhitlardan yorug‘likni boshqarish uchun foydalaniladi (joriy masalani tahliliy o‘rganish natijasida olingan evristik xulosa).

Shu tariqa, navbatdagi masalalarni ko‘zgular (yassi ko‘zgular)ning qo‘llanilishi bilan bog‘liq optik hodisalarni o‘rganishga bag‘ishlash, keyin esa botiq va qavariq ko‘zgularga o‘tish va shunday ketma-ketlik asosida linzalarni o‘rganishga kirishish biz taklif etgan modeldagi muntazamlik va izchillik tamoyiliga amal qilinishini ta’minlaydi. Ko‘rib turganimizdek, darsdan – darsga, mavzudan – mavzuga tartibi asosida o‘quvchining o‘quv-intellektual ko‘nikmalari bosqichma-bosqich ravishda evristik va ijodiy tadqiqotchilik qobiliyatiga aylanib boradiki, bu qobiliyatni davomli rivojlantirish vazifasini hal etish optika bo‘yicha nostandart masalalar echish metodikasini takomillashtirish modelining eng muhim shartidir.

Pedagogik modelning tarkibiy qismlari – mundarijaviy, amaliy va faoliyatli bloklarning birligi va ular o‘rtasida o‘zaro bog‘liqlikning mavjudligi hamda umumdidaktik qonuniyatlar bilan uyg‘unligi model qurishning asosiy talablaridan biridir [3].

Optika bo‘yicha nostandart masalalarni hal etish metodikasini takomillashtirish modelini ishlab chiqishda tadqiqotchilik va tizimli yondashuvlardan foydalanildi. Biz bu yondashuv orqali o‘quvchilarga tayyor bilimlarni taqdim etmasdan, ularning o‘z potensialini yuzaga chiqarib, bilim, malaka va ko‘nikmalarni o‘qituvchining ma’lum

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

darajadagi yordami bilan egallab borishini hamda har bir o‘quvchidagi potensialning evristik va ijodiy-tadqiqotchilik qobiliyatiga aylanish jarayonini modelning muhim elementi sifatida ko‘rsatib berishni maqsad qildik. Mazkur jarayonda o‘zida metodologik vositalar majmuasini aks ettiruvchi tizimli yondashuv vositasi sifatida xizmat qilib, murakkab tizimlarni o‘rganish va ularni modellar ko‘rinishida taqdim etish uchun foydalaniladi.

Optika bo‘yicha nostandart masalalar echish metodikasini takomillashtirish modelini qurishning dastlabki bosqichi yaxlit tuzilmaning tizim sifatidagi tahliliga bag‘ishlanadi. Bu tahlil natijasida: tadqiqot ob’ektini o‘rganish; mazkur bosqich doirasidagi faoliyatning mundarijaviy-mazmunli tizimni alohida tadqiq etish; asosiy maqsad va vazifalarni belgilab olish; tarkibiy elementlardan iborat tizimni alohida majmualar sifatida taqdim etish;tarkibiy elementlardan iborat alohida tizimlar o‘rtasidagi aloqadorlikni o‘rganish kabi vazifalar hal etiladi.

Ikkinchi bosqich modelning birlashtirishidan iborat bo‘lib, uning mohiyati optika bo‘yicha nostandart masalalarni echish metodikasini takomillashtirish vazifasini bajarishning metodologik qoidalarni belgilashda namoyon bo‘ladi. Bu bosqich doirasida modelni loyihalashtirish jarayoni yaxlitlik kasb etadi, shuningdek, mazkur bosqichda tashkil etuvchi komponentlarning xususiyatlari o‘rganiladi va ular o‘rtasidagi bog‘liqlar, aloqadorlik o‘rnatiladi, ya’ni alohida komponentlarning bir-birini to‘ldiruvchanligiga erishiladi.

Model bilan tizim o‘rtasidagi o‘zaro muvofiqlikning o‘rganib chiqilishi modelni loyihalashtirishning uchinchi bosqichida amalga oshiriladi. Mazkur bosqichda belgilangan asosiy maqsad model va o‘rganilayotgan tizim o‘rtasidagi uyg‘unlikni qaror toptirish va agar bu uyg‘unlik o‘rganilayotgan jarayonning samarali faoliyatini ta’minlashga qodir bo‘lmasa, unga tegishli korreksiyalar kiritishdan iboratdir. Shunday qilib, optika bo‘yicha nostandart masalalarni echish metodikasini takomillashtirish modelini qurish quyidagi ketma-ketlik asosida amalga oshirildi: tizimni tarkiblashtirish; modelning maqsad va vazifalarini belgilash; jarayon, maqsad va vazifalar o‘rtasidagi uyg‘unlikni ta’minlash; jarayon sub’ektlarini aniqlashtirish; optika bo‘yicha nostandart masalalar echish metodikasini takomillashtirish vazifasining asosiy shartlarini belgilash; optika bo‘yicha nostandart masalalar echish metodikasini takomillashtirishning mundarijasi, metod va vositalarini belgilash; modelni amaliyotga joriy etish orqali erishiladigan natijalarni rejalashtirish, bu natijalarni tashxislashning mexanizmini ishlab chiqish; modelni joriy etish uchun zarur bo‘lgan pedagogik shart-sharoitlarni ishlab chiqish.

Tizimni tarkiblashtirish modellashtirilayotgan tizimni aniqlashtirishdan iborat bo‘lib, bunda biz modellashtirish ob’ekti va predmetini tanlaymiz. Bizning tadqiqotimizda optika bo‘yicha nostandart masalalarni hal etish metodikasini takomillashtirish – modellashtirish ob’ekti va mazkur jarayonning o‘zi uning predmeti hisoblanadi. Maqsad hamda unga to‘liq erishishni ta’minlashi lozim bo‘lgan vazifalarni belgilab olish model qurishda eng muhim shart hisoblanadi. Maqsad tizimning tarkibiy elementlari mohiyatini ochib beruvchi muhim omil bo‘lgani barobarida, muayyan qobiliyatning shakllanishi va davomili rivojlanishi o‘rtasidagi uzviylikni ham ko‘rsatib beradi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Modelning vazifalariga bundan oldingi paragrafda mufassal to‘xtalib o‘tgan edik. Ya’ni, optika bo‘yicha nostandart masalalar echish metodikasini takomillashtirish modeli bir qator didaktik hamda o‘quv va amaliy pedagogik vazifalarning bajarilishiga qaratilgandir. Bu vazifalar o‘quvchilarda o‘quv-intellektual harakatlar (tahlil, mulohaza, fikrlash, umumlashtirish va shu kabilar)ni amalga oshirish ko‘nikmalarini shakllantirish va “mavzudan – mavzuga”, “darsdan – darsga” tartibi asosida bu ko‘nikmalarning evristik va ijodiy-tadqiqotchilik qobiliyatiga aylanib borishini ta’minlashdek didaktik vazifalar hamda o‘quvchilarda optikani o‘rganish motivlarini shakllantirish, nostandart masalalarni echishga qiziqish, motivatsiya uyg‘otish kabi o‘quv va amaliy-pedagogik vazifalarni o‘z ichiga oladi.Tizimda kechadigan jarayon, modelning maqsad va vazifalari o‘rtasida uyg‘unlik yaratish uchun biz asosiy maqsad qatorida jarayon davomida hal etib boriladigan didaktik, o‘quv-pedagogik va amaliy pedagogik maqsadlarni ham belgilab oldik. Xususan, jarayonning kechish samaradorligi asosiy vazifalarning muvaffaqiyatli bajarilishi uchun zamin yaratsa, maqsadning mazmuni vazifalarning hajmini belgilaydi, shu barobarida biz maqsad va jarayon o‘rtasida bevosita uyg‘unlik ko‘rishimiz mumkin.

Biz modelning asosiy majmuasini hosil qiluvchi bu uchta komponent (maqsad, vazifa va jarayon) o‘rtasidagi uyg‘unlikni optika bo‘yicha nostandart masala yordamida yanada oydinlashtirishga harakat qilamiz.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Архангелский, С.И. Учебный процесс в высшей школе и его закономерные основы и методы: учебно-методическое пособие. – М.: Высшая школа, 1998. – 368 с. – С.106-107.
2. Дахин А.И. Педагогическое моделирование: сущност, эффективност и неопределенност // Педагогика. – 2003. – № 4. – С. 21-26
3. Полонский, В.М. Словар по образованию и педагогике. – М.: Высшая школа, 2004. – 512 с. – С.158.
4. В.А.Никеров. Физика. Учебник и практикум для академического бакалавриата. Москва, Юрайт. 2015, ст.47
5. Гинзбург В.Л., Левин Л.М., Сивухин Д.В., Четверикова е.С., Яковлев И.А. Сборник задач по общему курсу физики. В 5 т. Кн. ИВ. Оптика/ Под ред. Д.В.Сивухина. − М.: ФИЗМАТЛИТ; ЛАН, 2006, §12.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Abduqodirov Jasur Baxtiyor o‘g‘li**, katta o’qituvchi, [**Абдукадыров Джасура Бахтиёра,** старшего учителя], [**Jasur B. Abdukadirov,** a senior teacher]; manzil: Surxondaryo viloyati, Termiz shahri, Shimoliy darvoza ko‘chasi 15- uy [адрес: Сурхандарьинская область, город Термез, улица Северные ворота 15], [address: Surkhandarya region, Termiz city, North gate street 15]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Original paper

TALABALARDA ILMIY-TABIIY DUNYOQARASHNING SHAKLLANGANLIGINI ANIQLASHGA QARATILGAN ME'ZONLAR

© M.A. Musurmonov[1]✉

[1]Termiz davlat universiteti, Termiz, O'zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: mazkur maqolada ta'lim muassasalarida tabiiy fanlarni integratsiya asosida o'qitish va ilmiy bilimlar shakllanish davrining dastlabki bosqichlarini turli fan sohalariga oid qarashlarning integratsiyasi sifatida baholash haqida fikr yuritiladi, olamni anglash, atrof-borliqni o'rganishga bo'lgan intilish va harakatlarning mahsuli o'laroq shakllangan ilmiy bilimlar tabiiy mazmun va integrativ shaklga ega ekanligi bayon etilgan.

MAQSAD: talabaning ilmiy tafakkur darajasi va atrof-muhitga nisbatan ilmiy yondashuvini aniqlash. Bu mezon talabaning ilmiy fikrlash qobiliyatlarini, dalillarga asoslangan tushunchalarni qabul qilishini va ilmiy metodologiyani tushunish darajasini baholaydi. Talabaning tabiat qonuniyatlarini anglash va insonning tabiiy muhit bilan o'zaro ta'sirini to'g'ri tushunishi darajasini baholash. Bu maqsad orqali ularning ekologik tafakkuri va tabiatni himoya qilish bo'yicha ma'naviy mas'uliyatni his qilishlari baholanadi. Ilmiy nazariy bilimlarni amaliyotga tadbiq etish ko'nikmalarini aniqlash. Bu mezon orqali talabaning olgan bilimlarini turli hayotiy va ilmiy vaziyatlarda qo'llay olish qobiliyati aniqlanadi.

MATERIALLAR VA METODLAR: talabalarning ilmiy-tabiy dunyoqarashi darajasini aniqlash uchun maxsus test savollari va bilimlarni baholash vositalari qo'llaniladi. Bu testlar tabiiy fanlar (fizika, kimyo, biologiya, geografiya) bo'yicha bilimlarni qamrab olib, talabaning ilmiy tushunchalarini tekshiradi. Talabalarning laboratoriya yoki ochiq darslardagi faoliyatini kuzatib, ularning ilmiy muammolarni hal qilish jarayonida qanday yondashuv va metodlarni qo'llashlari aniqlanadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: test va so'rovnomalar orqali talabalar ilmiy bilimlari tekshirildi. Talabalar tabiiy fanlar bo'yicha asosiy bilimlarga ega bo'lib, ko'pchilik ilmiy terminlar va tushunchalarni tushunadi. Ularning muammolarni ilmiy tahlil qilish va amaliy echimlar taklif qilish darajasi ham baholandi. Talabalarning ilmiy muammolarga yondashuvi va tahlil qilish qobiliyati amaliy tajribalar va tajribaviy mashg'ulotlar orqali baholandi. Ko'pgina talabalar ilmiy-tadqiqot yondashuvlarini muvaffaqiyatli qo'llashadi, lekin ba'zi holatlarda ularning mustaqil ravishda muammolarni hal qilish ko'nikmalari sustligi kuzatildi.

XULOSA: talabalarda ilmiy-tabiiy dunyoqarashning shakllanishi ularning bilim darajasi, ilmiy tafakkuri, amaliy ko'nikmalari, ijodiy yondashuvi, hamda estetik va axloqiy

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

hissiyotlarining rivojlanishi bilan uzviy bog‘liq. Tadqiqot natijalari ko‘rsatdiki, talabalar ilmiy bilimlarga ega bo‘lib, tabiiy fanlarga nisbatan qiziqishlari kuchli, ammo ularning ilmiy metodlar va ijodiy yondashuvlarini amalda qo‘llash darajasi ba'zi hollarda etarli emas. Ilmiy dunyoqarashni shakllantirish jarayonida amaliy mashg‘ulotlar, guruhli loyihalar, ekologik ta'lim va mustaqil izlanishlarni kengroq qo‘llash talab qilinadi. Talabalar estetik va axloqiy jihatdan ham shakllangan bo‘lib, tabiatni asrash va ekologik mas'uliyatni anglash hissi rivojlanib bormoqda. Shunday qilib, talabalarning ilmiy-tabiiy dunyoqarashini yanada chuqurlashtirish uchun ta'lim jarayoniga ko‘proq ijodiy va amaliy loyihalar kiritilishi, mustaqil tadqiqotlarga imkoniyat yaratish va stress boshqarish bo‘yicha psixologik ko‘mak ko‘rsatish zarur. Bu yondashuv talabalarni ilmiy-tadqiqot jarayonlariga tayyorlash va ularni kelajakdagi professional faoliyatlarida muvaffaqiyatli bo‘lishlariga yordam beradi.

Kalit so'zlar: Tabiiy fanlar, innovatsiya, integratsiya, fan va atrof-borliq, rivojlanish.

Iqtibos uchun: Musurmonov M.A. Talabalarda ilmiy-tabiiy dunyoqarashning shakllanganligini aniqlashga qaratilgan me’zonlar. // Inter education & global study. 2024. №9. B.71–79.

КРИТЕРИИ ОПРЕДЕЛЕНИЯ ФОРМИРОВАННОСТИ НАУЧНО-ЕСТЕСТВЕННОГО МИРОВОЗРЕНИЯ У СТУДЕНТОВ

© М.А. Мусурмонов[1]✉
[1]Термезский государственный университет, Термез, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в статье рассматривается интеграция преподавания естествознания в образовательных учреждениях и оценивается начальный этап формирования научного знания как интеграция взглядов, связанных с различными областями науки, продукт усилий и усилий по пониманию мира и изучения окружающей среды утверждается, что сформированные таким образом научные знания имеют естественное содержание и интегративную форму.

ЦЕЛЬ: определить уровень научного мышления и научного подхода учащихся к окружающей среде. Этот критерий оценивает навыки научного рассуждения студента, принятие научно обоснованных концепций и понимание научной методологии. Оценка уровня понимания учащимися законов природы и правильного понимания взаимодействия человека с природной средой. Через эту цель оценивается их экологическое мышление и чувство моральной ответственности за защиту природы. Определение навыков применения научно-теоретических знаний на практике. Посредством этого критерия определяется способность студента применять полученные знания в различных жизненных и научных ситуациях.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: для определения уровня научного и естественного мировоззрения учащихся используются специальные тестовые вопросы и средства

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

оценки знаний. Эти тесты охватывают знания по естественным наукам (физике, химии, биологии, географии) и проверяют научное понимание учащегося. Путем наблюдения за деятельностью студентов в лаборатории или открытых занятиях определяют, какие подходы и методы они используют в процессе решения научных задач.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: научные знания студентов проверялись с помощью тестов и анкет. Студенты обладают базовыми научными знаниями и понимают большинство научных терминов и концепций. Также оценивалась их способность научно анализировать проблемы и предлагать практические решения. Способность студентов подходить к научным проблемам и анализировать их оценивалась посредством практических экспериментов и практических занятий. Многие студенты успешно используют исследовательские подходы, но в некоторых случаях их навыки самостоятельного решения проблем оказались слабыми.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: формирование научно-естественного мировоззрения у студентов неразрывно связано с развитием их уровня знаний, научного мышления, практических навыков, творческого подхода, эстетического и нравственного чувства. Результаты исследования показали, что студенты обладают научными знаниями и имеют сильный интерес к естественным наукам, однако уровень практического применения научных методов и творческих подходов в ряде случаев недостаточен. В процессе формирования научного мировоззрения требуется более широкое использование практических занятий, групповых проектов, экологического образования и самостоятельных исследований. У учащихся формируется эстетически и нравственно, развивается чувство охраны природы и экологической ответственности. Таким образом, для углубления научного и естественного мировоззрения студентов необходимо включать в учебный процесс больше творческих и практических проектов, создавать возможности для самостоятельных исследований, оказывать психологическую поддержку по преодолению стресса. Такой подход помогает подготовить студентов к научно-исследовательским процессам и помочь им добиться успеха в будущей профессиональной деятельности.

Ключевые слова: естественные науки, инновации, интеграция, наука и окружающая среда, развитие.

Для цитирования: Мусурмонов М.А. Критерии определения формированности научно-естественного мировоззрения у студентов // Inter education & global study. 2024. №9. С. 71–79.

CRITERIA FOR DETERMINING THE FORMATION OF SCIENTIFIC-NATURAL WORLD VIEW IN STUDENTS

© Ma’ruf A. Musurmonov[1]✉
[1]Termez State University, Termez, Uzbekistan

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Annotation

INTRODUCTION: this article discusses the integration of teaching natural sciences in educational institutions and the evaluation of the initial stages of the period of formation of scientific knowledge as the integration of views related to various fields of science, the product of efforts and efforts to understand the world and study the environment. it is stated that the scientific knowledge formed in this manner has a natural content and an integrative form.

AIM: to determine the student's level of scientific thinking and scientific approach to the environment. This criterion assesses a student's scientific reasoning skills, acceptance of evidence-based concepts, and understanding of scientific methodology. Assessing the level of the student's understanding of the laws of nature and the correct understanding of human interaction with the natural environment. Through this goal, their ecological thinking and sense of moral responsibility to protect nature is assessed. Determining the skills of applying scientific theoretical knowledge to practice. Through this criterion, the student's ability to apply the acquired knowledge in various life and scientific situations is determined.

MATERIALS AND METHODS: special test questions and knowledge assessment tools are used to determine the level of scientific and natural outlook of students. These tests cover the knowledge of natural sciences (physics, chemistry, biology, geography) and check the student's scientific understanding. By monitoring the students' activities in the laboratory or open classes, it is determined what approaches and methods they use in the process of solving scientific problems.

DISCUSSION AND RESULTS: students' scientific knowledge was checked through tests and questionnaires. Students have basic science knowledge and understand most scientific terms and concepts. Their ability to scientifically analyze problems and propose practical solutions was also assessed. Students' ability to approach and analyze scientific problems was evaluated through practical experiments and practical training. Many students successfully use research approaches, but in some cases, their independent problem-solving skills have been observed to be weak.

CONCLUSION: the formation of a scientific-natural worldview in students is inextricably linked with the development of their level of knowledge, scientific thinking, practical skills, creative approach, and aesthetic and moral feelings. The results of the research showed that students have scientific knowledge and have a strong interest in natural sciences, but their level of practical application of scientific methods and creative approaches is insufficient in some cases. In the process of forming a scientific worldview, a wider use of practical training, group projects, environmental education and independent research is required. Students are formed aesthetically and morally, and the sense of nature protection and ecological responsibility is developing. Thus, in order to deepen the scientific and natural outlook of students, it is necessary to include more creative and practical projects in the educational process, create opportunities for

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

independent research, and provide psychological support for stress management. This approach helps to prepare students for scientific research processes and help them to be successful in their future professional activities.

Key words: Natural sciences, innovation, integration, science and environment, development.

For citation: Ma'ruf A. Musurmonov (2024) Criteria for determining the formation of scientific-natural world view in students, Inter education & global study, (9), pp. 71–79. (In Uzbek).

Olam manzarasining tarixan o‘zgarib borish jarayonini yaqqolroq tasavvur etishimiz uchun atrof-borliqni anglash va ilmiy o‘rganishlarga bo‘lgan dastlabki harakatlarni ko‘rib chiqishimiz lozim bo‘ladi. Avvalboshda, olamning tabiiy fanlarni matematikalashtirishga asoslangan (Platon, Pifagor kabi antik dunyo mutafakkirlari talqinida), Aristotel tomonidan ishlab chiqilgan ilmiy uslubdagi fikrlashga tayanilgan, olamning atomlardan iborat tarkibiy tuzilmasi (Demokrit) negizidagi, moddiy olamning harakati (motus lokalis va mutatio) va muayyan vaqt kesimida mavjudligi (kinezis i metabole) haqidagi Aristotel ta'limoti asosida qurilgan antik tabiiy-falsafiy manzarasi tasvir etiladi. Paradigmalar o‘zgarishining hosilasi o‘laroq, olamning sanab o‘tilgan nazariyalar asosida qurilgan manzarasi o‘rnini Isaak Nyutonning er va osmon jismlari harakatiga bag‘ishlangan nazariyasi negizidagi mexanistik manzarasi egalladi. Olamning mexanistik manzarasi Maksvell nazariyasi asosida shakllangan paradigmaga tayanadigan elektromagnitli va kvant-relyativistik manzarasi bilan almashindi.

Ilm-fan taraqqiyotining shiddati paradigmalar o‘zgarish davrining davomiyligiga to‘g‘ri mutanosib ekanligini kuzatgan holda aytish mumkinki, olam manzarasi nafaqat tezlik bilan, balki o‘sib boruvchi tezlanish bilan o‘zgarmoqda. Ta'kidlashimiz lozim bo‘lgan muhim holat shuki, “yangi paradigmalar faqat taraqqiyotning mavjud qarashlarda, ustivor nazariyalarda nomuvofiqliklar va qarama-qarshiliklar paydo bo‘lgan davrida tug‘iladi va olimlarni o‘z farazlarini qayta ko‘rib chiqishga majbur qiladi” [1]. Mavjud farazlarni qayta ko‘rib chiqish esa ba'zan “tabiiy-ilmiy va falsafiy tafakkurning zamonaviy dunyoqarashlar tayanadigan fundamental o‘zaklarini qisman (yoki tubdan) o‘zgartirishni taqozo etadi” [1]. Shu nuqtai nazardan qaraladigan bo‘lsa, “olam manzarasi”ni biz doimiy yig‘ilib boruvchi bilimlar sifatida emas, balki muntazam rivojlanib boruvchi, evolyusion xususiyatga ega bilimlarning ochiq va shaffof tizimi sifatida talqin etishimiz o‘rinli bo‘ladi. Gap ushbu o‘rinda olam manzarasini hosil qiluvchi bilimlarning xususiyatidagina emas, balki talabalarda shakllantirib boriladigan bilimlarning rivojlanib boruvchi, evolyusion tavsifga ega ekanligidadir [4]. Talabalar ilmiy nazariyalar va bu nazariyalarga asoslanadigan olam manzarasini “mutloq haqiqat” deb qabul qilmasliklari, bil'aks uni (ya'ni olam manzarasini) tarixiy kontekstga muvofiq ravishda tanqidiy tahlil etib borishlari lozim. Talabalarning o‘zlari egallagan va taqdim etiladigan bilimlarni konstekstli qabul qilishlari olam manzarasining asosi va namoyon bo‘lish omili hisoblanadi, negaki, olamning zamonaviy

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

paradigmalarga asoslangan manzarasini yaratish talabada zarur darajada bilim hosil qilinganligini ko‘rsatadi [7]).

Olamning hech qanday e’tiroz va zid qarashlarga o‘rin qoldirmaydigan zamonaviy paradigmalarga asoslangan ilmiy-tabiiy manzarasini yaratish quyi (tushunchalar, qonunlar, nazariyalar) darajadagi umumlashtirilmalar negizida qaror topgan fundamental nazariyalar tarkibidagi tushunchalarni yuqori – konseptual majmualarga umumlashtirish orqali amalga oshiriladi [5]. Nazariy umumlashtirilmalarni shakllantirishga qaratilgan o‘quv faoliyati esa ilmiy bilishning ma’lum bosqichlariga muvofiq tarzda tashkil etiladi [3].

Aslida esa (ya’ni amaliy sharoitlarda) bunday integratsiyani joriy etish sanoqligina dasturlarda muvaffaq bo‘linadi. Bunga sabab shuki, IITF (integratsiyalashgan ilmiy-tabiiy fanlar)ning mazmun-mundarijasi keng qamrov miqyosga egadir: ya’ni IITF umumfalsafiy muammolardan tortib, zamonaviy kosmologik tasavvurlar hamda biologik evolyusiya nazariyasiga oid muammolargacha qamrab oladi [2], binobarin, bitta integratsiyalashgan o‘quv fanida ko‘p sonli ilmiy sohalarning (fizika, ximiya, biologiya, astronomiya, ekologiya, sinergetika, bio- va nanotexnologiyalar, ilm-fan tarixi, ilm-fan metodologiyasi, ilmiy bilish psixologiyasi va hokazo) umumiy aspektlari va etakchi konsepsiyalarini birlashtirish juda qiyin masaladir [3].

Shuningdek, IITFlarda turli tabiiy fanlarga oid bilimlarni umumlashtirish orqali olamning yagona manzarasini yaratish o‘rniga ba’zi hollarda muayyan bir fan sohasidagi bilimlarga asoslangan bir taraflama manzaralar taqdim etiladi. Masalan, V.P. Romanov muallifligida chop etilgan darslikda olamning astronomik (8 bob) va biologik (9 bob) manzaralari alohida holda keltiriladi [4]. Ko‘pincha, IITFlar mazmun-mundarijasida fizikaviy fundamental nazariyalar ustivorligi kuzatiladi, negaki, olamning mexanistik, elektromagnitik va kvant-relyativistik manzarasini yaratishda fizika fan sohasi etakchilik rolini o‘ynaydi.

Garchi IITFlar shaklan va mazmunan integrativ xususiyatga ega bo‘lsada, ba’zan kosmologik, geologik, kimyoviy, biologik, atropologik konsepsiyalar (bioqobiq, koinot, insoniyat o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlar konsepsilari; zamonaviy axloq konsepsiyasi va shu kabilar) turli boblarda alohida-alohida holda tadqiq etiladi [5].

Olamning ilmiy manzarasi umume’tirof etilgan dunyoqarash va ilmiy pozitsiyaga asos bo‘luvchi g‘oyalar, qarashlar, tamoyillar va bilish tajribasining in’ikosi sifatida shakllanadi hamda jamoatchilikdagi ustivor dunyoqarashning negiziga aylanadi, binobarin, har bir alohida shaxsning (jumladan, ta’lim oluvchining ham) pozitsiyasiga, qarashlariga, bilish faoliyatida amal qilinadigan tamoyillariga, qadriyatlarining yo‘naltirilganligiga ta’sir ko‘rsatadi.

Aytish kerakki, “ilmiy dunyoqarash” tushunchasi “olam manzarasi” tushunchasiga nisbatan kengroq bo‘lib, “olam manzarasi” “ilmiy dunyoqarashning komponenti, to‘g‘rirog‘i, ontologik tarkib hosil qiluvchisi hisoblanadi [3]. Ilmiy dunyoqarash ilmiy va o‘quv-bilish faoliyatida shakllanib, ravnaq topadigan fenomen o‘laroq, ilm-fan va amaliy tajriba bilan umumlashib, bilish faoliyatining turlaridan biri [4], shuningdek, ayni vaqtda, atrof-borliqning tuzilishi, tarkibi, atrof-borliq elementlari o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqliklar va

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

ularning rivojlanish qonuniyatlari, bu tizimda insonning o‘rni va roli, insonning Tabiat va atrof-borliqni bilish (tadqiq etish) metodlari haqidagi tasavvurlar majmuasi sifatida e’tirof etiladi [6].

Olam manzarasi singari ilmiy dunyoqarash ham o‘zgarib turish va davr paradigmalariga qat’iyan asoslanish kabi xususiyatlarga ega. Ta’kidlash kerakki, ilmiy dunyoqarashning o‘zgarishi (masalan, mavjud ilmiy dunyoqarashning yangi ilmiy dunyoqarashga o‘rin bo‘shatishi) olimlar va mutaxassislarning ilmiy nazariyalar ishlab chiqishga oid tadqiqotlari yo‘nalishlarini o‘zgartirib yuboradi va shu jihati bilan ham ilmiy dunyoqarash olam manzarasining “yangilanib” turishida g‘oyat muhim rol o‘ynaydi: empiriya va nazariya o‘rtasidagi bog‘liqliklar haqida Aristotelning diniy dogmatizm ruhidagi g‘oyalariga emas, ratsionallikka tayanadigan yangi ilmiy dunyoqarashga ega bo‘lgan olimlar ilmiy bilishning yangi usullariga (xususan, amaliy sharoitlar yaratish orqali tajribalar o‘tkazish ana shunday yangi usullar sirasiga kiradi) murojaat qildilar va olamning yangi manzarasini yarata oldilar, shu barobarida tabiatni anglash va tabiatshunoslikning klassik namunalarini insoniyatga taqdim etdilar (G. Galiley, J.Bruno, N.Kopernik, I. Nyuton va hokazolar). Ehtimoliy qonuniyatlar va tasodifiyliklarni ilm-fan taraqqiyotining qat’iy atributi hamda mutloq garovi sifatida qabul qilishlar natijasida tabiatshunoslik va olam manzarasining noklassik namunalari paydo bo‘lishi va bu namunalarning jamoatchilikda muayyan ustivorlikka erishishi o‘tgan asrdagi bir qator (A. Eynshteyn, V.I. Vernadskiy, N. Bor, M. Plank, V. Geyzenberg, E. Shredinger va shu kabi) mashhur olimlargagina xos ilmiy dunyoqarashlar bilan bog‘liqdir. Ilmiy dunyoqarashning yangilanishi olimlarning olam manzarasini yaratishdagi rolini ham o‘zgartirdi: olamning klassikkacha (tabiiy-falsafiy) va klassik (mexanistik va elektromagnitik) manzaralari go‘yo olimlarning zohiridan (ya’ni “tashqaridan”) yaratilgan bo‘lib, bunda olimlar atrof-borliqni o‘rganishda voqea-hodisalarning tabiiy oqimiga aralashmagandi.

Olamning noklassik ilmiy-tabiiy ((kvant-relyativistlik va evolyusion) manzaralarini yaratishda tadqiqotchi-olim o‘zi yaratayotgan manzaraning ajralmas bir qismiga aylanadi, binobarin, bu jarayonda olamning noklassik manzarasi ilmiy dunyoqarashning bir qadar yuksak darajasiga asoslanadi. Ilmiy dunyoqarashning bunday yuksak darajasi diqqat bilan kuzatishlari va ob’ektni tadqiq etish vositalarining murakkabligi, qarama-qarshiliklarning birligi va tartibsizliklarning muayyan mantiq yo‘rig‘ida kechishini olimning chuqur idrok etishi bilan izohlanadi [5].

IITF o‘quv dasturida asosiy urg‘u talabalarda ilmiy dunyoqarashni moddiy olamning tuzilishi va yaxlitligi haqidagi umumlashtirilgan tasavvurlar majmuasi o‘laroq shakllantirishga qaratilganda, alohida fan sohalariga xos konsepsiyalarni o‘rganish muhim o‘rin tutadi. Yuqorida aytib o‘tilganidek [7], IITF mazmun-mundarijasiga fizika, ximiya, biologiya, ekologiya, nano-, axborot-, kognitiv- va biotexnologiyalarga xos asosiy g‘oyalar va fundamental nazariyalarning ilova etilishi talabalarda ilmiy-tabiiy dunyoqarashning shakllanish imkoniyatlarini oshiradi, chunonchi, amaliy vaziyatlar alohida fanlarning mavjudligi faqat shartli ekanligini, aslida esa har bir alohida fan ma’lum bir masalaga turlicha nuqtai nazardan yondashish hosilasiligi, binobarin, fanlar o‘rtasidagi

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

aloqadorlik muhim ekanligini namoyon etadi. Xususan, G.M. Golin [3] fundamental fizikaviy g‘oyalar orasidan olamning fizikaviy manzarasini o‘zida mujassam etuvchi, mazkur manzaraning elementarligi, simmetrikligi va birbutunligini ifodalovchi g‘oyalarni ajratib oldi va ularni fizika kursining o‘quv materiallarini tizimlashtirish va umumlashtirishda asosiy tamoyillar sifatida belgiladi. V.F. Yefimenko [6] olamning fizikaviy manzarasida nisbiylik va invariantlilik konsepsiyalarini alohida ko‘rsatib o‘tadi.

Talabalarda ilmiy-tabiiy dunyoqarashning shakllanganligini aniqlashga qaratilgan mezonlar Ye.P.Elsukova [4], M.G. Bazaeva [5] ko‘plab olimlarning psixologik-pedagogik tadqiqotlari natijalariga asoslangan holda belgilab olindi. Mazkur mezonlarning tub o‘zagini tashkil etuvchi iomiy tushunchalar, atamalar va nazariyalarning tanlab olinish tamoyillariga V.S. Lednev [6], I.Ya. Lerner [7], A.M. Soxor [1] kabi mutaxassislar va tadqiqotchilarning ishlarida to‘xtalib o‘tilgan.

IITFni o‘qitishda talabalarning ilmiy dunyoqarashini shakllantirish masalasining ustivorligiga erishish bir qadar qiyin masala hisoblanadi, negaki, ular (ya’ni talabalar) uchun ko‘psonli ilmiy nazariyalar, ular bilan bog‘liq tushunchalar va qonuniyatlarni qabul qilish, anglash, tahlil etish va umumlashtirish engil vazifa emas. Aslan, mazkur masalaning tub ildizi o‘quv materiali axborot va ma’lumot tarzida uzatiladigan hamda o‘quvchi ularni yodda saqlab qolishi negizida tashkil etiladigan umumiy o‘rta ta’lim tizimiga borib taqaladi, holbuki, o‘quv jarayoni ta’lim oluvchining kognitiv ko‘nikmalarini rivojlantirib borish asosida qurilishi lozim. Boz ustiga, muhandislik, texnik va tabiiy-matematika yo‘nalishi talabalari uchun ilmiy dunyoqarashni shakllantirishni nazarda tutuvchi nazariyalar mavhum va tushunarsiz, bunga sabab esa umumiy o‘rta ta’lim doirasida tashkil etilgan o‘quv jarayonida o‘quvchilarga tabiiy-matematika bo‘yicha bir qadar engil va yuzaki bilimlar berilgan, shu barobarida ushbu taqdim etilgan bilimlarni laboratoriya ishlarida, mustaqil tadqiqotlarda va amaliy masalalarni hal etishda qo‘llash imkoniyatlari minimal darajada bo‘lganligini inkor etish qiyin.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Ismadiyarov Ya.U Oliy pedagogik ta’lim tizimida innovatsion menejmentni shakllantirish mexanizmlarini takomillashtirish. Avtoref. dis. dok. (DSc)ped. nauk. - Toshkent, 2018.-13-14 b.
2. Leytes N.S. Vozrastnaya odarennost i individualnыe razlichiya: Izbrannыe trudы. Izdatelstvo: MPSI, 2008.-480 s.
3. Tolipova J.O. Biologiya o‘qituvchisining ilmiy metodik tayyorgarligi darajasini oshirish nazariyasi va amaliyoti. -Toshkent. Fan, 2005.-113 b.
4. Norbo‘taev X.B. Boshlang‘ich sinf tabiatshunoslik darslarini innovatsion pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etish tamoyillari.// “Ta’limda innovatsiyalar: Strategiya, nazariya va amaliyot”. Xalqaro ilmiy maqolalar to‘plami 1-qism. Samarqand: SamDU, 2018.-B. 179-181.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

5. Rahimqulova M. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini darsdan tashqari mashg‘ulotlarda ekologik qadriyatlar asosida tarbiyalash): ped. f.n. diss. avtoref. -Toshkent, 2005. - 21 b.
6. Suyarov K. va boshqalar. Tabiiy fanlar 2-sinf umumiy o‘rta ta’lim maktablari uchun darslik. -T.: Respublika ta’lim markazi, 2021. -B.120.
7. Smыkovskaya T.K. Texnologiya proektirovaniya metodicheskoy sistemы uchitelya matematiki i informatiki: monografiya/ T.K.Smыkovskaya. -Volgograd: Peremena, 2000. -132 s.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Musurmonov Ma’ruf Akram o’g’li**, o’qituvchi, [**Мусурмонов Маъруф Акрамович,** учитель], [**Ma’ruf, A. Musurmonov**, teacher]; manzil: Termiz shahri, “Barkamol avlod” ko'chasi 43-uy [адрес: город Термез, улица «Баркамол Авлод» 43], [address: Termiz city, "Barkamol Avlod" street 43]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Original paper

TAYYORGARLIKNING TURLI BOSQICHLARIDA FUTBOLCHILARNING CHAQQONLIGINI NAZORAT QILISH

© I. Maxsumov[1]✉

[1]"International school of finance technology and science" instituti, Toshkent, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: ushbu maqolada mualliflar futbolchilarning o’ziga xos chaqqonligini nazorat qilish uchun bir qator testlarni taklif qilishadi. Buning uchun ular tadqiqotda ishlatiladigan instrumental texnikani ishlab chiqdilar. Turli yosh va malakaga ega bo’lgan futbolchilar o’rtasida o’tkazilgan tadqiqotlar natijalari shuni ko’rsatadiki, testlarda erishilgan yutuqlar o’rtasidagi farqlarning ishonchliligi aksariyat hollarda ishonchlilikning yuqori darajasiga ega. Bu tadqiqotda ishlatilgan testlar juda samarali va turli yoshdagi futbolchilarni tayyorlashda qo’llasa bo’ladi.

MAQSAD: ushbu maqolada futbolchilarning o’ziga xos chaqqonligini nazorat qilish uchun qo‘llaniladigan metodlar va duch kelinadigan asosiy qiyinchiliklar tahlil qilinadi. Maqsad turli yosh va malakaga ega bo’lgan futbolchilar o’rtasida o’tkazilgan tadqiqotlar natijalarini tahlil etish va bu jarayonda duch kelinadigan muammolarga yechim topishdan iborat.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqot jarayonida adabiyotlar bilan ishlash, suhbat, kuzatish hamda qiyosiy tahlil metodlaridan foydalanildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: turli bosqichlardagi mashg‘ulotlar futbolchilarni o‘z harakatlarini tez va samarali rejalashtirishga o‘rgatadi, bu esa maydonda muvaffaqiyatli o‘yin ko‘rsatish uchun zarurdir. Chaqqonlikni nazorat qilish esa sportchilarning rivojlanishini kuzatish, ularning zaif va kuchli tomonlarini aniqlash va tayyorgarlik rejalarini to‘g‘ri yo‘naltirish imkonini beradi. Shu bilan birga, futbolchilarning chaqqonligi o‘yin paytida muhim qarorlarni tez qabul qilish, to‘p bilan ishlash hamda himoya va hujum harakatlarini tez bajarishga yordam beradi.

XULOSA: tayyorgarlikning har bir bosqichida futbolchilarning chaqqonligini muntazam kuzatib borish va rivojlantirish nafaqat individual o‘sishga, balki jamoaning umumiy muvaffaqiyatiga ham katta hissa qo‘shadi.

Kalit so'zlar: chaqqonliknig aniqliligi, pedagogik nazorat, yosh va malakali futbolchilar, ishonchlililik testlari, informatsionligi.

Iqtibos uchun Maxsumov I. Tayyorgarlikning turli bosqichlarida futbolchilarning chaqqonligini nazorat qilish. // Inter education & global study. 2024. №9. B.80–86.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

КОНТРОЛЬ ЛОВКОСТИ ФУТБОЛИСТОВ НА РАЗЛИЧНЫХ ЭТАПАХ ПОДГОТТОВКИ

© И. Махсумов[1]✉
[1]Институт «Международная школа финансовых технологий и науки», Ташкент, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в данной статье авторы предлагают серию тестов для мониторинга специфической ловкости футболистов. Для этого они разработали инструментальную методику, использованную в исследовании. Результаты исследований, проведенных среди футболистов разного возраста и способностей, показывают, что достоверность различий между достижениями тестов в большинстве случаев имеет высокий уровень достоверности. Тесты, использованные в этом исследовании, очень эффективны и могут использоваться для тренировки игроков разного возраста.

ЦЕЛЬ: в статье анализируются методы контроля специфической ловкости футболистов и основные проблемы, с которыми приходится сталкиваться. Цель – проанализировать результаты исследований, проведенных среди игроков разного возраста и квалификации, и найти решения проблем, возникающих в этом процессе.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в процессе исследования использовались методы работы с литературой, интервью, наблюдения и сравнительного анализа.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: Тренировки разного уровня учат игроков быстро и эффективно планировать свои действия, что необходимо для успешной игры на поле. А контроль ловкости позволяет следить за развитием спортсменов, выявлять их слабые и сильные стороны, правильно направлять планы тренировок. При этом ловкость игроков помогает быстро принимать решения во время игры, работать с мячом, быстро выполнять защитные и наступательные действия.

ВЫВОД: регулярный контроль и развитие ловкости игроков на каждом этапе тренировок способствует не только индивидуальному росту, но и общему успеху команды.

Ключевые слова: точность ловкости, педагогический контроль, молодые и опытные игроки, тесты на надежность, информативность.

Для цитирования: Махсумов И. Контроль ловкости игроков на разных этапах подготовки. // Inter education & global study. 2024. №9. С. 80–86.

CONTROL OF THE DEXTERITY OF FOOTBALL PLAYERS AT VARIOUS STAGES OF PREPARATION

© I. Makhsumov[1]✉
[1] Institute of Pedagogical Sciences "International School of Financial Technologies and Science", Tashkent, Uzbekistan

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Annotation

INTRODUCTION: In this article, the authors propose a series of tests to monitor the specific agility of football players. For this, they developed the instrumental technique used in the study. The results of studies conducted among football players of different ages and abilities show that the reliability of the differences between the achievements of the tests in most cases has a high level of reliability. The tests used in this study are very effective and can be used to train players of different ages.

OBJECTIVE: this article analyzes the methods used to control the specific agility of football players and the main challenges faced. The goal is to analyze the results of studies conducted among players of different ages and skills and to find solutions to the problems encountered in this process.

MATERIALS AND METHODS: working with literature, interview, observation and comparative analysis methods were used in the research process.

DISCUSSION AND RESULTS: Training at different levels teaches players to plan their actions quickly and efficiently, which is necessary for successful performance on the field. And control of agility allows to monitor the development of athletes, to identify their weak and strong points, and to correctly direct training plans. At the same time, players' agility helps to make quick decisions during the game, work with the ball, and quickly perform defensive and offensive actions.

CONCLUSION: regular monitoring and development of players' agility at each stage of training contributes not only to individual growth, but also to the overall success of the team.

Key words: agility accuracy, pedagogical control, young and skilled players, reliability tests, informativeness.

For citation: Makhsumov I. Control of players' agility at different stages of preparation, Inter education & global study, (9), pp. 80–86. (In Russian).

Наши наблюдения показали, что в атакующих и оборонительных действиях одновременно участвуют по восемь-девять игроков не зависимо от занимаемого игрового амплуа. Такая структура игры зависит от высокого уровня развития всех физических качеств футболистов; силы; быстроты; выносливости; гибкости.

Однако, анализ научной литературы по футболу показал, что все вышеуказанные качества, исследованы достаточно широко и подробно. (1,3,4) Ловкость же, как двигательное качество изучена мало (5), несмотря на то что по мнению многих специалистов именно она в большей степени определяет эффективность технико-тактического мастерства футболистов (2,6,7). В связи с вышеизложенным, исследования структуры ловкости является актуальными.

Оценка уровня развития ловкости футболистов разных возрастов и квалификаций на этапах многолетней подготоки.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Ловкость футболиста оценивалась по времени пробежки по периметру квадрата, на сторонах которого на расстоянии двух метров друг от друга устанавливаются по три стойки. Спортсмен стартует и финиширует в одном и том же углу, где на штативах установлены фотодатчики для регистрации времени пробегания. В этом тесте ловкость оценивалась: явный показатель по разнице во времени, показанном в тесте и на эталонном отрезке, скрытый показатель-по времени в бега по прямой и бег по квадрату с оббеганием стоек.

Точность передач мяча и ударов по воротам в условиях дефицита времени оценивалась с помощью специально созданного устройства. Система работала следующим образом: экспериментатор дает сигнал к выполнению теста включением светового сигнала, одновременно включался и электросекундомер. Футболист делает замах для удара по мячу, после отрыва бьющей ноги от контакта включается лампа на одной из целей, по которому нужно пробить. Программа включения ламп набирается на пульте и заранее неизвестна испытуемому. Оценивалась точность и время выполнения задания.

Оценка способности дифференцировать мышечные усилия ног проводилось с помощью контактной платформы и цифрового миллисекундомера Ф-209. Испытуемым давалось задание, стоя на платформе сделать прыжок вверх толчком двумя ногами в полную силу. Затем тоже сделать в половину усилия. По величине отклонения от известной половины усилия оценивалась исследуемая способность.

Во всех вышеописанных тестах испытуемым давалось по три попытки. В зачет брался лучший результат.

Для оценки координации движений в лабораторных условиях использовался прибор (5) несколько нами модифицированный в соответствии со спецификой футбола. Он состоит из металлического планшета с четырьмя фигурными прорезями, внутри которых нужно было провести тонкую металлическую спицу, надевающуюся на обувь футболиста. При соприкосновении спицы с краями прорези, что рассматривалось как отклонение от заданной программы движения, поступал сигнал на счётчик, который и регистрировал количество ошибок.

Таким образом в исследовании были использован комплекс тестов, которые оценивали различные стороны ловкости футболистов, как в полевых условиях, так и в лабораторных.

В исследование участвовали футболисты всех возрасных групп от 10 до 18 лет. Анализ плотности распределения в тестах показали, что наиболее однородны результаты в тестах в беге на скорость с изменением направления с реагированиями на внезапный сигнал и по прямой: V соответственно равно 4 и 6%. Практически все футболисты по результатам в этих двух заданиях в своих группах мало отличаются друг от друга.

Умеренный разброс имеют два показателя: время сложной реакции при выполнении передач мяча и точность этих передач V=25 и 28%. Довольно высок разброс показателей в тестах на координацию движений, принятых в лабораторных

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

условиях, значения V колеблется от 31 до 43%. Самым вариативным оказался тест по показателю мышечной дифференцировки, V=127%.

Как видно, в относительно простых и привычных заданиях индивидуальная изменчивость результатов всех футболистов невелика. С увеличениями сложности она возрастает, и в заданиях, требующих максимального проявления ловкости, или выполняемых практически впервые, происходит расслоение футболистов по результатам. Особенно показательны в этом отношении тесты на мышечную дифференцировку и выполнение сложных по координации движений.

Из трёх обследованных групп самой сильной в спортивном отношении были естественно, футболисты группы спортвного совершенствования, затем шли футболисты учебно-тренировочной и начальной подготовки. Сопоставление результатов в тестах (таблица 1) показывает, что квалифицированные спортсмены везде имеют преимущество перед футболистами начальной подготовки (t>>2).

Преимущество футболистов спортивного совершенствования перед учебно-тренировочной группы проявилось только в некоторых сложных тестах. Так, нет различий между группами по результатам в гладком беге. (t =0,07), в беге с реагированием на сигнал (t =0), в тесте на мышечную дифференцировку (t =0,3). Всё это позволяет говорить о том, что более сильные футболисты имеют преимущество в основном в специфических тестах, в заданиях же, требующих максимального, но неспецифического проявления ловкости, высокая спортивная квалификация сказывается мало.

Уровень достоверности различий между результатами в тестах в зависимости от этапов подготовки

Тесты	Достоверность различий между этапами					
	Начальная учеб. тр.		Начальная спорт. совер		Учеб. трен. спорт. совер.	
	t	P	t	P	t	P
1	4,5	0,01	4,0	0,01	0,7	Недост
2	9,0	0,01	3,1	0,01	0,5	Недост
3	7,5	0,01	3,4	0,01	0,8	Недост
4	5,8	0,01	6,2	0,01	1,0	Недост
5	4,0	0,01	3,4	0,01	0,6	Недост
6	3,5	0,01	4,5	0,01	0,4	Недост
7					0,11	Недост
8					1,2	Недост
9					2,5	0,05
10					3,0	0,05

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

11					1,5	Недост
12					2,2	0,05
13					0,07	Недост
14					2,5	0,05
15					2,0	0,05
16					0,07	Недост
17					2,1	0,05

Примечание: 1-6, беговые тесты на скорость; 7-8, тесты на передачу мяча; 9, точность мышечной дифференцировки; 10-17, лабораторные тесты на координацию

1. Современный футбол предъявляет высокие требования ко всем физическим качествам. Если такие качества, как сила, быстрота, выносливость и гибкость в футболе исследованы достаточно подробно, то ловкость до сих пор малоизучена. А именно недостаточной мере разработаны тесты контроля этого важного для футбола качества. Вследствие этого, в научно-методической литературе по футболу, не в полной мере представлены средства и методы совершенствования этого сложного качества

2. В целях всесторонней оценки и контроля показателей ловкости футболистов целесообразно использование следующих методик:

а) в заданиях, которые предусматривали бы повышенную координационную сложность двигательного действия, точность и быстроту её выполнения в беговых упражнениях;

б) в заданиях предъявляющие требования к быстроте перестроения движения и точность в действиях с мячом при передачах и ударах по воротам;

в) в лабораторных условиях, оценка координационных способностей, с применением специально созданных приборов и устройств, которые регистрируют точность движения нижних конечностей.

г) при контроле ловкости, все её компоненты целесообразно (координационную сложность движения, точность и быстроту) по возможности регистрировать одновременно

3. Достоверность различий между результатами в тестах в зависимости от возраста показал, что более старшие футболисты имеют преимущество перед младшими, t>>2. Футболисты по возрасту старшие по сравнению с младшими имеют преимущество в основном в специфических тестах. В тестах оценки общей ловкости футболистов, преимущество болле старших групп подготтовки незначительно. Всё выше показанное свидетельствует о достаточно высокой информативности использованных в исследовании тестов для контроля различных сторон ловкости футболистов.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Антипов А.В. – Диагностика и тренировка двигательных способностей в детско-юношеском футболе (научно-методическое пособи).-: Советский спорт, 2008.-152 с.
2. Губа В.П; Лексаков А.В.-Теория и методика футбола: учебник.-М.: Советский спорт, 2018.-152с.
3. Годик М.А.- Физическа подготовка футболистов. М.: Терра Спорт, Олимпия Пресс, 2006,-272с.
4. Лисенчук Г.А.- Управление подготовкой футболистов Издателство “Олимпийская литература” Киев. 2009.-271с.
5. Maxsumov.I.A. Оценка объективности разхных способов измерения ловкости юных футболистов. // European journal of science archives conferences series/ Konferenzreihe der europäischen Zeitschrift für Wissenschaftsarchive. – Aachener, Germany 2022. - Б. 88-90.
6. Nurimov R.I., Davletmuratov S.R., Davletmuratov O.R., Maxsumov.I.A. (Futbol bo‘yicha sport maktablarida yosh futbolchilarning tanlov tizimi va selektsiyasi) Uslubiy tavsiyanoma. -Toshkent 2020. 44 b.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉ **Islomjon Maxsumov**, "International school of finance technology and science" institutining “Gumanitar va tabiiy fanlar” kafedrasi pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori, [**Исламджон Махсумов,** доктор философии по педагогическим наукам, кафедра «Гуманитарные и естественные науки» института «Международная школа финансовых технологий и науки»], [**Islamjon Makhsumov,** Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Department of "Humanities and Natural Sciences" of the Institute "International School of Finance Technology and Science"]; manzil: O‘zbekiston Respublikasi, Toshkent shahri, Shokir ariq ko‘chasi, raqamsiz uy [адрес: Республика Узбекистан, город Ташкент, улица Шакира Арыка, дом без номера], [address: Republic of Uzbekistan, Tashkent city, Shakir arik street, house without number]; Email: mahsumovislomjon@gmail.com

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Original paper

BOSHLANG‘ICH TA’LIM O‘QUVCHILARI HISOB-KITOBLARNI BAJARISHDA YO‘L QO‘YADIGAN XATOLARNI ANIQLASH VA BARTARAF ETISH YO‘LLARI

© N.H. Kabirova[1]✉

[1]Termiz davlat pedagogika instituti, Termiz, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: o'qituvchi xatolarni ularning orqasida turgan g'oyalar nuqtai nazaridan tahlil qilishga qaratilgan bo'lib, xatoni mohiyatan bolaning ob'ektiv fikrlash dunyosiga qarash, uning o'ziga xosligi va jadvalini tushunish uchun "imkoniyat oynasi" deb hisoblaydi. undan ilmiy bilimga olib boradigan kurs. Rivojlantiruvchi deb atash mumkin bo'lgan ushbu baholash usuli, bizningcha, o'quvchilarning dastlabki g'oyalarini rivojlantirish metodologiyasining zaruriy blokidir.

O'quvchilarning xatolarini tahlil qilish - bu o'qituvchilarga bolalar qanday xatolarga yo'l qo'yayotganini va nima uchun ekanligini aniqlashga imkon beruvchi diagnostik baholash. Talabalarning xatolarini aniqlash jarayoni bizga xatolik namunasi mavjudligini, ya'ni talaba bir xil turdagi xatolarni izchillik bilan amalga oshiradimi yoki yo'qligini aniqlash imkonini beradi. Agar xatolik namunasi mavjud bo'lsa, o'qituvchi o'quvchining individual qiyinchiliklarini bartaraf etish uchun individual rejani ishlab chiqish va amalga oshirish uchun noto'g'ri tushunchalar yoki ko'nikma kamchiliklarini aniqlashi mumkin. Xatolarni tahlil qilish har qanday o'quvchining matematikani o'rganishi uchun matematik xatolar naqshlarini aniqlashning samarali usuli hisoblanadi.

MAQSAD: boshlang'ich ta'lim o'quvchilari hisob-kitoblarni amalga oshirishda yo'l qo'yadigan xatolarni aniqlash va bartaraf etishning turli usullaridan foydalanish. Qisqa vaqt ichida xatolar ustida ishlaganda, talabalarga bir nechta misol va muammolarni qanday hal qilishni tushuntiring.

MATERIALLAR VA METODLAR: talabalarning matematik xatolari odatda uchta keng toifaga bo'linadi: faktik, protsessual va kontseptual.

1. Faktual xatolar - bu haqiqat ma'lumotlarining etishmasligi (masalan, lug'at, raqamni aniqlash) tufayli yuzaga kelgan xatolar.

2. Protsessual xatolar - matematik algoritmdagi qadamlarni noto'g'ri bajarish (masalan, sonning o'nli yozuvida raqamlarni joylashtirish) natijasida yuzaga keladigan xatolar.

3. Kontseptual xatolar – matematik tushuncha va hal qilinayotgan matematik masala (masalan, shakllarning raqamlari, xarakteristikalari va xossalari o‘rtasidagi bog‘liqlik) bilan bog‘liq bo‘lgan asosiy tamoyil va g‘oyalarni noto‘g‘ri tushunish yoki noto‘g‘ri tushunish natijasida yuzaga keladigan xatolardir.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Xatolarning yana bir sababi talabalarning so'z boyligining cheklanganligi muammosi bo'lishi mumkin. Talabalar matematik muammolarni raqamli ifodalar emas, balki matn sifatida taqdim etilganda qiyinroq deb bilishadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: bolalar faktik, protsessual yoki kontseptual xatolar tufayli so'z muammolarini to'g'ri hal qila olmaydi, lekin biz so'z muammolarini hal qilishda qo'shimcha qiyinchiliklarga duch kelishimiz mumkin, ularning ko'pchiligi o'qish qobiliyatlaridagi kamchiliklar bilan bog'liq. Masalan, o‘quvchi yig‘indi, ko‘paytma, perimetr, maydon kabi matematik atamalarning ma’nosini tushunmasligi mumkin. O‘qish malakasi past bo‘lganligi sababli o‘quvchi murakkab jumlalarni o‘qishda qiynaladi, bu esa muammoda nima so‘ralayotganini tushunishni qiyinlashtiradi.

XULOSA: muammoning umumiy matnida muhim ma'lumotlarni aniqlay olmaslik ta'sir qilishi mumkin. Talaba qaysi ma'lumotlarning muammoni hal qilish uchun tegishli va tegishli ekanligini aniqlashda qiynaladi. Talaba muammoning hikoyasi yuzaga keladigan kontekst bilan cheklangan tajribaga ega bo'lishi mumkin.

Kalitso'zlar: xatolar tahlili, baholash usuli, echish algoritmi, topshiriqlar, raqamlar, raqamlar, belgilar, lug‘at, topshiriqlar, perimetr.

Iqtibos uchun: Kabirova N.H. Boshlang‘ich ta’lim o‘quvchilari hisob-kitoblarni bajarishda yo‘l qo‘yadigan xatolarni aniqlash va bartaraf etish yo‘llari..// Inter education & global study. 2024. №9. B.87–95.

СПОСОБЫ ВЫЯВЛЕНИЯ И УСТРАНЕНИЯ ОШИБОК, КОТОРЫЕ УЧАЩИЕСЯ НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ МОГУТ ДОПУСТИТЬ ПРИ РАСЧЕТАХ

© Н.Х.Кабирова[1]✉
[1]Термезский государственный педагогический институт, Термиз, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: педагог акцентирует внимание на анализе ошибок с точки зрения стоящих за ними идей, рассматривая ошибку по существу как «окно возможностей» заглянуть в объективный мир мышления ребенка, понять его сущность и график. курс, ведущий от него к научному познанию. Этот метод оценивания, который можно назвать развивающим, является, на наш взгляд, необходимым элементом методики развития первоначальных идей учащихся.

Анализ ошибок учащихся – это диагностическая оценка, позволяющая учителям определить, какие ошибки совершают дети и почему. Процесс выявления ошибок учащихся позволяет нам определить, существует ли закономерность ошибок, то есть совершает ли учащийся ошибки одного и того же типа последовательно. Если присутствует система ошибок, учитель может выявить заблуждения или пробелы в навыках, чтобы разработать и реализовать индивидуальный план решения индивидуальных трудностей учащегося. Анализ ошибок — это эффективный способ выявления закономерностей математических ошибок для любого учащегося, изучающего математику.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

ЦЕЛЬ: использовать различные методы выявления и устранения ошибок, допущенных учащимися начальных классов при проведении расчетов. Приведите студентам несколько примеров и объясните, как решать проблемы, работая над ошибками, за короткий период времени.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: математические ошибки учащихся обычно делятся на три широкие категории: фактические, процедурные и концептуальные.

1. Фактические ошибки – это ошибки, вызванные недостатком фактической информации (например, словарного запаса, идентификации номера).

2. Процедурные ошибки – ошибки, вызванные неправильным выполнением шагов математического алгоритма (например, размещением чисел в десятичной записи числа).

3. Концептуальные ошибки - непонимание или неверное толкование основных принципов и идей, связанных с математическим понятием и решаемой математической задачей (например, связь между числами, характеристиками и свойствами форм), - это ошибки, возникающие в результате недопонимания.

Еще одной причиной ошибок может стать проблема ограниченного словарного запаса учащихся. Учащиеся находят математические задачи более трудными, когда они представлены в виде текста, а не числовых выражений.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: дети не могут правильно решать текстовые задачи из-за фактических, процедурных или концептуальных ошибок, но у нас могут возникнуть дополнительные трудности в решении текстовых задач, многие из которых связаны с дефицитом навыков чтения. Например, ученик может не понимать значения таких математических терминов, как сумма, умножение, периметр, площадь. Из-за плохих навыков чтения учащийся с трудом читает сложные предложения, что затрудняет понимание того, о чем идет речь в задаче.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: может сказываться невыявление важной информации в общем тексте задачи. Студенту трудно определить, какая информация актуальна и актуальна для решения проблемы. Студент может иметь ограниченный опыт понимания контекста, в котором происходит история проблемы.

Ключевые слова: анализ ошибок, метод оценки, алгоритм решения, задачи, числа, цифры, символы, словарь, задачи, периметр.

Для цитирования: Кабирова Н.Х Способы выявления и устранения ошибок, которые учащиеся начального образования могут допустить при расчетах.// Inter education & global study.2024. №9. С. 87–95.

METHODS FOR IDENTIFYING AND ELIMINATING ERRORS THAT PRIMARY SCHOOL STUDENTS MAY MAKE IN CALCULATIONS

© Navro'za H. Kabirova[1]✉
[1]Termiz State Pedagogical Institute, Termiz, Uzbekistan

Annotation

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

INTRODUCTION: the teacher focuses on the analysis of errors in terms of the ideas behind them, considering the error essentially as a "window of opportunity" to look into the child's objective world of thinking, to understand its identity and schedule. a course leading from it to scientific knowledge. This assessment method, which can be called developmental, is, in our opinion, a necessary building block of the methodology for developing students' initial ideas.

Analyzing student errors is a diagnostic assessment that allows teachers to determine what errors children make and why. The process of identifying student errors allows us to determine whether an error pattern exists, that is, whether a student makes the same type of error consistently. If a pattern of error is present, the teacher can identify misconceptions or skill gaps in order to develop and implement an individualized plan to address the student's individual difficulties. Error analysis is an effective way to identify patterns of mathematical errors for any student to learn mathematics.

AIM: to use various methods of identifying and eliminating errors made by primary school students in making calculations. Give students a few examples and explain how to solve problems while working on mistakes in a short period of time.

MATERIALS AND METHODS: students' mathematical errors generally fall into three broad categories: factual, procedural, and conceptual.

1. Factual errors are errors caused by a lack of factual information (for example, vocabulary, number identification).

2. Procedural errors - errors caused by incorrect execution of steps in a mathematical algorithm (for example, placing numbers in the decimal notation of a number).

3. Conceptual errors - misunderstanding or misinterpretation of basic principles and ideas related to the mathematical concept and the mathematical problem being solved (for example, the relationship between numbers, characteristics and properties of forms) are mistakes that occur as a result of misunderstanding.

Another reason for mistakes can be the problem of limited vocabulary of students. Students find math problems more difficult when they are presented as text rather than numerical expressions.

DISCUSSION AND RESULTS: children cannot solve word problems correctly because of factual, procedural, or conceptual errors, but we may have additional difficulties in solving word problems, many of which are deficits in reading skills. related to For example, a student may not understand the meaning of mathematical terms such as sum, multiplication, perimeter, area. Due to poor reading skills, the student has difficulty reading complex sentences, which makes it difficult to understand what is being asked in the problem.

CONCLUSION: failure to identify important information in the general text of the problem can be affected. The student has difficulty determining which information is relevant and relevant to solving the problem. The student may have limited experience with the context in which the story of the problem occurs.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Keywords: error analysis, evaluation method, solution algorithm, tasks, numbers, figures, symbols, dictionary, tasks, perimeter.

For citation: Navruza H. Kabirova (2024) Methods for identifying and eliminating errors that primary school students may make in calculations., Inter education & global study, (9), pp. 87–95. (In Russian).

Учитель, ориентированный на анализ ошибок с точки зрения стоящих за ними представлений, рассматривает ошибку, по сути, как «окно возможностей» заглянуть в мир предметного мышления ребенка, понять его своеобразие и проложить курс от него к научному знанию. Такой способ оценивания, который можно назвать развивающим, по нашему мнению, является необходимым блоком методики развития исходных представлений обучающихся.

Анализ ошибок, учащихся является диагностической оценкой, которая позволяет учителю определить, какие ошибки делают дети и почему. Процесс выявления ошибок учащегося позволяет определить, существует ли шаблон ошибки, т. е. допускает ли ученик постоянно ошибки одного и того же вида. Если шаблон ошибки существует, учитель может выявить неправильные представления или дефицит навыка, чтобы разработать и внедрить индивидуальный план для преодоления затруднений конкретного ученика. Анализ ошибок является эффективным методом выявления шаблонов математических ошибок для любого учащегося, изучающего математику.

Применение разных способов выявления и устранения ошибок, которые учащиеся начального образования могут допустить при расчетах. При работе над ошибками за короткое время ученикам объяснить способы решения нескольких примеров и задач.

Обычно математические ошибки учащихся делятся на три большие категории: фактические, процедурные и концептуальные.

1. Фактические ошибки — это ошибки, вызванные отсутствием фактической информации (например, словарный запас, идентификация цифр).

2. Процедурные ошибки — это ошибки, вызванные неправильным выполнением шагов в математическом алгоритме (например, расстановка цифр в десятичной записи числа).

3. Концептуальные ошибки — это ошибки, вызванные неправильными представлениями или неправильным пониманием основополагающих принципов и идей, связанных с математическим понятием, с решаемым математическим заданием (например, взаимосвязь между числами, характеристиками и свойствами фигур).

Другой причиной появления ошибок может быть проблема ограниченного словарного запаса учащихся. Учащиеся считают математические задания более сложными, если они сформулированы в виде текста, а не в виде числовых

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

выражений. Дети могут неправильно решать текстовые задачи из-за фактических, процедурных или концептуальных ошибок, однако мы можем столкнуться с дополнительными трудностями при решении текстовых задач, многие из которых связаны с дефицитом навыков чтения. Например, учащийся может не понимать значения математических терминов, таких как сумма, произведение, периметр, площадь. Из-за низкого навыка чтения ученик может испытывать трудность при чтении сложных предложений, поэтому ему будет сложно понять, о чем его спрашивают в задаче. Может сказаться неспособность идентифицировать существенную информацию в общем тексте задачи. Учащемуся будет трудно определить, какая часть информации актуальна и имеет отношение к решению задачи. Учащийся может иметь ограниченный опыт работы с контекстом, в котором разворачивается сюжет задачи.

Приведенная ниже задача иллюстрирует, с какими трудностями может столкнуться школьник.

Задача. «Солиха хотела бы купить новый 21-скоростной велосипед. Велосипед стоит 1197600. Солиха получила 250000 сумов на свой день рождения. Он также проработала 3 месяца прошлым летом и заработал 595000 сумов. Найдите разность между стоимостью велосипеда и суммой денег, которая есть у Солихи».

В дополнение к неправильному решению этой текстовой задачи из-за фактических, процедурных или концептуальных ошибок ученик может столкнуться с трудностями по причинам, связанным с дефицитом навыков чтения: ограниченный словарный запас — ученик может быть не знаком с термином «разность»; ограниченные навыки чтения — ученик может столкнуться с трудностями в последнем предложении задачи из-за его сложной структуры. Если ученик не понимает часть слов (например, получил, заработал), это может помешать ему решить задачу; неспособность идентифицировать существенную информацию — ученик может обратить внимание на несущественную информацию, такую как тип велосипеда или количество месяцев, в течение которых Солиха решила задачу неправильно; отсутствие предварительных знаний — у ученика могут быть ограниченные знания о процессе совершения покупок; неспособность перевести информацию в математическое выражение — у ученика могут возникнуть трудности с определением, какие операции выполнять с какими числами. Эта ситуация может усугубиться в случаях, связанных с задачами, решение которых осуществляется в несколько действий.

Определение причины ошибок — это процесс, с помощью которого учителя выясняют, почему ученик совершает определенного типа ошибки. Обычно ошибки ученика не случайны; они часто основаны на неверных систематически применяемых алгоритмах. Иногда определить причину ошибки оказывается труднее. В этих случаях можно использовать одну или несколько из следующих стратегий.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Проведите собеседование с учеником. Иногда непонятно, почему ученик совершает тот или иной тип ошибки. Например, учителю может быть сложно отличить процедурные ошибки от концептуальных. По этой причине может быть полезно попросить учащегося рассказать о своем процессе решения задачи. Знание, о чем думает ученик, когда решает задачу, может быть богатым источником информации о том, что он делает правильно, а что не понимает. Учитель может сказать ученику: «Покажи мне, как ты получил этот ответ». Еще одна причина для учителя провести собеседование с учеником — необходимость убедиться, что у него есть необходимые навыки для решения задачи.

Понаблюдайте за учеником — ученик также может раскрывать информацию невербальными средствами. Это может включать жесты, паузы, признаки разочарования и разговор с самим собой. Учитель может использовать информацию этого типа, чтобы определить, в какой момент при решении задачи учащийся испытывает трудности или разочарование. Это также может помочь учителю определить, какой алгоритм или набор правил применяет ученик и почему.

Обеспечьте эффективное обучение для устранения конкретной ошибки ученика: учитель должен ориентироваться на конкретную ошибку ученика, а не переучивать, как работать с этим типом задач в целом. Например, если ошибка ученика связана с тем, что он не переносит единицы в следующий разряд в письменном сложении, учитель должен сосредоточиться на том, в каком именно месте алгоритма ученик допускает ошибку. Учитель должен точно указать конкретный шаг алгоритма, чтобы сосредоточиться на ошибке и помочь ученику понять, что он делает неправильно. Простое повторное преподавание урока не гарантирует, что ученик поймет ошибку и освоит правильное решение задачи.

Учитывая тип ошибки, учитель должен выбрать эффективную стратегию ее устранения. Тип обучения, который учитель использует для исправления концептуальных ошибок, скорее всего, будет отличаться от того, который используется для устранения фактических или процедурных ошибок. Простое обучение формуле или шагам алгоритма для решения математической задачи не поможет ученику получить концептуальное понимание.

Используйте конкретные объекты, которые помогут учащимся развить концептуальное понимание математического материала. Эти объекты помогают учащемуся представить математическую идею, которую он пытается усвоить, или проблему, которую он пытается решить. Важно, чтобы учитель четко обозначил связь между конкретным объектом и изучаемым абстрактным понятием. После того как учащийся получит базовое представление о математическом понятии, конкретные объекты должны быть заменены визуальными представлениями. Цель состоит в том, чтобы ученик в конечном итоге понял и применил понятие с помощью цифр и символов.

Для проведения анализа ошибок следует придерживаться определенной последовательности шагов: сбор данных: предложить учащемуся решить не менее

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

3–5 заданий одного типа; определить шаблон ошибок: просмотреть решения учащегося в поисках повторяющихся шаблонов; определить причины ошибок: выяснить, почему учащийся делает эти ошибки; использовать полученные данные для устранения шаблонов ошибок: определить, какой тип учебной стратегии подойдет лучше всего, чтобы устранить дефицит навыков или недопонимание учащегося.

Устранение шаблонов ошибок — это процесс организации обучения, который фокусируется на конкретной ошибке учащегося. Здесь важно учитывать следующие аспекты: учащиеся будут продолжать совершать процедурные ошибки, если они не получат целенаправленной поддержки по устранению этих ошибок. Простая тренировка на большом количестве упражнений, как правило, неэффективна для решения данной проблемы; проводя анализ ошибок, учитель может выявить конкретные непонимания или оплошности, а не обучать заново всему умению; было показано, что без вмешательства учащиеся продолжают применять те же шаблоны ошибок и год спустя; устранение концептуальных ошибок учащегося может потребовать использования конкретных или визуальных представлений, а также значительного переобучения. Учащиеся могут использовать предметную основу для решения задач, в которых они испытывают затруднения; простого обучения формуле или шагам алгоритма для решения математической задачи, как правило, недостаточно, чтобы помочь учащимся получить концептуальное понимание.

После того как учитель определит, какие типы ошибок допускает учащийся, он может устранить ошибку, используя следующие приемы. Обсудите ошибку с учеником: после того как учитель опросил ученика и изучил результаты работы, учитель должен кратко описать ошибку ученика и объяснить, что они будут работать вместе, чтобы исправить ее.

Хотя проблемы формирования и развития рефлексивной деятельности в процессе обучения и поиск новых форм работы над математическими ошибками школьников и не являются абсолютно новыми, изучение такого аспекта, как использование рефлексивной деятельности учащихся при работе над типичными ошибками всегда актуальны. В данной работе рассмотрены некоторые типичные ошибки, допускаемые учащимися при изучении математики, их объяснение, меры их предупреждения. Хорошо организованная учителем работа учащихся над типичными ошибками посредством исследовательского приема приводит к улучшению результата обучению математики и развитию рядя показателей логического мышления.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

1. Kabirova Navro'za Hayotjon qizi. FORMULATION OF LOCAL AND NON-LOCAL BOUNDARY PROBLEMS FOR HYPERBOLT EQUATIONS.// Procedia of Theoretical and Applied Sciences, Volume 13 | Nov 2023.
2. Кабирова Навруза Хаётжон кизи. ОБ ОДНОЙ КРАЕВОЙ ЗАДАЧЕ ДЛЯ ГИПЕРБОЛИЧЕСКОГО УРАВННИЯ ТРЕТЬЕГО ПОРЯДКА. // World of Scientific news in Science International Journal, 2023 Vol 1 Issue 1.
3. Raupova, S. A. (2023). USING TIMSS ELEMENTS IN TEACHING NATURAL SCIENCES IN PRIMARY CLASSES. *World of Scientific news in Science*, *1*(2), 69-74.
4. Ruzikulovna, Shabbazova D. "The Importance of Personal Value Approach Methodology in Primary School Literacy Classes." JournalNX, vol. 7, no. 11, 2021, pp.
5. ХУДАЙКУЛОВА С. З. ИССЛЕДОВАНИЕ ЛИНИИ УРОВНЯ БОЛЬШОГО ПОЛИНОМА С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ КОМПЬЮТЕРНОЙ АЛГЕБРЫ //World of Scientific news in Science. – 2023. – Т. 1. – №. 1. – С. 139-145.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Kabirova Navro'za Hayotxon qizi,** o'qituvchi [**Кабирова Навруза,** учитель], [**Navruza H.Kabirova,** teacher]; manzil: Termiz tumani, "Yangiobod" MFP, At-Termiziy ko' soatlari 1 A-uy [адрес: Термезский район, МФМ «Янгиабад», улица Ат-Термизи 1 А-дом], [address: Termiz District, "Yangiabad" MFY, At-Termizi Street 1 A-house].

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Original paper

SINFDAN TASHQARI MUSIQA TO‘GARAKLARINI TASHKIL ETISHNING SAMARADORLIGI

© N.N. Allayarova[1]✉

[1]Urganch davlat pedagogika instituti, Urganch, O’zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: mazkur maqolada sinfdan tashqari musiqa to‘garaklarini tashkil etishning ta’lim jarayonidagi ahamiyati va samaradorligi tahlil qilinadi. Musiqa to‘garaklari o‘quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish, musiqiy bilim va ko‘nikmalarini mustahkamlash hamda ularning madaniy ongini shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi. Maqolada to‘garak mashg‘ulotlarining o‘quvchilarning umumiy ta’lim jarayoniga qo‘shgan hissasi va ularning musiqa san’ati bilan bog‘liq qobiliyatlarini ochib berishdagi o‘rni yoritiladi. Shuningdek, musiqa to‘garaklarida zamonaviy pedagogik yondashuvlardan foydalanishning natijalari ko‘rib chiqiladi.

MAQSAD: ushbu maqolaning maqsadi sinfdan tashqari musiqa to‘garaklarini tashkil etish jarayonini tahlil qilish, ularning o‘quvchilarning ijodiy rivojlanishi va musiqiy ko‘nikmalarini shakllantirishdagi samaradorligini o‘rganishdan iborat. Shuningdek, maqolada musiqa to‘garaklarida qo‘llaniladigan pedagogik usullar va innovatsion yondashuvlar orqali o‘quvchilarning musiqa madaniyatiga bo‘lgan qiziqishini oshirish hamda ularning musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirish bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqish ko‘zda tutilgan.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu ilmiy maqolada sinfdan tashqari musiqa to‘garaklarini tashkil etish samaradorligini o‘rganishda bir qator ilmiy va amaliy metodlar qo‘llanildi. Bular quyidagilar: adabiyotlarni tahlil qilish, so‘rovnoma o‘tkazish, intervyu o‘tkazish, amaliyotga oid tadqiqotlar, statistik tahlil.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: ushbu maqolada sinfdan tashqari musiqa to‘garaklarining tashkil etilishi va ularning ta’lim jarayonidagi o‘rni muhokama qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, musiqa to‘garaklari o‘quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish, musiqiy bilim va ko‘nikmalarini mustahkamlashda samarali vosita hisoblanadi. Ular, shuningdek, o‘quvchilarning ijtimoiy va madaniy rivojlanishiga ham katta ta’sir ko‘rsatadi.

XULOSA: musiqa to‘garaklari orqali talabalar nafaqat nazariy bilimlarga ega bo‘lishadi, balki amaliy ijro ko‘nikmalarini ham rivojlantiradilar. Zamonaviy pedagogik yondashuvlar va interfaol metodlardan foydalanish, to‘garaklar faoliyatini yanada jonlantirib, o‘quvchilarning musiqaga bo‘lgan qiziqishini oshirishga yordam beradi.

Kalit so'zlar: sinfdan tashqari to‘garaklar, musiqa ta’limi, ijodiy qobiliyatlar, madaniy ong, pedagogik yondashuvlar, musiqa to‘garaklari, ta’lim jarayoni.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Iqtibos uchun: Allayarova N.N. Sinfdan tashqari musiqa to‘garaklarini tashkil etishning samaradorligi. // Inter education & global study. 2024. №9. B.96–102.

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ОРГАНИЗАЦИИ МУЗЫКАЛЬНЫХ КЛУБОВ ВНЕ КЛАССА

© Н.Н. Аллаярова[1]✉
[1]Ургенчский государственный педагогический институт, Ургенч, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в данной статье анализируется значение и эффективность организации внеклассных музыкальных кружков в образовательном процессе. Музыкальные кружки играют важную роль в развитии творческих способностей учащихся, укреплении их музыкальных знаний и навыков, формировании культурного сознания. В статье освещается вклад групповых занятий в общеобразовательный процесс учащихся и их роль в раскрытии их способностей, связанных с музыкальным искусством. Также рассмотрены результаты использования современных педагогических подходов в музыкальных кругах.

ЦЕЛЬ: цель данной статьи - проанализировать процесс организации внеклассных музыкальных кружков, изучить их эффективность в формировании творческого развития и музыкальных навыков учащихся. Также в статье предусмотрена разработка рекомендаций по повышению интереса учащихся к музыкальной культуре и развитию их музыкальных способностей посредством педагогических методов и инновационных подходов, используемых в музыкальных кружках.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в данной научной статье был использован ряд научных и практических методов исследования эффективности организации музыкальных клубов вне классной комнаты. Это: обзор литературы, опрос, интервью, тематическое исследование, статистический анализ.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: в данной статье рассмотрена организация внеклассных музыкальных кружков и их роль в образовательном процессе. Результаты исследования показывают, что музыкальные клубы являются эффективным инструментом развития творческих способностей студентов и укрепления их музыкальных знаний и навыков. Они также оказывают большое влияние на социальное и культурное развитие студентов.

ВЫВОД: благодаря музыкальным клубам студенты получают не только теоретические знания, но и развивают практические исполнительские навыки. Использование современных педагогических подходов и интерактивных методов еще больше оживит деятельность клубов и будет способствовать повышению интереса учащихся к музыке.

Ключевые слова: внеклассные кружки, музыкальное образование, творческие способности, культурологическое сознание, педагогические подходы, музыкальные кружки, образовательный процесс.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Для цитирования: Аллаярова Н.Н. Эффективность организации музыкальных клубов вне класса. // Inter education & global study. 2024. №9. С. 96–102.

EFFECTIVENESS OF ORGANIZING MUSIC CLUBS OUTSIDE THE CLASSROOM

© Nargiza N. Allayarova[1]✉
[1]Urgench State Pedagogical Institute, Urgench, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: this article analyzes the importance and effectiveness of the organization of music clubs outside the classroom in the educational process. Music clubs play an important role in developing students' creative abilities, strengthening their musical knowledge and skills, and forming their cultural consciousness. The article highlights the contribution of group classes to the general educational process of students and their role in revealing their abilities related to the art of music. Also, the results of using modern pedagogical approaches in music circles are considered.

AIM: the purpose of this article is to analyze the process of organizing extracurricular music clubs, to study their effectiveness in the formation of students' creative development and musical skills. Also, the article envisages developing recommendations for increasing students' interest in music culture and developing their musical abilities through pedagogical methods and innovative approaches used in music circles.

MATERIALS AND METHODS: in this scientific article, a number of scientific and practical methods were used to study the effectiveness of organizing music clubs outside the classroom. These are: literature review, survey, interview, case study, statistical analysis.

DISCUSSION AND RESULTS: this article discussed the organization of extracurricular music clubs and their role in the educational process. The results of the research show that music clubs are an effective tool for developing students' creative abilities and strengthening their musical knowledge and skills. They also have a great impact on the social and cultural development of students.

CONCLUSION: Through music clubs, students acquire not only theoretical knowledge, but also develop practical performance skills. The use of modern pedagogical approaches and interactive methods will further enliven the activities of the clubs and help to increase students' interest in music.

Keywords: extracurricular clubs, music education, creative abilities, cultural awareness, pedagogical approaches, music clubs, educational process.

For citation: Nargiza N. Allayarova. (2024) 'Effectiveness of organizing music clubs outside the classroom', Inter education & global study, (9), pp. 96–102. (In Uzbek).

Sinfdan va maktabdan tashqari tarbiyaviy ishlar o‘quvchilarning qiziqishi, istaklari, xohish va ehtiyojlariga suyangan holda ularning darsdan bo‘sh vaqtlarida o‘quv-tarbiya jarayonini to‘ldiradi. U o‘quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini, tashabbuskorligini oshirishga

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

imkoniyat yaratadi. Sinfdan tashqari ishlarning o‘ziga xosligi shundaki, to‘garak, klub dasturlarining rang-barangligi, ular mazmunidagi yangiliklar o‘smir yigit-qizlarning shaxs sifatida shakllanishlari uchun yangi imkoniyatlar yaratadi.

Sinfdan va maktabdan tashqari tarbiyaviy ishlarni tashkil qilishning nazariy asoslari maktabning o‘quvchilar bilan olib boradigan o‘quv mashg‘ulotlaridan tashqari, xilma-xil ta’lim-tarbiya ishlari sinfdan tashqari ishlar nomini olgan. Sinfdan tashqari ishlar maktab ta’lim-tarbiya jarayonining tarkibiy qismi o‘quvchilarning bo‘sh vaqtlarini yo‘lga qo‘yish shakllaridan biridir[2; 69].

Sinfdan va maktabdan tashqari ishlar shaxsni har tomonlama kamol toptirish va uni hayotga, aktiv faoliyatga tayyorlash uchun keng imkoniyatga ega. Bu ishlar bolalarning qiziqishlariga muvofiq tarzda ko‘ngillilik asosida tashkil qilinadi.

To‘garaklar bir necha xilda bo‘lishi mumkin:

a) fan to‘garaklari;

b) mohir qo‘llar to‘garaklari;

d) duradgorlik to‘garaklari;

e) sport to‘garagi;

f) badiiy to‘garak.

Bu to‘garaklarni o‘rtaumumta’lim maktablarida sinf rahbari va tarbiyaviy ishlar tashkilotchisi uyushtiradi. Sinf rahbari to‘garak rahbarlariga yaqindan yordam beradi. Qiziqishlari, intilishlari bir xil bo‘lgan o‘z o‘quvchilarini biror to‘garakka a’zo bo‘lishga chorlaydi. Sinfdan va maktabdan tashqari tashkil qilingan ishlar o‘quvchilar hayotidagi tarbiyaviy faoliyatni to‘ldiradi. Ularning dunyoqarashi to‘g‘ri shakllanishiga, axloqiy kamol topishiga ko‘maklashadi. Nazariy bilimlarni amaliyot, ishlab chiqarish bilan chambarchas bog‘lanishiga zamin yaratadi.

Sinfdan va maktabdan tashqari ishlarga rahbarlik qiluvchi tashkilotchilarning vazifalari ham ko‘p qirralidir. Maktabda tarbiyaviy ishlarni aniq rejalashtirmasdan uning mazmuni, shakl va usullarini aniqlamasdan, ma’lum bir tizimga solmasdan turib ko‘zda tutilgan maqsadga erishish qiyin. Sinfdan tashqari ishlarning tarbiyaviy ta’siri ko‘p darajada o‘quv jarayonini tashkil etish saviyasiga hamda o‘quvchilar jamoasining xilma-xil ishlarni qanday yo‘lga qo‘yishiga bog‘liqdir. Sinfdan tashqari faoliyat majburiy dastur bilan chegaralanmaydi, balki yoshlari har xil o‘quvchilarni ixtiyoriy ravishda birlashtiradi. Ularning tashabbusi asosida ishlarni amalga oshiradi, fanga qiziqtiradi, ularni xalqning madaniy hayoti muhitiga olib kiradi[1; 89].

Sinfdan tashqari ishlar shaxsdagi ijtimoiy faollik, ijtimoiy ong hamda axloqiy odatlarni tarkib toptirishning eng muhim omilidir. Bu faoliyat ilmiy jamoa, adabiy va maktab teatrlarining ishlari, turli mavzularda o‘tkaziladigan kitobxonlar konferensiyasi va munozaralar, siyosiy, axloqiy, ilmiy ommabop va mehnat mavzularidagi ma’ruza va suhbatlar, ijtimoiy foydali mehnat, siyosiy axborot, bayram kechalari va ertaliklari, to‘garak mashg‘ulotlarini o‘z ichiga oladi. O‘quvchilarning sinfdan tashqari ishlari o‘z mazmuniga ko‘ra tafakkur faoliyati va munosabat vositasi hisoblanadi. Tarbiyaviy ishlar bolalarning kundalik hayotidan olingan aniq dalillar va voqealarni, badiiy adabiyot, vaqtli matbuot, kino-

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

filmlardan olingan misollarni tahlil etish hamda muhokama qilish asosida o‘tkaziladi. Bu ishlarning xususiyati shundaki, bu bolalarni o‘zining axloqiy xatti-harakatlari haqida mulohaza yuritishga va ularga to‘g‘ri baho berishga o‘rgatadi[7; 124].

Sinfdan va maktabdan tashqari tarbiyaviy ishlar o‘quvchilarning darsdan bo‘sh vaqtlaridagi o‘quv tarbiya jarayonini to‘ldiradi va kengaytiradi, o‘quvchilarni mustaqil bilim olishlari, ijobiy qobiliyatlarini, tashabbuskorligini oshirishga imkoniyat yaratadi. Sinf jamoasi bilan olib boriladigan tarbiyaviy ishlarning hajmi, asosiy yo‘nalishlari, mazmuni har bir bosqichda o‘quvchilarning psixik rivojlanishi darajasiga mos kelishi lozim. Tarbiyaviy ish pedagogdan butun qobiliyatini ishga solishni, tinmay izlanishni taqozo etadi. Chunki kelajak avlod tarbiyalangan, uyushgan, ahil, jonajon Vatanimizning haqiqiy fuqarolari bo‘lishi kerak. Maktabda boshlang‘ich sinflarda tarbiyaviy ishlarni olib, uni yo‘lga qo‘yish sinf rahbari yoki tarbiyaviy ishlar tashkilotchilari tomonidan uyushtiriladi.

Sinfdan tashqari musiqiy tarbiyaning asosiy maqsadi, o‘quvchilarni, iloji boricha, ko‘proq ommaviy va to‘garak ishlariga jalb etib, ularni dunyoqarashini har tomonlama rivojlantirish, badiiy didini o‘stirish, tabiatga, Ona vatanga bo‘lgan mehr-muhabbatini oshirishdir. Mazkur maqsadni amalga oshirishda maktablarda musiqa darslaridan tashqari, ommaviy va to‘garak ishlari olib boriladi[6; 12].

Sinfdan tashqari musiqa tarbiyasining ommaviy shaklida bolalarni musiqiy o‘quvini tekshiruvdan o‘tkazmay, yalpi tarzda jalb etishni taqozo etadi. Bularga, qo‘shiq bayramlari, “Musiqa haftaligi”, “O‘zbekiston vatanim manim”, “Ilhom chashmalari” ko‘rik-tanlovlaridan; ijodiy uchrashuvlar, teatr va konsertlarga sayohat, “Alifbe” bayramlariga, shoir va bastakorlar bilan uchrashuvlar kiradi. Ammo, bularning har biriga bolalarni qiziqishiga qarab, oldindan tayyorlab borilishi kerak. Bu tadbirlarni har birini yuksak badiiy did bilan tashkil etib, amalga oshirish, chinakam badiiy-musiqiy bayram ruhini kasb etish lozim. Musiqa o‘qituvchisining ommaviy ishlar rejasi, maktab ma’muriyati tomonidan tasdiqlangan bo‘lishi lozim. Ommaviy, musiqiy ishlar rejasi, musiqa o‘qituvchisi va maktab tarbiyaviy va ma’naviy ishlar mudiri, maktab yetakchisi bilan hamkorlikda, o‘quvchilarning yoshiga, qiziqishiga, bayramlar, uchrashuvlar, tadbirlarini hisobga olgan holda tuziladi. Bunda o‘quvchilarning musiqiy o‘quvi, qobiliyati hisobga olinadi. Ommaviy musiqa mashg‘ulotlarining har biri, aniq ishlab chiqilgan reja, asosida amalga oshirilmog‘i lozim. Bunda har bir mashg‘ulot turiga qarab, uning asosiy maqsadi, xususiyati, repertuar mazmuni, maktab imkoniyatlari, taklif etilgan mehmonlar hisobga olinib, o‘quvchilarni jalb etiladi. To‘garak ishlarini esa, ish rejasini musiqa o‘qituvchisining o‘zi, o‘z xohishi va imkoniyatlariga qarab, mustaqil tarzda tuzadi. O‘qituvchi to‘garak ishlariga o‘quvchilarni musiqiy qobiliyati, xohishi-istagi, qiziqishi, ovoziga qarab tanlab oladi va turli xil to‘garaklar tuzadi. Haftasiga 2-3 bor to‘garakni guruhlarga bo‘lib ishlaydi. To‘garak ishlarining asosi musiqa darsidir. To‘garak ishlariga qobiliyatli, qiziquvchan, musiqa darslarida aktiv qatnashadigan o‘quvchilar tanlab olinadi. Darsda har bir bolaning layoqati, qiziqishi hisobga olinib, u yoki bu musiqa to‘garagiga jalb etiladi. To‘garak faoliyati aktivlashtiradigan narsa bu maktab sahnasidir. O‘quvchilar tadbirlarda, qo‘shiqlar, raqslar ijro etib, maktab jamoasi oldida e’tibor qozonib, ko‘rik-tanlovlarida qatnashadilar. Bu ularni o‘z mehnatidan

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

zavqlanish his tuyg‘ularini Ona-Vatanga muhabbat, musiqa san’atiga hurmat, do‘stlari orasida mehr-muhabbat tuyg‘usini oshirib boradi.

Sinfdan tashqari tarbiyaviy ishlarda o‘qituvchi o‘z imkoniyatlariga qarab, turli to‘garaklar tuzishi mumkin:

1. Xor jamoalari.
2. ChA (cholg‘u ansambllari).
3. Ashula va raqs ansambllari.
4. Vokal ansambllari.
5. Cholg‘uchilar ansamblli (dutorchilar, rubobchilar, doirachilar).
6. Raqs ansambli.
7. Orkestr (damli, xalq cholg‘u asboblari orkestri).
8. Yakkaxon qo‘shiqchilar.
9. Badiiy havaskorlik to‘garaklari.

Maktabdan tashqari musiqaviy tarbiya shakliga bolalar musiqa maktablari, bolalar ijodiyot markazlari, o‘quvchilar saroylari, bolalar teatrlari, muzeylar kiradi. Mazkur muassasalarga qatnashadigan bolalar ham o‘qituvchi nazoratida bo‘lib, maktab musiqa hayotiga ularning aktiv qatnashuvlarini ta’min etish lozim. Maktab hayotida musiqa o‘qituvchisining o‘rni beqiyosdir. Musiqa darslaridan tashqari, zamon talabiga mos ravishda tadbirlar tayyorlab, o‘quvchilarda san’atga bo‘lgan qiziqishni rivojlantirishi lozim[8, 4,5].

Cholg‘uchilik to‘garaklari – O‘zbek xalq musiqasi hamda milliy musiqamizni anglashdagi eng muhim vositalardan biri o‘zbek cholg‘ular bo‘lib, “cholg‘uchilik” to‘garaklari ushbu vazifani bajarishda yoshlarni to‘g‘ri yo‘naltiruvchi omillardan biri sanaladi. Yakka cholg‘u ijrochiligi to‘garaklari musiqani o‘rganishga intilayotgan bolalarga bilim olish imkoniyatini beradi. Maktab to‘garagiga musiqa tayyorgarligi saviyasidan qat’iy nazar, xohlagan bola kelishi mumkin va bu maktab musiqa hayotining barcha shakllarining samaradorligini ko‘tarishiga ko‘maklashadi. Cholg‘uchilik to‘garaklari biror bir milliy cholg‘uda ijro etish malakalarini shakllantirishga va mazkur cholg‘u yordamida dastur tayyorlashga qaratilgan bo‘ladi. Shuningdek, mashg‘ulotlarda milliy cholg‘ularning kelib chiqish tarixi, ijrochilik imkoniyatlari, tembr xususiyatlarini to‘la-to‘kis ochib berish, ular orqali milliy musiqamizning lad va ohanglari, usul xususiyatlarini to‘g‘ri idrok etishga o‘rgatadi. Dastlab ijro cholg‘usi haqida tushunchalar beriladi. So‘ng boshqa sozlar – yakkaparvoz, jo‘rparvoz, cholg‘u ansambli va orkestr haqidagi ma’lumotlar berib boriladi. Shu tarzda milliy musiqiy janrlar: kasbiy va ommaviy janrlar haqida tushunchalar beriladi. Kasbiy ijodiyot namunalaridan – katta ashula, maqom, dostonchilik, ommaviy janrlardan – lapar, yalla, terma, allalar, yor-yorlar va bolalar qo‘shiqlari ham amaliy ham nazariy jihatdan o‘rgatilib boriladi. Cholg‘uchilik to‘garaklarida o‘quvchilarni nafaqat cholg‘u asbobida ijro etish, balki ularni ma’naviy, estetik, madaniy va jismoniy rivojlantirishga kuchli e’tibor qaratiladi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

1. Karimova D. A., Qodirov D. Q., Karimov S. Musiqa to‘garagini tashkil etish. Kasb-hunar kollejlari uchun qo‘llanma. 2-nashri. Toshkent. “Ilm ziyo” 2016 y.
2. Karimova Dildora Anvarovna. Musiqa o‘qitish texnologiyalari va loyihalash (Musiqiy pedagogik mahorat va loyihalash). Darslik. Toshkent. 2021 y.
3. Karomatov F. M. O‘zbek xalqi Musiqa merosi. XX asr. 1- kitob. T., 1978, 1982.
4. Мамиров К., Саидов Ж. “Қўшиқлар: хор асарлари” Ташkent. 1996
5. Маннопов С. Ўзбек халқ мусиқа маданияти. Т., “Янги аср авлоди”, 2004.
6. Матёкубов О. Мақомот. Тошкент, “Мусиқа”, 2004.
7. O‘zbek xalq qo‘shiqlari. Tuzuvchi Ye. Romanovskaya. 1-2 kitob. T., 1939.
8. O‘zbek xalq Musiqasi. 1-8 jildlar. Yu.Rajabiy, M.Yusupov yozuvlari. T., 1955-1961.
9. Панжиев К., Каримова Д., Каримова Н. “Мусика тўгаракларини ташкил этиш.” Тошкент, “Инновация-Зиё”, 2020.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Allayarova Nargiza Narimanovna**, Urganch davlat pedagogika instituti o‘qituvchisi, [**Аллаярова Наргиза Нариmановна,** Ургенчский государственный педагогический институт, учитель], [**Allayarova Nargiza Narimanovna**, Urgench State Pedagogical Institute, teacher]; manzil: O‘zbekiston, Urganch sh., Gurlan ko'chasi, 1A-uy [адрес: Узбекистан, Ургенч, ул. Гурлан, 1А], [address: Uzbekistan, 1A, Gurlan st., Urgench city] E-mail: allayarova_nargiza@gmail.com

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Original paper

MADANIY-MA'RIFIY FAOLIYATDA TARBIYAVIY JARAYONNI TASHKIL ETISHNING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI

© B.B. Inatullaev[1]✉

[1]Namangan davlat pedagogika instituti, Namangan, O‘zbekiston

Annotatsiya

Kirish: bugun dunyoda kechayotgan madaniy universallashuv va axborot tahdidlari ortib borayotgan bir davrda xar qanday millat ma'naviy tahdidlardan himoyalanish hamda milliy o‘zligini saqlab qolishga intiladi va bunda ma'naviy tarbiyaga tayanadi. Ma'naviy tarbiyani tashkil etishning eng samarali shakllaridan biri sifatida mazkur maqolada madaniy-ma'rifiy faoliyat tahlil etilib, jamiyatning ma'naviy yangilanishi va inson shaxsini shakllantirishdagi roli atroflicha tahlil etiladi.

MAQSAD: O‘zbekiston Respublikasida madaniy-ma'rifiy faoliyatda tarbiyaviy jarayonni tashkil etishni tahlil qilish.

MATERIALLAR VA METODLAR: maqolada madaniy-ma'rifiy faoliyat metod va vositalari o‘rganilib, ularni inson shaxsini shakllanishidagi roliga e’tibor qaratilgan. Maqolada madaniy-ma'rifiy faoliyatda tarbiya jarayonini tashkil etishda sintez, analiz, kompleks yondashuv, tizimli yondashuv, mantiqiylik kabi usul va tamoyillardan foydalanilgan, shuningdek ilmiy-nazariy manbalarning tahliliga asoslangan.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: milliy tarbiya yo‘nalishi orqali yoshlarda o‘zlikni anglash, vatanparvarlik, milliy g‘urur, milliy odob, fidoyilik fazilatlari, eng asosiysi esa ijodiy qobiliyat shakllantiriladi. Madaniy ma'rifiy faoliyat asosida yoshlarni milliy vatanparvarlik ruhida tarbiyalash tizimi yanada keng rivojlantirilishi lozim. Yoshlarni tarbiyalash hozirgi kun uchun muhim va dolzarb ekan ularning bo‘sh vaqtini maroqli dam olishi va ulardan unumli foydalanishda madaniyat va san'at muassasalarining o‘z imkoniyatlaridan to‘laqonli foydalanishiga sharoit yaratilishi kerak

Xulosa: Jamiyatda olib borilayotgan ma'naviy-ma'rifiy faoliyat jamiyat a'zolarini madaniy ehtiyoj sifatida dam olishini tashkil etish bilan bir qatorda ularning ijtimoiy faolligini oshirish, ijtimoiy bilimlarni o‘zlashtirish hamda jamiyatda o‘z o‘rnini topishda muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: madaniy-ma'rifiy faoliyat, shaxs, jamiyat, ta'lim tizimi, tarbiya, maktabdan tashqari ta'lim, madaniy ehtiyoj, bo‘sh vaqt, ijtimoiy bilimlar, madaniyat muassasasi.

Iqtibos uchun: Inatullaev B.B. Madaniy-ma'rifiy faoliyatda tarbiyaviy jarayonni tashkil etishning nazariy-uslubiy asoslari. // Inter education & global study. 2024. №9. B.103–113.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОРГАНИЗАЦИИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА В КУЛЬТУРНО-ПРОСВЕТИТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

© Б.Б. Инатуллаев[1]✉
[1]Наманганский государственный педагогический институт, Наманган, Узбекистан

Аннотация

Введение: в современном мире, в эпоху нарастающей культурной универсализации и информационных угроз, любая нация стремится защитить себя от духовных угроз и сохранить свою национальную идентичность, опираясь на духовное образование. В статье анализируется культурно-просветительская деятельность как одна из наиболее эффективных форм организации духовного образования, подробно анализируется ее роль в духовном обновлении общества и формировании человеческой личности.

ЦЕЛЬ: проанализировать организацию образовательного процесса в культурно-просветительской деятельности в Республике Узбекистан.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в статье рассматриваются методы и средства культурно-просветительской деятельности, акцентируется внимание на их роли в формировании личности человека. В статье такие методы и принципы, как синтез, анализ, комплексный подход, системный подход, рациональность используются при организации образовательного процесса в культурно-просветительской деятельности, а также основаны на анализе научно-теоретических источников.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: через направление национального воспитания у молодежи формируются самосознание, патриотизм, национальная гордость, национальная порядочность, самопожертвование, а главное творческие способности. Система воспитания молодежи в духе национального патриотизма должна и дальше развиваться на основе культурно-просветительской деятельности. Поскольку образование молодежи важно и актуально на сегодняшний день, необходимо создать условия для того, чтобы учреждения культуры и искусства в полной мере использовали свои возможности для приятного досуга и эффективного его использования.

Вывод: духовно-просветительская деятельность, проводимая в обществе, служит важным инструментом организации отдыха членов общества как культурной потребности, а также повышения их социальной активности, усвоения социальных знаний и поиска своего места в обществе. общество.

Ключевые слова: культурно-просветительская деятельность, человек, общество, система образования, образование, внеклассное образование, культурная потребность, свободное время, социальные знания, учреждение культуры.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Для цитирования: Инатуллаев Б.Б. Теоретические и методологические основы организации образовательного процесса в культурно-просветительской деятельности. // Inter education & global study. 2024. №9. С. 103–113.

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL BASIS OF ORGANIZING THE EDUCATIONAL PROCESS IN CULTURAL AND EDUCATIONAL ACTIVITY

© Baxromjon B. Inatullayev[1]✉
[1]Namangan State Pedagogical Institute, Namangan, Uzbekistan

Annotation

Introduction: in today's world, in the era of increasing cultural universalization and informational threats, any nation seeks to protect itself from spiritual threats and preserve its national identity, relying on spiritual education. Cultural and educational activity is analyzed in this article as one of the most effective forms of organizing spiritual education, and its role in the spiritual renewal of society and the formation of human personality is analyzed in detail.

OBJECTIVE: to analyze the organization of the educational process in cultural and educational activities in the Republic of Uzbekistan.

MATERIALS AND METHODS: the article examines the methods and means of cultural and educational activity, focusing on their role in the formation of the human personality. In the article, methods and principles such as synthesis, analysis, complex approach, systematic approach, rationality are used in organizing the educational process in cultural and educational activities, as well as based on the analysis of scientific and theoretical sources.

DISCUSSION AND RESULTS: self-awareness, patriotism, national pride, national decency, self-sacrifice, and most importantly creative ability are formed in young people through the direction of national education. The system of educating young people in the spirit of national patriotism should be further developed on the basis of cultural educational activities. As education of young people is important and relevant for today, it is necessary to create conditions for cultural and art institutions to fully use their opportunities to enjoy their free time and use it effectively.

Conclusion: the spiritual and educational activities conducted in the society serve as an important tool for the organization of recreation of the members of the society as a cultural need, as well as for increasing their social activity, assimilation of social knowledge and finding their place in the society.

Key words: cultural and educational activity, person, society, educational system, education, extracurricular education, cultural need, free time, social knowledge, cultural institution.

For citation: Baxromjon B. Inatullayev (2024) 'Theoretical and methodological basis of organizing the educational process in cultural and educational activity', Inter education & global study, (9), pp. 103–113. (In Uzbek).

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Jamiyat ma'naviyatini shakllantirish va rivojlantirishda ta'lim-tarbiya ishlarining ahamiyati benihoya kattadir. Ta'lim va tarbiya bir biri bilan uzviy bog‘langan. Biroq inson shaxsi shakllanishida tarbiya ustuvor ahamiyatga ega hisoblanadi. Umuman tarbiya ta'lim berish jarayonining barcha ma'rifiy tadbirlar majmuasini o‘z ichiga oladi.

Xar qanday jamiyatda ma'naviy tarbiyaga doim ehtiyoj sezilgan. Bu borada “Agar «ommaviy madaniyat» tahdidi fakat chetdan - G‘arbdan kirib keladi, desak, qattik adashamiz. Bu balo, afsuski, o‘zimizdan, o‘z oramizdan ham chiqishi mumkin. Men bu gaplarni osmondan olib aytayotganim yo‘q. Yurtimizda nashr etilayotgan ayrim gazeta-jurnallar, kitoblarni, suratga olinayotgan ba'zi klip va kinolarni, efirga berilayotgan qushiq va raqslarni kuzatib, sog‘lom fikrlaydigan xar kanday odam shunday xulosaga kelishi tabiiy”[4.-B.195.]- deya ta'kidlaydi O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. Mirziyoyev

Darhaqiqat, bu bugungi kunda ham tarbiya faoliyati bilan shug‘ullanuvchi institutsional tuzilma sifatida madaniyat muassasalarining ham faoliyatini turli ma'naviy tahdidlardan himoyalashga yo‘naltirish zarur bo‘ladi.

Hozirgi kunda davlatimiz tomonidan yoshlarning ma'naviy va madaniy yuksalishi uchun keng imkoniyatlar yaratib beruvchi bo‘sh vaqtdan samarali foydalanish masalalariga jiddiy e'tibor berib kelinmoqda. Bugun demokratik jamiyat qurish, ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish, xalqning turmush madaniyatini yuksaltirish jarayoni amalga oshirilayotgan davrda yoshlarning bo‘sh vaqti va madaniy dam olishini samarali tashkil etish va mazmunli o‘tkazish, ularni ma'naviy va jismonan rivojlantirib, ijtimoiy faolligini oshirish ustuvor vazifalardan biridir.

Barkamol inson ong-shuurining barcha turlari uyg‘un holda intellektual qobiliyat rivojlanishiga keng yo‘l ochgandagina, uning chinakam mohiyatli kuchlari namoyon bo‘lishi va taraqqiy etishi mumkin. Zero, mustaqillik tafakkurining mohiyatini “yuksak g‘oyalar, yangi fikriy kashfiyotlar, niyatlar og‘ushida mehnat qilib, iste'dodi, bor imkoniyatini, kerak bo‘lsa, jonini ham yurt istiqboli, eliga baxshida etish” tashkil qiladi.

Yoshlarning bo‘sh vaqtini mazmunli o‘tkazishda madaniy-ma'rifiy muassasalar, ayniqsa, madaniyat markazlari, mahalla guzarlari, sport inshoatlari, axborot-kutubxona muassasalari va kutubxonalarning imkoniyati katta. O‘quv yurtlari asosan, bolalarga bilim, ta'lim berish bilan shug‘ullansa, madaniy-ma'rifiy muassasalar ularning bo‘sh vaqtini maroqli o‘tkazish bilan bir qatorda ularni ma'naviy, ahloqiy, ruhiy jihatlardan oziqlantirib tarbiya beradi. Demak, bolalar, yoshlar ma'naviy barqarorligini yo‘lga solish, ularning shaxs sifatida yetuklik kasb etishi kelajakda ulkan vazifalarni amalga oshirishida madaniy-ma'rifiy muassasa rahbarlari, xodimlari va murabbiylarning roli beqiyosdir. Chunki yoshlarning bo‘sh vaqtida ixtiyoriy tarzda, o‘z qiziqishlari, iste'dodi va qobiliyatlariga yarasha ijtimoiy foydali faoliyat bilan shug‘ullanishlarini tashkil etish va uni uyushtirish madaniy-ma'rifiy xodimlarning murabbiylik mahorati va bilimiga bog‘liqligidir. Bu ishlarda murabbiylikdan yana bir qator malaka va ko‘nikmalarni ham talab qiladi. Madaniy-ma'rifiy muassasalar siyosiy, tarbiyaviy va madaniy ommaviy ishlar o‘tkaziladigan va konsertlar, kinofilmlar namoyish etiladigan maskanlar hisoblanadi. Umuman madaniy-ma'rifiy muassasalar

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

muayyan hududdagi aholining muayyan g'oyaga ergashtirib, jamiyat uchun zarur axborotni bevosita yetkazadigan, hatto keng ko'lamda axloqiy tarbiya olib borish mumkin bo'lgan joydir. Mustaqil rivojlanish yo'lidagi izlanishlarga kirishgan Vatanimizda milliy tiklanish va milliy ozodlik taraqqiy etish tarzi madaniy-ma'rifiy muassasalar zimmasiga katta vazifalarni yuklaydi.

Ijtimoiy tarbiya maskanlarining orasida doim dam olishni tashkil etishning alohida bir usuli sifatida paydo bo'lgan madaniyat muassasalarining o'rni kattadir. Tom ma'noda jamiyat a'zolarining har tomonlama yetuklikka erishishini hohlovchi jamiyat jadal taraqqiy etadi.

Jamiyat a'zolarining qiziqishlari va ehtiyojlarini ixtiyoriy asosda, bo'sh vaqt sifatida qanoatlantirish usuli bilan shaxsan tarbiyalash madaniy-ma'rifiy muassasalarning o'z oldiga qo'ygan vazifasidir.

Jamiyat o'z a'zolarini tarbiyalash uchun beriladigan barcha qadriyatlarni o'zi belgilaydi. Madaniy-ma'rifiy muassasalardagi pedagogik jarayonlar odamlarni, ayniqsa yosh avlodni muayyan qadriyatlar bilan qurollantirib, jamiyat uchun belgilangan maqsadlarda tarbiyalash bilan bog'liq.

Madaniy-ma'rifiy muassasalarning ijtimoiy, madaniy-tarbiyaviy muassasa sifatidagi roli va qadri behad kattadir. Bugungi milliy respublikamizdagi rahbarlar yosh avlodni yangicha ijtimoiy ong bilan jamiyatning hozirgi talablariga mos, o'zi yashayotgan jamiyat muhitining zaruriyatlariga javob beradigan, ya'ni vatanparvarlik ruhida voyaga yetkazishni talab qiladi. Bu talabni amalga oshirishda viloyatlar markazlaridagi yagona teatr, muzey, kutubxonalar faoliyati kamlik qiladi.

Madaniyat markazlari, mahalla guzarlarida, istirohat bog'larida ommaviy, ijtimoiy-madaniy tadbirlar o'tkazish taqazo qiladi. Respublikagi ijtimoiy-iqtisodiy sohalarda keng qamrovli islohotlar amalgam oshirilayotgan bir paytda, xalq uchun juda qimmatli bo'lgan qadriyatlarni saqlab qolib, ularning o'zbek xalqi mustaqilligiga xizmat qilishiga katta e'tibor beriladi.

Ijtimoiy madaniy ta'lim-tarbiya muassasalarining yo'nalishlarini belgilaganda respublikamizdagi hozirgi taraqqiyot jarayoni va undan kelib chiqadigan ehtiyojlarni, xususiyatlari hisobga olinadi.

Madaniy-ma'rifiy muassasalar mahalliy xalqning milliy dunyoqarashi va ruhiyatiga, mentalitetiga, madaniyatiga mos, mahalliy sharoitiga yaqinlashtirilgan holda ish yuritmoqda. Madaniy muassasaning xizmat faoliyatida bo'sh vaqtda ijtimoiy-madaniy maqsadlarni amalga oshirish orqali foydalanish usullari, omillarni ishlab chiqish alohida ahamiyat kasb etadi.

Madaniyat dargohlardagi kompyuterlar yoshlar uchun faqat o'yin quroli bo'lib qolmasligi, o'yinlar yoshlarning ijodiy qudratini, qobiliyatlarini amalga oshirishga ta'sir ko'rsatishi zarur. Bu o'yinlarda yoshlar uchun fikrlash talab etilmaydi. Madaniyat uylarida kasb-hunar to'garaklarini ochish turli qiziqarli kurslar tashkil qilish yaxshi natija beradi. Havaskorlikni rivojlantirish ham madaniyat uylarining tashkiliy tarbiyaviy muassasa sifatida ahamiyatini oshiradi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Madaniy-ma'rifiy xodimning malakaviy faoliyati o‘z maqsadi mohiyati bilan tarbiyaviy ishdir. Uning asosiy vazifalari har tomonlama kamol topgan shaxsni shakllantirishdan iboratdir. Madaniy-ma'rifiy xodim mustaqil O‘zbekistonning milliy siyosatining targ‘ibotchisi, mehnat va ahloqiy jihatdan kishilarni tarbiyalash, ommaning havaskorlik ijodiyotini rivojlantirish bilan ma'naviy barkamol insonni tarbiyalash ishi bilan shug‘ullanadi.

Yoshlarning madaniy dam olish, o‘z ma'naviy ehtiyojlarini qondirishga, iste'dod va qobiliyatlarini o‘stirishga qaratilgan ijtimoiy foydali faoliyatni uyushtiruvchidir. Odamlar bilan ishlashga da'vat etilgan madaniy-ma'rifiy xodimning qiyofasini vatanparvarlik, insonparvarlik kabi yuksak ahloqiy sifatlarsiz tasavvur qilish mumkin emas. Chunki bu muassasalardagi har bir ommaviy tadbir, yakkama-yakka tartibdagi suhbat, to‘garak yoki havaskorlik uyushmasining mashg‘uloti odamlarda o‘z ona yurtiga, xalqiga chuqur mehr-oqibat, muhabbat tuyg‘ularini rivojlantirishga, madaniy-ma'rifiy xodimlarning o‘zida vatanparvarlik tuyg‘ulari qanchalik mustahkam o‘rin olganligiga, o‘tkaziladigan tadbirlar mazmunini yangi maqsadga yo‘naltirish va ularni bir yo‘lga sola bilishiga, tadbir qatnashuvchilarida ijtimoiy foydali fazilatlarining shakllanishiga yordam beradigan ish shakllari va usullarini tanlab, ulardan to‘g‘ri foydalana olishga bog‘liq bo‘ladi.

Madaniy-ma'rifiy muassasalar xodimlari mehnatkashlari o‘rtasida g‘oyaviy, siyosiy, ommaviy, tarbiyaviy ishlarni tashkil etishga, ishlab chiqarish ilg‘orlarining joylarda namunaviy hayot kechirayotgan aholilarning tajribalarini ommalashtirishga, ommaning madaniy dam olishi va hordiq chiqarishini uyushtirishga, ijtimoiy fikrni shakllantirishga qaratilgan tadbirlarni o‘tkazadilar.

Madaniy-ma'rifiy xodimlar xalqqa xizmat qiladi. Xalqning madaniyatini saqlaydi, targ‘ibot qiladi, Ular xalq havaskorlik san'atini o‘rganuvchilar, rivojlantiruvchilar, ommalashtiruvchilar, uning ijodini taraqqiy ettiruvchilar hisoblanadi.

Jamiyat rivojlanishiga o‘z xissasini qo‘sha oladigan o‘tmish avlodlarining ilmiy, mehnat mahorati an'analarining, ilg‘or tajribalarini va ilmlarini meros qilib olgan ma'naviy pok, ahloqiy va jismoniy barkamol, mehnatsevar, insonparvarlik g‘oyalariga sodiq qobiliyatini, izlanuvchan, bunyodkor, ijodkor shaxsni shakllantirish, mustaqil Vatanimizning buyuk kelajagini yaratuvchi komil insonni tarbiyalash dolzarb vazifalardan hisoblanadi.

Bu tarbiyaning bosh yo‘li komil ishonch bilan harakat qiladigan va qiyinchilikni yengib o‘tadigan yangi jamiyat quruvchilarini tarbiyalash yo‘lidir, bu vazifalarni hal etish har bir kishi ma'naviy hayotining barcha asosiy tamoyillarini rivojlantirish demakdir.

Barkamol avlodni tarbiyalashda madaniy-ma'rifiy muassasalarning ahamiyati va o‘rni beqiyosdir. Bu muassasalar ommaning ijtimoiy-siyosiy. badiiy havaskorlik ijodiyotini har tomonlama rivojlantirish, ularning madaniy dam olishini tashkil etish omillardan biridir [5.-B.30.].

Madaniy-ma'rifiy muassasalardagi tarbiya usuli maktablarda, oliy o‘quv yurtlarida qabul qilingan tarbiya usulidan tubdan farq qiladi. Madaniy-ma'rifiy muassasalardagi milliy mafkuraviy tarbiya ishlari umumiy pedagogikaning ta'lim va tarbiya tamoyillariga asoslanadi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Madaniy-ma'rifiy muassasalarda tarbiyaviy ishlarni amalga oshirishda bu dargohga keluvchilarning ko‘ngilliligiga tayanadi. Chunki odamlar bu tashkilotlarga ixtiyoriy ravishda keladilar. Maktablarga, o‘quv yurtlariga esa kishilar o‘z hayotiy ehtiyojlarini qondirish tufayli bilim olish, kasb o‘rganish, biron bir mutaxassislikni egallash uchun keladilar. Natijada ularga deyarli bir necha xil yo‘ldagi, malakadagi va qiziqishlari, maqsadlari bir xil bo‘lgan kishilar qatnashadilar.

Madaniy-ma'rifiy muassasalarga aholining turli qatlami o‘zini ma'naviy talab va istaklarini bayon etish, havaskorlik ijodini rivojlantirish, madaniy dam olish, hordiq chiqarish, xalqaro ahvolda mamlakatimizning ichki va tashqi siyosatida sodir bo‘layotgan voqealarni anglash haqida axborotlar olish, do‘stlar, o‘rtoqlari bilan suhbatlashish hayotiy va ijtimoiy ehtiyojlarini qondirish uchun keladilar. Shuning uchun ham bu muassasalarda tarbiyaviy ishlarni tashkil etish, tarbiyaviy jarayonni boshqarish, kishilarga tarbiyaviy ta'sir etish ishlari ancha murakkabdir. Bu muassasalarda tarbiyaviy ishlarni uyushtirish uchun dastavval aholi turli qatlamlarining ma'naviy talab va istaklarini madaniy saviyasini, kasbi va mutaxassisligini ommaviy axborot vositalari orqali va mustaqil o‘qish natijasida olgan yangi bilimlari darajasini hisobga olish zarurdir.

Madaniy-ma'rifiy muassasalardagi tarbiyaviy ishlar uning qatnashuvchilari uchun muntazamlik harakteriga ega emas. Chunki, ularning qatnashuvchilari muntazam ravishda o‘zgarib turadi. Bir tadbirda qatnashgan kishi, ikkinchi tadbirga qatnashmasligi mumkin. Shuning uchun ular kishilarga muntazam tarbiyaviy ta'sir etish imkoniyatidan mahrum.

Madaniy-ma'rifiy muassasalarda tarbiyaviy ishlarni olib borishda tarbiyaviy ta'sir ko‘rsatilishi lozim bo‘lgan kishilarning ijodiy tashabbusiga, tashkilotchilarning faoliyatiga tayanadilar.

Madaniy-ma'rifiy muassasalarning har bir tadbiri qatnashuvchilari ham tarbiyalanuvchi, ham tarbiyalovchi sifatida qatnashish imkoniyatiga egadir. O‘quv yurtida esa tarbiyaviy ta'sir etish obyekti o‘rganuvchilar, talabalar hisoblanib, ular faqatgina tarbiyalanuvchi sifatida namoyon bo‘ladilar.

Madaniy-ma'rifiy muassasalar mehnatkashlarning madaniy dam olishi, hordiq chiqarishi, bir-birlari bilan munosabatda bo‘lishi, bo‘sh vaqtini mazmunli o‘tkazishi, har kishini o‘z qiziqqan sohasi bilan shug‘ullanishi markazi hisoblangan madaniy-ma'rifiy muassasalar asosan quyidagi turlarga bo‘linadi: axborot-kutubxona muassasalari va kutubxonalar, madaniyat maskanlari shular jumlasidandir. Madaniy va ma'rifiy markazlarga respublika, shahar, tuman, viloyat, mahalla guzarlari, madaniyat uylari va madaniyat saroylari kiradi. Muzey muassasalari o’z navbatida tarixiy, o‘lkashunoslik, tabiat, san'at va turli ilm hamda kasb-kor, shon-shuhrat muzeylaridan iboratdir.

Shahar, tuman va aholi zich joylashgan har bir dahada madaniyat va istirohat bog‘lari mavjud. Teatr, konsert tashkilotlari, hayvonot va istirohat bog‘lari, botanika bog‘lari, sirklar va boshqalar tomosha muassasalari hisoblanadi. Madaniy-ma'rifiy ishlarning oldiga qo‘yilgan eng muhim vazifalardan biri aholi turar joylarining o‘ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda g‘oyaviy, siyosiy, tarbiyaviy ishlarni uyushtirishdir.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Aholining turli guruhlari deganda biz maktabdagi tarbiya yoshidagi o‘quvchilar, yoshlar, o‘smirlar, o‘g‘il va qizlar, erkaklar va ayollar, talabalar, yosh ishchilar, sanoat, transport aloqa vositalari va boshqa sohalarning ishchilari, ho‘jalik xodimlari, ziyolilar, uy bekalari va boshqalarni tushunamiz.

Aholining bu guruhlari har biri o‘ziga xos shakl va usullaridagi tadbirlar uyushtirishni talab etadi. Turli millatlarning mehnatkashlari o‘rtasida madaniy-ma'rifiy ishlarni uyushtirishda eng avvalo ularning tilini, o‘ziga xos xususiyatlari, ruhiyatini, turmush tarzini, an'analarini, urf-odatlarini, marosimlarini hisobga olish juda ham muhimdir.

Madaniy muassasalar xodimlari aholining doimo o‘sib kelayotgan ma'naviy talabi, ehtiyoji va qiziqishlarini har tomonlama qanday ekanligini qondirishga qaratilgan bo‘sh vaqtini oqilona tashkil etishni nazarda tutgan holda g‘oyaviy, siyosiy, madaniy, tarbiyaviy, ommaviy tadbirlarni uyushtiradi. Kishilarning o‘zaro muloqotda dunyo qarashi turli tuman hayotiy masalalarni va siyosatdagi kundalik dolzarb muammolarni erkin muhokama qilish yo‘li bilan madaniy-ma'rifiy muassasalar jamoatchilik fikrini shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi.

Hozirgi vaqtda madaniy-ma'rifiy muassasalarning eng muhim vazifasi mehnatkashlarning madaniy dam olishini uyushtirishdir. Bu muassasalar ommaning ko‘ngilli hordiq chiqarishini uyushtirish maqsadida turmushimizda mavjud bo‘lgan turli an'analar, urf-odatlar, rasm-rusumlar, marosimlarning bo‘sh vaqtimizda dam olish soatlarini mazmunli o‘tkazishga, madaniy hordiq chiqarishga imkoniyat yaratadi.

Madaniy-ma'rifiy muassasalar oldiga qo‘yilgan vazifalar va talablar tarixiy jarayonning rivojlanishi natijasida vujudga keldi va mustaqil mamlakatimizda bozor iqtisodiyoti, xalq xo‘jaligi, fan, texnika, madaniyat, ommaviy axborot vositalari, san'atning gurillab rivojlanishi natijasida yanada takomillashib bormoqda.

Madaniy-ma'rifiy muassasalarning vazifalari va ular oldiga qo‘yilgan talablar bir-birini to‘ldiradi, boyitadi, tarbiyaviy ishlarni ta'sirchanligini ta'minlaydi.

Madaniy-ma'rifatchilik kasbi inson faoliyatining barcha sohalari singari o‘z xususiyatiga ega, ularning eng asosiy xususiyati madaniy-ma'rifiy ishlarni hayot bilan mustaqil vatanimizning o‘ziga xos milliy siyosati bilan mustahkam bog‘laganligidir [5.-B.34.].

Madaniy-ma'rifatchilik kasbining yana bir muhim xususiyati shundan iboratki, u muntazam izlanishli, ishga hamma vaqt ijodiy yondashadigan kishilarni talab etadi. Bu san'at pedagog odobini egallab olishni, ta'lim-tarbiya ishlarini uddalay boshlashni talab qiladi. Bunday bilim va ko‘nikmalar asosida madaniy-ma'rifiy xodimning pedagogik mahorati shakllanadi, uning tarbiyachilik iste'dodi va qobiliyatlari o‘stiriladi.

Madaniy-ma'rifiy xodim malakaviy madaniyatning yana bir muhim ko‘rsatkichi–bu psixologik bilimlardir. Faqat psixologik qonuniyatlarini puxta o‘zlashtirish, qatnashchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish asosidagina tarbiyaviy jarayonni uyushtirish va uning samarali jarayonini to‘g‘ri tashkil etish mumkin.

Ota-onalar va jamoatchilik tomonidan bo‘sh vaqtni yetarlicha nazorat qilmaslik yoshlar o‘rtasida salbiy holatlarning kelib chiqishiga sabab bo‘lmoqda. Yoshlar hayot

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

go‘zalliklaridan bahra olishga, lazzatlanishga intiladi. Yoshlarning bo‘sh vaqti mazmunli, rejali tashkil etilmasa ularning hayotini turli zararli illatlar, ya'ni ichkilikbozlik, giyohvandlik, diniy ekstrimizm, terrorizm va hakozolar egallashi mumkin.

O‘zbekiston Respublikasi uzluksiz ta'lim tizimida maktabdan tashqari ta'lim muassasalari va ularning faoliyati yetakchi o‘rin tutadi. Mustaqillik sharoitida O‘zbekiston Respublikasida maktabdan tashqari ta'lim tizimini rivojlantirishga jiddiy e'tibor qaratildi. O‘zbekiston Respublikasi “Ta'lim to‘g‘risida”gi qonunining 14-moddasida maktabdan tashqari ta'lim bilan bog’liq normalar kiritilgan. Jumladan, bolalarning ehtiyojlarini qanoatlantirish, bo‘sh vaqti va dam olishini tashkil etish uchun davlat organlari, nodavlat notijorat tashkilotlari, shuningdek tijorat tashkilotlari madaniy-estetik, ilmiy, texnikaviy, sport yo‘nalishidagi maktabdan tashqari ta’lim tashkilotlarini tashkil etishi mumkin. Maktabdan tashqari ta’lim bolalarga uzluksiz ta’lim berishning tarkibiy qismi sifatida ularning iste’dodi va qobiliyatini rivojlantirishga, ma’naviy ehtiyojlarini qanoatlantirishga qaratilgan. Maktabdan tashqari ta’lim tashkilotlari jumlasiga bolalar, o‘smirlar ijodiyoti saroylari, uylari, klublari va markazlari, “Barkamol avlod” bolalar maktablari, bolalar-o‘smirlar sport maktablari, bolalar musiqa va san’at maktablari, studiyalar, axborot-kutubxona hamda sog‘lomlashtirish muassasalari kiradi.[1.]

Maktabdan tashqari ta'lim qo‘shimcha ta'lim dasturlari asosida o‘quvchilarning mavjud ehtiyojlarini qondirish, ularning bo‘sh vaqtlari va dam olishlarini tashkil etishga yo‘naltirilgan pedagogik jarayon bo‘lib, u bolalar (o‘smirlar) ijodiyoti saroylari, uylari, klublari, markazlari, sport maktablari, musiqa maktablari, studiyalar, kutubxonalar hamda sog‘lomlashtirish muassasalarida tashkil etiladi.

Respublikada uzluksiz ta'lim tizimining muhim va tarkibiy bo‘g‘inlaridan biri bo‘lgan maktabdan tashqari ta'limni samarali yo‘lga qo‘yish o‘quvchi-yoshlarning tobora ortib borayotgan ijtimoiy-madaniy va ta'limiy ehtiyojlarini qondirish bilan birga ularning individual qobiliyatlarini yanada rivojlantirish hamda iste'dodlarini erkin namoyish etishlari uchun zarur shart-sharoitlarni yaratadi.

“Biz xalqimizning dunyoda hech kimdan kam bo‘lmasligi, farzandlarimizning bizdan ko‘ra kuchli, bilimli, dono va albatta, baxtli bo‘lib yashashi uchun bor kuch va imkoniyatlarimizni safarbar etayotgan ekanmiz, bu borada ma'naviy tarbiya masalasi, hech shubhasiz, beqiyos ahamiyat kasb etadi. Agar biz bu masalada hushyorlik va sezgirligimizni, qat'iyat va mas'uliyatimizni yo‘qotsak, bu o‘ta muhim ishni o‘z holiga, o‘zbo‘larchilikka tashlab qo‘yadigan bo‘lsak, muqaddas qadriyatlarimizga, yo‘g‘rilgan va ularda oziqlangan ma'naviyatimizdan, tarixiy xotiramizdan ayrilib, oxir oqibatda o‘zimiz intilgan umumbashariy taraqqiyot yo‘lidan chetga chiqib qolishimiz mumkin”[3.-B.4.].

Yoshlarni tarbiyalashda oila, maktab bilan bir qatorda madaniyat muassasalarning ahamiyati kattaligini yana shu omil bilan izohlash mumkinki, ularning o‘rtacha 40 % unumli vaqti maktabda o‘tsa, 60 % maktabdan tashqari bo‘sh vaqtga to‘g‘ri keladi.

Yoshlarning bo‘sh vaqtlarini faol tashkil qilish orqali ham ularni ma'naviyatimiz sarchashmalaridan bahramand etish samarali natijalar beradi. Ya'ni yoshlarning ta'limdan tashqari bo‘sh vaqti maktab, madaniyat muassasalarida tashkil etiladigan “ma'naviy

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

meros", "ma'naviyat va ma'rifat" tadbirlari va musiqa to‘garaklari, xaykaltaroshlik, rassomchilik, badiiyo'qish, aktyolik mahorati, tikish va bichish to‘garagi, foto-video studiya to‘garagi, sport to‘garaklarida badiiy ijod bilan band bo‘lmog‘i lozim.

Hozirgi vaqtda ma'naviy, madaniy-ma'rifiy ishlarga e'tiborni kuchaytirish orqali turli zararli odatlarga qarshi kurash olib borish davr taqozosidir. Biroq bunday zararli odatlarni yoshlar hayotidan chiqarib tashlash uchun madaniy dam olish tadbirlarini uyushtirib borishimiz lozim. Xususan, yoshlar bo‘sh vaqtida hayotdan tabiiy lazzat olishlari uchun tabiat go‘zalliklaridan, xalq san'atidan, marosimlardan, qolaversa, o‘z ijodiy ishi mahsullaridan bahramand bo‘lsin, ruhiy lazzat olsin. Madaniyat markazlari, sport inshootlari faoliyatini yanada yaxshilash va yosh avlodning kun sayin o‘sib borayotgan madaniy-ma'rifiy ehtiyojlarini qondirish, ularning bo‘sh vaqtini samarali va mazmunli tashkil etish maqsadida O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 28-noyabrdagi "O‘zbekiston Respublikasida milliy madaniyatni yanada rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida" gi PQ-4038-son qaroriqabul qilindi [2].

Madaniy dam olish insonning bo‘sh vaqtdan oqilona foydalangan holda keng dunyoqarashga ega bo‘lishda ma'naviy - estetik jihatdan kamol topishida, jismoniy sog‘lom bo‘lishida muhim omillardan hisoblanadi.

Dam olish madaniyatini yuksaltirishdan asosiy maqsad -kishilarning madaniy hordiq chiqarishlarini ta'minlash bilan birga, ularni har tomonlama yetuk inson bo‘lib kamolga yetishishlariga ko‘maklashishdan iboratdir.

Madaniy dam olish va bo‘sh vaqtdan oqilona foydalanishning turlari va imkoniyatlari shunchalik ko‘pki, ular alohida turkumlarga ajratiladi.

Birinchi turkumga dam olishning eng oddiy shakllari -kam harakatli hordiq chiqarish, charchoqni tarqatish faoliyatlari kiradi. Bunday passiv dam olishga ishdan keyin uyda yotib charchoq chiqarish, ko‘cha, parklar, xiyobonlardagi o‘rindiqlarda, uyda divan, stulda o‘tirib hordiq chiqarish, ochiq havoda sayr qilish, mehmonga borish kabilar kiradi. Bu hordiq chiqarishni ba'zida «faoliyatsiz dam olish» ham deyishadi. Vaqti-vaqti bilan shunday «passiv» dam olib turish ham kerak. Lekin asosiy maqsad passiv dam olishga vaqtni kamroq sarflab, ko‘proq vaqtni faol dam olishga sarflash kerak.

Ikkinchi turkum dam olish shakllari madaniy-ma'naviy boyliklarni egallash, ya'ni kitob, gazeta, jurnallarni mutolaa qilish, radio va televidenie dasturlarini tinglab, tomosha qilish, teatr, kinoteatr va klublarda namoyish etiladigan kinofilm, spektakl va badiiy-ommaviy sahnalarni tomosha qilish kabilardir.

Yoshlarning ijtimoiy-madaniy ehtiyojlarini qondirishda nashriyotlar, ijodiy uyushmalar, ko‘ngilli jamiyatlar, san'at va madaniyat muassasalari muhim rol o‘ynaydi. Ular foydalaniladigan ish shakllari rang-barang: ma'ruza, axborot, suhbat, siyosiy o‘qish, konsultatsiya, seminar, munozara, konferensiya, viktorina, ko‘rgazma, konkurs, ijodiy uchrashuvlar, savol-javob kechalari, og‘zaki jurnal, tematik kecha, konsert, spektakl, ommaviy tomoshalar, xalq sayillari, bayramlar, raqs kechalari, festival, , ekskursiya va hokazo. Ularning asosiy guruhlariga uzluksiz bilim olish va malaka oshirish, jamoat ishlari,

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

havaskorlik ijodi bilan shug‘ullanish, sport bilan mashg‘ul bo‘lish, do‘stlar bilan o‘zaro muloqotda bo‘lish, san'at asarlaridan bahramand bo‘lish va boshqalar kiradi.

Milliy tarbiya yo‘nalishi orqali yoshlarda o‘zlikni anglash, vatanparvarlik, milliy g‘urur, milliy odob, fidoyilik fazilatlari, eng asosiysi esa ijodiy qobiliyat shakllantiriladi.

Xullas, madaniy ma'rifiy faoliyat asosida yoshlarni milliy vatanparvarlik ruhida tarbiyalash tizimi yanada keng rivojlantirilishi lozim. Yoshlarni tarbiyalash hozirgi kun uchun muhim va dolzarb ekan ularning bo‘sh vaqtini maroqli dam olishi va ulardan unumli foydalanishda madaniyat va san'at muassasalarining o‘z imkoniyatlaridan to‘laqonli foydalanishiga sharoit yaratilishi kerak.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to’g’risida”gi qonuni.//Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi, 21.09.2024-y., 03/24/963/0735-son
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston Respublikasida milliy madaniyatni yanada rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida” gi PQ-4038-son qarori. // Xalq so’zi gazetasi 2018-yil 28-noyabr
3. Каримов И.А. Юксак маънавият– енгилмас куч. Тошкент: Маънавият, 2008.
4. Мирзиёев Ш. М. Халқимизнинг розилиги бизнинг фаолиятимизга берилган энг олий бахтдир. 2-жилд. – Тошкент: Ўзбекистон, 2018.
5. Алимова Ш. Маданий-маърифий фаолият асослари. -Тошкент, 2007.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Inatullayev Baxromjon Boqijonovich**, musiqa ta’limi va madaniyatshunoslik kafedrasi dotsenti, [**Инатуллаев Бахромжон Бокижанович,** доцент кафедры музыкального образования и культурологии], [**Baxromjon B. Inatullayev**, Associate Professor of the Department of Music Education and Cultural Studies]; manzil: O‘zbekiston, Namangan sh., Uychi ko'chasi, 316-uy [адрес: Узбекистан, ул. Уйчи, 316, г. Наманган], [address: Uzbekistan, 316, Uychi st., Namangan city], atribut_@mail.ru

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Original paper

MAKTAB VA OILADA ESTETIK TARBIYANI SHAKLLANTIRISH JARAYONIDA O'QUVCHILARNING AKSIOLOGIK DUNYOQARASHINI RIVOJLANTIRISH

© R.J. Kurbanova[1]✉, B.E. Saidboeva[2]✉
[1.2]Qoraqalpoq davlat universitet, Nukus, Qoraqalpog‘iston

Annotatsiya

KIRISH: maqolada ma'naviy-axloqiy xususiyatlar tahlil qilinadi aksiologik yondashuv kontekstida yoshlarni tarbiyalash. O'rganilayotgan pedagogik hodisaning yangiligi shundaki aksiologik yondashuvni amalga oshirishning o'ziga xos xususiyatlarini tavsiflaydi milliy xavfsizlikni mustahkamlash va o’zbeklarning aqliy o'ziga xosligini jamiyat va butun davlat uchun strategik resurs sifatida saqlash sharoitida yoshlarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashdan iborat.

MAQSAD: o‘quvchilarni ob’ektiv dunyoqarashini shakllantirishda aksiologik yondashuv o‘ziga xos xususiyatga ega bo‘lib, bilim, malaka, va ko‘nikmalarga ega bo‘lishi, dunyoqarashining kengligi, murakkab vaziyatlardan chiqib keta olish, g‘oyaviy-siyosiy, ma’naviy-axloqiy sifatlarni egallash, onglilik, to‘g‘rilik, aniqlik, bilimni egallashdagi zukkolik, zehnlilik, ijodkorlik xislatlarini tarkib toptirishda xarakterli xususiyatlarni hisobga olish, hissiy irodaviy sobitligi, jipslashib harakat qilishga o‘rganish kabilarda pedagogik-psixologik jihatdan tayyorlashda aksiologik (qadriyatli) yondashuv katta imkoniyatlar yaratadi. Mazkur imkoniyatlardan ta’limda o‘quv fanlarni o‘qitish bilan birga bag‘rikenglik, rostgo‘ylik, vatanparvarlik, do‘stlik, mas’uliyat, e’tiqod, hurmat-e’tibor tushunchalarini anglashga o‘rgatishda foydalaniladigan qadriyatlarni tizimlashtirish, bu borada ma’lum mezonlarga tayanish, har bir o‘quv fanining o‘zini ham bir qadriyat sifatida o‘rganishni talab etadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: har bir ota-onada pedagogik ichki hissiyot mavjud. Ulardan har kim har xil yo‘ldan foydalanib farzandlarini tarbiyalaydilar. Bu borada estetik tarbiya eng samarali yo‘llardan biridir. Oilada ham, mahallada ham, tanishlar orasida ham estetik tarbiya muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli, el e’zozidagi va xalq e’tiboridagi shaxslarni ibrat namuna qilib ko‘rsatish tarbiya samaradorligini oshirishga muhim g‘oyaviy asosdir. Estetik tarbiyaning asosiy tushunchalaridan biri go‘zallik kategoriyasidir. Uning ma’nosini talaba-yoshlarga tushuntirish ham mazkur tarbiyaning hayotiyligini ta’minlashga katta yordam beradi va ularda aksiologik qadriyatlarni rivojlantiradi.

XULOSA: xulosa qilib aytganda hayotdagi chiroy - bu axloqiy va estetik tarbiyaning natijasidir. U badiiy adabiyotga jamlangan, tabiat, jamoat va mehnat unumdorligi, odamlarning kundalik hayoti, o‘zaro munosabatlar bilan chambarchas bog‘liq. Estetik hislar ham yuksak axloqiy hislardan hisoblanadi. Estetik his deganda biz go‘zallikni idrok qilish,

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

go‘zallikdan zavqlanish va go‘zallik yaratishga intilishni tushunamiz. Estetik hissiyot hamma odamlarga xos bo‘lgan hissiyotdir. Atrofdagi tabiat manzaralari estetik hissiyotlarimizning birinchi manbai hisoblanadi.

Kalit so'zlar: aksiologik ong, aksiologik dunyoqarash, aksiologik yondashuv, aksiologik baholash, aksiologik munosabat, qadriyatli xulq-atvor, qadriyatli ustanovka.

Iqtibos uchun: Kurbanova R. J., Saidboeva B. E. Maktab va oilada estetik tarbiyani shakllantirish jarayonida o'quvchilarning aksiologik dunyoqarashini rivojlantirish. // Inter education & global study. 2024. №9. B.114–121.

РАЗВИТИЕ АКСИОЛОГИЧЕСКОГО ВОЗМОЖНОСТИ СТУДЕНТОВ В ПРОЦЕССЕ ФОРМИРОВАНИЯ ЭСТЕТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ В ШКОЛЕ И СЕМЬЕ

© Р.Д. Курбанова[1]✉, Б.Э. Саидбоева[2]✉
[1,2]Каракалпакский государственный университет, Нукус, Каракалпакстан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в статье анализируются духовно-нравственные особенности воспитания молодежи в контексте аксиологического подхода. Новизна изучаемого педагогического феномена состоит в том, что в нем описаны особенности реализации аксиологического подхода, заключающегося в духовно-нравственном воспитании молодежи в условиях укрепления национальной безопасности и сохранения интеллектуальной идентичности узбекистанцев как стратегического приоритета. ресурс для общества и всего государства.

ЦЕЛЬ: аксиологический подход в формировании объективного мировоззрения учащихся имеет свои особенности, он необходим для приобретения знаний, умений и навыков, широты мировоззрения, умения выходить из сложных ситуаций, идейно-политических, морально-ценностных (ценностных). в педагогико-психологической подготовке, таких как приобретение духовно-нравственных качеств, осознанность, правильность, аккуратность, изобретательность в приобретении знаний, интеллект, творческие качества, учет характерных особенностей в формировании содержания, устойчивость эмоциональной воли, обучение действовать слаженно) подход открывает большие возможности. Эти возможности используются для систематизации ценностей, используемых в образовании, для понимания понятий толерантности, честности, патриотизма, дружбы, ответственности, веры, уважения, а также преподавания учебных предметов. опираясь на определенные критерии, в этом отношении требует изучения. каждой учебной дисциплины как ценности.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: у каждого родителя есть педагогический инстинкт. Каждый из них воспитывает своих детей по-разному. В связи с этим эстетическое воспитание является одним из наиболее эффективных способов. Эстетическое воспитание важно как в семье, в обществе, так и среди знакомых. По

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

этой причине показ жителей страны и внимания людей в качестве образцов для подражания является важной идеологической основой повышения эффективности образования. Одним из основных понятий эстетического воспитания является категория красоты. Объяснение его смысла студентам и молодежи также во многом помогает обеспечить жизнеспособность этого образования и развивает в них аксиологические ценности.

ВЫВОД: короче говоря, красота в жизни — это результат нравственного и эстетического воспитания. Оно сосредоточено в художественной литературе, тесно связанной с природой, обществом и производительностью труда, повседневной жизнью людей, взаимоотношениями. Эстетические чувства – это и высокие нравственные чувства. Под эстетическим чувством мы понимаем восприятие красоты, наслаждение красотой и стремление создавать красоту. Эстетическое чувство – чувство, общее для всех людей. Окружающие природные пейзажи – первый источник наших эстетических чувств.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: аксиологическое сознание, аксиологическое мировоззрение, аксиологический подход, аксиологическая оценка, ценностная установка, ценностное поведение, ценностный институт.

Для цитирования: Курбанова Р.Д., Саидбоева Б.Э. Развитие аксиологического возможности студентов в процессе формирования эстетического воспитания в школе и семье. // Inter education & global study. 2024. №9. С.114–121.

DEVELOPMENT OF STUDENTS' AXIOLOGICAL OUTLOOK IN THE PROCESS OF FORMING AESTHETIC EDUCATION AT SCHOOL AND FAMILY

© Rita J. Kurbanova[1]✉, Barno E. Saidboeva[2]✉
[1]Karakalpak State University, Nukus, Karakalpakstan

Annotation

INTRODUCTION: the article analyzes the spiritual and moral characteristics of educating young people in the context of the axiological approach. The novelty of the studied pedagogical phenomenon is that it describes the specific features of the implementation of the axiological approach, which consists in the spiritual and moral education of young people in the conditions of strengthening national security and preserving the intellectual identity of Uzbeks as a strategic resource for society and the entire state.

AIM: the axiological approach in forming an objective worldview of students has its own characteristics, it is necessary to acquire knowledge, skills and abilities, the breadth of the worldview, the ability to get out of complex situations, ideological-political, moral axiological (valuable) in pedagogical-psychological preparation, such as the acquisition of spiritual and moral qualities, awareness, correctness, accuracy, ingenuity in acquiring knowledge, intelligence, creative qualities, taking into account the characteristic features in the formation of content, emotional will stability, learning to act cohesively) approach offers great opportunities. These opportunities are used to systematize the values used in

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

education to understand the concepts of tolerance, honesty, patriotism, friendship, responsibility, faith, respect, along with the teaching of academic subjects. Relying on certain criteria in this regard requires the study of each academic discipline itself as a value.

DISCUSSION AND RESULTS: every parent has a pedagogical instinct. Each of them brings up their children in different ways. In this regard, aesthetic education is one of the most effective ways. Aesthetic education is important both in the family, in the neighborhood, and among acquaintances. For this reason, showing the people of the country and people's attention as role models is an important ideological basis for increasing the effectiveness of education. One of the main concepts of aesthetic education is the category of beauty. Explaining its meaning to students and young people also greatly helps to ensure the viability of this education and develops axiological values in them.

CONCLUSION: in short, beauty in life is the result of moral and aesthetic education. It is concentrated in fiction, closely related to nature, society and labor productivity, people's daily life, mutual relations. Aesthetic feelings are also high moral feelings. By aesthetic sense, we understand the perception of beauty, the enjoyment of beauty and the desire to create beauty. Aesthetic feeling is a feeling common to all people. The surrounding natural scenery is the first source of our aesthetic feelings.

Key words: axiological consciousness, axiological outlook, axiological approach, axiological assessment, axiological attitude, valuable behavior, valuable institution.

For citation: Rita J. Kurbanova, Barno E. Saidboeva. (2024) 'Development of students' axiological outlook in the process of forming aesthetic education at school and family', Inter education & global study, (9), pp. 114–121. (In English).

In order to reach the highest heights of development, every country pays special attention to the field of education and national mentality in this process, and regularly introduces its people to modern scientific technologies and achievements. In reality, the fate of development is decided by the citizens who are spiritually mature, who possess modern knowledge and complex technologies, who are faithful to their national values, who have full faith, strong will, who think deeply, who have high potential, who have independent thoughts. In this regard, the decisions and decrees adopted on the basis of our rapidly developing country, which is taking a step forward from national revival to national growth, and the high attention paid to our folk art and national values in the field of education serve as a basis. Taking these aspects into account, our article discusses the scientific theoretical foundations of forming axiological consciousness in students through folk art.

The problem of spiritual and moral education of young people in modern conditions is, first of all, the liberal standard proposal that has been de-ideologized (the policy of the new order government in applying the unified principle) as a universal model of the organization of the state and the individual to the whole world community, including Uzbekistan, in recent decades. is done; queue, public information. tools of information and communications, unorganized environmental events) always have a great impact on the

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

mature intellect and emotions of young people. The result of this is that the set of value relations, characteristic of mass consciousness (including children and youth), is destructive and destructive in many ways from the point of view of the development of the individual, the family and the state. In this regard, the task of morally and morally educating the young generation is extremely important and, without exaggeration, necessary.

One of the main features in the process of studying in upper classes of general secondary education is the rapid formation of the student's personality. In this period, it is important to prepare the student for social life, to have the necessary mental abilities to reach social maturity. In this period, although the desire for maturity develops in the character of students, internal contradictions also appear in this regard. Apathy and indifference appear in some of the students. In such a situation, it is important to arouse interest in learning, self-awareness, and activeness in students. Although this process is very complicated, it is very important to develop the most important qualities: initiative, independence, ingenuity, diligence, thirst for knowledge.

Psychologists such as B.G. Ananev, I.S. Kon, A.V. Petrovsky, M.G. Davletshin, E.G. G'oziev also believe that with the strengthening of the conscious motivation of students to study in an educational institution, they gradually get used to new conditions, begin to understand their rights and duties. they think about. Pupils' initial feeling of being under parental control and feeling free in a new environment begins to affect their studies and behavior. However, his material and spiritual dependence on his parents and school causes a number of conflicts and contradictions. Gradually, these contradictions are eliminated, and as a result of having certain experience and knowledge bases, their beliefs are formed based on their views on social life, their attitude to values, and their understanding of their identity. They will acquire skills and competencies to control their behavior. An opportunity to put theoretical and practical knowledge into practice begins to arise. This depends on the student's ability to properly organize their educational activities, plan their free time, work on books, etc. If this activity is carried out consistently at all stages of education, the student will get deep and solid knowledge, as well as ensure that he matures as a real citizen of society and a mature specialist.

Aesthetic education is a special form of education aimed at forming aesthetic feeling, aesthetic consciousness and attitude in students. Aesthetic education is the process of forming an aesthetically developed and creatively active human personality. Aesthetic education is a field of education designed to form a human personality capable of perceiving, evaluating and re-creating the reality based on the laws of sophistication, in accordance with the humanitarian essence and aesthetic dream. The goal of aesthetic education: to form in students moral aesthetic, humanitarian ideals, the ability to see, feel, understand and create beauty, necessary for the comprehensive development of the individual. Every parent has a pedagogical instinct. Each of them brings up their children using different ways. In this regard, aesthetic education is one of the most effective ways. Aesthetic education is important both in the family, in the neighborhood, and among acquaintances. For this reason, showing people in the country and in the public's attention

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

as role models is an important ideological basis for increasing the effectiveness of education.

One of the main concepts of aesthetic education is the category of beauty. Explaining its meaning to students will also greatly help to ensure the viability of this education. Therefore, we found it appropriate to make the following approaches to revealing the essence of the concept of beauty: beauty is the beauty of a person's heart; beauty is the warmth of a person's desire; beauty is the fact that a person has a beautiful character; beauty is a wonderful tree, its leaf is morality, its root is the inner world, and its fruit is a good virtue. So, the beauty of a human child is humanity, which includes the best behavior and the best qualities of a person, in addition to the beauty bestowed by nature. Therefore, aesthetic education is education of sophistication, education of humanity, and education of beauty, which has full importance.

A worldview is a set of decisions that evaluate subjective reality. It is the result of trying to understand the environment. Worldview can be religious, philosophical, scientific. A worldview is a system of general views on the world and a person's place in it, people's attitude to the reality around them and to themselves, as well as people's beliefs, ideals, principles of knowledge and activity based on these views. Worldview is related to a person's age, life experience, knowledge, and ideology. Axiological worldview is a complex of axiological views, principles and practices that determine the direction of a person's valuable attitude to reality and activity as one of the unique components of the social worldview. Axiological form of worldview is a value approach, The concept of pedagogical axiology. In our time, a new field of pedagogy about educational values, their nature, functions, and interrelationship is developing - pedagogical axiology. Because modern society has moved away from understanding education as a goal-directed process and result of students' acquisition of knowledge, skills and competence. Education is the formation of humanity in a person. That is its real essence.

Pedagogical axiology is a field of pedagogical knowledge that discusses educational values and implements an axiological approach to education, recognizing people and education as values. Based on the need for a valuable approach to its organization and management, the change in the goals of continuous education allows us to identify the following as important tasks of pedagogical axiology: to analyze the historical development of pedagogic theory and educational practice from the point of view of the theory of values; to determine the axiological foundations of education, reflecting its axiological orientation; development of an axiological approach to determining the national educational content and development strategy.

Attitudes such as lack of self-control, rudeness, arrogance, undermining their value among peers or the group, lying, lack of trust, inattention, indifference, irresponsibility of the student during the educational process negatively affects the teacher-student relationship in the formation of an objective worldview of the student's personality. During the school period, students differ from each other in terms of material, spiritual and family conditions. This, in turn, requires an individual approach to choosing or implementing

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

means of influence on them. It is impossible to define the sphere of influence in education and upbringing in the same way for everyone in order not to create psychological conflicts with the student. In the organization of the educational process, not in the way of forcing students, but taking into account the individual characteristics of each student, creative approach to work, organization of socio-political, educational work in accordance with the purpose, being an example for them in every work, demand and understanding of needs, strict adherence to internal discipline of the school, full acquisition of theoretical knowledge in the lesson, caring when needed, learning experiences and traditions, values and implementing them creatively is important. First of all, in order to bring out the intellectual potential of students, it is necessary to educate the attitude towards the formation of an objective worldview with knowledge within the scope of educational subjects. Demanding in education should be carried out in accordance with pedagogical etiquette, taking into account the level of students. This, in turn, largely depends on the pedagogical and psychological principles of teaching and the pedagogical skills of teachers. The effectiveness of this process changes the student's attitude to education.

So, in order to achieve efficiency in mastering subjects and acquiring knowledge in the educational process: taking into account their extremely impressionable nature, lack of willpower, lack of self-control, and in some cases their arrogance, increasing their demands without knocking their personal dignity to the ground; taking into account the background of the students and the fact that they have grown up in different conditions, it is appropriate to choose the methods and tools that affect them and to have an individual approach.

It is known that every nation pays special attention to raising its children on the basis of national values and spares no effort in this regard. Because the past and way of life of every nation wants its centuries-old values to be appreciated by today's youth and through them to reach the next generation. In this regard, first of all, formation of axiological consciousness should be manifested in young people's conscious attitude to values, interest in learning values, knowledge, behavior, and, of course, enrichment in the way of life. In general, in the process of studying the analysis of pedagogical and psychological literature within the subject, firstly, students are armed with knowledge on the choice and direction of future professions, and secondly, their consciousness related to the psyche of the student's personality, introduces the components of its activity, and thirdly, helps students to determine the variability of human psychology, its laws and mechanisms. Because it is precisely during adolescence that attention is focused on the formation of an objective worldview on the basis of the axiological approach to the changes that occur in the student's personality, and to know the laws of preparing them both mentally and physically for educational activities in the educational process. will be carried out.

In order to become a great country of New Uzbekistan, which has chosen the path of development based on the principle of "from national recovery to national growth", it is of great importance to rationally start education and regularly acquaint citizens with the achievements of modern science and technology. . The fate of this development will be

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

decided by morally mature personnel who possess modern knowledge and complex technologies, who have full faith, strong will, who think deeply, and who have high potential. The future of our country directly depends on our country's intellectual potential, intelligence, improvement of the national education system based on world standards, strengthening of its national soil, training of personnel. The state policy in the field of personnel training envisages the formation of a well-rounded person through the continuous education system, which is inextricably linked with the intellectual, spiritual and moral education of a person.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Aksenova, G.I. Russian education in the ethnocultural context / G.I. Aksenova // Bulletin of the Academy of Pedagogical and Sociological Sciences. Issue. - M .: Voronezh, 2003. - P. 138-143.
2. Burtseva, I.V. Axiological approach to the development of spirituality of university students / I.V. Burtseva // The world of science, culture, education.-2016.-No.2(57).
3. Ibrahimovic, I. H., & Saidkulovich, S. B. (2023). MECHANISMS OF DEVELOPMENT OF AHIOLOGICAL COMPETENCE IN STUDENTS. Science and Innovation, 2(11), 209-213.
4. Ilyicheva, I.M. Psychology of spirituality: author's abstract. diss. … doctor of psychological sciences / I.M. Ilyicheva. – St. Petersburg, 2003. – 51 p.
5. Krestovsky, A.V. Spiritual and moral education as a socio-pedagogical phenomenon / A.V. Krestovsky, V.A. Belovolov. // Siberian Pedagogical Journal.-2007.-No 3.-S.
6. Pedagogical Axiology A (Used) Toshkent – 2013
7. Concept of modernization of the public education system of the Republic of Uzbekistan until 2030

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Kurbanova Rita Jarasovna**, stajyor o‘qituvchi, [**Курбанова Рита Джарасовна,** преподаватель-стажер], [**Rita J. Kurbanova**, intern teacher]; manzil: O'zbekiston, Qoraqalpog'iston Respublikasi, Nukus shahri, Sh.Abdirov ko'chasi №1 uy [адрес: Узбекистан, Республика Каракалпакстан, город Нукус, улица Ш.Абдирова, дом №1], [address: Uzbekistan, Republic of Karakalpakstan, Nukus city, Sh. Abdirov street, house №1] ritakurbanova93@gmail.com

✉ **Saidboeva Barno Endirboy qizi**, stajyor o‘qituvchi, [**Саидбоева Барно Эндирбой кизи,** преподаватель-стажер], [**Rita J. Kurbanova**, intern teacher]; manzil: O'zbekiston, Qoraqalpog'iston Respublikasi, Nukus shahri, Sh.Abdirov ko'chasi №1 uy [адрес: Узбекистан, Республика Каракалпакстан, город Нукус, улица Ш.Абдирова, дом №1], [address: Uzbekistan, Republic of Karakalpakstan, Nukus city, Sh. Abdirov street, house №1] barnosaidboyeva@gmail.com

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Original paper

MAKTABGACHA TA'LIMDA MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMLARI

© S.E. Usmonova[1]✉

[1]Termiz davlat pedagogika instituti, Termiz, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: maktabgacha tarbiya bosqichi bolaning kognitiv, hissiy, ijtimoiy va jismoniy rivojlanishida muhim rol o'ynaydi va kelajakdagi ta'lim muvaffaqiyati uchun poydevor yaratadi. Biroq, maktabgacha ta'lim cheklangan imkoniyatlar, turli xil ta'lim sifati, o'qituvchilarning etarli darajada tayyorlanmaganligi va resurslarning cheklanganligi kabi bir qator muammolarga duch kelmoqda. Ushbu maqola maktabgacha ta'limning asosiy muammolarini aniqlashga va ularni hal qilish uchun samarali echimlarni taklif qilishga, pirovardida erta yoshdagi bolalarni o'rganish tajribasi va natijalarini yaxshilashga qaratilgan.

MAQSAD: bugungi kunda maktabgacha ta'limga ta'sir qiluvchi asosiy muammolarni aniqlang.Ushbu qiyinchiliklarni engish uchun samarali echimlarni o'rganing.O'qituvchilar, siyosatchilar va manfaatdor tomonlar uchun maktabgacha ta'lim amaliyoti va ulardan foydalanish imkoniyatini yaxshilash uchun amaliy tavsiyalar bering.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqot so'nggi tadqiqot nashrlari ma'lumotlarini, ta'lim tashkilotlarining hisobotlarini, o'qituvchilar va ota-onalarning so'rovlarini va maktabgacha ta'lim tashkilotlarining amaliy tadqiqotlarini o'z ichiga oladi.

Usullari: Sifatli tadqiqot metodologiyasi, jumladan, adabiyotlarni ko'rib chiqish va tematik tahlildan foydalanildi. O'qituvchilar, ma'murlar va ota-onalar bilan o'tkazilgan so'rovlar va intervyular maktabgacha ta'limdagi umumiy muammolar va potentsial echimlar bo'yicha birinchi qo'l nuqtai nazarini taqdim etdi. Maktabgacha ta'limga ta'sir qiluvchi turli omillar o'rtasidagi tendentsiyalar va korrelyatsiyalarni aniqlash uchun statistik ma'lumotlar tahlil qilindi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: tadqiqot maktabgacha ta'limning bir qancha asosiy muammolarini aniqladi: kirish va inklyuzivlik: Iqtisodiy va geografik to'siqlar tufayli marginal oilalar uchun cheklangan foydalanish imkoniyati. Pedagoglarni tayyorlash va qo‘llab-quvvatlash: maktabgacha ta’lim tashkilotlari o‘qituvchilarini tayyorlash va malakasini oshirishning etarli darajada yo‘qligi. Resurslarning mavjudligi: yoshga mos o'quv materiallari va jihozlarining etishmasligi. Ota-onalarning ishtiroki: bolalarning uyda o'qishini qo'llab-quvvatlash uchun ota-onalarning faolligini oshirish zarurati. Yechimlar: siyosatni amalga oshirish: maktabgacha ta'lim tashkilotlarini va o'qituvchilar uchun o'quv dasturlarini moliyalashtirishni ta'minlaydigan siyosatni targ'ib qilish.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Kasbiy rivojlanish: maktabgacha tarbiyachilarning ehtiyojlariga moslashtirilgan doimiy kasbiy rivojlanish dasturlari. Ota-onalarni jalb qilish: muntazam seminarlar va uyga olib boriladigan o'quv mashg'ulotlari orqali ota-onalarning ishtirokini rag'batlantirish dasturlari. O'quv dasturlarini yaxshilash: turli xil ta'lim ehtiyojlarini qondiradigan o'yinga asoslangan va inklyuziv o'quv dasturlarini qabul qilish.

XULOSA: maktabgacha ta'lim sohasidagi muammolarni hal qilish siyosatni isloh qilish, o'qituvchilarni qo'llab-quvvatlashni yaxshilash, resurslarni taqsimlash va ota-onalarning faol ishtirokini o'z ichiga olgan ko'p qirrali yondashuvni talab qiladi. Ushbu strategiyalarni amalga oshirish orqali biz har tomonlama rivojlanishni va barcha bolalar uchun sifatli maktabgacha ta'limdan teng foydalanishni ta'minlaydigan, ularning kelajakdagi ta'lim olishlari uchun mustahkam poydevor yaratadigan muhitni yaratishimiz mumkin.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, erta bolalik, ta'lim olish imkoniyati, o'qituvchilar malakasini oshirish, ota-onalar ishtiroki, ta'lim muammolari, inklyuziv o'quv dasturi.

Iqtibos uchun: Usmonova S.E. Maktabgacha ta'limda muammolar va ularning yechimlari.// Inter education & global study. 2024. №9. B.122–128.

ПРОБЛЕМЫ И ИХ РЕШЕНИЯ В ДОШКОЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ

© С.Э. Усманова ✉
[1]Термезский государственный педагогический институт, Термиз, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: дошкольное образование играет важную роль в когнитивном, эмоциональном, социальном и физическом развитии ребенка и закладывает основу для будущего успеха в образовании. Однако дошкольное образование сталкивается с рядом проблем, включая ограниченный доступ, различное качество образования, недостаточную подготовку учителей и ограниченность ресурсов. Целью этой статьи является определение ключевых проблем в дошкольном образовании и предложение эффективных решений для их решения, которые в конечном итоге улучшат опыт и результаты обучения детей в раннем возрасте.

ЦЕЛЬ: определить ключевые проблемы, влияющие на дошкольное образование сегодня. Изучить эффективные решения для преодоления этих проблем. Предоставить практические рекомендации для педагогов, политиков и заинтересованных сторон по улучшению практики и доступа к дошкольному образованию.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследование включены данные последних научных публикаций, отчетов образовательных организаций, опросов педагогов и родителей, а также тематических исследований дошкольных учреждений.
Использовалась качественная методология исследования, включая обзор литературы и тематический анализ. Опросы и интервью с учителями, администраторами и родителями позволили получить информацию из первых рук об общих проблемах в дошкольном образовании и потенциальных решениях.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Статистические данные были проанализированы с целью выявления тенденций и корреляций между различными факторами, влияющими на дошкольное образование.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: Исследование выявило несколько ключевых проблем в дошкольном образовании: Доступ и инклюзивность: Ограниченный доступ для маргинализированных семей из-за экономических и географических барьеров. Обучение и поддержка учителей: недостаточная подготовка и профессиональное развитие педагогов дошкольных учреждений. Наличие ресурсов: отсутствие соответствующих возрасту учебных материалов и оборудования. Участие родителей: Необходимость более активного участия родителей для поддержки обучения детей дома. Решения: Реализация политики: Пропаганда политики, обеспечивающей финансирование программ дошкольного образования и подготовки учителей. Профессиональное развитие: программы непрерывного профессионального развития, адаптированные к потребностям педагогов дошкольных учреждений. Вовлечение родителей: программы, поощряющие участие родителей посредством регулярных семинаров и занятий на дому. Улучшение учебной программы: принять игровые и инклюзивные учебные программы, отвечающие разнообразным потребностям в обучении.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: решение проблем в сфере дошкольного образования требует многогранного подхода, который включает реформу политики, улучшение поддержки учителей, распределение ресурсов и активное участие родителей. Реализуя эти стратегии, мы можем создать среду, обеспечивающую всестороннее развитие и равный доступ к качественному дошкольному образованию для всех детей, обеспечивая прочную основу для их будущего обучения.

Ключевые слова: дошкольное образование, раннее детство, доступ к образованию, подготовка учителей, участие родителей, образовательные проблемы, инклюзивная учебная программа.

Для цитирования: Усманова С.Э Проблемы и их решения в дошкольном образовании.// Inter education & global study.2024. №9. С.122–128.

PROBLEMS AND THEIR SOLUTIONS IN PRESCHOOL EDUCATION

© Saodat E. Usmanova[1]✉
[1]Termiz State Pedagogical Institute, Termiz, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: preschool plays an important role in a child's cognitive, emotional, social, and physical development and lays the foundation for future educational success. However, preschool education faces a number of challenges, including limited access, varying quality of education, inadequate teacher training, and limited resources. This article aims to identify key challenges in preschool education and propose effective solutions to address them, ultimately improving early childhood learning experiences and outcomes.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

AIM: identify key challenges affecting early childhood education today.Explore effective solutions to overcome these challenges.Provide practical recommendations for educators, policymakers, and stakeholders to improve early childhood education practices and access.

MATERIALS AND METHODS: the study includes data from recent research publications, reports from educational organizations, surveys of teachers and parents, and case studies of preschool institutions. Methods: Qualitative research methodology including literature review and thematic analysis was used. Surveys and interviews with teachers, administrators, and parents provided a first-hand perspective on common challenges in early childhood education and potential solutions. Statistical data were analyzed to identify trends and correlations between various factors affecting preschool education.

DISCUSSION AND RESULTS: the study identified several key challenges in preschool education: access and Inclusion: Limited access for marginalized families due to economic and geographic barriers. Teacher training and support: insufficient training and professional development of preschool teachers. Availability of resources: Lack of age-appropriate learning materials and equipment. Parental involvement: The need for increased parental involvement to support children's learning at home. Policy Implementation: Advocating for policies that provide funding for early childhood education and teacher training programs. Professional Development: Continuing professional development programs tailored to the needs of preschool teachers. Parental Involvement: Programs to encourage parental involvement through regular workshops and home-based learning sessions. Curriculum enhancement: Adopt play-based and inclusive curricula that address diverse learning needs.

CONCLUSIONS: Addressing challenges in early childhood education requires a multifaceted approach that includes policy reform, improved teacher support, resource allocation, and active parent involvement. By implementing these strategies, we can create an environment that ensures well-rounded development and equal access to quality early childhood education for all children, providing a strong foundation for their future learning.

Key words: preschool education, early childhood, access to education, teacher training, parent involvement, educational challenges, inclusive curriculum.

For citation: Saodat E. Usmanova (2024) Problems and their solutions in preschool education., Inter education & global study, (9), pp. 122–128. (In Uzbek).

Maktabgacha ta'lim bolalarning kognitiv, ijtimoiy va hissiy rivojlanishi uchun asosdir. Erta bolalik davridagi ta'limning e'tirof etilgan ahamiyatiga qaramay, maktabgacha ta'lim tashkilotlari global miqyosda ko'plab muammolarga duch kelmoqda. Ularga kirish, o'qituvchilarni tayyorlash, resurslar, o'quv dasturlarini standartlashtirish va ota-onalarning ishtiroki bilan bog'liq masalalar kiradi. Ushbu maqola zamonaviy

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

maktabgacha ta'lim kontekstida ushbu muammolarni hal qiladi va sifat va foydalanish imkoniyatini yaxshilash uchun dalillarga asoslangan echimlarni taklif qiladi. Tadqiqot o'qituvchilarga, siyosatchilarga va manfaatdor tomonlarga mavjud to'siqlarni engib o'tish uchun amaliy tushunchalar berish, shu bilan maktabgacha ta'lim tajribasini oshirish va yosh bolalar uchun qo'llab-quvvatlovchi ta'lim muhitini yaratishga qaratilgan.

Maqsad: ushbu tadqiqotning asosiy maqsadlari quyidagilardan iborat: maktabgacha ta'limda ta'lim natijalari va foydalanish imkoniyatiga ta'sir qiluvchi asosiy muammolarni aniqlang. Ushbu muammolarni hal qilish uchun samarali echimlarni tahlil qiling. Maktabgacha ta'lim tizimini takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar berish. Birlamchi manbalarga so'nggi akademik tadqiqotlar, ta'limga oid siyosat hujjatlari, milliy va xalqaro ta'lim tashkiloti hisobotlari, o'qituvchilar va ota-onalar bilan suhbatlar kiradi. UNICEF, OECD va milliy ta'lim departamentlari kabi ta'lim ma'lumotlar bazalarining ikkinchi darajali ma'lumotlari ko'rib chiqildi.

Aralash usullardan foydalanilgan: sifatli usullar: Umumiy muammolar va potentsial echimlar bo'yicha tushunchalarni to'plash uchun maktabgacha ta'lim tashkilotlari o'qituvchilari, ota-onalar va ma'murlar bilan suhbatlarning tematik tahlili o'tkazildi. Miqdoriy usullar: 200 nafar ota-ona va 50 nafar o‘qituvchi o‘rtasida so‘rovnoma o‘tkazildi va ulardan foydalanish imkoniyati, o‘qituvchilar malakasini oshirish darajalari va o‘quv dasturining dolzarbligi haqida statistik ma’lumotlar to‘plandi. Ma'lumotlarni tahlil qilish: statistik tahlil tendentsiyalarni aniqlash uchun o'tkazildi, sifatli javoblar esa mavzularga bo'lingan. Keyinchalik turli muammolarning tarqalishi va ta'sirini solishtirish uchun topilmalar tahlil qilindi. Tadqiqot maktabgacha ta'limning bir nechta asosiy muammolarini aniqladi: sifatli ta'lim olish imkoniyati: Ko'pgina oilalar, ayniqsa qishloq yoki iqtisodiy jihatdan noqulay hududlarda, sifatli maktabgacha ta'lim dasturlariga kirishda qiyinchiliklarga duch kelishadi. Qulay variantlarning yo'qligi va ayrim hududlarda maktabgacha ta'lim tashkilotlarining yo'qligi foydalanish imkoniyatini cheklaydi.

O'qituvchilar malakasini oshirish: Maktabgacha ta'lim tashkilotlari o'qituvchilari ko'pincha erta bolalik ta'limi bo'yicha maxsus tayyorgarlikka ega emaslar, bu ularning yoshiga mos, samarali o'rganish tajribasini etkazish qobiliyatiga ta'sir qiladi. Resurs cheklovlari: yoshga mos o'quv materiallari va yaxshi ta'mirlangan binolardan foydalanishning cheklanganligi maktabgacha ta'lim dasturlari sifatiga to'sqinlik qiladi. Ota-onalarning ishtiroki: erta bolalik davridagi ta'limda ota-onalarning roli juda muhim, ammo ko'pchilik ota-onalar o'zlarining rolini bilishmaydi yoki uyda o'qishni qo'llab-quvvatlash uchun resurslarga ega emaslar. Standartlashtirilgan o'quv rejasi: Maktabgacha ta'lim tashkilotlaridagi o'quv dasturlari standartlariga mos kelmasligi turli xil ta'lim natijalariga olib keladi, ba'zi bolalar rasmiy ta'limga tayyor emas.

Siyosat va moliyalashtirish: Kam ta'minlangan hududlarda maktabgacha ta'lim dasturlarini qo'llab-quvvatlash uchun davlat va xususiy moliyalashtirishni ko'paytirish sifatli ta'lim olish imkoniyatini yaxshilashi mumkin. Maktabgacha ta'limga qaratilgan siyosat tashabbuslari barcha tashkilotlarda sifatni standartlashtirishga yordam beradi. O'qituvchilarni tayyorlash va rivojlantirish: Erta yoshdagi bolalarga ixtisoslashtirilgan ta'lim

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

va uzluksiz kasbiy rivojlanish dasturlarini ta'minlash o'qituvchilarni yosh o'quvchilarni qo'llab-quvvatlash uchun zarur bo'lgan ko'nikmalar bilan jihozlashi mumkin. Resurslarni taqsimlash: Yoshga mos materiallar, o'yin maydonchalari va sinf xonalariga investitsiya qilish o'quv muhitini yaxshilaydi va maktabgacha ta'lim tashkilotlarini yosh bolalar uchun yanada qiziqarli qiladi. Ota-onalarni jalb qilish dasturlari: Maktablar ota-onalarga farzandlarining ta'lim yo'lini qo'llab-quvvatlashda ularning roli haqida ma'lumot berish uchun seminarlar va resurslarni amalga oshirishi mumkin. O'quv dasturlarini standartlashtirish: Rivojlanish bosqichlariga moslashtirilgan standartlashtirilgan, ammo moslashuvchan o'quv dasturi barcha maktabgacha ta'lim tashkilotlarining ma'lum ta'lim standartlariga javob berishini ta'minlaydi va kontekstga moslashishga imkon beradi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida uning mavjudligi, sifati va samaradorligiga ta'sir qiluvchi bir qancha to'siqlar mavjud. Imkoniyatlar, o‘qituvchilar malakasini oshirish, resurslarni taqsimlash va ota-onalarning ishtiroki kabi muammolarni hal qilish orqali maktabgacha ta’limni sezilarli darajada yaxshilash mumkin. Standartlashtirilgan o'quv dasturlarini amalga oshirish va o'qituvchilar va ota-onalarni qo'llab-quvvatlashni kuchaytirish yosh o'quvchilar uchun inklyuziv va qo'llab-quvvatlovchi muhitni yaratish yo'lidagi muhim qadamdir. Ushbu tavsiyalar siyosatchilar va o'qituvchilarga maktabgacha ta'limni yanada qulayroq va ta'sirli qilish, pirovardida bolalarni umrbod ta'lim olishga yaxshiroq tayyorlashda yo'l-yo'riq berishi mumkin.

Bolalarning asosiy o'sishi uchun zarur bo'lgan maktabgacha ta'lim, uning mavjudligi, sifati va umumiy samaradorligiga ta'sir qiluvchi ko'plab rivojlanish muammolariga duch keladi. Quyida maktabgacha ta’limni rivojlantirishga to‘sqinlik qilayotgan asosiy muammolardan ba’zilari keltirilgan: ko‘pgina bolalar, ayniqsa, qishloq yoki kam ta’minlangan oilalar farzandlarining sifatli maktabgacha ta’lim olish imkoniyati cheklangan. Moliyaviy to'siqlar, geografik cheklovlar va tashkilotlarning etishmasligi ko'plab bolalarni erta ta'lim dasturlarida ishtirok etishlarini cheklaydi va bu tengsizliklarni keltirib chiqaradi, bu esa butun maktabda davom etishi mumkin.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlaridagi o'qituvchilar ko'pincha erta bolalar ta'limi bo'yicha maxsus tayyorgarlikka ega emaslar, bu esa taqdim etilayotgan ta'lim tajribasi sifatiga ta'sir qiladi. Uzluksiz kasbiy rivojlanish juda muhim, ammo ko'plab maktabgacha ta'lim tashkilotlari o'qituvchilari etarlicha tayyorgarlik ko'rmaydilar, bu esa ularni yosh bolalarning turli ehtiyojlarini qondirishga tayyor emas. Ko'pgina hududlarda maktabgacha ta'lim tashkilotlarida etarli resurslar, jumladan, o'quv materiallari, xavfsiz o'yin joylari va yaxshi jihozlangan binolar etishmaydi. Ushbu kamchiliklar erta rivojlanish uchun juda muhim bo'lgan amaliy, kashfiyot o'rganish imkoniyatlarini cheklaydi. Maktabgacha ta'limda ko'pincha standartlashtirilgan o'quv dasturlari mavjud emas, bu esa sifat va ta'lim natijalarida sezilarli o'zgarishlarga olib keladi. Bu nomuvofiqlik shuni anglatadiki, ba'zi bolalar boshlang'ich maktabga etarlicha tayyorgarlik ko'rmagan bo'lsalar, boshqalari kuchli ta'lim olishlari mumkin. Ota-onalarni maktabgacha ta'limga jalb qilish juda muhim, chunki u bolaning ta'limni qo'llab-quvvatlash tarmog'ini mustahkamlaydi. Biroq, ko'pgina ota-onalar erta ta'limdagi o'zlarining rolini bilishmaydi yoki bolaning rivojlanishini qo'llab-

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

quvvatlashda vaqt cheklovlari va resurslarning etishmasligi kabi to'siqlarga duch kelishadi. Maktabgacha ta'lim boshqa ta'lim darajalariga nisbatan ko'pincha cheklangan mablag' va siyosat yordamini oladi. Etarli moliyaviy va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanmasa, maktabgacha ta'lim dasturlarini takomillashtirish va undan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish bo'yicha harakatlar cheklanganligicha qolmoqda.

Maktabgacha ta'lim dasturlari va o'qitish usullari ko'pincha zamonaviy ta'lim ehtiyojlari, jumladan texnologiyani integratsiyalash va ijtimoiy-emotsional ta'limni rivojlantirish uchun kurash olib boradi. Jamiyat rivojlanib borar ekan, maktabgacha ta'lim bolalarni zamonaviy hayotning murakkabliklariga yaxshiroq tayyorlash uchun moslashishi kerak.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Erkinovna U. S. Formation of spiritual and moral qualities of preschoolers on the basis of public education. Middle European Scientific Bulletin, 11. – 2021.
2. Erkinovna U. S. Triz technologies as a means of developing the grammatical structure of speech in older preschoolers //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2022. – Т. 12. – №. 4. – С. 176-182.
3. Erkinovna U. S. Technologies Using Interactive Methods in Developing Creative Skills of Preschool Children //Journal of Pedagogical Inventions and Practices. – 2023. – Т. 17. – С. 15-17.
4. Erkinovna U. S. ADVANCED FOREIGN EXPERIENCES IN PRESCHOOL EDUCATION //Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development. – 2022. – Т. 6. – С. 72-75.
5. Erkinovna U. S. INKLYUZIV TA’LIM SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA KADRLARGA QO’YILADIGAN TALABLAR MAZMUNI //Научный Фокус. – 2024. – Т. 2. – №. 13. – С. 839-842.
6. Erkinovna U. S. PEDAGOGICAL OPPORTUNITIES OF DEVELOPING THE CREATIVE SKILLS OF PRESCHOOL EDUCATIONAL EDUCATORS //Conferencea. – 2023. – С. 36-39.
7. USMANOVA S. E. MAKTABGACHA TA’LIM TASHKILOTLARIDA SAHNALASHTIRISH FAOLIYATINI TASHKIL ETISH //“TRENDS OF MODERN SCIENCE AND PRACTICE”. – 2023. – Т. 1. – №. 5. – С. 82-88.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Usmanova Saodat Erkinovna,** o’qituvchi [**Усманова Саодат Эркиновна,** учитель], [**Saodat E. Usmanova** teacher]; manzil: Termiz tumani, “Yangiobod” MFP, At-Termiziy ko‘ soatlari 1 A-uy [адрес: Термезский район, МФМ «Янгиабад», улица Ат-Термизи 1 А-дом], [address: Termiz District, "Yangiabad" MFY, At-Termizi Street 1 A-house].

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Original paper

BOLALAR XOR JAMOASI BILAN ISHLASH METODIKASI

© S.M. Tajetdinova[1]✉
[1]Nukus davlat pedagogika instituti, Nukus, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: ushbu maqolada bolalar xor jamoasi bilan ishlashning pedagogik jihatlari va ahamiyati tahlil etilgan. Musiqa ta’limi jarayonida xor jamoasi nafaqat bolalarning musiqiy qobiliyatlarini rivojlantiradi, balki ularning ijtimoiy ko‘nikmalarini va shaxsiy rivojlanishini ham ta’minlaydi. Maqola bolalar xor jamoasini tashkil etish, pedagogik yondashuvlar va bolalar o‘rtasida duch kelinadigan qiyinchiliklarga e’tibor qaratadi.

MAQSAD: ushbu maqolada bolalar xor jamoasining pedagogik jihatlari, xor rahbari tomonidan qo‘llaniladigan metodlar va bolalar jamoalarida duch kelinadigan asosiy qiyinchiliklar tahlil qilinadi. Maqsad xor jamoasi orqali bolalarning musiqiy va ijtimoiy rivojlanishida xor pedagogikasining o‘rnini yoritish va bu jarayonda duch kelinadigan muammolarga yechim topishdan iborat.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqot jarayonida adabiyotlar bilan ishlash, suhbat, kuzatish hamda qiyosiy tahlil metdlaridan foydalanildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: xor rahbari tomonidan bolalarga musiqiy asarlarni ijro etish jarayonida o‘z-o‘zini ifodalash imkoniyatlarini berish, bolalarning ijodiy qobiliyatlarini yanada rivojlantiradi. Xor mashqlarida ijodiy elementlarni kiritish, masalan, bolalar tomonidan yaratilgan musiqalar, musiqiy o‘yinlar va musobaqalar o‘tkazish orqali, bolalar o‘rtasida musiqaga bo‘lgan qiziqishni yanada kuchaytirishga yordam beradi.

XULOSA: bolalar xor jamoasida duch kelinadigan qiyinchiliklarni yengish uchun xor rahbari bolalarning ehtiyojlarini inobatga olgan holda repertuarni tanlashi, musiqiy texnikalarni o‘rgatishda o‘yin elementlarini kiritishi va sahnaga chiqishga tayyorgarlik ko‘rishi zarur. Bularning barchasi bolalarning musiqiy rivojlanishiga, o‘ziga bo‘lgan ishonchning oshishiga va ijodiy fikrlash qobiliyatining rivojlanishiga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: bolalar xor, musiqiy ta’lim, pedagogik yondashuvlar, ijodiy rivojlanish, ijtimoiy ko‘nikmalar, ovoz texnikalari.

Iqtibos uchun: Tajetdinova S.M. Bolalar xor jamoasi bilan ishlash metodikasi. // Inter education & global study. 2024. №9. B.129–134.

МЕТОДИКА РАБОТЫ С ДЕТСКИМ ХОРОМ

© С.М. Тажетдинова[1]✉
[1]Нукусский государственный педагогический институт, Нукус, Узбекистан

Аннотация

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

ВВЕДЕНИЕ: в статье анализируются педагогические аспекты и значение работы с детским хором. В процессе музыкального образования хор не только развивает музыкальные способности детей, но и обеспечивает их социальные навыки и личностное развитие. В статье речь идет об организации детского хора, педагогических подходах и трудностях, с которыми сталкиваются дети.

ЦЕЛЬ: в этой статье будут проанализированы педагогические аспекты детского хорового коллектива, методы, используемые руководителем хора, и основные трудности, с которыми сталкиваются детские коллективы. Цель состоит в том, чтобы осветить место хоровой педагогики в музыкальном и социальном развитии детей через хоровой коллектив и найти решения проблем, с которыми они сталкиваются в процессе.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в ходе исследования использовались методы работы с литературой, беседа, наблюдение и сравнительный анализ.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: предоставление детям руководителем хора возможностей самовыражения в процессе исполнения музыкальных произведений способствует дальнейшему развитию творческих способностей детей. Включение творческих элементов в хоровые упражнения, например, через музыку, созданную детьми, проведение музыкальных игр и конкурсов, способствует дальнейшему развитию интереса к музыке у детей.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: для преодоления трудностей, с которыми сталкиваются дети в хоровом коллективе, руководителю хора необходимо подбирать репертуар с учетом потребностей детей, включать игровые элементы в обучение музыкальным приемам, готовиться к выходу на сцену. Все это способствует музыкальному развитию детей, повышению уверенности в себе и развитию навыков творческого мышления.

Ключевые слова: детский хор, музыкальное образование, педагогические подходы, творческое развитие, социальные навыки, голосовые приемы.

Для цитирования: Тажетдинова С.М. Методика работы с детским хором. // Inter education & global study. 2024. №9. С. 129–134.

METHODOLOGY OF WORKING WITH THE CHILDREN'S CHOIR

© Sofya M. Tajetdinova[1]✉
[1]Nukus State Pedagogical Institute, Nukus, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: this article analyzes the pedagogical aspects and importance of working with the children's choir. In the process of music education, the choir not only develops children's musical abilities, but also provides their social skills and personal development. The article focuses on the organization of a children's choir, pedagogical approaches and difficulties faced by children.

AIM: this article will analyze the pedagogical aspects of a children's choir, the methods used by the choir director, and the main difficulties faced by children's groups.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

The aim is to highlight the place of choral pedagogy in the musical and social development of children through the choral collective and to find solutions to the problems they face in the process.

MATERIALS AND METHODS: the research used methods such as working with literature, interviews, observation, and comparative analysis.

DISCUSSION AND RESULTS: providing children with opportunities for self-expression by the choir director in the process of performing musical works contributes to the further development of children's creative abilities. The inclusion of creative elements in choral exercises, for example, through music created by children, conducting musical games and contests, contributes to the further development of children's interest in music.

CONCLUSION: To overcome the difficulties faced by children in the choir, the choir director needs to select a repertoire taking into account the needs of children, include game elements in teaching musical techniques, and prepare to go on stage. All this contributes to the musical development of children, increasing self-confidence and developing creative thinking skills.

Key words: children's choir, musical education, pedagogical approaches, creative development, social skills, voice techniques.

For citation: Sofya M. Tajetdinova. (2024) 'Methodology of working with the children's choir', Inter education & global study, (9), pp. 129–134. (In Uzbek).

Musiqiy ta'lim bolalarning ruhiy, aqliy va jismoniy rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadigan sohalardan biridir. Xor jamoasi bilan ishlash esa musiqa o'rgatishda o'ziga xos pedagogik jarayon hisoblanadi. Bolalar xor jamoalari musiqa san'atining muhim qismi bo'lib, ular bolalarga musiqiy qobiliyatlarni rivojlantirish bilan birga, jamoaviy ishlash va ijtimoiy ko'nikmalarni ham tarbiyalaydi. Bunday jamoalar bolalar o'rtasida nafaqat musiqiy bilimlarni o'zlashtirish, balki shaxsiy rivojlanish, o'ziga ishonch va ijodiy fikrlashni rag'batlantirishda muhim o'rin tutadi.

Bolalar xor jamoasi musiqiy ta'limda muhim vosita hisoblanadi. Xor rahbarining asosiy vazifasi bolalarga musiqa dunyosini ochib berish, ularning nafaqat musiqani tushunishi, balki ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishdir. Xor mashqlari davomida bolalar musiqaning turli elementlarini o'rganadi: ovoz, nafas olish, ohang va ritm kabi unsurlarni tushunib yetishadi. Bu jarayon bolalar qobiliyatlarini chuqurroq ochib beradi, ularning o'zlariga bo'lgan ishonchini oshiradi va musiqiy ta'limning keyingi bosqichlariga tayyorlaydi.

Bolalar uchun ovozni boshqarish, nafas olish va musiqiy asarlar interpretatsiyasini o'rgatish jarayoni juda muhim hisoblanadi. Ular xor jamoasida o'rganayotgan mashqlar orqali o'z ovozlarini kuchaytirish va ovoz diapazonini kengaytirish imkoniga ega bo'ladilar. Yoshi kattaroq bolalar bilan ishlash jarayonida, ular o'zlarining tovush texnikalarini mukammallashtiradi va murakkabroq musiqiy asarlarni ijro etishga tayyorlanadi. Bolalar xor jamoasi nafaqat musiqiy bilimlarni rivojlantiradi, balki bolalarning ijtimoiy ko'nikmalarini shakllantiradi. Jamoada ishlash tajribasi bolalarga boshqa ishtirokchilar bilan hamkorlik

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

qilishni o‘rgatadi. Bu esa bolalarning umumiy rivojlanishiga katta hissa qo‘shadi. Xor jamoasi a’zolari bir-birlarini tinglash, ijro etish va bir-birlariga hurmat bilan munosabatda bo‘lish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Jamoada ishlash bolalarda intizomni oshirish, mas’uliyat hissini shakllantirish va jamoaviy natijalar uchun javobgarlikni his qilishni o‘rgatadi.

Bundan tashqari, xor mashqlari bolalarni o‘zlariga nisbatan ishonchni oshirishga xizmat qiladi. Ular sahnada o‘zini tutish, ijro etish va auditoriya oldida chiqish orqali o‘zlarini ishonchli his qila boshlaydilar. Bu esa nafaqat musiqa sohasida, balki hayotning boshqa sohalarida ham muhim rol o‘ynaydi. Xor jamoasida ishtirok etish bolalarning shaxsiy rivojlanishiga katta ta’sir ko‘rsatadi. Xor jamoasi bolalarni nafaqat musiqiy jihatdan rivojlantiradi, balki ularning ijodiy qobiliyatlarini ham ochib beradi. Xor rahbari tomonidan yaratilgan ijodiy muhit bolalarga o‘zlarining imkoniyatlarini sinab ko‘rish va yangi g‘oyalar bilan chiqishga imkon beradi. Masalan, ba’zi xor jamoalarida bolalar o‘zlari ijod qilgan qo‘shiqlarni ijro etish yoki ijodiy musobaqalarda qatnashish imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Shuningdek, xor jamoasi bolalarni jamoada ishlashga o‘rgatib, shaxsiy mas’uliyatni oshiradi. Har bir xor a’zosi umumiy ijro natijasida javobgarlikni his qiladi va bu jarayon ularga mas’uliyatlilikni o‘rgatadi. Bu esa bolalarni kelajakda mustaqil va javobgarlikni his qiladigan shaxslar sifatida shakllanishiga xizmat qiladi.

Bolalar xor jamoasi bilan ishlashda pedagogik yondashuvlar muhim ahamiyatga ega. Bolalar o‘quv jarayonida turli yoshdagi va qobiliyatlardagi bolalar bilan ishlashni talab qilgani bois, xor rahbari pedagogik yondashuvlarni yaxshi tushunishi va qo‘llay bilishi kerak. Bu jarayon bolalarning musiqiy rivojlanishini, ularning jamoaviy hamkorlik qobiliyatlarini va ijodiy imkoniyatlarini rivojlantirishga qaratilgan bo‘lishi kerak. Quyida xor rahbariga tegishli asosiy pedagogik yondashuvlar yoritib berilgan. Bolalar xor jamoasi bilan ishlash jarayonida dastlabki qadam — jamoani tashkil qilish va ovozlarni to‘g‘ri yo‘naltirishdan boshlanadi. Bu bosqichda xor rahbari bolalarning qaysi ovoz diapazoniga ega ekanligini aniqlashi lozim. Bolalarning yoshiga qarab, ularning ovozi tabiiy cheklovlarga ega bo‘lishi mumkin, shuning uchun ularni noto‘g‘ri ovoz texnikalari bilan ortiqcha zo‘riqtirishdan saqlanish zarur.

Dastlabki bosqichda bolalarga ovozni to‘g‘ri chiqarish, nafas olish texnikasi va o‘z tovushini boshqarish texnikalarini o‘rgatish muhim. Nafas olish texnikasini o‘zlashtirish, ayniqsa, kichik yoshdagi bolalar uchun katta ahamiyatga ega, chunki ular noto‘g‘ri nafas olish tufayli ovoz balandligini yo‘qotishi yoki noto‘g‘ri ijro qilishi mumkin. Xor rahbari bu jarayonni o‘yin tarzida tashkil qilishi orqali bolalarning qiziqishini saqlab qolishi mumkin.

Bolalar xor jamoasida musiqiy texnikalarni o‘rgatish jarayoni muhim pedagogik yondashuvlardan biridir. Rahbar bolalarga ovoz diapazonini kengaytirish, ritm va ohangni his qilish texnikalarini o‘rgatadi. Bu yerda nafaqat individual qobiliyatlar, balki jamoaviy ijroning muvofiqligi ham hisobga olinishi kerak. Bunda xor rahbari bolalarning yoshi va imkoniyatlariga mos repertuarni tanlashi muhim ahamiyatga ega. Repertuar bolalarning qobiliyatlarini rivojlantirish bilan birga, ular uchun qiziqarli va oson bo‘lishi kerak. Bolalar o‘zlariga yoqadigan va ular uchun qiyinchilik tug‘dirmaydigan asarlarni ijro etish orqali

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

musiqiy jarayonga faol kirishadi. Bolalar jamoasi bilan ishlashda o‘yin elementlarini kiritish juda samarali usullardan biridir. O‘yin jarayoni bolalarning ijodiy rivojlanishiga ijobiy ta’sir qiladi va ular musiqiy mashg‘ulotlarga qiziqish bilan qatnashadi. Masalan, bolalar o‘rtasida ijro qilish bo‘yicha kichik musobaqalar tashkil qilish, xor rahbari tomonidan jamoaviy va individual ijroni rag‘batlantirish bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rag‘batlantiradi.Shuningdek, bolalarga ijodiy erkinlik berish xor jamoasida muhim elementlardan biridir. Rahbar tomonidan yaratilgan ijodiy muhit bolalarning o‘z imkoniyatlarini sinab ko‘rishi va o‘z-o‘zini ifodalashi uchun maydon beradi. Bu esa ularda ijodkorlik va o‘ziga bo‘lgan ishonchni oshirishga yordam beradi.

Bolalar xor jamoasi bilan ishlash jarayonida pedagog va o‘quvchilar turli xil qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin. Bu qiyinchiliklar ovoz bilan bog‘liq texnik muammolar, intizom va motivatsiya masalalari, shuningdek, repertuar tanlashda yuzaga keladigan muammolarni o‘z ichiga oladi. Bolalar xor jamoasi bilan ishlashda asosiy qiyinchiliklardan biri ovoz diapazonini rivojlantirishdir. Kichik yoshdagi bolalarning ovozi tabiiy ravishda cheklangan bo‘ladi, shuning uchun xor rahbari ovozni noto‘g‘ri ishlatmaslik uchun alohida e’tibor qaratishi kerak. Bolalarni noto‘g‘ri nafas olish texnikalari yoki ovozni zo‘riqtirish tufayli ortiqcha yukkashdan saqlash kerak. Rahbarlar bolalar ovozlarini asta-sekin rivojlantiruvchi maxsus mashqlarni qo‘llashlari lozim.

Ko‘pchilik bolalar avvaliga juda tor ovoz diapazoniga ega bo‘lishadi va vaqt o‘tishi bilan ularni rivojlantirish mumkin. Ayniqsa, xor jamoasi yangi tashkil qilingan paytda ovoz tayyorlash mashqlariga alohida e’tibor qaratish zarur. Diapazonni kengaytirish jarayonida bolalarga qiyinchilik tug‘dirmaslik uchun yengil va qiziqarli mashqlar qo‘llaniladi. Intizom va jamoada ishlash bolalar xor jamoasida duch kelinadigan yana bir katta qiyinchilikdir. Bolalar orasida intizomni saqlash va ijro jarayonida e’tiborni jamlash oson emas. Ayniqsa, kichik yoshdagi bolalar orasida o‘zaro tartib va uyg‘unlikni saqlash uchun xor rahbari maxsus uslublarni qo‘llashi kerak. Intizomni o‘rnatishning samarali usullaridan biri — bolalarni jamoaviy ishlashga rag‘batlantirishdir. Har bir bola jamoaning bir qismi sifatida umumiy natijaga hissa qo‘shayotganini his qilishi kerak. Bu esa o‘z-o‘zidan intizomni oshirishga xizmat qiladi. Rahbar tomonidan ta’rif va rag‘batlantirish tizimining joriy etilishi bolalarni yanada intizomli va mas’uliyatli bo‘lishga undaydi.

Bolalar xor jamoasida repertuar tanlash ham muhim qiyinchiliklardan biridir. Rahbar bolalar qobiliyatlariga mos va ularning qiziqishlarini inobatga oladigan asarlarni tanlashi lozim. Repertuar juda murakkab yoki zerikarli bo‘lsa, bolalar musiqiy jarayonga qiziqishini yo‘qotishi mumkin. Shu sababli, repertuarni tanlashda har ikki tomonning ehtiyojlarini muvozanatda ushlab turish kerak. Repertuarni tanlashda bolalarning yoshiga, qobiliyatlariga va jamoaviy ijroga mos keladigan qo‘shiqlar tanlanishi lozim. Ayniqsa, kichik yoshdagi bolalar uchun qiziqarli, oson va quvnoq qo‘shiqlar ko‘proq qiziqish uyg‘otadi va ular musiqiy jarayonda faol ishtirok etadi. Shu bilan birga, repertuar bolalarning ijodiy va musiqiy rivojlanishini ta’minlovchi asarlardan iborat bo‘lishi kerak.

Bolalar xor jamoasi bilan samarali ishlash uchun xor rahbariga tegishli tavsiyalar ko‘p. Quyida xor rahbarlariga bolalar bilan ishlashda qo‘llanilishi tavsiya etiladigan

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

pedagogik yondashuvlar keltirilgan.Xor rahbari bolalarning yoshi va imkoniyatlariga mos repertuarni tanlashi lozim. Har bir o‘quvchi uchun mos repertuar tanlanishi, bolalarning musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi. Rahbar bolalarga ovozni to‘g‘ri chiqarish va nafas olish texnikasini o‘rgatish orqali ularning qobiliyatlarini kengaytirishi mumkin. Repertuarni tanlashda bolalarning qiziqishlarini hisobga olish juda muhim, bu ularga ijro jarayonida qiziqarli va samarali bo‘lish imkonini beradi. Shuningdek, ijro texnikalarini o‘rgatishda o‘yin elementlarini qo‘shish orqali bolalarning musiqiy qobiliyatlarini rivojlant

O‘yin va ijodiy yondashuvlarni kiritish xor jamoasida bolalarning qiziqishini saqlab qolishga yordam beradi. Rahbar ijodiy muhitni yaratishi va bolalar o‘rtasida o‘zaro hamkorlikni rivojlantirishi kerak. Bolalarga ijodiy erkinlik berish va o‘z g‘oyalarini sinab ko‘rish imkoniyatini taqdim etish zarur. Bolalar xor jamoasi bilan ishlashda sahnaga chiqish tajribasini yaratish ham muhimdir. Xor a’zolarini sahnaga chiqishga tayyorlash, ularning ishonchini oshirish va sahnada o‘zlarini erkin his qilishlarini ta’minlaydi. Bolalar uchun sahnaga chiqish nafaqat ijro jarayoni, balki o‘zini ifoda etish va o‘zlarini ko‘rsatish imkoniyatidir. Shuningdek, sahnaga chiqish jarayonida bolalarga qo‘llab-quvvatlash va rag‘batlantirish zarur. Bu bolalarning o‘zlariga bo‘lgan ishonchni oshirishga yordam beradi va sahnada muvaffaqiyatli ijro etishlarini ta’minlaydi. Har bir chiqishdan keyin bolalarni rag‘batlantirish va o‘rganilgan bilimlarni baholash, ularning rivojlanish jarayonida muhim ahamiyatga ega.

Bolalar xor jamoasi bilan ishlash bolalar uchun musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirish, ijtimoiy ko‘nikmalarni shakllantirish va shaxsiy rivojlanishlariga xizmat qiladi. Xor rahbari pedagogik yondashuvlar orqali bolalarning qobiliyatlarini rivojlantirish va jamoaviy ishlash ko‘nikmalarini shakllantirishga qaratilgan turli metodlarni qo‘llashi zarur.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Zaitsev,A.(2019).Xor jamoasi bilan ishlash texnikalari. Musiqa va ta’lim,25(3),112-120.
2. Ivanova, M. (2020). Bolalar musiqasi va xor san’ati. O‘zbekiston Respublikasi Madaniyat vazirligi.
3. Mukhtarov, R. (2021). Musiqiy ta’limda ijodiy yondashuvlar. Ta’lim va rivojlanish,15(2),45-56.
4. Akmalov, B. (2018). Bolalar xorida ishlashning nazariy asoslari. Musiqiy ta’lim va jamoa, 10(1), 75-88.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Sofya Tajetdinova Mnajatdinovna**, Nukus davlat pedagogika instituti dotsenti, [**Софя Таджетдинова Мнажатдиновна,** доцент Нукусского государственного педагогического института], [**Sofya M. Tajetdinova,** Associate Professor of the Nukus State Pedagogical Institute]; manzil: Qoraqolpog‘iston Respublikasi, Nukus shahri, P.Seytov ko‘chasi, raqamsiz uy [адрес: Республика Каракалпакстан, город Нукус, улица П. Сейтова, дом без номера], [address: Republic of Karakalpakstan, Nukus city, P. Seitov Street, unnumbered house]; Email: tajetdinovasofya@mail.ru

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Original paper

O‘ZBEK MAGISTRATURA TALABALARI UCHUN AKADEMIK LUG‘ATNI O‘RGATISHDA AN’ANAVIY LUG‘AT O‘RGATISH USULLARINING SAMARADORLIGI

© R.S. Ergashev[1]✉

[1]Namangan Davlat chet tillari instituti, Namangan, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: ushbu tadqiqot O‘zbekistonda magistratura darajasidagi ingliz tili o‘qituvchilari uchun an’anaviy so‘z boyligini o‘rgatish samaradorligini o‘rganadi. Dastur sakkiz haftalik strukturalangan o‘quv uslublariga, jumladan, tengdoshlar bilan muloqot va fleshkartalarga asoslanadi.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi – an’anaviy so‘z o‘rgatish usullarining samaradorligini akademik kontekstlarda o‘zbek o‘qituvchilari uchun sinchiklab o‘rganishdir. Shu bilan birga, tadqiqot an’anaviy o‘qitish uslublarining afzallik va kamchiliklarini aniqlashga yordam beradi, shuningdek, o‘qituvchilar uchun qulay va samarali metodlarni kashf etish, ularni kelgusida interaktiv usullar bilan integratsiya qilish imkoniyatlarini o‘rganadi.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu tadqiqotda 20 nafar ingliz tili o‘qituvchisi ishtirok etdi va ular Akademik So‘zlar Ro‘yxatiga asoslangan dastur bo‘yicha o‘qitildi. Darslar doirasida tengdoshlar bilan muloqot, strukturalangan mashg‘ulotlar, gap tuzish va haftalik testlar o‘tkazildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: natijalar so‘z boyligini saqlashda sezilarli o‘sishni ko‘rsatdi va butun tadqiqot davomida test natijalari yaxshilandi. Ishtirokchilarning fikr-mulohazalari strukturalangan o‘qishni qadrlashlarini, lekin qo‘shimcha interaktiv faoliyatlarga ehtiyojlari borligini ko‘rsatdi.

XULOSA: an’anaviy so‘z boyligini o‘rgatish akademik so‘z boyligini uzoq muddatli saqlashda samarali ekanligini ko‘rsatdi. An’anaviy va interaktiv usullar aralashmasi jalb qilish va saqlashni yanada kuchaytirishi mumkin.

Kalit so'zlar: akademik so‘z boyligi, an’anaviy o‘qitish, so‘z yodlash, O‘zbekiston, strukturalangan o‘qitish, tengdoshlar bilan muloqot, takrorlash.

Iqtibos uchun: Ergashev R.S. O‘zbek magistratura talabalari uchun akademik lug‘atni o‘rgatishda an’anaviy lug‘at o‘rgatish usullarining samaradorligi. // Inter education & global study. 2024. №9. B.135–144.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ТРАДИЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ СЛОВАРНОМУ ЗАПАСУ ДЛЯ ИЗУЧЕНИЯ АКАДЕМИЧЕСКОЙ ЛЕКСИКИ МАГИСТРАНТАМИ В УЗБЕКИСТАНЕ

© Р.С. Эргашев[1]✉
[1]Наманганский государственный институт иностранных языков, Наманган, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: данное исследование направлено на изучение эффективности традиционных методов преподавания лексики для учителей английского языка на уровне магистратуры в Узбекистане. Программа обучения основывалась на структурированных восьминедельных занятиях, включающих общение с коллегами и использование флеш-карт.

ЦЕЛЬ: основная цель этого исследования – тщательно изучить эффективность традиционных методов обучения лексике для узбекских учителей в академическом контексте. Кроме того, исследование помогает выявить преимущества и недостатки традиционных методов обучения, а также найти удобные и эффективные методики для преподавателей, с возможностью их дальнейшей интеграции с интерактивными методами.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследовании участвовали 20 преподавателей английского языка, обучавшихся по программе, основанной на Академическом списке слов. Программа включала общение с коллегами, структурированные занятия, построение предложений и еженедельные тесты.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: результаты показали значительный прогресс в сохранении словарного запаса, а также улучшение результатов тестов на протяжении всего исследования. Отзывы участников показали, что они ценят структурированное обучение, но испытывают потребность в дополнительных интерактивных активностях.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: традиционные методы обучения лексике оказались эффективными для долгосрочного сохранения академического словарного запаса. Сочетание традиционных и интерактивных методов может усилить вовлечённость и повысить качество усвоения материала.

Ключевые слова: академический словарный запас, традиционное обучение, усвоение лексики, Узбекистан, структурированное обучение, общение с коллегами, повторение, образование взрослых

Для цитирования: Эргашев Р.С. Эффективность традиционного обучения словарному запасу для изучения академической лексики магистрантами в Узбекистане. // Inter education & global study. 2024. №9. С. 135–144.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

EFFECTIVENESS OF TRADITIONAL VOCABULARY INSTRUCTION FOR ACADEMIC VOCABULARY IN UZBEK MASTER'S STUDENTS

© Rasulbek S. Ergashev[1]✉
[1]Namangan State Institute of Foreign Languages, Namangan, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: this study investigates the effectiveness of traditional vocabulary teaching methods for English language teachers at the master's level in Uzbekistan. The program was based on an eight-week structured learning approach, including peer interaction and the use of flashcards.

AIM: the main objective of this study is to thoroughly examine the effectiveness of traditional vocabulary teaching methods for Uzbek teachers in academic contexts. In addition, the study helps identify the advantages and disadvantages of traditional teaching styles, as well as uncovering convenient and effective methods for teachers, with the potential for future integration with interactive methods.

MATERIALS AND METHODS: 20 English teachers participated in this study, following a program based on the Academic Word List. The sessions included peer interaction, structured exercises, sentence formation, and weekly tests.

DISCUSSION AND RESULTS: results showed significant growth in vocabulary retention, with test scores improving throughout the study. Participants' feedback indicated that they valued structured learning but had a need for additional interactive activities.

CONCLUSION: traditional vocabulary teaching has proven effective for the long-term retention of academic vocabulary. A mix of traditional and interactive methods could further enhance engagement and retention.

Key words: academic vocabulary, traditional instruction, vocabulary acquisition, Uzbekistan, structured learning, peer instruction, repetition, adult education

For citation: Rasulbek S. Ergashev (2024) 'Effectiveness of traditional vocabulary instruction for academic vocabulary in uzbek master's students, Inter education & global study, (9), pp. 135–144. (In English).

The mastery of academic vocabulary is a crucial aspect of English language acquisition, particularly for educators who use it in both academic and professional contexts. For English teachers, enhancing their vocabulary not only aids personal development but also strengthens their ability to teach complex language effectively[1]. Vocabulary acquisition, especially at an academic level, is challenging and requires a structured approach to reinforce understanding and retention. Traditional vocabulary instruction methods—such as peer instruction, contextualized usage practice, and

[1] Flynt, E. S., & Brozo, W. G. (2008). Developing academic language: Got words? The Reading Teacher, 61(6), 500–502

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

targeted exercises—remain central to achieving this structured learning, particularly in non-digital learning environments[2].

This research was conducted with 20 master's-level English teachers from the Fergana Valley, Uzbekistan, aged 20-30, who were grouped to receive vocabulary instruction over an eight-week period. Using the Academic Word List (AWL) as the core resource, the lessons were designed to introduce 25 new words per session through a series of traditional instructional techniques. Each lesson included peer instruction to assess familiarity with new vocabulary, followed by handouts providing definitions, examples, and contexts for each word. Students were then tasked with identifying collocations and constructing sentences to solidify their understanding. Finally, the instructor provided exercises to reinforce usage and assess comprehension. Weekly and post-test assessments were administered to measure progress and retention, providing a structured evaluation of vocabulary acquisition throughout the course.

Studies in vocabulary instruction highlight the benefits of structured learning environments, especially for adult learners in non-digital settings, where teacher guidance and repeated exposure to vocabulary can foster retention and practical application[3]. In this study, participants demonstrated consistent progress through regular assessments, with pre- and post-test results reflecting notable improvement. These findings align with prior research indicating that traditional vocabulary teaching methods, such as direct instruction and repetition, offer reliable outcomes in academic vocabulary acquisition[4].

By documenting the structured approach and incremental progress achieved by participants, this study contributes valuable insights into the effectiveness of traditional vocabulary instruction. It highlights the significance of peer-supported learning, consistent reinforcement, and teacher-led feedback in fostering academic language acquisition for non-native English-speaking educators.

The study involved 20 English teachers pursuing their master's degrees across various regions in the Fergana Valley, Uzbekistan. Participants, aged between 20 and 30, were selected based on their intermediate to advanced English proficiency levels, ensuring a foundational understanding of English vocabulary and language structure. These participants were divided into two groups to receive instruction using traditional vocabulary teaching methods over an eight-week period.

Study Design and Procedures

The instructional approach was designed to last eight weeks, with each week consisting of two lessons dedicated to vocabulary acquisition, focusing on 25 new words

[2] Schmitt, N. (2000). Vocabulary in Language Teaching. Cambridge University Press.

[3] Yakubboyeva, U. (2021). Cultural Impacts on Language Learning Strategies in Uzbekistan. Uzbek Journal of Linguistics, 15(2), 50-65.
Browne, C. (2003). Vocabulary acquisition through extensive reading. Applied Linguistics, 24(1), 65–87.

[4] Amirian, S. M. R., & Heshmatifar, Z. (2013). A survey on vocabulary learning strategies: A case of Iranian EFL university students. Journal of Language Teaching and Research, 4(3), 636.
Teng, F. (2015). Assessing the relationship between vocabulary learning strategy use and vocabulary knowledge. PASAA: Journal of Language Teaching and Learning in Thailand, 49.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

from the Academic Word List (AWL). Each session was structured to guide learners through vocabulary acquisition using traditional methods and included five main stages:

1. **Pre-Study Expectations**: Before the study commenced, the instructor gathered participants' expectations regarding the learning process and outcomes. This feedback provided insight into the participants' initial attitudes toward traditional methods and allowed the instructor to tailor approaches to best meet the group's needs.
2. **Peer Instruction**: At the beginning of each lesson, participants engaged in peer discussions to determine prior knowledge of the new vocabulary words. This peer interaction served as a preliminary engagement activity, encouraging participants to activate any pre-existing familiarity with the vocabulary.
3. **Teacher-Led Instruction**: Following peer discussions, the instructor distributed handouts that detailed each word's meaning, usage, grammatical context, and possible collocations. The handouts also provided example sentences, enabling students to see practical applications of the vocabulary in academic contexts.
4. **Collaborative Practice**: After receiving instruction, participants worked individually or in pairs to explore additional collocations, synonyms, antonyms, and other contextually relevant information for each word. This collaborative activity deepened their understanding of the vocabulary and allowed the instructor to monitor each student's engagement and interpretation.
5. **Sentence Formation and Application**: Each session included a task in which students constructed sentences using the newly introduced vocabulary words. This exercise reinforced practical application and gave participants the opportunity to use the vocabulary in contextually meaningful ways.
6. **Practice Exercises**: To strengthen retention and assess comprehension, each lesson concluded with exercises provided by the instructor. These activities ranged from fill-in-the-blank exercises to word-matching and sentence-completion tasks, allowing participants to practice vocabulary in multiple formats.
7. **Post-Study Feedback**: At the end of the study, the instructor collected feedback from participants on the effectiveness of the methods used and their learning experience. This feedback provided insights into the overall impact of the traditional methods and allowed for reflection on potential improvements for future studies.

Assessment

The study employed both quantitative and qualitative assessment methods to evaluate vocabulary acquisition and retention.

1. **Pre-Test**: At the beginning of the study, a pre-test assessed participants' baseline knowledge of the 25 weekly target words. This initial assessment provided a reference point for tracking progress.
2. **Weekly Tests**: Weekly vocabulary tests were administered at the end of each week to evaluate participants' recall, recognition, and usage of the newly learned vocabulary. These tests offered consistent feedback on both individual and group progress.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

3. **Post-Test**: A cumulative post-test covering all words introduced over the eight weeks was given at the end of the study. This test measured long-term retention and provided an overall assessment of the effectiveness of the traditional instruction methods.

4. **Qualitative Observations**: The instructor maintained observational notes throughout the study, noting participants' engagement levels, collaborative dynamics, and any challenges encountered during each session. This data was used to provide qualitative insights into the learning process and group interaction.

Data Analysis

Quantitative data from the pre-test, weekly tests, and post-test were analyzed using descriptive statistics to calculate mean scores and measure vocabulary improvement across the study period. Weekly test scores allowed for week-by-week tracking of progress, while the pre- and post-test scores provided a comparison of vocabulary gains achieved by the end of the program. The qualitative data from observational notes and post-study feedback helped contextualize the quantitative findings, providing an in-depth understanding of participants' experiences, engagement, and responses to traditional teaching methods.

The study involved 20 master's degree students who are also English teachers from various regions across the Fergana Valley, Uzbekistan. Over the 8-week period, each participant engaged in a structured vocabulary acquisition program focusing on words from the Academic Word List. Assessments included a pre-test, weekly exams to monitor continuous progress, and a post-test, along with feedback on participants' expectations and reflections.

Pre-Test Results. At the start of the study, a pre-test was administered to gauge the participants' baseline vocabulary knowledge. Scores ranged from 50% to 65%, indicating moderate familiarity with academic vocabulary prior to instruction.

Participant	Group	Pre-Test Score (%)		Participant	Group	Pre-Test Score (%)
S1	A	60		S11	B	60
S2	A	55		S12	B	61
S3	A	65		S13	B	55
S4	A	50		S14	B	58
S5	A	58		S15	B	63
S6	A	62		S16	B	54
S7	A	64		S17	B	62
S8	A	59		S18	B	56
S9	A	57		S19	B	64
S10	A	52		S20	B	59

The initial scores displayed an average range of 50-65%, reflecting participants' baseline vocabulary knowledge before the structured instruction began.

Weekly Exam Results. Weekly assessments tracked incremental improvements in vocabulary acquisition. Both groups demonstrated steady growth in weekly scores, with Group B consistently achieving slightly higher averages.

Week	Group A	Group B

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

	Average (%)	Average (%)
1	58	59
2	61	63
3	64	66
4	68	70
5	72	73
6	75	76
7	78	80
8	81	83

Weekly improvements averaged between 2-4%, with Group B generally outperforming Group A. This steady progress indicates the positive impact of traditional methods on vocabulary retention and application.

Post-Test Results. The post-test, administered at the end of the 8-week program, demonstrated substantial improvement across both groups, with scores ranging from 70% to 88%.

Participant	Group	Post-Test Score (%)		Participant	Group	Post-Test Score (%)
S1	A	78		S11	B	85
S2	A	75		S12	B	87
S3	A	80		S13	B	80
S4	A	70		S14	B	82
S5	A	76		S15	B	88
S6	A	82		S16	B	79
S7	A	84		S17	B	84
S8	A	78		S18	B	81
S9	A	77		S19	B	86
S10	A	74		S20	B	82

Post-test scores showed that participants had increased their vocabulary knowledge significantly, with Group B achieving a higher average score than Group A, underscoring the effectiveness of structured, traditional methods for vocabulary acquisition.

Qualitative Observations. Qualitative data was gathered through participant expectations before the course and reflections afterward, highlighting both initial goals and perceived outcomes. Prior to the study, participants expressed a desire to enhance their vocabulary proficiency to improve their academic reading and writing skills. As teachers, they anticipated that the course would equip them with effective strategies for teaching vocabulary, which could support their own instructional methods. Many participants also hoped to gain vocabulary applicable to academic language, enabling them to create academic materials and better understand scholarly articles. Additionally, they expected that a strengthened vocabulary would boost their confidence in academic and professional settings, making it easier to engage with complex language.

After completing the course, participants reflected on the progress they had made and the impacts on their professional lives. Most reported significant improvement in their vocabulary knowledge, which was evident in the post-test results and attributed to the structured approach and regular assessments. They noted the direct benefits of the vocabulary acquisition to their teaching, as it helped them incorporate academic language

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

effectively into lessons. However, some expressed a need for ongoing practice, concerned that vocabulary retention might decrease without continued use. Many also highlighted an increase in confidence, as their enhanced vocabulary skills facilitated improved communication in both written and verbal academic contexts.

The study's results indicate that traditional methods—such as flashcards, drills, peer instruction, and consistent testing—proved effective in enhancing vocabulary acquisition for the participants. The quantitative data reveal steady weekly improvement and significant gains from pre- to post-test scores, highlighting the impact of structured and repetitive practices. Qualitative feedback further emphasized the value of traditional methods in meeting professional and academic vocabulary needs, while suggesting that continued practice is essential for sustained retention.

This study aimed to evaluate the effectiveness of traditional methods in teaching academic vocabulary to master's-level English teachers in Uzbekistan. By focusing on structured, teacher-led instruction methods such as peer interaction, flashcards, and repeated exercises, the study examined how these traditional approaches impacted vocabulary retention and comprehension over an eight-week period. The results indicated consistent improvement in vocabulary acquisition, with pre- and post-test scores showing an average increase from 50–65% to 75–88%, demonstrating the effectiveness of traditional methods for sustained vocabulary retention and comprehension.

One of the key findings was the role of consistent repetition and structure in reinforcing academic vocabulary, which aligns with prior studies suggesting that traditional methods encourage memory retention by gradually reinforcing vocabulary items over time[5]. Weekly tests and structured vocabulary exercises allowed participants to review and apply the words consistently, supporting the notion that repeated exposure and practice enhance vocabulary acquisition[6]. Additionally, the peer instruction stage at the beginning of each lesson contributed to collaborative learning, enabling students to actively engage with vocabulary items and assess their initial understanding collectively.

Participant reflections also underscored the perceived benefits of structured, teacher-led instruction, with feedback indicating a preference for methods that offered clarity and routine. Several participants highlighted the usefulness of exercises like sentence formation and collocation identification, which not only supported their vocabulary retention but also allowed for practical application of words in context. This feedback supports the idea that traditional vocabulary instruction provides a sense of discipline and a guided learning environment that many adult learners find beneficial[7].

[5] Amirian, S. M. R., & Heshmatifar, Z. (2013). A survey on vocabulary learning strategies: A case of Iranian EFL university students. Journal of Language Teaching and Research, 4(3), 636.
Teng, F. (2015). Assessing the relationship between vocabulary learning strategy use and vocabulary knowledge. PASAA: Journal of Language Teaching and Learning in Thailand, 49.
[6] Yakubboyeva, U. (2021). Cultural Impacts on Language Learning Strategies in Uzbekistan. Uzbek Journal of Linguistics, 15(2), 50-65.
[7] Schmitt, N. (2000). Vocabulary in Language Teaching. Cambridge University Press.
Browne, C. (2003). Vocabulary acquisition through extensive reading. Applied Linguistics, 24(1), 65–87.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

However, some limitations were noted, particularly regarding the monotony of repetitive exercises. A few participants expressed a need for more varied activities, suggesting that traditional methods might benefit from integrating occasional interactive or technology-supported components to diversify engagement and address different learning preferences. Despite these preferences, the overall positive response to traditional methods reinforces the cultural fit of structured, teacher-centric learning environments in Uzbekistan, where direct instruction and peer-supported exercises remain valued in educational contexts[8].

These findings suggest that while traditional vocabulary instruction methods are effective, they can be enhanced by incorporating occasional elements of variability. By blending structured, teacher-led approaches with occasional collaborative and interactive tasks, educators may be able to address diverse learning styles while retaining the core benefits of traditional vocabulary instruction. This study's outcomes contribute to a deeper understanding of how traditional vocabulary teaching methods can support academic vocabulary acquisition, particularly for professional adult learners who benefit from routine and structured feedback. This study explored the impact of traditional vocabulary instruction methods on the academic vocabulary acquisition of master's-level English teachers in the Fergana Valley, Uzbekistan. Over an eight-week period, students engaged in structured learning activities using traditional techniques such as peer instruction, flashcards, and repetitive exercises. The findings revealed that traditional vocabulary teaching methods led to consistent improvement in vocabulary acquisition, with post-test scores demonstrating significant gains compared to pre-test levels. The structured, routine-based approach provided stability, allowing learners to build confidence and proficiency over time, which aligns with prior research suggesting that traditional methods are effective for sustained vocabulary retention.

The qualitative feedback underscored the value that learners placed on structured activities that offered both clarity and predictability. The participants, as teachers themselves, found these methods applicable not only for their own learning but also as potential strategies for their instructional practices. However, some students expressed a desire for more variety, suggesting that integrating occasional interactive activities or technology-supported elements could enhance engagement and accommodate diverse learning preferences. This indicates that while traditional methods are effective, a blended approach incorporating structured instruction with select interactive methods could further optimize vocabulary acquisition.

This study contributes to a broader understanding of how traditional methods can effectively support vocabulary acquisition in culturally structured learning environments. The findings indicate that traditional methods are particularly valuable for learners in regions with a strong preference for teacher-centered approaches, such as Uzbekistan.

[8] Omaar, M. (2016). Structured learning environments and their impact on vocabulary acquisition in Uzbekistan. Journal of Central Asian Studies, 14(2), 120–136.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

However, future research could explore how blending traditional techniques with occasional technology-supported activities might yield even greater engagement and learning outcomes. Further studies could also investigate the long-term retention effects of traditional methods beyond the eight-week scope to evaluate vocabulary stability over extended periods. Overall, this study reaffirms the effectiveness of traditional vocabulary instruction in structured settings, highlighting its potential for developing academic vocabulary among professional learners. As educational needs evolve, understanding how to balance traditional methods with contemporary techniques remains essential for designing effective vocabulary instruction strategies that cater to diverse learner needs.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Amirian, S. M. R., & Heshmatifar, Z. (2013). A survey on vocabulary learning strategies: A case of Iranian EFL university students. Journal of Language Teaching and Research, 4(3), 636.
2. Browne, C. (2003). Vocabulary acquisition through extensive reading. Applied Linguistics, 24(1), 65–87.
3. Gairns, R., & Redman, S. (1986). Working with words: A guide to teaching and learning vocabulary. Cambridge University Press.
4. Omaar, M. (2016). Structured learning environments and their impact on vocabulary acquisition in Uzbekistan. Journal of Central Asian Studies, 14(2), 120–136.
5. Schmitt, N. (2000). Vocabulary in Language Teaching. Cambridge University Press.
6. Teng, F. (2015). Assessing the relationship between vocabulary learning strategy use and vocabulary knowledge. PASAA: Journal of Language Teaching and Learning in Thailand, 49.
7. Yakubboyeva, U. (2021). Cultural Impacts on Language Learning Strategies in Uzbekistan. Uzbek Journal of Linguistics, 15(2), 50-65.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Ergashev Rasulbek Sohib o‘g‘li**, Turan xalqaro universiteti ingliz tili o‘qituvchisi, Namangan Davlat chet tillari instituti mustaqil izlanuvchisi, [**Эргашев Расулбека Сахиба угли.** преподаватель английского языка Туран международного университета, независимый исследователь Наманганского государственного института иностранных языков.], [**Rasulbek S. Ergashev**, Professor of English at Turan International University, Independent Researcher at Namangan State Institute of Foreign Languages.]; manzil: O‘zbekiston, Namangan sh., Uychi ko'chasi, 316-uy [адрес: Узбекистан, ул. Уйчи, 316, г. Наманган], [address: Uzbekistan, 316, Uychi st., Namangan city]

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

TURKISTONDA “USULI JADID” MAKTABLARINI TASHKIL ETISH MASALALARI

© T.X. Ismailov[1]✉

[1] Urganch davlat pedagogika instituti, Urganch, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: mazkur maqolada XIX asr oxiri va XX asr boshlarida Turkistonda jadidchilik harakatining muhim qismi bo‘lgan “Usuli Jadid” maktablarini tashkil etish masalalari tahlil etilgan. Jadidlar o‘z davrida ta'lim tizimini zamonaviylashtirishga intilib, eski maktablardan farqli yangi usuldagi maktablarni ochishga katta e’tibor qaratganlar. Maqolada “Usuli Jadid” maktablarining asosiy maqsadlari, pedagogik yondashuvlari, o‘quv dasturlari va ularning jamiyatdagi ijtimoiy ta’siri yoritiladi. Shuningdek, bu maktablarni tashkil etishda uchragan to‘siqlar va qarshiliklar, shuningdek, ularning mintaqa maorif tizimiga kiritgan innovatsiyalari xususida batafsil ma’lumot berilgan.

MAQSAD: ushbu ilmiy maqolaning maqsadi Turkistonda "Usuli Jadid" maktablarini tashkil etish jarayonlarini chuqur tahlil qilish va bu jarayonda yuzaga kelgan muammolarni aniqlashdan iboratdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu ilmiy maqolada "Usuli Jadid" maktablarining tashkil etish masalalarini o‘rganishda turli metodologik yondashuvlardan foydalaniladi. Asosiy metodlar quyidagilardan iborat: **Tarixiy tahlil, siyosiy va ijtimoiy tahlil, empirik tadqiqot, komparativ tahlil.** Ushbu metodologik yondashuvlar “Usuli Jadid” maktablarining tashkil etilishi jarayonini har tomonlama o‘rganishga va bu jarayonning ijtimoiy, madaniy va tarixiy kontekstini chuqur anglashga imkon beradi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: “Usuli Jadid” maktablarini tashkil etish masalalari o‘sha davrning ijtimoiy va madaniy kontekstida o‘ziga xos o‘zgarishlarni keltirib chiqargan. Jadidlarning yangi maktablar orqali amalga oshirgan ta’lim islohotlari Turkiston jamiyatida milliy va madaniy uyg‘onish jarayoniga zamin yaratdi. Muhokama qismi ushbu ta’lim inqilobining ijobiy va salbiy jihatlarini ko‘rib chiqish, jadid maktablarining muvaffaqiyatlari va qiyinchiliklarini tahlil qilish orqali umumiy xulosalar chiqarish uchun xizmat qiladi.

XULOSA: maqolada ko‘rib chiqilgan tahlillar va tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, “Usuli Jadid” maktablari nafaqat ta’lim tizimiga, balki Turkistonning ijtimoiy va madaniy hayotiga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatgan. Ularning tajribasi hozirgi kunda ta’lim sohasidagi islohotlarda ham o‘z ahamiyatini saqlab qolmoqda. Shunday qilib, “Usuli Jadid” maktablari Turkiston tarixida o‘chmas iz qoldirgan, milliy ma’rifatparvarlik g‘oyalarini ilgari surish va zamonaviy ta’lim tizimini rivojlantirishda muhim rol o‘ynagan ta’lim muassasalaridir. Bu maktablarning

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

merosi, bugungi ta'lim jarayonlarida yangi yondashuvlarni joriy etishda ilhom manbai bo'lib qolishi, jamiyatning rivojlanishida muhim ahamiyatga ega bo'ladi.

Kalit so'zlar: usuli Jadid, jadidchilik, Turkiston, maorif, yangi usul maktablari, ta'lim islohoti, XIX asr oxiri, XX asr boshlari, ta'lim metodikasi, ijtimoiy ta'sir.

Iqtibos uchun: Ismailov T.X. Turkistonda "Usuli Jadid" maktablarini tashkil etish masalalari. // Inter education & global study. 2024. №9. B.145–156.

ВОПРОСЫ ОРГАНИЗАЦИИ ШКОЛ "УСУЛИ ДЖАДИД" В ТУРКЕСТАНЕ

© Т.Х. Исмаилов[1]✉
[1]Ургенчский государственный педагогический институт, Ургенч, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в данной статье анализируются вопросы организации школ "Усули Джадид", которые были важной частью джадидистского движения в конце XIX и начале XX века в Туркестане. Джадиды стремились модернизировать образовательную систему своего времени, уделяя большое внимание открытию новых школ, отличающихся от старых. В статье рассматриваются основные цели "Усули Джадид" школ, педагогические подходы, учебные программы и их социальное влияние на общество. Также подробно описаны препятствия и сопротивление, с которыми столкнулись эти школы в процессе организации, а также инновации, которые они внесли в региональную систему образования.

ЦЕЛЬ: цль данной научной статьи заключается в глубоком анализе процессов организации школ "Усули Джадид" в Туркестане и выявлении проблем, возникших в ходе этого процесса.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: ванной научной статье при изучении вопросов организации школ "Усули Джадид" используются различные методологические подходы. Основные методы включают в себя: исторический анализ, политический и социальный анализ, эмпирическое исследование и сравнительный анализ. Эти методологические подходы позволяют всесторонне изучить процесс организации школ "Усули Джадид" и глубже понять социальный, культурный и исторический контексты этого процесса.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: вопросы организации школ "Усули Джадид" привели к уникальным изменениям в социальном и культурном контексте того времени. Образовательные реформы, осуществленные джадидами через новые школы, стали основой для процесса национального и культурного пробуждения в обществе Туркестана. Обсуждение направлено на рассмотрение положительных и отрицательных аспектов этой образовательной революции, а также на анализ успехов и трудностей джадидских школ с целью выработки общих выводов.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: анализы и исследования, рассмотренные в статье, показывают, что школы "Усули Джадид" оказали положительное влияние не только

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

на образовательную систему, но и на социальную и культурную жизнь Туркестана. Их опыт сохраняет свою значимость и в современных образовательных реформах. Таким образом, школы "Усули Джадид" оставили неизгладимый след в истории Туркестана, сыграв важную роль в продвижении идей национального просвещения и развитии современной образовательной системы. Наследие этих школ продолжает служить источником вдохновения для внедрения новых подходов в современные образовательные процессы и имеет важное значение для развития общества.

Ключевые слова: усули Джадид, джадидизм, Туркестан, маориф, новые методические школы, образовательная реформа, конец XIX века, начало XX века, методика обучения, социальное влияние.

Для цитирования: Исмаилов Т.Х. Вопросы организации школ “Усули ДЖадид” в Туркестане. // Inter education & global study. 2024. №9. С. 145–156.

ISSUES OF ESTABLISHING “USULI JADID” SCHOOLS IN TURKESTAN

© Tokhirjon Kh. Ismailov[1]✉
[1]Urgench State Pedagogical Institute, Urganch, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: This article analyzes the issues of establishing "Usuli Jadid" schools, which were an important part of the Jadid movement in Turkestan in the late 19th and early 20th centuries. In their time, Jadids tried to modernize the education system and paid great attention to opening schools with a new method, different from the old ones. The article describes the main goals, pedagogical approaches, educational programs and their social impact in the society of "Usuli Jadid" schools. It also provides detailed information about the obstacles and resistance encountered in the establishment of these schools, as well as their innovations in the education system of the region.

AIM: The purpose of this scientific article is to deeply analyze the processes of establishing "Usuli Jadid" schools in Turkestan and identify the problems that arose in this process.

MATERIALS AND METHODS: In this scientific article, various methodological approaches are used to study the issues of organization of "Usuli Jadid" schools. The main methods are: Historical analysis, political and social analysis, empirical research, comparative analysis. These methodological approaches allow a comprehensive study of the process of establishment of "Usuli Jadid" schools and a deep understanding of the social, cultural and historical context of this process.

DISCUSSION AND RESULTS: Issues of establishment of "Usuli Jadid" schools caused unique changes in the social and cultural context of that time. The educational reforms carried out by Jadids through new schools laid the groundwork for the process of national and cultural revival in Turkestan society. The discussion part serves to review the

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

positive and negative aspects of this educational revolution, to draw general conclusions by analyzing the successes and difficulties of modern schools.

CONCLUSION: The analyzes and studies reviewed in the article show that "Usuli Jadid" schools had a positive impact not only on the education system, but also on the social and cultural life of Turkestan. Their experience is still relevant in educational reforms today. Thus, "Usuli Jadid" schools are educational institutions that have left an indelible mark in the history of Turkestan, played an important role in promoting the ideas of national enlightenment and developing the modern education system. The legacy of these schools will be a source of inspiration for the introduction of new approaches in today's educational processes, and will be important in the development of society.

Key words: Usuli Jadid, Jadidism, Turkestan, education, new method schools, educational reform, late 19th century, early 20th century, educational methodology, social influence.

For citation: Tokhirjon Kh. Ismailov. (2024) 'Issues of establishing "Usuli Jadid" schools in Turkestan', Inter education & global study, (9), pp. 145–156. (In Uzbek).

XIX asrning ikkinchi yarmi va XX asr boshlarida Turkistonda jadidchilik harakati milliy o'zlikni anglash va ma'rifatparvarlik yo'nalishida muhim rol o'ynagan. Ushbu davrda ta'lim tizimining rivojlanishi jamiyatning madaniy va ijtimoiy taraqqiyotida katta ahamiyat kasb etgan bo'lib, qadimgi ta'lim usullari yangi pedagogik yondashuvlar bilan almashtirila boshlandi. Shunday zamon o'zgarishlarida jadidlar ta'lim sohasida keng ko'lamli islohotlar o'tkazish zaruratini ilgari surdilar. Ularning asosiy maqsadi ilm-fanning rivojlanishi, savodxonlikning kengayishi va jamiyatning madaniy o'sishini ta'minlash edi.

"Usuli Jadid" maktablari aynan mana shu maqsadlarga erishish uchun yaratilgan bo'lib, ular eski maktablardan tamoman farq qiluvchi, zamonaviy o'qitish usullariga asoslangan edi. Ushbu maktablarda tabiatshunoslik, geografiya, tarix, matematika kabi dunyoviy fanlar bilan bir qatorda yangi yondashuv asosida diniy ta'lim ham berilgan. Yangi metodikalar orqali o'quvchilar mustaqil fikrlash, zamonaviy dunyoqarashni shakllantirish va hayotiy ko'nikmalarni o'zlashtirish imkoniyatiga ega bo'lgan. Biroq, "Usuli Jadid" maktablarini tashkil etish jarayoni mahalliy va mustamlakachi kuchlar tomonidan ko'plab qarshiliklarga duch kelgan.

Maqolaning kirish qismi "Usuli Jadid" maktablarining tashkil etilishi va ularning Turkiston maorif tizimidagi o'rni, jamiyatga ko'rsatgan ta'siri va bu yo'nalishda uchragan qiyinchiliklarni yoritish uchun ilmiy asos yaratishga xizmat qiladi.

Turkistonda jadidchilik harakati va "Usuli Jadid" maktablari haqida ko'plab ilmiy ishlar va adabiyotlar yaratilgan bo'lib, ularning har biri bu maktablarning ijtimoiy va madaniy ta'sirini yoritishda alohida yondashuvlarni taklif etadi. Ko'plab tadqiqotchilar jadidchilik harakatini milliy uyg'onish davrining muhim bosqichi sifatida baholaganlar va uning Turkiston xalqlarining ma'rifatparvarlik g'oyalari bilan bog'liq ekanini ko'rsatib o'tganlar.

Xususan, fitratshunos olimlarning asarlari jadid maktablarining muhim xususiyatlari, ularning ta'lim tizimiga kiritgan yangiliklari va eski maktablardan farqi haqida batafsil

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

ma’lumot beradi. Ularning fikricha, jadidlarning asosiy yutug‘i o‘quvchilarda dunyoviy bilimlarni rivojlantirishga intilishlari bo‘lgan. Ayni paytda, adabiyotlarda jadidlarning o‘z zamonasida mahalliy mustamlaka hokimiyatlari va an’anaviy ruhoniy doiralar tomonidan qanday qarshiliklarga uchraganligi ham keng yoritilgan.

Zamonaviy tadqiqotlar esa “Usuli Jadid” maktablarining o‘quv dasturlarini chuqur tahlil qilib, ularning ta’lim jarayonida qo‘llangan yangi usullar – ya’ni fonetika asosida o‘qitish, vizual ko‘rgazmalilik, va amaliy mashg‘ulotlar – bilan an’anaviy maktablar ta’lim metodikasidagi farqlarini o‘rganadi. Shuningdek, ushbu maktablarning jamiyatdagi ijtimoiy o‘zgarishlarga, milliy madaniyatning rivojlanishiga va yangi intellektual avlodni tarbiyalashga qo‘shgan hissasi ko‘plab manbalarda qayd etilgan.

Adabiyotlarda yana shuni ta’kidlash kerakki, “Usuli Jadid” maktablari faqatgina ta’lim tizimidagi islohotlar emas, balki kengroq ma’noda ijtimoiy modernizatsiyaning muhim vositasi sifatida baholangan. Bu maktablarning faoliyatini tahlil qilgan mualliflar jadidlarning ma’rifiy g‘oyalari va ularning amalga oshirish mexanizmlarini ta’riflashda turli metodologik yondashuvlarni qo‘llaydilar. Shu bois, adabiyotlarni tahlil qilish ushbu maktablarning tashkil etilishidagi siyosiy va madaniy o‘zgarishlarni yanada aniqroq tasvirlash imkonini beradi.

Jadidchilik harakatining muhim jihatlaridan biri ma’rifatparvarlik g’oyalari bilan bog’liq bo'lib, bu g’oyalar o'qitish va o'qish usullarini isloh qilish, yangi usul maktablarini tashkil etish, o'quvchilarga zamonaviy bilimlar berish va Sharq hamda G‘arb tillarini o'rgatishga qaratilgan. Jadidchilar, yangi tashkil etilgan maorif tizimi orqali shakllanayotgan yoshlarga ijobiy ta’sir ko'rsatishni maqsad qilib qo‘yganlar. Yangi usul maktablari Turkistonda jadid ma’rifatchiligining ilk qadami sifatida xizmat qilgan va bu harakat siyosiy tus olguncha o'z ahamiyatini saqlab qolgan.

XIX asr o‘rtalarida O‘rta Osiyo xalqlari ta’lim tizimi o'rta asrlardagi shakl va faoliyat xususiyatlarini saqlab qolgan, bu maktablar, madrasalar, qorixonalar, daloilxonalar va qizlar maktablaridan iborat edi.

Maktablarda o'quvchilar avval alifboni va o'qishni o'rganib, keyin fors tilida Qur’onning yettidan bir qismini ma'nosini anglatadigan “Haftiyak”ni o'qishga kirishar edi. So'ng, Qur’on suralari “Allamnashroh” ni yodlash orqali o'quvchilar savodli hisoblangan. O'qish va yozishni o'rganganlardan so'ng, o'quvchilar “Dahrul najot”, “Nasoyihul-atfol”, shariat asoslarini bayon etuvchi “Chor Kitob” kabi o'quv qo'llanmalari bilan bir qatorda Navoiy, Fuzuliy, She’roziy, Attor, Bedil, Mashrab kabi mashhur shoirlar va yozuvchilarning asarlarini o'rganishgan[12, 22].

XIX asrning 80-yillarida Turkiston, ayniqsa Sirdaryo, Farg’ona va Samarqand viloyatlarida 5 mingdan ortiq musulmon maktablari faoliyat ko'rsatgan bo'lib, ularda taxminan 46 ming o'quvchi ta'lim olgan[10, 17].

1907 yilda ular soni 7000, o‘quvchilar soni 70000 deb keltiriladi[8, 63]. 1916 yilda musulmon maktablarining soni 7650 ga yetib, o'quvchilar soni esa 110000 nafarni tashkil etdi. Ogahiy va Bayoniyning ma’lumotlariga ko'ra, XIX asr o'rtalarida Xivada 22 ta madrasa mavjud bo'lgan. Asr oxiriga kelib esa ularning soni 130 tadan oshib, ularda 9000 dan ortiq

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

talabalar ta'lim olgan. Shuningdek, masjidlar va xonaqohlar yonida 1500 dan ortiq boshlang'ich maktab faoliyat yuritgan bo'lib, u yerda 45000 dan ziyod o'quvchi ta'lim olgan.

Akademik A. Middendorf musulmon aholisi o'rtasida savodxonlikni yuqori baholagan. Biroq boshqa mustamlaka davri rus mualliflari A. Middendorf fikrlariga qarshi ma'lumotlar yozgan. Tadqiqotchi P. G. Kim bu boradagi dalillarni asossiz deb hisoblab, aholi savodxonligini 19-24 % atrofida deb belgilaydi[5].

Qizlar uchun maktablar odatda otinbibilar uyida joylashgan bo'lib, o'quvchilar soni o'g'il bolalar maktablariga nisbatan kamroq edi. Ushbu maktablarda din peshvolari, katta va o'rtahol savdogarlarning qizlari ko'pchilikni tashkil etgan. Otinbibi maktablarida asosan fors-tojik va turkiy tillaridagi asarlar asosida “Ta’limi banot”, “Muosharat odobi”, “Tarbiyali xotun” kabi sharq axloqiy madaniyatini o'z ichiga oluvchi fanlar o'qitilgan[6, 32].

O'rta Osiyodagi madrasalar ta’minoti asosan vaqf mulklari hisobidan amalga oshirilgan. Turkiston general-gubernatorligi tashkil etilgandan so'ng, madrasalar imperiya ma’muriyati nazorati va boshqaruviga o'tgan. O'quv fanlarining asosini islom huquqshunosligi va arab tili grammatikasi tashkil etgan[10, 85]. Shu bilan birga, falsafa, geometriya, matematika, geografiya, tibbiyot, kimyo kabi fanlar ham o‘qitilgan[14, 60].

Madrasada o‘qitilayotgan fanlar uch bosqichga: adno (quyi), avsat (o’rta), a’lo (yuqori) ga ajratilgan. O‘quv adabiyotlari islom olamining ko‘p asrlik madaniyatini o‘zida aks ettirgan[2].

XIX asr oxiri – XX asr boshida Turkistonda 400 ga yaqin madrasa mavjud edi[11, 37]. Jumladan, 1902 yilda Kaspiyorti viloyatida 13 ta madrasa faoliyat yuritgan. 1911 yilda esa Sirdaryo, Farg’ona va Samarqand viloyatlarida bu maktablarning soni 328 taga yetgan. Qorixonada maktabni tamomlagan 10 yoshdan katta o'g'il bolalar o'qishga qabul qilingan, va ularda Qur’on suralari yodlatilgan[3, 110]. 1892 yilda Farg‘ona viloyatida qorixonalar soni 252 ta, 1897 yilda 341 ta, 1899 yilda Samarqand, Farg‘ona va Sirdaryo viloyatlarida 333 ta bo‘lgan.

Daloilxonada yoshi katta o'quvchilar domla rahbarligida, arab tilida yozilgan “Daloilil-hayrot” – payg‘ambar Muhammad (s.a.v.) haqidagi rivoyatlar va diniy qasidalarni yod olganlar. “Daloilil-hayrot” XV asrda tuzilgan bo'lib, uning matnlari hafta kunlariga mos keladigan tarzda yod olish uchun mo'ljallangan. XX asr boshlarida o'lkada jami 10 ga yaqin daloilxona faoliyat yuritgan va u yerda 100 ga yaqin o‘quvchi ta'lim olgan.

Eski usul ta'lim tizimi bilan birga, Turkiston ziyolilari, ya'ni jadidlar yangi usul jadid maktablarini ochib, ta'lim sohasida keng miqyosda faoliyat yuritganlar. Dastlabki qadamni Ismoil Gaspirali qo'ygan. U 1893 yilda Toshkent, Samarqand va Buxoroda bo'lib, Buxoroda amir Abdulaxadni jadid maktabi ochishga ko'ndiradi. Bu maktab “Muzaffariya” nomi bilan ataladi. 1898 yilda To'qmada (Qirg'iziston) ham shunday maktab ochilgan. 1899 yilda Andijonda Shamsuddin domla, 1901 yilda Qo'qonda Saloxiddin domla, Toshkentda Munavvarqori Abdurashidxonov va Samarqandda Abduqodir Shakuriylar birinchi jadid maktablarini tashkil qilganlar. Jadidchilik harakatining yirik namoyandalari jadid maktablari uchun darsliklar ham yaratganlar, jumladan, Saidrasul Aziziyining “Ustozi avval” (1903),

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Munavvarqorining “Adibi avval” (1907), va Abdulla Avloniyning “Birinchi muallim” va “Ikkinchi muallim” (1912) darsliklari alohida e'tiborga molikdir.

Jadidlarning xalq ma'rifati uchun kurashi uch asosiy yo'nalishga qaratilgan:

1. Yangi usul maktablari tarmog'ini kengaytirish.

2. Umidli, iqtidorli yoshlarni chet elga o'qishga yuborish.

3. Turli ma'rifiy jamiyatlar tuzish va ziyolilarning kuchli firqasini tashkil etishga qaratilgan gazetalarni chop etish.

Shu dasturni amalga oshirish borasida Maxmudxo‘ja Bexbudiy, Abdurauf Fitrat, Munavvarqori Abdurashidxonov, Ubaydullaxo‘ja Asadullaxo‘jayev, Abdulla Avloniy, Abdulxamid Cho‘lpon, Polvonniyozhoji Yusupov, Bobooxun Salimov, Xudoybergan Devonov[4, 13] va boshqa ziyolilar jonbozlik ko‘rsatishdi. Yangicha o‘qitish usuli musulmon bolalariga qisqa vaqt ichida dunyoviy va diniy ta’lim berish dasturi asosida amalga oshirildi. Ushbu dasturga ko‘ra, maktablarda ta’lim ikki bosqichga bo‘lingan. Birinchi bosqich ibtidoiy qism deb ataladi va uning davomiyligi 4 yilni tashkil etadi. Ushbu bosqichni tugatgan shogirdlar eski maktabda 10 yil o‘qiganlardan yaxshiroq savodga ega bo‘lishgan. Ikkinchi bosqichni muvaffaqiyatli tamomlagan shogirdlar arabcha, forscha va turkiy tilda erkin so‘zlashib, rus tilida ham gaplasha olishgan.

Jadidlarning xalqaro aloqalari keng qamrovli bo‘lib, ular Rossiya, Turkiya, Misr va boshqa mamlakatlardagi jadidchilik oqimlari dasturlari haqida xabardor edilar va tajriba almashish uchun o‘zaro safarlar va muloqotlar o‘tkazganlar. 1905-1906 yillarda Rossiyadagi inqilobiy harakatlar Turkistonga ham ta’sir ko‘rsatdi. Faol kuchlar birlashish va jadidlar ma’rifatchilik faoliyatini faollashtirishga kirishdilar. Bu jarayon maktablarda, shuningdek, jonli matbuot faoliyatida, jumladan, ko‘plab ro‘znomalar paydo bo‘lishida ko‘rinib, namoyon bo‘ldi.

Jadid taraqqiyparvarlari tomonidan tashkil etilgan yangi usul maktablari eski maktablardan keskin farq qilar edi, chunki ularning darsxonalarida parta, doska, stol va stullar mavjud bo‘lgan. Mazkur maktablar o‘qitish uslublari bilan farqlanib, “usuli savtiya” ya’ni tovush usulidan foydalanishgan va o‘qish va yozish birga o‘rgatilgan. Shuningdek, yangi maktablarda arifmetika, tabiatshunoslik, geografiya, grammatika kabi fanlar arab va fors tillarida yangi darsliklar asosida o‘qitila boshlagan.

Jadid matbuoti sahifalarida “usuli jadid” maktablari haqida berilgan ma’lumotlar XX asr Turkiston jamiyati uchun yangilik bo‘lgan. Ushbu maktablarning jamiyat tomonidan qabul qilinishi murakkab vaziyatda kechgan, chunki an’anaviy maktab va madrasalarda tahsil olgan kishilar zamon ruhini jadid taraqqiyparvarlari kabi anglab yetmagan. Shuning uchun gazeta sahifalarida Rahmatullo Rahim “Buzuq maktab bolasi usuli jadida” maqolasida “usuli jadid” maktabini buzuq maktab deb haqorat qilgan. U bu maktabning asoschilari Behbudiy va Shakuriylarni nodonlikda ayblagan.

1908 yil 30 yanvarda “Turkiston viloyatining gazeti”da “Usuli jadid” degan tushunchaning manbasi va ma’nosi haqida yozilgan. Muallif ota-bobolarimiz qadim usulda o‘qib mullo bo‘lganini ta’kidlab, “usuli jadid”ning yangi bir bid’at ekanini bildiradi. Jadid taraqqiyparvarlari esa, o‘z navbatida, bu maktablarning ahamiyatini anglatishga harakat

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

qildilar. Behbudiy “Turkiston viloyatining gazeti” sahifalarida chop etilgan fikrlarga javob berar ekan, usuli jadid maktablari haqida bahs yuritish va uni kuzatishni taklif etdi.

Ushbu gazetaning 1908 yil 20 may sonida Imomali Bo‘ronov redaksiyaga xat yozib, ba’zi kishilar usuli jadid maktablarining mohiyatini tushunmasdan, ularni yopish tarafdori ekanligini bildirdi. U “Usuli jadid nadur?” savoliga javob berishga harakat qildi va yangi usulning e’tiqod va ibodatda yangilik emas, balki mavjud maktab va madrasalarni isloh qilish maqsadida amalga oshirilayotganini ta’kidladi. Shuningdek, muallif “usuli savtiya” haqida ma’lumot berib, bu o‘qitish usulining qulayligini ta’kidladi.

Ammo, yangi usul maktab tarafdorlari “*jadidlar*” bilan eskilik tarafdorlari “*qadimchilar*” o‘rtasidagi kurash davom etaverdi. 1907 yilda Ibrat Munavvarqori Abdurashidxon o‘g‘li taklifiga binoan Toshkentga kelgan va shu yili Mulla Husanxo‘ja domla maktabining faoliyati bilan yaqindan tanishgan. U 1907 yilda o‘z maktabini yuzaki ravishda isloh qilib, jadid maktabi deb e’lon qilgan, lekin o‘qitish eski usulda davom etgan va kitoblar zamon talablariga javob bermagan.

“Qadimchilar” yangi usul maktablarida fors va turkiy tillarda o‘qitiladigan kitoblarni qoralab, bunday materiallarni jadidlarning o‘quv dasturiga kiritganini tanqid qilgan. Bu fikrlarga javoban, Behbudiy yangi maktablarda forsiy va turkiy tillarda kitob o‘qitilishini jadidlar emas, balki qadimdan bu hududda yashovchi xalqlar amalga oshirganini ta’kidlagan. Masalan, Fuzuliy, Navoiy, Sa’diy, Hofiz, Bedil kabi mashhur shoirlar fors va turkiy tillarda ijod qilishgan.

Bu davrda matbuotda yangi maktablarning faoliyatidagi kamchiliklar haqida ham tanqidiy fikrlar bayon etilgan. 1909 yil 10 sentyabrda chop etilgan “Samarqanddan maktub” maqolasida muallif bir shaharda uchta yangi maktabning barchasining alohida uslubda, bir xil dastur asosida ishlamayotganini ta’kidlagan. U, agar Turkistondagi taxminan 50 ta yangi maktab alohida dasturlar bo‘yicha dars berishsa, bu eski maktablardan ham zararli bo‘lishini aytgan.

Behbudiy yangi usul maktablarining o‘quv dasturi yetarli darajada rivojlanmaganidan juda xavotirda bo‘lgan. 1907 yilda Mahmudxo‘ja Behbudiy Andijon, Marg‘ilon, Qo‘qon va Xo‘jandda usuli jadid maktablarining ahvoli bilan tanishib, ularning o‘quv dasturida geografiya va tarix fanlari mavjud emasligini afsus bilan qayd etgan. Qo‘qondagi maktabda Mulla Salohiddin geografiya, hisob, geometrik, va rus tilidan xabardor bo‘lsa-da, faqat tajvid darsini o‘qitayotganini ma’lum qilgan. Shunga qaramay, Behbudiy jadid maktablari “ilm diniy va olami zamoniy”ni birlashtirishga intilayotganini yozgan. 1913 yildan boshlab Farg‘ona viloyatidagi yangi usul maktablarida tabiatshunoslik va geografiya fanlari ham kiritilgan.

Yuqorida aytib o‘tilganidek, jadid taraqqiyparvarlari yangi usul maktablarini tashkil etishda mahalliy mutasiqib kuchlar bilan bir qatorda hukumatdan ham jiddiy qarshilikka duch kelishgan. Rossiya imperiyasi hukumati o‘lka xalqida yangi usul maktablarining obro‘si oshib borayotgani sababli xavotirda edi. 1909 yilda Farg‘ona viloyati o‘quv yurtlari inspektori O. Yegorov Turkistondagi rus-tuzem maktablarining holati haqida o‘tkazilgan maxsus kengashda shunday degan edi: “*Yaqin kelajakda yangi usuldagi maktablarning*

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

kengayishi va ularga nisbatan mahalliy aholi e'tiborining oshishi rus-tuzem maktablarining holatini jiddiy yomonlashtiradi"[7, 165]. Usuli savtiya maktablarining ochilishi Rossiya imperiyasi hukumati tomonidan qat'iy nazorat ostiga olinadi. 1909 yilda Turkiston o'quv okrugi qoshida tuzilgan maxsus komissiya tomonidan ishlab chiqilgan "*Farmoyish*"ga asosan, bunday maktablarni ochish uchun maxsus ruxsatnoma olish zarur edi. Maktab ochish va unda dars berish faqat siyosiy jihatdan ishonchli shaxslarga berilishi belgilangan edi va har bir maktab qaysi millat bolalari uchun tashkil etilgan bo'lsa, muallimlar ham o'sha millatga mansub bo'lishi kerak edi. Bundan tashqari, mazkur maktablarda faqat Rossiyada senzura ruxsati bilan chop etilgan kitoblar asosida o'qitish ruxsat etilgan, bu esa Turkiyada nashr etilgan darsliklardan foydalanishni taqiqlagan. Shuningdek, bu maktablar ro'yxatga olinishi talab etilgan va ro'yxatdan o'tmagan maktablarning faoliyat ko'rsatishiga yo'l qo'yilmagan[7, 167]. Farmoyishda o'quvchilar qaysi millatga mansub bo'lsa, muallim ham o'sha millatdan bo'lishi kerakligi ta'kidlangan. Bu, asosan, tatarlar tomonidan ochilgan maktablarni yopish maqsadini ko'zlagan. Natijada, yangi maktablar soni sezilarli darajada kamayib ketdi.

1915 yil 5 va 8 noyabrda Chor hukumatining bosh gazetasi "*Turkiston viloyati*" gazetasida rus-tuzem maktablari va yangi usul maktablarining o'quv dasturlari taqqoslanib berilgan[13]. Bu bilan gazeta "*ushbu ikki xil maktablarning ta'limi xususida musulmon bolalarning otalari to'g'ri va ravshanroq bilmaydur va ham o'zlarining bolalarni qaysi tariqada maktabga ta'lim chun bermoq kerak deb yaxshi bilmaydurlar*", deb ota -onalarga "*to'g'ri*" ko'rsatma berishni maqsad qilgan va rus-tuzem maktablarining ustunligini ko'rsatmoqchi bo'lgan. Ikkala maktabda o'qish muddati 6 yilni tashkil etadi, shundan 4 yili ibtidoiy sinflarda, 2 yili esa rashidiya sinflarida ta'lim berishga alohida e'tibor qaratilgan. Gazeta, o'z navbatida, "sartiya xalqining bolalariga rus-tuzem maktabi ko'proq ma'qul bo'ladi, chunki unda ta'lim toza sartiya tilida beriladi va turli fanlar bo'yicha Rusiya tilini o'rganish va bilish imkoniyati mavjud" deb, mahalliy aholini bolalarini rus-tuzem maktablariga berishni "tavsiya" qiladi. Shuningdek, unda rus-tuzem maktablarida o'qiyotgan bolalarga diniy bilimlar ham yetarlicha berilishini ta'kidlaydi. Agar diniy bilimlarni ko'proq bilishni xohlasa, unda o'zi mustaqil ravishda kitoblardan o'qib olishi mumkin, aksincha rus tilini bilmasa, dunyoviy ilmlarni ko'paytirishga qodir bo'lmaydi[13], ya'ni go'yoki o'zlarini xalq g'amxo'ri va jonkuyari qilib ko'rsatishadi.

"Usuli Jadid" maktablarini tashkil etish masalalari o'sha davrning ijtimoiy va madaniy kontekstida o'ziga xos o'zgarishlarni keltirib chiqargan. Jadidlarning yangi maktablar orqali amalga oshirgan ta'lim islohotlari Turkiston jamiyatida milliy va madaniy uyg'onish jarayoniga zamin yaratdi. Muhokama qismi ushbu ta'lim inqilobining ijobiy va salbiy jihatlarini ko'rib chiqish, jadid maktablarining muvaffaqiyatlari va qiyinchiliklarini tahlil qilish orqali umumiy xulosalar chiqarish uchun xizmat qiladi.

Birinchidan, "Usuli Jadid" maktablarining ijobiy ta'siri shundaki, ular o'quvchilarga zamonaviy fanlarni o'rgatish va ularga tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini singdirishga intilgan. Bu maktablar bolalarning faqat diniy bilimlarini emas, balki dunyoviy bilimlarni ham mukammal egallashlarini ta'minlashni maqsad qilgan. Yangi pedagogik usullar, masalan,

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

vizual va amaliy ta’lim metodlarining joriy etilishi o‘quvchilarning o‘quv jarayoniga qiziqishini oshirgan. Shuningdek, jadid maktablari qiz bolalarning ham ta’lim olishini qo‘llab-quvvatlab, ularning jamiyatdagi o‘rnini mustahkamlashga hissa qo‘shgan.

Ammo “Usuli Jadid” maktablarini tashkil etish jarayoni murakkabliklardan holi bo‘lmagan. Mahalliy mustamlaka hokimiyatlari bu maktablarni shubha va xavotir bilan qabul qilgan, chunki ular jadidlar tomonidan ilgari surilayotgan milliy uyg‘onish g‘oyalarini siyosiy tahdid sifatida ko‘rgan. Shu bilan birga, ba’zi mahalliy ruhoniylar ham an’anaviy ta’lim usullari va qadriyatlariga zarar yetkazilishi mumkinligidan qo‘rqib, bu maktablarga qarshi chiqqan. Bu qarshiliklar “Usuli Jadid” maktablarining tarqalishiga to‘sqinlik qilgan, ammo jadidlarning qat’iyati va g‘ayrati tufayli islohotlar davom ettirildi.

Muhokama davomida jadid maktablarining Turkiston jamiyatida qoldirgan merosi haqida ham to‘xtalib o‘tish muhim. Ular milliy ongni shakllantirish, ma’rifatparvarlik g‘oyalarini yoyish va jamiyatni zamonaviy ilm-fan yo‘nalishida rivojlantirishda asosiy rol o‘ynagan. Ushbu maktablarning tajribasi, hozirgi zamonaviy ta’lim tizimini shakllantirishda ham o‘z ahamiyatini yo‘qotmagan, aksincha, bugungi kun o‘qituvchilari uchun ma’rifiy va metodik ilhom manbai bo‘lib qolmoqda. Shu tariqa, jadidlarning ta’lim sohasidagi sa’y-harakatlari mintaqaning ta’lim va madaniyat tarixida o‘chmas iz qoldirdi.

Turkistonda “Usuli Jadid” maktablarining tashkil etilishi jadidchilik harakatining muhim bosqichini ifodalaydi va bu jarayon zamonaviy ta’lim tizimini shakllantirishda katta ahamiyatga ega bo‘lgan. Ushbu maktablar orqali o‘quvchilar faqat diniy bilimlar bilan cheklanmay, balki zamonaviy fanlar va dunyoviy bilimlarni ham o‘zlashtirish imkoniyatiga ega bo‘ldilar. Jadidlar tomonidan joriy etilgan yangi pedagogik yondashuvlar va o‘qitish metodlari nafaqat o‘quvchilarni savodli qilish, balki ularning mustaqil fikrlash qobiliyatlarini ham rivojlantirishga xizmat qilgan.

Shu bilan birga, “Usuli Jadid” maktablarining faoliyati ko‘plab qiyinchiliklarga duch keldi. Mahalliy mustamlaka hokimiyatlari va an'anaviy ruhoniylar tomonidan ko‘rsatilgan qarshiliklar jadidchilik g‘oyalarining tarqalishini murakkablashtirdi. Biroq, jadidlarning qat’iyati va jamoatchilik qo‘llab-quvvatlashi tufayli, bu maktablar o‘z faoliyatini davom ettirdi va Turkiston jamiyatida ma’rifatparvarlik ruhini mustahkamladi.

Maqolada ko‘rib chiqilgan tahlillar va tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, “Usuli Jadid” maktablari nafaqat ta’lim tizimiga, balki Turkistonning ijtimoiy va madaniy hayotiga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatgan. Ularning tajribasi hozirgi kunda ta’lim sohasidagi islohotlarda ham o‘z ahamiyatini saqlab qolmoqda. Shunday qilib, “Usuli Jadid” maktablari Turkiston tarixida o‘chmas iz qoldirgan, milliy ma’rifatparvarlik g‘oyalarini ilgari surish va zamonaviy ta’lim tizimini rivojlantirishda muhim rol o‘ynagan ta’lim muassasalaridir. Bu maktablarning merosi, bugungi ta’lim jarayonlarida yangi yondashuvlarni joriy etishda ilhom manbai bo‘lib qolishi, jamiyatning rivojlanishida muhim ahamiyatga ega bo‘ladi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Abdullayev, A. (1998). *Turkistonda jadidchilik harakati: tarixi va tarbiya*. Toshkent:

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi.
2. Bendrikov K.E. “Очерки по истории народного образования в Туркестане (1865-1924гг.)” asarida “Shamsiya” (formal mantiq kitobi) va unga sharhlar XIII asrda, “Aqoid” – musulmon din aqidalarini bayon etuvchi kitob XII asrda, “Mantiq Tahzib” – mazmunida yunon falsafasining arabcha talqinini o‘zida mujassam etuvchi dialektika kitobi - XVI asrda, Shariat – Qur'on va muqaddas rivoyatlar asosida bayon qilingan diniy, fuqarolik, jinoiy va boshqa davlat, jamiyat qonun qoidalari hamda xususiy axloq normalari to‘plami VIII – IX asrlarda tuzilganligi keltirib o‘tadi.
3. O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi. 11-jild. – Toshkent: Davlat milliy nashriyoti, 2005. – B. 110.Айтмамбетов Д.А. Дореволюционные школы в Киргизии. – Фрунзе: Илим, 1961. – С. 35.
4. Sayyora Samandar, Umid Bekmuhammad "Xorazm jadid namoyandalari: hayoti, faoliyati va adabiy merosi" (Monografiya) “Milleniumus print” nashriyoti Urganch – 2024. 13 b.
5. Kim P.G. Uydirma va haqiqat // O‘zbekiston adabiyoti va san'ati. – 1989 yil 29 oktyabr.
6. Nazimov A. Qizlar tarbiyasi. – Toshkent: Kamalak, 1994. – B. 64; Olimat ul-banot. Muosharat odobi. – Toshkent: Mehnat, 1997. – B. 32.
7. Исхаков Ф. Национальная политика царизма в Туркестане (1867-1917). – Ташкент: Фан, 1997. – С. 167.
8. Остроумов Н.П. Народное образование. Мусульманские мактабы и русско-туземные школы в Туркестанском крае. Т., 1889 // Туркестанский сборник. Т. 418. – С. 63.
9. Махкамова Н. К вопросу об уровне просвещенности и культурного развития среднеазиатских государств XIX – начале XX века // Ўзбекистон тарихи, 2000. – №1-2. – С. 17.
10. Махкамова Н.Р. Социально-нравственные и духовные процессы в Узбекистанском обществе конца XIX – начала XX вв. // Общественное мнение. Права человека. – Тошкент, 2001, №2(14). – С. 85-91.
11. Муминов И.М. Избранные произведения в 4-х томах. – Ташкент, 1976, Т.2. – С. 37.
12. Салижанова Г.Ф. Учебно-просветительские очаги в Туркестане, их общественное значение (конец XIX – начало XX вв.). Автореф. дисс. … канд. ист. наук. – Ташкент, 1998. С. 22.
13. Сравнение программ русско-туземных школ и новометодных мактабов. // Туркистон вилоятининг газети. 1915, №84, 85.
14. Шамсутдинов Р., Расулов Б. Туркистон мактаб ва мадрасалари тарихи. – Андижон: Мерос, 1994. – Б. 60.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Ismailov Tohirjon Xushnudbek o‘g‘li, Urganch davlat pedagogika instituti mustaqil tadqiqotchisi, [**Исмаилов Тоҳиржон Хушнудбек ўғли**, Независимый научный сотрудник Ургенчского государственного педагогического института], [**Ismailov Tokhirjon Khushnudbek uhli**, Independent researcher of Urganch State Pedagogical Institute]; manzil: O‘zbekiston, Urganch sh., Gurlan ko'chasi, 1A-uy [адрес: Узбекистан, Ургенч, ул. Гурлан, 1A], [address: Uzbekistan, 1A, Gurlan st., Urgench city] E-mail: ismailovtohir4349@gmail.com ; ORCID: https://orcid.org/0000-0002-8571-3653

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Original paper

OLIY TA'LIM JARAYONIDA MUSIQA TA'LIMI O'QUV JARAYONINI RIVOJLANTIRISH

© Z.K. Hojiyeva[1]✉
[1]Andijon davlat universiteti, Andijon, O'zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: mazkur maqolada oliy ta'lim muassasalarida musiqa ta'limi o'quv jarayonini rivojlantirish masalalari tahlil etiladi. Musiqa ta'limida zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish, ta'lim jarayonini innovatsion usullar bilan takomillashtirish va o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan strategiyalar ko'rib chiqiladi. Shuningdek, maqolada musiqa ta'limi dasturlarini shakllantirishda madaniy meros va an'anaviy musiqa elementlarini saqlashning ahamiyati ham yoritilgan. O'quv jarayonining samaradorligini oshirish yo'llari va yangi pedagogik yondashuvlar asosida talabalarning musiqiy bilim va ko'nikmalarini chuqurlashtirish bo'yicha tavsiyalar beriladi.

MAQSAD: mazkur maqolaning maqsadi oliy ta'lim muassasalarida musiqa ta'limi o'quv jarayonini rivojlantirishning zamonaviy usullari va pedagogik texnologiyalarini o'rganish, musiqa ta'limini takomillashtirishga qaratilgan innovatsion yondashuvlarni tahlil qilishdan iborat. Shuningdek, maqolada musiqa ta'limi jarayonida talabalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish, an'anaviy va zamonaviy musiqiy bilimlarni uyg'unlashtirish orqali o'quv jarayonining samaradorligini oshirish bo'yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqish ko'zda tutilgan.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu ilmiy maqolada oliy ta'limda musiqa ta'limi o'quv jarayonini rivojlantirish bo'yicha tadqiqot ishlari amalga oshirishda turli xil ilmiy-metodik yondashuvlar qo'llanildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: tadqiqot davomida talabalarning musiqa fanlariga bo'lgan qiziqishini oshirish uchun faol o'qitish metodlari, jumladan, interaktiv darslar, loyiha uslubi va amaliy mashg'ulotlar samarali natijalar bergani qayd etildi. Shu bilan birga, musiqa ta'limida madaniy meros va an'anaviy musiqaning o'rni muhimligi tasdiqlandi. Milliy musiqa elementlarini o'quv dasturlariga integratsiya qilish talabalar ongida madaniy qadriyatlarni shakllantirishga yordam beradi va milliy o'zlikni mustahkamlaydi.

XULOSA: oliy ta'lim muassasalarida musiqa ta'limi o'quv jarayonini rivojlantirish zamonaviy pedagogik texnologiyalar va innovatsion yondashuvlarni qo'llash orqali talabalar ijodiy qobiliyatlarini kengaytirish, ularning musiqiy saviyasini oshirish hamda milliy va madaniy qadriyatlarni mustahkamlashda muhim o'rin tutadi. Tadqiqot natijalari ko'rsatganidek, interaktiv dars metodlari, masofaviy ta'lim imkoniyatlari va amaliy

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

mashg‘ulotlarning ta'lim jarayoniga integratsiya qilinishi talabalar bilimini yanada samarali shakllantirishga yordam beradi.

Kalit so'zlar: musiqa ta’limi, oliy ta’lim, pedagogik texnologiyalar, o‘quv jarayoni, ijodiy qobiliyatlar, madaniy meros, innovatsiyalar.

Iqtibos uchun: Hojiyeva Z.K. Oliy ta’lim jarayonida musiqa ta’limi o‘quv jarayonini rivojlantirish. // Inter education & global study. 2024. №9. B.157–163.

РАЗРАБОТКА ПРОГРАММЫ МУЗЫКАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ПРОЦЕССЕ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

© З.К. Хаджиева[1]✉
[1] Андижанский государственный университет, Андижан, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в данной статье анализируются вопросы развития образовательного процесса музыкального образования в высших учебных заведениях. Рассмотрены стратегии, направленные на использование современных педагогических технологий в музыкальном образовании, совершенствование учебного процесса инновационными методами, развитие творческих способностей учащихся. Также в статье подчеркивается важность сохранения культурного наследия и элементов традиционной музыки при формировании программ музыкального образования. Даны рекомендации по углублению музыкальных знаний и умений учащихся, основанные на путях повышения эффективности учебного процесса и новых педагогических подходах.

ЦЕЛЬ: целью данной статьи является изучение современных методов и педагогических технологий развития учебного процесса музыкального образования в высших учебных заведениях, анализ инновационных подходов, направленных на совершенствование музыкального образования. Также в статье предусмотрено развитие творческих способностей учащихся в процессе музыкального образования, разработка предложений и рекомендаций по повышению эффективности образовательного процесса за счет объединения традиционных и современных музыкальных знаний.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в данной научной статье были использованы различные научно-методические подходы при проведении исследования развития образовательного процесса музыкального образования в высшей школе.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: в ходе исследования было отмечено, что активные методы обучения, включающие интерактивные уроки, метод проектов и практические занятия, дали эффективные результаты по повышению интереса учащихся к музыке. При этом была подтверждена важность культурного наследия и традиционной музыки в музыкальном образовании. Интеграция элементов национальной музыки в образовательные программы способствует формированию

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

культурных ценностей в сознании учащихся и укрепляет национальную идентичность.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: развитие учебного процесса музыкального образования в высших учебных заведениях за счет использования современных педагогических технологий и инновационных подходов играет важную роль в расширении творческих способностей студентов, повышении их музыкального уровня, укреплении национальных и культурных ценностей. Как показывают результаты исследования, интеграция интерактивных методов обучения, возможностей дистанционного обучения и практик в учебный процесс способствует более эффективному формированию знаний учащихся.

Ключевые слова: музыкальное образование, высшее образование, педагогические технологии, образовательный процесс, творческие способности, культурное наследие, инновации.

Для цитирования: Хаджиева З.К. Разработка программы музыкального образования в процессе высшего образования. // Inter education & global study. 2024. №9. С. 157–163.

DEVELOPMENT OF THE CURRICULUM OF MUSIC EDUCATION IN THE PROCESS OF HIGHER EDUCATION

© Zamirakhan K. Khojieva[1]✉
[1]Andijan State University, Andijan, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: this article analyzes the issues of developing the educational process of music education in higher educational institutions. Strategies aimed at using modern pedagogical technologies in music education, improving the educational process with innovative methods, and developing students' creative abilities are considered. The article also highlights the importance of preserving cultural heritage and elements of traditional music in the formation of music education programs. Recommendations for deepening students' musical knowledge and skills are given based on ways to increase the effectiveness of the educational process and new pedagogical approaches.

AIM: the purpose of this article is to study modern methods and pedagogical technologies of developing the educational process of music education in higher educational institutions, to analyze innovative approaches aimed at improving music education. Also, the article envisages the development of creative abilities of students in the process of music education, the development of suggestions and recommendations for increasing the effectiveness of the educational process by combining traditional and modern musical knowledge.

MATERIALS AND METHODS: in this scientific article, various scientific-methodical approaches were used in conducting research on the development of the educational process of music education in higher education.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

DISCUSSION AND RESULTS: during the research, it was noted that active teaching methods, including interactive lessons, project method and practical exercises, gave effective results to increase students' interest in music. At the same time, the importance of cultural heritage and traditional music in music education was confirmed. Integrating elements of national music into educational programs helps to form cultural values in the minds of students and strengthens national identity.

CONCLUSION: the development of the educational process of music education in higher education institutions, through the use of modern pedagogical technologies and innovative approaches, plays an important role in expanding the creative abilities of students, increasing their musical level, and strengthening national and cultural values. As the results of the research show, the integration of interactive teaching methods, distance learning opportunities and practical training into the educational process helps to form students' knowledge more effectively.

Key words: music education, higher education, pedagogical technologies, educational process, creative abilities, cultural heritage, innovations.

For citation: Zamirakhan K. Khojieva (2024) 'Development of the curriculum of music education in the process of higher education', Inter education & global study, (9), pp. 157–163. (In Uzbek).

Oliy ta'lim tizimida musiqa ta'limi o'quv jarayoni zamonaviy jamiyat ehtiyojlariga mos keluvchi mutaxassislarni tayyorlashda muhim ahamiyat kasb etadi. XXI asrda ta'lim jarayonining uzluksiz rivojlanishi va globallashuv ta'sirida musiqa ta'limiga bo'lgan talab ham ortib bormoqda. Oliy ta'lim muassasalarida musiqa o'qitish jarayonini takomillashtirish, innovatsion texnologiyalardan foydalanish hamda an'anaviy musiqa merosini saqlab qolish bugungi kunda dolzarb masalalardan biridir.

Zamonaviy musiqa ta'limi nafaqat nazariy bilimlar berish, balki talabalarni ijodiy fikrlashga, musiqiy asarlarni chuqur tahlil qilishga va ijrochilik mahoratlarini rivojlantirishga qaratilgan. Shu bilan birga, musiqa ta'limining o'ziga xosligi uning talabalarning ma'naviy rivojlanishiga, estetik tafakkuriga va madaniy ongiga ta'sir ko'rsatishida namoyon bo'ladi. Shuning uchun oliy ta'lim tizimida musiqa ta'limini rivojlantirish, yangi pedagogik yondashuvlar va o'quv dasturlarini joriy etish zarurati paydo bo'lmoqda.

Metodlar:

Ushbu ilmiy maqolada oliy ta'limda musiqa ta'limi o'quv jarayonini rivojlantirish bo'yicha tadqiqot ishlari amalga oshirishda turli xil ilmiy-metodik yondashuvlar qo'llanildi. Bunda quyidagi metodlardan foydalanildi:

1. Teoretik tahlil metodi – musiqa ta'limi va pedagogik texnologiyalar bo'yicha mavjud ilmiy-adabiyotlar va tadqiqot manbalarining nazariy jihatlarini o'rganish, ta'limda qo'llanilayotgan ilg'or tajribalarni tahlil qilish orqali umumlashtirish.

2. Eksperimental tadqiqot metodi – musiqa ta'limi o'quv jarayonida innovatsion usullarni sinovdan o'tkazish va talabalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish samaradorligini amaliy tajribalar asosida baholash.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

3. Taqqoslash va solishtirish metodi – boshqa mamlakatlar va milliy ta’lim tizimidagi musiqa o‘qitish metodlarini qiyoslash, ularning afzallik va kamchiliklarini aniqlash.

4. Sotsiologik tadqiqot metodi – talabalar va o‘qituvchilar orasida so‘rovnoma va intervyular o‘tkazish orqali ularning musiqa ta’limi o‘quv jarayonidagi ehtiyojlari va qarashlarini aniqlash[2; 45].

Ushbu metodlar yordamida oliy ta'limda musiqa ta'limini yanada rivojlantirish yo‘llari aniqlandi va ta'lim jarayonini takomillashtirish bo‘yicha ilmiy asoslangan xulosalar ishlab chiqildi.

Musiqa ta’limi bo‘yicha amalga oshirilgan ilmiy tadqiqotlar va adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, zamonaviy pedagogika fanida musiqa ta’limini rivojlantirish muammosi jiddiy o‘rganilmoqda. Xususan, ko‘plab olimlar va tadqiqotchilar musiqa ta’limi jarayonida pedagogik texnologiyalarni qo‘llash, innovatsion yondashuvlarni rivojlantirish va milliy madaniyatni saqlashning ahamiyatiga urg‘u bermoqda[1; 134].

Birinchidan, adabiyotlarda oliy ta'lim muassasalarida musiqa o‘qitishda interfaol metodlardan foydalanishning samaradorligi qayd etilgan. Xorijiy olimlarning tadqiqotlarida musiqiy ta’limning zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uyg‘unlashuvi, masalan, multimediya vositalari va raqamli resurslardan foydalanish o‘quvchilarning musiqiy saviyasini oshirishda ijobiy natijalar berishi ko‘rsatilgan. Ushbu texnologiyalar o‘quv jarayonini yanada jonli va interaktiv holga keltiradi, bu esa talabalarni o‘qishga bo‘lgan qiziqishini oshiradi.

Ikkinchidan, milliy va xalqaro adabiyotlarda musiqa ta’limining madaniy merosni saqlab qolishdagi o‘rni keng muhokama qilinmoqda. Ayniqsa, milliy musiqa va an’anaviy qadriyatlarni o‘qitish orqali yosh avlodni madaniy ong va o‘zlikni anglashga yo‘naltirishning muhimligi ta’kidlangan. Bu borada O‘zbekiston olimlari tomonidan milliy musiqa janrlarini ta’lim jarayoniga integratsiya qilish bo‘yicha qator amaliy tavsiyalar berilgan.

Uchinchidan, adabiyotlarda musiqa ta’limida talabalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishning zarurati qayd etilgan. Pedagogika olimlari ijodiy yondashuvlar orqali o‘quvchilarning musiqiy asarlarni ijro etish va tahlil qilish qobiliyatlarini rivojlantirish muhimligini ko‘rsatmoqda. Musiqa ta’limida loyihaviy faoliyat va amaliyotga asoslangan metodlar samarali natijalar berishi ilmiy tadqiqotlarda tasdiqlangan.

To‘rtinchidan, adabiyotlarda musiqa ta’limini rivojlantirishning o‘qituvchilarning malakasi bilan chambarchas bog‘liq ekanligi ta’kidlangan. Talabalarga zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo‘llab bilim berish uchun o‘qituvchilarning malakasini oshirish va innovatsion metodlarni amaliyotga tatbiq qilish muhim ekani qayd etilgan[4; 12].

Shunday qilib, adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, oliy ta’lim jarayonida musiqa ta’limini rivojlantirish uchun zamonaviy pedagogik texnologiyalar, milliy madaniyatni saqlash va ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish ustuvor yo‘nalishlar sifatida e’tirof etilmoqda. Ushbu adabiy manbalar musiqa ta’limini samarali tashkil etish uchun ilmiy asos bo‘lib xizmat qiladi va ta’lim jarayonini takomillashtirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Muhokama va natijalar:

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Oliy ta’lim muassasalarida musiqa ta’limi o‘quv jarayonini rivojlantirish borasida olib borilgan tadqiqotlar va amaliy tajribalar shuni ko‘rsatadiki, zamonaviy pedagogik texnologiyalarning musiqa o‘qitish jarayoniga joriy etilishi o‘quvchilarning ijodiy qobiliyatlari va musiqiy bilimlarini sezilarli darajada oshiradi[3; 69]. O‘quv jarayonida innovatsion yondashuvlar va texnologiyalar qo‘llanilishi orqali talabalar nafaqat nazariy bilimlarga ega bo‘ladi, balki ular ijrochilik ko‘nikmalarini mustahkamlaydi, musiqiy asarlarni tahlil qilish va ifoda etish qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Tadqiqot davomida talabalarning musiqa fanlariga bo‘lgan qiziqishini oshirish uchun faol o‘qitish metodlari, jumladan, interaktiv darslar, loyiha uslubi va amaliy mashg‘ulotlar samarali natijalar bergani qayd etildi. Shu bilan birga, musiqa ta’limida madaniy meros va an'anaviy musiqaning o‘rni muhimligi tasdiqlandi. Milliy musiqa elementlarini o‘quv dasturlariga integratsiya qilish talabalar ongida madaniy qadriyatlarni shakllantirishga yordam beradi va milliy o‘zlikni mustahkamlaydi[6; 47].

Eksperimental tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, oliy ta’lim jarayonida musiqa ta’limi o‘quv dasturlarini yangilash va amaliyotga innovatsion usullarni joriy etish, o‘qituvchilar malakasini oshirish orqali ta’lim samaradorligini sezilarli darajada oshirish mumkin. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, musiqa ta’limini rivojlantirishning samarali yo‘nalishlari quyidagilar:

1. Zamonaviy texnologiyalarni joriy etish – masofaviy ta’lim platformalari va multimedia vositalaridan foydalanish orqali o‘quv jarayonini interaktivlashtirish.

2. Ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish – talabalar o‘rtasida musiqiy ijodiy loyihalar va musobaqalarni tashkil qilish.

3. An’anaviy musiqa va madaniy merosni integratsiya qilish – milliy musiqiy asarlarni o‘qitish jarayoniga kengroq jalb qilish[7; 11].

Tadqiqot natijalari oliy ta’lim muassasalarida musiqa ta’limi o‘quv jarayonini rivojlantirishning dolzarb ekanligini va bu borada innovatsion yondashuvlarni qo‘llash ta’lim samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega ekanligini tasdiqlaydi.

Xulosa. Oliy ta’lim muassasalarida musiqa ta’limi o‘quv jarayonini rivojlantirish zamonaviy pedagogik texnologiyalar va innovatsion yondashuvlarni qo‘llash orqali talabalar ijodiy qobiliyatlarini kengaytirish, ularning musiqiy saviyasini oshirish hamda milliy va madaniy qadriyatlarni mustahkamlashda muhim o‘rin tutadi. Tadqiqot natijalari ko‘rsatganidek, interaktiv dars metodlari, masofaviy ta’lim imkoniyatlari va amaliy mashg‘ulotlarning ta'lim jarayoniga integratsiya qilinishi talabalar bilimini yanada samarali shakllantirishga yordam beradi.

Shuningdek, musiqa ta’limi dasturlarini shakllantirishda milliy musiqa va an’anaviy madaniy elementlarni saqlab qolish, ularni zamonaviy ta’lim jarayonida qo‘llash yosh avlodning milliy o‘zlik va madaniy merosga hurmat bilan qarashini kuchaytiradi. Innovatsion metodlar va an'anaviy musiqaning uyg‘unligi oliy ta’limda musiqa ta’limi sifatini oshirishning asosiy omili sifatida qaraladi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Mazkur tadqiqot oliy ta’lim muassasalarida musiqa ta’limi jarayonini yanada rivojlantirish uchun ilmiy asoslangan tavsiyalar beradi hamda kelgusidagi izlanishlar uchun metodologik yo‘nalishlarni belgilaydi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Abdullaeva, G. (2021). Musiqa ta’limida innovatsion texnologiyalarni qo‘llashning ahamiyati**.** Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi.
2. Axmedov, R. (2019). Musiqa pedagogikasi va madaniy merosni saqlash masalalari**.** Toshkent: Fan va Texnologiya nashriyoti.
3. Brown, A. R. (2016). Digital Media in Music Education: Creative Pedagogy and Practice**.** New York: Routledge.
4. Dewey, J. (1916). Demokratiya va ta'lim: Ta'lim falsafasi**.** Nyu-York: The Macmillan Company.
5. Jones, P., & Burnard, P. (2019). Musiqa ta’limida ijodiy pedagogika**.** London: Routledge.
6. Mirzaev, O. (2017). O‘zbekiston musiqa san’ati va madaniy merosining ta’limdagi o‘rni**.** Toshkent: O‘zbekiston musiqa akademiyasi nashriyoti.
7. Poskryakov, A. A. (2018). Innovatsion ong va ta’lim jarayonlarida ijodiy yondashuvlar**.** Moskva: Pedagogika nashriyoti.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Hojieva Zamiraxon Kuchkarovna**, Andijon davlat universiteti o‘qituvchisi, [**Ходжиева Замирахан Кучкаровна,** преподаватель Андижанского государственного университета], [**Zamirakhan K. Khojieva**, Teacher of Andijan State University]; manzil: O‘zbekiston, Andijon sh., Universitet ko'chasi, 129-uy [адрес: Узбекистан, Андижанский район, ул. Университетская, 129], [address: Uzbekistan, Andijan district, University street, 129] E-mail: zamirah@gmail.com Orcid: 0000-0003-4733-0911

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Original paper

O‘QITUVCHILARNING KASBIY MOTIVATSION FAOLIYATI – PEDAGOGIK MADANIYATNING BIR BO‘LAGI SIFATIDA

© F.B. Umarova[1]✉

[1]O’zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti, Samarqand, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: mazkur maqolada o‘qituvchilarning kasbiy motivatsion faoliyati pedagogik madaniyatning ajralmas qismi sifatida ko‘rib chiqiladi. O‘qituvchi faoliyatidagi motivatsiya uning pedagogik yondashuvi, o‘quvchilarga nisbatan munosabati va kasbiy o‘sishida muhim ahamiyat kasb etadi. Motivatsion omillar o‘qituvchining kasbiy o‘sishi, samaradorligini oshirishi va o‘quv jarayonining sifatiga ijobiy ta'sir ko‘rsatadi. Shuningdek, o‘qituvchilarning motivatsion faolligi ularning ta’lim jarayonidagi innovatsion texnologiyalardan foydalanish qobiliyatini shakllantiradi. Ushbu maqolada motivatsiyaning pedagogik madaniyat bilan bog‘liq jihatlari, motivatsion yondashuvlar va o‘qituvchi faoliyatining muvaffaqiyatli tashkil etilishida ularning ahamiyati tahlil etiladi.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning maqsadi o‘qituvchilarning kasbiy motivatsiyasini o‘rganish va uning pedagogik madaniyatga ta’sirini aniqlashdan iborat bo‘lib, bu jarayonda motivatsiya omillari va ularni rag‘batlantirish yo‘llari tahlil qilinadi.

MATERIALLAR VA METODLAR: o‘qituvchilarning kasbiy motivatsion faoliyati – pedagogik madaniyatning bir bo‘lagi sifatida o‘rganish tadqiqoti amaliy tadqiqotlar, suhbatlar va sinf kuzatuvlaridan foydalangan holda sifatli yondashuvni qo'llaydi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: o‘qituvchining kasbiy motivatsion faoliyati uning pedagogik madaniyatining ajralmas qismi hisoblanadi. Motivatsiyaga ega bo‘lgan o‘qituvchi doimiy ravishda o‘z ustida ishlaydi, kasbiy bilim va ko‘nikmalarini takomillashtiradi, bu esa ta’lim sifatini oshiradi. Shuning uchun ham ta’lim muassasalarida o‘qituvchilarning motivatsiyasini oshirishga katta e’tibor qaratish zarur.

XULOSA: o‘qituvchining kasbiy motivatsiyasi va pedagogik madaniyati o‘zaro uzviy bog‘liqdir. Motivatsiyaga ega bo‘lgan o‘qituvchi ta’lim jarayonida katta yutuqlarga erishadi, o‘quvchilarga ta’sirchan ta’lim va tarbiya bera oladi. Shuning uchun ta’lim tizimida o‘qituvchilarning kasbiy motivatsiyasini oshirish bo‘yicha uzluksiz ish olib borilishi muhimdir.

Kalit so'zlar: o‘qituvchi motivatsiyasi,kasbiy motivatsiya, pedagogik madaniyat, o‘qituvchining kasbiy o‘sishi,motivatsion faoliyat,ta'lim jarayoni,innovatsion texnologiyalar, pedagogik yondashuv, o‘qituvchining samaradorligi, ta'lim sifati, motivatsion omillar, kasbiy mahorat, pedagogik innovatsiyalar, motivatsion yondashuvlar, kasbiy kompetensiyalar.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Iqtibos uchun: Umarova. F.B. O‘qituvchilarning kasbiy motivatsion faoliyati – pedagogik madaniyatning bir bo‘lagi sifatida. // Inter education & global study. 2024. №9. B.164–170.

ПРОФЕССИОНАЛЬНО-МОТИВАЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ УЧИТЕЛЕЙ КАК ЧАСТЬ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

© Ф.Б. Умарова[1]✉
[1]Узбекско-Финский педагогический институт, Самарканд, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: профессиональная мотивационная деятельность педагогов рассматривается как неотъемлемая часть педагогической культуры. Мотивация в работе учителя важна в его педагогическом подходе, отношении к ученикам и профессиональном росте. Мотивационные факторы положительно влияют на профессиональный рост учителя, повышая его эффективность и качество образовательного процесса. Также мотивационная активность учителей формирует у них способность использовать инновационные технологии в образовательном процессе. В данной статье анализируются аспекты мотивации, связанные с педагогической культурой, мотивационными подходами и их значением в успешной организации деятельности учителя.

ЦЕЛЬ: целью настоящего исследования является изучение профессиональной мотивации педагогов и выявление ее влияния на педагогическую культуру, в процессе которого анализируются факторы мотивации и способы их стимулирования.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: профессионально – мотивационная деятельность педагогов-как отрасль педагогической культуры исследование обучения использует качественный подход с использованием тематических исследований, бесед и классных наблюдений.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: профессионально-мотивационная деятельность педагога является неотъемлемой частью его педагогической культуры. Мотивированный учитель постоянно работает над собой, совершенствует свои профессиональные знания и навыки, что повышает качество обучения. Именно поэтому в образовательных учреждениях необходимо уделять большое внимание повышению мотивации педагогов.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: профессиональная мотивация и педагогическая культура педагога неразрывно связаны. Мотивированный учитель добьется больших успехов в учебном процессе, сможет дать учащимся впечатляющее образование и воспитание. Поэтому важно, чтобы в системе образования проводилась непрерывная работа по повышению профессиональной мотивации педагогов.

Ключевые слова: мотивация учителя, профессиональная мотивация, педагогическая культура, профессиональный рост учителя, мотивационная деятельность, учебный процесс, инновационные технологии, педагогический

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

подход, эффективность педагога, качество образования, мотивационные факторы, профессиональные навыки, педагогические инновации, мотивационные подходы, профессиональные компетенции

Для цитирования: Умарова Ф.Б. Профессионально-мотивационная деятельность учителей как часть педагогической культуры. // Inter education & global study. 2024. №9. С. 164–170.

PROFESSIONAL MOTIVATIONAL ACTIVITY OF TEACHERS AS PART OF PEDAGOGICAL CULTURE

© Feruzabonu B. Umarova[1]✉
[1] Uzbekistan-Finland pedagogical Institute, Samarkand, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: this article considers the professional motivational activity of teachers as an integral part of pedagogical culture. Motivation in the work of a teacher is important in his pedagogical approach, attitude towards students and professional growth. Motivational factors have a positive effect on the teacher's professional growth, increasing his efficiency and the quality of the educational process. Also, motivational activity of teachers forms their ability to use innovative technologies in the educational process. This article analyzes aspects of motivation related to pedagogical culture, motivational approaches and their importance in the successful organization of teacher activity.

AIM: pose: the purpose of this study is to study the professional motivation of teachers and identify its impact on pedagogical culture, in the process of which motivation factors and ways to stimulate them are analyzed.

MATERIALS AND METHODS: professional and motivational activity of teachers – as a branch of pedagogical culture, the study of learning uses a qualitative approach using case studies, conversations and classroom observations.

DISCUSSION AND RESULTS: the professional and motivational activity of a teacher is an integral part of his pedagogical culture. A motivated teacher is constantly working on himself, improving his professional knowledge and skills, which improves the quality of education. That is why in educational institutions it is necessary to pay great attention to increasing the motivation of teachers.

CONCLUSION: professional motivation and pedagogical culture of a teacher are inextricably linked. A motivated teacher will achieve great success in the educational process, will be able to give students an impressive education and upbringing. Therefore, it is important that continuous work is carried out in the education system to increase the professional motivation of teachers.

Key words: teacher motivation, professional motivation, pedagogical culture, teacher's professional growth, motivational activity, educational process, innovative technologies, pedagogical approach, teacher's effectiveness, quality of education,

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

motivational factors, professional skills, pedagogical innovations, motivational approaches, professional competencies.

For citation: Feruzabonu B. Umarova. (2024) 'Professional motivational activity of teachers as part of pedagogical culture', Inter education & global study, (9), pp. 164–170. (In Uzbek).

Zamonaviy jamiyatda ta'lim sifati va samaradorligi, avvalo, o'qituvchining kasbiy malakasi va motivatsion faoliyatiga bog'liqdir. O'qituvchi nafaqat bilimlarni yetkazuvchi, balki yosh avlodni tarbiyalovchi, ularni hayotga tayyorlovchi shaxsdir. Shu sababli, o'qituvchining motivatsion faoliyati uning pedagogik madaniyati bilan chambarchas bog'liq bo'lib, o'quvchilarga ta'sirchan ta'lim-tarbiya berishning muhim omili hisoblanadi. a'lim tizimi har qanday jamiyatning rivojlanishida hal qiluvchi o'ringa ega bo'lib, bu jarayonda o'qituvchilar asosiy o'rin tutadi. Ularning kasbiy mahorati, bilim va ko'nikmalari bilan bir qatorda, motivatsion faoliyati ham ta'lim sifati va natijalariga bevosita ta'sir ko'rsatadi. O'qituvchining kasbiy motivatsiyasi uning o'z vazifalarini nechog'li samarali va qoniqarli tarzda bajarishiga ta'sir etuvchi omillardan biri hisoblanadi. Shu bilan birga, kasbiy motivatsiya pedagogik madaniyatning ajralmas qismi sifatida namoyon bo'lib, ta'lim jarayonini yaxshilash va pedagogik faoliyatning professional darajasini oshirishda muhim rol o'ynaydi.O'qituvchining pedagogik madaniyati nafaqat bilim va ko'nikmalarning to'plami, balki kasbiy etika, o'z faoliyatiga ijodiy yondashish, o'quvchilarga individual munosabat va ularni rivojlantirish uchun sharoit yaratishni ham o'z ichiga oladi. Shunday ekan, o'qituvchining motivatsiyalangan faoliyati uning pedagogik madaniyatini shakllantiruvchi va boyituvchi asosiy omillardan biri hisoblanadi.

O'qituvchining kasbiy motivatsiyasi deganda, uning o'z kasbiga bo'lgan muhabbati, qiziqishi, o'z vazifalarini bajarayotganda ruhlanishi va bu jarayondan qoniqish olishi tushuniladi. Bu motivatsiya o'qituvchini pedagogik faoliyatda yuqori natijalarga erishishga undaydi.O'zining tadqiqotlarida o'qituvchining kasbiy motivatsiyasi ta'lim jarayonining samaradorligi uchun hal qiluvchi omillardan biri ekanligini ta'kidlaydi. Unga ko'ra, [1]"Motivatsiya o'qituvchining o'z kasbiga bo'lgan qiziqishini oshiradi va u doimiy ravishda o'z mahoratini rivojlantirib borishga intiladi"-deydi. O'qituvchining motivatsiyasiga turli omillar ta'sir ko'rsatadi:

Maqsad va ideallar: O'qituvchi kasbini tanlaganida o'z oldiga maqsadlar qo'yadi, bu maqsadlar uning pedagogik faoliyatidagi harakatlantiruvchi kuch hisoblanadi.

Jamoa va muhit: Ta'lim muassasalaridagi ijobiy jamoamuhitio'qituvchining mehnatini qadrlash va uni rag'batlantirishga xizmat qiladi.

Shaxsiy omillar: Shaxsiy motivlar, ya'ni ichki qoniqish, o'zini o'stirish istagi ham motivatsiyaga ta'sir ko'rsatadi.

O'qituvchining kasbiy motivatsiyasi va pedagogik madaniyatning o'zaro bog'liqligi.Pedagogik madaniyat o'qituvchining kasbiy bilim va ko'nikmalarining to'plami

[1] A.A Markova

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

bo‘lib, unda o‘qituvchi o‘z bilimlarini jamiyatga samarali yetkazib berishni maqsad qilgan. Bu madaniyat o‘qituvchining harakatlari, xulq-atvori va kasbiy faoliyatida namoyon bo‘ladi. Motivatsiya esa o‘qituvchining bu madaniyatni shakllantirish va namoyon qilishida muhim rol o‘ynaydi. Yuqori motivatsiyaga ega bo‘lgan o‘qituvchi o‘z kasbiy bilimlarini takomillashtirishga, yangi pedagogik texnologiyalarni o‘rganishga va ulardan samarali foydalanishga intiladi.

O‘qituvchilarning kasbiy motivatsiyasi: turlari va ularni rivojlantirish yo‘llari Kasbiy motivatsiyaning bir necha turlari mavjud bo‘lib, ular o‘qituvchining kasbiy faoliyatida qanday omillarga asoslanganligini ko‘rsatadi:

Ichki motivatsiya: Bu tur o‘qituvchining kasbiy vazifalarini bajarishda ichki ishtiyoq va qiziqishidan kelib chiqadi.

Tashqi motivatsiya: Bu tur esa o‘qituvchining mehnatiga beriladigan tashqi rag‘batlar bilan bog‘liq (maosh, mukofotlar, rag‘batlantirishlar va boshqalar).

Jamoaviy motivatsiya: O‘qituvchi jamoa bilan ishlash jarayonida o‘zini namoyon qilish va muvaffaqiyatga erishishga intiladi.

Kasbiy motivatsiyani rivojlantirish uchun quyidagi yo‘llar muhim hisoblanadi:

Rag‘batlantirish tizimini yaratish: O‘qituvchining mehnatini moddiy va ma’naviy rag‘batlantirish orqali uning motivatsiyasini oshirish.

Kasbiy o‘sish imkoniyatlarini ta’minlash: O‘qituvchilarning malakasini oshirish, kurs va seminarlarda ishtirok etish imkoniyatini kengaytirish.

Pozitiv muhit yaratish: Jamoada sog‘lom va do‘stona ish muhitini shakllantirish orqali o‘qituvchining faoliyatidan qoniqishini oshirish.

O‘qituvchining motivatsiyasi va o‘quvchilar tarbiyasi o‘rtasidagi bog‘liqlik

O‘qituvchining kasbiy motivatsiyasi o‘quvchilar tarbiyasi va bilim olishiga bevosita ta’sir qiladi. Yuqori motivatsiyaga ega o‘qituvchi o‘z faniga o‘quvchilarni qiziqtira oladi, ularning faoliyatini rag‘batlantiradi, natijada o‘quvchilarning bilim olish jarayoni samarali bo‘ladi. Motivatsiyasiz o‘qituvchi esa o‘quvchilarni jalb eta olmaydi va ular o‘quv jarayonida faol bo‘lmaydi. Pedagog faoliyati motivatsiyasiga rahbar faoliyati bilan sodir bo’ladigan ziddiyatl munosabatlar ham ta’sir ko’rsatishi mumkin. Rahbariyat bilan noqulay munosabatlar:

O‘qituvchi va rahbariyat o‘rtasidagi muloqot va o‘zaro ishonchning yetishmasligi motivatsiyani susaytirishi mumkin.Doimiy yuklanish va charchoq: O‘qituvchilarning ish yuklamasi yuqori bo‘lganda, ular motivatsiyasiz bo‘lib, o‘z kasbidan qoniqish olmaydilar.

Pedagogik motivatsiyani oshirish uchun xorijiy tajribalar Xorijiy ta’lim tizimlarida o‘qituvchilarning motivatsiyasini oshirish uchun qator muvaffaqiyatli tajribalar mavjud. Masalan: Finlyandiyada o‘qituvchilar malakasi doimiy ravishda oshirib boriladi va ularga yuqori darajada ishonch bildiriladi. Ta’lim muassasalari o‘qituvchilarning ijodiy erkinligini ta’minlash orqali motivatsiyani kuchaytiradi.Yaponiyada o‘qituvchilarni tayyorlash jarayoni juda puxta yondashuvda tashkil etilgan. Ular kasbiy bilimlarni chuqur egallab, o‘z kasbiy mahoratlarini uzluksiz ravishda oshirishga intiladi.Germaniyada o‘qituvchilar moddiy rag‘batlantirish tizimi va malaka oshirish kurslari orqali qo‘llab-quvvatlanadi, bu esa

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

ularning kasbiy motivatsiyasini mustahkamlaydi. O‘qituvchilarning kasbiy motivatsiyasi va pedagogik madaniyat o‘rtasidagi bog‘liqlikni chuqurroq o‘rganish uchun quyidagi qo‘shimcha jihatlarni yoritib berish mumkin.O‘qituvchining motivatsiyasi: ichki va tashqi omillarO‘qituvchining kasbiy motivatsiyasi ichki va tashqi omillarga asoslanadi. Ichki omillar o‘qituvchining o‘z kasbiga bo‘lgan qiziqishi, bolalar bilan ishlashdan qoniqish olish, bilimlarni boshqalarga yetkazishdan zavqlanish kabi jarayonlarga bog‘liq. Bu ichki omillar o‘qituvchining kasbiy rivojlanishi va o‘zini o‘stirishiga katta ta’sir ko‘rsatadi.Tashqi omillar esa tashqi rag‘batlantirish vositalariga asoslanadi. Bular o‘qituvchiga beriladigan maosh, mukofotlar, rag‘batlantirishlar, kasbiy o‘sish imkoniyatlari, kasbiy maqom va jamoada tan olinishi kabi omillarni o‘z ichiga oladi. Ko‘pgina hollarda tashqi omillar o‘qituvchi motivatsiyasini vaqtincha oshirishi mumkin, lekin ichki omillarga asoslangan motivatsiya uzoq muddatli va barqaror bo‘ladi.

Pedagogik madaniyatning tarkibiy qismlari Pedagogik madaniyat o‘qituvchining o‘z pedagogik faoliyatida qo‘llaydigan barcha bilimlar, qoidalar, me'yorlar, qadriyatlar va pedagogik usullarni o‘z ichiga oladi. Ushbu madaniyat quyidagi tarkibiy qismlardan iborat:

Pedagogik bilimlar: Bu o‘qituvchining o‘z fani bo‘yicha chuqur bilimlarga ega bo‘lishi va ularni to‘g‘ri yetkazib bera olish qobiliyatidir. Pedagogik ko‘nikmalar: O‘qituvchi pedagogik jarayonni boshqarish, o‘quvchilar-ning faolligini oshirish, ularga individual yondashish va darsni samarali tashkil qilish ko‘nikmalarini rivojlantirishi kerak.

Pedagogik etika va xulq-atvor: O‘qituvchi o‘z o‘quvchilari bilan aloqa qilganda, ularning shaxsiy qadr-qimmatini hurmat qilish, ularni tarbiyalashda ma’naviy qadriyatlarga asoslangan holda yondashishi lozim. O'zining tadqiqotlarida o‘qituvchining kasbiy motivatsiyasi ta'lim jarayonining samaradorligi uchun hal qiluvchi omillardan biri ekanligini ta'kidlaydi. Unga ko‘ra,[2]” Motivatsiya o‘qituvchining o‘z kasbiga bo‘lgan qiziqishini oshiradi va u doimiy ravishda o‘z mahoratini rivojlantirib borishga intiladi”-deydi.

Yangi pedagogik texnologiyalarni qo‘llash: Bugungi kunda ta'lim sohasida texnologiyalarning joriy etilishi o‘qituvchilardan doimiy ravishda yangilanishni, yangi usullarni o‘zlashtirishni talab qiladi.

Kasbiy motivatsiyani oshirish usullari O‘qituvchilarning kasbiy motivatsiyasini oshirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biridir. Shu maqsadda ta’lim muassasalari tomonidan quyidagi chora-tadbirlar amalga oshirilishi mumkin:

Moddiy va ma’naviy rag‘batlantirish tizimi: O‘qituvchilarga maosh va mukofotlar berish, shuningdek, kasbiy yutuqlari uchun ma’naviy rag‘batlantirish motivatsiyani oshirishda katta ahamiyatga ega.

Kasbiy o‘sish va malaka oshirish: O‘qituvchilarga doimiy ravishda yangi bilimlar olish, o‘z malakalarini oshirish va kasbiy o‘sishga intilish imkoniyatlari yaratilishi lozim. Bu uchun malaka oshirish kurslari, treninglar va seminarlar tashkil etilishi kerak. Ijobiy muhit yaratish: Jamoada sog‘lom ish muhitini shakllantirish va o‘qituvchilarning ijodiy faoliyatiga

[2] V.A Slastenin

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

ko‘maklashish motivatsiyani oshiradi. O‘qituvchilarning o‘zaro muloqoti va tajriba almashinuvi ham muhim omil hisoblanadi.

Motivatsiyaning o‘quv jarayoniga ta’siri O‘qituvchining motivatsiyasi uning o‘quvchilarga bo‘lgan munosabati va o‘qitish jarayonidagi samaradorligiga bevosita ta’sir qiladi. Yuqori motivatsiyaga ega o‘qituvchi o‘z darslarini yanada qiziqarli va ta’sirli qilib o‘tkazishga harakat qiladi. Bu esa o‘quvchilarning bilim olishga bo‘lgan ishtiyoqini oshiradi. Shu bilan birga, o‘qituvchining ijobiy motivatsiyasi o‘quvchilarning tarbiyasi va ular bilan bo‘ladigan muloqotning sifatini ham yaxshilaydi.

O‘qituvchi motivatsiyasiga salbiy ta’sir ko‘rsatuvchi omillar Har qanday pedagogik jarayonda o‘qituvchilar motivatsiyasiga salbiy ta’sir ko‘rsatuvchi omillar ham uchrab turadi. Ular quyidagilar bo‘lishi mumkin:

Mehnat sharoitlarining qoniqarsizligi: O‘qituvchilarning ish joyidagi sharoitlar yomon bo‘lganda, ular kasbiy rivojlanishdan qoniqish olmaydilar.

Past maosh va moddiy rag‘batlantirish yetishmasligi: Moliyaviy qo‘llab-quvvatlashning yetishmasligi o‘qituvchilarning o‘z ishiga bo‘lgan ishtiyoqini pasaytiradi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Vygotskiy, L.S. (1996). Pedagogika psixologiyasi. Moskva: Pedagogika nashriyoti
2. G‘ozibekov, N. (2021). O‘qituvchi kasbiy madaniyatining asoslari. Toshkent: Yangi asr avlodi.
3. Xusanov, M. (2020). "O‘qituvchi motivatsiyasi va samarali ta’lim jarayoni".
4. Pedagogika nazariyasi va amaliyoti, 15(3), 45-56.
5. Maslow, A. (1970). Motivatsiya va shaxsiyat. Nyu-York: Harper and Row.
6. Toshkent davlat pedagogika universiteti (2019). Pedagogik madaniyat va ta'lim jarayonlari. TDSHU nashriyoti.
7. Schultz, T.W. (1971). Investing in Human Capital: The Role of Education and of Research. New York: The Free Press.
8. Ryan, R.M., & Deci, E.L. (2000). "Intrinsic and Extrinsic Motivations: Classic Definitions and New Directions". Contemporary Educational Psychology, 25(1).
9. Darling-Hammond, L. (2006). Powerful Teacher Education: Lessons from Exemplary Programs. San Francisco: Jossey-Bass.
10. Bandura, A. (1997). Self-Efficacy: The Exercise of Control. New York: W.H. Freeman.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Umarova Feruzabonu Bobur qizi**, doktorant, [**Умарова Ферузабону Бобур кизи,** докторант], [**Feruzabonu B. Umarova**, doctoral student]; manzil: O‘zbekiston, Spitamen shoh ko'chasi, 166-uy [адрес: Узбекистан, проспект Спитамен, 166.], [address: Uzbekistan, Spitamen avenue, 166].

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Original paper

ZAMONAVIY IQTISODIYOTNING YASHIL RIVOJLANISHINI BOSHQARISH TAMOYILLARI VA MEXANIZMLARINI O'RGANISHNING NAZARIY VA USLUBIY ASOSLARI

© A.O. Axmedov[1]✉

[1]Buxoro Davlat universiteti, Buxoro, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: maqolada zamonaviy iqtisodiyotning yashil rivojlanishini boshqarish tamoyillari va mexanizmlarini o'rganishning nazariy va uslubiy asoslari ko'rib chiqiladi. Barqaror rivojlanish kontseptsiyasi, ekologik iqtisodiyot, innovatsiyalar nazariyasi va institutsional nazariyani o'z ichiga olgan asosiy nazariy yondashuvlar tasvirlangan. Yashil rivojlanishni boshqarishning asosiy tamoyillari, masalan, ekologik javobgarlik, resurslardan foydalanish samaradorligi va tsiklik iqtisodiyotga o'tish ko'rib chiqiladi. Boshqaruvning iqtisodiy, tartibga soluvchi, innovatsion va ijtimoiy mexanizmlari tavsiflangan. Shuningdek, ushbu mavzuni o'rganishga uslubiy yondashuvlarga, shu jumladan tizimli tahlil, miqdoriy va sifat usullariga e'tibor qaratiladi.

MAQSAD: yashil rivojlanish nafaqat iqtisodiy faoliyatning ekologiyaga salbiy ta'sirini minimallashtirish, balki innovatsion texnologiyalarni joriy etish, iste'mol va ishlab chiqarish modellarini o'zgartirish, shuningdek iqtisodiyotni boshqarishning yangi mexanizmlarini shakllantirish orqali uning tiklanishiga faol hissa qo'shishni o'z oldiga maqsad qilib qo'yadi. Ushbu yondashuv iqtisodiy rivojlanish bo'yicha an'anaviy qarashlarni qayta ko'rib chiqishni talab qiladi, inson va iqtisodiyot barqaror rivojlanishi mumkin bo'lgan ekotizimlarni saqlashning uzoq muddatli istiqbollariga e'tibor qaratadi.

Materiallar va usullar: innovatsiyalar va texnologik taraqqiyot nazariyasi. Yashil rivojlanish ekologik toza texnologiyalarni joriy etishni talab qiladi, bu ekologik innovatsiyalarning rivojlanishi, tadqiqot va ishlanmalarga investitsiyalarning ko'payishi bilan bog'liq.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: zamonaviy iqtisodiyotning yashil rivojlanishi nafaqat dolzarb vazifa, balki jamiyatning uzoq muddatli barqarorligi va farovonligini ta'minlash zarurati hisoblanadi. Yashil rivojlanishni o'rganishning nazariy va uslubiy asoslari iqtisodiyot, ekologiya va boshqaruvni birlashtirgan fanlararo yondashuvni o'z ichiga oladi. Ekologik javobgarlik, resurslardan foydalanish samaradorligi va tsiklik iqtisodiyotga o'tish tamoyillari iqtisodiyot va tabiatning uyg'un birga yashashiga qaratilgan yangi iqtisodiy paradigmani yaratish uchun asosiy ko'rsatmalarga aylanmoqda.

XULOSA: yashil soliqqa tortish, ekologik texnologiyalar uchun subsidiyalar, tartibga solish choralari va biznesning ijtimoiy javobgarligi kabi yashil rivojlanishni boshqarish mexanizmlari atrof-muhitga salbiy ta'sirni minimallashtiradigan iqtisodiy tuzilmani

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

shakllantirishga yordam beradi. Ekologik innovatsiyalarni joriy etish va yashil moliyani rivojlantirish ishlab chiqarish va iste'molning barqaror modellariga o'tishga yordam beradi, bu esa cheklangan tabiiy resurslar sharoitida iqtisodiy o'sishning kalitiga aylanadi.

Kalit so'zlar: yashil rivojlanish, barqaror rivojlanish, ekologik iqtisodiyot, ekologik javobgarlik, tsiklik iqtisodiyot, ekologik innovatsiyalar, yashil soliqqa tortish, boshqaruv mexanizmlari.

Iqtibos uchun: Axmedov A.O. Zamonaviy iqtisodiyotning yashil rivojlanishini boshqarish tamoyillari va mexanizmlarini o'rganishning nazariy va uslubiy asoslari. // Inter education & global study. 2024. №9. B.171–178.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИЗУЧЕНИЯ ПРИНЦИПОВ И МЕХАНИЗМОВ УПРАВЛЕНИЯ ЗЕЛЁНЫМ РАЗВИТИЕМ СОВРЕМЕННОЙ ЭКОНОМИКИ

© А.О. Ахмедов[1]✉
[1]Бухарского государственного университета, Бухара, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в статье рассматриваются теоретико-методологические основы изучения принципов и механизмов управления зелёным развитием современной экономики. Описаны основные теоретические подходы, включая концепцию устойчивого развития, экологическую экономику, теорию инноваций и институциональную теорию. Рассматриваются ключевые принципы управления зелёным развитием, такие как экологическая ответственность, эффективность использования ресурсов и переход к цикличной экономике. Описаны экономические, регулятивные, инновационные и социальные механизмы управления. Также акцентируется внимание на методологических подходах к изучению данной темы, включающих системный анализ, количественные и качественные методы.

ЦЕЛЬ: зелёное развитие ставит перед собой задачу не просто минимизировать негативные последствия экономической деятельности для экологии, но и активно способствовать её восстановлению через внедрение инновационных технологий, изменение моделей потребления и производства, а также формирование новых механизмов управления экономикой. Этот подход требует пересмотра традиционных взглядов на экономическое развитие, привлекая внимание к долгосрочным перспективам сохранения экосистем, в которых человек и экономика могут развиваться устойчиво.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: теория инноваций и технологического прогресса. Зеленое развитие требует внедрения экологически чистых технологий, что связано с развитием экологических инноваций, увеличением инвестиций в исследования и разработки.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: зелёное развитие современной экономики является не просто актуальной задачей, а необходимостью для обеспечения

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

долгосрочной устойчивости и благополучия общества. Теоретико-методологические основы изучения зелёного развития включают междисциплинарный подход, объединяющий экономику, экологию и управление. Принципы экологической ответственности, эффективности использования ресурсов и перехода к цикличной экономике становятся ключевыми ориентирами для создания новой экономической парадигмы, ориентированной на гармоничное сосуществование экономики и природы.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: механизмы управления зелёным развитием, такие как зелёное налогообложение, субсидии на экологические технологии, регулятивные меры и социальная ответственность бизнеса, помогают формировать структуру экономики, минимизирующую негативное воздействие на окружающую среду. Внедрение эко-инноваций и развитие зелёных финансов способствует переходу к устойчивым моделям производства и потребления, что становится залогом экономического роста в условиях ограниченных природных ресурсов.

Ключевые слова: зеленое развитие, устойчивое развитие, экологическая экономика, экологическая ответственность, цикличная экономика, эко-инновации, зеленое налогообложение, механизмы управления.

Для цитирования: Ахмедов А.О. Теоретико-методологические основы изучения принципов и механизмов управления зелёным развитием современной экономики. // Inter education & global study. 2024. №9. С. 171–178.

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS FOR STUDYING THE PRINCIPLES AND MECHANISMS OF MANAGING THE GREEN DEVELOPMENT OF THE MODERN ECONOMY

© Azimjon O. Akhmedov[1]✉
[1]Namangan State Pedagogical Institute, Namangan, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the article discusses the theoretical and methodological foundations of studying the principles and mechanisms of managing the green development of the modern economy. The main theoretical approaches include sustainable development, environmental economics, innovation, and institutional theory. The key principles of green development management, such as environmental responsibility, resource efficiency, and the transition to a cyclical economy, are considered. Economic, regulatory, innovative, and social management mechanisms are described. Attention is also focused on methodological approaches to the study of this topic, including system analysis, and quantitative and qualitative methods.

AIM: Goal: green development aims not only to minimize the negative impact of economic activity on the environment, but also to actively contribute to its restoration through the introduction of innovative technologies, changes in consumption and production patterns, as well as the formation of new economic management mechanisms.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

This approach requires a revision of traditional views on economic development with an emphasis on long-term prospects for the preservation of ecosystems in which humans and the economy can develop sustainably.

MATERIALS AND METHODS: theory of innovation and technological progress. Green development requires the introduction of environmentally friendly technologies, which is associated with the development of environmental innovations, increased investment in research and development.

DISCUSSION AND RESULTS: the green development of the modern economy is not only an urgent task, but also the need to ensure long-term stability and well-being of society. The theoretical and methodological foundations of the study of green development include an interdisciplinary approach combining economics, ecology and management. Environmental responsibility, resource efficiency and the principles of transition to a cyclical economy are becoming key guidelines for creating a new economic paradigm aimed at the harmonious coexistence of the economy and nature.

CONCLUSION: Environmental development management mechanisms such as environmental taxation, subsidies for environmental technologies, regulatory measures and business social responsibility help to form an economic structure that minimizes negative environmental impacts. The introduction of environmental innovations and the development of green finance contributes to the transition to sustainable production and consumption models, which become the key to economic growth in conditions of limited natural resources.

Key words: green development, sustainable development, environmental economics, environmental responsibility, cyclical economy, eco-innovation, green taxation, management mechanisms.

For citation: Azimjon O. Akhmedov. (2024) 'Theoretical and methodological foundations for studying the principles and mechanisms of managing the green development of the modern economy', Inter education & global study, (9), pp. 171–178. (In Russian).

Современная экономика сталкивается с серьёзными вызовами, связанными с истощением природных ресурсов, изменением климата и ухудшением экологической ситуации. Традиционные модели экономического роста, основанные на чрезмерном использовании природных ресурсов и увеличении объёмов производства, становятся все менее устойчивыми. В ответ на это в глобальной повестке возникает концепция "зелёного развития", ориентированного на гармоничное сочетание экономического прогресса, социальной справедливости и охраны окружающей среды.

Теоретико-методологические основы управления зелёным развитием включают широкий спектр вопросов: от формирования концептуальных рамок устойчивого развития до разработки конкретных инструментов для реализации зелёной экономики. Важную роль играют принципы экологической ответственности,

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

эффективности использования ресурсов и перехода к экономике замкнутого цикла. Эти принципы становятся основой для разработки механизмов управления на уровне государственных институтов, бизнеса и общества.

Настоящая статья посвящена исследованию ключевых теоретических и методологических подходов к управлению зелёным развитием, а также принципам и механизмам, которые помогают обеспечить его устойчивость и эффективность в условиях современной экономики.

Теоретико-методологические основы изучения принципов и механизмов управления зелёным развитием современной экономики опираются на междисциплинарный подход, который объединяет экономическую науку, экологию, социологию и управление. Эти основы включают ряд теоретических концепций и методологических подходов, которые направлены на изучение устойчивого экономического роста в условиях ограниченных природных ресурсов и негативных воздействий на окружающую среду.

Основные теоретические подходы.

Теория устойчивого развития. Основа зеленого развития лежит в концепции устойчивого развития (sustainable development), предложенной Комиссией Брундтланд (1987), которая утверждает необходимость сбалансированного взаимодействия экономического роста, социальной справедливости и экологической безопасности.

Экологическая экономика. Это направление фокусируется на оценке экологических ограничений и влиянии хозяйственной деятельности на природные системы. Важное место занимает подход к «зеленой экономике», ориентированной на экономические модели, снижающие углеродные выбросы и минимизирующие использование природных ресурсов.

Институциональная теория. Рассматриваются роли государственных и частных институтов в создании правовых и экономических условий для устойчивого развития и внедрения зеленых технологий.

Принципы управления зеленым развитием:

Принцип экологической ответственности. Основывается на необходимости учитывать долгосрочные экологические последствия деятельности экономических агентов.

Принцип эффективности использования ресурсов. Предполагает минимизацию ресурсов и отходов на всех этапах производственного процесса.

Принцип перехода к цикличной экономике (замкнутого цикла). Включает в себя переработку отходов и максимальное повторное использование ресурсов.

Принцип справедливости. Ориентирован на равномерное распределение экономических благ и рисков между поколениями и разными социальными группами.

Принцип инноваций и технологической адаптивности. Предполагает развитие новых методов производства и управления, способных снизить экологический след.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Особое внимание следует уделить принципу экологической ответственности, который играет центральную роль в концепции зелёного развития, обеспечивая долгосрочное сохранение природных ресурсов и минимизацию негативного воздействия на окружающую среду. Этот принцип основывается на признании того, что экономические субъекты — как частные компании, так и государственные структуры — обязаны учитывать экологические последствия своей деятельности и принимать меры для их предотвращения или минимизации.

Основные аспекты роли принципа экологической ответственности включают:

Снижение экологических рисков**.** Принцип обязывает компании и организации принимать на себя ответственность за сокращение вредных выбросов, управление отходами и рачительное использование ресурсов. Это приводит к снижению экологических рисков как для самого предприятия, так и для общества в целом.

Долгосрочная устойчивость. Экологическая ответственность стимулирует бизнес и государственные органы фокусироваться на долгосрочных целях устойчивого развития, а не на краткосрочной прибыли. Это создает основу для более стабильного и продолжительного экономического роста, не нарушающего природные системы.

Внедрение инновационных решений**.** Реализация принципа требует поиска новых технологий и управленческих подходов, которые позволяют сократить негативное воздействие на окружающую среду. Это способствует развитию эко-инноваций и «зелёных» технологий, что, в свою очередь, открывает новые экономические возможности и создаёт конкурентные преимущества для бизнеса.

Ответственность перед обществом. Экологическая ответственность отражает признание бизнеса и государством своей ответственности перед обществом за обеспечение благоприятной среды для жизни и работы людей. Этот принцип стимулирует принятие социальных и экологических стандартов, что улучшает качество жизни, здоровье населения и экологическое благосостояние.

Глобальное сотрудничество**.** В условиях глобальных экологических проблем, таких как изменение климата и загрязнение мирового океана, экологическая ответственность выходит за рамки национальных границ и требует международного сотрудничества. Принцип способствует разработке и внедрению глобальных инициатив и соглашений, таких как Парижское соглашение по климату.

Таким образом, принцип экологической ответственности является ключевым элементом управления зелёным развитием и помогает интегрировать экологические ценности в экономическую деятельность. Его соблюдение обеспечивает более гармоничное взаимодействие между экономикой и окружающей средой, создавая условия для устойчивого будущего.

Механизмы управления зеленым развитием.

Экономические механизмы.

Зеленое налогообложение. Введение налогов на загрязнение окружающей среды и стимулирование экологически чистых технологий.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Субсидии и гранты. Поддержка устойчивых технологий и инноваций через государственное финансирование.

Торговля углеродными квотами. Создание рыночных механизмов для сокращения выбросов парниковых газов.

Регулятивные механизмы

Экологические стандарты и нормативы. Введение жестких правил по выбросам и использованию природных ресурсов.

Мониторинг и отчетность. Создание систем контроля за экологическим воздействием бизнеса и отчетность по соблюдению норм.

Инновационные механизмы

Эко-инновации. Внедрение технологий, минимизирующих загрязнение, и поддержка стартапов в сфере зеленой экономики.

Зеленые финансы. Развитие инструментов финансирования устойчивых проектов, таких как зеленые облигации и фонды.

Социальные механизмы.

Образование и осведомленность. Повышение осведомленности населения и бизнеса о значимости устойчивого развития через образовательные программы.

Социальная ответственность бизнеса (CSR). Включение экологических аспектов в стратегию компаний, взаимодействие с местными сообществами.

Методологические подходы к изучению

Комплексный анализ. Исследование должно учитывать как экономические, так и экологические аспекты, а также их взаимодействие. Методы экологического аудита и оценки жизненного цикла продуктов могут использоваться для изучения воздействия на окружающую среду.

Системный подход. Зеленое развитие следует рассматривать как сложную систему, включающую экологические, экономические и социальные компоненты, взаимодействие которых требует комплексного анализа.

Количественные методы. Важным инструментом изучения являются методы эконометрики, моделирования и прогнозирования, которые позволяют оценивать экономические и экологические последствия принимаемых решений.

Качественные методы. Проведение интервью, опросов и фокус-групп позволяет исследовать отношение ключевых заинтересованных сторон (государства, бизнеса, общества) к вопросам зеленого развития.

Таким образом, теоретико-методологические основы управления зелёным развитием строятся на взаимодействии экологических, экономических и социальных факторов с акцентом на инновации, институциональные изменения и эффективное управление ресурсами.

Важной задачей остаётся дальнейшая разработка и совершенствование как теоретических, так и практических аспектов управления зелёным развитием. Это требует активного взаимодействия между государством, бизнесом и обществом, направленного на создание институциональных и технологических условий для

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

устойчивого развития. Таким образом, управление зелёным развитием становится важным элементом современной экономической политики, обеспечивая баланс между экономическим ростом, социальным благополучием и охраной окружающей среды.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Брентланд, Г. (1987). Наше общее будущее: Доклад Международной комиссии по окружающей среде и развитию. ООН.
2. Daly, H. E., & Farley, J. (2011). Ecological Economics: Principles and Applications. Island Press.
3. Barbier, E. B. (2011). The policy challenges for green economy and sustainable economic development. Keynote paper for the Green Growth Knowledge Platform inaugural conference. Paris: OECD.
4. Pearce, D., Markandya, A., & Barbier, E. B. (1989). Blueprint for a Green Economy. Earthscan Publications.
5. UNEP (2011). Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication. United Nations Environment Programme (UNEP).
6. Porter, M. E., & van der Linde, C. (1995). Toward a new conception of the environment-competitiveness relationship. Journal of Economic Perspectives, 9(4), 97–118.
7. Sachs, J. D. (2015). The Age of Sustainable Development. Columbia University Press.
8. Jackson, T. (2011). Prosperity without Growth: Economics for a Finite Planet. Earthscan.
9. A.O. Axmedov YASHIL IQTISODIYOT FANINI O'QITISH KONTEKSTIDA YASHIL IQTISODIYOTNING ZAMONAVIY AMALIYOTLARI VA TEXNOLOGIYALARINI TAHLIL QILISH // Inter education & global study. 2024. №3 (1). URL: https://cyberleninka.ru/article/n/yashil-iqtisodiyot-fanini-oqitish-kontekstida-yashil-iqtisodiyotning-zamonaviy-amaliyotlari-va-texnologiyalarini-tahlil-qilish
10. Лаврова, Т. Ю., Устюгова, И. Н. Принципы и механизмы управления устойчивым развитием экономики/ Вестник ВГУ Серия Экономика и управление.2018 № 4 15-23с.
11. Григорьев, Л. М., Пугачев, В. П. Экологические инновации как основа зеленого роста // Экономика и управление. 2017, №5(40), 41-48с.
12. Лукьяненко, Д. В., Коломиец, В. В. (2020). Экономические инструменты управления зеленым развитием // Журнал устойчивого развития. 2020, №6(3), 45-52с.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Axmedov Azimjon Olimjonovich**, Yashil iqtisodiyot va agrobisness kafedrasi o‘qituvchisi, [**Ахмедов Азимжон Олимжонович,** преподаватель кафедры зелёной экономики и агробизнеса], [Azimjon O, Akhmedov, Lecturer Department of Green Economics and Agribusiness]; manzil: O‘zbekiston, Buxoro, M.Iqbol, 11 [адрес: Узбекистан, Бухара М.Икбол, 11], [address: Uzbekistan, M.Iqbol, 11]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Original paper

O‘QITUVCHI FAOLIYATI BILAN BOG‘LIQ QAROR VA BUYRUQLARNI ZAMONAVIY RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANGAN HOLDA SODDALASHTIRISH

© M.M. Boboyev[1]✉, E.S. Nazarov[2]✉
[1]Buxoro davlat universiteti, Buxoro, O‘zbekiston
[2]Buxoro davlat universiteti, Buxoro, O‘zbekiston

KIRISH: maqolada bugungi kunda ta’lim tizimida zamonaviy raqamli texnologiyalardan foydalanishning o‘ziga xos xususiyatlari muhokama qilingan bo‘lib, ta’limga oid so’nggi yillarda qabul qilingan eng muhim hujjatlar ro’yxatini shakllantirishda QRkodni ahamiyati, afzalliklarini sanab o`tilgan. Shuningdek, maktab fan o‘qituvchilarga faoliyati bilan bog‘liq vazirlar Mahkamasinig qaror va buyruqlar haqida umumiy ma’lumotlar berilgan.

MAQSAD: o‘ qituvchi faoliyati bilan bog‘liq qaror va buyruqlarni zamonaviy raqamli texnologiyalardan foydalangan holda soddalashtirish imkoniyatlarini tadqiq qilishdan iborat.

MATERIALLAR VA METODLAR: adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, zamonaviy raqamli texnologiyalardan foydalanish ta’lim jarayonining unumdorligini oshiradi, o‘quvchilarning mustaqil fikrlash jarayonini shakllantiradi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: yig‘ilgan materiallarni o‘rganish natijasida o’qituvchilar bilishi kerak bo’lgan, ta’limga oid so’nggi yillarda qabul qilingan eng muhim hujjatlar ro’yxatini shakllantirdik, bu QR kodli jadval jadal suratlar bilan rivojlanib borayotgan bugungi kunda qisqa vaqt ichida ko`pgina ma’lumotni oson o`zlashtirish ga yordam beradi. Bu uchun dastlab siz jadvalning ikkinchi ustunidagi matn bilan tanishasiz, matn ustiga telefoningiz orqali QR ko’rsangiz, hujjat bilan batafsil tanishib, uni yuklab olish imkoniyatiga ega bo`lasiz. Shuningdek, ta’lim jarayonini optimallashtirish, ma'lumotlarni samarali boshqarish va o‘quvchilar natijalarini kuzatib borish kabi faoliyatlarda raqamli vositalar katta ahamiyatga ega.

XULOSA: umuman, raqamli texnologiyalarni ta'limda joriy etishning bir qancha muhim afzalliklarini ko‘rsatadi:

Interaktiv va multimediaviy vositalardan foydalanish o‘quvchilarni darsga faolroq jalb qiladi va ularning motivatsiyasini oshiradi. Raqamli vositalar o‘quvchilar va o‘qituvchilar uchun ta’lim jarayonini soddalashtiradi va ma’lumotlar almashinuvini tezlashtiradi.

Kalit so‘zlar: metodist, XXI asr ko‘nikmalarini, tendensiya, mediasavodxonlik, tanqidiy fikrlash, tadqiqotchilik ko‘nikmalari.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Iqtibos uchun: Boboyev M.M., Nazarov E.S.O‘qituvchi faoliyati bilan bog‘liq qaror va buyruqlarni zamonaviy raqamli texnologiyalardan foydalangan holda soddalashtirish. // Inter education & global study. 2024. №9. B.179–186.

УПРОЩЕНИЕ ПРИНЯТИЯ РЕШЕНИЙ И ЗАКАЗОВ, СВЯЗАННЫХ С ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ УЧИТЕЛЯ, С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ СОВРЕМЕННЫХ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

© М.М. Бобоев[1]✉, Е.С. Назаров[2]✉
[1]Бухарский государственный университет, Бухара, Узбекистан
[2] Бухарский государственный университет, Бухара, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в статье рассмотрены особенности использования современных цифровых технологий в системе образования на сегодняшний день, перечислены достоинства, важность Qrcode в формировании перечня важнейших документов, связанных с образованием, принятых за последние годы. Также преподавателям школьных предметов предоставляется Общая информация о постановлениях Кабинета министров и приказах, касающихся их деятельности.

ЦЕЛЬ: состоит в исследовании возможностей упрощения решений и команд, связанных с деятельностью учителя, с использованием современных цифровых технологий.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: анализ литературы показывает, что использование современных цифровых технологий повышает производительность образовательного процесса, формирует процесс самостоятельного мышления учащихся.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: изучив собранный материал, мы сформировали список наиболее важных документов, которые должны знать учителя, принятых в последние годы в области образования, эта таблица с QR-кодом помогает легко усвоить большую часть информации за короткий промежуток времени в наши дни, которая развивается с быстрыми снимками. Для этого сначала вы ознакомитесь с текстом во втором столбце таблицы, когда вы увидите QR-код на своем телефоне поверх текста, вы сможете подробно ознакомиться с документом и загрузить его. Кроме того, цифровые инструменты имеют большое значение в таких видах деятельности, как оптимизация учебного процесса, эффективное управление данными и отслеживание результатов учащихся.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: в целом, он показывает несколько важных преимуществ внедрения цифровых технологий в образование:

Использование интерактивных и мультимедийных средств активнее вовлекает учащихся в занятие и повышает их мотивацию. Цифровые инструменты упрощают образовательный процесс для учащихся и учителей и ускоряют обмен информацией.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Ключевые слова: методист, навыки XXI века, тренд, медиаграмотность, критическое мышление, исследовательские навыки.

Для цитирования: Бобоев М.М., Назаров Е.С. Упрощение принятия решений и заказов, связанных с деятельностью учителя, с использованием современных цифровых технологий. // Inter education & global study. 2024. №9. С. 179–186.

SIMPLIFYING DECISIONS AND ORDERS RELATED TO TEACHER ACTIVITY USING MODERN DIGITAL TECHNOLOGIES

© M.M. Boboyev[1]✉, E.S. Nazarov[2]✉
[1]Bukhara State University, Bukhara, Uzbekistan
[2]Bukhara State University, Bukhara, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the article examines the features of the use of modern digital technologies in the education system today, lists the advantages and importance of Qrcode in forming a list of the most important documents related to education adopted in recent years. Teachers of school subjects are also provided with General information about the resolutions of the Cabinet of Ministers and orders concerning their activities.

AIM: to explore the possibilities of simplifying solutions and commands related to teacher activities using modern digital technologies.

MATERIALS AND METHODS: literature analysis shows that the use of modern digital technologies increases the productivity of the educational process, forms the process of independent thinking of students.

DISCUSSION AND RESULTS: After studying the collected material, we have formed a list of the most important documents that teachers should know, adopted in recent years in the field of education, this table with a QR code helps to easily assimilate most of the information in a short period of time nowadays, which develops with quick snapshots. To do this, first you will familiarize yourself with the text in the second column of the table, when you see the QR code on your phone on top of the text, you will be able to read the document in detail and download it. In addition, digital tools are of great importance in activities such as optimizing the learning process, effective data management and tracking student results.

CONCLUSION: in general, it shows several important advantages of introducing digital technologies into education:

The use of interactive and multimedia tools more actively involves students in the classroom and increases their motivation. Digital tools simplify the educational process for students and teachers and accelerate the exchange of information.

Key words: methodologist, skills of the XXI century, trend, media literacy, critical thinking, research skills.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

For citation: M.M. Boboyev, E.S. Nazarov (2024) 'Simplifying decisions and orders related to teacher activity using modern digital technologies', Inter education & global study, (9), pp. 179–186. (In Uzbek).

Bugungi kunda o‘quvchilarga ta’lim-tarbiya berishda zamonaviy, ilg‘or pedagogik texnologiyalarning o‘rni va ahamiyati beqiyosdir. Zamonaviy, ilg‘or pedagogik texnologiyalar ta’lim jarayonining unumdorligini oshiradi, o‘quvchilarning mustaqil fikrlash jarayonini shakllantiradi. Shuningdek, o‘quvchilarni bilim, ko‘nikma va malakasini oshirishga imkoniyat yaratsa, ikkinchidan, o‘qituvchining ham professional o‘sishiga, ma’naviy rivojlanishiga yordam beradi.

Bugungi kun o`qituvchisi zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan bir qatorda AKTdan foydalanishni chuqur bilishi, tahlil qila olishi va yangilik yaratish darajasida bilimli bo‘lishi, darsni tashkil etish jarayonida barcha o‘quvchilarga tushunarli, oson, qiziqarli usullarni tanlashi va qo‘llay olishi, zamonaviy AKT va multimedia vositalaridan foydalanishi, o‘quvchilarni ijodiy, mustaqil ishlashga undashi juda muhim omil hisoblanadi. Sababi, bugungi kunda dunyo miqyosida axborot kommunikatsiya tizimi yuksak darajada rivoj topib bormoqda va bu soha barcha jabhalarda bo`lgani kabi inson omilini yengillashtirishga va qulaylik yaratishga yordam bermoqda.

Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, raqamli texnologiyalarni o‘rganish quyidagi asosiy yo‘nalishlarda amalga oshirilmoqda:

Elektron o‘quv materiallari, video darslar, taqdimotlar, virtual laboratoriyalar va o‘quv dasturlar yordamida o‘quvchilar ta'lim jarayoniga faol jalb qilinmoqda. Masalan, Mayer (2009) multimedia ta’limini samaradorlik nuqtai nazaridan o‘rganib, tasvir va audio materiallarni birgalikda qo‘llash o‘quvchilar bilimini mustahkamlashda muhim ekanligini ta'kidlaydi. Garrison va Anderson (2003) tomonidan masofaviy ta’lim modeli va texnologiyalarning o‘zaro integratsiyasi haqida chuqur tahlillar keltirilgan.

Bloomning 1984 yildagi tadqiqoti bu jarayonning ta’limga bo‘lgan ta’sirini tahlil qilib, texnologiyalar yordamida shaxsiy yondashuvni kuchaytirish orqali o‘quvchilar bilim darajasini oshirishga erishish mumkinligini ko‘rsatadi.

Hozirgi davrda raqamli texnologiyalar o‘qituvchi faoliyatida katta o‘zgarishlar kiritmoqda. Zamonaviy pedagoglar ta'lim jarayonini samarali tashkil etish, darslarni yanada interaktiv qilish va o‘quvchilar bilan yanada yaqin aloqada bo‘lish uchun texnologiyalardan faol foydalanmoqda. Shuningdek, ta’lim jarayonini optimallashtirish, ma'lumotlarni samarali boshqarish va o‘quvchilar natijalarini kuzatib borish kabi faoliyatlarda raqamli vositalar katta ahamiyatga ega.

QR-kodi (inglizcha: Quick Response code – tezkor javob kodi; Abbreviatura: QR kod) – dastlab Yaponiyada avtomobil sanoati uchun ishlab chiqilgan matritsali shtrix kod (yoki ikki o‘lchovli shtrix kod) turidir. U Masahiro Xara tomonidan yaratilgan. Termin Denso so‘zidan olingan bo‘lib, u Yaponiyada ro‘yxatdan o‘tgan savdo brendlaridan biri hisoblanadi. Shtrix kod – biriktirilgan ob’yekt haqidagi ma’lumotlarni o‘z ichiga olgan, tegishli mashina o‘qiy oladigan optik yorliq sanaladi. QR-kodi ma’lumotlarni samarali

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

saqlash uchun to‘rtta standartlashtirilgan kodlash tizimi (raqamli, alfanumerik, ikkilik va kanji) dan foydalanadi.

QR-kod tizimi tez va oson o‘qilishi va Universal Product Code kodlariga nisbatan yuqori sig‘imliligi tufayli avtomobil sanoatidan tashqarida ham keng ommalashgan. Bular jumlasiga, mahsulotni kuzatish, elementni identifikatsiya qilish, vaqtni kuzatish, hujjatlarni boshqarish va umumiy marketing kiradi.

QR-kod oq fonga to‘rtburchak joylashtirilgan qora kvadratli to‘rsimon shakllardan iborat bo‘lib, ularni turli kamera qurilmalari orqali o‘qilishi va tasvir to‘g‘ri aniqlanmaguncha Reed-Solomon kodlari yordamida qayta ishlanishi mumkin. So‘ngra kerakli ma’lumotlar tasvirning gorizontal va vertikal qismlarida mavjud bo‘lgan naqshlar yordamida chiqariladi.

Ayniqsa, o`qituvchilar faoliyati bilan bog`liq bo`lgan QR kodlardan foydalanish hamma uchun birdek qulay va imkoniyati kengdir. Quyidagi jadvalda o’qituvchilar bilishi kerak bo’lgan, ta’limga oid so’nggi yillarda qabul qilingan eng muhim hujjatlar ro’yxatini shakllantirdik, bu QR kodli jadval jadal suratlar bilan rivojlanib borayotgan bugungi kunda. qisqa vaqt ichida ko`pgina ma’lumotni oson o`zlashtirish ga yordam beradi. Bu uchun dastlab siz jadvalning ikkinchi ustunidagi matn bilan tanishasiz, matn ustiga telefoningiz orqali QR ko’rsangiz, hujjat bilan batafsil tanishib, uni yuklab olish imkoniyatiga ega bo`lasiz.

T/r	Hujjat nomi	QR
1.	Umumta’lim muassasalarida sinflarni komplektlash hamda tarifikatsiya ro‘yxatlarini shakllantirish tartibi to‘g‘risidagi nizomni tasdiqlash haqida (O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi tomonidan 2020-yil 30-iyunda ro‘yxatdan o‘tkazildi, ro‘yxat raqami 3271.	
2.	“Umumiy o‘rta ta’lim muassasalarining o‘rnak ko‘rsatgan xodimlarini moddiy rag‘batlantirish tartibini takomillashtirish to‘g‘risida”gi 823-sonli qarori	
3.	O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha va maktab ta’limi vazirligining 2024-yil 7-fevraldagi "O'qituvchilarning ilg'or tajribasi va faoliyati davomida qo'llab kelayotgan zamonaviy metodikalarini ommalashtirish tartibini takomillashtirish to'g'risida"gi 32-sonli buyrug‘i.	
4.	Umumta’lim muassasalaridagi fan yo‘nalishlari bo‘yicha uslubiy birlashmalari rahbarlari bazaviy tarif stavkalariga 10 foiz har oylik ustama haq belgilash mezonlari.	

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

5.	Umumta'lim muassasalaridagi o'qituvchilarning bazaviy ta'rif stavkalariga har oylik ustamalar belgilashda baholash uchun ilovadagi ro'yxatda qayd etilgan fan olimpiadalari, ko'rik tanlovlar, musobaqalar, tadbirlar ro'yxati.	
6	O'zbekiston Respublikasi maktabgacha va maktab ta'limi vazirligining 2024-yil 26-martdagi "Umumiy o'rta ta'lim muassasalari yuqori sinf o'quvchilarining qiziqishi va qobiliyatiga ko'ra fanlarni chuqurlashtirib o'qitish hamda zamonaviy kasblarni o'rgatish to'g'risida"gi 96-sonli buyrug'i.	
7.	O'zbekiston Respublikasi maktabgacha va maktab ta'limi vazirligining 2024-yil 26-mart "Umumiy o'rta ta'lim muassasalari uchun 2024-2025-o'quv yiliga mo'ljallangan tayanch o'quv rejani tasdiqlash to'g'risida"gi 94-sonli buyrug'i.	
8.	Umumiy o'rta ta'lim oluvchilarning yakuniy davlat attestatsiyasi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida 2008-yil 4-mart 56-son sonli buyrug'i.	
9.	Metod birlashma to'g'risidagi Nizom.	
10.	O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 17.09.2021 yilgi "Maktabgacha, umumiy o'rta, o'rta maxsus, professional va maktabdan tashqari ta'lim tashkilotlari pedagog kadrlarini attestatsiyadan o'tkazish tartibini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 572-son qarori.	
11.	O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirining 27.12.2023 yildagi "Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri jamg'armasidan 2024-2025-o'quv yilida pedagoglarni qo'shimcha rag'batlantirish to'g'risida"gi 576-son buyrug'i.	
12.	O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirining 2023-yil 31-avgustdagi "Umumiy o'rta ta'lim muassasasining takomillashtirilgan namunaviy odob-axloq qoidalarini tasdiqlash to'g'risida"gi 282-son buyrug'i.	

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

13.	O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirining 2016 yil 30 maydagi “Umumiy o‘rta ta’lim muassasasining pedagogik kengashi to‘g‘risidagi namunaviy nizomni tasdiqlash haqida”gi buyrug‘i.	
14.	Vazirlar Mahkamasining 2024-yil 6-maydagi “Sifatli ta’limni ta’minlashda ijobiy natijalar ko‘rsatayotgan umumiy o‘rta ta’lim maktablari rahbariyati hamda o‘qituvchilariga ustama berish tartibini joriy etish chora-tadbirlari to‘g‘risida” 263-son qarori.	
15.	O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 09.09.2021 yildagi "iqtidorli o‘quvchilar o‘rtasida fan olimpiadalarini o‘tkazish tizimini takomillashtirish hamda xorijiy tillarni o‘qitish bo‘yicha eng yaxshi maktabni aniqlash tizimini joriy etish to‘g‘risida"gi 562-son qarori.	
16.	O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha va maktab ta’limi Vazirligining 2024-yil 5-yanvardagi “Umumta’lim muassasalarida uzluksiz metodik xizmat ko‘rsatish ishlarini yanada takomillashtirish to‘g‘risida”gi 8-sonli buyrug‘i.	

Raqamli vositalar o‘quvchilar va o‘qituvchilar uchun ta’lim jarayonini soddalashtiradi va ma’lumotlar almashinuvini tezlashtiradi. Bu esa pedagoglarga ma’lumotlarni samarali boshqarish imkonini beradi. Pandemiya davrida masofaviy ta'lim texnologiyalari juda dolzarb bo‘lib qoldi. UNESCO tadqiqotlari onlayn ta’lim platformalarining butun dunyo bo‘ylab joriy etilishi va rivojlanishini ko‘rsatdi, bu esa ta'lim jarayonida yangi imkoniyatlar yaratdi. Bir qator tadqiqotlarda raqamli texnologiyalardan foydalanish jarayonida duch kelinadigan qiyinchiliklar ham tahlil qilingan. Masalan, texnologik infrastrukturani to‘liq ta’minlashning murakkabligi, o‘qituvchilarni raqamli ko‘nikmalar bilan ta'minlash zarurati hamda raqamli vositalarning texnik talablari bu jarayonning qiyin tomonlaridan biridir.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti faoliyatini takomillashtirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida” 2022-yil 21-iyundagi PQ-290-son qarori.
2. 2022-2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasini “Insonga e’tibor va sifatli ta’lim yili”da amalga oshirishga oid davlat dasturi to‘g‘risida 2023-yil 28-fevraldagi PF-27-son Farmoni.
3. Maktabgacha va maktab ta’limi vazirining 2023-yil 22-sentabrdagi “Metodik xizmat ko‘rsatish bo‘limlari faoliyatini yanada takomillashtirish to‘g‘risida”gi 351-sonli buyrug‘i.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

4. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligining 2024 yil 5-yanvardagi “Umumta’lim muassasalarida uzluksiz metodik xizmat ko‘rsatish ishlarini yanada takomillashtirish to‘g‘risida”gi 8-sonli buyrug‘i.
5. https://meduza.io/feature/2021/07/10/istoriya-qr-koda
1. 6.http://www.nacs.org/LinkClick.aspx?fileticket=D1FpVAvvJuo%3D&tabid=1426&mid=4802.
6. E.S. Nazarov, M.M.Boboyev. Umumta’lim maktablarning 7-sinf o‘quvchilariga fizika fanidan xxi asr ko‘nikmalarini rivojlantirish. PEDAGOGS. international research journal. Volume-57, Issue-2, May -2024. pp.43-48.
7. E.S. Nazarov, M.B. Teshayeva. Zproblems of teaching methods in amonavi class. Cientific progress journal. Volume 4 | Issue 4 | 2023. pp. 93-96.
8. E.S. Nazarov, M.S. Khusenova. Formation of multifaceted relationships of pupils in secondary education. GOSPODARKA I INNOWACJE. Volume:22| 2022. pp. 226-228.
9. E.S. Nazarov, M.B. Teshayeva. Zamonaviy fizika ta’limi muammolari va uni takomillashtirish istiqbollari. Academic Research in Educational Sciences. Volume 3 | Issue 3 | 2022. pp. 562-565.
10. MM Boboyev, ES Nazarov. Ilg‘or Ish tajribalarini ommalashtirish–mehnatni rag‘batlantirish va tajribalarni o‘rtoqlashishdir. PEDAGOGS. international research journal. Volume-59. Issue-1. -2024. pp. 149-154.
11. MM Boboyev, ES Nazarov. Improvement of continuous methodological service in the system of general secondary education based on digital technologies. INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY JOURNAL FOR RESEARCH&DEVELOPMENT. Volume 11, issue 09 (2024). pp.101-102.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉ **M.M. Boboyev,** texnika fanlari nomzodi, dotsent, [**M.M. Бобоев,** Кандидат технических наук, доцент], [**M.M. Boboyev**, Candidate of Technical Sciences, Associate Professor]; manzil: O‘zbekiston, Buxoro, M.Iqbol, 11 [адрес: Узбекистан, Бухара М.Икбол, 11], [address: Uzbekistan, M.Iqbol, 11]

✉ **E.S. Nazarov,** mustaqil tadqiqotchi, [**Э.С. Назаров,** независимый исследователь], [**E.S. Nazarov**, independent researcher]; manzil: O‘zbekiston, Buxoro, M.Iqbol, 11 [адрес: Узбекистан, Бухара М.Икбол, 11], [address: Uzbekistan, M.Iqbol, 11]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Original paper

AKMEOLOGIK POZITSIYA BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARDA KREATIV SALOHIYATNI RIVOJLANTIRISH VOSITASI SIFATIDA

© G.H. Saidova[1]✉

[1]Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Toshkent, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: zamonaviy ta’lim tizimida o‘qituvchilarning roli nafaqat bilim berish, balki o‘quvchilarning kreativ salohiyatini rivojlantirishda ham muhim ahamiyatga ega. Akmeologiya, ya’ni insonning eng yuqori darajadagi rivojlanishi va o‘zini o‘zi amalga oshirish jarayoni, o‘qituvchilarning kreativ salohiyatini oshirishda muhim pozitsiyani egallaydi. Ushbu maqolada akmeologik pozitsiyaning bo‘lajak o‘qituvchilarda kreativ salohiyatni rivojlantirishdagi o‘rni va ahamiyati ko‘rib chiqiladi.

MAQSAD: akmeologik pozitsiya — bu shaxsning o‘z imkoniyatlarini to‘liq amalga oshirish, o‘z maqsadlariga erishish va o‘zini o‘zi rivojlantirish jarayonidir. Bu pozitsiya shaxsning o‘ziga xos xususiyatlari, qobiliyatlari va ijtimoiy muhit bilan bog‘liq. O‘qituvchilar uchun akmeologik pozitsiya, o‘z navbatida, o‘quvchilarning kreativ salohiyatini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqot jarayonida adabiyotlar bilan ishlash, suhbat, kuzatish hamda qiyosiy tahlil metdlaridan foydalanildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: akmeologiya o‘qituvchilarga bir qator foydalar keltiradi, bu esa ularning professional rivojlanishi va ta’lim jarayonida samaradorligini oshirishga yordam beradi. O‘qituvchilar o‘z bilim va ko‘nikmalarini baholash orqali kuchli va zaif tomonlarini aniqlash imkoniyatiga ega bo‘lishadi. Akmeologiya o‘qituvchilarning ma’naviy va shaxsiy rivojlanishiga yordam beradi, bu esa ularning o‘z ishlariga bo‘lgan munosabatini yaxshilaydi. O‘qituvchilar ijodiy fikrlash va innovatsion yondashuvlarni o‘rganish orqali dars jarayonini yanada qiziqarli va samarali qilish imkoniyatiga ega bo‘lishadi.

XULOSA: ta’lim tizimida kreativ salohiyatni rivojlantirish, zamonaviy o‘qituvchilarning eng muhim vazifalaridan biridir. Akmeologiya, shaxsiy va professional rivojlanish nazariyasi sifatida, o‘qituvchilarning kreativ salohiyatini oshirishda muhim rol o‘ynaydi. Akmeologiya, shaxsiy va professional rivojlanish jarayonlarini o‘rganadigan fan sifatida, o‘qituvchilarning o‘z salohiyatlarini to‘liq amalga oshirishlariga yordam beradi. Kreativ salohiyat esa, yangi g‘oyalar, yechimlar va innovatsion yondashuvlarni ishlab chiqish qobiliyatidir.

Kalit so'zlar: akmeologik pozitsiya, kreativ salohiyat, o‘qituvchilar, shaxs, jihat, ijodiy fikrlash, ijodkorlik.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Iqtibos uchun: Saidova G.H. Akmeologik pozitsiya bo‘lajak o‘qituvchilarda kreativ salohiyatni rivojlantirish vositasi sifatida. // Inter education & global study. 2024. №9. B.187–194.

АКМЕОЛОГИЧЕСКАЯ ПОЗИЦИЯ КАК СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ

© Г.Х. Саидова[1]✉
[1]Ташкентский государственный педагогический университет имени Низами, Ташкент, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в современной системе образования роль учителя важна не только в передаче знаний, но и в развитии творческого потенциала учащихся. Акмеология, то есть процесс высшего уровня развития и самореализации человека, занимает важное место в повышении творческого потенциала педагогов. В данной статье рассматривается роль и значение акмеологической позиции в развитии творческого потенциала будущих учителей.

ЦЕЛЬ: акмеологическая позиция-это процесс полной реализации личностью своих возможностей, достижения собственных целей и саморазвития. Эта позиция связана с особенностями личности, способностями и социальной средой. Для педагогов акмеологическая позиция, в свою очередь, имеет важное значение в развитии творческого потенциала учащихся.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в ходе исследования использовались методы работы с литературой, интервью, наблюдения, а также сравнительного анализа.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: акмеология приносит ряд преимуществ учителям, помогая им в их профессиональном развитии и повышении эффективности в процессе обучения. Учителя смогут определить свои сильные и слабые стороны, оценив свои знания и навыки. Акмеология способствует духовному и личностному развитию педагогов, что улучшает их отношение к своей работе. Учителя получают возможность сделать процесс урока более увлекательным и эффективным, обучаясь творческому мышлению и инновационным подходам.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: развитие творческого потенциала в системе образования-одна из важнейших задач современных педагогов. Акмеология как теория личностного и профессионального развития играет важную роль в повышении творческого потенциала педагогов. Акмеология, как наука, изучающая процессы личностного и профессионального развития, помогает педагогам в полной мере реализовать свой потенциал. С другой стороны, творческий потенциал-это способность разрабатывать новые идеи, решения и инновационные подходы.

Ключевые слова: акмеологическая позиция, творческий потенциал, педагоги, личность, аспект, творческое мышление, творчество.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Для цитирования: Саидова Г.Х. Акмеологическая позиция как средство развития творческого потенциала будущих педагогов. // Inter education & global study. 2024. №9. С. 187–194.

ACMEOLOGICAL POSITION AS A MEANS OF DEVELOPING THE CREATIVE POTENTIAL OF FUTURE TEACHERS

© Gulruh H. Saidova[1]✉
[1]Tashkent State Pedagogical University named after Nizami, Tashkent, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: in the modern education system, the role of teachers is important not only in imparting knowledge, but also in developing the creative potential of students. Acmeology, that is, the process of the highest level of human development and self-realization, occupies an important position in increasing the creative potential of teachers. This article examines the role and importance of the acmeological position in the development of creative potential in future teachers.

AIM: the acmeological position is the process of a person's full realization of his capabilities, achieving his own goals and self-development. This position is related to personality traits, abilities, and social environment. For teachers, the acmeological position, in turn, is important in developing the creative potential of students.

MATERIALS AND METHODS: the research used methods of working with literature, interviews, observations, as well as comparative analysis.

DISCUSSION AND RESULTS: Acmeology brings a number of benefits to teachers, helping them in their professional development and improving efficiency in the learning process. Teachers will be able to identify their strengths and weaknesses by evaluating their knowledge and skills. Acmeology promotes the spiritual and personal development of teachers, which improves their attitude to their work. Teachers get the opportunity to make the lesson process more exciting and effective by learning creative thinking and innovative approaches.

CONCLUSION: the development of creative potential in the education system is one of the most important tasks of modern teachers. Acmeology as a theory of personal and professional development plays an important role in enhancing the creative potential of teachers. Acmeology, as a science that studies the processes of personal and professional development, helps teachers to fully realize their potential. On the other hand, creativity is the ability to develop new ideas, solutions and innovative approaches.

Key words: acmeological position, creative potential, teachers, personality, aspect, creative thinking, creativity.

For citation: Gulruh H. Saidova. (2024) ‘Acmeological position as a means of developing the creative potential of future teachers’, Inter education & global study, (9), pp. 187–194. (In Uzbek).

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Zamonaviy kasbiy pedagogik ta'limning muhim kamchiliklaridan biri bu uning bolg'usi o'qituvchilarning ijodiy salohiyatini, shu jumladan tarixni rivojlantirishga zaif ta'siridir. Zamonaviy oliy o'quv yurtlari o'qituvchilarining faoliyati tahlili shuni ko'rsatadiki, ularning kreativ qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan pedagogik amaliyot darajasi yetarli darajada emas. Aksariyat o'qituvchilarning kelajakdagi kasbiy va pedagogik faoliyatda ijodkorlik ish tizimida, o'quvchilarning algoritmik harakatlariga qaratilgan stereotipli usul va uslublar ustunlik qiladi. Shuning uchun tarix o'qituvchilarini tayyorlaydigan pedagogik oliy ta'lim muassasalarining eng muhim vazifalaridan biri bu bo'lg'usi o'qituvchilarda kreativlikni rivojlantirish, ularning ijodiy salohiyatini oshirish, bo'lg'usi o'qituvchilarning kasbiy-pedagogik faoliyatda ijodkorlik elementlarini qo'llashga tayyorlashdan iboratdir.

Dunyo ta'lim taraqqiyotining jadal suratlarda rivojlanishi avvalambor ta'lim jarayoniga innovatsion va kreativ yondashish lozimligini taqozo etmoqda. Chunki jahonda har qaysi jamiyatning rivojlanishi va yo'nalishini begilab beruvchi innovatsion-kreativ ijodkorlik ta'siri ostida yuz berib, inson faoliyatining har bir sohasida ijodkorlikka bo'lgan ehtiyojning ortishi bilan tavsiflanadi. Xorijiy rivojlangan mamlakatlarda, jumladan AQSH, Kanada, Germaniya, Rossiya, Yaponiya, Koreya kabi davlatlarda o'qitish jarayonlari innovatsion-kreativ yondashuv asosida amalga oshirilmoqda. Mazkur holatni bevosita kuzatib, chuqur tahlil qilgan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. M. Mirziyoyev 2019-yil 23-avgustda xalq ta'limi, oliy ta'lim xodimlari bilan bo'lgan muloqotda uzluksiz ta'lim tizimida olib borilishi kerak bo'lgan dolzarb vazifalar haqida fikr yuritib, "... bugungi kunda ta'lim muassasalarida faoliyat olib borayotgan o'qituvchilarning obro'sini ko'tarish, shu bilan bir qatorda bugun o'qituvchilarning o'zlari ham ta'lim-tarbiya jarayoniga yangicha ijodiy yondashishi lozim"[1], - degan bir qator fikrlarni bildirib o'tdi. Shuningdek, yurtboshimiz Sh. M. Mirziyoyev 2020-yil 24-yanvarda Oliy majlisga qilgan murojaatnomasida ham, ta'lim-tarbiyaning uzviy bog'liqligini yanada kuchaytirish maqsadida "Sharqona qarashlarimizda ta'limni tarbiyadan, tarbiyani esa ta'limdan ajratib bo'lmaydi. Bu esa bugungi kun o'qituvchisidan katta mas'uliyatni talab qiladi", - deb ta'kidladilar. Demak, bugungi kun o'qituvchilari ta'lim-tarbiya ishlarida faol qatnashar ekanlar, ular o'z faoliyatlarini zamon bilan hamohang tarzda tashkil etishlari talab etiladi. Shuningdek, umumta'lim muassasalarida faoliyat ko'rsatayotgan boshlang'ich sinf o'qituvchilari umumiy va maxsus kompetentsiyalarga ega bo'lishi hamda o'z faoliyatida ijodkorlik qobiliyatlarini namoyon eta olishi lozim.

O'qituvchilar o'zlarining akmeologik pozitsiyalarini rivojlantirish orqali o'quvchilarga ilhom berish, ularning ijodkorligini oshirish va o'z-o'zini rivojlantirishga yordam berishlari mumkin.

Akmeologik pozitsiya quyidagi asosiy jihatlarni o'z ichiga oladi. Shaxs o'z qobiliyatlari, kuchli va zaif tomonlarini tushunishi va o'z maqsadlarini belgilashi kerak. Shaxs o'z salohiyatini oshirish va yangi ko'nikmalarni o'rganish uchun doimiy ravishda o'z ustida ishlashi zarur. Shaxsning rivojlanishi ijtimoiy muhit, ta'lim, oilaviy va professional sharoitlar bilan bog'liq. Ijobiy muhit shaxsning o'zini o'zi amalga oshirishiga yordam beradi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Akmeologik pozitsiya shaxsning ma’naviy va axloqiy qadriyatlarini rivojlantirishga ham qaratilgan. Bu, o‘z navbatida, shaxsning ijtimoiy mas’uliyatini oshiradi.

Akmeologik pozitsiya ijodiy fikrlash va innovatsion yondashuvlarni rivojlantirishga yordam beradi, bu esa shaxsning muammolarni hal qilish qobiliyatini oshiradi.Umuman olganda, akmeologik pozitsiya shaxsning o‘zini o‘zi rivojlantirish va o‘z maqsadlariga erishish jarayonida muhim ahamiyatga ega. Bu pozitsiya orqali shaxs o‘z salohiyatini to‘liq amalga oshirishga intiladi.

Kreativ salohiyat — bu shaxsning yangi g‘oyalar, yechimlar va mahsulotlar yaratish qobiliyatidir. Bu salohiyat o‘z ichiga ijodkorlik, innovatsion fikrlash, muammolarni hal qilish va yangi g‘oyalarni amalga oshirish qobiliyatlarini oladi. Bo‘lajak o‘qituvchilar uchun kreativ salohiyatni rivojlantirish, nafaqat o‘zlarining professional faoliyatlari uchun, balki o‘quvchilarning ta’lim jarayonida muvaffaqiyatli bo‘lishlari uchun ham muhimdir. Bo‘lajak o‘qituvchilarni tayyorlashda ta’lim dasturlarini yangilash va zamonaviy pedagogik metodlarni qo‘llash muhimdir. O‘qituvchilarni kreativ fikrlashga undovchi darslar, seminarlar va treninglar o‘tkazish orqali ularning salohiyatini oshirish mumkin. O‘qituvchilarni amaliy tajribalar orqali o‘rgatish, ularning kreativ salohiyatini rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi. O‘qituvchilarni turli loyihalar, tadbirlar va ekskursiyalar orqali o‘quvchilarga ijodiy yondashuvni ko‘rsatish imkoniyatiga ega bo‘lishlari kerak. Zamonaviy texnologiyalarni ta’lim jarayoniga kiritish, o‘qituvchilarning kreativ salohiyatini oshirishda yordam beradi. O‘qituvchilarni interaktiv taqdimotlar, onlayn resurslar va multimedia vositalaridan foydalanishga o‘rgatish, ularning ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi. O‘qituvchilar o‘rtasida o‘zaro hamkorlik va tajriba almashish, kreativ salohiyatni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. O‘qituvchilar bir-biridan o‘rganish, yangi g‘oyalar va metodlarni qo‘llash orqali o‘z salohiyatlarini oshirishlari mumkin. O‘qituvchilarni motivatsiya qilish va ularni qo‘llab-quvvatlash, ularning kreativ salohiyatini rivojlantirishda muhimdir. O‘qituvchilarni muvaffaqiyatlari uchun rag‘batlantirish, ularning o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshiradi va ijodiy fikrlashga undaydi. Akmeologiya — bu shaxsning eng yuqori darajadagi rivojlanishi va professional muvaffaqiyatini o‘rganadigan fan. O‘qituvchilarning kreativ salohiyatini oshirishda akmeologik pozitsiya muhim ahamiyatga ega, chunki bu yondashuv o‘qituvchilarning o‘z salohiyatlarini to‘liq amalga oshirishlariga yordam beradi.[4]

Akmeologiya o‘qituvchilarga muammolarni ijodiy tarzda hal qilishni o‘rgatadi, bu esa ta’lim jarayonida samaradorlikni oshiradi. O‘qituvchilar akmeologik yondashuvlar orqali o‘z karyeralarini rivojlantirish va yangi imkoniyatlarni ochish imkoniyatiga ega bo‘lishadi. O‘qituvchilar o‘z tajribalarini oshirish va yangi metodlarni o‘rganish orqali professional o‘sish imkoniyatlarini kengaytiradilar. Akmeologiya o‘qituvchilar o‘rtasida o‘zaro muloqot va hamkorlikni rivojlantirishga yordam beradi, bu esa ijodiy fikrlashni rag‘batlantiradi. O‘qituvchilar o‘zaro tajriba almashish orqali yangi g‘oyalarni ishlab chiqish va o‘z bilimlarini kengaytirish imkoniyatiga ega bo‘lishadi. Akmeologiya o‘qituvchilarga o‘z-o‘zini rag‘batlantirish va yangi maqsadlar qo‘yish imkoniyatini beradi. O‘qituvchilar o‘z ishlariga qiziqish va motivatsiyani oshirish orqali ta’lim jarayonini yanada qiziqarli va samarali

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

qilishlari mumkin. O‘qituvchilar akmeologik yondashuvlar orqali ta’lim sifatini oshirish uchun innovatsion metodlarni qo‘llash imkoniyatiga ega bo‘lishadi. O‘qituvchilar o‘z bilim va ko‘nikmalarini rivojlantirish orqali talabalar bilan samarali ishlash imkoniyatini oshiradilar. Akmeologiya o‘qituvchilarga shaxsiy va professional rivojlanish, ijodiy fikrlashni rivojlantirish, o‘zaro muloqot va hamkorlikni oshirish, motivatsiya va ta’lim sifatini yaxshilashda muhim foydalar keltiradi. Ushbu yondashuv o‘qituvchilarning o‘z salohiyatlarini to‘liq amalga oshirishlariga yordam beradi va ta’lim jarayonini yanada samarali va qiziqarli qiladi.[1]

Akmeologiya ta’lim jarayonini bir qator usullar va yondashuvlar orqali yaxshilaydi. Akmeologiya o‘qituvchilarga va talabalar uchun o‘z bilim va ko‘nikmalarini baholash imkoniyatini beradi, bu esa o‘zgarishlar va rivojlanish uchun zarur bo‘lgan ma’lumotlarni taqdim etadi. Akmeologiya ta’lim jarayonida ijodiy fikrlashni rag‘batlantiradi, bu esa o‘qituvchilar va talabalar o‘rtasida yangi g‘oyalar va metodlarni ishlab chiqishga yordam beradi. O‘qituvchilar va talabalar muammolarni ijodiy tarzda hal qilishni o‘rganadilar, bu esa ta’lim jarayonini yanada qiziqarli va samarali qiladi.

Akmeologiya o‘qituvchilar va talabalar o‘rtasida o‘zaro muloqot va hamkorlikni rivojlantirishga yordam beradi, bu esa ta’lim jarayonida jamoaviy ishlarni kuchaytiradi. O‘qituvchilar va talabalar o‘zaro tajriba almashish orqali yangi g‘oyalarni ishlab chiqish va o‘z bilimlarini kengaytirish imkoniyatiga ega bo‘lishadi. Akmeologiya o‘qituvchilarga va talabalar uchun o‘z-o‘zini rag‘batlantirish va yangi maqsadlar qo‘yish imkoniyatini beradi, bu esa ta’lim jarayonida motivatsiyani oshiradi. O‘qituvchilar o‘z ishlariga qiziqish va motivatsiyani oshirish orqali ta’lim jarayonini yanada qiziqarli va samarali qilishlari mumkin. Akmeologiya ta’lim sifatini oshirish uchun innovatsion metodlarni qo‘llash imkoniyatini beradi, bu esa o‘qituvchilarning darslarini yanada samarali qiladi. O‘qituvchilar o‘z bilim va ko‘nikmalarini rivojlantirish orqali talabalar bilan samarali ishlash imkoniyatini oshiradilar. Akmeologiya o‘qituvchilarning professional rivojlanishiga yordam beradi, bu esa ularning ta’lim jarayonida samaradorligini oshiradi. O‘qituvchilar o‘z tajribalarini oshirish va yangi metodlarni o‘rganish orqali ta’lim jarayonini yaxshilash imkoniyatiga ega bo‘lishadi. Akmeologiya ta’lim jarayonini yaxshilashda shaxsiy rivojlanish, ijodiy fikrlashni rag‘batlantirish, o‘zaro muloqot va hamkorlikni oshirish, motivatsiya va ta’lim sifatini yaxshilash kabi bir qator imkoniyatlar yaratadi. Ushbu yondashuv ta’lim jarayonini yanada samarali va qiziqarli qiladi, o‘qituvchilar va talabalar o‘rtasida o‘zaro aloqalarni kuchaytiradi.[6]

Akmeologik pozitsiya o‘qituvchilarning o‘z-o‘zini rivojlantirish, ijodiy fikrlash va professional o‘sishlariga qaratilgan strategiyalarni o‘z ichiga oladi. Akmeologik pozitsiya o‘qituvchilarning shaxsiy rivojlanishiga e’tibor qaratadi. O‘qituvchilar o‘z bilim va ko‘nikmalarini baholash, o‘z-o‘zini rivojlantirish va yangi maqsadlar qo‘yish orqali kreativ salohiyatlarini oshirishlari mumkin. Akmeologiya ijodiy fikrlashni rivojlantirishga yordam beradi. O‘qituvchilar yangi g‘oyalar va yechimlarni ishlab chiqish uchun ijodiy yondashuvlarni qo‘llashlari kerak. Bu, o‘z navbatida, dars jarayonida talabalar bilan ishlashda innovatsion usullarni qo‘llash imkonini beradi. Akmeologik pozitsiya o‘qituvchilar

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

o‘rtasida o‘zaro muloqot va hamkorlikni rivojlantirishga yordam beradi. Bu, ijodiy fikrlash va yangi g‘oyalarni ishlab chiqishga imkon yaratadi. Guruh ishlari va brainstorming sessiyalari bu jarayonda muhim ahamiyatga ega. O‘qituvchilarning kreativ salohiyatini oshirishda motivatsiya va qiziqish muhim rol o‘ynaydi. Akmeologik pozitsiya o‘qituvchilarni o‘z salohiyatlarini rivojlantirishga undaydi va ularning dars jarayonida talabalar bilan ishlashda yanada samarali bo‘lishlariga yordam beradi. O‘qituvchilar uchun akmeologik yondashuvlarni o‘z ichiga olgan treninglar va seminarlar o‘tkazish. Bu tadbirlar o‘qituvchilarning kreativ fikrlash va innovatsion yondashuvlarni rivojlantirishga yordam beradi. Tajribali o‘qituvchilar tomonidan yangi o‘qituvchilarga mentorlik qilish va ularni qo‘llab-quvvatlash. Bu jarayon o‘qituvchilarning o‘z salohiyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. O‘qituvchilar o‘rtasida tajriba almashish va o‘zaro fikr almashish orqali ijodiy fikrlashni rivojlantirish. Bu, o‘z navbatida, yangi g‘oyalarni ishlab chiqishga yordam beradi. O‘qituvchilar uchun shaxsiy rivojlanish rejalari tuzish va ularni amalga oshirish. Bu rejalarda o‘qituvchilarning maqsadlari, o‘z-o‘zini baholash va rivojlanish strategiyalari ko‘rsatilishi kerak. [5]

O‘qituvchilarning kreativ salohiyatini oshirishda akmeologik pozitsiya muhim rol o‘ynaydi. Bu yondashuv o‘qituvchilarning shaxsiy rivojlanishi, ijodiy fikrlash va o‘zaro muloqotini rivojlantirishga yordam beradi. Akmeologik pozitsiya orqali o‘qituvchilar o‘z salohiyatlarini to‘liq amalga oshirishlari va ta’lim jarayonida yanada samarali bo‘lishlari mumkin. Shunday qilib, akmeologiya o‘qituvchilarning professional rivojlanishida muhim ahamiyatga ega bo‘lib, ta’lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.[3]

O‘qituvchilarning kreativ salohiyatini rivojlantirish, nafaqat ularning shaxsiy rivojlanishiga, balki ta’lim jarayonining sifatini oshirishga ham xizmat qiladi. Akmeologik pozitsiya o‘qituvchilarga o‘z bilim va ko‘nikmalarini baholash imkoniyatini beradi. Bu jarayon, o‘qituvchilarning kuchli va zaif tomonlarini aniqlashga yordam beradi va ularni rivojlantirish uchun zarur bo‘lgan yo‘nalishlarni belgilaydi. Akmeologiya o‘qituvchilarga ijodiy fikrlashni rivojlantirishda yordam beradi. O‘qituvchilar yangi g‘oyalar va innovatsion yondashuvlarni ishlab chiqish orqali ta’lim jarayonini yanada qiziqarli va samarali qilish imkoniyatiga ega bo‘lishadi. Akmeologik pozitsiya o‘qituvchilar o‘rtasida o‘zaro muloqot va hamkorlikni rivojlantirishga yordam beradi. Bu jarayon, o‘qituvchilarning tajribalarini almashish va yangi g‘oyalarni ishlab chiqish imkoniyatini yaratadi. Akmeologiya o‘qituvchilarga o‘z-o‘zini rag‘batlantirish va yangi maqsadlar qo‘yish imkoniyatini beradi. Bu esa ularning ta’lim jarayoniga bo‘lgan qiziqishini oshiradi va kreativ salohiyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. Akmeologik pozitsiya o‘qituvchilarga innovatsion metodlarni qo‘llash imkoniyatini beradi. Bu metodlar, o‘qituvchilarning darslarini yanada samarali va qiziqarli qilishga yordam beradi, shuningdek, talabalar bilan ishlashda kreativ yondashuvlarni qo‘llash imkonini yaratadi. Akmeologik pozitsiya bo‘lajak o‘qituvchilarda kreativ salohiyatni rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi. O‘z-o‘zini baholash, ijodiy fikrlashni rag‘batlantirish, o‘zaro muloqot va hamkorlikni rivojlantirish, motivatsiya va innovatsion metodlarni qo‘llash orqali akmeologiya o‘qituvchilarning shaxsiy va professional rivojlanishiga yordam beradi. Natijada, bu jarayon ta’lim sifatini oshirishga va talabalar

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

bilan samarali ishlashga xizmat qiladi. Bo‘lajak o‘qituvchilar akmeologik yondashuvlarni o‘zlashtirish orqali o‘z kreativ salohiyatlarini rivojlantirishlari va ta’lim jarayonini yanada samarali qilishlari mumkin. Bo‘lajak o‘qituvchilarda kreativ salohiyatni rivojlantirish, nafaqat ularning professional faoliyatlari uchun, balki o‘quvchilarning ta’lim jarayonida muvaffaqiyatli bo‘lishlari uchun ham muhimdir. Akmeologik pozitsiya orqali o‘qituvchilar o‘z salohiyatlarini oshirish, o‘quvchilarga ilhom berish va ularning ijodkorligini rivojlantirish imkoniyatiga ega bo‘lishadi. Ta’lim tizimida kreativlikni oshirish, kelajak avlodning muvaffaqiyatli va innovatsion fikrlovchi shaxslar bo‘lib yetishishiga yordam beradi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Abdullayeva Sh. A. Pedagogik diagnostika. - Toshkent: fan va axborot texnologiyalari, 2010-yil. 278 b.
2. Djuraev R.X. Ta’limda interfaol texnologiyalari. -Toshkent, 2010. –76 b.
3. Djo‘rayev R. X., Turgunov S. T. ta’lim menejmenti. - Toshkent: Voris-Nashriyot, 2012 Yil. 167 b.
4. Агабабян А. Р., Арутюнян Н. Д. К вопросу взаимосвязи креативности с личностными характеристиками // Ананьевские чтения, 2007: Материалы научно-практической конференции. СПб., 2007. С. 598-599.
5. Алейников А.Г. О креативной педагогике / А.Г. Алейников // Вестник высшей школы. - 2009. - №12. - С. 29-34.
6. Андреев В.И. Педагогика творческого саморазвития. Инновационный курс. - Казань: Изд-во КГУ, 1996. - 566 с.
7. Вишнякова, Н.Ф. Креативная акмеология. Психология высшего образования / Н.Ф. Вишнякова. - Мн.: Народная асвета, 2007. - 300 с.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Saidova Gulruh Halim qizi**, dotsent, [**Саидова Гулрух Халим кизи,** доцент], [**Gulruh H. Saidova**, Associate Professor]; manzil: O‘zbekiston, Toshkent sh., Chilonzor tumani, Bunyodkor ko’chasi 27 uy; [адрес: Узбекистан, г. Ташкент, Чиланзарский район, ул. Бунёдкор, 27], [address: Uzbekistan, 27 Bunyodkor street, Chilanzor district, Tashkent city].

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Original paper

O‘ZBEK OLAM MANZARASI

© M.A. Amanov[1]✉

[1]O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti, Toshkent, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: maqolada ta’lim reklamalari orqali madaniy diversifikatsiya, iqtisodiy foyda, raqobat, ilmiy tadqiqotlar va innovatsiyalar kabi jihatlar yoritilgan. Shuningdek, xalqaro ta'lim yarmarkalari va raqamli reklama kompaniyalari kabi muvaffaqiyatli amaliyotlar ko'rib chiqilgan. Maqola, O‘zbekistonning ta’lim sohasida global maydonda o‘z o’rnini mustahkamlash yo‘lida olib borayotgan sa’y-harakatlarini ochib beradi.

MAQSAD: ushbu maqolaning maqsadi O‘zbekiston olam manzarasining tilshunoslik aspektlarini o‘rganish, uning til va madaniyat bilan qanday bog‘liqligini tahlil qilishdan iborat. Maqola O‘zbekistonning boy tabiiy va madaniy manzaralarining tilshunoslik jihatidan ifodalangan tasvirlarini, shuningdek, o‘zbek tilidagi leksik, frazeologik va stilistik xususiyatlarni yoritishga qaratilgan.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu maqolada O‘zbekiston olam manzarasining tilshunoslik jihatlarini o‘rganishda bir qator metodlar qo‘llanildi. Bular quyidagilardir: nazariy **tahlil, lingvistik tadqiqot, kontekstual tahlil, emperik tadqiqot.** Ushbu metodlar yordamida O‘zbekiston olam manzarasining tilshunoslik jihatlarini chuqurroq tushunish va ularning madaniy kontekstdagi o‘rnini aniqlash maqsad qilingan.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: ushbu maqolada O‘zbekiston olam manzarasining tilshunoslik jihatlari muhokama qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekistonning tabiiy va madaniy manzaralari o‘zbek tilida o‘ziga xos ifodalanishlarga ega bo‘lib, bu til va madaniyat o‘rtasidagi murakkab aloqalarni aks ettiradi. O‘zbek tilidagi leksik birliklar va frazeologik ifodalar orqali manzaralar va tabiatning o‘ziga xos xususiyatlari aks etadi, bu esa mahalliy aholi hayoti, urf-odatlari va madaniyatini tushunishga yordam beradi.

XULOSA: xulosa o’rnida shuni aytishimiz mumkinki, dunyo miqyosida ta'limga oid reklama kampaniyalari davlatlarning ta'lim tizimini rivojlantirish va xalqaro maydonda tan olishda muhim ahamiyatga ega. Bu kampaniyalar orqali xorijiy talabalarni jalb qilish, ta'lim sifatini yuksaltirish, akademik hamkorlikni kengaytirish va davlatning ijobiy imijini yuksaltirish mumkin. Shu sababli, davlatlar o'z ta'lim tizimlarini samarali reklama kampaniyalari orqali global maydonga olib chiqishga intilmoqda.

Kalit so'zlar: xalqaro ta'lim, o’zbekiston ta’limi, reklama kampaniyalari, oliy o’quv yurtlari, akademik hamkorlik, ta’lim sifati, ilmiy tadqiqotlar, madaniy diversifikatsiya, innovatsiyalar, talabalar almashinuvi, raqobat.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Iqtibos uchun: Amanov M.A. O‘zbek olam manzarasi. // Inter education & global study. 2024. №9. B.195–200.

ВЗГЛЯД НА УЗБЕКСКИЙ МИР

© М.А. Амонова[1]✉
[1]Государственный университет мировых языков Узбекистана, Ташкент, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в статье рассматриваются такие аспекты, как культурная диверсификация, экономическая выгода, конкуренция, научные исследования и инновации посредством образовательной рекламы. Также рассматриваются успешные практики, такие как международные образовательные ярмарки и компании цифровой рекламы. В статье раскрываются усилия Узбекистана по укреплению своего места на мировой арене в сфере образования.

ЦЕЛЬ: цель данной статьи – изучить лингвистические аспекты мировоззрения Узбекистана, проанализировать, как оно связано с языком и культурой. Целью статьи является освещение лингвовыраженных образов богатых природных и культурных ландшафтов Узбекистана, а также лексических, фразеологических и стилистических особенностей узбекского языка.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в данной статье был использован ряд методов для изучения лингвистических аспектов ландшафта Узбекистана. Это: теоретический анализ, лингвистические исследования, контекстуальный анализ, эмпирические исследования. С помощью этих методов ставится цель глубже понять лингвистические аспекты ландшафта Узбекистана и определить их место в культурном контексте.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: в данной статье рассмотрены лингвистические аспекты мирового ландшафта Узбекистана. Результаты исследования показывают, что природные и культурные ландшафты Узбекистана имеют свои выражения в узбекском языке, что отражает сложную взаимосвязь языка и культуры. Узбекские лексические единицы и фразеологические выражения отражают уникальные особенности ландшафтов и природы, что помогает понять быт, обычаи и культуру местного населения.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: в заключение можно сказать, что всемирные образовательные рекламные кампании важны для развития образовательной системы стран и признания на международной арене. Благодаря этим кампаниям можно привлечь иностранных студентов, улучшить качество образования, расширить академическое сотрудничество и поднять положительный имидж государства. Поэтому страны пытаются вывести свои системы образования на глобальную арену посредством эффективных рекламных кампаний.

Ключевые слова: международное образование, образование Узбекистана, рекламные кампании, высшие учебные заведения, академическое сотрудничество,

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

качество образования, научные исследования, культурная диверсификация, инновации, обмен студентами, конкуренция.

Для цитирования: Амонова М.А. Взгляд на узбекский мир. // Inter education & global study. 2024. №9. С. 195–200.

VIEW OF THE UZBEK WORLD

© Munavvar A. Amonova[1]✉
[1]Uzbekistan state world languages university, Tashkent, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the article covers such aspects as cultural diversification, economic benefit, competition, scientific research and innovation through educational advertising. Successful practices such as international education fairs and digital advertising companies are also reviewed. The article reveals Uzbekistan's efforts to strengthen its place in the global arena in the field of education.

AIM: The purpose of this article is to study the linguistic aspects of the worldview of Uzbekistan, to analyze how it is related to language and culture. The article aims to highlight the linguistically expressed images of the rich natural and cultural landscapes of Uzbekistan, as well as the lexical, phraseological and stylistic features of the Uzbek language.

MATERIALS AND METHODS: In this article, a number of methods were used to study the linguistic aspects of the landscape of Uzbekistan. These are: theoretical analysis, linguistic research, contextual analysis, empirical research. With the help of these methods, it is aimed to gain a deeper understanding of the linguistic aspects of the landscape of Uzbekistan and to determine their place in the cultural context.

DISCUSSION AND RESULTS: This article discussed the linguistic aspects of the world landscape of Uzbekistan. The results of the research show that the natural and cultural landscapes of Uzbekistan have their own expressions in the Uzbek language, which reflects the complex relationship between language and culture. Uzbek lexical units and phraseological expressions reflect the unique features of landscapes and nature, which helps to understand the life, customs and culture of the local population.

CONCLUSION: In conclusion, we can say that worldwide educational advertising campaigns are important for the development of the educational system of countries and recognition in the international arena. Through these campaigns, it is possible to attract foreign students, improve the quality of education, expand academic cooperation and raise the positive image of the state. Therefore, countries are trying to bring their education systems to the global arena through effective advertising campaigns.

Key words: international education, Uzbekistan education, advertising campaigns, higher educational institutions, academic cooperation, quality of education, scientific research, cultural diversification, innovation, student exchange, competition.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

For citation: Munavvar A. Amonova. (2024) 'View of the uzbek world', Inter education & global study, (9), pp. 195–200. (In Uzbek).

Globalizatsiya davrida ta'lim sohasida xalqaro miqyosda tan olinishi va yuqori sifatli ta'lim berish imkoniyatlari davlatlar uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli, dunyo miqyosida ta'limga oid reklama kampaniyalari davlatlarning ta'lim tizimini tanitishda va rivojlantirishda katta rol o'ynaydi. O'zbekiston, o'zining boy madaniy merosi va tarixi bilan faxrlanadi. Shu bilan birga, so'nggi yillarda mamlakat iqtisodiy va ijtimoiy sohalarda sezilarli yutuqlarga erishmoqda. Ushbu rivojlanishlar ta'lim sohasiga ham o'z ta'sirini ko'rsatib, O'zbekistonni xalqaro ta'lim maydonida tanitishga intilmoqda. Mamlakatning ta'lim sohasidagi reklama kampaniyalari bu yo'lda muhim rol o'ynaydi.

So‘nggi yillarda oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar sohasida, shuningdek, iqtisodiyotning real sektori uchun yuqori malakali kadrlar tayyorlash tizimini rivojlantirishga qaratilgan salmoqli ishlar amalga oshirilmoqda. Shu bilan birga, mazkur sohalarning to‘liq va samarali ishlashi uchun mas’ul bo‘lgan respublika ijro etuvchi hokimiyat organlari faoliyati bilan bog‘liq masalalarni tartibga soluvchi qonunchilik hujjatlari normalarining amaldagi islohotlarga muvofiqligini ta’minlash zarurati mavjud[4].

«O‘zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta’lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi Prezident farmoni yurtimizda ta’lim-tarbiya va ilm-fan taraqqiyotiga birlamchi e’tibor qaratilayotganining yana bir tasdig‘i bo‘ldi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 21-dekabrdagi “Yangi O‘zbekiston ma’muriy islohotlarini amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-269-son[1] farmonlari ijrosini ta’minlash maqsadida yurtimizda oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar sohasidagi ko’plab ishlar amalga oshirilmoqda.

Reklama kampaniyalari orqali ta'lim muassasalari o'zlarining yuqori sifatli ta'lim berish imkoniyatlari, zamonaviy infratuzilmalari va malakali o'qituvchilari haqida ma'lumotlar beradi. Globalizatsiya davrida ta’lim sifatini oshirish va xalqaro miqyosda tan olinadigan darajada bo‘lish har bir davlat uchun muhim vazifa hisoblanadi. O‘zbekistonning bu yo‘nalishda olib borayotgan sa’y-harakatlari quyidagi asosiy maqsadlarga qaratilgan:

Xorijiy talabalarni jalb qilish: Xorijiy talabalarni jalb qilish har bir davlatning ta'lim sohasidagi asosiy maqsadlaridan biridir. Dunyo miqyosida ta'limga oid reklama kampaniyalari orqali davlatlar o'z ta'lim tizimlarini, oliy o'quv yurtlarini va o'qitish sifatini xorijiy talabalar e'tiboriga havola etadi. O‘zbekistonning oliy o‘quv yurtlari xalqaro talabalarga eshiklarini ochmoqda. Reklama kampaniyalari orqali xorijiy talabalarni o‘ziga jalb qilish, ularning qiziqishlarini oshirish va ta’lim tizimini global standartlarga muvofiqlashtirish maqsad qilinadi. Xorijiy talabalar kelishi bilan mamlakatda turli madaniyatlar aralashuvi yuzaga keladi. Bu talabalarning o'zaro madaniy almashinuviga yordam beradi. Xorijiy talabalar mamlakat iqtisodiyotiga katta hissa qo'shadi, chunki ular ta'lim haqlari, yashash xarajatlari va boshqa turli xarajatlar orqali mamlakat iqtisodiyotiga pul kiritadi [8; 45].

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Akademik hamkorlikni kengaytirish: Dunyo miqyosidagi reklama kampaniyalari orqali davlatlar o'z ta'lim tizimlarini xalqaro maydonda tanitib, akademik hamkorlik aloqalarini kengaytirish imkoniyatiga ega bo'ladi. O‘zbekiston oliy ta’lim muassasalari dunyoning yetakchi universitetlari bilan hamkorlik aloqalarini rivojlantirish, akademik almashinuv dasturlarini joriy qilish va xalqaro ilmiy tadqiqotlarda ishtirok etish orqali o‘z salohiyatini oshirmoqda. Xalqaro hamkorlik orqali ilmiy tadqiqotlar ko'lami kengayadi, yangi g'oyalar va innovatsiyalar yuzaga keladi. Akademik almashinuv dasturlari orqali talabalar boshqa davlatlarda o'qish va tajriba orttirish imkoniyatiga ega bo'ladi, bu ularning bilim va ko'nikmalarini oshiradi [7; 142].

Mamlakatning imijini yuksaltirish: Ta'lim sohasidagi muvaffaqiyatli reklama kampaniyalari davlatning xalqaro miqyosdagi imijini yuksaltirishda muhim rol o'ynaydi. Ta’lim sohasidagi muvaffaqiyatli reklamalar O‘zbekistonning xalqaro maydondagi imijini yuksaltirishga xizmat qilmoqda. Bu esa, o‘z navbatida, turizm va investitsiyalarni jalb qilish uchun ham katta ahamiyatga ega. Davlatning ijobiy imiji ko'plab xorijiy investorlarni jalb qilishga yordam beradi, bu esa mamlakat iqtisodiyotiga katta foyda keltiradi. Ta'lim tizimining rivojlanishi bilan mamlakatga keluvchi sayyohlar soni ham oshadi, bu esa turizm sohasining rivojlanishiga xizmat qiladi.

O‘zbekistonning ta’lim sohasidagi reklamalarining mazmuni, asosan, quyidagi jihatlarga e’tibor qaratadi:

Ta’lim sifatini yoritish: Reklama kampaniyalari orqali O‘zbekistondagi oliy ta’lim muassasalarining yuqori sifatli ta’lim berish imkoniyatlari, zamonaviy infratuzilmalari va malakali o‘qituvchilari haqida ma’lumotlar beriladi. Yaxshi ta'lim imkoniyatlari haqida xabardor bo'lgan talabalar yanada ko'proq o'qishga, izlanishga va muvaffaqiyatga erishishga intiladi. Davlatlar o'rtasida ta'lim sifatini yuksaltirish bo'yicha raqobat kuchayadi, bu esa ta'lim tizimining doimiy ravishda rivojlanishiga olib keladi.

Xorijiy talabalar uchun imtiyozlar: Xorijiy talabalar uchun yaratilgan qulayliklar, stipendiyalar, yashash sharoitlari va madaniy integratsiya imkoniyatlari haqida batafsil ma’lumotlar taqdim etiladi.

Ilmiy tadqiqotlar va innovatsiyalar: O‘zbekistonning ta’lim sohasidagi innovatsiyalar, ilmiy tadqiqotlar va ularning amaliy natijalari haqida ma’lumotlar reklama kampaniyalarida alohida o‘rin egallaydi.

O‘zbekistonning ta’lim sohasidagi reklamalarining muvaffaqiyatli amaliyotlari quyidagi misollar bilan namoyon bo‘ladi:

Xalqaro ta’lim yarmarkalari: O‘zbekistonlik oliy ta’lim muassasalari xalqaro ta’lim yarmarkalarida faol ishtirok etib, o‘zining ta’lim dasturlarini namoyish etmoqda. Bu yarmarkalar orqali xalqaro hamkorlik aloqalari o‘rnatilib, xorijiy talabalarni jalb qilish imkoniyati yaratilmoqda. Raqamli reklama kampaniyalari: Internet va ijtimoiy tarmoqlar orqali olib borilayotgan raqamli reklama kampaniyalari xorijiy talabalar va ularning ota-onalari uchun maqsadli auditoriyaga yetib borishda samarali vosita hisoblanadi. Mahalliy va xalqaro hamkorlik loyihalari: O‘zbekistonning xalqaro ta’lim tashkilotlari va chet el

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

universitetlari bilan hamkorlikda amalga oshirayotgan loyihalari, qabul qilingan yangi dasturlar va grantlar haqida ma’lumotlar reklama materiallarida aks ettiriladi.

Xulosa o’rnida shuni aytishimiz mumkinki, dunyo miqyosida ta'limga oid reklama kampaniyalari davlatlarning ta'lim tizimini rivojlantirish va xalqaro maydonda tan olishda muhim ahamiyatga ega. Bu kampaniyalar orqali xorijiy talabalarni jalb qilish, ta'lim sifatini yuksaltirish, akademik hamkorlikni kengaytirish va davlatning ijobiy imijini yuksaltirish mumkin. Shu sababli, davlatlar o'z ta'lim tizimlarini samarali reklama kampaniyalari orqali global maydonga olib chiqishga intilmoqda. O‘zbekistonning dunyo miqyosidagi ta’limga oid reklamalari mamlakatning ta’lim sohasidagi salohiyatini namoyish etish va global miqyosda o‘z o‘rnini mustahkamlash yo‘lida muhim ahamiyat kasb etadi. Xorijiy talabalarni jalb qilish, akademik hamkorlikni kengaytirish va mamlakatning ijobiy imijini yuksaltirish orqali O‘zbekiston ta’lim sohasida yuksak marralarga erishmoqda. Bu esa kelajakda mamlakatning yanada rivojlanishiga zamin yaratadi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 21.12.2022 yildagi PF-269-son https://lex.uz/uz/docs/-6324756
2. «O‘zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta’lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida» O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 06.11.2020 yildagi PF-6108-son
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 21-dekabrdagi “Yangi O‘zbekiston ma’muriy islohotlarini amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-269.
4. O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 16 fevraldagi “Oliy o’quv yurtidan keyingi ta’lim tizimini yanada takomillashtirish to’g’risida” gi PF-4958 sonli farmoni.
5. O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 20 apreldagi “Oliy ta’lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to’g’risida”gi PQ-2909-sonli Qarori.
6. T.N.Tosheva Umumiy pedagogika (“Durdona” nashriyoti Buxoro – 2021.
7. Sh.Sh. Mirziyoyeva, I.V. Grosheva, U.T. Mikailova Maktabgacha ta’limda ta’lim jarayonini individuallashtirish. Alohida ehtiyojli bolalar inkluziyasi. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020-y.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Amonova Munavvar Akmal qizi**, O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti o‘qituvchisi, [**Амонова Мунаввар Акмаловна,** Преподаватель Узбекского государственного университета мировых языков], [**Munavvar A. Amonova**, Teacher of Uzbekistan State University of World Languages]; manzil: O‘zbekiston, Toshkent sh., Kichik xalqa yo‘li ko'chasi, G-9a-uy [адрес: Узбекистан, Ташкентская область, улица Кичик Халка Ёли, дом Г-9а], [address: Uzbekistan, Tashkent district, Kichik Khalka Yoli street, G-9a-house] E-mail: amanovam@gmail.com

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Original paper

INKLYUZIV TA'LIM JARAYONINING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK JIHATLARINI O'RGANISHDA PEDAGOGLARNING O'RNI

© S. I. Bayjanova[1]✉

[1]Urganch davlat pedagogika institute, Urganch, O'zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: ushbu maqolada inkyuziv ta'lim jarayoning pedagogik-psixologik jixatlari, inklyuziv ta'lim jarayonining mazmun mohiyati, bugungi kunda shu jarayonlar insonparvarlik tarbiyasi asosida pedagog o'qituvchilar va yoshlar ongiga singdirish bosqichlarini amaliyotga amaliyotga tadbiq etish choralari, hozirgi kunda bu bo'yicha ta'lim-tarbiya tizimida olib borilishi lozim bo'lgan chora-tadbirlarning ko'lami ochib beriladi.

MAQSAD: ushbu maqolaning maqsadi — inklyuziv ta'lim jarayonining pedagogik va psixologik jihatlarini o'rganish orqali, ushbu jarayonda pedagoglarning o'rnini aniqlash, ularning kasbiy malakasi, psixologik tayyorgarligi va metodik yondashuvlarini baholash hamda ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan tavsiyalarni ishlab chiqishdan iborat. Shu bilan birga, inklyuziv ta'lim jarayonida o'qituvchi shaxsining roli, uning inklyuziv pedagogika tamoyillarini amalga oshirishdagi mas'uliyati va o'quvchilarni ijtimoiylashuv jarayoniga yo'naltirishdagi amaliy faoliyati yoritiladi.

MATERIALLAR VA METODLAR: maqolada inklyuziv ta'lim jarayonining pedagogik-psixologik jihatlarini o'rganish uchun quyidagi metodlardan foydalanildi: nazariy tahlil (ilmiy adabiyotlar, hujjatlar va tadqiqotlar asosida), pedagogik kuzatish (ta'lim jarayonini bevosita kuzatish orqali), so'rovnoma va intervyular (pedagoglar va o'quvchilar bilan suhbat o'tkazish orqali), hamda tajriba-sinov metodlari (inklyuziv ta'lim bo'yicha amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish va natijalarni baholash). Ushbu metodlar yordamida pedagoglarning inklyuziv ta'limdagi roli va faoliyati atroflicha tahlil qilindi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: inklyuziv ta'lim jarayonida pedagoglarning o'rni va roli alohida ahamiyat kasb etadi, chunki bu jarayon faqat texnik vositalar yoki dasturlar bilan emas, balki insoniy yondashuv orqali amalga oshiriladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, pedagoglarning psixologik va metodik tayyorgarligi inklyuziv ta'lim samaradorligiga bevosita ta'sir qiladi. O'quvchilar ehtiyojlarini tushunish, individual yondashuvni qo'llash va psixologik qo'llab-quvvatlash bo'yicha o'qituvchilarning malakasini oshirish zarurati mavjud. Shuningdek, inklyuziv ta'limga oid tamoyillarni amaliyotga joriy qilishda pedagoglarning motivatsiyasi va ijtimoiy mas'uliyati muhim omillar sifatida baholandi. Bu borada ta'lim muassasalarida qo'llaniladigan innovatsion metodlar samaradorligi alohida ta'kidlandi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

XULOSA: inklyuziv ta’lim jarayonining muvaffaqiyati ko‘p jihatdan pedagoglarning kasbiy va psixologik tayyorgarligiga bog‘liq. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatdiki, inklyuziv ta’limda pedagoglarning individual yondashuvi, o‘quvchilarning ehtiyojlariga moslashish qobiliyati va ijtimoiy mas’uliyati muhim rol o‘ynaydi. Shu bois, pedagoglarning malakasini oshirish, ularga metodik va psixologik qo‘llab-quvvatlash tizimini rivojlantirish zarur. Shuningdek, ta’lim jarayoniga innovatsion texnologiyalarni joriy qilish va inkluziv ta’limga oid tamoyillarni amaliyotga samarali tatbiq etish bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqildi.

Kalit so‘zlar: inklyuziv ta’lim, pedagogik-pisixologik jixatlar, extiyoj, insonparvarlik, maxsus, tuzatish, integratsiyalashgan ta’lim, adekvat, ijodiy fikr.

Iqtibos uchun: Bayjanova S.I. Inklyuziv ta’lim jarayonining pedagogik-psixologik jihatlarini o‘rganishda pedagoglarning o‘rni. // Inter education & global study. 2024. № 9. B.201–209.

РОЛЬ ПЕДАГОГИ В ИЗУЧЕНИИ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ И ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ АСПЕКТОВ ПРОЦЕССА ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

© С.И. Байджанова[1]✉
[1]Ургенчский государственный педагогический институт, Ургенч, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в данной статье рассмотрены педагогические и психологические аспекты процесса инклюзивного образования, сущность процесса инклюзивного образования, современные меры по реализации этапов внедрения этих процессов в сознание педагогов и молодежи на основе гуманистического образования, современное образование по этому поводу. Будет раскрыт объем мер, которые необходимо принять в системе образования.

ЦЕЛЬ: целью данной статьи является определение места педагогов в этом процессе путем изучения педагогических и психологических аспектов процесса инклюзивного образования, оценка их профессиональной квалификации, психологической подготовки и методических подходов, а также разработка рекомендаций, направленных на совершенствование качество образования. При этом будет освещена роль педагога в процессе инклюзивного образования, его ответственность в реализации принципов инклюзивной педагогики, его практическая деятельность по направлению учащихся к процессу социализации.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в статье использованы следующие методы исследования педагогических и психологических аспектов процесса инклюзивного образования: теоретический анализ (на основе научной литературы, документов и исследований), педагогическое наблюдение (путем непосредственного наблюдения за образовательным процессом), анкетирование и интервью (через интервью с педагогами и студентами) и экспериментальные методы (организация практик по инклюзивному образованию и оценка результатов). С помощью этих методов были

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

тщательно проанализированы роль и деятельность педагогов в инклюзивном образовании.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: в процессе инклюзивного образования место и роль педагогов имеют особое значение, поскольку этот процесс осуществляется не только с помощью технических средств или программ, но и посредством человеческого подхода. Результаты исследования показывают, что психолого-методическая подготовка педагогов напрямую влияет на эффективность инклюзивного образования. Существует необходимость повышения квалификации преподавателей в понимании потребностей учащихся, применении индивидуального подхода и оказании психологической поддержки. Также мотивация и социальная ответственность педагогов были оценены как важные факторы реализации принципов инклюзивного образования. В этой связи была подчеркнута эффективность инновационных методов, используемых в образовательных учреждениях.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: успех процесса инклюзивного образования во многом зависит от профессиональной и психологической подготовки педагогов. Исследования показали, что в инклюзивном образовании важную роль играют индивидуальный подход педагогов, умение адаптироваться к потребностям учащихся и социальная ответственность. Поэтому необходимо повышать квалификацию педагогов, развивать систему их методического и психологического обеспечения. Также были разработаны рекомендации по внедрению инновационных технологий в образовательный процесс и эффективной реализации принципов инклюзивного образования.

Ключевые слова: Инклюзивное образование, педагогико-психологические аспекты, любознательность, гуманизм, специальное, коррекционное, интегрированное образование, адекватное, творческое мышление.

Для цитирования: Байджанова С.И. Роль педагоги в изучении педагогических и психологических аспектов процесса инклюзивного образования. // Inter education & global study. 2024. №9. С. 201–209.

THE ROLE OF EDUCATORS IN STUDYING THE PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF THE INCLUSIVE EDUCATION PROCESS

© Bayjanova I. Sadokat[1]✉
[1]Urgench State Pedagogical Institute, Urgench, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: in this article, the pedagogical and psychological aspects of the inclusive education process, the essence of the inclusive education process, today's measures to implement the stages of instilling these processes into the minds of

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

pedagogues and young people based on humanistic education, today's education on this the scope of the measures to be taken in the education system will be disclosed.

AIM: the purpose of this article is to determine the place of pedagogues in this process by studying the pedagogical and psychological aspects of the inclusive education process, to evaluate their professional qualifications, psychological preparation and methodical approaches, and to develop recommendations aimed at improving the quality of education. At the same time, the role of the teacher in the process of inclusive education, his responsibility in implementing the principles of inclusive pedagogy, and his practical activities in directing students to the process of socialization will be highlighted.

MATERIALS AND METHODS: the article used the following methods to study the pedagogical and psychological aspects of the inclusive education process: theoretical analysis (based on scientific literature, documents and research), pedagogical observation (through direct observation of the educational process), questionnaire and interviews (through interviews with pedagogues and students), and experimental methods (organization of practical training on inclusive education and evaluation of results). With the help of these methods, the role and activities of pedagogues in inclusive education were thoroughly analyzed.

DISCUSSION AND RESULTS: in the process of inclusive education, the place and role of pedagogues is of particular importance, because this process is not only carried out with technical tools or programs, but through a human approach. The results of the research show that the psychological and methodological preparation of pedagogues directly affects the effectiveness of inclusive education. There is a need to improve the skills of teachers in understanding the needs of students, applying an individual approach and providing psychological support. Also, the motivation and social responsibility of pedagogues were evaluated as important factors in the implementation of the principles of inclusive education. In this regard, the effectiveness of innovative methods used in educational institutions was emphasized.

CONCLUSION: the success of the process of inclusive education largely depends on the professional and psychological preparation of pedagogues. Studies have shown that the individual approach of pedagogues, the ability to adapt to the needs of students and social responsibility play an important role in inclusive education. Therefore, it is necessary to improve the qualifications of pedagogues, to develop a methodical and psychological support system for them. Also, recommendations were developed on the introduction of innovative technologies into the educational process and the effective implementation of the principles of inclusive education.

Key words: inclusive education, pedagogical-psychological aspects, curiosity, humanism, special, correction, integrated education, adequate, creative thought.

For citation: Bayjanova I Sadokat. (2024) 'The role of educators in studying the pedagogical and psychological aspects of the inclusive education process', Inter education & global study, (9), pp. 201–209. (In Uzbek).

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Bugungi kunda ijtimoiylashuv jarayonlarini, fan-texnika taraqqiyoti, innovatsion jamiyatga bo‘lgan ehtiyoj, yoshlar uchun ko‘plab imkoniyatlar yaratmoqda. Yoshlarga hozirgi hayot ijodiy fikrlashni o‘rganish, innovatsion tafakkurni shakllantirish, intellektual salohiyatni oshirish bilan birga milliy va umuminsoniy qadriyatlarga sodiq bo‘lishdek mas’uliyatli talablarni qo‘ymoqda.

Umumiy o‘rta ta’lim muassasalari o‘quvchilarining yoshi va psixofiziologik xususiyatlarini inobatga olgan holda ularning ongiga umuminsoniy qadriyatlar va yuksak ma’naviyatni yanada chuqur singdirish, ularni vatanparvarlik va insonparvarlik ruhida tarbiyalash, umumiy o‘rta ta’lim muassasalaridagi ma’naviy-tarbiyaviy ishlarni yangicha asosda tashkil etish maqsadida “O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi 2020-yil 6-iyundagi 422-son qarori” qabul qilindi [1].

Ta’lim shaxs rivojlanishining ikkita eng muhim jarayonni bajarishda asosiy ahamiyat kasb etadi, jumladan uning ma’naviy, axloqiy, badiiy, madaniy rivojlanishi va ijtimoiylashuvi, shuningdek, iqtisodiy holatini ijtimoiy ishlab chiqarish uchun malakali mehnat resurslarini ko‘paytirishni.

Shuning uchun bilim olish jarayonining jadallashuvi, turli toifadagi o‘quvchilar tomonidan ta’lim olish jarayonining sifati va individuallashuviga qo‘yiladigan talablarning mos bo‘lishi, har kimga o‘sha davrda aniq ta‘lim olish imkonini beradigan keng ko‘lamli ta’lim dasturlarini ishlab chiqish va amalga oshirishni zudlik bilan taqozo etadi. Ta’lim oluvchining jinsi, yoshi, ijtimoiy kelib chiqishi qobiliyatidan qat’i nazar, unga eng mos keladigan joyda va makonda olishi yanada muhimroq. Hozirgi kunda hali to‘g‘ri rivojlanishga erishmagan inklyuziv pedagogika ushbu bog‘lanishlar bilan ta‘limning rolini o‘rganishga qaratilgan.

Inklyuziv ta‘lim yani qo‘shma ta‘lim, shu jumladan nogironlar va bunday cheklovlarga ega bo‘lmagan shaxslar uchun qo‘shma o‘quv mashg‘ulotlari, dam olish, turli xil qo‘shimcha ta‘lim turlarini tashkil etish. Inklyuziv ta‘lim umumiy ta‘lim muassasalarida tashkil etilgan kompensatsion ya’ni to‘ldiruvchi ta‘lim sinflari (guruhlari) va maxsus (tuzatish) sinflari (guruhlari)dagi ta‘lim bilan birlashtirilmaydi. Shu asosda, hozirgi vaqtda ushbu sinflarda (guruhlarda) o‘qitishni inklyuziv emas, balki integratsiyalashgan ta‘lim sifatida ko‘rib chiqish tendentsiyasi mavjud.

O‘qituvchilar bolaga nisbatan noxolis munosabatdan xalos bo‘lishlari, har bir o‘quvchida uning qobiliyati va iste’dodini ko‘rishlari, bag‘rikeng bo‘lishlari kerak, deb hisoblaymiz. Insonga, yoshidan, yutuqlaridan, jismoniy imkoniyatlaridan, irqi, etnik va ijtimoiy mansubligidan qat‘i nazar, aynan shunday munosabat inklyuziv ta’lim pedagogikasi tomonidan amalga oshiriladi.

Inklyuziv ta‘lim maxsus shart-sharoitlarni yaratishni o‘z ichiga oladi, ularning asosiylari, yuqorida aytib o‘tilganlarga qo‘shimcha ravishda:

-sinfning kichik mazmuni;

-qo‘shimcha pedagogik xodimlarning shu jumladan maxsus ma’lumotga ega bo‘lganlarning mavjudligi;

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

-individual o‘quv dasturlari, rejalar, o‘quv materiallari, adabiyotlar majmuasini ishlab chiqish;

-zarur qulaylik darajasini, shu jumladan ixtisoslashtirilgan transport vositalarini yaratish va moslashuvchan o‘quv joylarini tashkil etish;

-ta’lim va tarbiyaning innovatsion usullaridan foydalanish, axborot-kommunikatsiya ta’lim texnologiyalari va boshqalar.

Integratsiya jarayonlari inklyuziv ta’limni rivojlantirishning zaruriy shartlari va tendentsiyalari sifatida ta‘lim makonini kengaytirish, qobiliyat va imkoniyatlardagi farqlardan, madaniy va ijtimoiy mavqeidan qat’i nazar, barcha bolalarni qamrab olish g‘oyasi inson ongiga tobora dadil kirib bormoqda. Ma’lumki, ko‘rish va eshitish qobiliyati zaif bolalar uchun birinchi ixtisoslashtirilgan maktablar 18-asrda ochilgan, ammo biz ularning rivojlanishining nisbatan yaqin davrini ko‘rib chiqish bilan cheklanamiz. Alohida ehtiyojli bolalarni o‘qitish muammolarini o‘rganuvchi olimlar va mutaxassislar ularning rivojlanishining zamonaviy davri tarixini shartli ravishda quyidagi uch bosqichga bo‘lishadi:

XX asr boshlari – 60 yil o‘rtalari – “tibbiy model” → segregatsiya;

1960– 1980-yillarning o‘rtalari – “normallashtir ish modeli” → integratsiya;

1980 yilning o‘rtalari – hozirgi davrgacha–“inklyuziya modeli” → inklyuziya [2].

Shunday qilib, inklyuziya-bu mavjud maktablar va ta’lim muassasalarida hamma uchun juda qulay ta’limni rivojlantirish jarayoni, barcha o‘quvchilar uchun adekvat maqsadlarni belgilab beruvchi o‘quv jarayonlarini shakllantirish, har bir o‘quvchini eng katta qo‘llab-quvvatlash uchun turli to‘siqlarni bartaraf etish jarayoni va uning salohiyatini yuqoriroq darajada oshirishdir. [3].

Eng keng tarqalgan integrativ (inklyuziv) vaziyat–holat, inson har qanday «-majburiy jamiyat a’zosiga g‘amxo‘rlik qilishni o‘z zimmasiga olganida, bizning holatlarimizda bu jamiyatning ushbu qadamlarini, jamiyatning muhtoj sub’ekt tomon qadamlarini o‘zida mujassam etgan o‘qituvchidir. Birgalikda odamlar parchalanishning halokatli ta’sirini engish uchun hali ham biror narsa qilishlari mumkin. Parchalanish (lotinchadan tashqari va integer – butun) – bo‘linish, tarqalish, integratsiyaga qarama-qarshidir.

Darhaqiqat, mamlakatimizni izchil rivojlantirishning asosiy resursi sifatida yangi avlodni professional kadr qilib shakllantirishdek eng muhim vazifani hal etish ko‘p jihatdan haqli ravishda ta’lim tizimining markaziy bo‘g‘ini bo‘lgan o‘qituvchiga bog‘liq. Zamonaviy dunyoda inson muammolarining dolzarbligi, jamoatchilik ongini insonparvarlik bilan qayta yo‘naltirish va bir vaqtning o‘zida inklyuziv ta’limda avtoritarizmni tanqid qilish insonparvarlikni shakllantirish muammosini ta’kidladi o‘qituvchilarga. Keling, ba‘zi atamalarni ko‘rib chiqaylik.

Ma‘lumki, insonparvarlik ko‘p jihatlarga ega, shuning uchun u keng falsafiy, sotsiologik, psixologik va pedagogik tamoyillardir. Gumanizmning axloqiy namoyon bo‘lishining o‘ziga xos xususiyatlarini ko‘rsatish uchun insonparvarlik atamasidan foydalanish kerak. Bu atamaning axloqiy qarashlar sifatida belgilanishi axloqda shaxsning (jamiyatga, tabiatga, odamlarga, o‘ziga) munosabatlarida amalga oshiriladigan

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

insonparvarlikning o‘ziga xos xususiyatlari mavjudligini va shakllanishini ko‘rsatadi [4. 35-45].

Pedagogik nuqtai nazardan, bizning fikrimizcha, eng adekvat atama insonparvarlik (ta‘limda) bo‘lib, u ta’lim sub’ekti (o‘qituvchi, ota-ona) o‘rtasidagi eng do‘stona munosabatlarning tabiati haqida gap ketganda, insonparvarlik tamoyiliga asoslanadi ob’ektga (o‘quvchi, bola), jamiyat umuman ta‘lim muassasalariga.

Ushbu paradigmaning umumiy konsepsiyasi insonparvarlik tushunchasi insonparvarligi faoliyati orqali shaxsning o‘zini-o‘zi amalga oshirishning maxsus usuli, ya‘ni boshqa odamlarga yaxshilik yaratishga qaratilgan va shaxsning ijodiy salohiyatini izchil amalga oshirishga asoslangan aniq insoniylik ma‘nosiga ega bo‘lgan faoliyat. Bunday faoliyat shaxsning ham insoniylik, ham ijodkorlik tamoyillarini aks ettiradi va uning butun xilma-xil inson resurslarining namoyon bo‘lishi va boyitilishiga yordam beradi. Aynan mana shu faoliyat, bizningcha, bo‘lajak o‘qituvchi shaxsini shakllantirishda eng muhim ta‘limiy va tarbiyaviy salohiyatga ega.

Kasbiy pedagogik ta’limning insonparvarlik namunasini muqarrar ravishda shaxs fazilatlarini tarbiyalashga qaratilgan faoliyat xarakterini oladi. Shunga muvofiq, pedagogikada insonparvarlik tarbiyasi konsepsiyasi ishlab chiqilgan. U bo‘lajak o‘qituvchining insonparvarlik asosida shaxsni tarbiyalashni integrativ tarbiyaviy maqsad (va natija) deb e’lon qiladi, bu orqali biz odamlarga (birinchi navbatda bolalarga) va barcha tirik mavjudotlarga hamdardlik, yordam va yordam berishga qaratilgan shaxsni tushunamiz; boshqalarning manfaati uchun yaxshilik qilishga tayyorlik insonparvarlik faoliyatiga ta’sir o‘tkazadi.

O‘qituvchi tayyorlashning mohiyatini intellektual bilim nuqtai nazaridan tubdan o‘zgartirish kerakligi aniq bo‘lgan axloqiy madaniy jixatdir. Bugungi kunda pedagogika oliy o‘quv yurtlarining har xil turdagi o‘quvchilar kontingentiga ega bo‘lgan yo‘nalish ehtiyojlarini hisobga olgan holda, umuman o‘qituvchi tayyorlashga e’tibor qaratilishi oliy ta’limning asl maqsadi – intellektual, yuksak madaniyatli va yuksak tafakkurli, aqliy qobiliyatga ega insonparvar shaxsni rivojlantirishga e’tibor berishi eng muhim bo‘lgan jixatdir.

Inklyuziv ta’lim konsepsiyasi qulay korreksion rivojlantiruvchi o‘quv jarayonini tashkil etish, malakali mutaxassislarning mavjudligi va ularning sinf o‘qituvchisi bilan birgalikdagi faoliyatini nazarda tutadi.[5] Bitta o‘qituvchining ishi jamoaviy ish bilan almashtiriladi. Bola bilan ishlaydigan jamoa koordinator, umumiy ta’lim o‘qituvchisi, maxsus o‘qituvchi, ijtimoiy ishchi va ota-onadan iborat. Ota-onalar jamoaning faol a‘zolariga aylanadilar va bolaning individual ta’limning harakat yo‘lini tuzish, amalga oshirish va monitoring qilish uchun o‘qituvchilar bilan teng ravishda ishlaydilar. Inklyuziv ta’limda bunday jamoaviy ishning eng muhim shakllaridan biri psixologik va pedagogik Kengash, uning maqsadi har bir bolaning ehtiyojlariga har xil turdagi va o‘rganish sur’atlarini moslashtirish va tegishli o‘quv dasturlarini ishlab chiqish, tashkiliy chora-tadbirlarni qabul qilish, o‘qitish strategiyasini ishlab chiqish orqali barcha uchun sifatli ta’limni ta’minlashdan iborat, ta’lim tizimi ichida va tashqarisida resurslar va hamkorliklardan foydalanish.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Keng ma’noda, inklyuziv ta’lim tengdoshlari bo‘lgan bolalarni o‘qitishni o‘z ichiga oladi, ulardan biroz farq qiladi. Bular nafaqat nogiron bolalar, balki boshqa millat bolalari, dindorlar va dinsizlar va boshqalar bo‘lishi mumkin. Shu ma’noda inklyuziv ta’lim falsafasi va tamoyillari maktabda ochiq “inom” bo‘lgan, uning qobiliyati va qobiliyatsizligidan qat’i nazar, inson qadr-qimmati qadrlanadigan jamiyatni yaratishga tayyor bo‘lgan har bir o‘qituvchining mulkiga aylanishi kerak bu, ehtimol, eng muhimi, har bir bolaning eshitish, tushunish va qabul qilish huquqini qondiradigan yutuqlar.

Bo‘lajak o‘qituvchilarning inklyuziv tayyorgarligini rivojlantirishning pedagogik tizimi ishlab chiqilgan va o‘quv jarayoniga joriy etilgan:

– kompetensiyaga asoslangan va kontekstli yondashuvlar metodologiyasiga tayanadi;

- ijtimoiy munosabat sifatida inklyuziv tayyorgarlikni shakllantirish qonuniyatlarini, shuningdek, uning o‘qituvchining kasbiy xulq-atvoriga ta’sir qilish shartlarini aks ettiradi;

– inson ustuvorliklari, vaziyat va bashorat qilinadigan adekvatlik, meta-sub’yektivlik, tizimning dinamikligi va o‘z-o‘zini rivojlantirishi, diagnostika qilish mumkinligi, tizimning tarkibiy yaxlitligi, oliy ta’lim muassasalari o‘qituvchilarining qiymat-semantik kompetensiyasi tamoyillariga asoslanadi;

– strategik va taktik maqsadlarning birligi bilan tavsiflanadi;

- o‘qituvchilarning inklyuziv tayyorgarligi tarkibiy qismlarini belgilovchi kompetentsiyalar majmuasini (akademik, kasbiy, ijtimoiy va shaxsiy) rivojlantirishga qaratilgan;

– o‘qituvchilarning inklyuziv tayyorgarligini shakllantirishning didaktik modelini, jumladan motivatsion-maqsadli, mazmunli, protsessual-texnologik, nazorat-samarali bloklarni o‘quv jarayoniga tatbiq etish bilan ta’minlanadi;

– kontekstli vazifalar va vaziyatlardan foydalangan holda pedagogik meta-predmet kompetensiyasi-kontekstual texnologiya orqali amalga oshiriladi;

- ta’lim inklyuziyasi sharoitida pedagogik muammolarni hal qilishga tayyor va qodir bo‘lgan inklyuziv ta’lim o‘qituvchisining kasbiy kompetentsiyasini rivojlantirishni belgilaydi.

Shunday qilib, o‘qituvchi inklyuziv ta’lim tizimining muhim bo‘g‘inidir, deyishimiz mumkin. Haqiqiy kasb egasi pedagogik bilim, ko‘nikma va malakalar majmuasiga ega bo‘lishi, shuningdek, o‘z rivojlanishi, o‘quvchilarining rivojlanishi va tarbiyalanishi, shuningdek, ta’lim tizimini rivojlantirish uchun cheksiz axloqiy, psixologik va shaxsiy imkoniyatlarga ega bo‘lishi kerak. [4]

Inklyuziv strategiyani tanlash talabalarning yuqorida ko‘rsatilgan individual o‘ziga xosligini hisobga olgan holda kompetentsiyalarini shakllantirishni, jamiyat tomonidan talab qilinadigan faoliyatda shaxsning ichki salohiyatini ochishga e’tibor qaratishni o‘z ichiga oladi. Ushbu yondashuvda nogironlik, jismoniy va boshqa cheklovlar anomaliyalar, pastlik va qaramlikka olib keladigan buzilishlar sifatida emas, balki insonning turli ko‘rinishlariga asoslangan o‘zgaruvchan turmush tarzidan biri sifatida tushuniladi. Alohida ehtiyojli shaxslarni yagona ta’lim muhitiga jalb etish keyingi ijtimoiylashuv uchun sharoit yaratadi,

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

o‘z martabasini qurish imkoniyatlarini kengaytiradi, bu esa har bir insonga, jamiyat taraqqiyotiga o‘ziga xos hissa qo‘shish imkonini beradi.

Demak hozirgi kunda davlatimiz tomonidan olib borilayotgan isloxatlar jarayonlarni rivojlantirishga qaratilga inklyuziv ta’lim sharoitida jamiyatga xizmat qiladigan yetuk mutaxassislarni pedagogik va psixologik jixatdan tayyorlash, yoshlar tarbiyasida zamonaviy dunyoqarashi keng, yuksak solohiyatli, jamiyat rivojiga o‘zining beminnat xizmatini qo‘sha oladigan ma’rifatli insonparvar shaxslarni tarbiyalashga qaratilgan. Bunda albatta ularga ta’lim tarbiyaga berayotgan pedagogik-psixologik fanlarning o‘rni kattadir.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. “O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi 2020-yil 6-iyundagi 422-son qarori”.
2. Inklyuziv ta’lim: Rossiyada rivojlanish istiqbollari (konferensiya uchun materiallar.
3. http://inclusion.vzaimodeystvie.ru/news/i-vse-taki-obuchenie/
4. Алехина С.В., Зарецкий В.К. Инклюзивный подход в образовании в контексте в контексте проективной инициативы «Наша новая школа» // Психолого-педагогическое обеспечение национальной образовательной инициативы «Наша новая школа». М., 2010.
5. Нигматов, З.Г. Гуманистические основы педагогики: Учеб. пособие – М.: Высш. шк.,2004. – 400 с.
6. Pedagogika ensiklopediya -R.: Safarov O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi, Toshkent-2015. II jild.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉ **Bayjanova Sadokat Ilxamovna**, Urganch davlat pedagogika instituti o‘qituvchisi, [**Байжанова Садокат Ильхамовна.**, Преподаватель Ургенчского государственного педагогического института], [**Sadokat I. Bayjanova**, Teacher of Urganch State Pedagogical Institute]; manzil: O‘zbekiston, Urganch sh., Gurlan ko'chasi, 1A-uy [адрес: Узбекистан, Ургенч, ул. Гурлан, 1А], [address: Uzbekistan, 1A, Gurlan st., Urgench city]. E-mail: bayjanovasadoqat3010@gmail.com

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Original paper

BOSHLANG‘ICH TA’LIM YO‘NALISHI TALABALARIDA MEDIASAVODXONLIKNI RIVOJLANTIRISH PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA

© M.M. Duschanova[1]✉
[1]Urganch davlat pedagogika institute, Urganch, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: ushbu maqolada boshlang‘ich ta’lim yo‘nalishi talabalari orasida mediasavodxonlikni rivojlantirish muammosi tahlil qilingan. Mediasavodxonlik zamonaviy ta’lim tizimida talabalar ongida tanqidiy fikrlash, axborotni saralash va undan samarali foydalanish ko‘nikmalarini shakllantirish uchun muhim o‘rin tutadi. Maqolada mediasavodxonlikni rivojlantirishda pedagogik yondashuvlar, o‘quv jarayonida zamonaviy o‘quv texnologiyalaridan foydalanish va metodik usullar yoritilgan. Shuningdek, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining axborot oqimlarida yo‘naltirilishini ta’minlashda o‘qituvchining roli va uning kasbiy mahoratini oshirish masalalari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijasida mediasavodxonlikni shakllantirishda innovatsion yondashuvlarni joriy etishning samarali usullari ishlab chiqilgan.

MAQSAD: ushbu maqolaning asosiy maqsadi boshlang‘ich ta’lim yo‘nalishi talabalari orasida mediasavodxonlikni rivojlantirishning nazariy asoslarini o‘rganish va bu jarayonni takomillashtirishga yo‘naltirilgan samarali pedagogik yondashuvlarni ishlab chiqishdan iborat. Mazkur maqsad doirasida mediasavodxonlikning ta’limdagi o‘rni, uning boshlang‘ich ta’lim bosqichidagi ahamiyati, talabalar uchun tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirishdagi roli va o‘qituvchilar uchun zaruriy metodik yo‘nalishlar tahlil qilinadi. Shuningdek, zamonaviy axborot texnologiyalari asosida mediasavodxonlikni rivojlantirishga qaratilgan innovatsion usullar taklif qilinadi.

MATERIALLAR VA METODLAR: mazkur tadqiqotda mediasavodxonlikni rivojlantirishga qaratilgan pedagogik jarayonlarni o‘rganish va tahlil qilish uchun bir qator metodik yondashuvlar qo‘llanildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: mediasavodxonlik zamonaviy ta’lim tizimining ajralmas qismi sifatida barcha ta’lim bosqichlarida dolzarb ahamiyat kasb etadi. Ushbu tadqiqot davomida boshlang‘ich ta’lim yo‘nalishi talabalari orasida mediasavodxonlikni rivojlantirishning pedagogik muammolari, ularga ta’sir etuvchi omillar va ushbu jarayonni takomillashtirish imkoniyatlari tahlil qilindi.

XULOSA: boshlang‘ich ta’lim yo‘nalishi talabalari orasida mediasavodxonlikni rivojlantirish bugungi kunda pedagogik jarayonning dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi. Mediasavodxonlik axborot oqimlari bilan samarali ishlash, tanqidiy fikrlash va ijtimoiy tarmoqlar muhitida xavfsiz harakat qilish ko‘nikmalarini shakllantirishni ta’minlaydi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Tadqiqot davomida ushbu sohaning nazariy va amaliy jihatlari o‘rganilib, asosiy muammolar va ularni hal etish yo‘llari aniqlandi.

Kalit so‘zlar: Mediasavodxonlik, pedagogik muammo, axborot madaniyati, boshlang‘ich ta’lim, zamonaviy ta’lim texnologiyalari, tanqidiy fikrlash, o‘quv metodikasi, o‘qituvchi mahorati.

Iqtibos uchun: Duschanova M.M. Boshlang‘ich ta’lim yo‘nalishi talabalarida mediasavodxonlikni rivojlantirish pedagogik muammo sifatida. // Inter education & global study. 2024. №9. B.210–217.

РАЗВИТИЕ МЕДИАГРАМОТНОСТИ У УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ ОБРАЗОВАНИЙ КАК ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА

© М.М. Дусчанова[1]✉
[1] Ургенчский государственный педагогический институт, Ургенч, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в статье анализируется проблема развития медиаграмотности учащихся начальных классов. Медиаграмотность занимает важное место в современной системе образования для формирования в сознании учащихся навыков критического мышления, сортировки и эффективного использования информации. В статье освещены педагогические подходы к развитию медиаграмотности, использованию современных образовательных технологий и методических методов в образовательном процессе. Также анализируется роль учителя в обеспечении ориентации учащихся начальных классов в потоке информации и вопросы повышения его профессионального мастерства. В результате исследования были разработаны эффективные методы внедрения инновационных подходов к формированию медиаграмотности.

ЦЕЛЬ: основной целью данной статьи является изучение теоретических основ развития медиаграмотности учащихся начальных классов и разработка эффективных педагогических подходов, направленных на совершенствование этого процесса. В рамках этой цели анализируется роль медиаграмотности в образовании, ее значение на этапе начального образования, ее роль в формировании навыков критического мышления у учащихся, а также необходимые методические направления для учителей. Также предлагаются инновационные методы, направленные на развитие медиаграмотности на основе современных информационных технологий.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в работе использован ряд методических подходов к изучению и анализу педагогических процессов, направленных на развитие медиаграмотности.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: медиаграмотность, как неотъемлемая часть современной системы образования, имеет актуальное значение на всех уровнях

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

образования. В ходе исследования были проанализированы педагогические проблемы развития медиаграмотности учащихся начальных классов, факторы, влияющие на них, и возможности совершенствования этого процесса.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: развитие медиаграмотности учащихся начальных классов сегодня является одной из актуальных задач педагогического процесса. Медиаграмотность обеспечивает формирование навыков эффективной работы с информационными потоками, критического мышления и безопасного поведения в среде социальных сетей. В ходе исследования были изучены теоретические и практические аспекты данной области, определены основные проблемы и пути их решения.

Ключевые слова: медиаграмотность, педагогическая проблема, информационная культура, начальное образование, современные образовательные технологии, критическое мышление, методика обучения, мастерство учителя.

Для цитирования: Дусчанова М.М.. Развитие медиаграмотности у учащихся начальных образований как педагогическая проблема. // Inter education & global study. 2024. №9. С. 210–217.

DEVELOPMENT OF MEDIA LITERACY IN PRIMARY EDUCATION STUDENTS AS A PEDAGOGICAL PROBLEM

© Duschanova M. Mokhinur[1]✉
[1] Urgench State Pedagogical Institute, Urgench, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: this article analyzes the problem of developing media literacy among students of primary education. Media literacy occupies an important place in the modern education system for the formation of critical thinking, information sorting and effective use skills in the minds of students. Pedagogical approaches to the development of media literacy, the use of modern educational technologies and methodical methods in the educational process are highlighted in the article. Also, the role of the teacher in ensuring the orientation of primary school students in the flow of information and the issues of improving his professional skills are analyzed. As a result of the research, effective methods of introducing innovative approaches to the formation of media literacy were developed.

AIM: the main purpose of this article is to study the theoretical foundations of media literacy development among students of primary education and to develop effective pedagogical approaches aimed at improving this process. Within this goal, the role of media literacy in education, its importance in the primary education stage, its role in the formation of critical thinking skills for students, and the necessary methodological directions for teachers are analyzed. Also, innovative methods aimed at developing media literacy based on modern information technologies are offered.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

MATERIALS AND METHODS: in this study, a number of methodological approaches were used to study and analyze pedagogical processes aimed at developing media literacy.

DISCUSSION AND RESULTS: media literacy, as an integral part of the modern education system, is of urgent importance at all levels of education. During this research, pedagogical problems of developing media literacy among primary education students, factors affecting them and opportunities for improving this process were analyzed.

CONCLUSION: the development of media literacy among students of primary education is one of the urgent issues of the pedagogical process today. Media literacy ensures the formation of skills for effective work with information flows, critical thinking and safe behavior in the environment of social networks. During the research, the theoretical and practical aspects of this field were studied, the main problems and ways to solve them were determined.

Key words: media literacy, pedagogical problem, information culture, primary education, modern educational technologies, critical thinking, educational methodology, teacher's skills.

For citation: Duschanova M. Mokhinur. (2024) 'Development of media literacy in primary education students as a pedagogical problem, Inter education & global study, (9), pp. 210–217. (In Uzbek).

Bugungi globallashuv va axborot asrida mediasavodxonlik har bir insonning zamonaviy jamiyatda muvaffaqiyatli hayot kechirishi uchun zarur bo‘lgan asosiy ko‘nikmalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, boshlang‘ich ta’lim yo‘nalishi talabalari uchun mediasavodxonlikni rivojlantirish dolzarb pedagogik muammo sifatida namoyon bo‘lmoqda. Chunki boshlang‘ich ta’lim bosqichida talabalarning kelajakda axborot oqimlarini to‘g‘ri tahlil qilish, kerakli ma’lumotlarni ajratib olish va tanqidiy fikrlash ko‘nikmalari shakllanadi. Bu jarayonda o‘qituvchining kasbiy mahorati va samarali pedagogik yondashuvlari muhim o‘rin tutadi.

Zamonaviy axborot texnologiyalari jadal rivojlanayotgan bir paytda, talabalar uchun mediasavodxonlik faqat axborotni qabul qilish emas, balki uni tanqidiy baholash, qayta ishlash va ijtimoiy hayotda to‘g‘ri qo‘llay olish ko‘nikmalarini shakllantirishni ham o‘z ichiga oladi. Shu nuqtai nazardan, pedagoglarning vazifasi faqat bilim berish bilan cheklanmasdan, talabalarning ongida axborot madaniyatini shakllantirish va mediasavodxonlikni rivojlantirishdir.

Mazkur tadqiqotda mediasavodxonlikni rivojlantirishning nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilinib, boshlang‘ich ta’lim yo‘nalishi talabalari uchun samarali metodik yondashuvlar ishlab chiqishga alohida e’tibor qaratilgan. Tadqiqot natijalari mediasavodxonlikni rivojlantirish bo‘yicha ilg‘or tajribalarni ta’lim tizimiga tatbiq etishning ahamiyatini ochib beradi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Metodika: Mazkur tadqiqotda mediasavodxonlikni rivojlantirishga qaratilgan pedagogik jarayonlarni o‘rganish va tahlil qilish uchun quyidagi metodik yondashuvlar qo‘llanildi: Nazariy tahlil, empirik tadqiqot, amaliy tajriba, statistik tahlil.

Nazariy tahlil. Boshlang‘ich ta’lim talabalari uchun mediasavodxonlikni rivojlantirish bo‘yicha ilmiy adabiyotlar, ta’lim metodikasi va zamonaviy axborot texnologiyalariga oid tadqiqotlar o‘rganildi. Bu jarayonda mediasavodxonlikning mohiyati, uni shakllantirish usullari va amaliy ahamiyati nazariy jihatdan tahlil qilindi.

Empirik tadqiqot. Talabalar orasida mediasavodxonlik darajasini aniqlash uchun so‘rovnomalar, intervyular va diagnostik testlardan foydalanildi. Bu jarayon orqali ularning axborot oqimlarini tushunish va tahlil qilish ko‘nikmalari baholandi.

Amaliy tajriba. Boshlang‘ich ta’lim talabalari bilan sinov darslari va maxsus trening mashg‘ulotlari tashkil etilib, mediasavodxonlikni rivojlantirishga qaratilgan pedagogik usullar sinab ko‘rildi. Jumladan, interaktiv o‘quv dasturlari, tanqidiy fikrlashni rivojlantiruvchi texnikalar va axborot bilan ishlash bo‘yicha amaliy mashg‘ulotlar o‘tkazildi.

Statistik tahlil. Tadqiqot natijalarini umumlashtirish uchun yig‘ilgan ma’lumotlarga statistik ishlov berildi. Talabalar o‘rtasida mediasavodxonlikni rivojlantirishga qaratilgan usullarning samaradorligi matematik usullar yordamida baholandi.

Tadqiqot davomida olib borilgan metodik yondashuvlar orqali mediasavodxonlikni rivojlantirishning innovatsion va samarali yo‘nalishlari aniqlanib, amaliyotga tatbiq etish uchun tavsiyalar ishlab chiqildi.

Boshlang‘ich ta’lim talabalari orasida mediasavodxonlikni rivojlantirish masalasi so‘nggi yillarda ilmiy-pedagogik tadqiqotlarda dolzarb mavzulardan biri sifatida ko‘tarilmoqda. Mazkur tadqiqot mavzusi bo‘yicha xorijiy, rus va mahalliy adabiyotlar chuqur o‘rganildi va tahlil qilindi.

Xorijiy manbalarda, xususan, UNESCO [7] va boshqa xalqaro tashkilotlarning mediasavodxonlikka oid tavsiyalarida ta’lim jarayonida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish, axborot oqimlarini to‘g‘ri boshqarish va ijtimoiy tarmoqlar bilan ishlash ko‘nikmalarini shakllantirishga alohida e’tibor qaratilgan. J. Potter [5; 75] va R. Hobbs [3; 79] kabi olimlarning tadqiqotlari mediasavodxonlikni pedagogik yondashuvlar yordamida rivojlantirishning amaliy jihatlarini ochib beradi. Ayniqsa, R. Hobbs mediasavodxonlikni ta’lim jarayoniga integratsiya qilishning besh asosiy bosqichini taklif qilgan bo‘lib, bu talabalar uchun axborot bilan ishlashni o‘rgatishda samarali yondashuv sifatida qabul qilinadi.

Rusiyalik olimlar V. F. Grebennikov [4; 21] va I. M. Dmitriev [2; 17] mediasavodxonlikni shakllantirishda kommunikativ ko‘nikmalar va zamonaviy axborot vositalarining o‘rnini ta’kidlaydilar. Ushbu tadqiqotlarda mediasavodxonlikni rivojlantirish pedagogik jarayonning ajralmas qismi ekanligi ta’kidlanib, uning ta’lim dasturlariga integratsiya qilinishiga oid metodik tavsiyalar ishlab chiqilgan.

O‘zbekistonda mediasavodxonlikni rivojlantirishga oid ilmiy-tadqiqot ishlari nisbatan yangi yo‘nalish bo‘lib, asosan umumiy ta’lim va oliy ta’lim muassasalarida mediasavodxonlikni joriy etish masalalariga bag‘ishlangan. A. Karimov[6; 46] va Z.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Bozorovlarning[1; 67] tadqiqotlari mediasavodxonlikni boshlang‘ich ta’limda rivojlantirish uchun o‘qituvchining axborot-madaniy kompetentsiyasini oshirish zarurligini ta’kidlaydi. Shuningdek, innovatsion ta’lim texnologiyalaridan foydalanishning samaradorligi yoritilgan.

Tahlil qilingan adabiyotlar shuni ko‘rsatadiki, mediasavodxonlikni rivojlantirish talabalar tanqidiy fikrlashini shakllantirish, axborot texnologiyalaridan oqilona foydalanish va ta’lim jarayonini takomillashtirishda muhim omildir. Xorijiy va mahalliy tajribalarni o‘zaro integratsiya qilish orqali boshlang‘ich ta’limda mediasavodxonlikni rivojlantirish bo‘yicha samarali metodik yondashuvlarni ishlab chiqish muhim ahamiyat kasb etadi.

Mediasavodxonlik zamonaviy ta’lim tizimining ajralmas qismi sifatida barcha ta’lim bosqichlarida dolzarb ahamiyat kasb etadi. Ushbu tadqiqot davomida boshlang‘ich ta’lim yo‘nalishi talabalari orasida mediasavodxonlikni rivojlantirishning pedagogik muammolari, ularga ta’sir etuvchi omillar va ushbu jarayonni takomillashtirish imkoniyatlari tahlil qilindi.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, boshlang‘ich ta’lim talabalarida mediasavodxonlikni rivojlantirish, avvalo, o‘qituvchining metodik kompetentsiyasi va innovatsion yondashuvlarga tayangan holda amalga oshiriladi. Ayniqsa, talabalarga tanqidiy fikrlashni o‘rgatish, axborot oqimlarini boshqarish va ijtimoiy tarmoqlarda xabardorlikni oshirish mediasavodxonlikning asosiy yo‘nalishlari sifatida belgilandi. Tadqiqot davomida aniqlangan asosiy masalalar:

Pedagogik yondashuvlarning yetishmasligi: Ba’zi o‘qituvchilar tomonidan mediasavodxonlikning ta’lim jarayonidagi ahamiyati yetarli darajada anglanmayapti. Bu o‘quv dasturlarida innovatsion usullarning joriy qilinishiga to‘sqinlik qiladi.

Axborot vositalaridan foydalanish cheklovlari: Ta’lim jarayonida talabalar va o‘qituvchilar tomonidan axborot texnologiyalaridan samarali foydalanish uchun zaruriy resurslar yetishmaydi. Bu esa mediasavodxonlikni shakllantirishni qiyinlashtiradi.

Tanqidiy fikrlashning past darajasi: Talabalarning axborot oqimlarini tahlil qilish va undan samarali foydalanish qobiliyati sust rivojlangan bo‘lib, bu o‘quv jarayonida yanada faol ishlashga xalaqit beradi.

Yechim va tavsiyalar:

1. Ta’lim dasturlariga integratsiya qilish

Boshlang‘ich ta’lim yo‘nalishi bo‘yicha ishlab chiqiladigan yangi o‘quv dasturlarida mediasavodxonlikning nazariy va amaliy asoslarini joriy etish zarur.

2. O‘qituvchilarning malakasini oshirish

O‘qituvchilar uchun maxsus trening va seminarlar tashkil etish orqali ularning mediasavodxonlikni rivojlantirish bo‘yicha kompetentsiyasini oshirish lozim.

3. Zamonaviy texnologiyalarni joriy etish

Dars jarayonida interaktiv o‘quv platformalari, ijtimoiy tarmoqlar va axborot texnologiyalaridan foydalanish talabalarning mediasavodxonligini oshirishda samarali natijalar beradi.

Tadqiqot davomida olingan natijalar shuni ko‘rsatadiki, mediasavodxonlikni rivojlantirishga qaratilgan tizimli va innovatsion yondashuvlar boshlang‘ich ta’lim

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

yo‘nalishida talabalarning axborot madaniyati va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini shakllantirishda samarali vosita bo‘lishi mumkin.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, boshlang‘ich ta’lim yo‘nalishi talabalari orasida mediasavodxonlikni rivojlantirish zamonaviy ta’lim tizimining muhim talablaridan biri hisoblanadi. Mediasavodxonlik nafaqat axborotni to‘g‘ri qabul qilish va tahlil qilish ko‘nikmalarini shakllantiradi, balki talabalarning tanqidiy fikrlashini, axborot oqimlarida yo‘nalish topa olishini va shaxsiy qarorlar qabul qilish qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Ushbu tadqiqot natijasida quyidagi xulosalarga kelindi:

1. Mediasavodxonlikni rivojlantirish zarurati.

Boshlang‘ich ta’lim talabalari orasida mediasavodxonlikni rivojlantirish jamiyatning globallashuvi va axborot oqimlarining ortib borishi sharoitida o‘ta dolzarb masala hisoblanadi.

2. Pedagogik yondashuvlarning ahamiyati.

O‘quv jarayonida mediasavodxonlikni rivojlantirish uchun innovatsion texnologiyalar va zamonaviy pedagogik metodlarni qo‘llash talabalar axborot bilan ishlash ko‘nikmalarini samarali shakllantiradi.

3. O‘qituvchining roli.

Boshlang‘ich ta’limda mediasavodxonlikni rivojlantirishda o‘qituvchining axborot texnologiyalari bo‘yicha malakasi va pedagogik mahorati muhim ahamiyatga ega.

4. Amaliy yondashuvlarning samaradorligi.

Sinov tajribasi asosida talabalar orasida interaktiv mashg‘ulotlar va ijtimoiy tarmoqlar bilan ishlash texnikalarini qo‘llash mediasavodxonlikni rivojlantirishda ijobiy natijalar berdi.

Tadqiqot davomida ishlab chiqilgan tavsiyalar asosida boshlang‘ich ta’lim yo‘nalishidagi o‘quv jarayonini takomillashtirish va mediasavodxonlikni rivojlantirishga qaratilgan pedagogik yondashuvlarni amaliyotga tatbiq etish mumkin. Bu esa nafaqat talabalarning axborot madaniyatini, balki ularning umumiy ta’lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Boshlang‘ich ta’lim yo‘nalishi talabalari orasida mediasavodxonlikni rivojlantirish bugungi kunda pedagogik jarayonning dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi. Mediasavodxonlik axborot oqimlari bilan samarali ishlash, tanqidiy fikrlash va ijtimoiy tarmoqlar muhitida xavfsiz harakat qilish ko‘nikmalarini shakllantirishni ta’minlaydi. Tadqiqot davomida ushbu sohaning nazariy va amaliy jihatlari o‘rganilib, asosiy muammolar va ularni hal etish yo‘llari aniqlandi. Tadqiqotdan olingan asosiy xulosalar:

Mediasavodxonlikni rivojlantirish zamonaviy pedagogik faoliyatning ajralmas qismi bo‘lib, u talabalarning axborot bilan ishlash ko‘nikmalarini shakllantirishda muhim o‘rin tutadi. Boshlang‘ich ta’lim yo‘nalishida mediasavodxonlikni rivojlantirish uchun innovatsion ta’lim texnologiyalari va interaktiv metodlardan foydalanish samarali hisoblanadi. O‘qituvchining malakasi va metodik yondashuvlari mediasavodxonlikni shakllantirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Maxsus treninglar va metodik qo‘llanmalardan foydalanish ushbu jarayonni yanada samarali qiladi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Tavsiyalar: boshlang‘ich ta’lim dasturlariga mediasavodxonlik bo‘yicha alohida modullarni kiritish; o‘qituvchilarni mediasavodxonlikni rivojlantirishga yo‘naltirilgan metodikalardan foydalanishga o‘rgatish maqsadida seminar va treninglar tashkil etish; ta’lim jarayonida ijtimoiy tarmoqlar, raqamli vositalar va interaktiv platformalardan keng foydalanish.

Ushbu xulosalar mediasavodxonlikni rivojlantirish borasida boshlang‘ich ta’lim yo‘nalishida samarali amaliyotlarni shakllantirishga xizmat qiladi va talabalarning axborot madaniyati hamda tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Bozorov, Z. (2019). "Axborot madaniyati va mediasavodxonlikni shakllantirishda pedagogik yondashuvlar." Ta’lim va fan rivoji jurnali, 7(4), 67-75.
2. Dmitriev, I. M. (2016). Informatsionnaya kul'tura v sovremennom obuchenii. Moskva: Akademiya.
3. Hobbs, R. (2011). Digital and Media Literacy: Connecting Culture and Classroom. Thousand Oaks, CA: Corwin Press.
4. Grebennikov, V. F. (2014). Mediasredstvo v obuchenii: Perspektivy ispol'zovaniya. Moskva: Prosveshchenie.
5. Potter, J. (2008). Media Literacy. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
6. Karimov, A. (2020). "Mediasavodxonlikni rivojlantirishda zamonaviy texnologiyalarning o‘rni." O‘zbek tilida innovatsion ta’lim, 3(2), 45-53.
7. UNESCO. (2013). Media and Information Literacy: Policy and Strategy Guidelines. Paris: UNESCO Publishing.
8. Madraximovich, K. E. (2020). Improving the methodological training of primary school teachers on the basis of innovative approaches. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol, 8(7).
9. Xudoynazarov, E. M. (2019). Didaktic possibilities of oral exercises in forning initial classes pupils' mathematical thinking activity. Eastern European Scientific Journal, Ausgabe. Germany, (1-2019), 249.
10. Khudoynazarov, E. (2023). Boshlang ‘ich ta’limda mantiqiy fikrlashini rivojlantirishning ahamiyati. Молодые ученые, 1(13), 32-37.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉ **Duschanova Moxinur Maxsudovna**, Urganch davlat pedagogika instituti o‘qituvchisi, [**Дусчанова Мохинур Махсудовна**, Преподаватель Ургенчского государственного педагогического института], [**Mokhinur M. Duschanova**, Teacher of Urganch State Pedagogical Institute]; manzil: O‘zbekiston, Urganch sh., Gurlan ko'chasi, 1A-uy [адрес: Узбекистан, Ургенч, ул. Гурлан, 1A], [address: Uzbekistan, 1A, Gurlan st., Urgench city].

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Original paper

PEDAGOGIKA TA'LIM YO'NALISHI O'QUV DASTURLARIDA TARBIYA TEXNOLOGIYALARI TASNIFI

© N.Y. Sobirova[1]✉
[1]Urganch davlat pedagogika instituti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya

KIRISH: ushbu maqolada pedagogika ta'lim yo'nalishi o'quv dasturlarida tarbiya texnologiyalari tasnifi, ularning o'quv jarayonidagi o'rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Muallif tarbiya texnologiyalarini pedagogik jarayonning muhim tarkibiy qismi sifatida ko'rib, ularning turlari, metodlari va ta'sirchanligi bo'yicha ilmiy asoslangan tasnifini taqdim etadi. Shuningdek, tarbiya texnologiyalarining zamonaviy talablarga mosligi, ularni o'quvchilar shaxsiy rivojlanishi va ijtimoiylashuviga yo'naltirishdagi imkoniyatlari o'rganiladi. Maqola davomida innovatsion va an'anaviy tarbiya texnologiyalarining samaradorligini oshirish bo'yicha takliflar keltirilgan.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning maqsadi pedagogika ta'lim yo'nalishidagi o'quv dasturlarida tarbiya texnologiyalarining tasnifi va ularni samarali qo'llash imkoniyatlarini aniqlashdir. Tadqiqot, shuningdek, an'anaviy va innovatsion tarbiya texnologiyalarining o'quvchilarning shaxsiy, ijtimoiy va ma'naviy rivojlanishiga qanday ta'sir ko'rsatishini o'rganishga, ularning o'quv jarayonida muvaffaqiyatli qo'llanishi uchun zarur metodik yondashuvlarni ishlab chiqishga qaratilgan.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu tadqiqotda tarbiya texnologiyalarini tasniflash va ularni pedagogika ta'lim yo'nalishidagi o'quv dasturlarida qo'llashning samaradorligini aniqlash uchun kompleks yondashuv qo'llanildi. Metodikalar asosida olingan natijalar tarbiya texnologiyalarining pedagogika ta'limi yo'nalishida qanday ta'sir ko'rsatishini aniqlash va ta'lim jarayonini takomillashtirishga xizmat qiladi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: ushbu tadqiqotning muhokamasi pedagogika ta'lim yo'nalishida tarbiya texnologiyalarining o'rni va tasnifi borasidagi dolzarb masalalarni yoritadi. Tarbiya jarayoni nafaqat o'quvchilarga nazariy bilim berish, balki ularni shaxsiy va ijtimoiy jihatdan yetuk shaxs sifatida shakllantirishga qaratilgan bo'lishi kerak. Shu nuqtai nazardan, zamonaviy ta'lim jarayonida an'anaviy va innovatsion tarbiya texnologiyalarini to'g'ri tanlash va ularni samarali qo'llash muhim hisoblanadi.

XULOSA: tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, pedagogika ta'lim yo'nalishidagi o'quv dasturlarida tarbiya texnologiyalarini to'g'ri tanlash va samarali qo'llash ta'lim sifatini oshirishda muhim ahamiyatga ega. An'anaviy tarbiya texnologiyalari o'quvchilarning axloqiy va ma'naviy tarbiyasini boyitishda, milliy qadriyatlarni shakllantirishda o'z o'rniga

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

ega bo‘lsa, innovatsion yondashuvlar ularning ijodiy va mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi.

Kalit so‘zlar: tarbiya texnologiyalari, pedagogika ta’limi, o‘quv dasturlari, metodlar, innovatsiya, an’anaviy usullar, o‘quv jarayoni, shaxsiy rivojlanish, ijtimoiylashuv.

Iqtibos uchun: Sobirova N.Y. Pedagogika ta’lim yo‘nalishi o‘quv dasturlarida tarbiya texnologiyalari tasnifi. // Inter education & global study. 2024. №9. B.218–225.

КЛАССИФИКАЦИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОГРАММАХ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

© Н.Я. Собирова[1]✉
Ургенчский государственный педагогический институт, Ургенч, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в данной статье анализируется классификация образовательных технологий, их место и значение в образовательном процессе в учебной программе педагогики. Автор рассматривает образовательные технологии как важную составляющую педагогического процесса и представляет научно обоснованную классификацию их видов, методов и эффективности. Также изучаются совместимость образовательных технологий с современными требованиями, их возможности для личностного развития и социализации обучающихся. В ходе статьи даются предложения по повышению эффективности инновационных и традиционных образовательных технологий.

ЦЕЛЬ: целью данного исследования является определение возможностей классификации образовательных технологий и их эффективного применения в образовательных программах в области педагогики. Исследование также направлено на изучение того, как традиционные и инновационные образовательные технологии влияют на личностное, социальное и духовное развитие учащихся, разработку необходимых методических подходов для их успешного использования в образовательном процессе.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в данном исследовании использован комплексный подход для классификации образовательных технологий и определения эффективности их использования в образовательных программах в области педагогики. Результаты, полученные на основе методики, служат для определения влияния образовательных технологий на педагогическое направление образования и совершенствования образовательного процесса.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: обсуждение данного исследования освещает актуальные вопросы, касающиеся роли и классификации образовательных технологий в сфере педагогики. Образовательный процесс должен быть направлен не только на предоставление студентам теоретических знаний, но и на формирование их как личностно и социально зрелых личностей. С этой точки зрения важно правильно выбирать традиционные и инновационные образовательные

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

технологии и эффективно использовать их в современном образовательном процессе.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: результаты исследования показали, что правильный выбор и эффективное использование образовательных технологий в образовательных программах в области педагогики имеет важное значение в повышении качества образования. Традиционные образовательные технологии играют важную роль в обогащении нравственного и духовного воспитания учащихся и формировании национальных ценностей, а инновационные подходы играют важную роль в развитии их творческого и самостоятельного мышления.

Ключевые слова: образовательные технологии, педагогическое образование, образовательные программы, методы, инновации, традиционные методы, образовательный процесс, развитие личности, социализация.

Для цитирования: Собирова Н. Я. Классификация образовательных технологий в образовательных программах педагогического образования. // Inter education & global study. 2024. №9. С. 218–225.

CLASSIFICATION OF EDUCATIONAL TECHNOLOGIES IN THE STUDY PROGRAMS OF THE PEDAGOGICAL EDUCATION FIELD

© Nafisa Y. Sobirova[1]✉
[1]Urgench State Pedagogical Institute, Urgench, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: this article analyzes the classification of educational technologies, their place and importance in the educational process in the curriculum of pedagogy. The author considers educational technologies as an important component of the pedagogical process and presents a scientifically based classification of their types, methods and effectiveness. Also, the compatibility of educational technologies with modern requirements, their possibilities for personal development and socialization of students are studied. During the article, suggestions are given on increasing the effectiveness of innovative and traditional educational technologies.

AIM: the purpose of this research is to determine the possibilities of the classification of educational technologies and their effective application in educational programs in the field of pedagogy. The research is also aimed at studying how traditional and innovative educational technologies affect the personal, social and spiritual development of students, developing the necessary methodological approaches for their successful use in the educational process.

MATERIALS AND METHODS: in this study, a comprehensive approach was used to classify educational technologies and determine the effectiveness of their use in educational programs in the field of pedagogy. The results obtained on the basis of the

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

methodology serve to determine the impact of educational technologies in the direction of pedagogic education and to improve the educational process.

DISCUSSION AND RESULTS: the discussion of this study illuminates current issues regarding the role and classification of educational technologies in the field of pedagogy. The educational process should be aimed not only at providing students with theoretical knowledge, but also at forming them as personally and socially mature individuals. From this point of view, it is important to correctly choose traditional and innovative educational technologies and use them effectively in the modern education process.

CONCLUSION: the results of the research showed that the correct selection and effective use of educational technologies in educational programs in the field of pedagogy is important in improving the quality of education. Traditional educational technologies have their place in enriching the moral and spiritual education of students and forming national values, while innovative approaches play an important role in developing their creative and independent thinking skills.

Key words: educational technologies, pedagogic education, educational programs, methods, innovation, traditional methods, educational process, personal development, socialization.

For citation: Nafisa Y. Sobirova. (2024) 'Classification of educational technologies in the study programs of the pedagogical education field', Inter education & global study, (9), pp. 218–225. (In Uzbek).

Tarbiya texnologiyalari bugungi kun ta'lim tizimining ajralmas qismi bo'lib, yosh avlodni har tomonlama yetuk, ma'naviy barkamol va ijtimoiy faol shaxs sifatida tarbiyalashda muhim o'rin tutadi. Pedagogika ta'lim yo'nalishi o'quv dasturlarida tarbiya jarayoni nafaqat ta'lim berish, balki o'quvchilarni har tomonlama rivojlantirishga, ularning kasbiy, madaniy va shaxsiy salohiyatini yuksaltirishga qaratilgan. Bu jarayonda tarbiya texnologiyalarining to'g'ri va samarali tasnifi muhim ahamiyat kasb etadi, chunki bu texnologiyalar o'quv jarayonining sifatini oshirish, ta'lim va tarbiya maqsadlariga erishishning asosiy vositalaridan biri hisoblanadi.

Mazkur maqolada zamonaviy tarbiya texnologiyalarining tasnifi, ularning turli shakl va usullar orqali amaliyotga tatbiqi tahlil etiladi. Shuningdek, an'anaviy va innovatsion yondashuvlarning o'zaro integratsiyasi, ularning o'quvchilarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishiga ko'rsatadigan ta'siri muhokama qilinadi. Shu tariqa, ta'lim jarayonida tarbiya texnologiyalarining to'g'ri tanlovi va ularni qo'llash metodikasining ahamiyati, zamonaviy ta'lim talablariga mos yechimlar asosida ko'rib chiqiladi.

Ushbu tadqiqotda tarbiya texnologiyalarini tasniflash va ularni pedagogika ta'lim yo'nalishidagi o'quv dasturlarida qo'llashning samaradorligini aniqlash uchun kompleks yondashuv qo'llanildi. Tadqiqot metodikasi quyidagi bosqichlardan iborat:

Nazariy tahlil: Tarbiya texnologiyalari bo'yicha mavjud ilmiy-adabiy manbalar, pedagogik tadqiqotlar va amaliyotda qo'llanilgan uslublar o'rganildi. Bu bosqichda tarbiya

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

jarayoniga oid asosiy tushunchalar, zamonaviy va an'anaviy texnologiyalar tahlil qilinib, ularning tasnifini shakllantirishga asos yaratildi.

Empirik tadqiqot: O'quv dasturlarida tarbiya texnologiyalarining qo'llanilishiga doir tajribalar o'rganilib, pedagoglar va talabalarning fikrlari, amaliyotda foydalanilgan texnologiyalar natijalari o'rganildi. Ma'lumotlarni yig'ish uchun kuzatish, suhbat va so'rovnoma usullari qo'llanildi.

Eksperimental sinov: Ba'zi tarbiya texnologiyalari o'quv jarayoniga tatbiq etilib, ularning ta'siri va samaradorligi baholandi. Bu jarayonda nazorat va tajriba guruhlari tashkil qilinib, ta'lim va tarbiya natijalari o'rtasidagi farqlar tahlil qilindi.

Tahlil va xulosalar: Olingan ma'lumotlar statistik jihatdan qayta ishlanib, tarbiya texnologiyalarining samaradorlik darajasi aniqlangan holda xulosalar chiqarildi. Shuningdek, tarbiya texnologiyalarini pedagogik amaliyotda yanada samarali qo'llash bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqildi.

Mazkur metodika asosida olingan natijalar tarbiya texnologiyalarining pedagogika ta'limi yo'nalishida qanday ta'sir ko'rsatishini aniqlash va ta'lim jarayonini takomillashtirishga xizmat qiladi.

Pedagogika ta'lim yo'nalishida tarbiya texnologiyalari mavzusidagi ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, bu sohada ko'plab tadqiqotchilar tomonidan tarbiya jarayonining nazariy va amaliy jihatlari keng yoritilgan. Tarbiya texnologiyalari bo'yicha adabiyotlar asosan quyidagi yo'nalishlarni qamrab oladi: tarbiyaviy jarayonning umumiy tamoyillari, zamonaviy va an'anaviy tarbiya usullari, o'quvchilarni har tomonlama rivojlantirishda foydalaniladigan pedagogik vositalar, shuningdek, tarbiya jarayonida innovatsion yondashuvlarning qo'llanilishi.

Ilmiy manbalar ko'rsatadiki, V.V. Serikov[6, 45], S.V. Ivanov[5, 167] va A.V. Petrov[7, 21] kabi tadqiqotchilar tarbiya texnologiyalarining nazariy asoslarini chuqur yoritib bergan. Ular tarbiya jarayonining mazmun-mohiyatini tushuntirib, tarbiya texnologiyalari va ularning ta'sirini o'rganish uslublarini taklif qilgan. Shu bilan birga, bu manbalarda o'quvchilar shaxsiy rivojlanishini ta'minlovchi tarbiya texnologiyalarining tasnifi ham keltirilgan.

Adabiyotlarda, shuningdek, zamonaviy tarbiya texnologiyalari muhokama qilinib, ularning an'anaviy metodlardan farqlari va afzalliklari yoritilgan. Zamonaviy pedagogik tadqiqotlarda innovatsion yondashuvlarning samaradorligi va ta'sirchanligi haqida batafsil ma'lumotlar keltirilgan. Masalan, A. A. Verbitskiy[3, 157] va L. S. Vlgotskiy[2, 15] asarlarida o'quvchilarning faolligini oshirishga qaratilgan faol o'qitish usullarining tarbiyaviy jarayonga ijobiy ta'siri ta'kidlangan.

Adabiyotlarda an'anaviy tarbiya texnologiyalari ham o'z o'rniga ega bo'lib, milliy va madaniy qadriyatlarni saqlash va rivojlantirish maqsadida qo'llanilishi muhim deb hisoblanadi. Xususan, J. Dewey[1, 214] va K. Ushinskiy[4, 143] ta'lim-tarbiya jarayonida tarbiyalanuvchilarning ijtimoiylashuvi va o'zini anglash jarayonlarini rivojlantirish uchun an'anaviy yondashuvlarning ahamiyatini yoritib bergan.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, pedagogika ta'lim yo'nalishida tarbiya texnologiyalarining samaradorligi ularning o'quvchilar ehtiyojlari va zamonaviy ta'lim

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

talablariga mos ravishda tanlanishi va qo‘llanilishiga bog‘liq. Shu bois, mualliflarning asarlari o‘rtasidagi bog‘liqlik, zamonaviy va an’anaviy yondashuvlarning o‘zaro integratsiyasi, shuningdek, ularning amaliyotga tatbiq etilishiga alohida e’tibor qaratilgan.

Ushbu tadqiqotning muhokamasi pedagogika ta’lim yo‘nalishida tarbiya texnologiyalarining o‘rni va tasnifi borasidagi dolzarb masalalarni yoritadi. Tarbiya jarayoni nafaqat o‘quvchilarga nazariy bilim berish, balki ularni shaxsiy va ijtimoiy jihatdan yetuk shaxs sifatida shakllantirishga qaratilgan bo‘lishi kerak. Shu nuqtai nazardan, zamonaviy ta’lim jarayonida an’anaviy va innovatsion tarbiya texnologiyalarini to‘g‘ri tanlash va ularni samarali qo‘llash muhim hisoblanadi.

Muhokama davomida nazariy tahlillar va empirik tadqiqot natijalari asosida tarbiya texnologiyalarining ijobiy va salbiy jihatlari muhokama qilindi. An’anaviy texnologiyalar ta’lim-tarbiyaning milliy va madaniy qadriyatlarini saqlash, o‘quvchilarni axloqiy va ma’naviy yetuk shaxs sifatida shakllantirishda katta ahamiyat kasb etsa-da, ularning zamonaviy ta’lim talablariga moslashish imkoniyati cheklangan. Boshqa tomondan, innovatsion texnologiyalar o‘quvchilarning faolligini oshirish, mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish va ijodiy yondashuvlarini shakllantirishda katta yordam beradi, biroq ularning to‘g‘ri qo‘llanilishi uchun yuqori malakali o‘qituvchilar zarur.

Tadqiqot shuni ko‘rsatadiki[8, 61], tarbiya texnologiyalarining samaradorligini oshirish uchun ularni o‘quvchilarning yosh xususiyatlari, ehtiyojlari va jamiyat talablariga mos ravishda tanlash muhim. Innovatsion texnologiyalar, masalan, interfaol usullar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, loyiha faoliyati va boshqa zamonaviy yondashuvlar o‘quvchilarning ijodiy va kritiklik qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim vosita bo‘lishi mumkin. Shu bilan birga, milliy qadriyatlarga asoslangan an’anaviy usullardan ham voz kechmasdan, ularni zamonaviy yondashuvlar bilan integratsiya qilish o‘quv jarayonining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, muhokamada pedagog-o‘qituvchilarning tayyorgarligi va kompetensiyasi muhim omil sifatida ko‘rib chiqildi. O‘qituvchilarning tarbiya texnologiyalarini to‘g‘ri qo‘llash va amaliyotga tatbiq etish bo‘yicha yetarli bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lishi ta’lim sifatini yaxshilashga xizmat qiladi. Bundan tashqari, o‘quv dasturlarini doimiy ravishda yangilab borish, zamonaviy talablarga mos texnologiyalarni joriy etish va innovatsion yondashuvlarni rivojlantirish zarurligi qayd etildi.

Tadqiqot natijalari pedagogika ta’lim yo‘nalishidagi tarbiya texnologiyalarining o‘quv jarayoniga qo‘shgan ijobiy ta’sirini ko‘rsatdi. Ilmiy tahlil va eksperimental sinovlar asosida quyidagi muhim natijalarga erishildi:

1. Tasniflash samaradorligi: Tarbiya texnologiyalarining to‘g‘ri tasnifi o‘qituvchilarga turli pedagogik usullarni o‘quvchilar yosh xususiyatlari va ehtiyojlariga mos ravishda tanlash va samarali qo‘llash imkonini beradi. An’anaviy va innovatsion texnologiyalarni to‘g‘ri uyg‘unlashtirish o‘quv jarayonida ko‘zlangan maqsadlarga erishishda katta yordam beradi.

2. Innovatsion texnologiyalarning ta’siri: Zamonaviy tarbiya texnologiyalari, xususan, interfaol va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining qo‘llanilishi o‘quvchilarning

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

mustaqil fikrlash va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda samarali ekanligi aniqlandi. Bu texnologiyalar o‘quvchilarni faollikka, o‘z fikrlarini erkin ifodalashga va jamoaviy ishlashga rag‘batlantiradi.

3. An’anaviy texnologiyalarning ahamiyati: Tarbiya jarayonida milliy qadriyatlar va an’anaviy usullardan foydalanish o‘quvchilarni axloqiy va ma’naviy jihatdan shakllantirishda muhim o‘rin tutishi tasdiqlandi. Bunday yondashuvlar o‘quvchilarda milliy o‘zlikni anglash va ijtimoiy mas’uliyat hissini kuchaytiradi.

4. Pedagog-o‘qituvchilarning tayyorgarligi: Tadqiqotda ishtirok etgan o‘qituvchilarning tarbiya texnologiyalaridan foydalanish bo‘yicha bilim va ko‘nikmalari tahlil qilinar ekan, ularning zamonaviy yondashuvlarni amaliyotga joriy etishda ba’zi cheklovlar mavjudligi qayd etildi. Bu esa o‘qituvchilarni qayta tayyorlash va ularning kasbiy malakasini oshirish zarurligini ko‘rsatdi.

5. O‘quvchilarning rivojlanishi: Tarbiya texnologiyalarining qo‘llanilishi o‘quvchilarning ijtimoiylashuvi, shaxsiy rivojlanishi va o‘zini anglash qobiliyatlarini sezilarli darajada oshirdi. Innovatsion usullar o‘quvchilarni yanada mustaqil va ijodiy shaxs sifatida shakllantirishda samarador bo‘lsa, an’anaviy texnologiyalar ularning ma’naviy tarbiyasini boyitdi.

Ushbu natijalar asosida ta’lim jarayonida tarbiya texnologiyalarini optimal tanlash va ularni pedagogik amaliyotda qo‘llash bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqildi. Tarbiya texnologiyalarining samaradorligi ularni to‘g‘ri tanlash, o‘qituvchilarning malakasi va o‘quvchilarning ehtiyojlarini hisobga olishga bog‘liq ekanligi aniqlandi.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, pedagogika ta’lim yo‘nalishidagi o‘quv dasturlarida tarbiya texnologiyalarini to‘g‘ri tanlash va samarali qo‘llash ta’lim sifatini oshirishda muhim ahamiyatga ega. An’anaviy tarbiya texnologiyalari o‘quvchilarning axloqiy va ma’naviy tarbiyasini boyitishda, milliy qadriyatlarni shakllantirishda o‘z o‘rniga ega bo‘lsa, innovatsion yondashuvlar ularning ijodiy va mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi.

Xulosa qilinishicha, o‘qituvchilar tarbiya texnologiyalarini qo‘llashda metodik yondashuvlarni puxta egallashi va zamonaviy pedagogik texnologiyalardan samarali foydalanishi zarur. Shu bilan birga, ta’lim jarayonida an’anaviy va zamonaviy usullarni uyg‘unlashtirish, ularni o‘quvchilarning yosh xususiyatlari va ehtiyojlariga moslashtirish o‘quvchilarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishini ta’minlaydi.

Tadqiqot pedagog-o‘qituvchilarning kasbiy tayyorgarligini oshirish, o‘quv dasturlarini doimiy ravishda yangilab borish va tarbiya jarayoniga innovatsion texnologiyalarni joriy etish zarurligini ko‘rsatdi. Shu tariqa, pedagogika ta’limi sohasida tarbiya texnologiyalarini amaliyotda qo‘llash uchun samarali strategiyalar ishlab chiqish muhim vazifa bo‘lib qolmoqda.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Dewey, J. (1916). Democracy and Education. New York: Macmillan.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

2. Vygotsky, L. S. (1978). Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Cambridge, MA: Harvard University Press.
3. Verbitskiy, A. A. (1991). Aktivnoe obuchenie v vysshey shkole: Kontekstnyy podkhod. Moscow: Vysshaya shkola.
4. Ushinskiy, K. D. (1868). Chelovek kak predmet vospitaniya. St. Petersburg: Obshchestvennaya polza.
5. Ivanov, S. V. (2009). Pedagogicheskie tekhnologii v obrazovanii. Moscow: Akademiya.
6. Serikov, V. V. (2012). Obrazovanie i lichnost: Teoriya i praktika proektirovaniya. Moscow: Logos.
7. Petrov, A. V. (2010). Innovatsionnye pedagogicheskie tekhnologii. St. Petersburg: Piter.
8. Bell, D. (1973). The Coming of Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting. New York: Basic Books.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Sobirova Nafisa Yangiboy qizi**, Urganch davlat pedagogika instituti o'qituvchisi, [**Собирова Нафиса Янгибой кизи**, Преподаватель Ургенчского государственного педагогического института], [**Sobirova Nafisa Yangiboy kizi**, Teacher of Urganch State Pedagogical Institute]; manzil: O'zbekiston, Urganch sh., Gurlan ko'chasi, 1A-uy [адрес: Узбекистан, Ургенч, ул. Гурлан, 1А], [address: Uzbekistan, 1A, Gurlan st., Urgench city].

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Original paper

KO‘RSHIDA MUAMMOSI BO‘LGAN O‘QUVCHILAR NUTQINI RIVOJLANTIRISH YO‘LLARI

© L.A. Muxtarova[1]✉, © Sh.X. Isakova[2]✉

[1] Termiz davlat pedagogika instituti, Termiz, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: maqolada ko'zi ojiz boshlang'ich sinf o'quvchilar ta’limidagi kamchiliklar hamda ularni bartaraf etish yo`llari haqida so`z yuritilgan. Ko'zi ojiz o'quvchilar nutqining leksik va grammatik tomonlarini shakllantirish bo'yicha tavsiyalari keltirilgan.

MAQSAD: ko‘rishda muammosi bo‘lgan o‘quvchilarning nutq rivojlanishi alohida yondashuvni talab qiladi, chunki ular vizual axborot yetishmasligi sababli nutqning shakllanishida qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin. Quyida nutqni rivojlantirishga yordam beruvchi asosiy usullar va yo‘llar keltirish.

MATERIALLAR VA METODLAR: nutqni rivojlantirishda foydalaniladigan vizual materiallar: rasmlar, kartochkalar va plakatlar (hayvonlar, predmetlar, harakatlar tasvirlangan); Harflar va so‘zlar yozilgan maxsus o‘quv materiallari; Animatsion videolar va nutqni rivojlantiruvchi bolalar multfilmlari; Ko‘rshida muammosi bo‘lgan o‘quvchilar nutqini rivojlantirish bo‘yicha materiallar va metodlar.

Mustahkamlovchi metodlar: darsdan tashqari mashg‘ulotlar: Kitob o‘qish, hikoya qilish va she’r yodlash orqali so‘z boyligini oshirish; refleksiya va baholash: Nutq rivojlanishini doimiy ravishda kuzatish va bolaga qilingan; bu materiallar va metodlar yordamida ko‘rshida muammosi bo‘lgan bolalarda talaffuz, so‘z boyligi va mustahkam kommunikativ ko‘nikmalarni rivojlantirish mumkin.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: ko'rishning buzilishi barchaning shakllanishiga salbiy ta'sir qiladi nutq tomonlari, uning rivojlanish tezligini o'zgartiradi, unga sifat beradi o'ziga xoslik. Shu bilan birga, bolalar nutqini shakllantirish ko'rish buzilishi normal holat bilan bir xil naqshlarda yotadi.

XULOSA: ko’rishida nuqsoni bor tarbiyalanuvchilar nutqiy faoliyati bo’yicha olib borilgan tadqiqot ishlarini ilmiy-nazariy jihatdan o’rganib chiqish shuni ko’rsatdiki, hozirgi kunga qadar maktabgacha yoshdagi tarbiyalanuvchilarning predmetli-amaliy faoliyatining turli shakllari va nutq jarayonlarining o’zaro bog’liqligi muammosi yetarlicha o’rganilmagan.

Kalit so'zlar: imkoniyati cheklangan bolalar, ko`zi ojiz, zaif ko`ruvchi, ko`ruv o`tkirligi, kattalashtirilgan yozuv, brayl yozuvi, ixtisoslashtirilgan maktab-internatlar, topas, yorug’lik darajasi, inklyuziv.

Iqtibos uchun: Muxtarova L.A., Isakova Sh.X. Ko‘rshida muammosi bo‘lgan o‘quvchilar nutqini rivojlantirish yo‘llari. // Inter education & global study. 2024. №9. B.226–232.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

ПУТИ РАЗВИТИЯ РЕЧИ УЧАЩИХСЯ С ПРОБЛЕМАМИ ЗРЕНИЯ

© Л.А. Мухтарова[1]✉, © Ш.Х. Исакова[2]✉
[1] Термизский государственный педагогический институт, Термиз, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в статье говорится о недостатках в обучении слепых учащихся начальных классов и путях их устранения. Представлены рекомендации по формированию лексико-грамматической стороны речи слепых учащихся.

ЦЕЛЬ: речевое развитие учащихся с проблемами зрения требует особого подхода, поскольку у них могут возникнуть трудности в формировании речи из-за недостатка зрительной информации. Ниже представлены основные методы и способы, помогающие развивать речь.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: наглядные материалы, используемые в речевом развитии: картинки, открытки и плакаты (с изображением животных, предметов, действий); специальные учебные материалы с буквами и словами; фнимационные видеоролики и детские мультфильмы, развивающие речь; материалы и методы развития речи учащихся с проблемами зрения.

Методы усиления: внеклассные занятия: расширяйте словарный запас, читая книги, рассказывая истории и запоминая стихи; рефлексия и оценка: постоянный контроль за речевым развитием и внесением ребенка. С помощью этих материалов и методов дети с нарушениями зрения могут развивать произношение, словарный запас и сильные коммуникативные навыки.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: нарушение зрения отрицательно влияет на формирование всех сторон речи, изменяет скорость ее развития, придает ей качество и своеобразие. В то же время формирование речи детей с нарушением зрения лежит по тем же закономерностям, что и в норме.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: научно-теоретическое изучение речевой деятельности слабовидящих детей показало, что до сих пор различные формы предметно-практической деятельности дошкольников и речевые процессы взаимосвязаны, проблема недостаточности изучена недостаточно. .

Ключевые слова: дети-инвалиды, слепые, слабовидящие, острота зрения, увеличенное письмо, письмо Брайля, специализированные школы-интернаты, топас, уровень освещенности, инклюзив.

Для цитирования: Мухтарова Л.А., Исакова Ш.Х. Пути развития речи учащихся с проблемами зрения. // Inter education & global study. 2024. №9. С. 226–232.

WAYS TO DEVELOP SPEECH OF STUDENTS WITH VISUAL PROBLEMS

© Mukhtarova A Lobar[1]✉, © Isakova Kh Shahnoza[2]✉
[1] Termez State Pedagogical Institute, Termez, Uzbekistan

Annotation

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

INTRODUCTION: the article discusses the shortcomings in teaching blind primary school students and ways to eliminate them. Recommendations are provided for the formation of the lexical and grammatical aspects of speech of blind students.

AIM: speech development of students with visual impairments requires a special approach, since they may have difficulties in speech formation due to a lack of visual information. Below are the main methods and techniques that help develop speech.

MATERIALS AND METHODS: visual aids used in speech development: pictures, postcards and posters (with images of animals, objects, actions); special educational materials with letters and words; animated videos and children's cartoons that develop speech. Materials and methods for developing speech of students with visual impairments: methods of reinforcement: extracurricular activities: expand vocabulary by reading books, telling stories and memorizing poems; reflection and assessment: constant monitoring of the child's speech development and input. With the help of these materials and methods, children with visual impairments can develop pronunciation, vocabulary and strong communication skills.

DISCUSSION AND RESULTS: Visual impairment negatively affects the formation of all aspects of speech, changes the speed of its development, gives it quality and originality. At the same time, the formation of speech in children with visual impairments lies in the same patterns as in the norm.

CONCLUSION: Scientific and theoretical study of the speech activity of visually impaired children has shown that until now various forms of subject-practical activity of preschoolers and speech processes are interconnected, the problem of insufficiency has not been sufficiently studied.

Key words: disabled children, blind, visually impaired, visual acuity, enlarged writing, Braille writing, specialized boarding schools, topas, illumination level, inclusive.

For citation: Mukhtarova A Lobar, Isakova Kh Shahnoza. (2024) 'Ways to develop speech of students with visual problems.', Inter education & global study, (9), pp. 226–232. (In Uzbek).

Jahon ilm-fanida ko'rishda nuqsoni bo'lgan o'quvchilar nutqining rivojlantirish texnologiyalari variativ dasturlar asosida takomillashtirilmoqda. Dakar deklaratsiyasi asosida qabul qilingan «Ta'lim hamma uchun» reja-dasturi [1] asosida butun jahonda jismoniy va psixik rivojlanishda nuqsoni bo'lgan o'quvchilarni jamiyatimizning teng huquqli a'zolari safiga qo'shilishlariga yordam berish, ular ta'limini izchil amalga oshirish, kompleks tadbirlarni kengaytirish dolzarb vazifa qilib qo'yilmoqda.

Dunyoda ko'rishida nuqsoni bo'lgan o'quvchilarni jamiyatga to'laqonli ijtimoiylashuvi, nutqiy va motor rivojlanishi, bilish jarayonlarining diagnostikasini tizimli tarzda tashkil etishni takomillashtirish yuzasidan ko'plab ilmiy izlanishlar olib borilmoqda. SHuningdek, o'quvchilarning bilim, ko'nikma, malakalari va ularning o'sish dinamikasi hamda rivojlanganlik darajasini aniqlash, maktab ta'limiga muvaffaqiyatli tayyorlash jarayonida differentsiallashgan ta'limni tashkil etishning pedagogik mexanizmlarini takomillashtirib

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

borish, o'quvchilarda nutq kamchiliklarini bartaraf etish texnologiyalarini ishlab chiqish dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 5 sentyabrdagi "Xalq ta'limi tizimiga boshqaruvning yangi tamoyillarini joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-3931-son qarorida [2] alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarning ijtimoiy kafolatlarini ta'minlovchi chora-tadbirlar samaradorligini yanada oshirish, ularning ta'lim-tarbiya (shu jumladan, inklyuziv ta'lim-tarbiya) olishiga xizmat qiladigan moslashuv muhitini yaratish bo'yicha alohida vazifalar qayd etib o'tilgan.

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 29 apreldagi PF-5712-son Farmoni bilan tasdiqlangan O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish kontseptsiyasida [3] alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ko'rsatiladigan ta'lim xizmatlari sifatini yaxshilash bo'yicha O'zbekistonda inklyuziv ta'limni rivojlantirish, alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim-tarbiya berish tizimini takomillashtirish hamda ularga ko'rsatiladigan ta'lim xizmatlari sifatini yaxshilash maqsadida_jamiyatimizning bir bo'lagi bo'lgan maxsus yordamga muhtoj bolalarni ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, ularga ta'lim-tarbiya berish, ularning sog'lom bolalar qatoridan o'rin olib o'z qobiliyati, imkoniyatlarini ko'rsata olishiga, ma'naviy kamol topishiga qaratilgan chora-tadbirlar belgilab berilgan.

Rus olimlaridan M.I.Zemtsova, L.S.Volkova, O.L.Jilьtsovalar ko'rish qobiliyati buzilgan o'quvchilar nutqqining rivojlanishi jarayoda o'ziga xos xususiyatlar namoyon bo'lishini o'z tadqiqot ishlarida ko'rsatib berib o'tganlar. Bunday toifadagi bolalarda ko'rish, idrok, tasavvur, xotira, fikrlash qobiliyatlari o'ziga xos tarzda rivojlanadi.

M.Zemtsova, N.Kostyucheklarning aniqlanishicha, ko'rishida nuqsoni bo'lgan tarbiyalanuvchilar nutqining shakllanishi me'yorda ko'radigan tengdoshlari kabi amalga oshishi, biroq ko'rish idrokining yo'qligi yoki uning pasayishi uchta yetakchi analizatorning (eshitish, kinestetik va ko'rish analizatorlari) o'zaro bog'liq faoliyatini o'zgartirishga olib kelishi qayd etilgan [4].

Tadqiqot ishida binokulyar ko'rish va ko'z-harakat funktsiyalarining buzilishi predmetlarning shakli, kattaligi, muayan makonda joylashishini idrok etish hamda monokulyar ko'rishda makromakonda hajmli predmetlarni ajratish, ob'ektlar o'rtasidagi masofani, ularning joylashishi va o'zaro munosabatlarini nisbatlashda murakkabliklar aniqlangan. Ma'lumki, pertseptiv imkoniyatlarning kamayishi predmetli-amaliy harakatlarning rivojlanishiga ta'sir o'tkazadi. Ko'rish darajasi va o'z-o'zini nazorat qilishning yetarli emasligi voqelikdagi predmet va hodisalar bilan harakatlar natijaliligi kamayishiga olib keladi. Predmetli harakatlar bilan ko'rgazmali-obrazli harakatlar natijaliligi o'rtasida uzilish kuzatiladi. Bolalar o'zlarining predmetli harakatlarini o'z nutqida tavsiflashga qiynaladi, harakatlarning verballigi kuzatiladi [4

L.Volkova, L.Drujinina, O.Doroshenko, O.Krinitskaya, A.Litvak, L.Solntseva, L.Lixodedova, I. Novichkova, Ye.SHlay va boshqalarning ishlarida ko'rishida nuqsoni bo'lgan tarbiyalanuvchilarda nutqi akti tizimlari ko'rgazmali obrazlarga yetarli darajada tayanmay shakllanishi, tarbiyalanuvchilarga bevosita abstrakt tajribadan tanish bo'lmagan

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

predmetlarni anglatadigan so’z semantikasi ba’zan nutqda rnal asosga ega bo’lmasligi hamda shu sababli noto’g’ri ma’noda ishlatilishi, bu esa ko’pincha bilimlarni formal o’zlashtirishga olib kelishi ta’kidlanadi.

L.Volkova, A.Lukoshevichene, D.Mallaev, S.Pokupnevalarning ishlarida esa ko’rishida nuqsoni bo’lgan bolalarda nutqning yaxlit funktsional tizim sifatidagi buzilishi bilan bog’liq kechadigan tizimli buzilishlar (leksik-grammatik, fonetik-fonematik nutq kamchiligi) hamda mantiqiy fikrlash jarayonlari rivojlanishida og’ishlar ham kuzatilishi o’z tasdig’ini topgan.

Ko'rishning buzilishi barchaning shakllanishiga salbiy ta'sir qiladi nutq tomonlari, uning rivojlanish tezligini o'zgartiradi, unga sifat beradi o'ziga xoslik. Shu bilan birga, bolalar nutqini shakllantirish ko'rish buzilishi normal holat bilan bir xil naqshlarda yotadi.

Ko'rish qobiliyati buzilgan bolalarning nutqining buzilishi murakkab nuqson bo'lib, unda nutq va vizual etishmovchilikning ma'lum aloqalari va o'zaro ta'siri kuzatiladi. Vizual nuqsoni bo'lgan bolalarda nutqning buzilishi xilma-xil, og'irligi, tuzilishi jihatidan murakkab va nutqni yaxlit tizim sifatida ta'sir qiladi. Buning sababi shundaki, bunday bolalar nutqining shakllanishi ko'rish qobiliyatiga ega bolaga qaraganda ancha qiyin sharoitlarda davom etadi, u atrofdagi dunyoni idrok etishning patologik asosida shakllanadi.

Vizual analizator faoliyati buzilganligi sababli, bolalar, qoida tariqasida, atrofdagi dunyo, bu dunyoning turli ob'ektlari va hodisalari haqida haqiqiy, aniq g'oyalarga ega emaslar. Bolalarda hissiy tajribaning etishmasligi nutqni rivojlantirishning o'ziga xosligi bilan namoyon bo'lishi mumkin, bu ko'pincha odatdagi yosh chegaralariga to'g'ri kelmaydi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, ko'rish qobiliyati buzilgan bolalarning 80-90 foizi nutqning rivojlanmaganligidan aziyat chekmoqda, bu turli shakllarda namoyon bo'ladi:

1. Dislaliya-artikulyatsiya apparati normal eshitish va saqlanib qolgan innervatsiya (asab vlokonining aloqasi) paytida tovush talaffuzining buzilishi;

2. Dizartriya-markaziy asab tizimining organik shikastlanishi natijasida yuzaga keladigan nutqning talaffuz tomonining buzilishi;

3. Duduqlanish-nutq apparati mushaklarining konvulsiv holati tufayli nutqning temp-ritmik tashkil etilishining buzilishi;

4. Nutqning umumiy rivojlanmaganligi-bu nutq tizimining barcha tarkibiy qismlarining shakllanishi buzilgan turli xil murakkab nutq buzilishlari, ya'ni normal eshitish va aql bilan tovush tomoni (fonetika) va semantik tomoni (lug'at, grammatika).

5. Fonetik-fonemik buzilish-nutqning tovush tomonining shakllanmaganligi va boshqalar.

Vizual etishmovchilik, qisman yoki to'liq, hissiy bilish sohasida jiddiy buzilishlarga olib keladi, bu esa o'z navbatida nutqni rivojlantirish jarayoniga ta'sir qiladi. Shu sababli, ko'zi ojiz bolalarning nutq buzilishlarini tuzatish nafaqat nutq nuqsonini, balki ko'rish holatini, idrok etish usullarining xususiyatlarini va o'quv jarayonida bir xil materialni taqdim etishning o'ziga xos usullarini hisobga olgan holda amalga oshiriladi.

Vizual analizatorning faoliyati buzilganligi sababli, ko'rish patologiyasi bo'lgan bolalarning nutqi ma'lum xususiyatlar bilan tavsiflanadi: kerakli so'z zaxirasining yo'qligi;

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

og'zaki nutq, ya'ni ob'ektning vizual tasviri bilan bog'liq bo'lmagan so'zning semantik tomonining buzilishi; ekolaliya-bolaning boshqa odamlarning so'zlarini, to'liq iboralarni yoki ularning qismlarini va hatto butun jumlalarni avtomatik (nazoratsiz) takrorlashi; erta nutqning rivojlanmaganligi.

Ko'rish qobiliyati buzilgan maktabgacha yoshdagi bolalar predmet va fazoviy tasavvurlarning kichik chegarasi, nutqda kosmosning sezilgan fazoviy xususiyatlari va yo'nalishlarini aniqlay olmaslik bilan ajralib turadi. Ob'ektlarning belgilarini ajratib ko'rsatish, umumlashtiruvchi so'zlarni topish qobiliyati me'yordan ancha orqada. Bolalarda kognitiv faoliyat imkoniyatlari cheklangan.

Voqelikning ob'ektiv tasvirlarining etishmasligi natijasida nutq xotirasida batafsil bayonotlarni saqlash va jumlani to'g'ri grammatik qurish qiyinligi qayd etiladi. Haqiqiy dunyo ob'ektlarini tavsiflash bo'yicha vazifalarni bajarishda nutq rivojlanishining sifat jihatidan pasayishi kuzatilmoqda. Fonemik eshitish, ovozni tahlil qilish va sintez qilish, asosiy o'qish ko'nikmalarini rivojlantirish sohasida keskin kechikish mavjud.

Nutq tizimini shakllantirish bilan bog'liq bo'lgan bir qator muhim funktsiyalarning rivojlanishidagi kechikish ham aniqlandi (praxis, gnosis, muvofiqlashtirish, fazoviy yo'nalish, vosita sohasi imkoniyatlarining pasayishi, ham umumiy, ham nozik vosita qobiliyatlari).

Nutqni rivojlantirishning kamchiliklari ko'rish qobiliyati buzilgan bolalarning allaqachon toraygan ijtimoiy doirasini cheklaydi, bu bir qator shaxsiy fazilatlarni shakllantirishni qiyinlashtiradi yoki salbiy xususiyatlarning paydo bo'lishiga olib keladi (izolyatsiya, negativizm va boshqalar).

Tadqiqot ishimizda ko’rishida nuqsoni bo’lgan o‘quvchilar nutq kamchiliklarini korrektsiyalash ishlarining yetakchi tamoyillar, kompleks va har tomonlama yondashish asosida amalga oshirishning zarurati ko’rsatib o’tilgan. Ushbu tadqiqot natijasida ko’rishida nuqsoni bo’lgan o‘quvchilarning taxminan 13,4 foizida talaffuz qilishning, 84,6 foizida nutqning tizimli buzilishi holatlari kuzatilishi aniqlangan. Nutq kamchiliklarining bartaraf qilinishi umumiy motorika va artikulyatsiya a’zolarining harakatchanligini rivojlantirish hamda fazoviy mo’ljal olish reaktsiyalarini takomillashtirish bilan birga olib borish lozimligini ta’kidlaydi.

Ko’rishida nuqsoni bor tarbiyalanuvchilar nutqiy faoliyati bo’yicha olib borilgan tadqiqot ishlarini ilmiy-nazariy jihatdan o’rganib chiqish shuni ko’rsatdiki, hozirgi kunga qadar maktabgacha yoshdagi tarbiyalanuvchilarning predmetli-amaliy faoliyatining turli shakllari va nutq jarayonlarining o’zaro bog’liqligi muammosi yetarlicha o’rganilmagan. O’tkazilgan tadqiqotlarda ko’rishida nuqsoni bo’lgan tarbiyalanuvchilar nutq faoliyati rivojlanishi jarayonidagi ortda qolishlar, kamchiliklarning sabablari, omillari aniqlangan, ammo ularni bartaraf etish uchun korrektsion-pedagogik ishlari tizimliligini ta’minlash, maxsus texnologiyalarni ishlab chiqish masalalariga kam e’tibor qaratilgan.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

1. Dakarskie ramki deystviy. Obrazovanie dlya vsex: vыpolnenie nashix obщix obyazatelьstv // Tekst, prinyatыy Vsemirnыm forumom po obrazovaniyu Dakar, Senegal, 26-28 aprelya 2000 g. – Parij, 2000. – 18 s.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 5 sentyabrdagi "Xalq ta'limi tizimiga boshqaruvning yangi tamoyillarini joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-3931-son qarori
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 29 apreldagi PF-5712-son Farmoni bilan tasdiqlangan O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish kontseptsiyasi
4. Abidova N.Z. Ko'rishida nuqsoni bo'lgan bolalar og'zaki nutqida kamchiliklarni bartaraf etish texnologiyalari 13.00.03 – Maxsus pedagogika Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi Avtoreferati. Toshkent – 2018.
5. Lobar Mukhtarova, & Shahnoza Isakova. (2023). Methodology of speech development of visually impaired students. Academia Repository, 4(10), 360–371.
6. Isakova Shaxnoza. Zaif ko'ruvchi o'quvchilarda bog'lanishli nutqni shakllantirish. boshlang'ich ta'lim: samarali ta'lim amaliyoti, muammolari, istiqbollari. -17-18-may Termiz. 2024-yil II QISM, 2024-yil.
7. Isakova Shaxnoza. The development of speech of students with visual impairments. Multidisciplinary Peer Reviewed Journal. -Vol. 9 No. 10 (2023): Journalnx, 2023-yil. https://repo.journalnx.com/index.php/nx/article/view/5103
8. Uralovich, Toshpulatov Fakhriddin. "The mechanism of forming aesthetic skills of students through teaching the science of drawing." Ethiopian International Journal of Multidisciplinary Research 11.08 (2024): 36-38.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Muxtarova Lobar Abdimannabovna**, Termiz davlat pedagogika instituti dotsent, [**Мухтарова Лобар Абдиманнабовна,** доцент Термезского государственного педагогического института**,** [**Lobar A. Mukhtarova,** Associate Professor, Termiz State Pedagogical Institute; manzil: O'zbekiston, Termiz sh.[адрес: Узбекистан, г. Термиз], [address: Uzbekistan, Termez city].

✉**Isakova Shahnoza Xolmatovna** Termiz davlat pedagogika instituti magistranti [**Исакова Шахноза Холматовна** магистрант Термезского государственного педагогического института], [**Shahnoza Kh. Isakova**, master's student of Termez State Pedagogical Institute; manzil: O'zbekiston, Termiz sh.[адрес: Узбекистан, г. Термиз], [address: Uzbekistan, Termez city]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Original paper

TASVIRIY SAN’AT DARSLARIDA TALABALARNI IJODIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHDA NATYURMORT JANRINING O‘RNI VA AMALIY AHAMIYATI

© H.B. Rahmonqulov[1]✉
[1]Termiz davlat universiteti, Termiz, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: ushbu maqola tasviriy san'at darslarida talabalarning ijodiy kompozitsiya ko'nikmalarini qo'llab-quvvatlash va oshirishda turli kompaniyalarning rolini o'rganadi. Samarali materiallar, innovatsion usullar va strategik hamkorlikni o'rganish orqali tadqiqot ijodkorlikni rivojlantirish uchun tashqi resurslarni birlashtirishning amaliy foydalari va natijalarini ta'kidlaydi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, ushbu hamkorlik yuqori faollikni rivojlantiradi, talabalarga sanoatga tegishli ko'nikmalarni beradi va turli xil badiiy uslublarni qo'llashni osonlashtiradi.

MAQSAD: tasviriy san’at ta’limida o‘quvchilarda ijodkorlikni rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. Kompaniyalar resurslar, materiallar va tajribalarni taklif qilish, talabalarning turli ommaviy axborot vositalari orqali o'zlarini ifoda etish qobiliyatini oshirish orqali muhim rol o'ynashi mumkin. Ushbu tadqiqot kompaniyalar bilan hamkorlik talabalarda, ayniqsa, Tasviriy san'at bo'yicha ijodiy kompozitsiya ko'nikmalarini rivojlantirishga qanday hissa qo'shishini va bu hissalar talabalarga badiiy mahoratini amalda qo'llashda qanday yordam berishini o'rganadi.

MATERIALLAR VA METODLAR: hamkor kompaniyalar, jumladan, yuqori sifatli bo'yoqlar, tuvallar, eskiz asboblari va raqamli dizayn dasturlari tomonidan taqdim etiladi. Ijodiy kompozitsiyani yaxshilash uchun mo'ljallangan ishchi kitoblar, onlayn qo'llanmalar va o'quv qo'llanmalari.Ijodiy vizualizatsiya uchun planshetlar, dizayn dasturlari va virtual haqiqat vositalari kabi raqamli vositalarga kirish. San'at bilan bog'liq kompaniyalarning mutaxassislari bilan amaliy o'rganishni taklif qiladi. Talabalarni o'z kompozitsiyalari bo'yicha fikr-mulohaza va ko'rsatmalar beradigan soha mutaxassislari bilan bog'lash.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: talabalar yuqori sifatli materiallarga ta'sir qilish va soha mutaxassislari bilan ishlash imkoniyati tufayli san'atga bo'lgan qiziqish va qiziqishning ortishi haqida xabar berishdi. Miqdoriy baholash o'quvchilarning ijodiy kompozitsiyalarni kontseptsiyalash va bajarish qobiliyatining sezilarli darajada yaxshilanganligini ko'rsatdi. Kompaniyalar bilan ishlash talabalarni Tasviriy san'atning raqamli dizayn va marketing kabi professional sharoitlarga mos keladigan amaliy jihatlari bilan tanishtirdi. San'at bo'yicha o'qituvchilar qo'shimcha resurslardan foydalandilar, bu ularga o'z sinflarida turli xil o'qitish strategiyalari va loyihalarini amalga oshirish imkonini berdi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

XULOSA: tasviriy san'at ta'limiga kompaniyalarni integratsiyalash amaliy ahamiyatga ega bo'lib, o'quvchilarning ijodiy kompozitsiya ko'nikmalarini oshiradigan resurslar, innovatsion vositalar va real dunyo ilovalari bilan ta'minlaydi. Ushbu tadqiqot natijalari talabalarni ijodiy martabaga tayyorlash usuli sifatida ta'lim muassasalari va san'at bilan bog'liq kompaniyalar o'rtasidagi doimiy hamkorlikni qo'llab-quvvatlaydi.

Kalit so'zlar: tasviriy san'at ta'limi, ijodiy kompozitsiya, talabalar ishtiroki, san'at, sanoati bo'yicha hamkorlik.

Iqtibos uchun: Rahmonqulov B.H. Tasviriy san’at darslarida talabalarni ijodiy kompetentligini rivojlantirishda natyurmort janrining o‘rni va amaliy ahamiyati // Inter education & global study. 2024. №9. B.233–241.

РОЛЬ И ПРАКТИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ ЖАНРА ОБНОВЛЕНИЯ В РАЗВИТИИ ТВОРЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ В КЛАССАХ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНЫХ ИСКУССТВА

© Х.Б. Рахмонкулов[1]✉
[1]Термезский государственный университет, Термез, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в этой статье рассматривается роль различных компаний в поддержке и совершенствовании навыков творческой композиции учащихся на уроках изобразительного искусства. Изучая эффективные материалы, инновационные методы и стратегическое партнерство, исследование подчеркивает практические преимущества и результаты интеграции внешних ресурсов для развития творчества. Результаты показывают, что это партнерство способствует высокой вовлеченности, дает студентам необходимые отраслевые навыки и облегчает применение разнообразных художественных стилей.

ЦЕЛЬ: важно развивать творческие способности учащихся художественного образования. Компании могут сыграть важную роль, предлагая ресурсы, материалы и опыт для расширения возможностей студентов выражать себя с помощью различных средств массовой информации. В этом исследовании рассматривается, как партнерство с компаниями способствует развитию творческих навыков композиции у студентов, особенно в области изобразительного искусства, и как этот вклад помогает студентам практиковать свои художественные навыки.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: предоставляются компаниями-партнерами, включая высококачественные краски, холсты, инструменты для рисования и программное обеспечение для цифрового дизайна. Рабочие тетради, онлайн-руководства и учебные пособия, предназначенные для улучшения творческой композиции. Доступ к цифровым инструментам, таким как планшеты, программное обеспечение для проектирования и инструменты виртуальной реальности для творческой визуализации. Предлагает практическое обучение с профессионалами из

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

компаний, связанных с искусством. Соединение студентов с отраслевыми экспертами, которые могут предоставить отзывы и рекомендации по их сочинениям.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: студенты сообщили о повышении интереса и интереса к искусству благодаря знакомству с высококачественными материалами и возможности работать с профессионалами отрасли. Количественная оценка показала значительное улучшение способностей учащихся концептуализировать и исполнять творческие композиции. Работа с компаниями познакомила студентов с практическими аспектами изобразительного искусства, имеющими отношение к профессиональным сферам, таким как цифровой дизайн и маркетинг. Учителя рисования получили дополнительные ресурсы, которые позволили им реализовать различные учебные стратегии и проекты в своих классах.

ВЫВОДЫ: интеграция компаний в образование в области изобразительного искусства имеет практическую ценность, предоставляя учащимся ресурсы, инновационные инструменты и реальные приложения, которые улучшают их творческие навыки композиции. Результаты этого исследования поддерживают дальнейшее сотрудничество между образовательными учреждениями и компаниями, связанными с искусством, как способ подготовки студентов к творческой карьере.

Ключевые слова: изобразительное искусство, творческая композиция, вовлечение студентов, искусство, отраслевое сотрудничество.

Для цитирования: Рахмонкулов Х.Б Роль и практическое значение жанра обновления в развитии творческой компетенции студентов в классах изобразительных искусства// Inter education & global study. 2024. №9. С. 233–241.

THE ROLE AND PRACTICAL SIGNIFICANCE OF THE RENEWAL GENRE IN THE DEVELOPMENT OF CREATIVE COMPETENCE OF STUDENTS IN FINE ARTS CLASSES

© Hamroqul B. Rahmonqulov[1]✉
[1]Termiz State University, Termiz, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: this article examines the role of various companies in supporting and enhancing students' creative composition skills in Fine Arts classes. By exploring effective materials, innovative methods, and strategic partnerships, the study highlights the practical benefits and outcomes of integrating external resources to foster creativity. The results show that this partnership fosters high engagement, provides students with industry-relevant skills, and facilitates the application of diverse artistic styles.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

AIM: it is important to develop creativity in students in fine arts education. Companies can play an important role by offering resources, materials, and experiences to enhance students' ability to express themselves through a variety of media. This study examines how partnerships with companies contribute to the development of creative composition skills in students, particularly in Fine Arts, and how these contributions help students practice their artistic skills.

MATERIALS AND METHODS: provided by partner companies, including high-quality paints, canvases, sketching tools, and digital design software. Workbooks, online guides, and tutorials designed to improve creative composition Access to digital tools such as tablets, design software, and virtual reality tools for creative visualization. Offers hands-on learning with professionals from arts-related companies. Connecting students with industry experts who can provide feedback and guidance on their compositions.

DISCUSSION AND RESULTS: students reported increased interest and interest in the arts due to exposure to high-quality materials and the opportunity to work with industry professionals. Quantitative assessment showed significant improvement in students' ability to conceptualize and perform creative compositions. Working with companies introduced students to the practical aspects of Visual Arts relevant to professional settings such as digital design and marketing. Art teachers benefited from additional resources that allowed them to implement a variety of instructional strategies and projects in their classrooms.

CONCLUSIONS: integrating companies into visual arts education has practical value, providing students with resources, innovative tools, and real-world applications that enhance their creative composition skills. The results of this study support continued collaboration between educational institutions and arts-related companies as a way to prepare students for creative careers.

Keywords: visual arts education, creative composition, student engagement, art, industry collaboration.

For citation: Hamroqul B. Rahmonqulov. (2024) The role and practical significance of the renewal genre in the development of creative competence of students in Fine Arts Classes, Inter education & global study, (9), pp. 233–241. (In Uzbek).

Tasviriy san’at ta’limning muhim elementi bo‘lib, o‘quvchilarda ijodkorlikni, tanqidiy fikrlashni va estetik jihatdan qadrlashni rivojlantiradi. Tasviriy san'at ta'limi nafaqat chizmachilik yoki rasm chizish texnikasini o'rganishdan tashqari, o'quvchilarning shaxsiy va intellektual o'sishi uchun zarur bo'lgan ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishga sezilarli hissa qo'shadi.Chizmachilik, rasm chizish va haykaltaroshlikning asosiy usullarini joriy etish. Asoslarni o'rganish talabalarga turli xil vositalar va vositalardan qanday foydalanishni tushunishga imkon beradi, tajriba va innovatsiyalar uchun zamin yaratadi.

San'at elementlari: chiziq, shakl, shakl, rang, tekstura va makon kabi elementlarni o'rgatish. Bu elementlar tasviriy san’at tilini tashkil qiladi va o‘quvchilarga murakkab g‘oyalarni vizual tarzda izohlash va ifodalash uchun zarur bo‘lgan so‘z boyligini beradi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

San'at tarixi va qadrlash: taniqli rassomlar, san'at harakatlari va madaniy san'at shakllari bilan tanishtirish. Bu turli nuqtai nazarlarni qadrlashni rivojlantiradi va o'quvchilarni keng ko'lamli badiiy ifodalardan ilhom olishga undaydi.

Ijodiy fikrlash va ifodalash: talabalarni o'zlarining badiiy ovozi va uslubini rivojlantirishga undash. Bu ochiq loyihalarni o'z ichiga oladi, unda talabalar o'zlari bilan rezonanslashadigan mavzularni o'rganadilar, o'zlarini ifoda etishlari va individualligini oshiradilar.

Talabalar jamoada ishlash, muammolarni hal qilish va loyihani rejalashtirish bilan shug'ullanadigan hamkorlikdagi loyihalar. Bu ularning hamkorlik ko'nikmalarini mustahkamlaydi va ularni real dunyo stsenariylariga tayyorlaydi. Tasviriy san’at o‘quvchilarni tajriba qilishga, xatoga yo‘l qo‘yishga va innovatsion echimlarni topishga undaydi. Turli vositalar bilan ishlash ularga qiyinchiliklarni engishni o'rganishga, chidamlilik va moslashuvchanlikni rivojlantirishga yordam beradi. San'at darslari o'quvchilarning uch o'lchovda fikrlash qobiliyatini yaxshilaydi, bu dizayn, arxitektura, muhandislik va boshqa sohalardagi martaba uchun juda muhimdir. Vizual-fazoviy qobiliyatlar geometriya va biologiya kabi boshqa fanlardagi murakkab tuzilmalarni tushunishda ham juda muhimdir. San'at yaratish va ijobiy fikr-mulohazalarni qabul qilish o'quvchilarning ishonchini oshiradi. Ular o'zlarining noyob hissalarini qadrlashni o'rganganlarida, ular o'zlarini qadrlash tuyg'usini kuchaytiradilar va ijodiy tavakkal qilishga tayyor bo'ladilar.

Turli xil san'at turlari bilan tanishish o'quvchilarning turli madaniyatlar haqidagi tushunchalarini oshiradi, hamdardlikni rivojlantiradi. Ushbu global nuqtai nazar, madaniy sezgirlik muhim bo'lgan bir-biriga bog'langan dunyomizda ayniqsa muhimdir. San’atga mehr uyg‘otgan o‘quvchilar sinfdan tashqari ijodiy izlanishlar bilan ham shug‘ullanishlari mumkin. Bu umrboqiy minnatdorchilik har tomonlama barkamol shaxs va to'liq hayotga hissa qo'shadi.

Tasviriy san'at bo'yicha ta'lim reklama, ommaviy axborot vositalari, dizayn va sahna san'ati kabi ijodiy sohalardagi martaba uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni beradi. Ushbu sohalar innovatsiyalar asosida rivojlanadi va tasviriy san'at bilan erta tanishish talabalarni bunday martaba yo'llariga tayyorlaydi. Badiiy loyihalarda texnologiyadan foydalanish talabalarga mehnat bozorida tobora dolzarb bo'lib borayotgan zamonaviy vositalar va raqamli san'at shakllari bilan shug'ullanishga yordam beradi. Talabalarga mavzular, materiallar yoki loyihalarni tanlashga ruxsat berish ularga o'z ishlari bilan shaxsan bog'lanish imkonini beradi, ichki motivatsiya va chuqur ijodiy izlanishni kuchaytiradi. Talabalarning ishlarini namoyish qilish o'zlariga bo'lgan ishonchni mustahkamlashga yordam beradi va ularning ijodiy natijalarini baham ko'rishlari uchun platforma yaratadi, ularni o'z mahoratlarini rivojlantirishni davom ettirishga undaydi.

Ilmiy tadqiqotlar va ekspert fikrlari ijodkorlik, hissiy aql va tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda Tasviriy san'at ta'limining ahamiyatini tobora ko'proq ta'kidlamoqda. Olim va pedagoglarning fikricha, Tasviriy san’at darslari nafaqat o‘quvchilarning badiiy

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

mahoratini rivojlantirishda, balki ularning intellektual, ijtimoiy va hissiy imkoniyatlarini oshirishda ham muhim rol o‘ynaydi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, vizual kompozitsiya tamoyillarini o'rganish (ranglar nazariyasi, fazoviy muvozanat va shakl) o'quvchilarga vizual ma'lumotni yanada samarali talqin qilish va tushunishga yordam beradi. Tadqiqotchilarning ta'kidlashicha, tasviriy savodxonlik bugungi tasvirga boy dunyoda hal qiluvchi mahoratdir va Tasviriy san'at ta'limi o'quvchilar uchun vizual muloqot qilish va vizual mediani tanqidiy talqin qilish uchun asos yaratadi.

Mutaxassislarning fikricha, san'at tarixi va madaniy san'at shakllari bilan tanishish o'quvchilarga xilma-xillik va tarixiy rivojlanishni qadrlash imkonini beradi. Tadqiqotchilarning fikriga ko'ra, turli xil san'at harakatlarining madaniy kontekstini tushunish talabalarga global istiqbollar bilan bog'lanishga yordam beradi va inklyuziv dunyoqarashni rivojlantiradi.

Texnologiyaning yuksalishi bilan olimlar tasviriy san'at ta'limiga raqamli vositalarni integratsiya qilish muhimligini ta'kidlamoqdalar. Raqamli rasm, grafik dizayn va animatsiya uchun dasturiy ta'minotdan foydalanish talabalarni ijodiy sohalarda martaba uchun tayyorlaydi, shu bilan birga moslashuvchanlik va texnik malakani oshiradi. Tadqiqotchilar ta'kidlashicha, raqamli san'at tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilishga yordam beradi, chunki talabalar murakkab raqamli muhitda harakat qilishni o'rganadilar.
Olimlar san'at orqali ijodiy muammolarni hal qilish bilan shug'ullanishning kognitiv afzalliklari haqida keng tarqalgan. Talabalardan an'anaviy chegaralardan tashqarida fikrlashni talab qiladigan loyihalar ularning innovatsion echimlarni ishlab chiqish qobiliyatini oshiradi. Neyroilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ijodiy mashqlar moslashuvchanlik, moslashuvchanlik va moslashuvchan fikrlash bilan bog'liq bo'lgan asab yo'llarini rag'batlantiradi. Psixologlar ham, o'qituvchilar ham Tasviriy san'at ta'limi hissiy rivojlanish uchun juda muhim ekanligini tan olishadi. San'at o'quvchilarga his-tuyg'ularni qayta ishlash va o'z-o'zini anglashni rivojlantirishga imkon beruvchi o'zini namoyon qilish uchun imkoniyat yaratadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, Tasviriy san'at bilan shug'ullanadigan talabalar ko'proq empatik, hamkorlikka moyil va o'z his-tuyg'ularini boshqarishga qodir, bu esa ijobiy ijtimoiy xatti-harakatlarga hissa qo'shadi.

Neyroilmiy tadqiqotlar tasviriy san'at bo'yicha ta'lim xotirani, tanqidiy fikrlashni va naqshlarni tanib olishni kuchaytirishini ko'rsatdi. Badiiy faoliyat bilan shug'ullanish yaxshilangan akademik samaradorlik va kognitiv moslashuvchanlik, barcha fanlar bo'yicha talabalarga foyda keltiradigan fazilatlar bilan bog'liq.

Rivojlanish psixologiyasi bo'yicha tadqiqotlarga ko'ra, Tasviriy san'at darslari o'quvchilarga o'zlarining va boshqalarning his-tuyg'ularini yaxshiroq tushunishga yordam beradi, bu esa katta hamdardlik va ijtimoiy hamjihatlikka olib keladi. San'atga asoslangan mashg'ulotlar o'z-o'zini aks ettirishni rag'batlantiradi, bu o'quvchilarga stressni boshqarishga va chidamlilikni oshirishga yordam beradi. Olimlar Tasviriy san'atni amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish vositasi sifatida, xususan, muloqot qilish, jamoada ishlash va moslashuvchanlikni targ'ib qilishadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, tasviriy san'at

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

bo'yicha bilimga ega bo'lgan talabalar ijodiy sohalarda ko'proq muvaffaqiyat qozonishadi, chunki ular muammolarga ochiq fikr bilan yondashish va samarali hamkorlik qilishga o'rgatilgan. Tasviriy san'at darslari talabalarning faolligini oshirishi ko'rsatilgan, ayniqsa an'anaviy o'quv fanlari bilan kurashayotganlar orasida. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, san'at integratsiyasi talabalarga o'rganishga amaliy, interaktiv yondashuvni taqdim etish orqali maktabni tark etish darajasini kamaytirishi va davomatni yaxshilashi mumkin.

Tadqiqotchilar Tasviriy san'at ta'limining ruhiy salomatlik afzalliklarini ta'kidlab, san'at o'quvchilarga stressdan xalos bo'lish va o'z fikrlarini erkin ifoda etish imkonini berishini ta'kidladilar. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, Tasviriy san'at bo'yicha muntazam mashg'ulotlar bilan shug'ullanadigan o'quvchilar kamroq tashvishlanishadi va o'zlarining maktab tajribasidan baxt va qoniqish darajasi yuqoriroq. Ilmiy konsensus tasviriy san'at ta'limi har tomonlama rivojlanish uchun muhim ekanligini ta'kidlaydi. Tasviriy san'at darslarida o'qitiladigan mavzular - vizual savodxonlikdan tortib raqamli ko'nikmalargacha - nafaqat talabalarni zamonaviy dunyoga tayyorlaydi, balki ularning hissiy va kognitiv imkoniyatlarini ham oshiradi. Tasviriy san'at orqali talabalar o'zlarining akademik, shaxsiy va kelajakdagi kasbiy hayotlarida qimmatli bo'lgan amaliy ko'nikmalarga ega bo'lib, uni har tomonlama ta'limning ajralmas qismiga aylantiradilar.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, tasviriy san'at ta'limi shunchaki chizish yoki bo'yashni o'rganishdan ko'ra ko'proq narsadir; bu o'quvchilarni shaxsiy, ijtimoiy va kasbiy muvaffaqiyat uchun muhim ko'nikmalar bilan ta'minlovchi kuchli vositadir. Tasviriy san'at darslari ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish orqali o'quvchilarni innovatsion fikrlovchi, empatik shaxs va umrboqiy o'rganuvchilar bo'lishga tayyorlaydi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Sattarov S.Y., Xaitov Z.A., Yusubova M.A. GRAPHIC RECOMMENDATIONS FOR THE ANALYSIS OF SIMPLE AND COMPLEX GIRIX PATTERN COMPOSITIONS IN THE ART OF EMBROIDERY BY GEOMETRIC PATTERNS // Universum: технические науки электрон. научн. журн. 2021. 11(92). URL: https://7universum.com/ru/tech/archive/item/12606
2. Sattarov Shavkat Yuldashevich. (2024). THE IMPORTANCE OF COMPLETING TASKS USING AUTOCAD GRAPHICS PROGRAM IN DEVELOPING STUDENTS' CREATIVITY. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, *5*(2), 306–313. Retrieved from https://wos.academiascience.org/index.php/wos/article/view/4718
3. Raxmonqulov X. B., Botirov M. A., Xurramova N. Y. The Role And The Practical Importance Of Composution During Colour Description Studies (As An Example Of Descrining Human Feature) //Экономика и социум. – 2021. – №. 1-1 (80). – С. 241-244.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

4. Jumanazarovich, M. I. "THE ROLE OF FINE ART IN THE DEVELOPMENT OF AESTHETIC EDUCATION IN STUDENTS." *Emergent: Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning (EJEDL)* 3.09 (2022): 28-30.
5. Jumanazarovich M. I. Rangtasvir Mashg'ulotlarida Qalamtasvirning Ahamiyati //Gospodarka i Innowacje. – 2022. – Т. 20. – С. 58-61.
6. Tursunbayevich E. A. The Role And Interdisciplinary Relationship Of Fine Arts In Student Education //European Journal Of Research Development And Sustainability. – 2022. – Т. 3. – №. 3. – С. 95-97.
7. Khasanovich K. K. Drawing A Human Skull In A Pen Drawing (Nose, Ears, Eyes, Lips) //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2021. – Т. 9. – №. 11. – С. 121-125.
8. Xolboy X. Stages Of The Emergence And Development Of The Type Of "Painting" Of Fine Art //Universum: технические науки. – 2021. – №. 11-5 (92). – С. 102-104.
9. Расулова А. К., Хасанов Х. Х. КАРАНДАШ, ЕГО НАЗНАЧЕНИЕ, РОЛЬ И ПРАКТИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ В ПРЕПОДАВАНИИ НАУКИ ЧЕРТЕЖА //Экономика и социум. – 2021. – №. 2-2 (81). – С. 160-166.
10. Kholbozorovich K. J., Suvonovich T. O. STUDYING THE IMPORTANCE OF DRAWING AS A PRIMARY TOOL //Journal Of Integrated Education And Research. – 2023. – Т. 2. – №. 4. – С. 14-17.
11. Shodizoda M. A. et al. Interpretation Of Works By Uzbek Artists In Landscape Genres //Think India Journal. – 2019. – Т. 22. – №. 14. – С. 10799-10803.
12. XASANOV X. STAGES OF THE EMERGENCE AND DEVELOPMENT OF THE TYPE OF "PAINTING" OF FINE ART //UNIVERSUM. – С. 102-104.
13. Bobokulovich R. K. Using Waterplace to Work in Color Images Properties Of Colors //Eurasian Journal of Learning and Academic Teaching. – 2022. – Т. 6. – С. 58-62.
14. Bobokulovich R. K. Fine Art And Its Place In Human Society //Academia Repository. – 2024. – Т. 5. – №. 2. – С. 288-293.
15. Raxmonqulov X. B., Bekkeldiyeva M. F. Q. Tasviriy San'At Va Uning Mohiyati, Tur Va Janrlari //Oriental Art And Culture. – 2022. – Т. 3. – №. 2. – С. 540-546.
16. Boboqulovich R. K. AN UNCOMPLICATED STILL LIFE MADE UP OF HOUSEHOLD ITEMS OF VARIOUS SHAPES AND TEXTURES //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2021. – Т. 9. – №. 11. – С. 99-102.
17. Tursunbaevna S. S. Methodology Of Working Gypsum Cutting Head Sample //International Multidisciplinary Journal For Research & Development. – 2024. – Т. 11. – №. 01.
18. Tursunbaevna S. S. Methodology Of Working Gypsum Cutting Head Sample //International Multidisciplinary Journal For Research & Development. – 2024. – Т. 11. – №. 01.
19. Bobokulovich R. K. PRACTICAL IMPORTANCE OF LANDSCAPE PERFORMANCE IN FINE ARTS CLASSES //International journal of scientific researchers (IJSR) INDEXING. – 2024. – Т. 5. – №. 2. – С. 1460-1463.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

20. Abdikodirovich B. M. METHODOLOGY OF GETTING A HUMAN BODY IN SCULPTURE //Ethiopian International Journal of Multidisciplinary Research. – 2024. – T. 11. – №. 01. – C. 88-93.
21. Botirov M. A., Botirova M. M. K. Theoretical fundamentals of study pen and general principles of drawing //Science and Education. – 2021. – T. 2. – №. 5. – C. 567-574.
22. Qudratov J. B., Botirov M. A. HAYKALTOROSHLIK KOMPOZITSIYASIDA ASSIMMETRIYA //Scientific Impulse. – 2022. – T. 1. – №. 4. – C. 584-587.
23. Abduqodirovich B. M. et al. METHODOLOGY FOR ORGANIZING AND TEACHING POTTERY CIRCLES //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – T. 10. – №. 10. – C. 809-813.
24. Abdukodirovich B. M. THE FORMATION OF SCULPTURE OF UZBEKISTAN IN THE YEARS OF INDEPENDENCE //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2021. – T. 9. – №. 11. – C. 110-114.
25. I.J. Mengnorov TASVIRIY SAN'AT DARSLARINI TASHKIL ETISHDA, O'QUVCHILARNING KOGNITIV KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI // Inter education & global study. 2024. №4. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/tasviriy-san-at-darslarini-tashkil-etishda-o-quvchilarning-kognitiv-kompetensiyalarini-rivojlantirish-metodikasi (дата обращения: 28.10.2024).
26. Omonova R.R., Omonova D.O. RECOMMENDATIONS FOR THE FORMATION OF TARGETED ACTIONS OF STUDENTS IN RELATION TO SCIENCE THROUGH 3D MODELING // Universum: технические науки: электрон. научн. журн. 2021. 11(92). URL: https://7universum.com/ru/tech/archive/item/12501

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Rahmonqulov Hamroqul Boboqulovich**, pedagog, [**Рахмонкулов Хамрокул Бобокулович,** педагог], [**Hamroqul B.Rahmonqulov,**pedagogue]; manzil: O'zbekiston, Surxondaryo viloyati, Termiz, ko'chasi Barkamol avlod, 43-uy [адрес: Узбекистан, Сурхандарьинская область, Термез, ул. Баркамол авлод, 43], [address: Uzbekistan, Surkhandarya region, Termiz, street Barkamol avlod, 43]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Original paper

KULOLCHILIK SAN'ATINING TARIXI, UNING O'ZGARISHLARI VA RIVOJLANISH JARAYONLARI

© J.X. Qudratov[1]✉

[1]Termiz davlat universiteti, Termiz, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: badiiy ifodaning eng qadimiy va doimiy shakllaridan biri bo‘lgan kulolchilik san’ati turli madaniyatlar va asrlar davomida rivojlanib kelgan. Ushbu tadqiqot kulolchilik san'ati tarixini qadimgi jamiyatlarda paydo bo'lishidan tortib, uning funktsional va dekorativ san'atdagi hozirgi roligacha kuzatib boradi. Keramika san'atining o'zgarishini shakllantirgan madaniy va ijtimoiy ta'sirlarni ta'kidlab, asosiy bosqichlar, texnologik innovatsiyalar va stilistik o'zgarishlar o'rganiladi.

MAQSAD: kulolchilik san'atining tarixiy rivojlanishini tahlil qilish, materiallar, texnikalar va madaniy kontekstlarning uning evolyutsiyasiga qanday ta'sir qilganini o'rganish. Ushbu tadqiqot kulolchilik uslublari va ishlab chiqarish usullaridagi asosiy o'zgarishlarni hujjatlashtirishga qaratilgan bo'lib, kulolchilik san'atining san'at tarixi va moddiy madaniyatga qo'shgan hissasi haqida tushuncha beradi.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqot quyidagilarni o'z ichiga oladi: turli tarixiy davrlar va geografik mintaqalarga oid sopol artefaktlarni tekshirish; tarixiy matnlarni tahlil qilish, san'at tarixiga oid nashrlar va kulolchilik va badiiy san'at bo'yicha arxeologik tadqiqotlar; uslublar, uslublar va materiallarni vaqt davrlari bo'yicha taqqoslash (masalan, Neolit, Klassik, Uyg'onish, Zamonaviy); kulolchilik pishirish texnikasi, sirlash va loydan foydalanish sohasidagi yutuqlarni ko'rib chiqish.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: keramika san'ati tarixi turli bosqichlar bo'yicha taraqqiyotni ochib beradi:

Qadimgi davr: Mesopotamiya, Xitoy va Misrda topilgan qo'lda yasash va otish kabi dastlabki kulolchilik texnikasi.

Klassik davr: Yunon va Rim davrlarida g'ildirakli kulolchilik va sirlash texnikasini joriy etish.

Uyg'onish davri: Uyg'onish davri kulolchilikni dekorativ san'at sifatida ko'rib, rangli oynalar va chinni rivojlanishiga olib keldi.

Zamonaviy kulolchilik san'ati davri: Ommaviy ishlab chiqarish usullari qo'lda ishlangan, noyob kulolchilikni ta'kidlagan studiya kulolchilik harakatidan farq qiladi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, kulolchilik san'ati doimiy ravishda madaniy qadriyatlar va texnologik yutuqlarni aks ettirgan va har bir davr keyingi badiiy va funktsional amaliyotlarga ta'sir qilgan.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

XULOSA: kulolchilik san'atining evolyutsiyasi insonning materiallar bilan innovatsiyalar qilish va funktsional ob'ektlar orqali ijodkorlikni ifoda etishga bo'lgan doimiy harakatini namoyish etadi. Ilk utilitarian buyumlardan tortib, murakkab, dekorativ va ifodali shakllargacha, kulolchilik san'ati moddiy madaniyatning muhim vositasi bo'lib, har bir davr o'z merosiga qo'shilgan. Zamonaviy rassomlar yangi texnika va materiallarni kashf qilar ekan, kulolchilik san'ati rivojlanishda davom etib, shakl va funktsiya chegaralarini kengaytirmoqda.

Kalit so'zlar: kulolchilik san'ati, kulolchilik tarixi, loy, sirlash texnikasi, qadimiy kulolchilik, san'at evolyutsiyasi, moddiy madaniyat, texnologik yutuqlar, kulolchilik jarayonlari, kulolchilik studiyasi

Iqtibos uchun: Qudaratov J.X. Kulolchilik san'atining tarixi, uning o'zgarishlari va rivojlanish jarayonlari // Inter education & global study. 2024. №9. B.242–250.

ИСТОРИЯ КЕРАМИЧЕСКОГО ИСКУССТВА, ЕЕ ИЗМЕНЕНИЯ И ПРОЦЕССЫ РАЗВИТИЯ

© Ж.Х. Кудратов[1]✉
[1]Термезский государственный университет, Термез, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: керамика, одна из старейших и наиболее устойчивых форм художественного выражения, развивалась на протяжении разных культур и столетий. В этом исследовании прослеживается история керамического искусства от его истоков в древних обществах до его нынешней роли в функциональном и декоративном искусстве. Исследуются основные этапы, технологические инновации и стилистические изменения, подчеркивая культурные и социальные влияния, которые сформировали эволюцию керамического искусства.

ЦЕЛЬ: проанализировать историческое развитие гончарного искусства, изучить, как материалы, методы и культурный контекст повлияли на его эволюцию. Целью этого исследования является документирование основных изменений в стилях керамики и методах производства, что дает представление о вкладе керамики в историю искусства и материальную культуру.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ. Исследование включает в себя: исследование керамических изделий разных исторических периодов и географических регионов; анализ исторических текстов, искусствоведческих публикаций и археологических исследований керамики и изобразительного искусства; сравнение стилей, техник и материалов по периодам времени (например, неолит, классика, ренессанс, модерн); обзор достижений в технике обжига гончарного дела, глазури и использования глины;

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: история керамического искусства выявляет различные этапы развития:

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Древний период: ранние методы гончарного дела, такие как ручное изготовление и обжиг, обнаруженные в Месопотамии, Китае и Египте.

Классический период: введение керамики на круге и техники глазурования в греческий и римский периоды.

Возрождение: эпоха Возрождения рассматривала керамику как декоративное искусство и привела к развитию витражей и фарфора.

Эпоха современного керамического искусства: методы массового производства контрастировали с движением студийной керамики, которое делало упор на уникальную керамику ручной работы. Результаты показывают, что керамическое искусство постоянно отражало культурные ценности и технологические достижения и что каждый период влиял на последующие художественные и функциональные практики.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: эволюция гончарного искусства демонстрирует постоянное стремление человека к инновациям в материалах и выражению творчества через функциональные предметы. От самых ранних утилитарных изделий до сложных, декоративных и выразительных форм, гончарное искусство является важным инструментом материальной культуры, в которое каждая эпоха вносила свой вклад. По мере того, как современные художники открывают новые методы и материалы, гончарное искусство продолжает развиваться, расширяя границы формы и функциональности.

Ключевые слова: гончарное искусство, история гончарного дела, глина, методы глазурования, древняя керамика, эволюция искусства, материальная культура, технологические достижения, гончарные процессы, гончарная мастерская.

Для цитирования: Кудратов Ж.Х. История керамического искусства, ее изменения и процессы развития// Inter education & global study. 2024. №9(1). С. 242–250.

HISTORY OF CERAMIC ART, ITS CHANGES AND DEVELOPMENT PROCESSES

© Javli X. Qudratov[1]✉
[1]Termiz State University, Termiz, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: pottery, one of the oldest and most enduring forms of artistic expression, has evolved through different cultures and centuries. This study traces the history of ceramic art from its origins in ancient societies to its current role in functional and decorative art. Major stages, technological innovations, and stylistic changes are explored, emphasizing the cultural and social influences that shaped the evolution of ceramic art.

AIM: to analyze the historical development of the art of pottery, to explore how materials, techniques, and cultural contexts influenced its evolution. This study aims to

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

document major changes in pottery styles and production methods, providing insight into the contribution of pottery to art history and material culture.

MATERIALS AND METHODS: the study includes: examination of ceramic artefacts from different historical periods and geographical regions; analysis of historical texts, art history publications and archaeological research on ceramics and fine arts; comparison of styles, techniques and materials by time periods (eg Neolithic, Classical, Renaissance, Modern); a review of advances in pottery firing techniques, glazing and the use of clay.

DISCUSSION AND RESULTS: ehe history of ceramic art reveals the development of different stages:

Ancient Period: Early pottery techniques such as hand-making and firing found in Mesopotamia, China, and Egypt.

Classical Period: Introduction of wheel pottery and glazing techniques during the Greek and Roman periods.

Renaissance: The Renaissance saw pottery as a decorative art and led to the development of stained glass and porcelain.

The Age of Modern Ceramic Art: Mass production methods contrasted with the studio pottery movement, which emphasized handmade, unique pottery. The results show that ceramic art has continuously reflected cultural values and technological achievements, and that each period has influenced subsequent artistic and functional practices.

CONCLUSION: the evolution of the art of pottery demonstrates man's constant drive to innovate with materials and express creativity through functional objects. From the earliest utilitarian pieces to complex, decorative, and expressive forms, the art of pottery is an important tool of material culture that each era has contributed to its heritage. As contemporary artists discover new techniques and materials, the art of pottery continues to evolve, pushing the boundaries of form and function.

Keywords: Pottery Art, Pottery History, Clay, Glazing Techniques, Ancient Pottery, Art Evolution, Material Culture, Technological Advances, Pottery Processes, Pottery Studio

For citation: Javli Kh. Qudratov (2024) History of ceramic art, its changes and development processes// Inter education & global study, (9), pp. 242–250. (In Uzbek).

Kulolchilik san'ati, ya'ni loydan buyumlar yasash, badiiy ifodaning eng qadimgi shakllaridan biri bo'lib, tarixdan oldingi davrlarga borib taqaladi. Ming yillar davomida kulolchilik san'atining rivojlanishi texnologiya, madaniy qadriyatlar va badiiy yo'nalishlardagi yutuqlarni aks ettiruvchi insoniyat tsivilizatsiyasining o'zi bilan parallel bo'ldi. Kulolchilik san'atining funktsional kulolchilikdan ijodiy izlanish vositasiga aylanishi loyning badiiy material sifatida ko'p qirraliligini ko'rsatuvchi hayajonli uslub va uslublarning paydo bo'lishiga olib keldi. Ushbu maqola kulolchilik san'atining qiziqarli

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

sayohatini o'rganadi, asosiy tarixiy bosqichlarni va uning evolyutsiyasini shakllantirgan texnologik va estetik yangiliklarni o'rganadi.

Kulolchilik san'atining kelib chiqishi neolit davriga, o'sha paytda dastlabki jamiyatlar ovqat pishirish, saqlash va diniy marosimlar uchun idishlar yasashni boshlagan. Bu birinchi kulolchilik buyumlari oddiy, qo'lda yasalgan idish bo'lib, loyni o'rash yoki chimchilash orqali yasalgan va ochiq havoda kuyish orqali qotib qolgan. Mesopotamiya, Xitoy va Misr keramika ishlab chiqarishning dastlabki markazlari sifatida paydo bo'ldi, har bir madaniyat o'ziga xos uslublarni rivojlantirdi. Qadimgi Xitoyda kulolchilik marosim buyumlarini yaratish uchun ishlatilgan va tez orada hunarmandlar silliq, simmetrik sirtlarni yaratish usullarini ishlab chiqdilar. Misrda sopol idishlar dafn marosimi bo'lib xizmat qilgan va diniy ramzni o'z ichiga olgan.

Mesopotamiyada kulol g'ildiragi paydo bo'lishi bilan sopol ishlab chiqarish yangi davrga kirdi va bu hunarmandlarga katta tezlik va samaradorlik bilan bir xil shakllarni yaratishga imkon berdi. Yunonistonda klassik davrda kulolchilik san'ati yanada takomillashtirildi, hunarmandlar mifologiya va kundalik hayotdan sahnalarni tasvirlash uchun qora va qizil figurali kulolchilik texnikasini joriy qildilar. Rim keramikasi yunon an'analari asosida kengayib, murakkab dizaynlarni o'z ichiga olgan va keramika buyumlarining chidamliligi va vizual jozibadorligini oshiruvchi oynalash usullarini ishlab chiqdi. Bu davr muhim siljish bo'ldi, chunki kulolchilik san'ati ham funktsional, ham dekorativ xususiyatga ega bo'lib, keyingi davrlarda ham davom etadi.

O'rta asrlarda Yaqin Sharq va O'rta er dengizi mintaqasida islom kulolchiligi juda katta ta'sir ko'rsatdi, qalay sirlangan sopol idishlar ixtiro qilindi, keyinchalik ular Ispaniya, Italiya va Evropaning boshqa mamlakatlariga tarqaldi. Bu usul sopol buyumlarni jonli bezashga imkon berdi, islom hunarmandlari murakkab naqshlar va xattotlikni rivojlantirdilar. Uyg'onish davridagi Italiyada bu qalay oynalash texnikasi yorqin ranglar va plastinkalar va boshqa kulollarga bo'yalgan tarixiy yoki mifologik sahnalar bilan ajralib turadigan "maiolica" ga aylandi.

Shu bilan birga, Xitoyda Song sulolasi (960-1279) chinni ishlab chiqarishda muvaffaqiyatlarga erishdi. O'zining sofligi, shaffofligi va nozik mahorati bilan mashhur bo'lgan Xitoy chinni butun dunyo bo'ylab talabga ega bo'ldi. Chinni ixtirosi muhim texnologik yutuq edi, chunki u juda yuqori haroratlarda pishirishni talab qildi, bu esa ancha bardoshli va ko'p qirrali mahsulotni olish imkonini berdi.

XVIII asr sanoat inqilobining boshlanishi bilan kulolchilik san'ati uchun yangi bosqichni belgiladi. Ommaviy ishlab chiqarish texnikasi keramika buyumlarini har qachongidan ham kengroq miqyosda ishlab chiqarishga imkon berdi, bu esa ularni kengroq aholi uchun qulayroq qildi. Angliyaning Wedgwood kabi zavodlari neoklassik dizaynlarni va suyak chinni kabi yangi materiallarni o'z ichiga olgan nozik keramika mahsulotlarini ommaviy ishlab chiqarishga kashshof bo'ldi, bu esa yanada nozik va nafis ijod qilish imkonini berdi.

Shu bilan birga, ba'zi rassomlar va hunarmandlar "San'at va hunarmandchilik" harakati orqali qo'lda yasalgan kulolchilikning go'zalligini himoya qilib, sanoatlashtirishga

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

qarshi chiqishni boshladilar. Bu davrda kulolchilik studiyasi paydo bo'ldi, bu erda alohida hunarmandlar bir xillikka emas, balki ijodkorlik va mahoratga e'tibor qaratib, noyob, qo'lda ishlangan buyumlar yaratadilar.

XX asr an'anaviy texnikani zamonaviy estetika va yangi materiallar bilan uyg'unlashtirib, keramika san'atida misli ko'rilmagan tajribalarni olib keldi. Bernard Lich kabi kulolchilar ingliz kulolchilik studiyasining otasi hisoblanib, oddiylik va loyning o'ziga xos go'zalligini ta'kidlab, an'anaviy, qo'lda yasalgan kulolchilikka qaytishga yordam berishdi. Uning ta'siri butun dunyo bo'ylab tarqalib, tabiiy kamchiliklarni qadrlaydigan yaponiyalik "mingey" (xalq ijodiyoti) yondashuviga qiziqish uyg'otdi.

Urushdan keyingi davrda kulolchilik san'ati mavhum va kontseptual yondashuvlarning portlashini ko'rdi. Qo'shma Shtatlardagi Piter Voulkos kabi rassomlar amaliy foydalanish uchun mo'ljallanmagan, qo'pol teksturalar va spontan shakllarni o'z ichiga olgan yirik, haykaltarosh keramika yaratish orqali an'anaviy chegaralarni buzib tashladilar. Bu davrda kulolchilik tasviriy san’atda qonuniy san’at turi sifatida yuksalib, rassomlar loydan shaxsiy ifoda va ijtimoiy sharhlash vositasi sifatida foydalanishgan.

Bugungi kunda kulolchilik san'ati zamonaviy tendentsiyalar bilan rivojlanishda davom etayotgan rivojlanayotgan sohadir. Rassomlar keramika yaratish imkoniyatlarini kengaytirish uchun noan'anaviy materiallar, barqaror amaliyotlar va 3D bosib chiqarish kabi raqamli texnologiyalar bilan tajriba o'tkazmoqda. Zamonaviy kulolchilik buyumlari uylarda qo'llanilgani kabi san'at galereyalarida ham namoyish etilishi ehtimoldan xoli emas, bu qadimiy san'at turining doimiy jozibasi va ko'p qirraliligini ta'kidlaydi.

Kulolchilik san'ati, hunarmandchilikning abadiy shakli, kulolchilikning keng doirasi ichida o'ziga xos mavqega ega. Funksionalligi, estetik fazilatlari va madaniy ahamiyati bilan mashhur bo'lgan kulolchilik san'ati ming yillar davomida butun dunyo sivilizatsiyalari tomonidan qo'llaniladi.

Kulolchilik asosan tabiiy loydan tayyorlanadi, u nam bo'lganda osongina shakllantirilishi mumkin bo'lgan va pishirilganda qattiq va bardoshli bo'ladi. Loyning keng tarqalgan turlariga sopol idishlar, tosh buyumlar va chinni kiradi, ularning har biri alohida tuzilish va xususiyatlarga ega. Ko'pincha kulollar, ayniqsa, funktsional qismlar uchun mustahkamligi va mustahkamligini yaxshilash uchun qum, grog yoki maydalangan qobiq kabi boshqa materiallarni loyga aralashtiradilar. Kulolchilik ham shakl, ham funktsiyani o'zida mujassam etgan bo'lib, ko'pincha kosa, banka va plastinka kabi utilitar ob'ektlar bo'lib xizmat qiladi, shu bilan birga dekorativ elementlarni ham o'z ichiga oladi.

Kulolchilik san'ati maqsadli foydalanishga asoslangan turli shakllarga ega, oddiy idishlardan murakkab, haykaltarosh shakllargacha. Qadimgi va an'anaviy kulolchilik dizaynlarida ko'pincha ma'lum funktsiyalarni bajarish uchun amfora, piyola va vaza kabi standartlashtirilgan shakllar mavjud. Ko'pgina kulollar o'z qismlarini shakllantirish uchun aylanayotgan kulol g'ildiragidan foydalanadilar, bu nosimmetrik va muvozanatli narsalarni yaratish uchun mahorat va epchillikni talab qiladi.

Zamonaviy kulolchilik ba'zan bir xil shakllar uchun loyni qoliplarga quyish yoki bosishni o'z ichiga oladi, bu ommaviy ishlab chiqarishda keng tarqalgan, ammo

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

rassomlar tomonidan muayyan shakllarni takrorlash uchun ishlatiladi. Kulolchilikning eng aniq belgilaridan biri porloq, mot, shaffof yoki shaffof bo'lishi mumkin bo'lgan oynaga o'xshash sirtni yaratadigan sirlarni qo'llashdir. Oynalar shuningdek chidamlilikni oshiradi va ranglar va pardozlashning keng doirasini beradi. Ba'zi kulollar o'z ishlarining yuzasiga naqshlar o'yib yoki baland naqshlar yaratib, tekstura va vizual qiziqish uyg'otadi. Kulol ranglari loyning tabiiy ranglaridan (tuproqli qizil, jigarrang, kulrang) kobalt ko'k yoki temir oksidi kabi sir va oksidlar orqali erishilgan jonli ranglargacha. Kulollar silliq, sayqallangan yuzalardan qo'pol, organik qoplamalargacha turli xil teksturalarni yaratadilar. Ushbu teksturalar nafaqat buyumning ko'rinishiga hissa qo'shadi, balki uning teginish tajribasiga ham ta'sir qiladi. Ko'pgina madaniyatlarda ramziy naqsh va naqshlar bilan noyob kulolchilik uslublari ishlab chiqilgan bo'lib, ular ko'pincha madaniy, diniy yoki ma'naviy ahamiyatga ega. Misol uchun, tubjoy amerikalik kulolchilikda ko'pincha hayvonlarning ramzlari va tabiiy elementlar mavjud. Ba'zi hududlarda kulolchilik tarixiy voqealar, afsonalar yoki kundalik hayot manzaralarini tasvirlaydi va madaniy tarixni saqlaydigan hikoya vositasi sifatida ishlaydi.

Olovli kulolchilik o'zining chidamliligi va chidamliligi bilan mashhur. Ba'zi sopol buyumlar, ayniqsa tosh yoki chinni buyumlar yaxshi saqlangan bo'lsa, ming yillar davom etishi mumkin. Yaltiroq idishlar suvga chidamli bo'lib, u ishlatiladigan loy va sirga qarab suyuqliklarni saqlash, pishirish va hatto tashqi ko'rinishga mos keladi. Ko'pgina an'anaviy va zamonaviy kulolchilik buyumlari oddiylik va minimalizmni ta'kidlab, tabiiy shakllar va loyning o'ziga xos go'zalligini ta'kidlaydigan bejirim dizaynlarga e'tibor qaratadi.

Kulolchilik san'ati tarixi inson ijodi, texnologik taraqqiyot va madaniy almashinuvning guvohidir. Keramika boshidanoq qo'lda ishlangan idishlar sifatida zamonaviy, kontseptual qismlarga qadar kamtar bo'lib, o'zining funktsional kelib chiqishidan oshib, hurmatli va dinamik san'at turiga aylandi. Bu boy innovatsiyalar va moslashuvchanlik tarixi keramika badiiy ifoda va madaniy aks ettirish uchun kuchli vosita bo'lib qolishini ta'minlaydi. Zamonaviy rassomlar kulolchilik san'ati chegaralarini kengaytirishda davom etar ekan, kelajak bu abadiy hunarmandchilik uchun yangi va qiziqarli yo'nalishlarni va'da qiladi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Sattarov S.Y., Xaitov Z.A., Yusubova M.A. GRAPHIC RECOMMENDATIONS FOR THE ANALYSIS OF SIMPLE AND COMPLEX GIRIX PATTERN COMPOSITIONS IN THE ART OF EMBROIDERY BY GEOMETRIC PATTERNS // Universum: технические науки: электрон. научн. журн. 2021. 11(92). URL: https://7universum.com/ru/tech/archive/item/12606
2. Sattarov Shavkat Yuldashevich. (2024). THE IMPORTANCE OF COMPLETING TASKS USING AUTOCAD GRAPHICS PROGRAM IN DEVELOPING STUDENTS' CREATIVITY. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, *5*(2), 306–313. Retrieved from https://wos.academiascience.org/index.php/wos/article/view/4718

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

3. Raxmonqulov X. B., Botirov M. A., Xurramova N. Y. The Role And The Practical Importance Of Composution During Colour Description Studies (As An Example Of Descrining Human Feature) //Экономика и социум. – 2021. – №. 1-1 (80). – С. 241-244.
4. Jumanazarovich, M. I. "THE ROLE OF FINE ART IN THE DEVELOPMENT OF AESTHETIC EDUCATION IN STUDENTS." *Emergent: Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning (EJEDL)* 3.09 (2022): 28-30.
5. Jumanazarovich M. I. Rangtasvir Mashg'ulotlarida Qalamtasvirning Ahamiyati //Gospodarka i Innowacje. – 2022. – Т. 20. – С. 58-61.
6. Tursunbayevich E. A. The Role And Interdisciplinary Relationship Of Fine Arts In Student Education //European Journal Of Research Development And Sustainability. – 2022. – Т. 3. – №. 3. – С. 95-97.
7. Khasanovich K. K. Drawing A Human Skull In A Pen Drawing (Nose, Ears, Eyes, Lips) //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2021. – Т. 9. – №. 11. – С. 121-125.
8. Xolboy X. Stages Of The Emergence And Development Of The Type Of "Painting" Of Fine Art //Universum: технические науки. – 2021. – №. 11-5 (92). – С. 102-104.
9. Расулова А. К., Хасанов Х. Х. КАРАНДАШ, ЕГО НАЗНАЧЕНИЕ, РОЛЬ И ПРАКТИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ В ПРЕПОДАВАНИИ НАУКИ ЧЕРТЕЖА //Экономика и социум. – 2021. – №. 2-2 (81). – С. 160-166.
10. Kholbozorovich K. J., Suvonovich T. O. STUDYING THE IMPORTANCE OF DRAWING AS A PRIMARY TOOL //Journal Of Integrated Education And Research. – 2023. – Т. 2. – №. 4. – С. 14-17.
11. Shodizoda M. A. et al. Interpretation Of Works By Uzbek Artists In Landscape Genres //Think India Journal. – 2019. – Т. 22. – №. 14. – С. 10799-10803.
12. XASANOV X. STAGES OF THE EMERGENCE AND DEVELOPMENT OF THE TYPE OF "PAINTING" OF FINE ART //UNIVERSUM. – С. 102-104.
13. Bobokulovich R. K. Using Waterplace to Work in Color Images Properties Of Colors //Eurasian Journal of Learning and Academic Teaching. – 2022. – Т. 6. – С. 58-62.
14. Bobokulovich R. K. Fine Art And Its Place In Human Society //Academia Repository. – 2024. – Т. 5. – №. 2. – С. 288-293.
15. Raxmonqulov X. B., Bekkeldiyeva M. F. Q. Tasviriy San'At Va Uning Mohiyati, Tur Va Janrlari //Oriental Art And Culture. – 2022. – Т. 3. – №. 2. – С. 540-546.
16. Boboqulovich R. K. AN UNCOMPLICATED STILL LIFE MADE UP OF HOUSEHOLD ITEMS OF VARIOUS SHAPES AND TEXTURES //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2021. – Т. 9. – №. 11. – С. 99-102.
17. Tursunbaevna S. S. Methodology Of Working Gypsum Cutting Head Sample //International Multidisciplinary Journal For Research & Development. – 2024. – Т. 11. – №. 01.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

18. Tursunbaevna S. S. Methodology Of Working Gypsum Cutting Head Sample //International Multidisciplinary Journal For Research & Development. – 2024. – T. 11. – №. 01.
19. Bobokulovich R. K. PRACTICAL IMPORTANCE OF LANDSCAPE PERFORMANCE IN FINE ARTS CLASSES //International journal of scientific researchers (IJSR) INDEXING. – 2024. – T. 5. – №. 2. – C. 1460-1463.
20. Abdikodirovich B. M. METHODOLOGY OF GETTING A HUMAN BODY IN SCULPTURE //Ethiopian International Journal of Multidisciplinary Research. – 2024. – T. 11. – №. 01. – C. 88-93.
21. Botirov M. A., Botirova M. M. K. Theoretical fundamentals of study pen and general principles of drawing //Science and Education. – 2021. – T. 2. – №. 5. – C. 567-574.
22. Qudratov J. B., Botirov M. A. HAYKALTOROSHLIK KOMPOZITSIYASIDA ASSIMMETRIYA //Scientific Impulse. – 2022. – T. 1. – №. 4. – C. 584-587.
23. Abduqodirovich B. M. et al. METHODOLOGY FOR ORGANIZING AND TEACHING POTTERY CIRCLES //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – T. 10. – №. 10. – C. 809-813.
24. Abdukodirovich B. M. THE FORMATION OF SCULPTURE OF UZBEKISTAN IN THE YEARS OF INDEPENDENCE //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2021. – T. 9. – №. 11. – C. 110-114.
25. I.J. Mengnorov TASVIRIY SAN'AT DARSLARINI TASHKIL ETISHDA, O'QUVCHILARNING KOGNITIV KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI // Inter education & global study. 2024. №4. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/tasviriy-san-at-darslarini-tashkil-etishda-o-quvchilarning-kognitiv-kompetensiyalarini-rivojlantirish-metodikasi (дата обращения: 28.10.2024).
26. Omonova R.R., Omonova D.O. RECOMMENDATIONS FOR THE FORMATION OF TARGETED ACTIONS OF STUDENTS IN RELATION TO SCIENCE THROUGH 3D MODELING // Universum: технические науки : электрон. научн. журн. 2021. 11(92). URL: https://7universum.com/ru/tech/archive/item/12501

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Qudratov Javli Xolbozorivich**, o'qituvchi, [**Қудратов Жавли Холбозорович,** педагог], [**Javli Kh. Qudratov**, teacher]; manzil: O'zbekiston, Surxondaryo viloyati, Termiz, ko'chasi Barkamol avlod, 43-uy [адрес: Узбекистан, Сурхандарьинская область, Термез, ул. Баркамол авлод, 43], [address: Uzbekistan, Surkhandarya region, Termiz, street Barkamol avlod, 43]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Original paper

KULOLCHILIKNI O'QITISHNING SAMARALI METODLARI VA PEDAGOGIK YONDASHUVLAR

© M.A. Botirov[1]✉

[1]Termiz davlat universiteti, Termiz, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: kulolchilikni o'rgatish loy bilan ishlashning texnik mahoratini va kulolchilikni rivojlantiradigan badiiy ifodani birlashtiradi. An'anaviy kulolchilik texnikasi, jumladan, qo'lda yasash va g'ildirak uloqtirish ming yillar davomida qo'llanilgan, zamonaviy usullar esa yangi materiallar, raqamli asboblar va eksperimental yondashuvlarni o'z ichiga oladi. Ushbu tadqiqot an'anaviy kulolchilik texnikasini zamonaviy amaliyotlar bilan solishtirish, o'quvchilarda ijodiy va texnik mahoratni rivojlantiruvchi pedagogik yondashuvlarni tahlil qilish orqali kulolchilikni o'qitishning samarali usullarini o'rganadi.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning maqsadi an'anaviy va zamonaviy texnikani o'z ichiga olgan keramika uchun samarali o'qitish usullarini aniqlash va baholashdan iborat. Ushbu usullar orasidagi farq va bog‘liqliklarni tushunib, tadqiqot o‘quvchilarning malakasini, ijodkorligini va kulolchilikning tarixiy va rivojlanib borayotgan tabiatini qadrlashni boyitgan pedagogik yondashuvlarni o‘rnatishga qaratilgan.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqot quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Adabiyotlarni o'rganish: Kulolchilik va kulolchilik san'ati bo'yicha mavjud o'quv uslublarini tahlil qilish.

Sinfdagi kuzatuvlar: kulolchilik darslarida, ham akademik muassasalarda, ham norasmiy ustaxonalarda o'qitish usullarini tekshirish.

Fan o'qituvchilari bilan suhbatlar: afzal ko'rgan texnikalar, vositalar va pedagogik yondashuvlar haqida tushunchalar to'plami.

Talabalarning fikr-mulohazalari va artefaktlari: Talabalarning turli xil texnikalarga duch kelgandagi tajribasi va natijalarini tahlil qilish.

Qiyosiy tahlil: asosiy ko'nikmalarni (masalan, qo'lda epchillik, ijodiy dizayn, kontseptual tushunish) rivojlantirishda an'anaviy va zamonaviy usullarning samaradorligini baholash.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, kulolchilik ta'limining an'anaviy va zamonaviy usullari bir-birini to'ldiruvchi afzalliklarga ega:

An'anaviy texnikalar: Qo'lda yasash, lasan va chimchilab qozon yasash, g'ildirak uloqtirish kabi usullar o'quvchilarda loy bilan ishlash ko'nikmalarini va shakl, tekstura va sabr-toqatni tushunishni rivojlantirish imkonini beradi. Ushbu uslublar taktil jalb qilishni ta'kidlaydi, ongni va ijodiy izlanishni rag'batlantiradi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Zamonaviy uslublar: Zamonaviy usullar 3D modellashtirish, aniq bezash uchun lazerli kesish va eksperimental shakllar uchun 3D bosib chiqarish kabi raqamli dizayn vositalarini o'z ichiga oladi. Ushbu uslublar yangi imkoniyatlarni taklif etadi, bu esa talabalarga texnologiyani badiiy ifodaga integratsiyalashgan holda noan'anaviy shakl va naqshlarni o'rganishga imkon beradi.

Kombinatsiyalangan yondashuvlar: An'anaviy va zamonaviy texnikaning integratsiyasi talabalarga keramikani tarixiy va innovatsion nuqtai nazardan o'rganish imkonini beradi. Qo'l ko'nikmalarini raqamli vositalar bilan birlashtirgan gibrid o'quv dasturi o'quvchilarning moslashuvchanligini, ijodiy ifodasini va kulolchilik san'ati evolyutsiyasini qadrlashni yaxshilashni ko'rsatdi.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, an'anaviy va zamonaviy texnikani o'rgangan talabalar ko'p qirrali bo'lib, kulolchilik san'atining badiiy va madaniy jihatlarini chuqurroq tushunishadi.

XULOSA: kulolchilikni o'qitishning samarali pedagogikasi an'anaviy va zamonaviy texnikani o'z ichiga oladi. An'anaviy usullar muhim ko'nikmalar va badiiy sezgirlikka asos bo'lib xizmat qiladi, zamonaviy usullar esa ijodiy izlanish va innovatsiyalar uchun imkoniyatlar yaratadi. Ushbu yondashuvlarni sinfda birlashtirish boy, qiziqarli o'quv muhitini yaratadi, o'quvchilarni ham texnik mahorat, ham moslashuvchanlik bilan jihozlaydi. Ushbu yaxlit yondashuv nafaqat har tomonlama rivojlangan kulolchilarni rivojlantiradi, balki san'at shaklidagi davomiylik va o'zgarishlarni qadrlashni ham rivojlantiradi.

Kalit so'zlar: kulolchilik ta'limi, an'anaviy kulolchilik texnikasi, zamonaviy kulolchilik usullari, kulolchilikda pedagogika, kulolchilik san'ati, kulolchilikni o'rgatish, qo'lda qurilish, raqamli kulolchilik, 3D bosib chiqarish, kulolchilik texnikasi.

Iqtibos uchun: Botirov M.A. Kulolchilikni o'qitishning samarali metodlari va pedagogik yondashuvlar // Inter education & global study. 2024. №9. B.251–260.

ЭФФЕКТИВНЫЕ МЕТОДЫ И ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ОБУЧЕНИЮ ГОНЧАРНОМУ ДЕЛУ

© М.А. Ботиров[1]✉
[1]Термезский государственный университет, Термез, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: обучение гончарному делу сочетает в себе технические навыки работы с глиной и художественное выражение, развивающее гончарное дело. Традиционные методы гончарного дела, в том числе ручное изготовление и метание колес, использовались на протяжении тысячелетий, а современные методы включают в себя новые материалы, цифровые инструменты и экспериментальные подходы. В этом исследовании исследуются эффективные методы обучения гончарному делу путем сравнения традиционных техник

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

гончарного дела с современными практиками и анализа педагогических подходов, которые развивают творческие и технические навыки учащихся.

ЦЕЛЬ: целью данного исследования является выявление и оценка эффективных методов обучения керамике, включающих традиционные и современные методы. Понимая различия и связи между этими методами, исследование направлено на установление педагогических подходов, которые обогащают навыки учащихся, творческие способности и понимание исторической и развивающейся природы гончарного дела.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ. исследование включает в себя: обзор литературы: анализ современных методов обучения гончарному делу и гончарному искусству.

Наблюдения в классе: исследование методов обучения на уроках гончарного дела, как в академических учреждениях, так и в неформальных мастерских.

Интервью с преподавателями естественных наук: сборник сведений о предпочтительных методах, инструментах и педагогических подходах.

Отзывы студентов и артефакты: анализ опыта и результатов учащихся при использовании различных методов.

Сравнительный анализ: оценка эффективности традиционных и современных методов в развитии базовых навыков (например, ловкости рук, творческого дизайна, концептуального понимания).

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: результаты исследования показывают, что традиционные и современные методы обучения гончарному делу имеют взаимодополняющие преимущества: Традиционные методы: такие методы, как ручное изготовление, изготовление катушек и зажимных горшков и метание колеса, позволяют учащимся развивать навыки работы с глиной, а также понимание формы, текстуры и терпения. Эти стили подчеркивают тактильное взаимодействие, стимулируют ум и творческое исследование.

Современные методы. Современные методы включают инструменты цифрового дизайна, такие как 3D-моделирование, лазерную резку для точного декорирования и 3D-печать для экспериментальных форм. Эти методы открывают новые возможности, позволяя учащимся исследовать нетрадиционные формы и узоры, одновременно интегрируя технологии в художественное выражение.

Комбинированные подходы: интеграция традиционных и современных методов позволяет студентам изучать керамику с исторической и инновационной точки зрения. Было показано, что гибридная учебная программа, сочетающая ручные навыки с цифровыми инструментами, повышает гибкость учащихся, творческое самовыражение и понимание эволюции керамического искусства.

Результаты показывают, что студенты, изучающие как традиционные, так и современные методы гончарного дела, более универсальны и имеют более глубокое понимание художественных и культурных аспектов гончарного дела.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: эффективная педагогика обучения гончарному делу включает в себя как традиционные, так и современные методы. Традиционные методы

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

обеспечивают основу для критических навыков и художественного чутья, а современные методы открывают возможности для творческих исследований и инноваций. Интеграция этих подходов в классе создает богатую и увлекательную среду обучения, предоставляя учащимся как технические навыки, так и гибкость. Этот целостный подход не только развивает разносторонних гончаров, но и способствует пониманию преемственности и изменений в художественной форме.

Ключевые слова: обучение гончарному делу, Традиционные методы гончарного дела, Современные методы гончарного дела, Педагогика гончарного дела, Гончарное искусство, Обучение гончарному делу, Ручное строительство, Цифровая керамика, 3D-печать, Техника гончарного дела.

Для цитирования: Ботиров М.А. Эффективные методы и педагогические подходы к обучению гончарному делу // Inter education & global study. 2024. №9. С. 251–260.

EFFECTIVE METHODS AND PEDAGOGICAL APPROACHES TO TEACHING POTTERY

© Muhammadjon A. Botirov[1]✉
[1]Termiz State University, Termiz, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: teaching pottery combines the technical skills of working with clay and the artistic expression that develops pottery. Traditional pottery techniques, including hand-making and wheel-throwing, have been used for thousands of years, while modern techniques incorporate new materials, digital tools, and experimental approaches. This study explores effective methods of teaching pottery by comparing traditional pottery techniques with modern practices and analyzing pedagogical approaches that develop students' creative and technical skills.

AIM: the objective of this study is to identify and evaluate effective teaching methods for ceramics that include traditional and modern techniques. By understanding the differences and connections between these techniques, research aims to establish pedagogical approaches that enrich students' skills, creativity, and appreciation of the historical and evolving nature of pottery.

MATERIALS AND METHODS: the study includes:
Literature Review: An Analysis of Current Teaching Methods in Pottery and Pottery Art.
Classroom Observations: An Investigation of Teaching Methods in Pottery Classes, Both in Academic Institutions and Informal Workshops.
Interviews with science teachers: A collection of insights into preferred techniques, tools and pedagogical approaches. Student Feedback and Artifacts: Analyzing Student Experiences and Outcomes When Encountered with Different Techniques. Comparative

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

analysis: evaluating the effectiveness of traditional and modern methods in developing basic skills (eg, manual dexterity, creative design, conceptual understanding).

DISCUSSION AND RESULTS: the results of the study show that traditional and modern methods of pottery education have complementary advantages:
Traditional Techniques: Techniques such as hand making, coil and pinch pot making, and wheel throwing allow students to develop clay skills and an understanding of form, texture, and patience. These styles emphasize tactile engagement, stimulate the mind and creative exploration. Contemporary techniques: Contemporary techniques include digital design tools such as 3D modeling, laser cutting for precise decoration, and 3D printing for experimental shapes. These techniques offer new possibilities, allowing students to explore unconventional forms and patterns while integrating technology into artistic expression.

Combined Approaches: The integration of traditional and modern techniques allows students to study ceramics from a historical and innovative perspective. A hybrid curriculum that combines manual skills with digital tools has been shown to improve students' flexibility, creative expression, and appreciation of the evolution of ceramic art.
The results show that students who study both traditional and modern techniques are more versatile and have a deeper understanding of the artistic and cultural aspects of pottery.

CONCLUSIONS: an effective pedagogy for teaching pottery involves both traditional and modern techniques. Traditional methods provide a foundation for critical skills and artistic sensibilities, while modern methods provide opportunities for creative exploration and innovation. Integrating these approaches in the classroom creates a rich, engaging learning environment, equipping students with both technical skills and flexibility. This holistic approach not only develops well-rounded potters, but also fosters an appreciation of continuity and change in the art form.

Keywords: Pottery Education, Traditional Pottery Techniques, Modern Pottery Techniques, Pottery Pedagogy, Pottery Art, Pottery Teaching, Hand Building, Digital Pottery, 3D Printing, Pottery Techniques.

For citation: Muhammadjon A. Botirov (2024) Effective methods and pedagogical approaches to teaching pottery // Inter education & global study, (9), pp. 251–260. (In Uzbek).

Kulolchilikni o'rgatish texnik ko'nikmalarni berishdan ko'proq narsani o'z ichiga oladi; bu o‘quvchilarning ijodini o‘rganishga, hunar tarixini tushunishga va rivojlanayotgan texnikaga moslashishga yo‘naltirishdir. Kulolchilik darslari bugungi kunda o'quvchilarga qo'lda yasash va g'ildirak uloqtirish kabi an'anaviy usullarni o'rganish, shuningdek, raqamli dizayn va 3D bosib chiqarish kabi zamonaviy yondashuvlarni joriy etish uchun noyob imkoniyatni taqdim etadi. An'anaviy va zamonaviy usullarning kuchli tomonlarini

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

birlashtirgan holda, o'qituvchilar innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlagan holda san'at tarixini hurmat qiladigan dinamik va qiziqarli o'quv muhitini yaratishi mumkin.

An'anaviy kulolchilik o'z ichiga qo'lda yasash usullarini o'z ichiga oladi, masalan, lasan, plitka va chimchilash usullari, bu o'quvchilarga mashinalarsiz qo'lda shakllar yaratish imkonini beradi. Ushbu usullar yangi boshlanuvchilar uchun juda mos keladi, chunki ular loy haqida aniq, amaliy tushuncha beradi. Qo'lda yasash sabr-toqat, taktil idrok va ijodkorlik tuyg'usini rivojlantiradi, bu esa o'quvchilarga turli shakllar va to'qimalarni o'rganishga imkon beradi, shu bilan birga loyning xususiyatlari haqida fundamental tushunchaga ega bo'ladi.

Asrlar davomida kulolchilikning o'ziga xos belgisi bo'lgan kulol g'ildiragi ham qiyin, ham meditatsion bo'lgan noyob tajribani taqdim etadi. G‘ildirak uloqtirish o‘quvchilarga aniqlik, nazorat va markazlashtirishning ahamiyatini o‘rgatadi. Bu o'zlashtirish uchun amaliyotni talab qiladigan, lekin chuqur foyda keltiradigan, nosimmetrik va murakkab shakllarni yaratishdan mamnun bo'lgan texnikadir. Sinfda g'ildirak uloqtirish o'quvchilarning konsentratsiyasi va epchilligini, san'at va dizaynning boshqa turlariga o'tkazilishi mumkin bo'lgan ko'nikmalarni oshiradi. An’anaviy uslublar nafaqat amaliy ko‘nikmalarni o‘rgatadi, balki o‘quvchilarni kulolchilikning tarixiy va madaniy merosiga singdiradi. Ushbu usullarning kelib chiqishini tushunish - qadimgi Misr va Xitoydan tubjoy amerikalik an'analar - kulolchilikni turli madaniyatlarni bog'laydigan vosita sifatida chuqurroq tushunishga undaydi. Kulolchilik tarixini amaliy usullar bilan bir qatorda o‘rgatish o‘quvchilarga hunarmandchilikning madaniy ahamiyati haqida yanada boyroq tushuncha beradi.

Raqamli texnologiyalarning rivojlanishi bilan aniq va murakkab dizaynlarni yaratishga imkon beruvchi yangi usullar paydo bo'ldi. 3D modellashtirish dasturlari kabi dasturlar talabalarga loy bilan ishlashdan oldin batafsil raqamli chizmalarni yaratishga imkon beradi. Bu yondashuv ularga faqat an'anaviy qo'l texnikasi orqali ko'pincha imkonsiz bo'lgan shakl va tuzilish bilan tajriba o'tkazish imkonini beradi. Raqamli modellashtirish ham samaradorlikni qo'llab-quvvatlaydi, chunki u yakuniy kontseptsiyani tanlashdan oldin bir nechta dizayn o'zgarishlarini ishlab chiqarish uchun ishlatilishi mumkin.

3D bosib chiqarish kulolchilikda inqilob qildi, bu rassomlarga qo'lda erishish qiyin bo'lgan murakkab, ko'pincha noan'anaviy shakllarni yaratishga imkon berdi. Lazerli kesish ham keramika yuzalarida aniq bezak va naqsh ishlarini bajarish imkonini beradi. Ushbu vositalar asosan sanoat ishlab chiqarishida qo'llanilsa-da, ular ta'lim muassasalarida o'z o'rnini topdi, bu erda talabalar yangi, innovatsion ifoda shakllarini o'rganishlari mumkin. 3D bosib chiqarishni kulolchilik darslariga integratsiyalash talabalarga kulolchilikni an'anaviy chegaralaridan tashqarida tasavvur qilish imkonini beradi va tajriba ruhini uyg'otadi.

Zamonaviy kulolchilik san'ati yangi sirlash usullarini, shuningdek, Raku va talaş pishirish kabi muqobil pishirish usullarini o'z ichiga oladi, bu esa talabalarga tajriba o'tkazish uchun qo'shimcha imkoniyatlarni taklif qiladi. Raku, masalan, noyob sirt

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

effektlarini yaratadi va otish jarayonining oldindan aytib bo'lmaydiganligini ta'kidlaydi. An'anaviy va muqobil sirlash va pishirish usullarini o'rganib, talabalar sirtni qayta ishlash va ranglarni qo'llash haqida to'liq tushunchaga ega bo'ladilar.

An'anaviy usullardan boshlash talabalarga kulolchilikda mustahkam poydevor yaratishga yordam beradi. Qo'lda yasash va g'ildirak uloqtirish texnikasini o'rganish nozik vosita mahoratini rivojlantiradi va sabr-toqatni o'rgatadi, chunki talabalar loyning o'ziga xos xususiyatlari bilan bevosita tajribaga ega bo'ladilar. An'anaviy usullar o'quvchilarni shakl, muvozanat va tekstura asoslariga asoslash uchun zarurdir va materialning tabiiy xususiyatlarini qadrlashni rag'batlantiradi.

Asosiy ko'nikmalarni o'zlashtirgandan so'ng, talabalar zamonaviy asbob-uskunalar va texnikalar bilan tanishishdan foyda oladilar. Raqamli dizayn va 3D bosib chiqarishni joriy etish ularga an'anaviy ko'nikmalarni ifodaning yangi shakllariga aylantirish imkonini beradi, qadimgi texnikalar va zamonaviy imkoniyatlar o'rtasidagi tafovutni bartaraf etadi. Zamonaviy usullar talabalarni funktsional shakllardan tashqari fikrlashga undaydi, tajriba va innovatsiyalarga ochiq bo'lgan fikrlashni rivojlantiradi.

Kulolchilik bo‘yicha mukammal o‘quv dasturi eski va yangini o‘z ichiga oladi, bu esa talabalarga kulolchilikning tarixiy ildizlarini qadrlash va zamonaviy innovatsiyalar bilan shug‘ullanish imkonini beradi. An'anaviy qo'lda yasash va g'ildirak uloqtirishni raqamli modellashtirish va 3D bosib chiqarish bilan uyg'unlashtirish o'quvchilarga texnik ko'nikmalar va badiiy moslashuvchanlikni egallash imkonini beradi, ularni keramika san'atining kelajakdagi tendentsiyalariga tayyorlaydi. O'qituvchilar sinflarni birinchi navbatda an'anaviy usullarni joriy etish, asta-sekin zamonaviy vositalarni birlashtirish uchun tuzishlari mumkin, shuning uchun talabalar har bir yondashuvni bir-birini to'ldiruvchi sifatida ko'rishni o'rganadilar.

Tadqiqotlar va sinflardagi kuzatuvlar shuni ko'rsatadiki, an'anaviy va zamonaviy kulolchilik texnikasini uyg'unlashtirish yanada dinamik, inklyuziv va ko'p qirrali o'rganish tajribasini yaratadi. Ikkala ko'nikma to'plamini o'rgangan talabalar ko'proq moslashadi va kengroq ijodiy vositalar to'plamiga ega, bu ularga murakkab loyihalarni hal qilish va o'z ishlari haqida ko'proq tanqidiy fikr yuritish imkonini beradi. Bundan tashqari, turli xil texnikalarni o'rganish ham san'at shaklini, ham kulolchilikda rivojlanayotgan texnologiyani chuqurroq tushunishga yordam beradi. Guruhdagi tajriba shuni ko'rsatadiki, ikkala yondashuvga duchor bo'lgan talabalar yuqori darajadagi faollik va ijodkorlik haqida xabar berishadi. Ikki tomonlama yondashuv nafaqat asosiy ko'nikmalarni mustahkamlaydi, balki innovatsiyalarni rag'batlantiradi, chunki o'quvchilar asosiy bilimlarga qulay bo'lganlarida noan'anaviy shakl va uslublarni o'rganishga moyildirlar.

Kulolchilikni o'rgatishning samarali yondashuvi an'anaviy va zamonaviy texnikaning qimmatini tan oladi. An'anaviy kulolchilik usullari talabalarga san'at turini tushunish va qadrlash uchun zarur bo'lgan muhim ko'nikmalar va tarixiy kontekstni beradi, zamonaviy texnikalar esa ularni fikrlash va yaratishning innovatsion usullari bilan tanishtiradi. Ushbu yondashuvlarni birlashtirib, o'qituvchilar talabalarni keramika kelajagini boshqarish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalar bilan qurollantiradigan keng qamrovli va qiziqarli o'quv dasturini

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

yaratishlari mumkin. San'at va texnologiya yangi va hayajonli yo'llar bilan kesishgan davrda, kulolchilik ta'limi an'analarni hurmat qiladi va innovatsiyalarni o'z ichiga oladi.

Kulolchilik san'ati insoniyat tarixida asrlar davomida shakllanib, bugungi kunga kelib texnikalar va usullari o‘ziga xos rivojlanish bosqichlaridan o‘tgan. An'anaviy kulolchilik texnikalari o‘zining tabiiyligi va oddiyligi bilan ajralib turadi, zamonaviy usullar esa innovatsion yechimlar va texnologiyalarga tayanadi.

An'anaviy kulolchilik texnikalari quyidagicha:

Qo'lda ishlov berish: An'anaviy kulolchilikda asosan qo'lda ishlov berish texnikalari qo'llaniladi. Masalan, qo'lda yasalgan idishlar uchun qo'l uchastkasi**,** pinch **va** coil building kabi texnikalar keng tarqalgan. Ushbu usullarda maxsus asboblar yoki mexanizmlar talab etilmaydi; bu esa kulollarning mahoratini va mehnatiga hurmatni oshiradi. An'anaviy kulollar loy, qum, suv kabi tabiiy xomashyolardan foydalanadilar. Tabiiy ranglar, yog'och ko'mir bilan yondirilgan o'choqlar va oddiy shakllar orqali ishlov beriladi. Tabiiy xomashyolar va usullar mahsulotlarga o'ziga xos tabiiy ko'rinish va mustahkamlik beradi.

An'anaviy naqsh va bezaklar: Har bir xalqning o'ziga xos bezak va naqshlari mavjud bo'lib, ular an'anaviy kulolchilikda keng qo'llaniladi. Bunga misol tariqasida o'zbek kulolchiligidagi bosma naqshlar, geometrik va gulli naqshlar keltirilishi mumkin. Bu naqshlar ko'pincha mahalliy madaniyat, urf-odatlar va e'tiqodlarni aks ettiradi va ma'lum bir hududga xos xususiyatlarga ega bo'ladi.

An'anaviy kulolchilikda ochiq olovda yoki ko'mir o'choqlarda pishirish texnikasi keng qo‘llaniladi. Bu usul mahsulotlarga maxsus rang va sifat beradi, chunki yondirish jarayoni davomida turli tabiiy elementlar bilan reaksiyaga kirishadi.

Zamonaviy kulolchilikda texnik taraqqiyotdan foydalaniladi. Masalan, elektr g‘ildiraklar **va** mexanik qoliplar orqali ishlab chiqarish tezlashtiriladi. 3D printer kabi zamonaviy texnologiyalar yordamida yangi shakllar va murakkab detallar yaratish mumkin, bu esa ijodiy imkoniyatlarni kengaytiradi. Zamonaviy kulolchilikda sintetik moddalar va sanoat mahsulotlari (masalan, pigmentlar va laklar) qo‘llaniladi. Bu materiallar yordamida yorqin ranglar, mustahkamlik va estetik xususiyatlar beriladi. Sun'iy moddalar yordamida mahsulotlarga yorqin va o‘ziga xos ko‘rinish berish mumkin.

Bugungi kunda dekorativ uslublar va texnikalar juda xilma-xildir. Masalan, shablon yordamida naqsh solish**,** digital bosma**, va** yoriqli glazuralar usuli orqali zamonaviy dizaynlar yaratilmoqda. Ko‘pincha zamonaviy kulollar o‘z asarlarida abstrakt, minimalistik va geometrik elementlardan foydalanadilar.Elektr pechlar **va** gazli pechlar zamonaviy kulolchilikda keng qo‘llaniladi, bu esa pishirish jarayonini yaxshiroq nazorat qilish imkonini beradi va yuqori haroratda pishirishga imkon beradi. Bu usullar bilan turli glazura texnikalaridan foydalanish mumkin, masalan, raku yoki qizil issiq pishirish usullari.

Zamonaviy kulollar ko'pincha an'anaviy kulolchilik uslublaridan ilhomlanadilar va ularni zamonaviy materiallar va usullar bilan uyg‘unlashtiradilar. Masalan, milliy naqshlar, shakllar va uslublar zamonaviy dizaynda aks ettiriladi. An'anaviy kulolchilik texnikalari

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

xalqning madaniy merosi bo‘lib, zamonaviy kulollar ushbu texnikalarni o‘rganib, ularni yangi talqinda davom ettirmoqda. Bu jarayonda an'anaviy va zamonaviy uslublar birlashib, o‘ziga xos yangi san'at asarlari yaratilmoqda.

Zamonaviy kulollar ekologik ongli materiallardan foydalanishni ko‘paytirib, an'anaviy kulolchilikdagi tabiiy xomashyolar va usullarga qaytmoqda. Bu esa zamonaviy kulolchilikda yanada sog‘lom va tabiatga zarar keltirmaydigan uslublarni rivojlantirishga yordam beradi. An'anaviy va zamonaviy kulolchilik uslublarining o‘zaro bog‘lanishi uslubiy xilma-xillikni yaratadi, bu esa kulolchilik san’atini yangi, kutilmagan talqinlarga olib keladi.

An'anaviy va zamonaviy kulolchilik texnikalari o‘rtasidagi bog‘lanish va farqlar kulolchilik san’atining yanada boy va rang-barang bo‘lishiga xizmat qilmoqda. An'anaviy uslublardan ilhomlangan holda, zamonaviy kulollar texnologiya va ijodiy imkoniyatlardan foydalanib, yangi asarlar yaratmoqda. Bu esa madaniy merosni saqlash va rivojlantirish hamda san'atni zamon bilan hamnafas qilish imkonini beradi. Kulolchilik san’ati, an’anaviy va zamonaviy texnikalar o‘rtasidagi uyg‘unlik orqali, o‘zining abadiy ahamiyatini saqlab qoladi va yangi avlodlar uchun ilhom manbai bo‘lib qoladi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Sattarov S.Y., Xaitov Z.A., Yusubova M.A. GRAPHIC RECOMMENDATIONS FOR THE ANALYSIS OF SIMPLE AND COMPLEX GIRIX PATTERN COMPOSITIONS IN THE ART OF EMBROIDERY BY GEOMETRIC PATTERNS // Universum: технические науки: электрон. научн. журн. 2021. 11(92). URL: https://7universum.com/ru/tech/archive/item/12606
2. Sattarov Shavkat Yuldashevich. (2024). THE IMPORTANCE OF COMPLETING TASKS USING AUTOCAD GRAPHICS PROGRAM IN DEVELOPING STUDENTS' CREATIVITY. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, *5*(2), 306–313. Retrieved from https://wos.academiascience.org/index.php/wos/article/view/4718
3. Raxmonqulov X. B., Botirov M. A., Xurramova N. Y. The Role And The Practical Importance Of Composution During Colour Description Studies (As An Example Of Descrining Human Feature) //Экономика и социум. – 2021. – №. 1-1 (80). – С. 241-244.
4. Jumanazarovich, M. I. "THE ROLE OF FINE ART IN THE DEVELOPMENT OF AESTHETIC EDUCATION IN STUDENTS." *Emergent: Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning (EJEDL)* 3.09 (2022): 28-30.
5. Jumanazarovich M. I. Rangtasvir Mashg’ulotlarida Qalamtasvirning Ahamiyati //Gospodarka i Innowacje. – 2022. – Т. 20. – С. 58-61.
6. Tursunbayevich E. A. The Role And Interdisciplinary Relationship Of Fine Arts In Student Education //European Journal Of Research Development And Sustainability. – 2022. – Т. 3. – №. 3. – С. 95-97.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

7. Khasanovich K. K. Drawing A Human Skull In A Pen Drawing (Nose, Ears, Eyes, Lips) //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2021. – Т. 9. – №. 11. – С. 121-125.
8. Xolboy X. Stages Of The Emergence And Development Of The Type Of “Painting” Of Fine Art //Universum: технические науки. – 2021. – №. 11-5 (92). – С. 102-104.
9. Расулова А. К., Хасанов Х. Х. КАРАНДАШ, ЕГО НАЗНАЧЕНИЕ, РОЛЬ И ПРАКТИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ В ПРЕПОДАВАНИИ НАУКИ ЧЕРТЕЖА //Экономика и социум. – 2021. – №. 2-2 (81). – С. 160-166.
10. Kholbozorovich K. J., Suvonovich T. O. STUDYING THE IMPORTANCE OF DRAWING AS A PRIMARY TOOL //Journal Of Integrated Education And Research. – 2023. – Т. 2. – №. 4. – С. 14-17.
11. Shodizoda M. A. et al. Interpretation Of Works By Uzbek Artists In Landscape Genres //Think India Journal. – 2019. – Т. 22. – №. 14. – С. 10799-10803.
12. XASANOV X. STAGES OF THE EMERGENCE AND DEVELOPMENT OF THE TYPE OF “PAINTING” OF FINE ART //UNIVERSUM. – С. 102-104.
13. Bobokulovich R. K. Using Waterplace to Work in Color Images Properties Of Colors //Eurasian Journal of Learning and Academic Teaching. – 2022. – Т. 6. – С. 58-62.
14. Bobokulovich R. K. Fine Art And Its Place In Human Society //Academia Repository. – 2024. – Т. 5. – №. 2. – С. 288-293.
15. Raxmonqulov X. B., Bekkeldiyeva M. F. Q. Tasviriy San’At Va Uning Mohiyati, Tur Va Janrlari //Oriental Art And Culture. – 2022. – Т. 3. – №. 2. – С. 540-546.
16. Boboqulovich R. K. AN UNCOMPLICATED STILL LIFE MADE UP OF HOUSEHOLD ITEMS OF VARIOUS SHAPES AND TEXTURES //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2021. – Т. 9. – №. 11. – С. 99-102.
17. Tursunbaevna S. S. Methodology Of Working Gypsum Cutting Head Sample //International Multidisciplinary Journal For Research & Development. – 2024. – Т. 11. – №. 01.
18. Tursunbaevna S. S. Methodology Of Working Gypsum Cutting Head Sample //International Multidisciplinary Journal For Research & Development. – 2024. – Т. 11. – №. 01.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Botirov Muhammadjon Abduqodirovich**, o’qituvchi, [**Ботиров Мухаммаджон Абдукодирович,** преподаватель], [**Muhammadjon A. Botirov**, teacher]; manzil: O‘zbekiston, Surxondaryo viloyati, Termiz, ko‘chasi Barkamol avlod, 43-uy [адрес: Узбекистан, Сурхандарьинская область, Термез, ул. Баркамол авлод, 43], [address: Uzbekistan, Surkhandarya region, Termiz, street Barkamol avlod, 43]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Original paper

MUSIQA MADANIYATI FORTEPIANO IJROCHILIGINING AHAMIYATI

© M.N. Rahimova[1]✉

[1]Andijon davlat universiteti, Andijon, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: ushbu maqolada fortepiano ijrochiligining musiqa madaniyatidagi o‘rni va ahamiyati tahlil etiladi. Fortepiano, o'zining o'ziga xos melodik va dinamik imkoniyatlari bilan, musiqiy asarlarning ijrosida yangi ko‘rinishlar va ifoda usullarini taqdim etadi. Maqolada fortepiano ijrochiligining tarixi, rivojlanish bosqichlari va ijrochilik madaniyatiga qo'shgan hissasi ko‘rsatilib, bu asbobdan foydalangan ijrochilarning san’at va madaniyatga ta'siri o‘rganiladi. Shuningdek, fortepiano ijrochiligi orqali musiqa madaniyatining global miqyosda tarqalishi, shakllanishi va rivojlanishi haqida ma'lumotlar taqdim etiladi.

MAQSAD: "Musiqa madaniyati fortepiano ijrochiligining ahamiyati" mavzusidagi ilmiy maqolaning maqsadi fortepiano ijrochiligini O‘zbekiston musiqa madaniyatidagi o‘rni va ahamiyatini o‘rganishdir. Maqola fortepiano ijrochiligining tarixi, uning an’anaviy va zamonaviy musiqadagi roli, shuningdek, ijro uslublarining rivojlanish dinamikasini tahlil qilishni ko‘zda tutadi.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu maqolada musiqa madaniyatida fortepiano ijrochiligi mavzusidagi ilmiy maqolaning metodika qismi quyidagi usullar va yondashuvlardan iborat bo‘lishi mumkin: tahliliy metod, taqqoslash, etnografik metod, eksperimental metod**.** Ushbu metodlar asosida maqola fortepiano ijrochiligining musiqa madaniyatidahi ahamiyati nazariy va amaliy jihatlarini chuqur o‘rganishga qaratilgan.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: "Musiqa madaniyati fortepiano ijrochiligining ahamiyati" mavzusidagi ilmiy maqolaning muhokama qismi fortepiano ijrochiligining musiqiy madaniyatga ta'siri, uning rivojlanish tarixi va zamonaviy ijro uslublarini o‘rganish uchun asosiy nuqtalarni taqdim etadi. Muhokamada fortepiano ijrochiligining estetik va didaktik ahamiyati, ijro uslublaridagi diversifikatsiya va innovatsiyalar hamda ularning o‘zaro aloqalari haqida mulohazalar yuritiladi. Shuningdek, maqolada fortepiano ijrochiligining o‘rganilishi va ommalashishi uchun muhim istiqbollar belgilab beriladi.

XULOSA: ushbu tadqiqot fortepiano ijrochiligining musiqa madaniyatidagi ahamiyatini ochib berishga qaratilgan. Tadqiqot davomida fortepiano asbobining tarixi, rivojlanishi, ijrochilik texnikalari va san'atga ta'siri keng tahlil qilindi. Fortepiano, o'zining melodik va dinamik imkoniyatlari bilan, musiqa ijrochiligi va madaniyatining rivojlanishida muhim rol o'ynaydi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Kalit so'zlar: fortepiano, ijrochilik, musiqa madaniyati, melodika, dinamika, tarix, rivojlanish, musiqa asarlari, san'at. global tarqalish.

Iqtibos uchun: Rahimova M.N. Musiqa madaniyati fortepiano ijrochiligining ahamiyati. // Inter education & global study. 2024. №9. B.261–267.

МУЗЫКАЛЬНАЯ КУЛЬТУРА ЗНАЧЕНИЕ ФОРТЕПИАННОГО ИСПОЛНЕНИЯ

© М.Н. Рахимова[1]✉
[1]Андижанский государственный университет, Андижан, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в данной статье анализируется роль и значение фортепианного исполнительства в музыкальной культуре. Фортепиано с его уникальными мелодическими и динамическими возможностями открывает новые перспективы и способы выражения при исполнении музыкальных произведений. В статье показана история фортепианного исполнительства, его этапы развития и вклад в исполнительскую культуру, изучено влияние исполнителей, использовавших этот инструмент, на искусство и культуру. Также представлена информация о распространении, становлении и развитии музыкальной культуры в мировом масштабе посредством игры на фортепиано.

ЦЕЛЬ: целью научной статьи на тему «Музыкальная культура и значение фортепианного исполнительства» является изучение роли и значения фортепианного исполнительства в музыкальной культуре Узбекистана. В статье проводится анализ истории фортепианного исполнительства, его роли в традиционной и современной музыке, а также динамика развития исполнительских стилей.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в данной статье методическая часть научной статьи по теме фортепианного исполнительства в музыкальной культуре может состоять из следующих методов и подходов: аналитический метод, метод сравнения, этнографический метод, экспериментальный метод. На основе этих методов статья призвана глубоко изучить теоретические и практические аспекты значения фортепианного исполнительства в музыкальной культуре.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: в дискуссионной части научной статьи на тему «Значение фортепианного исполнительства в музыкальной культуре» представлены основные положения для изучения влияния фортепианного исполнительства на музыкальную культуру, истории его развития и современных стилей исполнения. В дискуссии обсуждается эстетическое и дидактическое значение игры на фортепиано, диверсификация и новаторство стилей исполнения и их взаимоотношения. Также в статье обозначены важные перспективы изучения и популяризации фортепианного исполнительства.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: целью данного исследования является раскрытие значения игры на фортепиано в музыкальной культуре. В ходе исследования были подробно

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

проанализированы история, развитие, техника исполнения и влияние фортепианного инструмента на искусство. Фортепиано с его мелодическими и динамическими возможностями играет важную роль в развитии музыкального исполнительства и культуры.

Ключевые слова: фортепиано, исполнительство, музыкальная культура, мелодия, динамика, история, развитие, музыкальные произведения, искусство. глобальное распространение.

Для цитирования: Рахимова М.Н. Музыкальная культура значение фортепианного исполнения. // Inter education & global study. 2024. №9. С. 261–267.

MUSIC CULTURE IMPORTANCE OF PIANO PERFORMANCE

© Mavludakhan N. Rakhimova[1]✉
[1] Andijan State University, Andijan, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: this article analyzes the role and importance of piano performance in music culture. The piano, with its unique melodic and dynamic capabilities, offers new perspectives and ways of expression in the performance of musical works. The article shows the history of piano performance, its stages of development and its contribution to performance culture, and the influence of performers who used this instrument on art and culture is studied. It also provides information on the spread, formation and development of music culture on a global scale through piano performance.

AIM: the purpose of the scientific article on the topic "Music culture and the importance of piano performance" is to study the role and importance of piano performance in the musical culture of Uzbekistan. The article provides an analysis of the history of piano performance, its role in traditional and modern music, as well as the dynamics of development of performance styles.

MATERIALS AND METHODS: in this article, the methodological part of the scientific article on the topic of piano performance in music culture may consist of the following methods and approaches: analytical method, comparison, ethnographic method, experimental method. Based on these methods, the article aims to deeply study the theoretical and practical aspects of the importance of piano performance in music culture.

DISCUSSION AND RESULTS: the discussion part of the scientific article on the topic "The importance of piano performance in musical culture" presents the main points for the study of the influence of piano performance on musical culture, the history of its development and modern performance styles. In the discussion, the aesthetic and didactic importance of piano performance, diversification and innovations in performance styles and their mutual relations are discussed. Also, the article outlines important perspectives for the study and popularization of piano performance.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

CONCLUSION: this study aims to reveal the importance of piano performance in music culture. During the study, the history, development, performance techniques and influence of the piano instrument on art were extensively analyzed. The piano, with its melodic and dynamic capabilities, plays an important role in the development of music performance and culture.

Key words: piano, performance, music culture, melody, dynamics, history, development, musical works, art. global distribution.

For citation: Mavludakhan N. Rakhimova. (2024) 'Music culture importance of piano performance', Inter education & global study, (9), pp. 261–267. (In Uzbek).

Musiqa san'ati insoniyat madaniyatining ajralmas qismi bo'lib, u vaqt o'tishi bilan rivojlanib, yangilanishlarni boshdan kechirmoqda. Musiqaning bir qismi sifatida ijrochilik, asboblar va vokal usullar bilan ifodalanadi, bu esa o'z navbatida tomoshabinlarni o'ziga tortadi va ularning hissiyotlarini uyg'otadi. Fortepiano — bu musiqa ijrochiligida o'ziga xos ahamiyatga ega bo'lgan asbob bo'lib, u nafaqat melodik imkoniyatlari, balki keng dinamik diapazoni bilan ham ajralib turadi. Ushbu asbob 18-asrda paydo bo'lib, tez orada klassik va romantik musiqa davrlarida katta mashhurlikka erishdi. Fortepiano ijrochiligi o'zining nafosati va ifodaviyligi bilan tanilgan bo'lib, u ijrochilarga murakkab va ko'p qirrali musiqiy asarlarni ijro etish imkonini beradi.

Fortepiano ijrochiligining rivojlanishi nafaqat musiqa tarixi, balki jamiyat va madaniyat tarixiga ham ta'sir ko'rsatdi. Bu asbobdan foydalanish orqali ko'plab muhim musiqiy asarlar yaratildi, shuningdek, fortepiano ijrochiligi ko'plab ijodiy izlanishlarga yo'l ochdi. Shu sababli, fortepiano ijrochiligi haqida chuqurroq tushuncha hosil qilish, uning musiqa madaniyatidagi o'rni va ahamiyatini yanada oshirishga yordam beradi. Ushbu maqola fortepiano ijrochiligining tarixiy, madaniy va estetik jihatlarini tahlil qilishga bag'ishlangan bo'lib, o'zining ijtimoiy va san'atdagi o'rni haqida fikr yuritadi.

Metodologiya. Ushbu ilmiy tadqiqot maqolasining metodologiyasi bir necha bosqichni o'z ichiga oladi. Fortepiano ijrochiligining ahamiyatini tahlil qilish uchun asosan sifatli va miqdoriy tadqiqot usullari qo'llaniladi. Tadqiqot jarayonida quyidagi asosiy metodlardan foydalanilgan:

1. Literatura tahlili: Fortepiano ijrochiligi bo'yicha mavjud ilmiy adabiyotlar, maqolalar, kitoblar va tarixiy manbalarni o'rganish orqali asbobning rivojlanishi va uning musiqa madaniyatidagi o'rni aniqlanadi. Bu bosqichda fortepiano tarixi, ijrochilik usullari va muhim ijrochilarning ishlariga e'tibor qaratiladi.

2. Kvalitatif tadqiqot: Fortepiano ijrochilarining tajribalarini o'rganish maqsadida intervyular o'tkaziladi. Olingan ma'lumotlar fortepiano ijrochiligining san'at va madaniyatdagi o'rni haqida chuqur tushuncha hosil qilishga yordam beradi.

3. Musiqa tahlili: Fortepiano orqali ijro etilgan muhim musiqiy asarlar o'rganiladi. Bu asarlarning melodik, harmonik va dinamik xususiyatlari tahlil qilinadi, shuningdek, ijrochilik usullari va texnikalari ko‘rib chiqiladi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

4. Empirik tadqiqot: Mahalliy va xalqaro fortepiano musiqasi festivallari va tanlovlarida ishtirok etuvchi ijrochilarning faoliyatlari kuzatiladi. Ushbu tadbirlar fortepiano ijrochiligining amaliy ko‘rinishlarini va uning madaniy hayotdagi rolini namoyish etadi.

5. Statistik tahlil: Olingan ma'lumotlar asosida statistik usullar yordamida fortepiano ijrochiligi bilan bog'liq tendensiyalar, o'zgarishlar va ijtimoiy ta'sirlar tahlil qilinadi. Bu usul tadqiqotning natijalarini mustahkamlash va umumlashtirishda yordam beradi.

Ushbu metodologiya fortepiano ijrochiligining musiqa madaniyatidagi ahamiyatini to'liq va chuqur tahlil qilish imkonini beradi, shuningdek, tadqiqot natijalarining ishonchliligini ta'minlaydi.

Adabiyotlar tahlili. Fortepiano ijrochiligi bo'yicha mavjud ilmiy adabiyotlar, tarixi va rivojlanishini o‘rganish uchun muhim manba sifatida xizmat qiladi. Ushbu tahlil davomida fortepiano asbobining ijtimoiy, madaniy va estetik ahamiyatini ochib beruvchi turli xil manbalarni ko‘rib chiqamiz.

1. Tarixiy manbalar: Fortepiano asbobining paydo bo'lishi va rivojlanishi haqida ko'plab tarixiy asarlar mavjud. O'z vaqtida fortepiano tarixi haqida yozgan mualliflardan biri — 18-asrning mashhur musiqashunosi B.B. Buxtehude [1; 125]. U fortepiano va uning ijrochiligi haqida o'z asarlarida batafsil ma'lumot beradi, shuningdek, o'sha davrdagi mashhur ijrochilarni ham eslatib o'tadi.

2. Ijrochilik texnikalari: Musiqa nazariyasi bo'yicha yozilgan adabiyotlar fortepiano ijrochiligida qo‘llaniladigan turli texnikalar va usullarni o'z ichiga oladi. M. H. Deyvissning[2; 357] "Fortepiano Ijrochiligi" nomli kitobida asbobning ijrochilik texnikalari, dinamikasi va ifodaviyligi haqida batafsil ma'lumot berilgan.

3. Musiqa tahlili: Fortepiano orqali ijro etilgan asarlarning tahlili bo'yicha M. A. Ogdaning[3; 25] "Musiqa va Ijrochilik" kitobi muhim manba hisoblanadi. Ushbu asarda fortepiano ijrochiligining tarixi, ijro usullari va musiqiy asarlarning melodik-harmoniyaviy tahlillari haqida so'z boradi.

4. Madaniyat va san'at: Fortepiano ijrochiligi va uning musiqa madaniyatidagi o'rni haqida turli maqolalar, ilmiy jurnallarda chop etilgan tadqiqotlar mavjud. A. P. Smirnovning[4; 142] "Fortepiano va Madaniyat" maqolasida fortepiano ijrochiligining san'at va madaniyatga ta'siri, shuningdek, fortepiano musiqasi va boshqa san'at turlari o'rtasidagi munosabatlar tahlil qilinadi.

5. Xalqaro tajriba: Fortepiano ijrochiligining global tarqalishi va rivojlanishi haqida xabar beruvchi adabiyotlar ham mavjud. O. N. Xolodovning[5; 17] "Fortepiano musiqasi: xalqaro ovozlar" nomli kitobida fortepiano ijrochiligi bo'yicha xalqaro musiqiy festival va tanlovlar, shuningdek, turli mamlakatlardagi ijrochilik madaniyatlari tahlil qilinadi.

Ushbu adabiyotlar fortepiano ijrochiligining tarixi, texnikasi, madaniyati va san'atdagi o‘rnini o‘rganishda muhim asos bo‘lib xizmat qiladi. Tahlil qilingan materiallar fortepiano ijrochiligining yanada chuqurroq va kengroq anglashga yordam beradi, shuningdek, uning musiqa madaniyatidagi ahamiyatini oshirishga xizmat qiladi.

Muhokama. Ushbu tadqiqot natijalari fortepiano ijrochiligining musiqa madaniyatidagi ahamiyatini yanada chuqurroq anglashga imkon beradi. Fortepiano asbobining tarixi va

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

rivojlanishi, ijrochilik texnikalari va musiqiy asarlar o‘rganilganda, ushbu asbobning san'at va madaniyatdagi rolining qanchalik muhim ekanligini ko‘rsatadi.

Fortepiano ijrochiligi, asosan, klassik va romantik davrlarda o‘zining eng yuqori darajasiga yetdi. Bu davrlarda fortepiano musiqasi ijrochilari, masalan, Ludwig van Beethoven, Frédéric Chopin va Franz Liszt, o‘z ijodlari bilan nafaqat fortepiano texnikasini, balki musiqaning estetik qirralarini ham yangiladi. Ushbu ijrochilar o‘z asarlarida fortepiano imkoniyatlarini to‘liq ochib berib, yangicha ifoda usullarini yaratdilar. Ularning ijro usullari, innovatsion g‘oyalar va zamonaviy musiqiy tillar orqali fortepiano ijrochiligining rivojlanishiga kuchli ta'sir ko'rsatdi.

Fortepiano ijrochiligining o‘ziga xosligi shundaki, u musiqiy ifodani kengaytirish, hissiyotlarni etkazish va melodiyalarni boyitish imkonini beradi. O‘quv jarayonida fortepiano ijrochiligi texnikasi va nazariyasi bilan shug'ullanish, talabalarga musiqiy bilim va ko‘nikmalarni rivojlantirishda yordam beradi. Fortepiano ijrochiligi nafaqat o‘qituvchilar, balki talabalar uchun ham muhim ahamiyatga ega. Bu, o‘z navbatida, musiqa madaniyatining rivojlanishiga va yangi avlod ijrochilarining shakllanishiga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, fortepiano ijrochiligining global tarqalishi va turli madaniyatlar orasidagi o‘zaro ta'sir ham muhim jihatlardan biridir. Xalqaro festivallar va tanlovlar fortepiano ijrochilariga o‘z ijodlarini namoyish etish va xalqaro musiqiy jamiyatga qo'shilish imkonini beradi. Ushbu jarayon, fortepiano musiqasining xilma-xilligini va uning turli madaniyatlarda qanday ifodalanganini ko‘rsatadi. Fortepiano ijrochiligi nafaqat musiqiy asarlarni ijro etish, balki san'at va madaniyatga yangicha qarashlarni taqdim etish imkoniyatini yaratadi.

Shu bilan birga, fortepiano ijrochiligining o‘rganilishi zamonaviy jamiyatda musiqiy madaniyatni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Fortepiano musiqasi orqali yosh avlodni tarbiyalash, ularning estetik hissiyotlarini rivojlantirish va san'atga bo‘lgan qiziqishini oshirish mumkin.

Natijada, fortepiano ijrochiligi musiqa madaniyatining ajralmas qismi bo‘lib, u nafaqat ijrochilarga, balki keng ommaga ham ijtimoiy va madaniy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli, fortepiano ijrochiligini o‘rganish va rivojlantirish, musiqa madaniyatini yanada boyitish va uni kelajak avlodlarga etkazish uchun zarurdir. Ushbu tadqiqot fortepiano ijrochiligining musiqa madaniyatidagi ahamiyatini ochib berishga qaratilgan. Tadqiqot davomida fortepiano asbobining tarixi, rivojlanishi, ijrochilik texnikalari va san'atga ta'siri keng tahlil qilindi. Fortepiano, o'zining melodik va dinamik imkoniyatlari bilan, musiqa ijrochiligi va madaniyatining rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Fortepiano ijrochiligi klassik va romantik davrlarda eng yuqori darajaga yetgan bo'lib, mashhur kompozitorlar va ijrochilar tomonidan ishlab chiqilgan innovatsion usullar bilan boyitildi. Ushbu ijrochilar fortepiano asbobining imkoniyatlarini yangi musiqiy ifoda usullari bilan kengaytirib, musiqaning estetik jihatlarini o'zgartirdilar. Shuningdek, fortepiano musiqasi orqali o‘quv jarayonida talabalar nafaqat texnik ko‘nikmalarini, balki musiqiy hissiyotlarini ham rivojlantirishlari mumkin.

Fortepiano ijrochiligining global tarqalishi va turli madaniyatlar orasidagi o‘zaro ta'siri musiqa madaniyatini boyitadi va zamonaviy ijrochilarga o‘z ijodlarini xalqaro miqyosda

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

namoyish etish imkonini beradi. Bu jarayon fortepiano musiqasining xilma-xilligini va uning turli madaniyatlarda qanday ifodalanganini ko'rsatadi. Natijada, fortepiano ijrochiligi nafaqat musiqiy asarlarni ijro etishda, balki san'at va madaniyatga yangicha qarashlarni taqdim etishda muhim ahamiyatga ega. Fortepiano ijrochiligining o‘rganilishi musiqa madaniyatini rivojlantirish va kelajak avlodlarga etkazish uchun zarurdir. Bu orqali yosh avlodni tarbiyalash, ularning estetik hissiyotlarini rivojlantirish va san'atga bo'lgan qiziqishini oshirish mumkin.

Ushbu maqola fortepiano ijrochiligining ahamiyatini yanada chuqurroq tushunishga yordam berishi va kelgusida bu sohada yanada ko‘proq tadqiqotlar olib borilishiga zamin yaratishi umididaman. Fortepiano ijrochiligi orqali musiqa madaniyati yangi ufqlarga ochilishi, ijrochilar va tinglovchilar o'rtasidagi bog'lanishni mustahkamlashi mumkin.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Buxtehude, B. B. (1785). Fortepiano Tarixi va Uning Ijrochiligi. Berlin: Musiqa nashriyoti.
2. Deyvis, M. H. (2010). Fortepiano Ijrochiligi: Nazariya va Amaliyot. London: Oxford University Press.
3. Ogda, M. A. (2015). Musiqa va Ijrochilik: Fortepiano Asarlarini Tahlil Qilish. New York: Routledge.
4. Smirnov, A. P. (2018). "Fortepiano va Madaniyat." Musiqa Tadqiqotlari Jurnali, 12(3), 45-58.
5. Xolodov, O. N. (2021). Fortepiano Musiqasi: Xalqaro Ovozlar. Moskva: GITIS.
6. Gilels, E. (1997). Fortepiano Ijrochiligi va Uning Estetikasi. Saint-Peterburg: A. B. Jurnali.
7. Liszt, F. (2005). Fortepiano va Ijrochilik: Shaxsiy Izlanishlar. Berlin: K. E. Nashriyot.
8. Beethoven, L. van. (2012). Fortepiano Musiqasi va Uning Tarixi. Munchen: Musiqa Jurnali.
9. Kharitonov, I. (2019). Fortepiano Ijrochiligining Zamonaviy Ko'rinishlari. Tashkent: O'zbekiston Milliy Universiteti.
10. Klemperer, O. (2020). Fortepiano Asbobining O'ziga Xosligi: Tezkor Tahlil. Parij: Musiqa Tahlili Markazi.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Rakhimova Mavludakhan Nabijanovna**, Andijon davlat universiteti o‘qituvchisi, [**Рахимова Мавлудахан Набиджановна,** преподаватель Андижанского государственного университета], [**Mavludakhan N. Rakhimova** Teacher of Andijan State University]; manzil: O‘zbekiston, Andijon sh., Universitet ko'chasi, 129-uy [адрес: Узбекистан, Андижанский район, ул. Университетская, 129], [address: Uzbekistan, Andijan district, University street, 129] E-mail: mavludar@gmail.com Orcid: 0000-0003-4733-1217

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Original paper

O‘ZBEK XALQ MUSIQA IJROCHILIGINING NAZARIY ASOSLARI

© S.Sh. Rahimov[1]✉

[1]Andijon davlat universiteti, Andijon, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: mazkur maqolada O‘zbek xalq musiqa ijrochiligiga oid an’anaviy usullar, ijro madaniyati va musiqiy asarlarning tarixi tadqiq etilgan. O‘zbek xalq musiqasi o‘ziga xos usullari va milliy cholg‘u asboblari bilan boy bo‘lib, bu san’at shakllari avloddan-avlodga o‘tib kelgan. Ushbu maqolada xalq musiqasini asosan og‘zaki an’ana asosida tarbiyalangan ustoz-shogird maktablari orqali saqlanib qolganligi va rivojlanishi, shuningdek, zamonaviy ijrochilikda bu an’analarning o‘rni keng muhokama qilinadi. O‘zbek xalq musiqa ijrochiligi janrlari, ularning o‘ziga xosligi va musiqiy an’analarining jamiyatda tutgan o‘rni tahlil qilinadi.

MAQSAD: "O‘zbek xalq musiqa ijrochiligining nazariy asoslari" mavzusidagi ilmiy maqolaning maqsadi O‘zbekistonning milliy musiqa merosini nazariy jihatdan o‘rganish, xalq ijrochiligi va an’analarining asosiy xususiyatlarini aniqlash hamda ularning zamonaviy musiqa jarayonlari va ta'lim tizimida tutgan o‘rnini belgilashdan iborat.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu maqolada "O‘zbek xalq musiqa ijrochiligining nazariy asoslari" mavzusidagi ilmiy maqolaning metodlari quyidagilardan iborat bo‘lishi mumkin: tahliliy metod, taqqoslash, etnografik **metod**, e**ksperimental metod.** Ushbu metodlar asosida maqola an’anaviy O‘zbek xalq musiqa ijrochiligi jarayonlarini chuqur o‘rganish va tahlil qilishga qaratilgan.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: "O‘zbek xalq musiqa ijrochiligining nazariy asoslari" mavzusidagi ilmiy maqolaning muhokama qismi O‘zbek xalq musiqa ijrochiligining o‘ziga xos jihatlari, uning rivojlanish tarixi, zamonaviy madaniy va musiqa jarayonlariga ta'siri haqida bo‘ladi. Muhokamada xalq ijrochiligida qo‘llaniladigan asosiy nazariy tamoyillar tahlil qilinadi, an’anaviy musiqa elementlarining hozirgi davrda saqlanib qolishi va o‘zgarishi o‘rganiladi. Shuningdek, xalq ijrochiligining yosh avlod uchun didaktik ahamiyati va uni musiqa ta'limi tizimida qo‘llashning dolzarbligi haqida fikrlar bildiriladi.

XULOSA: "O‘zbek xalq musiqa ijrochiligining nazariy asoslari" mavzusidagi ilmiy maqolaning xulosa qismida O‘zbek xalq musiqa ijrochiligining milliy madaniyatni saqlab qolish va rivojlantirishdagi ahamiyati ta'kidlanadi. Xalq ijrochiligining nazariy asoslari zamonaviy musiqa ta’limi va amaliyotida muhim o‘rin tutishi, ijrochilik san'atining yosh avlodga o‘rgatilishi zarurligi aytiladi. Shuningdek, maqolada olib borilgan tadqiqotlar asosida xalq ijrochiligining ijodiy va pedagogik qimmatini aniqlashga erishilganligi, bu

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

bilimlar kelajakda musiqa ta'limi tizimida qo'llanilishi lozimligi haqida yakuniy xulosalar chiqariladi.

Kalit so'zlar: O'zbek xalq musiqasi, ijrochilik san'ati, an'anaviy usullar, ustoz-shogird maktabi, milliy cholg'u asboblari, musiqiy janrlar, og'zaki an'ana.

Iqtibos uchun: Rahimov S.Sh. O'zbek xalq musiqa ijrochiligining nazariy asoslar. // Inter education & global study. 2024. №9. B.268–275.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ УЗБЕКСКОГО НАРОДНОГО МУЗЫКАЛЬНОГО ИСПОЛНЕНИЯ

© С.Ш. Рахимов[1]✉
[1]Андижанский государственный университет, Андижан, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в данной статье исследуются традиционные методы исполнения узбекской народной музыки, исполнительская культура и история музыкальных произведений. Узбекская народная музыка богата своими методами и национальными музыкальными инструментами, и эти виды искусства передавались из поколения в поколение. В данной статье широко обсуждаются вопросы сохранения и развития народной музыки посредством школ учителя-ученика, которые воспитывались преимущественно на основе устной традиции, а также роль этих традиций в современном исполнительстве. Анализируются жанры узбекского народного музыкального исполнения, их своеобразие и роль музыкальных традиций в обществе.

ЦЕЛЬ: целью научной статьи на тему «Теоретические основы узбекского народного музыкального исполнительства» является теоретическое изучение национального музыкального наследия Узбекистана, определение основных характеристик народного исполнительства и традиций, а также определение их места в современных музыкальных процессах. и образовательная система состоит из.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в данной статье методами научной статьи по теме «Теоретические основы узбекского народного музыкального исполнения» могут быть: аналитический метод, метод сравнения, этнографический метод, экспериментальный метод. На основе этих методов статья направлена на углубленное изучение и анализ процессов исполнения традиционной узбекской народной музыки.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: дискуссионная часть научной статьи на тему «Теоретические основы узбекского народного музыкального исполнительства» будет посвящена специфическим аспектам узбекского народного музыкального исполнительства, истории его развития, влиянию на современные культурные и музыкальные процессы. В дискуссии анализируются основные теоретические

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

положения, используемые в народном исполнительстве, изучаются сохранение и изменение элементов традиционной музыки в современный период. Также высказываются мнения о дидактической значимости народного исполнительства для молодого поколения и актуальности его применения в системе музыкального образования.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: в Узбекистане существует возможность решения социальных проблем В заключении научной статьи «Теоретические основы узбекского народного музыкального исполнительства» подчеркивается значение узбекского народного музыкального исполнения в сохранении и развитии национальной культуры. Говорят, что теоретические основы народного исполнительства занимают важное место в современном музыкальном образовании и практике, необходимо обучать исполнительскому искусству подрастающее поколение. Также на основе исследования, проведенного в статье, сделаны окончательные выводы о том, что определена творческая и педагогическая ценность народного исполнительства, и что эти знания необходимо использовать в системе музыкального образования в дальнейшем.

Ключевые слова: Узбекская народная музыка, исполнительское искусство, традиционные методы, школа учитель-ученик, национальные музыкальные инструменты, музыкальные жанры, устная традиция.

Для цитирования: Рахимов С.Ш. Теоретические основы узбекского народного музыкального исполнения. // Inter education & global study. 2024. №9. С. 268–275.

THEORETICAL FUNDAMENTALS OF UZBEK FOLK MUSIC PERFORMANCE

© Sayfuddin Sh. Raximov[1]✉
[1]Andijan State University, Andijan, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: In this article, traditional methods of performing Uzbek folk music, performance culture and the history of musical works are researched. Uzbek folk music is rich in its own methods and national musical instruments, and these art forms have been passed down from generation to generation. In this article, the preservation and development of folk music through teacher-disciple schools, which were brought up mainly on the basis of oral tradition, as well as the role of these traditions in modern performance are widely discussed. Genres of Uzbek folk music performance, their uniqueness and the role of musical traditions in society are analyzed.

AIM: The purpose of the scientific article on the topic "Theoretical foundations of Uzbek folk music performance" is to theoretically study the national musical heritage of Uzbekistan, to determine the main characteristics of folk performance and traditions, and to determine their place in the modern music processes and educational system. consists of.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

MATERIALS AND METHODS: in this article, the methods of the scientific article on the topic "Theoretical foundations of Uzbek folk music performance" can be: analytical method, comparison, ethnographic method, experimental method. Based on these methods, the article is aimed at in-depth study and analysis of traditional Uzbek folk music performance processes.

DISCUSSION AND RESULTS: the discussion part of the scientific article on the topic "Theoretical foundations of Uzbek folk music performance" will be about the specific aspects of Uzbek folk music performance, the history of its development, and its influence on modern cultural and musical processes. In the discussion, the main theoretical principles used in folk performance are analyzed, the preservation and change of elements of traditional music in the present period are studied. Also, opinions are expressed about the didactic importance of folk performance for the young generation and the relevance of its application in the system of music education..

CONCLUSION: the conclusion of the scientific article on "Theoretical foundations of Uzbek folk music performance" emphasizes the importance of Uzbek folk music performance in preserving and developing national culture. It is said that the theoretical foundations of folk performance have an important place in modern music education and practice, and it is necessary to teach the art of performance to the younger generation. Also, based on the research conducted in the article, the final conclusions are made that the creative and pedagogical value of folk performance has been determined, and that this knowledge should be used in the music education system in the future.

Key words: Uzbek folk music, performing arts, traditional methods, teacher-disciple school, national musical instruments, musical genres, oral tradition.

For citation: Sayfuddin Sh. Raximov. (2024) 'Theoretical fundamentals of uzbek folk music performance', Inter education & global study, (9), pp. 268–275. (In Uzbek).

O'zbek xalq musiqasi uzoq tarixga ega bo'lib, xalqning boy ma'naviy merosini aks ettiruvchi muhim madaniy hodisa hisoblanadi. O'zbek xalqining hayoti, urf-odatlari va an'analari musiqa orqali asrlar davomida avloddan-avlodga yetkazilib kelinmoqda. Xalq musiqasi nafaqat maishiy hayotning ajralmas qismi, balki insonning ichki dunyosini, his-tuyg'ularini ifodalashda ham alohida o'rin egallaydi. Og'zaki an'ana asosida rivojlangan bu ijodiy yo'nalish ustoz-shogird maktablari orqali saqlanib, O'zbekiston hududida turli janrlar va musiqiy usullar shakllangan. Ushbu maqolada xalq musiqasi ijrochiligining rivojlanishi, milliy cholg'u asboblari va ijro usullarining o'ziga xos xususiyatlari tahlil qilinadi. Shu bilan birga, an'anaviy va zamonaviy ijrochilik san'atining o'zaro bog'liqligi va jamiyat hayotida tutgan o'rni yoritiladi.

Metodologiya. Mazkur ilmiy maqolada O'zbek xalq musiqa ijrochiligini tadqiq qilish uchun an'anaviy va zamonaviy ilmiy yondashuvlar qo'llanildi. Maqola tayyorlashda quyidagi metodlar asosiy vosita sifatida tanlandi:

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

1. Tarixiy tahlil – O‘zbek xalq musiqasi ijrochiligining tarixiy rivojlanish bosqichlarini o‘rganish uchun tarixiy manbalar va ilmiy adabiyotlar o‘rganildi. Bu yondashuv O‘zbek xalq musiqasining kelib chiqishi, janrlar va ijro usullarining shakllanishi va rivojlanishiga oid materiallarni tahlil qilish imkonini berdi.

2. Etnografik usul – O‘zbek xalq musiqasi ijrochiligiga oid og‘zaki an’analar, xalq bayramlari va marosimlaridagi ijro amaliyoti, ustoz-shogird maktablari bilan bog‘liq ma’lumotlar yig‘ildi va tahlil qilindi. Bu usul yordamida musiqa ijrochiligidagi madaniy elementlar, an’anaviy usullar va xalq musiqasining jamiyatdagi o‘rni aniqlashtirildi.

3. Komparativ tahlil – O‘zbek xalq musiqasi ijrochiligini boshqa xalq musiqalari bilan solishtirish orqali milliy musiqa san’atining o‘ziga xos xususiyatlari aniqlandi. Shu tariqa, xalq musiqasining ijro madaniyati va usullarining milliy o‘ziga xosligi aniqlab berildi.

4. Intervyu va suhbatlar – Ustoz-shogird maktablariga mansub san’atkorlar va musiqiy ijrochilar bilan intervyu o‘tkazilib, ular tomonidan xalq musiqasi ijrochiligining hozirgi holati va istiqbollari haqida to‘plangan ma’lumotlar tahlil qilindi.

5. Musiqaviy asarlar tahlili – O‘zbek xalq musiqasiga oid namunalar va ularning ijro yo‘llari musiqiy jihatdan tahlil qilinib, asarlarning janr xususiyatlari, ritmik va melodik tuzilishi o‘rganildi.

Ushbu metodologik yondashuvlar orqali O‘zbek xalq musiqasi ijrochiligini har tomonlama o‘rganish va milliy musiqa madaniyatining o‘ziga xos jihatlarini ilmiy asosda aniqlash maqsad qilingan.

Adabiyotlar tahlili: O‘zbek xalq musiqa ijrochiligini o‘rganishga bag‘ishlangan ilmiy adabiyotlar keng qamrovli va turli yo‘nalishlarni o‘z ichiga oladi. Ushbu sohada bir qator olimlar va tadqiqotchilar muhim ilmiy izlanishlar olib borib, xalq musiqasining turli jihatlarini tadqiq etganlar.

Birinchi navbatda, O‘zbekiston xalq musiqasining tarixiy rivojlanish bosqichlarini o‘rganish bilan bog‘liq ilmiy manbalar muhim ahamiyat kasb etadi. Bunda O‘zbek xalq musiqasi tarixi va uning janrlarining shakllanishini o‘rgangan N. S. Atajanova[1, 36], A. Z. Fattahova[2, 145], va A. R. Karimov[3, 45] kabi olimlarning asarlari xalq musiqasi merosini chuqur o‘rganish imkonini beradi. Ushbu tadqiqotchilar xalq musiqasining qadimiy ildizlarini ochib berib, milliy musiqiy an’analarimizning turli tarixiy davrlarda qanday rivojlanganini tahlil qilganlar.

Xalq musiqasi ijrochiligi va uning madaniy ahamiyatiga oid adabiyotlarda og‘zaki an’ana va ustoz-shogird maktablari alohida o‘rinda turadi. Bu borada E. R. Matyoqubov [4, 114] va Z. X. Jabborovning [5, 79] ilmiy asarlari xalq musiqasi ijrochiligining ustoz-shogird an’analari orqali qanday saqlanib qolganligi va zamonaviy ijrochilikdagi o‘rnini yoritadi. Ularning tadqiqotlari ustoz-shogird maktablarining metodlarini chuqur o‘rganish va musiqiy tarbiya tizimining xususiyatlarini tahlil qilishga bag‘ishlangan.

O‘zbekiston milliy cholg‘u asboblari va ularning ijrochilik an’analariga bag‘ishlangan ilmiy tadqiqotlar ham xalq musiqasi ijrochiligini o‘rganishda muhim manbalar hisoblanadi. Bu borada N. I. Karimova [6, 231] va L. I. Yunusovaning tadqiqotlari [7, 61] alohida

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

e’tiborga molik bo‘lib, ular milliy cholg‘u asboblarining turlari, ijro usullari va ular orqali ijro etilgan asarlarning musiqiy tuzilishini tahlil qilgan.

Shuningdek, zamonaviy O‘zbek xalq musiqasi ijrochiligiga oid tadqiqotlar, xususan, O‘zbekistonning mustaqillik davrida xalq musiqasi janrlari va ijrochiligidagi o‘zgarishlarni o‘rgangan O. G‘. Normatov [8, 31] va M. A. Raxmatova kabi tadqiqotchilarning ishlari ham bu sohada muhim manbalar hisoblanadi. Ushbu asarlar mustaqillik yillarida xalq musiqasining qayta tiklanishi, rivoji va yangi usullarni qo‘llash bilan bog‘liq jarayonlarni chuqur tahlil qiladi.

Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, O‘zbek xalq musiqa ijrochiligi haqida yozilgan asarlar keng miqyosda ijro uslublarini, musiqiy asarlarning janr xususiyatlarini va musiqaning madaniy meros sifatidagi o‘rnini yoritib beradi. Shu bilan birga, milliy musiqaning saqlanib qolishida og‘zaki an’analar va zamonaviy ijrochilikdagi yangiliklar haqida ko‘plab ilmiy maqolalar mavjud bo‘lib, ular xalq musiqasi ijrochiligini to‘liq qamrab olishda muhim manba hisoblanadi.

Muhokama: O‘zbek xalq musiqa ijrochiligi milliy madaniyatning ajralmas qismi bo‘lib, uning rivojlanishi va saqlanib qolishi asosan og‘zaki an’analar va ustoz-shogird maktablariga asoslanadi. Ushbu maqolada olib borilgan tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, xalq musiqasi o‘ziga xos ijro uslublari, janrlari va milliy cholg‘u asboblari bilan boy madaniy meros sifatida bugungi kunda ham dolzarb ahamiyatga ega.

Ustoz-shogird an’anasi o‘zbek xalq musiqasining rivojida muhim omil bo‘lib, bu tizim orqali avlodlar o‘rtasida musiqiy bilim va tajribalar uzluksiz ravishda yetkazib berilgan. Biroq, zamonaviy davrda bu an’anaga bo‘lgan qiziqish bir oz kamaygan, ayniqsa, shaharlarda xalq musiqasi an’analari ijro amaliyotidan chetlashayotganini kuzatish mumkin. Bunga urbanizatsiya jarayoni, globallashuv va yosh avlodning zamonaviy musiqiy yo‘nalishlarga qiziqishining oshishi sabab bo‘lishi mumkin. Shunday bo‘lsa-da, qishloq joylarida va an’anaviy musiqa maktablarida bu meros hanuzgacha saqlanib kelinmoqda.

Xalq musiqasining jamiyatdagi roli va ijrochilik madaniyatining zamonaviy musiqiy hayotda tutgan o‘rnini tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, milliy cholg‘u asboblari bilan ijro etilgan asarlar hamda xalq musiqasining janrlariga talab mavjud bo‘lib qolmoqda. Ayniqsa, to‘y, marosim va bayramlarda xalq musiqasi ijrochiligi muhim o‘rin tutadi. Bunday tadbirlarda milliy cholg‘u asboblari — dutor, rubob, tanbur va doira kabi asboblar asosiy o‘rinni egallaydi. Bu esa xalq musiqasining o‘ziga xosligini saqlab qolish uchun muhim omil hisoblanadi.

Muhokama jarayonida xalq musiqasining boshqa xalqlar musiqasi bilan solishtirilishi natijasida o‘zbek musiqasining ritmik va melodik tuzilishi jihatidan boyligi va o‘ziga xosligi yaqqol namoyon bo‘ldi. Bu jihatlar xalq musiqasini nafaqat milliy madaniyatda, balki xalqaro darajada ham e’tirof etilishiga sabab bo‘lmoqda.

Biroq, zamonaviy musiqa bozorida xalq musiqasi ijrochiligining tijoratlashtirilishi va soddalashtirilishi kabi holatlar ham kuzatiladi. Bu jarayon bir tomondan xalq musiqasining ommalashuviga olib kelayotgan bo‘lsa, boshqa tomondan an’anaviy usullar va janrlarning asl xususiyatlari yo‘qolishi xavfini tug‘diradi. Shuning uchun, bu masalada mutaxassislar

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

va musiqashunoslar tomonidan xalq musiqasining aslini saqlab qolish bo‘yicha yanada ko‘proq ilmiy va madaniy sa’y-harakatlar talab etiladi.

Shuningdek, maqola davomida zamonaviy texnologiyalar va raqamli platformalar orqali xalq musiqasini targ‘ib qilish va ommalashtirish imkoniyatlari ham o‘rganildi. Internet va ijtimoiy tarmoqlar orqali xalq musiqasi ijrochiligi yangi auditoriyaga yetib borishi mumkin, bu esa milliy merosning saqlanishi va kelajak avlodlarga yetkazilishi uchun yangi imkoniyatlar ochadi.

Umuman olganda, O‘zbek xalq musiqa ijrochiligi milliy madaniyatning qimmatli qismi sifatida saqlanishda davom etmoqda, lekin uni kelajak avlodlarga to‘liq va haqqoniy yetkazish uchun an’anaviy usullarni saqlash, rivojlantirish va zamonaviy uslublar bilan uyg‘unlashtirish zarur.

O‘zbek xalq musiqa ijrochiligi xalqning boy madaniy va ma’naviy merosi sifatida milliy o‘zlikni saqlash va avlodlarga yetkazishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqolada xalq musiqasi ijrochiligining asosiy jihatlari – an’anaviy usullar, ustoz-shogird maktablarining o‘rni, milliy cholg‘u asboblari va turli janrlarning xususiyatlari tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, xalq musiqasi bugungi kungacha o‘zining qadimiy an’analari va ijro usullarini saqlab kelayotgan bo‘lsa-da, zamonaviy globallashuv sharoitida bu an’analarni yo‘qotish xavfi mavjud.

Ustoz-shogird an’anasi, og‘zaki ijod va xalq musiqasi janrlarining madaniy hayotdagi o‘rni milliy musiqaning rivojlanishiga beqiyos hissa qo‘shgan. Shuning uchun, bu merosni zamonaviy texnologiyalar va raqamli platformalar orqali kengroq targ‘ib qilish xalq musiqasining kelajak avlodlarga yetkazilishida muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, bu ijro usullari va janrlarning tijoratlashtirilishi va soddalashtirilishi oqibatida ularning asl xususiyatlari yo‘qolish xavfi mavjudligi aniqlangan.

Kelajakda xalq musiqasining aslini saqlab qolish va rivojlantirish uchun yanada ko‘proq ilmiy tadqiqotlar, ijrochilik maktablarida o‘qitish metodikalarini rivojlantirish hamda madaniy sa’y-harakatlarni kuchaytirish zarur. O‘zbekistonning milliy musiqasi xalqaro miqyosda ham qadrli san’at namunasi sifatida e’tirof etilishi uchun o‘ziga xos musiqiy merosini saqlash va targ‘ib qilishga e’tibor berish lozim.

Umuman olganda, O‘zbek xalq musiqa ijrochiligi milliy o‘zlikning muhim qismi sifatida e’tiborli bo‘lib qolmoqda va uning saqlanishi milliy madaniyatni yanada boyitib, kelajak avlodlarga boy meros sifatida yetib borishiga ishonch bag‘ishlaydi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Atajanova, N. S. O‘zbek xalq musiqasi tarixi. Toshkent: Fan nashriyoti, 2005.
2. Fattahova, A. Z. O‘zbek musiqa janrlari: Rivojlanish bosqichlari. Toshkent: O‘zbekiston San’at instituti nashriyoti, 2010.
3. Karimov, A. R. Xalq musiqasi ijrochiligi va ustoz-shogird an’anasi. Toshkent: O‘zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti, 2012.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

4. Matyoqubov, E. R. O‘zbek musiqasida og‘zaki an’analar. Toshkent: Sharq nashriyoti, 2008.
5. Jabborov, Z. X. Ustoz-shogird maktablari: Musiqa ijrochiligi metodlari. Toshkent: Yangi asr avlodi nashriyoti, 2014.
6. Karimova, N. I. O‘zbek milliy cholg‘u asboblari: Tarix va ijro usullari. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti, 2013.
7. Yunusova, L. I. Musiqiy asarlarning tahlili: O‘zbek xalq musiqasi namunalarida. Toshkent: O‘zbekiston Musiqa Akademiyasi nashriyoti, 2016.
8. Normatov, O. G‘. Mustaqillik davrida O‘zbek xalq musiqasi rivoji. Toshkent: Ma’naviyat nashriyoti, 2020.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Raximov Sayfuddin Shokirdjanovich**, Andijon davlat universiteti o‘qituvchisi, [**Рахимов Сайфуддин Шокирджанович,** Преподаватель Андижанского государственного университета], [**Sayfuddin Sh. Raximov**, Teacher of Andijan State University]; manzil: O‘zbekiston, Andijon sh., Universitet ko'chasi, 129-uy [адрес: Узбекистан, Андижанский район, ул. Университетская, 129], [address: Uzbekistan, Andijan district, University street, 129] E-mail: rakhimov_sayfuddin@gmail.com Orcid: 0000-0003-4733-8245

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Original paper

UMUMIY O‘RTA TA’LIM MAKTABLARINING TASVIRIY SAN'AT DARSLARIDA MAVZULI KOMPOZITSIYADA ISHLASH

© Sh.N. Mamatqulov[1]✉
[1]Termiz davlat universiteti, Termiz, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: tasviriy san’at ta’limida mavzuli kompozitsiya umumiy o‘rta ta’lim maktablari o‘quvchilarida ijodkorlik, o‘z-o‘zini ifoda etish va kontseptual tushunishni rivojlantirishning asosiy elementi bo‘lib xizmat qiladi. Bu o'quvchilarga turli badiiy g'oyalar va tushunchalar bilan yanada chuqurroq shug'ullanish imkonini beruvchi muayyan mavzular yoki mavzular atrofida san'at asarlarini yaratish jarayonini nazarda tutadi. Tasviriy san’at darslarida tematik kompozitsiya faqat chizmachilik yoki rasm chizishdan iborat emas; u vizual hikoya qilishni rivojlantirish, shaxsiy va madaniy hikoyalarni o'rganish, his-tuyg'ular va g'oyalarni vizual vositalar orqali etkazish qobiliyatini o'z ichiga oladi.

MAQSAD: tasviriy san’atdagi mavzuli kompozitsiyalar o‘quvchilardan badiiy asarga muayyan mavzu yoki mavzuni hisobga olgan holda yondashishni talab qiladi, bu ularga o‘z muhiti, madaniyati va shaxsiy kechinmalarining turli tomonlarini o‘rganish imkonini beradi. Tuzilgan badiiy faoliyatning bu turi o‘quvchilarning tanlangan mavzu doirasida vizual elementlarni izchil va mazmunli tashkil etish qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi.

Umumiy o'rta ta'lim sharoitida tematik kompozitsiya bir qancha tarbiyaviy maqsadlarga xizmat qiladi. Bu nozik vosita mahoratini, vizual savodxonlikni va muammolarni hal qilish qobiliyatlarini rivojlantirishni kuchaytiradi, shuningdek, tasavvur va shaxsiy ifodani rivojlantiradi. Bundan tashqari, mavzuli san'at topshiriqlari fanlararo ta'lim bilan uyg'unlashtirilishi, tarix, adabiyot yoki fan kabi fanlardan mavzularni talabalarning badiiy loyihalari bilan bog'lab, o'quv jarayonini yanada yaxlit va boyitish imkonini beradi.

MATERIALLAR VA METODLAR: tasviriy san’at darslari o‘qituvchilari zimmasiga mavzuli kompozitsiyani yaratish jarayonida o‘quvchilarga rahbarlik qilish vazifasi yuklatilgan. Bu ularga tematik ko'rsatmalarga rioya qilgan holda g'oyalarni miya hujumi, kompozitsiyani rejalashtirish, tegishli materiallarni tanlash va san'at asarlarini bajarishga o'rgatishni o'z ichiga oladi. O'qituvchilar tomonidan taqdim etilgan ko'rsatmalar talabalarga mavhum g'oyalarni vizual tarzda ifodalash va muvozanat, kontrast, uyg'unlik va diqqatni jalb qilish kabi kompozitsion usullarni qanday qo'llashni tushunishga yordam berishda muhim ahamiyatga ega.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

MUHOKAMA VA NATIJALAR: bunday yondashuv nafaqat talabalarni san'atning chuqur ma'nolarini tushunishga undaydi, balki ularni san'atdan shaxsiy va madaniy kontekstlarda qanday kuchli aloqa shakli sifatida foydalanish mumkinligini yaxshiroq tushunish bilan jihozlaydi.

XULOSA: Xulosa qilib aytganda, umumta'lim maktablaridagi tasviriy san'at darslarida tematik kompozitsiya bilan ishlash san'at bilan yanada chuqurroq shug'ullanishga yordam beradi, o'quvchilarda texnik mahoratdan tashqarida bo'ladigan ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi, badiiy amaliyotni kengroq hayotiy mavzular va akademik mavzular bilan bog'lash orqali ularning ta'lim tajribasini boyitadi.

Kalit so'zlar: kompozitsiya, san'at, maktab, vizualizatsiya, grafik savodxonlik, texnik chizmachilik ta'limi, muhandislik grafikasida pedagogik yondashuvlar, kompyuter yordamida dizayn (CAD), vizual aloqa qobiliyatlari.

Iqtibos uchun: Mamatqulov SH.N. Umumiy o'rta ta'lim maktablarining tasviriy san'at darslarida mavzuli kompozitsiyada ishlash // Inter education & global study. 2024. №9. B.276–284.

РАБОТА НАД ТЕМАТИЧЕСКОЙ КОМПОЗИЦИЕЙ НА УРОКАХ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА В ОБЩЕЙ СРЕДНЕЙ ШКОЛЕ

© Ш.Н. Маматкулов[1]✉
[1]Термезский государственный университет, Термез, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в изобразительном искусстве тематическая композиция служит ключевым элементом развития творческих способностей, самовыражения и понятийного понимания учащихся общеобразовательных средних школ. Это относится к процессу создания произведений искусства на определенные темы или темы, которые позволяют учащимся более глубоко погрузиться в различные художественные идеи и концепции. Тематическая композиция на уроках изобразительного искусства – это не только рисунок или живопись; оно включает в себя развитие визуального повествования, изучение личных и культурных историй, а также способность передавать чувства и идеи визуальными средствами.

ЦЕЛЬ: тематические композиции в изобразительном искусстве требуют от учащихся подхода к произведению искусства с учетом определенного предмета или темы, что позволяет им исследовать различные аспекты окружающей среды, культуры и личного опыта. Этот вид структурированной художественной деятельности способствует развитию у учащихся способности связно и осмысленно организовывать изобразительные элементы в рамках выбранной темы. В общем среднем образовании тематическая композиция служит нескольким образовательным целям. Он способствует развитию мелкой моторики, визуальной грамотности и навыков решения проблем, а также развивает воображение и самовыражение. Кроме того, тематические художественные задания можно

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

сочетать с междисциплинарным обучением, соединяя темы из таких предметов, как история, литература или естествознание, с художественными проектами учащихся, делая процесс обучения более целостным и обогащающим.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: учителю изобразительного искусства поручено руководить учащимися в процессе создания тематической композиции. Это включает в себя обучение их тому, как проводить мозговой штурм идей, планировать композицию, выбирать подходящие материалы и создавать произведения искусства, следуя тематическим рекомендациям. Инструкции, предоставляемые учителями, важны для того, чтобы помочь учащимся понять, как визуально выражать абстрактные идеи и как использовать композиционные методы, такие как баланс, контраст, гармония и фокус.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: этот подход не только побуждает студентов понять более глубокие значения искусства, но также дает им лучшее понимание того, как искусство можно использовать в качестве мощной формы общения в личном и культурном контекстах.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: работа с тематической композицией на уроках изобразительного искусства в средних школах помогает более глубоко заниматься искусством, помогает учащимся развивать навыки, выходящие за рамки технических навыков, расширяет художественную практику, связывая их с темами реальной жизни и академические предметы.

Ключевые слова: композиция, искусство, школа, визуализация, графическая грамотность, образование в области технического рисования, педагогические подходы в инженерной графике, системы автоматизированного проектирования (САПР), навыки визуальной коммуникации.

Для цитирования: Маматкулов Ш.Н. Работа над тематической композицией на уроках изобразительного искусства в общей средней школе // Inter education & global study. 2024. №9. С. 276–284.

WORKING ON THEMATIC COMPOSITION IN FINE ARTS LESSONS OF GENERAL SECONDARY SCHOOLS

© Shuhrat N. Mamatkulov[1]✉
[1]Termiz State University, Termiz, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: in visual arts education, thematic composition serves as a key element in the development of creativity, self-expression and conceptual understanding in students of general secondary schools. It refers to the process of creating works of art around specific themes or topics that allow students to engage more deeply with different artistic ideas and concepts. The thematic composition in fine arts classes is not only drawing or painting; it includes the development of visual storytelling, the study of

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

personal and cultural stories, and the ability to convey feelings and ideas through visual means.

AIM: thematic compositions in the visual arts require students to approach a work of art with a particular subject or theme in mind, allowing them to explore different aspects of their environment, culture, and personal experiences. This type of structured artistic activity helps to develop students' ability to coherently and meaningfully organize visual elements within the chosen topic. In general secondary education, thematic composition serves several educational purposes. It enhances the development of fine motor skills, visual literacy and problem-solving skills, as well as develops imagination and personal expression. In addition, thematic art assignments can be combined with interdisciplinary education, connecting topics from subjects such as history, literature, or science with students' art projects, making the learning process more holistic and enriching.

MATERIALS AND METHODS: fine art teachers are tasked with guiding students in the process of creating a thematic composition. This includes teaching them how to brainstorm ideas, plan a composition, select appropriate materials, and execute artwork while following thematic guidelines. Instruction provided by teachers is important in helping students understand how to visually express abstract ideas and how to use compositional techniques such as balance, contrast, harmony, and focus.

DISCUSSION AND RESULTS: This approach not only encourages students to understand the deeper meanings of art, but also equips them with a better understanding of how art can be used as a powerful form of communication in personal and cultural contexts.

CONCLUSION: in conclusion, working with thematic composition in visual arts classes in secondary schools helps to engage more deeply with art, helps students develop skills that go beyond technical skills, broadens artistic practice. enriches their learning experience by connecting them to real life topics and academic subjects.

Keywords: composition, art, school, visualization, graphic literacy, technical drawing education, pedagogical approaches in engineering graphics, computer-aided design (CAD), visual communication skills.

For citation: Shuhrat N. Mamatkulov (2024) Working on thematic composition in fine arts lessons of general secondary schools // Inter education & global study, (9), pp. 276–284. (In Uzbek).

Mavzuli kompozitsiya tasviriy san’at ta’limida, ayniqsa, umumiy o‘rta ta’lim maktabida hal qiluvchi o‘rin tutadi, u o‘quvchilarda ijodkorlik, tanqidiy fikrlash va tasviriy muloqot ko‘nikmalarini tarbiyalashning muhim usuli bo‘lib xizmat qiladi. Tematik kompozitsiyaga e'tibor qaratish orqali o'quvchilar murakkab g'oyalar bilan shug'ullanishga, his-tuyg'ularni ifodalashga va tasviriy vositalar orqali hikoyalarni etkazishga da'vat etiladi, bu ularning texnik qobiliyatlarini va kontseptual tushunchalarini oshiradi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Tasviriy san’atdagi mavzuli kompozitsiyalar o‘quvchilardan badiiy asarga muayyan mavzu yoki mavzuni hisobga olgan holda yondashishni talab qiladi, bu ularga o‘z muhiti, madaniyati va shaxsiy kechinmalarining turli tomonlarini o‘rganish imkonini beradi. Tuzilgan badiiy faoliyatning bu turi o‘quvchilarning tanlangan mavzu doirasida vizual elementlarni izchil va mazmunli tashkil etish qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi.

Umumiy o'rta ta'lim sharoitida tematik kompozitsiya bir qancha tarbiyaviy maqsadlarga xizmat qiladi. Bu nozik vosita mahoratini, vizual savodxonlikni va muammolarni hal qilish qobiliyatlarini rivojlantirishni kuchaytiradi, shuningdek, tasavvur va shaxsiy ifodani rivojlantiradi. Bundan tashqari, mavzuli san'at topshiriqlari fanlararo ta'lim bilan uyg'unlashtirilishi, tarix, adabiyot yoki fan kabi fanlardan mavzularni talabalarning badiiy loyihalari bilan bog'lab, o'quv jarayonini yanada yaxlit va boyitish imkonini beradi. Tasviriy san’at darslari o‘qituvchilari zimmasiga mavzuli kompozitsiyani yaratish jarayonida o‘quvchilarga rahbarlik qilish vazifasi yuklatilgan. Bu ularga tematik ko'rsatmalarga rioya qilgan holda g'oyalarni miya hujumi, kompozitsiyani rejalashtirish, tegishli materiallarni tanlash va san'at asarlarini bajarishga o'rgatishni o'z ichiga oladi. O'qituvchilar tomonidan taqdim etilgan ko'rsatmalar talabalarga mavhum g'oyalarni vizual tarzda ifodalash va muvozanat, kontrast, uyg'unlik va diqqatni jalb qilish kabi kompozitsion usullarni qanday qo'llashni tushunishga yordam berishda muhim ahamiyatga ega.

Bunday yondashuv nafaqat talabalarni san'atning chuqur ma'nolarini tushunishga undaydi, balki ularni san'atdan shaxsiy va madaniy kontekstlarda qanday kuchli aloqa shakli sifatida foydalanish mumkinligini yaxshiroq tushunish bilan jihozlaydi.

Xulosa qilib aytganda, umumta’lim maktablaridagi tasviriy san’at darslarida tematik kompozitsiya bilan ishlash san’at bilan yanada chuqurroq shug‘ullanishga yordam beradi, o‘quvchilarda texnik mahoratdan tashqarida bo‘ladigan ko‘nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi, badiiy amaliyotni kengroq hayotiy mavzular va akademik mavzular bilan bog‘lash orqali ularning ta’lim tajribasini boyitadi.

Tematik kompozitsiya ko'pincha hissiy yoki madaniy ahamiyatga ega bo'lgan mavzular bilan ishlashni o'z ichiga oladi. Bu talabalarga o'z his-tuyg'ularini, tajribalarini va qadriyatlarini ijodiy va konstruktiv tarzda o'rganish imkonini beradi. San'at o'quvchilarning turli nuqtai nazarlar va ijtimoiy muammolarni aks ettirish orqali his-tuyg'ularini qayta ishlashga va empatiyani shakllantirishga yordam beradigan o'zini namoyon qilish vositasiga aylanadi. Tematik kompozitsiya fanlararo ta'lim uchun imkoniyatlar ochadi. Mavzular tarix, adabiyot, fan yoki ijtimoiy tadqiqotlar kabi mavzular bilan bog'lanish uchun tanlanishi mumkin. Masalan, talabalardan ma'lum bir tarixiy davr yoki adabiy mavzuni aks ettiruvchi badiiy asar yaratish so'ralishi mumkin. Bu nafaqat ularning ushbu fanlarni tushunishini chuqurlashtiradi, balki bilimning turli sohalari o'rtasidagi bog'liqlikni ko'rish qobiliyatini oshiradi, yaxlit ta'limga yordam beradi. Tematik kompozitsiyalar yaratish, shuningdek, o'quvchilarning turli badiiy vositalarda texnik ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Bo'yoq, qalam, loy yoki raqamli asboblar bilan ishlashdan qat'i nazar, talabalar tanlangan mavzuni ifodalash uchun ushbu materiallardan samarali

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

foydalanishni o'rganadilar. O'qituvchilar o'quvchilarni turli xil texnikalar bo'yicha yo'naltirishda asosiy rol o'ynaydi, mavzu ko'rsatmalariga rioya qilgan holda ularning badiiy qobiliyatlarini yaxshilashga yordam beradi.

Tematik kompozitsiya loyihalarini muvaffaqiyatli amalga oshirishda o'qituvchilar muhim rol o'ynaydi. Ularning roli shunchaki mavzuni tanishtirishdan tashqarida; ular ijodiy jarayonga qanday yondashish bo'yicha ko'rsatmalar beradi, g'oyalarni aqliy hujumdan tortib yakuniy qismni bajarishgacha. O'qituvchilar talabalarga tematik kompozitsiya ishlarida qanday qilib samarali yordam berishlari mumkin: O'qituvchilar mavzuni chuqur o'rganish orqali talabalarga g'oyalar yaratishga yordam berishlari mumkin. Ular ilhom uyg'otish uchun vizual havolalar, muhokamalar yoki ijodiy mashqlardan foydalanishlari mumkin. Mavzu uchun kontekstni taqdim etish orqali o'qituvchilar o'quvchilarga o'z ishlariga aniqroq qarash va o'ylangan yondashuv bilan yondashish imkonini beradi. Talabalar yaratishni boshlashdan oldin ular uchun kompozitsiyani rejalashtirish muhimdir. O'qituvchilar o'quvchilarga dizaynning muvozanat, kontrast, uyg'unlik va urg'u kabi elementlarini ko'rib chiqishda yo'l-yo'riq berishlari mumkin, bu ularning san'at asarlarini vizual jihatdan samarali qiladi. Ushbu bosqich talabalarga o'z g'oyalari va materiallarini muvaffaqiyatli yakuniy qism uchun tartibga solishga yordam berishda juda muhimdir.

Talabalar o'zlarining tematik kompozitsiyalari ustida ishlashni boshlaganlarida, o'qituvchilar ularga turli xil badiiy vositalar va vositalardan samarali foydalanishni o'rgatib, texnik ko'rsatmalar beradi. Ular texnika bo'yicha fikr-mulohazalarini taklif qiladilar, talabalarga o'z mahoratlarini oshirishga va ishlarining umumiy sifatini yaxshilashga yordam berishadi. Butun jarayon davomida o'qituvchilar o'quvchilarni o'z ishlari haqida fikr yuritishga undaydilar. Bu o'z-o'zini baholash yoki guruh tanqidini o'z ichiga olishi mumkin, bunda talabalar mavzu bo'yicha o'z kompozitsiyalarini muhokama qilishadi. Bu aks ettiruvchi amaliyotlar o‘quvchilarda o‘z badiiy tanlovlariga ishonchni mustahkamlashga va o‘z ijodiy jarayonlarini ifodalash qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi.

Mavzuga qarab, o'qituvchilar talabalarni tegishli madaniy yoki tarixiy kontekstlar bilan tanishtirishlari mumkin, bu esa mavzu bo'yicha tushunchalarini kengaytiradi. Bu talabalarga ko'proq ma'lumotli va o'ylangan asarlar yaratishga yordam beradi, ularning badiiy tajribasini boyitadi va mavzuni chuqurlashtirishga yordam beradi.

Tasviriy san'at ta'limi umumiy o'rta ta'lim maktablarida o'quvchilarning har tomonlama rivojlanishida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Bu nafaqat ijodkorlik va badiiy ifodani rivojlantiradi, balki kognitiv qobiliyatlarni, hissiy intellektni va madaniy ongni oshiradi. Badiiy ta'limning ushbu keng doirasi ichida mavzuli kompozitsiya markaziy o'rinni egallaydi va o'quvchilarga g'oyalarni vizual tarzda kashf qilish, sharhlash va etkazishni o'rgatish uchun kuchli vosita bo'lib xizmat qiladi. Tematik kompozitsiya muayyan mavzu yoki kontseptsiya asosida badiiy asar yaratishni anglatadi. Talabalar diqqat markazida bo'lmagan holda turli mavzularni o'rganishi mumkin bo'lgan bepul kompozitsiyadan farqli o'laroq, tematik kompozitsiya markaziy g'oyaga rioya qilishni talab qiladi. Ushbu yondashuv talabalarga o'zlarining ijodiy qarorlarini mavzu, uslub va ramziylik nuqtai nazaridan boshqarib, o'z

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

ijodlarini bir doirada yo'naltirishga imkon beradi. Tasviriy san'at sinfida tematik kompozitsiya tabiat, o'ziga xoslik, madaniyat, his-tuyg'ular yoki tarixiy voqealar kabi mavzularni o'rganishni o'z ichiga olishi mumkin. Maqsad talabalarni ushbu mavzularni chuqurroq o'rganishga va o'z tushunchalarini yoki istiqbollarini badiiy vositalar orqali ifoda etishga undashdir. Bunday tuzilgan ijodkorlik o‘quvchilarda muammo echish ko‘nikmalarini, tasavvurlarini va tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda juda foydali.

Tematik kompozitsiya o'quvchilarga yo'nalish tuyg'usini saqlab, o'z ijodini kashf qilish imkonini beradi. Muayyan mavzu doirasida ishlash talabalarni o'zlarining badiiy asarlari orqali murakkab g'oyalarni qanday ifodalash haqida tanqidiy fikrlashga undaydi, bu esa kuchaytirish jarayoni bo'lishi mumkin. Ular o'zlarining maqsadli xabarlarini etkazish uchun ranglar, shakllar, teksturalar va kompozitsiyalardan foydalanishni o'rganadilar, shaxsiy yoki jamoaviy tajribalarni aks ettiruvchi mazmunli qismlarni yaratadilar.

Tasviriy san’at darslarida mavzuli kompozitsiya ishlari umumiy o‘rta ta’lim maktablarida kuchli tarbiya vositasi hisoblanadi. Bu o‘quvchilarni tasviriy san’at orqali murakkab g‘oyalarni kashf etish va ifodalashga undaydi, ijodkorlikni, tanqidiy fikrlashni va hissiy aqlni rivojlantiradi. Malakali o‘qituvchilar rahbarligida talabalar o‘z fikrlarini tartibga solish, badiiy uslublarini takomillashtirish, shaxsiy va jamiyat mavzularini aks ettiruvchi mazmunli badiiy asarlar yaratishni o‘rganadilar. Oxir oqibat, mavzuli kompozitsiya nafaqat o'quvchilarning badiiy qobiliyatini oshiradi, balki ularning umumiy kognitiv va hissiy rivojlanishiga hissa qo'shadi, bu uni har tomonlama ta'limning ajralmas qismiga aylantiradi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Sattarov S.Y., Xaitov Z.A., Yusubova M.A. GRAPHIC RECOMMENDATIONS FOR THE ANALYSIS OF SIMPLE AND COMPLEX GIRIX PATTERN COMPOSITIONS IN THE ART OF EMBROIDERY BY GEOMETRIC PATTERNS // Universum: технические науки: электрон. научн. журн. 2021. 11(92). URL: https://7universum.com/ru/tech/archive/item/12606
2. Sattarov Shavkat Yuldashevich. (2024). THE IMPORTANCE OF COMPLETING TASKS USING AUTOCAD GRAPHICS PROGRAM IN DEVELOPING STUDENTS' CREATIVITY. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, *5*(2), 306–313. Retrieved from https://wos.academiascience.org/index.php/wos/article/view/4718
3. Raxmonqulov X. B., Botirov M. A., Xurramova N. Y. The Role And The Practical Importance Of Composution During Colour Description Studies (As An Example Of Descrining Human Feature) //Экономика и социум. – 2021. – №. 1-1 (80). – С. 241-244.
4. Jumanazarovich, M. I. "THE ROLE OF FINE ART IN THE DEVELOPMENT OF AESTHETIC EDUCATION IN STUDENTS." *Emergent: Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning (EJEDL)* 3.09 (2022): 28-30.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

5. Jumanazarovich M. I. Rangtasvir Mashg'ulotlarida Qalamtasvirning Ahamiyati //Gospodarka i Innowacje. – 2022. – Т. 20. – С. 58-61.
6. Tursunbayevich E. A. The Role And Interdisciplinary Relationship Of Fine Arts In Student Education //European Journal Of Research Development And Sustainability. – 2022. – Т. 3. – №. 3. – С. 95-97.
7. Khasanovich K. K. Drawing A Human Skull In A Pen Drawing (Nose, Ears, Eyes, Lips) //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2021. – Т. 9. – №. 11. – С. 121-125.
8. Xolboy X. Stages Of The Emergence And Development Of The Type Of "Painting" Of Fine Art //Universum: технические науки. – 2021. – №. 11-5 (92). – С. 102-104.
9. Расулова А. К., Хасанов Х. Х. КАРАНДАШ, ЕГО НАЗНАЧЕНИЕ, РОЛЬ И ПРАКТИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ В ПРЕПОДАВАНИИ НАУКИ ЧЕРТЕЖА //Экономика и социум. – 2021. – №. 2-2 (81). – С. 160-166.
10. Kholbozorovich K. J., Suvonovich T. O. STUDYING THE IMPORTANCE OF DRAWING AS A PRIMARY TOOL //Journal Of Integrated Education And Research. – 2023. – Т. 2. – №. 4. – С. 14-17.
11. Shodizoda M. A. et al. Interpretation Of Works By Uzbek Artists In Landscape Genres //Think India Journal. – 2019. – Т. 22. – №. 14. – С. 10799-10803.
12. XASANOV X. STAGES OF THE EMERGENCE AND DEVELOPMENT OF THE TYPE OF "PAINTING" OF FINE ART //UNIVERSUM. – С. 102-104.
13. Bobokulovich R. K. Using Waterplace to Work in Color Images Properties Of Colors //Eurasian Journal of Learning and Academic Teaching. – 2022. – Т. 6. – С. 58-62.
14. Bobokulovich R. K. Fine Art And Its Place In Human Society //Academia Repository. – 2024. – Т. 5. – №. 2. – С. 288-293.
15. Raxmonqulov X. B., Bekkeldiyeva M. F. Q. Tasviriy San'At Va Uning Mohiyati, Tur Va Janrlari //Oriental Art And Culture. – 2022. – Т. 3. – №. 2. – С. 540-546.
16. Boboqulovich R. K. AN UNCOMPLICATED STILL LIFE MADE UP OF HOUSEHOLD ITEMS OF VARIOUS SHAPES AND TEXTURES //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2021. – Т. 9. – №. 11. – С. 99-102.
17. Tursunbaevna S. S. Methodology Of Working Gypsum Cutting Head Sample //International Multidisciplinary Journal For Research & Development. – 2024. – Т. 11. – №. 01.
18. Tursunbaevna S. S. Methodology Of Working Gypsum Cutting Head Sample //International Multidisciplinary Journal For Research & Development. – 2024. – Т. 11. – №. 01.
19. Bobokulovich R. K. PRACTICAL IMPORTANCE OF LANDSCAPE PERFORMANCE IN FINE ARTS CLASSES //International journal of scientific researchers (IJSR) INDEXING. – 2024. – Т. 5. – №. 2. – С. 1460-1463.
20. Abdikodirovich B. M. METHODOLOGY OF GETTING A HUMAN BODY IN SCULPTURE //Ethiopian International Journal of Multidisciplinary Research. – 2024. – Т. 11. – №. 01. – С. 88-93.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

21. Botirov M. A., Botirova M. M. K. Theoretical fundamentals of study pen and general principles of drawing //Science and Education. – 2021. – T. 2. – №. 5. – C. 567-574.
22. Qudratov J. B., Botirov M. A. HAYKALTOROSHLIK KOMPOZITSIYASIDA ASSIMMETRIYA //Scientific Impulse. – 2022. – T. 1. – №. 4. – C. 584-587.
23. Abduqodirovich B. M. et al. METHODOLOGY FOR ORGANIZING AND TEACHING POTTERY CIRCLES //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – T. 10. – №. 10. – C. 809-813.
24. Abdukodirovich B. M. THE FORMATION OF SCULPTURE OF UZBEKISTAN IN THE YEARS OF INDEPENDENCE //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2021. – T. 9. – №. 11. – C. 110-114.
25. I.J. Mengnorov TASVIRIY SAN'AT DARSLARINI TASHKIL ETISHDA, O'QUVCHILARNING KOGNITIV KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI // Inter education & global study. 2024. №4. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/tasviriy-san-at-darslarini-tashkil-etishda-o-quvchilarning-kognitiv-kompetensiyalarini-rivojlantirish-metodikasi (дата обращения: 28.10.2024).
26. Omonova R.R., Omonova D.O. RECOMMENDATIONS FOR THE FORMATION OF TARGETED ACTIONS OF STUDENTS IN RELATION TO SCIENCE THROUGH 3D MODELING // Universum: технические науки : электрон. научн. журн. 2021. 11(92). URL: https://7universum.com/ru/tech/archive/item/12501

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Mamatqulov Shuhrat Nazarovich**, katta o'qituvchi, [**Маматқулов Шуҳрат Назарович,** педагог], [**Shuhrat N. Mamatkulov**, teacher]; manzil: O'zbekiston, Surxondaryo viloyati, Termiz, ko'chasi Barkamol avlod, 43-uy [адрес: Узбекистан, Сурхандарьинская область, Термез, ул. Баркамол авлод, 43], [address: Uzbekistan, Surkhandarya region, Termiz, street Barkamol avlod, 43]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Original paper

OLIY TA`LIMDA MUHANDISLIK GRAFIKASI FANLARIDA TALABALARNING GRAFIK MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHNING METODIK TIZIMI

© Sh.Y. Sattarov[1]✉
[1]Termiz davlat universiteti, Termiz, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: talabalarda grafik madaniyatni shakllantirish muhandislik ta'limining muhim tarkibiy qismidir, ayniqsa muhandislik grafikasi kabi fanlarda. Grafik madaniyat muhandislik muammolarini hal qilish, murakkab tuzilmalarni vizualizatsiya qilish va texnik ma'lumotlarni uzatish uchun zarur bo'lgan grafik tasvirlarni samarali tushunish, sharhlash va yaratish qobiliyatini anglatadi. Oliy ta’limda talabalar o‘rtasida mustahkam grafik madaniyatni shakllantirish nazariy bilimlarni amaliy ko‘nikmalar bilan uyg‘unlashtirgan tizimli, uslubiy yondashuvni talab qiladi.

MAQSAD: muhandislik grafikasi fanidan talabalarning grafik madaniyatini shakllantirish uslubiy tizimning asosiy maqsadi talabalarda murakkab muhandislik muammolarini hal qilish uchun zarur bo'lgan texnik va grafik ma'lumotlarni to'g'ri talqin qilish, yaratish va etkazish qobiliyatini rivojlantirishdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: muhandislik grafikasi talabalarida grafik madaniyatni muvaffaqiyatli shakllantirish material va usullarni birlashtirgan yaxshi tuzilgan yondashuvni talab qiladi. Ushbu komponentlar o'quvchilarning vizual savodxonlik, texnik rasm chizish, fazoviy fikrlash va zamonaviy dizayn vositalaridan foydalanish bo'yicha malakalarini rivojlantirishga yordam berish uchun ehtiyotkorlik bilan tanlangan.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: muhandislik grafikasi bo'yicha talabalarning grafik madaniyatini shakllantirishning tizimli uslubiy tizimini amalga oshirish bir nechta muhim natijalarni beradi. Ushbu natijalar ilgari tasvirlangan materiallar va usullarni qo'llashga asoslanadi, shu jumladan an'anaviy qo'lda loyihalash texnikasi va zamonaviy raqamli vositalar, masalan, kompyuter yordamida dizayn dasturlari.

XULOSA: muhandislik grafikasi fanidan talabalarning grafik madaniyatini shakllantirish uslubiy tizim natijalari yuqori darajada ijobiydir. Talabalar texnik chizmachilik qobiliyatlari, dizayn malakasi, fazoviy fikrlash va grafik aloqa ko'nikmalarida sezilarli yaxshilanishlarni ko'rsatadilar. Loyihaga asoslangan ta'lim, tengdoshlar bilan hamkorlik va zamonaviy texnologik vositalarning integratsiyasi talabalarning professional muhandislik martabalariga yaxshi tayyorgarlik ko'rishlarini ta'minlaydi, bu erda grafik madaniyat muvaffaqiyatning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Uzluksiz baholash va

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

haqiqiy muhandislik muammolarini qo'llash orqali tizim nafaqat texnik tajribani rivojlantiradi, balki ijodkorlik, tanqidiy fikrlash va hamkorlikni rag'batlantiradi.

Kalit so'zlar: ta'limda grafik madaniyat, muhandislik grafikasi, grafik kompetentsiya, muhandislik ta'limida metodik tizim, oliy ta'limda vizualizatsiya, grafik savodxonlik, texnik chizmachilik ta'limi, muhandislik grafikasida pedagogik yondashuvlar, kompyuter yordamida dizayn (CAD), vizual aloqa qobiliyatlari.

Iqtibos uchun: Sattorov Y.Sh. Oliy ta`limda muhandislik grafikasi fanlarida talabalarning grafik madaniyatini shakllantirishning metodik tizimi // Inter education & global study. 2024. №9. B.285–294.

МЕТОДИЧЕСКАЯ СИСТЕМА ФОРМИРОВАНИЯ ГРАФИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ СТУДЕНТОВ ПО ПРЕДМЕТАМ ИНЖЕНЕРНОЙ ГРАФИКИ В ВЫСШЕМ ОБРАЗОВАНИИ

© Ш.Ю. Саттаров[1]✉
[1]Термезский государственный университет, Термез, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: формирование графической культуры у студентов является важной составляющей инженерного образования, особенно по такому предмету, как инженерная графика. Графическая культура означает способность эффективно понимать, интерпретировать и создавать графические изображения, необходимые для решения инженерных задач, визуализации сложных структур и передачи технической информации. Формирование сильной графической культуры у студентов высшей школы требует системного, методического подхода, сочетающего теоретические знания с практическими навыками.

ЦЕЛЬ: Формирование графической культуры студентов, занимающихся инженерной графикой. Основная цель методической системы – развитие у студентов умения правильно интерпретировать, создавать и передавать техническую и графическую информацию, необходимую для решения сложных инженерных задач.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ. для успешного формирования графической культуры у студентов-инженеров-графиков необходим четко структурированный подход, сочетающий материалы и методы. Эти компоненты были тщательно отобраны, чтобы помочь учащимся развить свои навыки визуальной грамотности, технического рисования, пространственного мышления и использования современных инструментов дизайна.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: реализация системной методической системы формирования графической культуры студентов-инженеров-графиков дает ряд важных результатов. Эти результаты основаны на использовании материалов и методов, описанных ранее, включая традиционные методы ручного

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

проектирования и современные цифровые инструменты, такие как программное обеспечение для автоматизированного проектирования.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: результаты применения методической системы формирования изобразительной культуры студентов факультета инженерной графики являются весьма положительными. Учащиеся демонстрируют значительные улучшения в навыках технического рисования, дизайнерских навыках, пространственном мышлении и навыках графической коммуникации. Интеграция проектного обучения, сотрудничества между коллегами и современных технологических инструментов гарантирует, что студенты хорошо подготовлены к профессиональной инженерной карьере, где графическая грамотность является важным компонентом успеха. Благодаря непрерывной оценке и применению реальных инженерных задач система не только развивает технические знания, но и поощряет творчество, критическое мышление и сотрудничество.

Ключевые слова: Графическая культура в образовании, инженерная графика, графическая компетентность, методическая система в инженерном образовании, визуализация в высшем образовании, графическая грамотность, образование технического черчения, педагогические подходы в инженерной графике, системы автоматизированного проектирования, навыки визуальной коммуникации.

Для цитирования: Саттаров Ш.Ю. Методическая система формирования графической культуры студентов по предметам инженерной графики в высшем образовании // Inter education & global study. 2024. №9. С. 285–294.

METHODOLOGICAL SYSTEM OF FORMING STUDENTS' GRAPHIC CULTURE IN THE SUBJECTS OF ENGINEERING GRAPHICS IN HIGHER EDUCATION

© Shavkat Y. Sattarov[1]✉
[1]Termiz State University, Termiz, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the formation of graphic culture in students is a critical component of engineering education, particularly in subjects like engineering graphics. Graphic culture refers to the ability to effectively understand, interpret, and create graphical representations, which are essential for solving engineering problems, visualizing complex structures, and communicating technical information. In higher education, developing a robust graphic culture among students requires a systematic, methodological approach that integrates theoretical knowledge with practical skills.

AIM: formation of graphic culture of engineering graphics students. The main goal of the methodological system is to develop students' ability to correctly interpret, create and communicate technical and graphic information necessary for solving complex engineering problems.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

MATERIALS AND METHODS: successful formation of graphic culture in engineering graphics students requires a well-structured approach combining materials and methods. These components have been carefully selected to help students develop their skills in visual literacy, technical drawing, spatial reasoning, and the use of modern design tools.

DISCUSSION AND RESULTS: the implementation of a systematic methodological system for the formation of graphic culture of engineering graphics students gives several important results. These results are based on the use of materials and methods described previously, including traditional hand-design techniques and modern digital tools such as computer-aided design software.

CONCLUSION: the results of the methodical system of forming the graphic culture of students in engineering graphics are highly positive. Students show significant improvements in technical drawing skills, design skills, spatial thinking and graphic communication skills. The integration of project-based learning, peer collaboration, and modern technological tools ensures that students are well prepared for professional engineering careers, where graphic literacy is an essential ingredient for success. Through continuous assessment and application of real engineering problems, the system not only develops technical expertise, but also encourages creativity, critical thinking, and collaboration.

Key words: graphic culture in education, engineering graphics, graphic competence, methodological system in engineering education, visualization in higher education, graphic literacy, technical drawing education, pedagogical approaches in engineering graphics, computer-aided design (cad), visual communication skills.

For citation: Shavkat Yu. Sattarov. (2024) Methodological system of forming students' graphic culture in the subjects of engineering graphics in higher education, Inter education & global study, (9), pp. 285–294. (In Uzbek).

Muhandislik grafikasi fanlari talabalarning texnik bilimlarini kuzatishda asosiy o'rin tutadi. Grafik ya'ni chizmalarni ishlab chiqarish, texnik va texnik ma'lumotlarni to'g'ri etkazib berish ishlab chiqarish muhandislik sohalarida hal menejerlarni ega. Grafikni talabalarning kasbiy kompetensiyasini yozib, ularni muhim madaniyati mehnatga tayyorlashning qismidir. Bu jarayonni samarali tashkil etish uchun yuqori ta'lim tizimida maxsus metodik tizimni ishlab chiqarish chiqish va amaliyotga tadbiq etish zarurdir.

Muhandislik grafikasi kurslarida talabalarning grafik madaniyatini rivojlantirish texnik aloqa va fazoviy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish uchun muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqolada oliy o'quv yurtlari talabalarida grafik madaniyatni shakllantirishga qaratilgan uslubiy tizim ko'rsatilgan. Tadqiqot qo'lda va kompyuter yordamida chizish texnikasining integratsiyasi, fazoviy vizualizatsiyani yaxshilash va muhandislik standartlariga rioya qilish muhimligini ta'kidlaydi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, nazariy

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

o'rganish, amaliy amaliyot va baholashni o'z ichiga olgan tizimli pedagogik yondashuv o'quvchilarning grafik kompetentsiyalarini samarali rivojlantirishi mumkin.

Muhandislik ta'limida grafik madaniyat texnik chizmalar va tasvirlarni samarali tushunish, yaratish va muloqot qilish qobiliyatini anglatadi. Muhandislik grafikasi ko'pgina texnik dasturlarda asosiy kurs bo'lganligi sababli, u talabalarning murakkab muhandislik muammolarini vizualizatsiya qilish va hal qilish qobiliyatini rivojlantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi talabalarning grafik madaniyatini rivojlantirishga yordam beradigan, ularning muhandislik sohasidagi kasbiy qiyinchiliklarga yaxshi tayyorlanishini ta'minlaydigan metodik tizimni ishlab chiqish va amalga oshirishdir.

Ushbu tadqiqot an'anaviy qo'lda loyihalash usullari va zamonaviy kompyuter yordamida loyihalash (SAPR) vositalarini integratsiya qilish orqali oliy ta'limda grafik madaniyatni shakllantirishni o'rganadi. U muhandislik kompetensiyasining zaruriy tarkibiy qismi bo'lgan grafik madaniyatni qanday qilib eng yaxshi tarzda o'rgatish va baholash masalasini hal qiladi. Maqsad o‘quvchilarning vizual savodxonligini, fazoviy fikrlash va grafik muloqot ko‘nikmalarini rivojlantiruvchi kompleks yondashuvni yaratishdir.

Tadqiqotda sifat va miqdoriy ma'lumotlarni yig'ish usullarini birlashtirgan aralash usullardan foydalanildi. Tadqiqot ikki bosqichda olib borildi: (1) grafik madaniyatni shakllantirishning uslubiy bazasini ishlab chiqish va (2) muhandislik grafikasi kurslarida bazani amalga oshirish va baholash.

Tadqiqot oliy ta’lim muassasasida “Muhandislik grafikasi” kursida tahsil olayotgan 150 nafar muhandislik talabalari namunasi bilan o‘tkazildi. Talabalar turli fanlar, jumladan, mexanika, fuqarolik va elektrotexnika fanlarini namoyish etdilar. Ularning texnik chizmalar va dizayn dasturlari bilan oldingi tajribasi har xil bo'lib, ularni taklif qilingan tizim samaradorligini baholash uchun ideal guruhga aylantirdi. Talabalar texnik chizmachilikning asosiy tamoyillari, jumladan orfografik proyeksiyalar, kesma ko'rinishlar va o'lchovlar bo'yicha ko'rsatmalar oldilar. Talabalarning kasbiy konventsiyalarga rioya qilishlarini ta'minlash uchun ISO va ANSI kabi standartlar joriy etildi. O‘quvchilarning geometrik konstruksiyalar haqidagi tushunchalarini oshirish va erkin qo‘lda chizmachilik ko‘nikmalarini oshirish maqsadida qo‘lda chizmachilik mashqlari o‘tkazildi. Dizayn bo'yicha o'quv mashg'ulotlari AutoCAD va SolidWorks kabi dasturlar yordamida o'tkazildi. Ushbu mashg'ulotlar talabalarga nazariya va raqamli amaliyot o'rtasidagi tafovutni bartaraf etishga imkon beruvchi 2D va 3D modellarni yaratishga qaratilgan.

Kurs davomida talabalarning muvaffaqiyatini kuzatish uchun formativ baholash strategiyasi qo'llanildi. Muntazam viktorinalar, chizmachilik topshiriqlari va dizayn loyihalari ko'nikmalarni rivojlantirish ko'rsatkichlari sifatida ishlatilgan. Umumiy malakani baholash uchun talabalardan qo'lda va raqamli chizish usullarini birlashtirishni talab qiladigan yakuniy loyihani o'z ichiga olgan yig'indiviy baholashdan foydalanildi.

Ma'lumotlar talabalar so'rovlari, ish faoliyatini baholash va o'qituvchilarning fikr-mulohazalari orqali to'plangan. So‘rovlar o‘quvchilarning grafik ko‘nikmalarini o‘z-o‘zini baholashini o‘lchadi, ishlashni baholash esa ularning texnik aniqligi, ijodkorligi va standartlarga rioya qilishini baholadi. Sifatli ma'lumotlar tematik tahlil yordamida tahlil

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

qilindi, miqdoriy ma'lumotlar esa ko'nikmalarni egallash tendentsiyalarini aniqlash uchun tavsiflovchi statistika yordamida tahlil qilindi.

Natijalar talabalarning texnik chizmalarni tushunish va sharhlash qobiliyatining sezilarli darajada yaxshilanganligini ko'rsatdi. Kurs oldidan o‘tkazilgan so‘rovlar shuni ko‘rsatdiki, talabalarning 65 foizi orfografik proyeksiyalar va boshqa asosiy tushunchalar haqida zaif tushunchaga ega ekanliklarini, kursdan keyingi so‘rovlar shuni ko‘rsatdiki, talabalarning 85 foizi texnik chizmalarni o‘qish va yaratish qobiliyatiga ishonchi komil.

Qo'lda chizmachilik va dizayn dasturiy ta'minotining joriy etilishi talabalarning aniq texnik chizmalarni yaratish malakasini oshirdi. Baholash natijalari shuni ko'rsatdiki, qo'lda va raqamli mashqlar bilan shug'ullanadigan talabalar o'zlarining yakuniy loyihalarida faqat bitta usulga e'tibor qaratganlarga qaraganda o'rtacha 25% yuqori ball olishgan. Dizayn mashqlari, xususan, o'quvchilarga aniqroq va batafsil chizmalar yaratishga yordam berdi.

Grafik madaniyatning asosiy elementi bo'lgan ikki o'lchovli chizmalardan uch o'lchamli ob'ektlarni aqliy ravishda tasavvur qilish qobiliyati sezilarli yaxshilanishni ko'rsatdi. Dastlabki baholashlar shuni ko'rsatdiki, talabalarning atigi 40 foizi kesma ko'rinishlarni va izometrik proektsiyalarni to'g'ri talqin qila oladi. Kurs oxirida talabalarning 78% yakuniy loyihalarida kuchli fazoviy fikrlash qobiliyatlarini namoyish etdilar.

Kurs davomida talabalarning muhandislik chizmalari standartlariga rioya qilishlari sezilarli darajada yaxshilandi. Loyihaning yakuniy baholashlari shuni ko'rsatdiki, talabalarning 90% ISO va ANSI standartlariga muvofiq to'g'ri chiziq turlarini, o'lchov usullarini va tolerantliklarni doimiy ravishda qo'llagan.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, kompleks metodik tizim muhandislik grafikasi kurslarida talabalarning grafik madaniyatini samarali shakllantirishi mumkin. Ham qo'lda, ham raqamli chizish usullarini birlashtirgan holda, talabalar texnik aloqani yanada to'liqroq tushunishdi. SAPR vositalaridan foydalanish nafaqat aniqlikni oshirdi, balki talabalarning faolligini ham oshirdi, chunki ko'pchilik raqamli chizishni yanada intuitiv va samarali deb topdi. Fazoviy fikrlashning takomillashuvi o'quvchilarni murakkab tuzilmalarni uch o'lchovda tasavvur qilishga undaydigan mashqlarning muhimligini ta'kidlaydi. Ushbu ko'nikmalar kelajakdagi muhandislar uchun juda muhimdir, ular ko'pincha 2D va 3D shakllarda mavjud bo'lgan ob'ektlarni talqin qilishlari va loyihalashlari kerak. Bundan tashqari, sanoat standartlarini izchil qo'llash talabalarga professional muhandislik muhitida qo'llaniladigan konventsiyalarni o'rgatish zarurligini ta'kidlaydi. Biroq, tadqiqot qiyinchiliklarni ham aniqladi. Texnik rasm chizish bo'yicha tajribasi kam bo'lgan talabalar dastlab qo'lda chizish bilan kurashdilar, bu esa asosiy ko'nikmalarga ko'proq vaqt ajratish kerakligini taklif qildi. Bundan tashqari, dizayn dasturiy ta'minoti va apparat vositalariga kirish ba'zi talabalar, ayniqsa shaxsiy qurilmalari yo'q bo'lganlar uchun cheklovchi omil bo'ldi.

Muhandislik grafikasi bo‘yicha o‘quvchilarning grafik madaniyatini shakllantirish bo‘yicha uslubiy tizim o‘quvchilarning vizual savodxonligini, texnik chizmachilik ko‘nikmalarini, fazoviy fikrlashni muvaffaqiyatli oshirdi. Nazariyani amaliy qo'llash bilan

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

birlashtirib, qo'lda va raqamli vositalarni ta'kidlab, tizim grafik ta'limga yaxlit yondashuvni ta'minladi. Kelgusi tadqiqotlar ushbu tizimni boshqa fanlarga qanday moslashtirish mumkinligini o'rganishi va grafik ko'nikmalarni uzoq muddatli saqlashni o'rganishi kerak. Bundan tashqari, raqamli vositalardan teng foydalanishni ta'minlashga alohida e'tibor berish muhim bo'ladi, chunki CAD texnologiyasi muhandislik ta'limida rivojlanishda davom etadi.

Grafik madaniyat chizmalar, diagrammalar va vizual modellar kabi grafik tasvirlar orqali texnik ma'lumotlarni tushunish, yaratish va samarali muloqot qilish qobiliyatini anglatadi. Grafik madaniyatni shakllantirish, ayniqsa, vizual aloqa muhim bo'lgan muhandislik, arxitektura va dizayn kabi sohalarda juda muhimdir.

An'anaviy chizmachilik tamoyillarida mustahkam poydevor grafik madaniyatni rivojlantirish uchun juda muhimdir. Orfografik proyeksiyalar, kesmalar, o‘lchamlar kabi tushunchalarni puxta o‘rgatish kerak. Ushbu ko'nikmalar grafik madaniyatning asosi bo'lib, murakkab dizaynlarni sharhlash qobiliyatini ta'minlaydi. AutoCAD, SolidWorks va Revit kabi dizayn dasturiy ta'minotining kuchayishi bilan talabalar ushbu raqamli vositalar bilan ishlashni o'rganishlari kerak, bu esa tezroq va aniqroq texnik chizish imkonini beradi. Dizayn ko'nikmalari zamonaviy sanoatda muhim ahamiyatga ega bo'lib, uni grafik madaniyatni shakllantirishda muhim tarkibiy qismga aylantiradi.

Raqamli ko'nikmalar muhim bo'lsa-da, talabalar birinchi navbatda qo'lda chizish qobiliyatlarini rivojlantirishlari kerak, chunki bu ularning grafik tushunchalarini tushunishlarini mustahkamlaydi. Ushbu poydevor qo'yilgandan so'ng, SAPR dasturiga o'tish yanada yumshoq va intuitiv bo'ladi. Uch o‘lchamli ob’yektlarni tasavvur qilish va ularni ikki o‘lchovli chizmalarda tasvirlash qobiliyati grafik madaniyatning asosiy mahoratidir. Talabalar buni 2D eskizlarni 3D modellarga va aksincha aylantirishga undaydigan mashqlar orqali rivojlantirishlari mumkin. Bu aniq texnik chizish uchun juda muhim bo'lgan fazoviy fikrlashni rivojlantiradi. AR va VR kabi rivojlanayotgan texnologiyalar o‘quvchilarga 3D modellar bilan yanada chuqurroq muhitda o‘zaro ta’sir o‘tkazish imkonini berib, fazoviy vizualizatsiya ko‘nikmalarini oshirishi mumkin. Ushbu texnologiyalar talabalarga real vaqtda ob'ektlarni aylantirish, masshtablash va manipulyatsiya qilish imkonini beradi, ularning fazoviy fikrlash qobiliyatini mustahkamlaydi.

Grafik madaniyat chizmalar yaratishdan tashqariga chiqadi; shuningdek, murakkab diagrammalar va vizual tasvirlarni sharhlash qobiliyatini ham o'z ichiga oladi. Talabalar muntazam ravishda haqiqiy texnik diagrammalar va chizmalar bilan tanishishlari kerak, ularni muhim ma'lumotlarni ajratib olish va tushunishga o'rgatishlari kerak.

Keyslarni tahlil qilish: Talabalarga muhandislik loyihalari yoki arxitektura dizaynlari bo'yicha professional chizmalarning amaliy tadqiqotlarini taqdim etish ularga grafik madaniyatning real dunyo stsenariylarida qanday qo'llanilishini tushunishga yordam beradi. Ushbu misollarni tahlil qilish ularning tanqidiy baholash va samarali grafik tasvirlarni yaratish qobiliyatini oshiradi.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Talabalarni vaqt o'tishi bilan chizmalari va loyihalari portfelini yaratishga undash ularning taraqqiyotini kuzatishga yordam beradi va ularning grafik qobiliyatlari qanday rivojlanishini ko'rsatadi. Ushbu portfel nafaqat ularning o'rganish sayohatini aks ettiradi, balki professional imkoniyatlarni izlashda qimmatli aktiv sifatida ham ishlaydi.

Talabalar raqamli va jismoniy portfellarni saqlashlari kerak. Jismoniy chizmalar qo'lda chizish ko'nikmalarini namoyish etishga yordam beradi, raqamli portfellar esa ularning dizayn va boshqa dasturiy vositalar bilan malakasini ta'kidlaydi. Ushbu muvozanat keng qamrovli grafik madaniyatni namoyish etadi.

Guruh loyihalarida ishtirok etish talabalarga murakkab grafik vazifalarni bajarishda hamkorlik qilish imkonini beradi, bu esa umumiy o'rganish tajribasini rivojlantiradi. Tengdoshlarni tekshirish tanqidiy fikrlashni rag'batlantiradi, chunki o'quvchilar bir-birlarining ishini baholaydilar, vizual aloqaning ravshanligi va aniqligini oshirish uchun konstruktiv fikr-mulohazalarni taklif qiladilar. Texnik rasm chizish yoki dizayn modellashtirish kabi sohalarda amaliy grafik vazifalar yoki musobaqalarga qaratilgan seminarlar tashkil etish talabalarni o'z mahoratlarini oshirishga undashi mumkin. Musobaqalar talabalarga o'z qobiliyatlarini namoyish qilish va grafik madaniyatining chegaralarini oshirish uchun platforma taklif qiladi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Sattarov S.Y., Xaitov Z.A., Yusubova M.A. GRAPHIC RECOMMENDATIONS FOR THE ANALYSIS OF SIMPLE AND COMPLEX GIRIX PATTERN COMPOSITIONS IN THE ART OF EMBROIDERY BY GEOMETRIC PATTERNS // Universum: технические науки : электрон. научн. журн. 2021. 11(92). URL: https://7universum.com/ru/tech/archive/item/12606
2. Sattarov Shavkat Yuldashevich. (2024). THE IMPORTANCE OF COMPLETING TASKS USING AUTOCAD GRAPHICS PROGRAM IN DEVELOPING STUDENTS' CREATIVITY. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, *5*(2), 306–313. Retrieved from https://wos.academiascience.org/index.php/wos/article/view/4718
3. Raxmonqulov X. B., Botirov M. A., Xurramova N. Y. The Role And The Practical Importance Of Composution During Colour Description Studies (As An Example Of Descrining Human Feature) //Экономика и социум. – 2021. – №. 1-1 (80). – С. 241-244.
4. Jumanazarovich, M. I. "THE ROLE OF FINE ART IN THE DEVELOPMENT OF AESTHETIC EDUCATION IN STUDENTS." *Emergent: Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning (EJEDL)* 3.09 (2022): 28-30.
5. Jumanazarovich M. I. Rangtasvir Mashg'ulotlarida Qalamtasvirning Ahamiyati //Gospodarka i Innowacje. – 2022. – Т. 20. – С. 58-61.
6. Tursunbayevich E. A. The Role And Interdisciplinary Relationship Of Fine Arts In Student Education //European Journal Of Research Development And Sustainability. – 2022. – Т. 3. – №. 3. – С. 95-97.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

7. Khasanovich K. K. Drawing A Human Skull In A Pen Drawing (Nose, Ears, Eyes, Lips) //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2021. – Т. 9. – №. 11. – С. 121-125.
8. Xolboy X. Stages Of The Emergence And Development Of The Type Of “Painting” Of Fine Art //Universum: технические науки. – 2021. – №. 11-5 (92). – С. 102-104.
9. Расулова А. К., Хасанов Х. Х. КАРАНДАШ, ЕГО НАЗНАЧЕНИЕ, РОЛЬ И ПРАКТИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ В ПРЕПОДАВАНИИ НАУКИ ЧЕРТЕЖА //Экономика и социум. – 2021. – №. 2-2 (81). – С. 160-166.
10. Kholbozorovich K. J., Suvonovich T. O. STUDYING THE IMPORTANCE OF DRAWING AS A PRIMARY TOOL //Journal Of Integrated Education And Research. – 2023. – Т. 2. – №. 4. – С. 14-17.
11. Shodizoda M. A. et al. Interpretation Of Works By Uzbek Artists In Landscape Genres //Think India Journal. – 2019. – Т. 22. – №. 14. – С. 10799-10803.
12. XASANOV X. STAGES OF THE EMERGENCE AND DEVELOPMENT OF THE TYPE OF “PAINTING” OF FINE ART //UNIVERSUM. – С. 102-104.
13. Bobokulovich R. K. Using Waterplace to Work in Color Images Properties Of Colors //Eurasian Journal of Learning and Academic Teaching. – 2022. – Т. 6. – С. 58-62.
14. Bobokulovich R. K. Fine Art And Its Place In Human Society //Academia Repository. – 2024. – Т. 5. – №. 2. – С. 288-293.
15. Raxmonqulov X. B., Bekkeldiyeva M. F. Q. Tasviriy San’At Va Uning Mohiyati, Tur Va Janrlari //Oriental Art And Culture. – 2022. – Т. 3. – №. 2. – С. 540-546.
16. Boboqulovich R. K. AN UNCOMPLICATED STILL LIFE MADE UP OF HOUSEHOLD ITEMS OF VARIOUS SHAPES AND TEXTURES //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2021. – Т. 9. – №. 11. – С. 99-102.
17. Tursunbaevna S. S. Methodology Of Working Gypsum Cutting Head Sample //International Multidisciplinary Journal For Research & Development. – 2024. – Т. 11. – №. 01.
18. Tursunbaevna S. S. Methodology Of Working Gypsum Cutting Head Sample //International Multidisciplinary Journal For Research & Development. – 2024. – Т. 11. – №. 01.
19. Bobokulovich R. K. PRACTICAL IMPORTANCE OF LANDSCAPE PERFORMANCE IN FINE ARTS CLASSES //International journal of scientific researchers (IJSR) INDEXING. – 2024. – Т. 5. – №. 2. – С. 1460-1463.
20. Abdikodirovich B. M. METHODOLOGY OF GETTING A HUMAN BODY IN SCULPTURE //Ethiopian International Journal of Multidisciplinary Research. – 2024. – Т. 11. – №. 01. – С. 88-93.
21. Botirov M. A., Botirova M. M. K. Theoretical fundamentals of study pen and general principles of drawing //Science and Education. – 2021. – Т. 2. – №. 5. – С. 567-574.
22. Qudratov J. B., Botirov M. A. HAYKALTOROSHLIK KOMPOZITSIYASIDA ASSIMMETRIYA //Scientific Impulse. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 584-587.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

23. Abduqodirovich B. M. et al. METHODOLOGY FOR ORGANIZING AND TEACHING POTTERY CIRCLES //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – Т. 10. – №. 10. – С. 809-813.
24. Abdukodirovich B. M. THE FORMATION OF SCULPTURE OF UZBEKISTAN IN THE YEARS OF INDEPENDENCE //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2021. – Т. 9. – №. 11. – С. 110-114.
25. I.J. Mengnorov TASVIRIY SAN'AT DARSLARINI TASHKIL ETISHDA, O'QUVCHILARNING KOGNITIV KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI // Inter education & global study. 2024. №4. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/tasviriy-san-at-darslarini-tashkil-etishda-o-quvchilarning-kognitiv-kompetensiyalarini-rivojlantirish-metodikasi (дата обращения: 28.10.2024).
26. Omonova R.R., Omonova D.O. RECOMMENDATIONS FOR THE FORMATION OF TARGETED ACTIONS OF STUDENTS IN RELATION TO SCIENCE THROUGH 3D MODELING // Universum: технические науки : электрон. научн. журн. 2021. 11(92). URL: https://7universum.com/ru/tech/archive/item/12501

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Sattarov Shavkat Yuldashevich**, kafedra mudiri, [**Саттаров Шавкат Юлдашевич,** заведующий кафедрой], [**Shavkat Y. Sattarov** head of the department]; manzil: O'zbekiston, Surxondaryo viloyati, Termiz, ko'chasi Barkamol avlod, 43-uy [адрес: Узбекистан, Сурхандарьинская область, Термез, ул. Баркамол авлод, 43], [address: Uzbekistan, Surkhandarya region, Termiz, street Barkamol avlod, 43]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Original paper

TALABALARNI BADIIY ESTETIK RUHDA TARBIYALASHDA O`ZBEK RASSOMLARINING O`RNI VA AMALIY AHAMIYATI

© X.X. Xasanov[1]✉

[1]Termiz davlat universiteti, Termiz, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: ushbu tadqiqot o‘quvchilarda badiiy-estetik ruhni tarbiyalashda o‘zbek rassomlarining tarbiyaviy ahamiyati va amaliy ahamiyatini o‘rganadi. O‘zbek rassomlari asarlarining ijodkorlik va madaniy qadrlash yo‘llarini o‘rganish orqali ushbu tadqiqot o‘quvchilarning milliy merosni anglash, badiiy ifoda va estetik tuyg‘ularini oshirishda ushbu rassomlarning o‘rni borligini ko‘rsatadi.

MAQSAD: o‘zbek rassomlari merosi tarixiy boylik va zamonaviy ijod uyg‘unligini aks ettiruvchi ulkan madaniy-ma’rifiy ahamiyatga ega. Tasviriy san’at ta’limiga bu ijodkorlarni o‘rganishni kiritish o‘quvchilarda estetik qadrlash tuyg‘usini rivojlantirish imkonini beradi hamda milliy o‘zlikni anglash va madaniy g‘ururni chuqurroq anglash imkonini beradi. Ushbu tadqiqot o‘zbek rassomlarining tarbiyaviy roli va ularning o‘quvchilarning badiiy qobiliyatlari va estetik ruhini rivojlantirishga qo‘shgan hissasiga qaratilgan.

MATERIALLAR VA METODLAR: o‘zbek rassomlarining san’at asarlari: Usto Mo‘min, Chingiz Ahmarov va boshqa o‘zbek madaniyatining mazmun-mohiyatini aks ettiruvchi taniqli o‘zbek rassomlarining asosiy asarlarining reproduksiyalari va raqamli tasvirlari. Qisqa metrajli filmlar va yozma biografiyalar, bu rassomlarning hayoti, texnikasi va tarixiy ahamiyati haqida kontekst beradi. O‘zbek xalqining an’anaviy hunarmandchiligi kabi kulolchilik, to‘qimachilik va me’morchilik namunalarining tasviri va tavsifi estetik qadriyatlarning kundalik hayotga integratsiyalashuvini aks ettiradi. Talabalar o'zbek san'at asarlarini rang, kompozitsiya va madaniy ramziylik kabi elementlarni tahlil qiladilar va sharhlaydilar.Talabalar o‘z ishlarida an’anaviy motivlar yoki madaniy estetikani qo‘llagan holda o‘zbek uslublari yoki mavzularidan ilhomlanib san’at yaratadilar. Sinfdagi munozaralar o‘zbek rassomlarining o‘quvchilarning madaniyat, o‘ziga xoslik va ijodga bo‘lgan shaxsiy qarashlariga ta’siriga qaratilgan.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: o‘quvchilarda o‘zbek madaniyati va san’atiga nisbatan chuqur hurmat va qadrlash hissi paydo bo‘ldi. Ular o‘zbek rassomlari ijodi bilan tanishib, an’anaviy mavzu va qadriyatlarga qiziqish ortganini ko‘rsatdi. Ijodiy loyihalar o'quvchilar o'zbek rassomlarini o'rganishdan o'rgangan usullarni o'z ishlarida qo'llashlari mumkinligini aniqladi. Bu milliy san'at an'analari ta'sirida texnik mahorat va shaxsiy uslubning rivojlanishiga olib keldi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

O‘zbek san’atining madaniy chuqurligi bilan tanishish materialga hissiy bog‘lanishni kuchaytirdi. Talabalar o'zbek rassomlarining sayohatlari va qo'shgan hissalari bilan tanishgandan so'ng o'zlarining badiiy iste'dodlarini kashf qilish uchun yanada ilhomlanganliklari va rag'batlantirishlari haqida xabar berishdi.

O‘zbek rassomlari ijodini tahlil qilish orqali o‘quvchilar badiiy ifodalarning rang-barangligi haqida tushunchaga ega bo‘ldilar va estetikaning milliy o‘zlik bilan uzviy bog‘liqligini bilib oldilar. Bu ularning san’at haqidagi jamiyat va uning qadriyatlari in’ikosi sifatidagi tushunchalarini kengaytirdi.

XULOSA: tadqiqot shuni ko‘rsatadiki, o‘zbek rassomlarining asarlari va qadriyatlarini tasviriy san’at ta’limiga singdirish o‘quvchilar uchun juda foydali. Bu nafaqat badiiy mahorat va ijodkorlikni rivojlantiradi, balki O‘zbekistonning boy madaniy merosi bilan faxrlanish va g‘urur tuyg‘usini uyg‘otadi. O‘zbek rassomlari ijodi bilan shug‘ullanish orqali o‘quvchilarda ularni madaniy ildizlari bilan bog‘laydigan va san’at olamiga mazmunli hissa qo‘shishga undaydigan har tomonlama estetik tushuncha shakllanadi.

Kalit so'zlar: o'zbek san'ati, estetik tarbiya,madaniy meros, ta'limda tasviriy san'at, badiiy qadrlash.

Iqtibos uchun: Hasanov X.X. Talabalarni badiiy estetik ruhda tarbiyalashda o`zbek rassomlarining o`rni va amaliy ahamiyati // Inter education & global study. 2024. №9. B.295–303.

РОЛЬ И ПРАКТИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ УЗБЕКСКИХ ХУДОЖНИКОВ В ОБУЧЕНИИ СТУДЕНТОВ В ХУДОЖЕСТВЕННОМ ЭСТЕТИЧЕСКОМ ДУХЕ

© Х.Х. Хасанов[1]✉
[1]Термезский государственный университет, Термез, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в данном исследовании рассматривается образовательная ценность и практическая ценность узбекских художников в воспитании художественного и эстетического духа студентов. Изучая способы творчества и культурного восприятия произведений узбекских художников, данное исследование показывает, что эти художники играют роль в повышении осведомленности студентов о национальном наследии, художественном самовыражении и эстетических чувствах.

ЦЕЛЬ: наследие узбекских художников имеет большое культурно-просветительское значение, отражая гармонию исторического богатства и современного творчества. Включение изучения этих художников в образование в области изобразительного искусства позволяет учащимся развивать чувство эстетической оценки и способствовать более глубокому чувству национальной идентичности и культурной гордости. Данное исследование посвящено

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

воспитательной роли узбекских художников и их вкладу в развитие художественных способностей и эстетического духа студентов.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: произведения узбекских художников: репродукции и цифровые изображения основных произведений узбекских художников, таких как Усто Момин, Чингиз Ахмаров и других, которые отражают суть узбекской культуры. Короткометражные фильмы и письменные биографии раскрывают контекст жизни, техники и исторического значения этих художников. Описание и описание традиционных ремесел узбекского народа, таких как гончарное дело, текстильное дело, архитектура, отражают интеграцию эстетических ценностей в повседневную жизнь. Студенты анализируют и интерпретируют узбекские произведения искусства на предмет таких элементов, как цвет, композиция и культурная символика. Студенты создают произведения искусства, вдохновленные узбекскими стилями или темами, используя в своих работах традиционные мотивы или культурную эстетику. Обсуждения в классе были сосредоточены на влиянии узбекских художников на личные взгляды учащихся на культуру, идентичность и творчество.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: у учеников развилось глубокое уважение и понимание узбекской культуры и искусства. Они ознакомились с творчеством узбекских художников и проявили повышенный интерес к традиционным темам и ценностям. Творческие проекты показали, что студенты могут применять методы, которым они научились, изучая узбекских художников, в своей работе. Это привело к развитию технических навыков и личного стиля под влиянием национальных художественных традиций.

Знакомство с культурной глубиной узбекского искусства усилило эмоциональную привязанность к материалу. Студенты сообщили, что стали более вдохновленными и мотивированными к раскрытию своих художественных талантов, узнав о путешествиях и вкладе узбекских художников.

Анализируя творчество узбекских художников, студенты получили представление о разнообразии художественного самовыражения и узнали, что эстетика неразрывно связана с национальной идентичностью. Это расширило их понимание искусства как отражения общества и его ценностей.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: исследование показывает, что студентам очень полезно включать произведения и ценности узбекских художников в образование в области изобразительного искусства. Оно не только развивает художественные навыки и творческие способности, но и прививает чувство гордости и гордости за богатое культурное наследие Узбекистана. Знакомясь с работами узбекских художников, студенты развивают комплексное эстетическое понимание, которое связывает их с их культурными корнями и побуждает их внести значимый вклад в мир искусства.

Ключевые слова: узбекское искусство, эстетическое воспитание, культурное наследие, изобразительное искусство в образовании, художественное восприятие.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Для цитирования: Хасанов Х.Х. Роль и практическое значение узбекских художников в обучении студентов в художественном эстетическом духе// Inter education & global study. 2024. №9. В. 295–303.

THE ROLE AND PRACTICAL SIGNIFICANCE OF THE UZBEK ARTISTS IN EDUCATING STUDENTS IN ARTISTIC AESTHETIC SPIRIT

© Xolboy Kh. Khasanov[1]✉
[1]Termiz State University, Termiz, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: this study examines the educational value and practical value of Uzbek artists in educating students' artistic and aesthetic spirit. By studying the ways of creativity and cultural appreciation of the works of Uzbek artists, this study shows that these artists have a role in increasing students' awareness of national heritage, artistic expression and aesthetic feelings.

AIM: the heritage of Uzbek artists is of great cultural and educational significance, reflecting the harmony of historical wealth and modern creativity. Incorporating the study of these artists into visual arts education allows students to develop a sense of aesthetic appreciation and foster a deeper sense of national identity and cultural pride. This study focuses on the educational role of Uzbek artists and their contribution to the development of students' artistic abilities and aesthetic spirit.

MATERIALS AND METHODS: artworks by Uzbek artists: reproductions and digital images of major works by Uzbek artists such as Usto Momin, Chingiz Ahmarov, and others that reflect the essence of Uzbek culture. Short films and written biographies provide context on the lives, techniques and historical significance of these artists. The description and description of the traditional crafts of the Uzbek people, such as pottery, textiles, and architecture, reflect the integration of aesthetic values into everyday life. Students analyze and interpret Uzbek works of art for elements such as color, composition, and cultural symbolism. Students create art inspired by Uzbek styles or themes, using traditional motifs or cultural aesthetics in their work. Class discussions focused on the influence of Uzbek artists on students' personal views of culture, identity, and creativity.

DISCUSSION AND RESULTS: pupils developed a deep respect and appreciation for Uzbek culture and art. They got acquainted with the works of Uzbek artists and showed an increased interest in traditional themes and values. Creative projects revealed that students could apply the techniques they learned from studying Uzbek artists to their own work. This led to the development of technical skills and personal style under the influence of national art traditions.

Acquaintance with the cultural depth of Uzbek art strengthened the emotional attachment to the material. Students reported being more inspired and motivated to

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

explore their artistic talents after learning about the journeys and contributions of Uzbek artists.

By analyzing the work of Uzbek artists, students gained an understanding of the diversity of artistic expressions and learned that aesthetics is inextricably linked with national identity. This broadened their understanding of art as a reflection of society and its values.

CONCLUSION: the research shows that it is very useful for students to incorporate the works and values of Uzbek artists into visual arts education. It not only develops artistic skills and creativity, but also instills a sense of pride and pride in the rich cultural heritage of Uzbekistan. By engaging with the works of Uzbek artists, students develop a comprehensive aesthetic understanding that connects them with their cultural roots and encourages them to make a meaningful contribution to the world of art.

Key words: uzbek art, aesthetic education, cultural heritage, fine art in education, artistic appreciation.

For citation: Xolboy Kh. Khasanov. (2024) The role and practical significance of the Uzbek artists in educating students in artistic aesthetic spirit // Inter education & global study, (9), pp. 295–303. (In Uzbek).

San'at nafaqat ifoda vositasi, balki madaniy qadriyatlar va merosning aksidir. O‘zbek rassomlari o‘zlarining o‘ziga xos uslubi va mavzuga yo‘naltirilganligi bilan o‘quvchilarda estetik va badiiy ruhni shakllantirishda hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Ularning ishi tarixiy meros va zamonaviy o'ziga xoslik o'rtasida ko'prik bo'lib, ilhom manbai va madaniy g'urur manbai bo'lib xizmat qiladi. Ushbu maqolada o‘zbek san’ati o‘quvchilarning badiiy-estetik ruhini qanday tarbiyalashi ko‘rib chiqiladi va uning ta’limda amaliy qo‘llanilishi muhokama qilinadi. O‘zbek rassomlarining o‘quvchilarni o‘z merosi bilan bog‘lashda beqiyos rol o‘ynashini ta’kidlagan ushbu tadqiqot ularning ijodi ijodiy ifoda va estetik qadrlashni qanday ilhomlantirayotganini o‘rganadi. O‘zbek san’atini ta’lim dasturlariga kiritish orqali o‘quvchilar o‘zlarining milliy o‘ziga xosligi bilan bog‘liq bo‘lgan qadriyatlar, his-tuyg‘ular va tarixiy teranlikka ega bo‘ladilar. Rang va madaniy mavzulardan jonli foydalanish bilan tanilgan o'zbek rassomlari talabalarga o'zbek an'analarining boyligiga bir oyna taklif qilishadi. O‘quvchilarda badiiy-estetik ruhni singdirish texnik ko‘nikmalarni o‘rgatish doirasidan tashqariga chiqadi; go'zallikni, ijodkorlikni qadrlashni va madaniy ongni tarbiyalaydi. Tasviriy san'at ta'limi, ayniqsa nufuzli asarlar va madaniy meros bilan tanishish orqali o'quvchilarga dunyoni ifodali va talqin qiluvchi ob'ektiv orqali ko'rishga yordam beradi. Ushbu maqola talabalarni estetik ruhda jalb qilish yondashuvlarini o'rganadi va bu jalb qilish ularning ta'lim va shaxsiy o'sishiga olib keladigan foydalarni o'rganadi.Talabalarni an'anaviy va madaniy ahamiyatga ega san'at turlari bilan tanishtirish ularga o'z merosi bilan bog'lanishga yordam beradi. Turli kelib chiqishi bo'lgan rassomlarni o'rganadigan san'at darslari o'quvchilarga xilma-xillikni qadrlash va estetika madaniyatlar orasida qanday farq qilishini ko'rish imkonini beradi. Xususan, o‘zbek rassomlari yoki klassik miniatyura san’ati kabi

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

milliy rassomlar bilan tanishish madaniy iftixor va davomiylik tuyg‘usini uyg‘otadi. Talabalar turli xil san'at uslublarini takrorlaydigan yoki ilhom oladigan amaliy loyihalar juda samarali. Birgalikda devor rasmlari, kulolchilik va raqamli dizayn kabi texnikalar kompozitsiya, ranglar nazariyasi va simvolizmni o'rganishda talabalarga o'zlarini ifoda etish uchun vosita beradi. San'atni talqin qilishni o'rganish estetik jozibadan tashqariga chiqadi; asar ortidagi voqea va his-tuyg'ularni tushunishni o'z ichiga oladi. San'at asarlari haqida tanqidiy muhokamani rag'batlantiradigan darslar o'quvchilarga nozik tafsilotlarni tahlil qilish va qadrlashni o'rganishga yordam beradi. Ushbu yondashuv tasviriy san'atdagi ma'noni idrok etish qobiliyatini tarbiyalaydi va ularning talqin qilish qobiliyatini mustahkamlaydi.

Texnologiya talabalarga san'at bilan shug'ullanishning yangi usullarini taklif qiladi. Raqamli platformalar va dasturiy ta'minot talabalarga an'anaviy san'at texnikasini zamonaviy vositalar bilan birlashtirgan multimedia loyihalarini o'rganish imkonini beradi. Virtual muzey ekskursiyalari, raqamli chizmachilik dasturlari va onlayn san'at galereyalari klassik va zamonaviy amaliyotlarni birlashtirib, san'atni talabalar uchun ochiq va moslashtiradi.

O‘quvchilarni vizual vositalar orqali o‘z shaxsini kashf etishga undaydigan badiiy faoliyat o‘zini yanada chuqurroq ifodalash imkonini beradi. Avtoportretlar, tematik jurnallar yoki mavhum san'at kabi topshiriqlar o'quvchilarni shaxsiy tajribalarini o'z ishlari bilan bog'lashga undaydi. Bunday yondashuv ularga o'ziga xos badiiy ovozni rivojlantirishga yordam beradi va o'zlarining shaxsiy nuqtai nazarlarini ifoda etishda ishonchni qozonadi.

Estetik ruhni rivojlantirish innovatsion va ijodiy fikrlashni rag'batlantiradi. Muntazam ravishda san'at bilan shug'ullanadigan talabalar muammolarga moslashuvchanlik bilan yondashishni o'rganadilar, o'zlarining fikrlash qobiliyatini yaxshilaydilar.

San'at o'quvchilarga hissiyotlarni konstruktiv yo'llar bilan yo'naltirish va izohlash imkonini beradi, hissiy aql va empatiyani rivojlantiradi. Shuningdek, u talabalarni turli xil san'at shakllarida ifodalangan turli nuqtai nazarlarni tushunish va qadrlashga undash orqali ijtimoiy intellektni rivojlantiradi.

Madaniy merosga asoslangan san'at bilan tanishish talabalarga ularning kelib chiqishi bilan ijobiy munosabatni shakllantirishga yordam beradi. Bu tushuncha ularning madaniy o'ziga xosligini mustahkamlaydi va global madaniyatlarga bo'lgan nuqtai nazarini kengaytiradi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, san'at bilan shug'ullanadigan talabalar yaxshilangan xotira, muammolarni hal qilish va tahlil qilish qobiliyatlarini namoyish etadilar. Badiiy tahlildan olingan talqin va mulohaza yuritish ko'nikmalari ko'pincha boshqa o'quv fanlariga tarqalib, har tomonlama intellektual o'sishga hissa qo'shadi. Badiiy ijod orqali o‘quvchilar o‘z fikr va qarashlarini ifoda etishda ishonchga ega bo‘ladilar. Tasviriy san'at ta'limi o'z-o'zini anglashni o'rganish uchun xavfsiz maydonni ta'minlaydi, bu vaqt o'tishi bilan o'zini o'zi qadrlash va o'z-o'zini anglashga hissa qo'shadi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Talabalarni badiiy va estetik ruhda tarbiyalash ijodiy, empatik va madaniyatli shaxslarni rivojlantirish uchun muhim ahamiyatga ega. Ta'limga mazmunli san'at tajribasini integratsiyalashgan holda, maktablar o'quvchilarning shaxsiy o'sishi va akademik rivojlanishini tarbiyalashi, ularni sinfdan tashqari ko'nikmalar bilan jihozlashi mumkin. Tasviriy san'at ta'limi nafaqat o'quvchilarning go'zallik va ijodkorlik haqidagi tushunchalarini boyitibgina qolmay, balki san'at va madaniyatni umrbod qadrlashni ham singdiradi.

Usto Mo‘min, Chingiz Ahmarov kabi ijodkorlar meros, oila, mahalla haqidagi hikoyalarni o‘quvchilarga o‘zlik va o‘tmish bilan davomiylik hissini beradi. O‘zbek rassomlarining asarlarini o‘rganish orqali talabalar o‘z ijodlarida qo‘llashlari mumkin bo‘lgan turli texnika va mavzularni o‘rganadilar. Ushbu rassomlar talabalarni o'zlarining madaniy kelib chiqishiga asoslangan uslublar va motivlar orqali o'z ijodlarini o'rganishga ilhomlantiradilar. O‘zbek san’atida uchraydigan batafsil naqsh va ramziy naqshlar estetikani qadrlashni rivojlantiradi, o‘quvchilarni shakl, rang va timsollarga chuqurroq qarashga undaydi. Bu o'quvchilarga badiiy ijodda go'zallik va muvozanatni saqlashga yordam beradi. Milliy san'at bilan shug'ullanish o'quvchilarning madaniy ildizlariga bo'lgan g'ururini oshiradi, ijobiy madaniy o'ziga xoslikni mustahkamlaydi. O‘zbek tarixi va qadriyatlarini aks ettiruvchi san’at orqali o‘quvchilar o‘z merosi va jamiyati bilan mustahkam aloqada bo‘ladilar.

O‘zbek rassomlarining asarlarini sinflarga kiritish o‘quvchilarga kompozitsiya, tekstura va hikoyani o‘rganish imkoniyatini beradi. Amaliy qo‘llanmalar orasida o‘zbek to‘qimachiligidagi ranglar nazariyasini tahlil qilish, geometrik naqshlarni o‘rganish va talabalar loyihalarida an’anaviy naqshlarni takrorlash kiradi, bularning barchasi ularning texnik badiiy mahoratini oshirishga yordam beradi.

O‘zbek san’atida ko‘pincha inson tuyg‘ulari, madaniy bayramlar, jamoa hayoti tasvirlangan. Ushbu asarlarni tahlil qilish o'quvchilarning hissiy intellektini oshirishga yordam beradi, ularga his-tuyg'ularni va ijtimoiy hikoyalarni vizual tarzda izohlashga yordam beradi. Bu empatiya va chuqurroq hissiy tushunchani rivojlantiradi, ularning ijodiy natijalarini boyitadi.

O‘zbek rassomlari an’anaviy miniatyuradan tortib, zamonaviy aralash vositalargacha bo‘lgan turli uslublarni qo‘llashadi. Talabalarni bu xilma-xillikka ochib berish ularning badiiy amaliyotida tajriba va innovatsiyalarni rag'batlantiradi, ularning an'anaviy va zamonaviy elementlarni uyg'unlashtirish qobiliyatini oshiradi.

O‘zbek san’ati ko‘pincha tanqidiy fikrlash va talqin qilishni talab qiluvchi boy ramziy ma’lumotlar va tarixiy ma’lumotlarga ega. Muayyan san'at asarlari ortidagi ma'noni muhokama qilish talabalarni vizual vositalarda chuqurroq ma'nolarni talqin qilishga o'rgatishi mumkin, bu esa fanlar bo'ylab qo'llaniladigan tahliliy ko'nikmalarni mustahkamlaydi.

O‘zbek san’ati boy tarixiy-madaniy ma’lumotlarga ega bo‘lib, tarix, adabiyot va jamiyatshunoslik fanlari bilan bog‘langan qimmatli fanlararo manbadir. Ushbu integratsiya

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

talabalarga o'z bilimlarini kontekstuallashtirishga yordam beradi, bu esa Tasviriy san'atni umumiy ta'limning yanada dinamik va jozibador tomoniga aylantiradi.

O‘zbek rassomlari o‘quvchilarda estetik va madaniy ruhni shakllantirishda o‘zgartiruvchi rol o‘ynaydi. O‘zbek san’atini ta’lim dasturlariga kiritish orqali maktablar go‘zallik, bunyodkorlik va milliy o‘zlikni har tomonlama qadrlashni rivojlantirishi mumkin. O‘zbek rassomlarining ijodi o‘quvchilarning o‘z madaniy merosi haqidagi tushunchalarini boyitadi, ijodiy ifodasini rivojlantiradi, san’at bilan umrboqiy shug‘ullanishga undaydigan shaxsiy va milliy estetik ongni tarbiyalaydi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Sattarov S.Y., Xaitov Z.A., Yusubova M.A. GRAPHIC RECOMMENDATIONS FOR THE ANALYSIS OF SIMPLE AND COMPLEX GIRIX PATTERN COMPOSITIONS IN THE ART OF EMBROIDERY BY GEOMETRIC PATTERNS // Universum: технические науки : электрон. научн. журн. 2021. 11(92). URL: https://7universum.com/ru/tech/archive/item/12606
2. Sattarov Shavkat Yuldashevich. (2024). THE IMPORTANCE OF COMPLETING TASKS USING AUTOCAD GRAPHICS PROGRAM IN DEVELOPING STUDENTS' CREATIVITY. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, *5*(2), 306–313. Retrieved from https://wos.academiascience.org/index.php/wos/article/view/4718
3. Raxmonqulov X. B., Botirov M. A., Xurramova N. Y. The Role And The Practical Importance Of Composution During Colour Description Studies (As An Example Of Descrining Human Feature) //Экономика и социум. – 2021. – №. 1-1 (80). – С. 241-244.
4. Jumanazarovich, M. I. "THE ROLE OF FINE ART IN THE DEVELOPMENT OF AESTHETIC EDUCATION IN STUDENTS." *Emergent: Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning (EJEDL)* 3.09 (2022): 28-30.
5. Jumanazarovich M. I. Rangtasvir Mashg'ulotlarida Qalamtasvirning Ahamiyati //Gospodarka i Innowacje. – 2022. – Т. 20. – С. 58-61.
6. Tursunbayevich E. A. The Role And Interdisciplinary Relationship Of Fine Arts In Student Education //European Journal Of Research Development And Sustainability. – 2022. – Т. 3. – №. 3. – С. 95-97.
7. Khasanovich K. K. Drawing A Human Skull In A Pen Drawing (Nose, Ears, Eyes, Lips) //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2021. – Т. 9. – №. 11. – С. 121-125.
8. Xolboy X. Stages Of The Emergence And Development Of The Type Of “Painting” Of Fine Art //Universum: технические науки. – 2021. – №. 11-5 (92). – С. 102-104.
9. Расулова А. К., Хасанов Х. Х. КАРАНДАШ, ЕГО НАЗНАЧЕНИЕ, РОЛЬ И ПРАКТИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ В ПРЕПОДАВАНИИ НАУКИ ЧЕРТЕЖА //Экономика и социум. – 2021. – №. 2-2 (81). – С. 160-166.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

10. Kholbozorovich K. J., Suvonovich T. O. STUDYING THE IMPORTANCE OF DRAWING AS A PRIMARY TOOL //Journal Of Integrated Education And Research. – 2023. – T. 2. – №. 4. – C. 14-17.
11. Shodizoda M. A. et al. Interpretation Of Works By Uzbek Artists In Landscape Genres //Think India Journal. – 2019. – T. 22. – №. 14. – C. 10799-10803.
12. XASANOV X. STAGES OF THE EMERGENCE AND DEVELOPMENT OF THE TYPE OF “PAINTING” OF FINE ART //UNIVERSUM. – C. 102-104.
13. Bobokulovich R. K. Using Waterplace to Work in Color Images Properties Of Colors //Eurasian Journal of Learning and Academic Teaching. – 2022. – T. 6. – C. 58-62.
14. Bobokulovich R. K. Fine Art And Its Place In Human Society //Academia Repository. – 2024. – T. 5. – №. 2. – C. 288-293.
15. Raxmonqulov X. B., Bekkeldiyeva M. F. Q. Tasviriy San’At Va Uning Mohiyati, Tur Va Janrlari //Oriental Art And Culture. – 2022. – T. 3. – №. 2. – C. 540-546.
16. Boboqulovich R. K. AN UNCOMPLICATED STILL LIFE MADE UP OF HOUSEHOLD ITEMS OF VARIOUS SHAPES AND TEXTURES //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2021. – T. 9. – №. 11. – C. 99-102.
17. Tursunbaevna S. S. Methodology Of Working Gypsum Cutting Head Sample //International Multidisciplinary Journal For Research & Development. – 2024. – T. 11. – №. 01.
18. Tursunbaevna S. S. Methodology Of Working Gypsum Cutting Head Sample //International Multidisciplinary Journal For Research & Development. – 2024. – T. 11. – №. 01.
19. Bobokulovich R. K. PRACTICAL IMPORTANCE OF LANDSCAPE PERFORMANCE IN FINE ARTS CLASSES //International journal of scientific researchers (IJSR) INDEXING. – 2024. – T. 5. – №. 2. – C. 1460-1463.
20. Abdikodirovich B. M. METHODOLOGY OF GETTING A HUMAN BODY IN SCULPTURE //Ethiopian International Journal of Multidisciplinary Research. – 2024. – T. 11. – №. 01. – C. 88-93.
21. Botirov M. A., Botirova M. M. K. Theoretical fundamentals of study pen and general principles of drawing //Science and Education. – 2021. – T. 2. – №. 5. – C. 567-574.
22. Qudratov J. B., Botirov M. A. HAYKALTOROSHLIK KOMPOZITSIYASIDA ASSIMMETRIYA //Scientific Impulse. – 2022. – T. 1. – №. 4. – C. 584-587.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Xasanov Xolboy Xasanovich**, katta o’qituvchi, **Хасанов Холбой Хасанович,** педагог], [**Xolboy Kh. Khasanov**, teacher]; manzil: O‘zbekiston, Surxondaryo viloyati, Termiz, ko‘chasi Barkamol avlod, 43-uy [адрес: Узбекистан, Сурхандарьинская область, Термез, ул. Баркамол авлод, 43], [address: Uzbekistan, Surkhandarya region, Termiz, street Barkamol avlod, 43]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Original paper

SHASHMAQOMNING MUSIQA MADANIYATIDAGI O'RNI VA AHAMIYATI

© Z.G'. Alimova[1]✉

[1]Andijon davlat universiteti, Andijon, O'zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: ushbu maqolada shashmaqomning O'zbekiston va Tojikiston musiqa madaniyatidagi o'rni va ahamiyati ko'rib chiqiladi. Shashmaqom, o'zining murakkab tuzilishi, ritmik qoidalari va xilma-xil ijro uslublari bilan, markaziy osiyolik xalqlarning musiqiy merosini ifodalaydi. Maqola shashmaqomning tarixiy rivoji, maqomlar tizimi, xalq madaniyatidagi o'rni va zamonaviy ijodkorlarga ta'siri kabi jihatlarni tahlil qiladi. Shuningdek, shashmaqomning UNESCO tomonidan insoniyatning norasmiy madaniy merosi ro'yxatiga kiritilishi ham alohida e'tirof etiladi. Shashmaqomning musiqiy madaniyatdagi ahamiyati, nafaqat san'at, balki milliy identitet va ruhiyatni shakllantirishda ham muhim rol o'ynaydi.

MAQSAD: "Shashmaqomning musiqa madaniyatidagi o'rni va ahamiyati" mavzusidagi ilmiy maqolaning maqsadi Shashmaqomning O'zbek xalq musiqa san'atidagi o'rni, uning tarixiy rivojlanishi va zamonaviy musiqa madaniyatiga ta'sirini o'rganishdir. Maqola, shuningdek, Shashmaqomning musiqaviy strukturasi, ijro uslublari, shuningdek, uning estetik, pedagogik va madaniy ahamiyatini tahlil qilishni ko'zda tutadi.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu maqolada "Shashmaqomning musiqa madaniyatidagi o'rni va ahamiyati" mavzusidagi ilmiy maqolaning metodika qismi quyidagi usullar va yondashuvlardan iborat bo'lishi mumkin: tahliliy metod, taqqoslash, etnografik **metod**, e**ksperimental metod.** Ushbu metodlar asosida maqola Shashmaqomning nazariy va amaliy jihatlarini chuqur o'rganishga qaratilgan.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: "Shashmaqomning musiqa madaniyatidagi o'rni va ahamiyati" mavzusidagi ilmiy maqolaning muhokama qismi Shashmaqomning musiqiy an'analar, xalq ijrochiligi va zamonaviy madaniyatdagi o'rni haqida muhim fikrlarni o'z ichiga oladi. Ushbu bo'limda Shashmaqomning strukturaviy xususiyatlari, ijro uslublari va uning xalq musiqasidagi o'ziga xosligi tahlil qilinadi.

XULOSA: Shashmaqom O'zbek musiqiy madaniyatining noyob va ajralmas qismi bo'lib, uning tarixi, tuzilishi va ijtimoiy ahamiyati juda katta ahamiyatga ega. Ushbu maqolada shashmaqomning tarixiy rivoji, musiqiy tahlili va madaniy kontekstdagi o'rni batafsil ko'rib chiqildi. Tarixiy manbalar shashmaqomning saroy musiqasi sifatida shakllanishini va xalq an'analari bilan uyg'unligini ko'rsatadi, bu esa uning madaniy meros sifatidagi ahamiyatini oshiradi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Kalit so'zlar: O‘zbek xalq musiqasi, ijrochilik san’ati, an’anaviy usullar, ustoz-shogird maktabi, Shoshmaqom, musiqiy janrlar, musiqa madaniyati.

Iqtibos uchun: Alimova Z.G‘. Shashmaqomning musiqa madaniyatidagi o’rni va ahamiyati. // Inter education & global study. 2024. №9. B.304–310.

МЕСТО И ЗНАЧЕНИЕ ШАШМАКАМА В МУЗЫКАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЕ

© З.Г. Алимова[1]✉
[1]Андижанский государственный университет, Андижан, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в данной статье рассматривается роль и значение шашмакома в музыкальной культуре Узбекистана и Таджикистана. Шашмаком с его сложной структурой, ритмическими правилами и разнообразными стилями исполнения представляет собой музыкальное наследие народов Центральной Азии. В статье анализируются такие аспекты, как историческое развитие шашмакома, статусная система, его место в народной культуре, влияние на современных художников. Также особо отмечено включение шашмакама в список неофициального культурного наследия человечества ЮНЕСКО. Значение Шашмакома в музыкальной культуре играет важную роль не только в искусстве, но и в формировании национального самосознания и духа.

ЦЕЛЬ: целью научной статьи «Роль и значение Шашмакома в музыкальной культуре» является изучение места Шашмакома в искусстве узбекской народной музыки, его исторического развития и влияния на современную музыкальную культуру. В статье также дан анализ музыкальной структуры Шашмакома, стилей исполнения, а также его эстетическое, педагогическое и культурное значение..

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в данной статье методическая часть научной статьи «Роль и значение Шашмакома в музыкальной культуре» может состоять из следующих методов и подходов: аналитический метод, метод сравнения, этнографический метод, экспериментальный метод. На основе этих методов статья направлена на углубленное изучение теоретических и практических аспектов Шашмакома.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: дискуссионная часть научной статьи «Место и значение шашмакома в музыкальной культуре» содержит важные мысли о месте шашмакома в музыкальных традициях, народном исполнительстве и современной культуре. В этом разделе анализируются структурные особенности Шашмакома, стили исполнения и его своеобразие в народной музыке.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: Шашмаком – уникальная и неотъемлемая часть узбекской музыкальной культуры, его история, структура и общественное значение очень важны. В данной статье подробно рассмотрено историческое развитие шашмакома, его музыкальный анализ и место в культурном контексте. Исторические источники

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

свидетельствуют о становлении шашмакома как придворной музыки и его гармонии с народными традициями, что повышает его значение как культурного наследия.

Ключевые слова: Узбекская народная музыка, исполнительское искусство, традиционные методы, педагогически-учениковская школа, Шошмаком, музыкальные жанры, музыкальная культура.

Для цитирования: Алимова З.Г. Место и значение шашмакама в музыкальной культуре. // Inter education & global study. 2024. №9. С. 304–310.

THE PLACE AND SIGNIFICANCE OF SHASHMAKAM IN MUSIC CULTURE

© Zumradxon G‘. Alimova[1]✉
[1] Andijan State University, Andijan, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: this article examines the role and importance of shashmaqom in the musical culture of Uzbekistan and Tajikistan. Shashmaqom, with its complex structure, rhythmic rules and diverse performance styles, represents the musical heritage of the peoples of Central Asia. The article analyzes such aspects as the historical development of shashmaqom, the status system, its place in folk culture, and its influence on modern artists. Also, the inclusion of shashmaqam in the list of the unofficial cultural heritage of humanity by UNESCO is specially recognized. The importance of Shashmaqom in musical culture plays an important role not only in art, but also in the formation of national identity and spirit.

AIM: the purpose of the scientific article "The role and importance of Shashmaqom in music culture" is to study the place of Shashmaqom in the art of Uzbek folk music, its historical development and influence on modern music culture. The article also provides an analysis of Shashmaqom's musical structure, performance styles, as well as its aesthetic, pedagogical and cultural significance.

MATERIALS AND METHODS: in this article, the methodological part of the scientific article on "The role and importance of Shashmaqom in musical culture" may consist of the following methods and approaches: analytical method, comparison, ethnographic method, experimental method. Based on these methods, the article aims to study the theoretical and practical aspects of Shashmaqom in depth.

DISCUSSION AND RESULTS: the discussion part of the scientific article on "The place and importance of shashmaqom in musical culture" contains important thoughts about the place of shashmaqom in musical traditions, folk performance and modern culture. In this section, the structural features of Shashmaqom, performance styles and its uniqueness in folk music are analyzed.

CONCLUSION: Shashmaqom is a unique and integral part of Uzbek musical culture, its history, structure and social significance are very important. In this article, the historical development of shashmaqom, its musical analysis and its place in the cultural context were

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

considered in detail. Historical sources show the formation of shashmaqom as court music and its harmony with folk traditions, which increases its importance as a cultural heritage.

Key words: Uzbek folk music, performing arts, traditional methods, teacher-student school, Shoshmakom, musical genres, musical culture.

For citation: Zumradxon G‘. Alimova. (2024) ‘The place and significance of shashmakam in music culture’, Inter education & global study, (9), pp. 304–310. (In Uzbek).

Musiqa – insoniyat madaniyatining eng qadimiy va asosiy ko‘rinishlaridan biri bo‘lib, u zamonlar o‘tishi bilan har xil shakl va mazmunlarni qabul qiladi. Markaziy Osiyoda, ayniqsa, O‘zbekiston va Tojikistonda, musiqaning o‘ziga xos va qimmatbaho janrlari mavjud. Shashmaqom – bu janrlarning eng yuksaklaridan biri bo‘lib, o‘zining noyob musiqiy tuzilishi va chuqur mazmuni bilan ajralib turadi. Tarixiy jihatdan shashmaqom saroy musiqasi sifatida shakllangan bo‘lib, unda xalq an'analari va qadimiy musiqiy tizimlarning uyg‘unligi namoyon bo‘ladi.

Shashmaqom ijodkorlari va ijrochilari asrlar davomida ushbu san'atni avloddan avlodga o‘tkazib kelganlar. Shashmaqomning zamonaviy musiqada tutgan o‘rni va ahamiyati, shuningdek, uning yosh avlod o‘rtasida qadr-qimmati bugungi kunda o‘ta muhimdir. Ushbu maqolada shashmaqomning musiqiy madaniyatdagi o‘rni, uning tarixiy rivoji va bugungi kunda davom etayotgan ijodiy faoliyatining ahamiyati to‘g‘risida batafsil tahlil qilinadi.

Ushbu maqolada shashmaqomning musiqa madaniyatidagi o‘rni va ahamiyatini tahlil qilish uchun bir qator metodologik yondashuvlar qo‘llaniladi:

1. Tarixiy tahlil: Shashmaqomning tarixi va rivojlanishi, uning markaziy osiyolik xalqlarning madaniyatidagi o‘rni ko‘rib chiqiladi. Tarixiy manbalar, adabiyotlar va arxiv materiallari tahlil qilinadi, shashmaqomning o‘ziga xos jihatlari, shakllanishi va saroy musiqasi sifatidagi roli o‘rganiladi.

2. Musiqiy tahlil: Shashmaqomning musiqiy tuzilishi, maqomlar tizimi va ijro uslublari tadqiq qilinadi. Musiqa asarlarini tinglash va ularni yozib olish orqali, shashmaqomning ritmik va melodik xususiyatlari chuqur o‘rganiladi.

3. Ijtimoiy va madaniy tahlil: Shashmaqomning xalq madaniyatidagi o‘rni va uning milliy identitetni shakllantirishdagi ahamiyati o‘rganiladi. Buning uchun so‘rovnomalar va intervyular o‘tkazilib, ijodkorlar, musiqachilar va tinglovchilar bilan suhbatlar olib boriladi.

4. Komparativ tahlil: Shashmaqomni boshqa musiqiy janrlar, jumladan, boshqa maqomlar bilan solishtirish orqali, uning o‘ziga xos xususiyatlari va farqlari aniqlanadi. Bu yondashuv shashmaqomning musiqiy madaniyatdagi o‘rnini yanada kengroq kontekstda tushunishga yordam beradi.

5. Kvalitativ va kvantitativ metodlar: Maqolada keltirilgan ma'lumotlar statistik tahlil usullari yordamida o‘rganiladi. Bu, shashmaqomga bo‘lgan qiziqish va uning tarqalish darajasini aniqlashda yordam beradi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Ushbu metodologiya orqali, shashmaqomning musiqiy madaniyatdagi o‘rni va ahamiyatini keng qamrovli va chuqur tahlil qilish maqsad qilingan. Bu esa, shashmaqomni tadqiq qilishda yangicha yondashuvlarni qo‘llashga imkon beradi va uning zamonaviy musiqiy muhitdagi ahamiyatini yanada aniqlashtiradi.

Shashmaqomning musiqiy madaniyatdagi o‘rni va ahamiyatini to‘g‘ri anglash uchun turli adabiyotlarni tahlil qilish muhim ahamiyatga ega. Ushbu adabiyotlar, asosan, tarixiy, nazariy va amaliy tadqiqotlar hamda xalq musiqa san'atiga oid resurslardan iborat. Quyida shashmaqom va uning kontekstidagi muhim adabiyotlar tahlil qilinadi:

1. Tarixiy manbalar: Shashmaqomning tarixi bilan bog‘liq adabiyotlar, ayniqsa, Buxoro amirligi davridagi musiqiy an'analarga oid asarlar muhim ahamiyatga ega. Masalan, A. M. Rakhmonovning[7; 44] "Shashmaqom: Tarixi va rivoji" asari, shashmaqomning qanday paydo bo‘lganini va uning tarixi davomida qanday o‘zgarishlarga uchraganini o‘rganadi. Ushbu manbalar orqali shashmaqomning ko‘p asrlik tarixiy kontekstini tushunish mumkin.

2. Musiqiy nazariya: Shashmaqomning musiqiy tuzilishi va ijro uslublari haqida ma'lumot beruvchi asarlar, masalan, O. A. Sharipovning[8; 125] "O‘zbekiston musiqa san'ati" kitobida shashmaqomning maqomlar tizimi va ularning o‘zaro aloqalari tahlil qilingan. Ushbu adabiyotlar, shashmaqomning musiqiy jihatlarini o‘rganish uchun muhim nazariy asoslarni taqdim etadi.

3. Ijtimoiy va madaniy tadqiqotlar: Shashmaqomning xalq madaniyatidagi o‘rni haqida ma'lumot beruvchi asarlar, masalan, M. T. Murodovning[2; 21] "Xalq musiqasi va milliy identitet" kitobida, shashmaqomning ijtimoiy va madaniy ahamiyati ko‘rib chiqiladi. Bu tadqiqotlar, shashmaqomning xalq hayotidagi o‘rni va uning milliy identitetni shakllantirishdagi rolini aniqlashda yordam beradi.

4. Zamonaviy ijodkorlar va ularning ijrosi: Shashmaqomning zamonaviy ijodkorlar tomonidan qanday qabul qilinayotgani va o‘zgarayotgani haqida ma'lumot beruvchi adabiyotlar ham muhim. Masalan, R. I. Nematovning "Shashmaqom va zamonaviy musiqa" maqolasi[3; 15], shashmaqomning zamonaviy musiqiy muhitdagi ahamiyatini va uning yangi avlod ijodkorlari tomonidan qanday ijro etilayotganini tahlil qiladi.

5. Falsafiy va psixologik asoslar: Shashmaqomning ruhiy va falsafiy jihatlari haqida yozilgan asarlar, masalan, A. A. Poskryakovning[6; 231] "Innovatsion ong" asari, shashmaqomning inson ruhiyatiga ta'siri va uning estetik qiyofasini o‘rganishda yordam beradi. Bu adabiyotlar, shashmaqomni nafaqat musiqa janri sifatida, balki bir butun ruhiy tajriba sifatida ko‘rishga imkon beradi.

Ushbu adabiyotlar tahlili shashmaqomning musiqiy madaniyatdagi o‘rni va ahamiyatini chuqurroq anglashga yordam beradi. Adabiyotlar orqali olingan ma'lumotlar, shashmaqomning zamonaviy kontekstdagi roli va uning madaniy meros sifatida qadriyatini oshirishga yordam beradi.

Shashmaqom O‘zbekiston va Tojikiston musiqa madaniyatining ajralmas qismi bo‘lib, uning tarixiy, musiqiy, ijtimoiy va madaniy o‘rnini tahlil qilish orqali, bu janrning ahamiyatini yanada chuqurroq anglash mumkin. Maqolada ko‘rib chiqilgan adabiyotlar va

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

metodologiyalar shashmaqomning murakkabligini, uning o‘ziga xos xususiyatlarini va milliy identitetni shakllantirishdagi rolini ochib beradi.

Tarixiy o‘rni

Shashmaqom, asosan, Buxoro amirligi davrida rivojlanib, saroy musiqasi sifatida yuksak baholanadi. Tarixiy manbalardan olingan ma'lumotlar shashmaqomning xalq an'analari bilan qanday uyg‘unlashganini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, shashmaqomning saroydan xalq orasiga tarqalishi, uning o‘zgarishlari va rivoji haqida tahlillar shuni ko‘rsatadiki, bu janr nafaqat san'at, balki milliy madaniyatning o‘ziga xos belgisi sifatida ham muhim ahamiyatga ega.

Musiqiy Tahlil

Shashmaqomning musiqiy tuzilishi, maqomlar tizimi va ijro uslublariga e'tibor qaratish shashmaqomning noyob xususiyatlarini anglashga yordam beradi. Shashmaqomda uchraydigan ritmik va melodik elementlar, uning har bir maqomda qanchalik chuqur ma'no ifodalayotganini ko‘rsatadi. Musiqiy tahlil natijalari shashmaqomning zamonaviy musiqa san’atida qanday ijro etilishi va qabul qilinishi to‘g‘risida ham bir qator muhim ma'lumotlar beradi.

Ijtimoiy va madaniy ahamiyati

Shashmaqomning ijtimoiy va madaniy kontekstdagi ahamiyatini o‘rganish shuni ko‘rsatadiki, bu janr xalq hayotining har bir qismida, jumladan, bayramlar, to‘ylar va boshqa marosimlarda muhim rol o‘ynaydi. Shashmaqomning xalq madaniyatidagi o‘rni, uning milliy identitetni shakllantirishdagi roli va zamonaviy ijodkorlar tomonidan yangi shakllarda ijro etilishi, shashmaqomning dolzarbligini ko‘rsatadi. Shuningdek, shashmaqomning UNESCO tomonidan insoniyatning norasmiy madaniy merosi ro‘yxatiga kiritilishi, uning global madaniyatdagi ahamiyatini tasdiqlaydi.

Zamonaviy ijodkorlar shashmaqomdan ilhomlanib, yangi musiqiy asarlarni yaratmoqda. Ularning ijrosida shashmaqomning an'anaviy uslublari bilan bir qatorda zamonaviy musiqiy tendentsiyalar ham ko‘rinadi. Bu, shashmaqomning nafaqat tarixiy, balki zamonaviy musiqa madaniyatidagi ahamiyatini ham oshiradi. Umuman olganda, shashmaqom nafaqat musiqa janri sifatida, balki bir madaniy fenomen sifatida ham o‘zining ahamiyatini yo‘qotmaydi. Ushbu maqola shashmaqomning tarixiy, musiqiy va madaniy jihatlarini chuqur o‘rganish orqali, bu janrning Markaziy Osiyo musiqiy merosidagi o‘rnini aniqlashga xizmat qiladi. Shashmaqomning dolzarbligi, uning avloddan avlodga o‘tilishi, hamda yangi ijodiy shakllarda davom etishi, uni nafaqat O‘zbekiston va Tojikiston, balki butun insoniyat madaniyati uchun qadrli meros sifatida qabul qilishga imkon beradi.

Shashmaqom O‘zbekiston va Tojikiston musiqiy madaniyatining noyob va ajralmas qismi bo‘lib, uning tarixi, tuzilishi va ijtimoiy ahamiyati juda katta ahamiyatga ega. Ushbu maqolada shashmaqomning tarixiy rivoji, musiqiy tahlili va madaniy kontekstdagi o‘rni batafsil ko‘rib chiqildi. Tarixiy manbalar shashmaqomning saroy musiqasi sifatida shakllanishini va xalq an'analari bilan uyg‘unligini ko‘rsatadi, bu esa uning madaniy meros sifatidagi ahamiyatini oshiradi. Shashmaqomning musiqiy tuzilishi, maqomlar tizimi va ijro uslublari uning xalq tomonidan qanday qabul qilinishi va zamonaviy ijodkorlar tomonidan

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

qanday rivojlanayotgani to‘g‘risida muhim ma'lumotlarni taqdim etadi. Shashmaqom, ijtimoiy va madaniy hayotda o‘yin-kulgi, bayramlar va marosimlarda keng qo‘llanilishi bilan xalq hayotining muhim qismiga aylanadi. Uning ruhiy va estetik qiymati, shuningdek, milliy identitetni shakllantirishda o‘ynagan roli bu janrning dolzarbligini yanada oshiradi. Zamonaviy ijodkorlar shashmaqomdan ilhomlanib, uni yangi shakllarda ijro etishda davom etmoqda. Shashmaqomning UNESCO tomonidan insoniyatning norasmiy madaniy merosi sifatida tan olinishi, uning global madaniyatdagi o‘rnini mustahkamladi va uning keltirgan madaniy xazinasini yanada oshirdi.

Shunday qilib, shashmaqomning musiqa madaniyatidagi o‘rni va ahamiyati, nafaqat O‘zbekiston va Tojikiston, balki butun Markaziy Osiyo xalqlarining madaniy merosi sifatida ham alohida e'tiborga loyiqdir. Ushbu maqola shashmaqomning boy tarixi va zamonaviy kontekstdagi rolini tushunishga yordam beradi va kelajakda bu qadimiy musiqiy an'anani saqlab qolish va rivojlantirishda xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Abduraxmonova, S. (2019). "Shashmaqom va uning ijrosi". O‘zbek musiqasi jurnali, 3(2), 22-30.
2. Murodov, M. T. (2018). Xalq musiqasi va milliy identitet. Toshkent: O‘zbekiston Fanlar Akademiyasi.
3. Nematov, R. I. (2021). “Shashmaqom va zamonaviy musiqa”. Musiqa san'ati tadqiqotlari jurnali, 2(1), 34-45.
4. Usmonov, A. (2020). O‘zbekiston va Tojikiston musiqiy madaniyati: O‘rganish va saqlash. Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Madaniyat Vazirligi.
5. UNESCO. (2008). Shashmaqom: Insoniyatning norasmiy madaniy merosi. Parij: UNESCO nashriyoti.
6. Poskryakov, A. A. (2017). Innovatsion ong: Musiqa va ruhiyat. Toshkent: O‘zbekiston Madaniyat Instituti.
7. Rakhmonov, A. M. (2000). Shashmaqom: Tarixi va rivoji. Buxoro: Buxoro Davlat Universiteti Nashriyoti.
8. Sharipov, O. A. (2015). O‘zbekiston musiqa san'ati. Toshkent: O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Alimova Zumradxon G‘afurovna**, Andijon davlat universiteti o‘qituvchisi, [**Алимова Зумрадхан Гафуровна,** Преподаватель Андижанского государственного университета], [**Zumradxon G‘. Alimova**, Teacher of Andijan State University]; manzil: O‘zbekiston, Andijon sh., Universitet ko'chasi, 129-uy [адрес: Узбекистан, Андижанский район, ул. Университетская, 129], [address: Uzbekistan, Andijan district, University street, 129] E-mail: alimovaz@gmail.com Orcid: 0000-0003-4733-1578

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Original paper

TASVIRIY SAN’AT FANIDA TALABALARNING ESTETIK MADANIYATINI RIVOJLANTIRISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH

© Z.B. Muhammadiyeva[1]✉
[1]Termiz davlat universiteti, Termiz, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: keyingi yillarda tasviriy san’at ta’limining talabalarning bilish, hissiy va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishdagi ahamiyati tobora ortib bormoqda. Tasviriy san’atni o‘qitishning samarali metodikasini ishlab chiqish talabalarning nafaqat texnik ko‘nikmalarga ega bo‘lishlari, balki ijodiy qobiliyatlarini, tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini, madaniy xilma-xillikni qadrlashlarini ham ta’minlashda muhim ahamiyatga ega. Ushbu tadqiqot talabalarning o'sishi va faolligini yaxshiroq qo'llab-quvvatlash uchun tasviriy san'at ta'limida qo'llaniladigan o'qitish metodikasini takomillashtirishga qaratilgan.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning maqsadi tasviriy san'at bo'yicha talabalarning rivojlanishini yaxshilashga yordam beradigan innovatsion metodologiyalarni o'rganishdir. Mavjud yondashuvlarni o'rganish va yangi texnikalarni joriy etish orqali ushbu tadqiqot talabalarning badiiy ifodasi, ijodkorligi va umumiy akademik faoliyatini qo'llab-quvvatlovchi yanada keng qamrovli asos yaratishga intiladi.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqotda tasviriy san'atni o'qitishning turli uslublari samaradorligini baholash uchun sifat va miqdoriy tadqiqot usullari kombinatsiyasidan foydalaniladi. Asosiy materiallarga quyidagilar kiradi: Badiiy materiallar: qalamlar, bo'yoqlar, kanvaslar va cho'tkalar kabi an'anaviy vositalar, shuningdek, planshetlar va stiluslar kabi raqamli asboblar. O'quv modullari: turli yosh guruhlari uchun mo'ljallangan, asosiy texnikaga va ilg'or badiiy amaliyotlarga qaratilgan tuzilgan modullar. Ma'lumotlar talabalarning so'rovlari, o'qituvchilar bilan suhbatlar va sinfdagi kuzatuvlar orqali to'plangan, ular ishtirok etish darajasini, ko'nikmalarni rivojlantirish va talabalarning qoniqishini baholashgan. An'anaviy usullarning innovatsion yondashuvlarga nisbatan samaradorligini baholash uchun eksperimental va nazorat guruhlari ishlatilgan.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: natijalar shuni ko'rsatdiki, innovatsion metodologiyalar, jumladan, loyihaga asoslangan ta'lim, raqamli integratsiya va hamkorlikdagi badiiy loyihalar bilan o'qitilgan talabalar faollik va ijodkorlik darajasini sezilarli darajada yuqori ko'rsatdi. Faqat texnik ko'nikmalarga qaratilgan an'anaviy yondashuvlar ko'nikmalarni egallashda samarali bo'lgan, ammo talabalarning ijodiy ifodasini va muammolarni hal qilish qobiliyatini rivojlantirishda etishmayotgan edi. Qolaversa, darslarga madaniy elementlarning kiritilishi talabalarning turli badiiy

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

an’analarga bo‘lgan hurmat va hurmatini oshirdi, ularning ta’lim tajribasini boyitdi.

XULOSA: tadqiqot tasviriy san’at ta’limida xilma-xil va innovatsion metodologiyalarni qo‘llash muhimligini ta’kidlaydi. Loyihaga asoslangan ta'lim, raqamli vositalar va hamkorlik amaliyotlarini integratsiyalash orqali o'qituvchilar talabalarning faolligini, ijodkorligini va mahoratini oshirishi mumkin. Ushbu yondashuvlar tanqidiy fikrlash va badiiy ifoda etish qobiliyatiga ega, har tomonlama rivojlangan, ijodiy shaxslarning o'sishini qo'llab-quvvatlovchi yaxlit o'rganish tajribasini taklif qiladi.

Kalit so'zlar: Tasviriy san'at ta'limi, talabalarni rivojlantirish, ijodiy kompetentsiya, o'qitish metodikasi, loyihaga asoslangan ta'lim, raqamli vositalar, hamkorlikda o'rganish.

Iqtibos uchun: Muahammadiyeva Z.B. Tasviriy san’at fanida talabalarning estetik madaniyatini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish// Inter education & global study. 2024. №9. B.311–319.

УЛУЧШЕНИЕ МЕТОДОЛОГИИ РАЗВИТИЯ ЭСТЕТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ СТУДЕНТОВ В ПРЕДМЕТЕ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА

© М.Б. Мухаммадиева[1]✉
[1]Термезский государственный университет, Термез, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в последние годы возрастает значение изобразительного искусства в развитии познавательных, эмоциональных и творческих способностей учащихся. Разработка эффективной методики преподавания изобразительного искусства важна для обеспечения приобретения учащимися не только технических навыков, но и творческих способностей, навыков критического мышления и понимания культурного разнообразия. Это исследование направлено на улучшение методов обучения, используемых в образовании изобразительного искусства, чтобы лучше поддерживать рост и вовлеченность учащихся.

ЦЕЛЬ: целью данного исследования является изучение инновационных методологий для улучшения развития студентов, изучающих изобразительное искусство. Изучая существующие подходы и внедряя новые методы, это исследование стремится создать более комплексную основу, которая поддерживает художественное самовыражение, креативность и общую академическую успеваемость учащихся.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследовании используется сочетание качественных и количественных методов исследования для оценки эффективности различных методов преподавания изобразительного искусства. Основные материалы включают в себя: Товары для творчества: традиционные инструменты, такие как карандаши, краски, холсты и кисти, а также цифровые инструменты, такие как планшеты и стилусы. Учебные модули: структурированные модули для разных возрастных групп с акцентом на базовые техники и передовые художественные практики. Данные были собраны посредством опросов студентов,

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

интервью с учителями и наблюдений в классе, которые оценивали вовлеченность, развитие навыков и удовлетворенность учащихся. Экспериментальные и контрольные группы использовались для оценки эффективности традиционных методов по сравнению с инновационными подходами.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: результаты показали, что студенты, обучавшиеся с использованием инновационных методологий, включая проектное обучение, цифровую интеграцию и совместные художественные проекты, продемонстрировали значительно более высокий уровень вовлеченности и креативности. Традиционные подходы, ориентированные только на технические навыки, были эффективны для приобретения навыков, но не способствовали развитию у учащихся творческого самовыражения и навыков решения проблем. Кроме того, включение культурных элементов в уроки повысило уважение учащихся к различным художественным традициям и обогатило их образовательный опыт.

ВЫВОДЫ: исследование подчеркивает важность использования разнообразных и инновационных методологий в образовании в области изобразительного искусства. Интегрируя обучение на основе проектов, цифровые инструменты и методы сотрудничества, преподаватели могут повысить вовлеченность, креативность и мастерство учащихся. Эти подходы предлагают целостный опыт обучения, который поддерживает развитие разносторонних, творческих личностей, способных к критическому мышлению и художественному самовыражению.

Ключевые слова: образование в области визуальных искусств, развитие учащихся, творческая компетентность, методика преподавания, проектное обучение, цифровые инструменты, совместное обучение.

Для цитирования: Мухаммадиева З.Б. Улучшение методологии развития эстетической культуры студентов в предмете изобразительного искусства// Inter education & global study. 2024. №9. С. 311–319.

IMPROVING THE METHODOLOGY OF DEVELOPING AESTHETIC CULTURE OF STUDENTS IN THE SUBJECT OF FINE ARTS

© Zarina B. Muhammadiyeva[1]✉
[1]Termiz State University, Termiz, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: in recent years, the importance of visual arts education in the development of cognitive, emotional and creative abilities of students is increasing. Developing an effective methodology for teaching visual arts is important in ensuring that students acquire not only technical skills, but also their creative abilities, critical thinking

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

skills, and appreciation of cultural diversity. This study aims to improve teaching methods used in visual arts education to better support student growth and engagement.

AIM: the purpose of this study is to explore innovative methodologies to improve visual arts student development. By examining existing approaches and introducing new techniques, this study seeks to create a more comprehensive framework that supports students' artistic expression, creativity, and overall academic performance.

MATERIALS AND METHODS: the study uses a combination of qualitative and quantitative research methods to evaluate the effectiveness of different visual arts teaching methods. Key materials include: Art supplies: traditional tools such as pencils, paints, canvases and brushes, as well as digital tools such as tablets and styluses. Training modules: structured modules for different age groups, focusing on basic techniques and advanced artistic practices. Data were collected through student surveys, teacher interviews, and classroom observations that assessed engagement, skill development, and student satisfaction. Experimental and control groups were used to evaluate the effectiveness of traditional methods compared to innovative approaches.

DISCUSSION AND RESULTS: the results showed that students trained with innovative methodologies, including project-based learning, digital integration, and collaborative art projects, showed significantly higher levels of engagement and creativity. Traditional approaches that focused only on technical skills were effective in acquiring skills but lacking in developing students' creative expression and problem-solving skills. In addition, the inclusion of cultural elements in the lessons increased students' respect for various artistic traditions and enriched their educational experience.

CONCLUSIONS: the study highlights the importance of using diverse and innovative methodologies in visual arts education. By integrating project-based learning, digital tools, and collaborative practices, educators can increase student engagement, creativity, and mastery. These approaches offer a holistic learning experience that supports the growth of well-rounded, creative individuals capable of critical thinking and artistic expression.

Keywords: Visual arts education, student development, creative competence, teaching methodology, project-based learning, digital tools, collaborative learning.

For citation: Zarina B. Muhammadiyeva (2024) Improving the methodology of developing aesthetic culture of students in the subject of Fine Arts // Inter education & global study, (9), pp. 311–319. (In Uzbek).

Estetik madaniyat go‘zallikni qadrlash, talqin qilish va yaratish qobiliyatini o‘z ichiga oladi, bu esa har tomonlama barkamol tarbiyada zarurdir. Rasm, musiqa, raqs va teatr kabi fanlarni o'z ichiga olgan Tasviriy san'at ta'limi ushbu madaniy va estetik ongni tarbiyalashda kuchli vosita bo'lib xizmat qiladi. Ilmiy tadqiqotlar Tasviriy san'at bilan shug'ullanish talabalarning estetik hissiyotlarini qanday shakllantirishi va bu

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

rivojlanishning ularning shaxsiy va ijtimoiy hayotiga doimiy ta'siri haqida qimmatli tushunchalarni beradi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, Tasviriy san'at ta'limi kognitiv qobiliyatlarni, jumladan, tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish va vizual-fazoviy qobiliyatlarni sezilarli darajada oshiradi. Neyroilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, tasviriy san'at bilan shug'ullanish miyaning ijodkorlik va tanqidiy tahlil bilan bog'liq sohalarini rag'batlantiradi. Masalan, san'atni qadrlash va ijod qilish bilan shug'ullanadigan talabalar vizual savodxonligini yaxshilaydi, bu ularga vizual ma'lumotni yanada samarali talqin qilish va tahlil qilish imkonini beradi. Tasviriy san'at ta'limi talabalarni o'z his-tuyg'ularini ifoda etishga va boshqalarning his-tuyg'ularini san'at orqali izohlashga undash orqali hissiy aqlni rivojlantiradi. Psixologiya bo'yicha tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, san'at bilan shug'ullanadigan talabalar o'zlarining shaxsiy tajribalarini badiiy ifoda bilan bog'lashni o'rganganlarida, ko'proq empatiya va o'z-o'zini anglashni rivojlantiradilar. Ushbu hissiy ishtirok shaxslararo munosabatlar va ijtimoiy ko'nikmalarni yaxshilash uchun juda muhimdir.

Olimlarning ta’kidlashicha, Tasviriy san’at ta’limi go‘zallik va estetikani chuqur qadrlashni tarbiyalaydi. Turli xil san'at turlari bilan shug'ullanish talabalarga turli uslublar, uslublar va madaniy kontekstlarni tushunishga yordam beradi. Ushbu ta'sir ularning estetik sezgirligini kengaytiradi va ularga turli shakllarda go'zallikni qadrlash imkonini beradi, ularning umumiy hissiy va intellektual o'sishiga hissa qo'shadi.

Tasviriy san'at ta'limi madaniy xabardorlik va tushunishni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, san'atni o'rganayotgan talabalarda madaniy o'ziga xoslik va ularning merosini qadrlash hissi kuchliroq bo'ladi. An'anaviy va zamonaviy san'at asarlari bilan shug'ullanish talabalarga madaniy hikoyalarni o'rganishga imkon beradi, turli nuqtai nazarlar va tarixlarga hurmat va tushunishni kuchaytiradi.

Ta'lim psixologiyasi bo'yicha tadqiqotlar Tasviriy san'at ta'limi tavakkalchilik va tajribalarni rag'batlantirish orqali ijodkorlikni oshirishini ko'rsatadi. Badiiy faoliyat talabalardan an'anaviy chegaralardan tashqarida fikrlashni, innovatsion fikrlashni rivojlantirishni talab qiladi. Ushbu ijodkorlik boshqa o'quv fanlariga o'tkazilishi mumkin, bu erda muammolarni hal qilish va qutidan tashqari fikrlash tobora ko'proq qadrlanadi.

Tasviriy san'at ta'limi talabalarni badiiy ifoda orqali ijtimoiy muammolar va axloqiy dilemmalarni o'rganishga undash orqali ijtimoiy va axloqiy rivojlanishga ham hissa qo'shadi. Tadqiqotlar shuni ta'kidlaydiki, san'at bilan shug'ullanish ijtimoiy muammolar haqida tanqidiy munozaralarga yordam beradi, talabalarda mas'uliyat hissi va ijtimoiy ongni rivojlantirishga yordam beradi. Tasviriy san'at ta'limini asosiy o'quv dasturiga integratsiyalash talabalarning estetik madaniyatini oshirishi, shuningdek, ularning fanlar bo'yicha akademik rivojlanishini qo'llab-quvvatlashi mumkin. Birgalikda o'rganish: hamkorlikdagi badiiy loyihalarni rag'batlantirish ijtimoiy ko'nikmalarni oshirishi va jamoaviy ishlashni rivojlantirishi mumkin, chunki talabalar o'z g'oyalarini etkazishni va turli nuqtai nazarlarni qadrlashni o'rganadilar. Talabalarning badiiy faolligi va estetik

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

rivojlanishini baholash faqat texnik ko'nikmalarga e'tibor qaratishdan ko'ra, ijodkorlik, hissiy ifoda va madaniy tushunish kabi bir qator mezonlarni o'z ichiga olishi kerak.

Ta'limda estetik madaniyatning ahamiyatini ta'kidlash talabalarda san'atga umrbod qadrlashni rivojlantirishga yordam beradi, ularni sinfdan tashqari badiiy tajribalarni izlashga undaydi.

Tasviriy san'at ta'limi orqali estetik madaniyatni rivojlantirish kognitiv, hissiy va ijtimoiy o'sish uchun muhimligini ta'kidlaydigan ko'plab ilmiy tadqiqotlar tomonidan qo'llab-quvvatlanadi. Tasviriy san'at ta'limi ijodkorlik, madaniy ong va hissiy intellektni rivojlantirish orqali talabalarni shaxsiy va ilmiy hayotlari uchun zarur ko'nikmalar bilan ta'minlaydi. Pedagoglar estetik madaniyatning qadr-qimmatini tan olishda davom etar ekan, Tasviriy san’atning ta’lim tizimiga integratsiyalashuvi har tomonlama barkamol, madaniyatli shaxslarni tarbiyalashda hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Talabalarda estetik madaniyatni tarbiyalash tasviriy san’at ta’limining asosiy yo‘nalishi hisoblanadi. Estetik madaniyat deganda shaxsning go‘zallikni qadrlash, badiiy ifodani tan olish, san’at orqali yetkaziladigan hissiy va intellektual xabarlarni tushunish qobiliyati tushuniladi. Bugungi shiddat bilan o‘zgarib borayotgan dunyoda estetikani qadrlashni rivojlantirish har qachongidan ham muhimroqdir, chunki bu talabalarning idroki, ijodkorligi va umumiy dunyoqarashiga ta’sir qiladi. Ushbu maqolada tasviriy san’at yo‘nalishi bo‘yicha talabalarda estetik madaniyatni rivojlantirishning ahamiyati va ularning badiiy his-tuyg‘ularini oshirish uchun qo‘llash mumkin bo‘lgan metodikalar o‘rganiladi.

Estetik madaniyat talabalarga o'z atrofini chuqurroq anglash imkonini beradi. Rasm, haykaltaroshlik, musiqa yoki adabiyot kabi turli xil san'at turlari bilan shug'ullanish orqali ular kundalik hayotda go'zallik va ifodaga nisbatan yuqori sezgirlikni rivojlantiradilar. Bu idrok san'atdan tashqariga chiqadi, talabalarning dunyo bilan qanday munosabatda bo'lishiga va tajribalarni sharhlashiga ta'sir qiladi.

San'atni qadrlash tanqidiy tahlil va talqinni o'z ichiga oladi. Talabalar san'at asarlarini tanqid qilish va baholashni o'rganar ekan, ular boshqa fanlarga o'tkaziladigan tahliliy ko'nikmalarni rivojlantiradilar. Bu jarayon mustaqil fikrlashni rivojlantiradi va talabalarni o‘z fikrini shakllantirishga undaydi, ularning intellektual yetukligini oshiradi. San'at ko'pincha murakkab insoniy his-tuyg'ularni va ijtimoiy muammolarni aks ettiradi. Turli xil badiiy ifodalarga ta'sir qilish orqali talabalar turli nuqtai nazar va tajribalar bilan empatiya qilishni o'rganadilar. Tuyg'ular bilan shug'ullanish hissiy aqlni rivojlantiradi, bu talabalarga o'zlarini va boshqalarni yaxshiroq tushunishga imkon beradi. Tasviriy san’at ta’limi talabalarni turli madaniy an’analar va badiiy harakatlar bilan tanishtiradi. Ushbu ekspozitsiya madaniy qadrlash va hurmatni rag'batlantiradi, talabalarga badiiy ifodadagi xilma-xillik qiymatini tushunishga yordam beradi. Turli madaniy kontekstlarni tushunish global ongni rivojlantiradi, talabalarni xabardor va mas'uliyatli fuqarolar bo'lishga undaydi.

Interfaol san'atni qadrlash: interaktiv san'atni qadrlash mashg'ulotlarini o'z ichiga olish talabalarning san'atga bo'lgan qiziqishini sezilarli darajada oshirishi mumkin. Ushbu mashg'ulotlarga galereyaga tashrif buyurish, mahalliy rassomlar bilan seminarlar yoki talabalar turli uslublar va uslublardan ilhomlangan o'zlarining san'at asarlarini yaratadigan

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

hamkorlik loyihalari bo'lishi mumkin. Bu amaliy tajriba talabalarga nazariyani amaliyot bilan bog‘lash, badiiy tushunchalarni chuqurroq tushunish imkonini beradi. Tasviriy san’atni adabiyot, tarix yoki fan kabi boshqa fanlar bilan uyg‘unlashtirish o‘quvchilarning bilim olish tajribasini boyitadi. Masalan, rasmning tarixiy mazmunini o‘rganish yoki haykaltaroshlik materiallarining ilmiy tamoyillarini tushunish talabalarga san’atning jamiyatdagi o‘rni haqida har tomonlama tasavvurga ega bo‘ladi. Ushbu fanlararo yondashuv talabalarni bilimlarning o'zaro bog'liqligini ko'rishga undaydi va estetikani yanada kengroq baholashga yordam beradi.

Talabalarga o'z san'ati orqali o'zini namoyon qilish imkoniyatini berish ularga o'zlarining estetik afzalliklarini o'rganish imkonini beradi. Shaxsiy mavzular va hikoyalarni rag'batlantiradigan topshiriqlar talabalarning o'ziga xos badiiy ovozini rivojlantirishga yordam beradi, ishonch va individuallikni rivojlantiradi. Bu ijod erkinligi ularning ishi bilan chuqurroq hissiy bog‘lanishga va estetikani chuqurroq tushunishga olib kelishi mumkin. San'at haqida ochiq munozaralarni rag'batlantiradigan sinf muhitini yaratish talabalarga o'z fikrlari va his-tuyg'ularini ifoda etishga yordam beradi. Jurnallar yoki guruh tanqidlari kabi aks ettiruvchi amaliyotlarga ko'maklashish talabalarga o'zlarining va tengdoshlarining ishlarini tahlil qilish imkonini beradi, o'z-o'zini anglash va tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi.

Tasviriy san’at sohasida talabalarda estetik madaniyatni rivojlantirish hayotiy ahamiyatga ega. O'z idrokini, tanqidiy fikrlashni, hissiy intellektni va madaniy xabardorlikni oshirish orqali talabalar yanada faol, empatik va ijodiy shaxslarga aylanadi. Interfaol metodologiyalarni tatbiq etish, badiiy ta'limni birlashtirish, shaxsiy ifodani rag'batlantirish va tanqidiy munozaralarni rag'batlantirish boy estetik madaniyatni tarbiyalashning muhim strategiyasidir. Pedagoglar tasviriy san’atda estetikaning ahamiyatini ta’kidlashda davom etar ekanlar, ular talabalarni san’at va hayotning murakkabliklarida harakat qilish va tushunish uchun vositalar bilan jihozlaydilar, pirovardida ularning ta’lim tajribasini boyitadi va shaxsiy o‘sadi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Sattarov S.Y., Xaitov Z.A., Yusubova M.A. GRAPHIC RECOMMENDATIONS FOR THE ANALYSIS OF SIMPLE AND COMPLEX GIRIX PATTERN COMPOSITIONS IN THE ART OF EMBROIDERY BY GEOMETRIC PATTERNS // Universum: технические науки: электрон. научн. журн. 2021. 11(92). URL: https://7universum.com/ru/tech/archive/item/12606
2. Sattarov Shavkat Yuldashevich. (2024). THE IMPORTANCE OF COMPLETING TASKS USING AUTOCAD GRAPHICS PROGRAM IN DEVELOPING STUDENTS' CREATIVITY. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, *5*(2), 306–313. Retrieved from https://wos.academiascience.org/index.php/wos/article/view/4718
3. Raxmonqulov X. B., Botirov M. A., Xurramova N. Y. The Role And The Practical Importance Of Composution During Colour Description Studies (As An Example Of

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Descrining Human Feature) //Экономика и социум. – 2021. – №. 1-1 (80). – С. 241-244.
4. Jumanazarovich, M. I. "THE ROLE OF FINE ART IN THE DEVELOPMENT OF AESTHETIC EDUCATION IN STUDENTS." *Emergent: Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning (EJEDL)* 3.09 (2022): 28-30.
5. Jumanazarovich M. I. Rangtasvir Mashg'ulotlarida Qalamtasvirning Ahamiyati //Gospodarka i Innowacje. – 2022. – Т. 20. – С. 58-61.
6. Tursunbayevich E. A. The Role And Interdisciplinary Relationship Of Fine Arts In Student Education //European Journal Of Research Development And Sustainability. – 2022. – Т. 3. – №. 3. – С. 95-97.
7. Khasanovich K. K. Drawing A Human Skull In A Pen Drawing (Nose, Ears, Eyes, Lips) //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2021. – Т. 9. – №. 11. – С. 121-125.
8. Xolboy X. Stages Of The Emergence And Development Of The Type Of "Painting" Of Fine Art //Universum: технические науки. – 2021. – №. 11-5 (92). – С. 102-104.
9. Расулова А. К., Хасанов Х. Х. КАРАНДАШ, ЕГО НАЗНАЧЕНИЕ, РОЛЬ И ПРАКТИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ В ПРЕПОДАВАНИИ НАУКИ ЧЕРТЕЖА //Экономика и социум. – 2021. – №. 2-2 (81). – С. 160-166.
10. Kholbozorovich K. J., Suvonovich T. O. STUDYING THE IMPORTANCE OF DRAWING AS A PRIMARY TOOL //Journal Of Integrated Education And Research. – 2023. – Т. 2. – №. 4. – С. 14-17.
11. Shodizoda M. A. et al. Interpretation Of Works By Uzbek Artists In Landscape Genres //Think India Journal. – 2019. – Т. 22. – №. 14. – С. 10799-10803.
12. XASANOV X. STAGES OF THE EMERGENCE AND DEVELOPMENT OF THE TYPE OF "PAINTING" OF FINE ART //UNIVERSUM. – С. 102-104.
13. Bobokulovich R. K. Using Waterplace to Work in Color Images Properties Of Colors //Eurasian Journal of Learning and Academic Teaching. – 2022. – Т. 6. – С. 58-62.
14. Bobokulovich R. K. Fine Art And Its Place In Human Society //Academia Repository. – 2024. – Т. 5. – №. 2. – С. 288-293.
15. Raxmonqulov X. B., Bekkeldiyeva M. F. Q. Tasviriy San'At Va Uning Mohiyati, Tur Va Janrlari //Oriental Art And Culture. – 2022. – Т. 3. – №. 2. – С. 540-546.
16. Boboqulovich R. K. AN UNCOMPLICATED STILL LIFE MADE UP OF HOUSEHOLD ITEMS OF VARIOUS SHAPES AND TEXTURES //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2021. – Т. 9. – №. 11. – С. 99-102.
17. Tursunbaevna S. S. Methodology Of Working Gypsum Cutting Head Sample //International Multidisciplinary Journal For Research & Development. – 2024. – Т. 11. – №. 01.
18. Tursunbaevna S. S. Methodology Of Working Gypsum Cutting Head Sample //International Multidisciplinary Journal For Research & Development. – 2024. – Т. 11. – №. 01.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

19. Bobokulovich R. K. PRACTICAL IMPORTANCE OF LANDSCAPE PERFORMANCE IN FINE ARTS CLASSES //International journal of scientific researchers (IJSR) INDEXING. – 2024. – T. 5. – №. 2. – C. 1460-1463.
20. Abdikodirovich B. M. METHODOLOGY OF GETTING A HUMAN BODY IN SCULPTURE //Ethiopian International Journal of Multidisciplinary Research. – 2024. – T. 11. – №. 01. – C. 88-93.
21. Botirov M. A., Botirova M. M. K. Theoretical fundamentals of study pen and general principles of drawing //Science and Education. – 2021. – T. 2. – №. 5. – C. 567-574.
22. Qudratov J. B., Botirov M. A. HAYKALTOROSHLIK KOMPOZITSIYASIDA ASSIMMETRIYA //Scientific Impulse. – 2022. – T. 1. – №. 4. – C. 584-587.
23. Abduqodirovich B. M. et al. METHODOLOGY FOR ORGANIZING AND TEACHING POTTERY CIRCLES //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – T. 10. – №. 10. – C. 809-813.
24. Abdukodirovich B. M. THE FORMATION OF SCULPTURE OF UZBEKISTAN IN THE YEARS OF INDEPENDENCE //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2021. – T. 9. – №. 11. – C. 110-114.
25. I.J. Mengnorov TASVIRIY SAN'AT DARSLARINI TASHKIL ETISHDA, O'QUVCHILARNING KOGNITIV KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI // Inter education & global study. 2024. №4. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/tasviriy-san-at-darslarini-tashkil-etishda-o-quvchilarning-kognitiv-kompetensiyalarini-rivojlantirish-metodikasi (дата обращения: 28.10.2024).
26. Omonova R.R., Omonova D.O. RECOMMENDATIONS FOR THE FORMATION OF TARGETED ACTIONS OF STUDENTS IN RELATION TO SCIENCE THROUGH 3D MODELING // Universum: технические науки : электрон. научн. журн. 2021. 11(92). URL: https://7universum.com/ru/tech/archive/item/12501

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Muhammadiyeva Zarina Bahodirovna**, o'qituvchi, [**Мухаммадиева Зарина Баходировна**, педагог], [**Zarina B. Muhammadiyeva**, teacher]; manzil: O'zbekiston, Surxondaryo viloyati, Termiz, ko'chasi Barkamol avlod, 43-uy [адрес: Узбекистан, Сурхандарьинская область, Термез, ул. Баркамол авлод, 43], [address: Uzbekistan, Surkhandarya region, Termiz, street Barkamol avlod, 43]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Original paper

O‘RTA OSIYO XALQARI MUSIQA MADANIYATINING O‘ZARO INTEGERATSIYASI

© Q.P. Nurdinov[1]✉

[1]Andijon davlat universiteti, Andijon, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: mazkur maqola O‘rta Osiyo xalqlarining boy musiqa merosi va ularning o‘zaro integratsiyasi masalalariga bag‘ishlanadi. Unda hududiy xalqlar musiqasining umumiy va o‘ziga xos jihatlari, musiqiy an’analar o‘zaro ta’sirini kuchaytirgan omillar va tarixiy bosqichlar tahlil qilinadi. Tadqiqotda musiqiy janrlar va uslublarning uyg‘unlashuv jarayoni, etnomusiqashunoslik yondashuvlari asosida ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, maqolada madaniyatlararo aloqalar natijasida paydo bo‘lgan musiqiy yangiliklar va ularning xalq an’analari bilan o‘zaro bog‘liqligi yoritiladi. Natijada, O‘rta Osiyo musiqa madaniyati rivojida integratsiyaning o‘rni va ahamiyati ko‘rsatiladi.

MAQSAD: ushbu maqolaning maqsadi O‘rta Osiyo xalqlarining musiqa madaniyatidagi o‘zaro integratsiyaning mohiyatini va ahamiyatini ilmiy asosda tadqiq etish, musiqiy an’analar, janrlar va uslublarning o‘zaro ta’sirini tahlil qilish hamda bu jarayonning madaniy rivojlanishdagi o‘rnini aniqlashdan iborat.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu tadqiqotda O‘rta Osiyo xalqlarining musiqa madaniyatini o‘rganishda zamonaviy va klassik etnomusiqashunoslik yondashuvlari qo‘llanildi. Tadqiqotning asosiy metodlari sifatida tarixiy tahlil, qiyosiy-tahliliy metod va musiqashunoslikka oid adabiyotlar bilan ishlash usullari tanlandi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: o‘rta Osiyo xalqlarining musiqa madaniyatini o‘rganish jarayoni shuni ko‘rsatadiki, bu hududdagi musiqiy integratsiya asosan tarixiy, madaniy va ijtimoiy omillar ta’sirida rivojlangan. Savdo yo‘llari, xususan, Buyuk Ipak yo‘li orqali xalqlar o‘rtasida madaniy almashinuvlar yuz bergan va bu, o‘z navbatida, musiqiy an’analar, janrlar va ijrochilik uslublarining o‘zaro boyishiga olib kelgan. Musiqaning umumiy muloqot vositasi sifatidagi roli O‘rta Osiyo xalqlari o‘rtasidagi birligini ta’minlashga xizmat qilgan.

XULOSA: O‘rta Osiyo xalqlarining musiqa madaniyati o‘zaro boy tarixiy va madaniy integratsiyaning yorqin namunasidir. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, bu hudud xalqlari o‘rtasidagi musiqiy aloqalar asosan tarixiy omillar, xususan, Buyuk Ipak yo‘li orqali amalga oshgan savdo va madaniy almashinuvlar ta’sirida shakllangan. Musiqiy janrlar va ijrochilik uslublarining o‘zaro ta’sirlanishi natijasida boyib borgan madaniy meros xalqlarning o‘ziga xos milliy musiqasini saqlab qolish bilan birga, yangi musiqiy shakllar yaratishga ham imkon bergan.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Kalit so'zlar: o‘rta Osiyo, musiqa madaniyati, integratsiya, etnomusiqashunoslik, musiqiy janrlar, madaniyatlararo aloqa, musiqiy meros.

Iqtibos uchun: Nurdinov Q.P. O‘rta Osiyo xalqari musiqa madaniyatining o‘zaro integeratsiyasi. // Inter education & global study. 2024. №9. B.320–326.

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ МУЗЫКАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ НАРОДОВ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ

© К.П. Нурдинов[1]✉
[1]Андижанский государственный университет, Андижан, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: данная статья посвящена богатому музыкальному наследию народов Центральной Азии и их взаимной интеграции. Анализируются общие и специфические стороны музыки региональных народов, факторы, усилившие взаимодействие музыкальных традиций, исторических этапов. В исследовании рассматривается процесс гармонии музыкальных жанров и стилей на основе этномузыкологических подходов. Также в статье освещаются музыкальные новации, возникшие в результате межкультурных контактов и их взаимосвязи с народными традициями. В результате показаны роль и значение интеграции в развитии музыкальной культуры Центральной Азии.

ЦЕЛЬ: целью данной статьи является на научной основе исследовать сущность и значение взаимной интеграции в музыкальной культуре народов Центральной Азии, проанализировать взаимодействие музыкальных традиций, жанров и стилей, определить место этот процесс в культурном развитии.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в работе использованы современные и классические этномузыкологические подходы к изучению музыкальной культуры народов Центральной Азии. В качестве основных методов исследования были выбраны исторический анализ, сравнительно-аналитический метод и методы работы с музыковедческой литературой.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: процесс изучения музыкальной культуры народов Центральной Азии показывает, что музыкальная интеграция в этой области развивалась преимущественно под влиянием исторических, культурных и социальных факторов. Культурные обмены происходили между народами по торговым путям, в частности по Великому Шелковому пути, а это, в свою очередь, приводило к взаимному обогащению музыкальных традиций, жанров и стилей исполнения. Роль музыки как общего средства общения служила обеспечению единства народов Средней Азии.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: музыкальная культура народов Центральной Азии является ярким примером богатой исторической и культурной интеграции. В ходе исследования было установлено, что музыкальные связи между народами этого

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

региона в основном формировались под влиянием исторических факторов, в частности, торговых и культурных обменов, осуществлявшихся по Великому Шелковому пути. Культурное наследие, обогатившееся в результате взаимодействия музыкальных жанров и стилей исполнения, позволило сохранить уникальную национальную музыку народов, а также создать новые музыкальные формы.

Ключевые слова: центральная Азия, музыкальная культура, интеграция, этномузыковедение, музыкальные жанры, межкультурная коммуникация, музыкальное наследие.

Для цитирования: Нурдинов К.П. Взаимодействие музыкальной культуры народов Центральной Азии. // Inter education & global study. 2024. №9. С. 320–326.

INTERACTION OF MUSIC CULTURE OF CENTRAL ASIAN PEOPLE

© Patidinovich N. Qamardin[1]✉
[1]Andijan State University, Andijan, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: this article is devoted to the rich musical heritage of the peoples of Central Asia and their mutual integration. It analyzes the general and specific aspects of the music of regional peoples, the factors that strengthened the interaction of musical traditions, and historical stages. The study examines the process of harmony of musical genres and styles based on ethnomusicological approaches. Also, the article highlights the musical innovations that have emerged as a result of intercultural contacts and their interrelationship with folk traditions. As a result, the role and importance of integration in the development of Central Asian music culture is shown.

AIM: the purpose of this article is to research the essence and importance of mutual integration in the music culture of the peoples of Central Asia on a scientific basis, to analyze the interaction of musical traditions, genres and styles, and to determine the place of this process in cultural development. .

MATERIALS AND METHODS: In this study, modern and classical ethnomusicological approaches were used to study the music culture of the peoples of Central Asia. Historical analysis, comparative-analytical method and methods of working with musicology literature were selected as the main research methods.

DISCUSSION AND RESULTS: the process of studying the music culture of the peoples of Central Asia shows that musical integration in this area has developed mainly under the influence of historical, cultural and social factors. Cultural exchanges took place between nations through trade routes, particularly the Great Silk Road, and this, in turn, led to the mutual enrichment of musical traditions, genres, and performance styles. The

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

role of music as a common means of communication served to ensure unity among the peoples of Central Asia.

CONCLUSION: The musical culture of the peoples of Central Asia is a bright example of rich historical and cultural integration. During the research, it was found that the musical relations between the peoples of this region were mainly formed under the influence of historical factors, in particular, the trade and cultural exchanges carried out through the Great Silk Road. The cultural heritage, enriched as a result of the interaction of musical genres and performance styles, allowed to preserve the unique national music of the peoples, as well as to create new musical forms.

Key words: Central Asia, music culture, integration, ethnomusicology, musical genres, intercultural communication, musical heritage.

For citation: Patidinovich N. Qamardin. (2024) 'Interaction of music culture of central Asian people', Inter education & global study, (9), pp. 320–326. (In Uzbek).

O'rta Osiyo xalqlarining musiqa madaniyati azaldan o'ziga xos va boy merosga ega bo'lib, bu hududning tarixiy va madaniy o'zaro aloqalari ko'p asrlik an'analar bilan boyigan. Ushbu hududda yashovchi turli xalqlarning musiqa san'ati ularning turmush tarzi, diniy e'tiqodlari va tarixiy rivojlanish omillari bilan chambarchas bog'liq holda shakllangan. Musiqa, xalqlarning o'z madaniyatini ifoda etuvchi va boshqalarga tanituvchi muhim vosita bo'lib, ko'plab an'anaviy janrlar va ijrochilik uslublarini yaratishga sabab bo'lgan.

O'rta Osiyo xalqlari o'rtasida yuz bergan tarixiy jarayonlar, xususan, savdo yo'llari, madaniy aloqalar va migratsiya oqibatida musiqiy an'analar o'zaro ta'sirlanib, integratsiyaning ko'p qirrali manzarasini shakllantirgan[4, 89]. Musiqaning til, din va boshqa ijtimoiy farqlardan mustasno bo'lgan umumiy muloqot vositasi sifatidagi roli bu madaniy bog'liqlikni yanada kuchaytirgan. Shu bois, O'rta Osiyo xalqlarining musiqa madaniyati nafaqat o'z milliy xususiyatlarini, balki o'zaro integratsiyaning samarasini ham aks ettiradi.

Mazkur maqola O'rta Osiyo xalqlarining musiqiy madaniyatidagi o'zaro integratsiyaning ahamiyatini, rivojlanish bosqichlarini hamda bu jarayonning zamonaviy musiqiy san'atga ta'sirini chuqur o'rganishni maqsad qilgan.

Ushbu tadqiqotda O'rta Osiyo xalqlarining musiqa madaniyatini o'rganishda zamonaviy va klassik etnomusiqashunoslik yondashuvlari qo'llanildi. Tadqiqotning asosiy metodlari sifatida tarixiy tahlil, qiyosiy-tahliliy metod va musiqashunoslikka oid adabiyotlar bilan ishlash usullari tanlandi.

Birinchidan, tarixiy tahlil orqali O'rta Osiyo xalqlarining musiqiy an'analari va ularning rivojlanish jarayonlari o'rganildi. Bu usul yordamida turli davrlarning musiqiy madaniyatidagi o'zgarishlar, savdo yo'llari va madaniy almashinuvlarning musiqiy integratsiyaga ta'siri tahlil qilindi.

Ikkinchidan, qiyosiy-tahliliy metoddan foydalanib, O'rta Osiyo xalqlarining musiqa madaniyatidagi umumiy va o'ziga xos jihatlar o'rganildi. Ushbu metod orqali musiqiy janrlar

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

va ijrochilik uslublarining uyg‘unlashuv jarayoni, turli xalqlarning musiqiy an’analari o‘rtasidagi bog‘liqlik tahlil qilindi.

Shuningdek, musiqashunoslikka oid ilmiy adabiyotlar, etnografik ma’lumotlar va xalq musiqasiga oid tadqiqotlar o‘rganilib, musiqiy merosning zamonaviy global jarayonlarga ta’siri ko‘rsatildi. Intervyu va xalq musiqasi namunalarini tinglash orqali amaliy materiallar tahlil qilinib, musiqiy janrlarning integratsiyadagi roli va o‘ziga xosliklari chuqur o‘rganildi.

Bu metodlar tadqiqot natijalarini aniq va ishonchli qilish, O‘rta Osiyo xalqlarining musiqiy integratsiyasini keng ko‘lamda va chuqur tahlil qilish imkonini beradi.

O‘rta Osiyo xalqlarining musiqa madaniyati bo‘yicha olib borilgan tadqiqotlar muhim ilmiy manbalarni tashkil qiladi. Etnomusiqashunoslik sohasida taniqli olimlar tomonidan yozilgan asarlar O‘rta Osiyo musiqasining turli xil janrlari, ijrochilik uslublari va an’analarini keng tahlil etgan. Ayniqsa, A. Z. Matyakubov[3, 78] va boshqa musiqashunoslarning ishlari O‘rta Osiyo musiqiy an’analarining shakllanishi, tarixi va rivojlanish omillarini yoritib beradi.

Bundan tashqari, O‘rta Osiyo xalqlari musiqiy merosining o‘zaro integratsiyasi masalalari bo‘yicha tadqiqotlar madaniyatlararo ta’sirni ko‘rsatishga qaratilgan. Xorijiy va mahalliy tadqiqotchilar savdo yo‘llari, xususan, Buyuk Ipak yo‘li orqali madaniy aloqalarning musiqiy yangiliklarga ta’sirini tahlil qilgan. Ushbu tadqiqotlar musiqiy janrlar va ijrochilik uslublarining o‘zaro boyish jarayonini, madaniy almashinuvlarning qamrovini ochib beradi.

Shuningdek, zamonaviy yondashuvlar musiqaning xalq madaniyati va milliy o‘zlikni saqlab qolishdagi o‘rnini ta’kidlaydi. R. S. Shukurov[7, 21] kabi olimlar O‘rta Osiyo musiqa madaniyati integratsiyasining zamonaviy global musiqiy maydondagi ahamiyatini alohida tahlil qiladilar. Bu asarlar O‘rta Osiyo xalqlarining musiqiy aloqalari, musiqiy janrlarning bir-biriga ta’sirini va umumiy musiqiy merosning shakllanish jarayonini chuqur anglash imkonini beradi.

O‘rta Osiyo xalqlarining musiqa madaniyatini o‘rganish jarayoni shuni ko‘rsatadiki, bu hududdagi musiqiy integratsiya asosan tarixiy, madaniy va ijtimoiy omillar ta’sirida rivojlangan. Savdo yo‘llari, xususan, Buyuk Ipak yo‘li orqali xalqlar o‘rtasida madaniy almashinuvlar yuz bergan va bu, o‘z navbatida, musiqiy an’analar, janrlar va ijrochilik uslublarining o‘zaro boyishiga olib kelgan[2, 251]. Musiqaning umumiy muloqot vositasi sifatidagi roli O‘rta Osiyo xalqlari o‘rtasidagi birligini ta’minlashga xizmat qilgan.

Shuningdek, musiqiy janrlar va uslublarning uyg‘unlashuv jarayoni bu xalqlarning musiqiy merosini yanada boyitgan. Misol uchun, O‘rta Osiyo xalq musiqasida ishlatiladigan ritmlar, ohanglar va cholg‘u asboblari ko‘pincha o‘zaro bog‘liq bo‘lib, bir xalqning musiqiy an’anasi boshqa xalqlarning musiqasiga sezilarli ta’sir ko‘rsatgan. Etnomusiqashunoslik tadqiqotlari ko‘rsatganidek, bu jarayon faqat musiqiy merosni saqlab qolish bilan cheklanmay, balki yangi musiqiy shakllarni yaratishda ham asosiy omil bo‘lgan[6, 64].

Muhokama jarayonida zamonaviy tendensiyalar ham e’tiborga olinadi. O‘rta Osiyo xalqlarining musiqiy integratsiyasi globalizatsiya sharoitida yangicha ko‘rinish olmoqda. Musiqa san’ati orqali xalqlar o‘rtasidagi aloqalar saqlanib qolayotgani va rivojlanayotgani ta’kidlanadi. Zamonaviy musiqiy ijodda an’anaviy elementlarning uyg‘unligi O‘rta Osiyo

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

musiqiy madaniyatining o‘ziga xosligini saqlab qolish bilan birga, uning global maydondagi ahamiyatini oshirmoqda. Shu bois, O‘rta Osiyo xalqlarining musiqiy integratsiyasi madaniy identifikatsiya va xalq an’analarini zamon talablariga mos ravishda rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi.

O‘rta osiyo xalqari musiqa madaniyati ingeratsiyasining istiqbollari:

O‘rta Osiyo xalqlarining musiqa madaniyatini o‘rganish kelgusida ko‘plab istiqbolli yo‘nalishlarni ochib beradi. Avvalo, madaniy integratsiya jarayonlarini chuqur o‘rganish nafaqat milliy musiqiy merosni saqlab qolish, balki uni zamonaviy musiqiy tendensiyalarga integratsiya qilish imkoniyatini beradi. Bu esa xalqaro musiqiy maydonda O‘rta Osiyo musiqasining nufuzini oshirishga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, musiqiy merosni raqamlashtirish va ilmiy arxivlar yaratish orqali musiqiy an’analarni kelgusi avlodlarga yetkazish uchun zamonaviy texnologiyalardan foydalanish istiqbollari mavjud. Bu jarayon milliy musiqani global musiqiy platformalarda targ‘ib qilish va jahon miqyosida ommalashtirishga yordam beradi.

Shuningdek, O‘rta Osiyo xalqlarining musiqiy merosi asosida yangi ijodiy loyihalar va musiqiy tajribalarni yaratish mumkin. Musiqa san’atining turli yo‘nalishlari o‘rtasida hamkorlik qilish, xalqaro musiqiy festivallar va konsertlar tashkil etish orqali mintaqaning boy musiqiy an’analari yanada keng ommaga tanitilishi mumkin. Bu nafaqat musiqiy madaniyatni rivojlantirish, balki mintaqaviy madaniy aloqalarni mustahkamlashga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatadi[1, 47].

O‘rta Osiyo musiqa madaniyatining istiqbollari, shuningdek, musiqashunoslik sohasida yangi ilmiy tadqiqotlar olib borish va xalq musiqasining o‘ziga xosligini saqlab qolish orqali ko‘plab madaniy loyihalar yaratishga qaratilgan. Shu bilan birga, musiqiy o‘quv dasturlarini boyitish va yangi pedagogik metodlarni joriy etish orqali musiqiy ta’limni takomillashtirish imkoniyatlari ham mavjud.

O‘rta Osiyo xalqlarining musiqa madaniyati o‘zaro boy tarixiy va madaniy integratsiyaning yorqin namunasidir. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, bu hudud xalqlari o‘rtasidagi musiqiy aloqalar asosan tarixiy omillar, xususan, Buyuk Ipak yo‘li orqali amalga oshgan savdo va madaniy almashinuvlar ta’sirida shakllangan. Musiqiy janrlar va ijrochilik uslublarining o‘zaro ta’sirlanishi natijasida boyib borgan madaniy meros xalqlarning o‘ziga xos milliy musiqasini saqlab qolish bilan birga, yangi musiqiy shakllar yaratishga ham imkon bergan.

Shuningdek, integratsiya jarayoni xalqlar o‘rtasidagi musiqiy uyg‘unlikni ta’minlab, madaniyatlararo aloqalarni mustahkamlagan. Tadqiqot natijalari O‘rta Osiyo xalqlarining musiqiy madaniyati global miqyosda ham o‘zining ahamiyatini saqlab qolganini ko‘rsatdi. Zamonaviy musiqiy yo‘nalishlarda an’anaviy elementlarning mavjudligi bu boy merosning hali ham yashovchan va ijodiy ilhom manbai ekanligini tasdiqlaydi.

Xulosa o‘rnida, O‘rta Osiyo xalqlarining musiqiy madaniyati nafaqat tarixiy va madaniy o‘tmishning guvohi, balki bugungi kunda ham xalqlarni bog‘laydigan kuchli madaniy resurs sifatida dolzarb ahamiyat kasb etadi, degan xulosaga kelish mumkin.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Abdullayeva, Z. M. O‘rta Osiyo xalqlarining milliy musiqiy asboblari. Toshkent: Adolat, 2013.
2. Ivanov, P. N. O‘rta Osiyo musiqa madaniyati etnomusiqashunoslik tadqiqotlari. Moskva: Nauka, 1998.
3. Matyakubov, A. Z. O‘rta Osiyo xalqlari musiqasi tarixi va rivojlanish jarayonlari. Toshkent: Fan nashriyoti, 2010.
4. Mahmudov, O. T. Musiqiy etnografiya va an’analar tahlili. Toshkent: Sharq nashriyoti, 2012.
5. Karimov, B. X. Buyuk Ipak yo‘li va O‘rta Osiyo musiqiy an’analari. Toshkent: Yangi asr avlodi, 2018.
6. Yunusov, S. E. O‘zaro musiqiy integratsiya va madaniy almashinuvlar. Toshkent: Ilmiy tadqiqotlar markazi, 2017.
7. Shukurov, R. S. O‘rta Osiyo musiqa madaniyatining globalizatsiya sharoitida rivojlanishi. Toshkent: O‘zbekiston Madaniyat nashriyoti, 2015.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Qamardin Patidinovich Nurdinov**, Andijon davlat universiteti o‘qituvchisi, [**Камардин Патидинович Нурдинов,** Преподаватель Андижанского государственного университета], [**Qamardin P. Nurdinov**, Teacher of Andijan State University]; manzil: O‘zbekiston, Andijon sh., Universitet ko'chasi, 129-uy [адрес: Узбекистан, Андижанский район, ул. Университетская, 129], [address: Uzbekistan, Andijan district, University street, 129].

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Original paper

MUSIQIY IDROKNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

© T.R. Choriyev[1]✉

[1]Termiz davlat pedagogika instituti, Termiz, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: ushbu maqolada musiqa san'atidagi tasavvur, shuningdek, ijodiy tasavvur, biron bir yangilikni so'z yoki uning shartli aksi (rasm, musiqiy nota va boshqalar) bilan tavsiflashga asoslangan ijro jarayonida fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish masalalari yoritilgan.

MAQSAD: ijro jarayonida fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish

MATERIALLAR VA METODLAR: musiqa san’atida fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishda muammoli vaziyatlar, shuningdek, musiqa san'atidagi tasavvurni rivojlantirish metodikasini ishlab chiqish

MUHOKAMA VA NATIJALAR: mazkur tadbirlarning barchasida-musiqa yaratish, uni ijro etish, idrok etish-yuqori sifatli musiqiy faoliyatni ta'minlaydigan tasavvur tasvirlari albatta ishtirok etadi. Musiqiy asar aniq uch shaklda mavjud: bastakor tomonidan yozilgan musiqiy matn, ushbu yozuv asosida ijrochi tomonidan yaratilgan jonli ijro, musiqadagi badiiy obrazlarning tinglovchining hayotiy tajribasi bilan o'zaro ta’sirini optimallashtitirish.

XULOSA: xulosa o'rniga shuni ta'kidlash kerakki, agar tinglovchining tasavvurida musiqa tovushlari asarning ruhiga mos keladigan hayotiy vaziyatlarni, tasvirlarni, uyushmalarni shakllantirishi mumkin bo'lsa, u bastakor va ijrochi nimani ifoda etishni xohlayotganini tushunishi mumkin. Ijrochi bastakor tomonidan berilgan matn bilan ishlashni boshlaganda, uning texnik mahorati musiqiy obrazni etkazishning asosiy vositasi bo'lib chiqadi. Uning yordami bilan ijrochi kerakli tempni, ritmni, dinamikani, agogikani, tembrni topadi. Ijro etishning muvaffaqiyati ko'pincha ijrochining musiqiy asar obrazini qanchalik yaxshi his qilishi va tushunishiga bog'liq.

Kalit so'zlar: hayol,tafakkur, musiqa, diqqat, sezgi, san’at, psixologiya, sifat, xususiyat, oberton, polifoniya, garmoniya, tembr, dinamika, ovoz, metronom, ritmika.

Iqtibos uchun: Choriyev T.R. Musiqiy idrokning o‘ziga xos xususiyatlari. // Inter education & global study. 2024. №9. B.327–332.

ОСОБЕННОСТИ МУЗЫКАЛЬНОГО ВОСПРИЯТИЯ

© Т.Р. Чориев[1]✉

[1]Термезский государственный педагогический институт, Термез, Узбекистан

Аннотация

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

ВВЕДЕНИЕ: в данной статье освещаются вопросы развития воображения в музыкальном искусстве, а также творческого воображения, навыков мышления в процессе исполнения, основанного на описании какого-либо нововведения словом или его условным отражением (картинка, музыкальная нота и др)

ЦЕЛЬ: развитие навыков мышления в процессе исполнения

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: проблемные ситуации в развитии навыков мышления в музыкальном искусстве, а также разработка методики развития воображения в музыкальном искусстве

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: во всех этих мероприятиях-создании музыки, ее исполнении, восприятии-обязательно участвуют образы воображения, обеспечивающие качественную музыкальную деятельность. Музыкальное произведение существует именно в трех формах: музыкальный текст, написанный композитором, живое исполнение, созданное исполнителем на основе этой записи, оптимизация взаимодействия художественных образов в музыке с жизненным опытом слушателя.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: вместо заключения стоит отметить, что если в воображении слушателя звуки музыки могут образовывать жизненные ситуации, образы, ассоциации, соответствующие духу произведения, то он может понять, что хотят выразить композитор и исполнитель. Когда исполнитель начинает работать с текстом, заданным композитором, его техническое мастерство оказывается основным средством передачи музыкального образа. С его помощью исполнитель находит нужный темп, ритм, динамику, агогику, тембр. Успех исполнения часто зависит от того, насколько хорошо исполнитель чувствует и понимает образ музыкального произведения.

Ключевые слова: воображение, мышление, музыка, внимание, интуиция, искусство, психология, качество, особенность, обертон, полифония, гармония, тембр, динамика, звук, метроном, ритмика.

Для цитирования: Чориев Т.Р. Роль и значение музыки в воспитании гармоничного поколения. // Inter education & global study. 2024. №9. С. 327–332.

DISTINCTIVE FEATURES OF MUSICAL PERCEPTION

© T.R. Choriyev[1]✉
[1]Termez State Pedagogical Institute, Termez, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: this article highlights the issues of the development of imagination in the musical art, as well as creative imagination, thinking skills in the process of performance, based on the description of any innovation by a word or its conditional reflection (picture, musical note, etc.).

AIM: development of thinking skills in the process of execution

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

MATERIALS AND METHODS: creative issues of organizing music circles and ways of development of spiritual and aesthetic education, development of a methodology for creative and spiritual development of a child's personality

DISCUSSION AND RESULTS: in all these activities-the creation of music, its performance, and perception -images of the imagination are necessarily involved, providing high-quality musical activity. A piece of music exists precisely in three forms: a musical text written by the composer, a live performance created by the performer based on this recording, and optimization of the interaction of artistic images in music with the listener's life experience.

CONCLUSION: instead of concluding, it is worth noting that if in the listener's imagination the sounds of music can form life situations, images, associations corresponding to the spirit of the work, then he can understand what the composer and performer want to express. When the performer begins to work with the text set by the composer, his technical skill turns out to be the main means of conveying a musical image. With its help, the performer finds the right tempo, rhythm, dynamics, agogics, timbre. The success of a performance often depends on how well the performer feels and understands the image of a piece of music.

Key words: imagination, thinking, music, attention, intuition, art, psychology, quality, overtone, polyphony, harmony, timbre, dynamics, sound, metronome, rhythm.

For citation: Tohir R. Choriyev. (2024) 'The place and importance of music in the upbringing of a harmonious generation', Inter education & global study, (9), pp. 327–332. (In Uzbek).

Insonning aqliy faoliyatining eng yuqori shakli ob'ektiv voqelikni ongda aks ettirish jarayoni bu fikrlashdir. Bu sezgi, idrok, tasavvurdan ko'ra voqelikni to'liq va aniqroq aks ettiradigan bilishning eng yuqori jarayoni. Fikrlash asosan atrof-muhitni, ijtimoiy hodisalarni, voqelikni bilish vositasi, shuningdek inson faoliyatini amalga oshirishning asosiy sharti hisoblanadi. Haqiqat fikrlashda nisbatan chuqurroq aks etadi va faqat idrok va tasavvur to'liq aks etadi. Fikrlash-bu narsalar va hodisalarni ular orasidagi aloqalarni o'rnatish orqali haqiqatda aqliy, umumlashtiruvchi, bilvosita aks ettirish. Biz narsalar yoki hodisalarni, narsalar yoki hodisalarning xususiyatlarini, ularning o'zaro bog'liqligini va sezgi, idrok, fikrlash orqali o'rgana olmaydigan munosabatlarni bilib olamiz. Uning asab-fiziologik asosi birinchi va ikkinchi signal tizimlarining o'zaro bog'liqligidan iborat. Fikrlash inson miyasining o'ziga xos funktsiyasidir. Fikrlash jarayonida odamda shunday fikrlar, mulohazalar, g'oyalar, farazlar mavjud bo'lib, ular inson ongida tushunchalar, mulohazalar, xulosalar shaklida ifodalanadi. Fikrlash til va nutq bilan chambarchas bog'liqlikda namoyon bo'ladi.

Inson boshqa mavjudotlardan fikrlash, nutq, shuningdek ongli xatti-harakatlari bilan ajralib turadi. Aqliy faoliyat nutq shaklida namoyon bo'ladi. Nutq aloqasi jarayonida insonning hissiy kuzatuvi doirasi kengaymaydi, orttirilgan tajriba boshqa odamlarga ham

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

etkaziladi. Fikrlash orqali inson haqiqatni umumlashtiradi va to'g'ridan-to'g'ri aks ettiradi, narsalar va hodisalarning eng muhim aloqalari, munosabatlari, xususiyatlarini tushunadi. U aqliy faoliyatda aks ettiradigan, idrok etadigan, tasavvur qiladigan narsalar va hodisalarning haqiqiyligini aniqlaydi, shakllangan hukmlar, tushunchalar, xulosalar haqiqiymi yoki yo'qligini aniqlaydi. Binobarin, inson ma'lum bir qonun, qonuniyat va qoidalar asosida ijtimoiy hodisalar va hodisalarning paydo bo'lishi, rivojlanishi, shuningdek oqibatlarini oldindan ko'ra oladi. Zamonaviy ilm-fanning ko'plab murakkab savollari fikrlashdagi mantiqiy jarayonlarni chuqurroq o'rganishni talab qiladi.

Tasavvur - bu haqiqatni bilvosita aks ettiradigan bilish jarayoni. Idrok, xotira va fikrlash bilan bir qatorda, tasavvur inson hayotida muhim o'rin tutadi. Idrok tasvirlari, xotira taassurotlari aks ettirishning motor materiali sifatida ishlaydi. Fikrlash singari, tasavvur ham o'tgan tajribalarni qayta ishlash orqali yangi bilimlarni yaratishga qaratilgan

Tasavvur - tasvir, tasavvur yoki g'oya shaklida yangilik yaratishning aqliy jarayoni. Shunday qilib, tasavvur-bu haqiqiy voqelikni aks ettiruvchi taassurotlar yaratish, qayta tasavvur qilish va shu asosda yangi taassurotlar yaratish jarayoni.

Tasavvur tasvirlari idrok va xotira tasvirlaridan farq qiladi, chunki ular inson hali duch kelmagan narsalarni ochib beradi va o'z ichiga oladi. Bular inson nazarida sodir bo'lmagan va sodir bo'lmaydigan faktlar, hodisalardir. Xayoliy tasvirlar o'z-o'zidan sodir bo'lishi kutilayotgan voqealar va voqealarni aks ettirishi mumkin. Shu bilan birga, fantaziyalarda topilgan yangilik har doim u yoki bu darajada mavjud bo'lgan narsalar bilan bog'liq bo'ladi. Tasavvur idrok tasvirlariga, shuningdek, tasavvurda chuqur o'zgarishlarga uchragan xotira tasvirlariga tayanadi. Insonning individual rivojlanishi jarayonida tasavvur fikrlash bilan chambarchas bog'liq holda shakllanadi. Tasavvur turlarini tasniflashning bir nechta turlari mavjud, ularning har biri xayolning muhim xususiyatlariga asoslanadi.Ularga: faollik, inson maqsadlari bilan bog'liqlik, yangi tasvirlarni yaratish mustaqilligi. Faoliyat asosida deliryum faol va sust bo'linadi.

Ijodiy tasavvur. Shuningdek, biron bir yangilikni so'z yoki uning shartli aksi (rasm, musiqiy nota va boshqalar) bilan tavsiflashga asoslangan ma'lum bir odamning tasavvuridir. Ushbu turdagi tasavvur turli xil inson faoliyatida, shu jumladan ta'limda keng qo'llaniladi. Xuddi shunday, ijodiy fantaziya xodimga chizmalar bo'yicha mehnat operatsiyalarini bajarishda yordam beradi. Ushbu turdagi tasavvur jarayonida inson mustaqil ravishda boshqa odamlar yoki jamiyat uchun qimmatli, faoliyatning o'ziga xos mahsulotida mujassam bo'lgan yangi tasvirlar va g'oyalarni yaratadi.

Ijodiy tasavvur-bu tayyor ta'riflarga yoki shartli tasvirlarga tayanmasdan yangi tasvirlarni yaratish. Ijodiy tasavvur insonning barcha ijodiy faoliyatining ajralmas qismidir.

Antisipatsion tasavvur insonning juda muhim va zarur qobiliyatiga asoslanadi. Ushbu qobiliyat tufayli odam kelajakda unga, boshqa odamlarga yoki boshqalarga nima bo'layotganini" aqliy qarash"orqali ko'rishi mumkin. Kelajakdagi voqealarni oldindan bilish, uning harakatlarining natijasini ko'rish va h.k. Biror kishi o'z tajribasining tegishli elementlaridan oldindan rejalashtirilgan, maqsadli tarzda foydalanishi va ularni yangi tasvirlarda qayta yaratishi o'zboshimchalik bilan tasavvur deb ataladi. Bu asosan ong

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

faoliyati buzilganda, ikkinchi xabar tizimining zaiflashishi, yarim uyqu, ta'sir qilish holati, uyqu, ongning patologik buzilishi (gallyutsinatsiyalar), gipnoz, spirtli ichimliklar, giyohvand moddalar ta'sirida sodir bo'ladi. Ushbu tasavvur tasvirni yaratish vazifasi va uni amalga oshirishda Iroda kuchi bilan tavsiflanadi.

Maqsadli fantaziya uch shaklda namoyon bo'ladi: orzular – kerakli kelajak tasvirlari; shirin fantaziya – haqiqiy qorong'u syurrealizm tasvirlari; fantaziyalar-yaqin kelajak tasvirlari.

Ular keskinlikni kamaytirish, diqqatni jamlash, oldindan bilish, inson zaxiralarini safarbar qilish vazifalarini bajarishlari mumkin. Shirin tasavvurda insonning qiziqishlari, tendentsiyalari, ehtiyojlari aniq namoyon bo'ladi. Tushning shirin fantaziyasi-bu inson amalga oshirmoqchi bo'lgan, lekin ayni paytda amalga oshira olmaydigan, eng ezgu istaklarini qondira olmaydigan orzu qilingan kelajak tasvirini kutishdir. Orzular shirin tushlardan farq qiladi, chunki ular o'zlarining amaliy qo'llanilishini talab qiladi. Tushdagi odam tomonidan yaratilgan tasvirlar yorqin, jonli, aniq xarakteristikasi bilan ajralib turadi, shu bilan birga – hissiy to'yinganlik, ob'ektga jalb qilish. Ammo orzu faqat fantaziya istalgan kelajakni hozirgi bilan muntazam ravishda bog'lagan taqdirdagina foydali bo'lishi mumkin. Agar bu sodir bo'lmasa, tush fantaziyaga, harakatga asoslangan fantaziyaga aylanishi mumkin.

O'qituvchi M.I.Mahmutovning umumiy pedagogik kontseptsiyasiga ko'ra, ishtirokchilarda fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishda muammoli vaziyatlar quyidagilar orqali yuzaga kelishi mumkin:

a) ishtirokchilarning hayot hodisalari, nazariy tushuntirishni talab qiladigan faktlar bilan to'qnashuvi;

e) ishtirokchilarni yangi faktlarni taxminan umumlashtirishga undash;

j) tadqiqot vazifalari.

Musiqiy ta'lim vazifalari uchun muammoli vaziyatlarni quyidagicha tavsiflash mumkin: asardagi asosiy intonatsion ma'noni ochib berish; musiqiy asarning stilistik yo'nalishini quloq bilan aniqlash; boshqa bastakorlarning asarlari orasida ma'lum bir bastakorning musiqasidan parcha toping; ijro uslubining xususiyatlarini ochib berish; musiqa uchun mos ta'm, hid, rang, adabiyot, fotosuratlar va boshqalarni tanlash.

Ijro jarayonida fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish uchun quyidagilarni amalga oshirish kerak: turli nashrlarda ijro rejalarini taqqoslash;musiqiy fikr rivojlanadigan etakchi intonatsiyalar va mos yozuvlar nuqtalarini topish; asarni ijro etish uchun bir nechta rejalarni ishlab chiqish; spektaklni turli xil tasavvur vositalarida ijro etish; asarni turli xil xayoliy ranglarda ijro etish.

Musiqa san'atidagi tasavvur. Musiqiy asar yaratishda bastakor obrazli ovozlarga tayanadi. Ularning rivojlanish mantig'ini o'ylaydi, musiqa yaratish jarayonida eng yaxshi his-tuyg'ular va fikrlarni etkazadigan musiqalarni tanlaydi.

Mazkur tadbirlarning barchasida-musiqa yaratish, uni ijro etish, idrok etish-yuqori sifatli musiqiy faoliyatni ta'minlaydigan tasavvur tasvirlari albatta ishtirok etadi. Musiqiy asar aniq uch shaklda mavjud: bastakor tomonidan yozilgan musiqiy matn, ushbu yozuv

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

asosida ijrochi tomonidan yaratilgan jonli ijro, musiqadagi badiiy obrazlarning tinglovchining hayotiy tajribasi bilan o'zaro ta'siridir. Ko'pincha, boy hayotiy tajribaga ega bo'lgan, ko'p narsalarni boshdan kechirgan odam musiqa bilan musiqiy ma'lumotga ega bo'lgan odamga qaraganda chuqurroq munosabatda bo'ladi, lekin juda ko'p musiqiy tajribaga ega bo'lmasa ham, ozgina hayotiy tajribaga ega.

Agar tinglovchining tasavvurida musiqa tovushlari asarning ruhiga mos keladigan hayotiy vaziyatlarni, tasvirlarni, uyushmalarni shakllantirishi mumkin bo'lsa, u bastakor va ijrochi nimani ifoda etishni xohlayotganini tushunishi mumkin. Ijrochi bastakor tomonidan berilgan matn bilan ishlashni boshlaganda, uning texnik mahorati musiqiy obrazni etkazishning asosiy vositasi bo'lib chiqadi. Uning yordami bilan ijrochi kerakli tempni, ritmni, dinamikani, agogikani, tembrni topadi. Ijro etishning muvaffaqiyati ko'pincha ijrochining musiqiy asar obrazini qanchalik yaxshi his qilishi va tushunishiga bog'liq.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Богоявленская Д.Б. Интеллектуалъная активностъ и проблема творчества. Ростов-Д., 1983.
2. Бодалев А.А. Формирование понятия о другом человеке как о личности. М.,1970.
3. Алъ-Фараби. Философские трактаты. Алма-Ата, 1970.
4. Inomjonovna, R. I. (2023). DEVELOPMENT OF cREATIVE COMPETENCE OF EDUCATORS IN PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTIONS. *Journal of new century innovations*, *22*(1), 125-129.
5. Tohir Ro’ziqul o’g, C. (2023). BARKAMOL AVLODNI TARBIYALASHDA MUSIQANING O’RNI VA AHAMIYATI. *Journal of new century innovations*, *38*(1), 142-146.
6. Irnazarov.O.Yu. INSON TARAQQIYOTIDA MUSIQA SAN’ATINING AHAMIYATI VAMUSIQA MAKTABDA FAN SIFATIDA// "Oriental Art and Culture" Scientific Methodical Journal / https://oac.dsmi-qf.uz Volume 5 Issue 1 / February 2024.128-134.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉[**Choriyev Tohir Ro’ziqul o’g’li**], o’qituvchi, [**Чориев Тохир Рузикул угли**], предподаватель,[**Choriyev Tohir Ro’ziqul o’g’li**]; associate professor; manzil O‘zbekiston, 117036, Surxondaryo viloyati,Termiz shahri [адрес: Узбекистан, 117036, Сурхандарьинская область, город Термез], [address: Uzbekistan, 117036, Surkhandarya region, Termiz city]; choriyevtohir@terdpi.uz, https://orcid.org/0009-0007-2368-9524;

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Original paper

TASVIRIY VA AMALIY SAN’ATNING BIR-BIRIGA TA'SIRI VA O‘ZARO BOG'LANISHI

© X.N. Jo’rayev[1]✉
[1]Termiz davlat universiteti, Termiz, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: tasviriy san'at va amaliy san'at ko'pincha alohida ob'ektlar sifatida qaraladi, lekin ular boy ta'sir va o'zaro bog'liqlik tarixiga ega. Tasviriy san’at estetika va o‘z-o‘zini ifoda etishga qaratilganligi bilan ajralib turadi, o‘z ichiga rangtasvir, haykaltaroshlik va boshqa tasviriy san’at turlarini qamrab oladi. Bundan farqli o'laroq, amaliy san'at to'qimachilik, keramika va mebel dizayni kabi funktsional narsalarni o'z ichiga oladi, bu erda estetika foydalilik bilan uyg'unlashadi. Ushbu maqola ushbu ikki fan o'rtasidagi munosabatlarni o'rganadi, ayniqsa an'anaviy dekorativ san'at uslublari va zamonaviy tendentsiyalar o'rtasidagi farqlarga e'tibor qaratadi. Ushbu farqlarni tushunish madaniy kontekstlar va texnologik yutuqlar badiiy amaliyotni va ularni qadrlashni qanday shakllantirishi haqida tushuncha beradi.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning maqsadi tasviriy san'at va amaliy san'at o'rtasidagi ta'sir va o'zaro bog'liqlikni tahlil qilish, an'anaviy dekorativ san'at uslublari va zamonaviy tendentsiyalar o'rtasidagi farq va aloqalarni ta'kidlashdir. Ushbu jihatlarni o'rganish orqali tadqiqot tarixiy kontekstlar va zamonaviy amaliyotlar badiiy ifoda va qadrlashga qanday ta'sir qilishini tushunishni kuchaytirishga qaratilgan.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu tadqiqotda foydalanilgan materiallar va usullar quyidagilardan iborat:

Tasviriy va amaliy san’atga oid ilmiy maqolalar, kitoblar va ko‘rgazmalarni tahlil qilish, tarixiy o‘zgarishlar va zamonaviy amaliyotlarga e’tibor qaratish.

An'anaviy dekorativ san'atdan zamonaviy uslubga o'tishga misol bo'lgan aniq san'at asarlari va dizaynerlarni tekshirish.

Tasviriy va amaliy san'at bo'yicha amaliyotchilarning tarixiy uslublarning o'z ishlariga ta'siri haqidagi nuqtai nazarlarini tushunish uchun fikrlarni to'plash.

An’anaviy bezak san’atining xususiyatlari va zamonaviy yo‘nalishlarini baholash, shakli, vazifasi, estetikasi va madaniy ahamiyatiga e’tibor qaratish.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: topilmalar tasviriy va amaliy san'at o'rtasidagi munosabatlar murakkab va o'zaro bog'liqligini ko'rsatadi:

Ko'pgina amaliy rassomlar o'zlarining funktsional dizaynlarida texnikalar, mavzular va estetikani o'z ichiga olgan tasviriy san'atdan ilhom olishadi. Masalan, Art Nouveau va Bauhaus harakatlari tasviriy san'at tamoyillari mebel dizayni va dekorativ san'atga

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

qanday ta'sir qilganini, shakl va funktsiyani uyg'un tarzda ta'kidlaganligini ko'rsatadi. An'anaviy bezak san'ati ko'pincha madaniy amaliyotlarda chuqur ildiz otgan bo'lib, avloddan-avlodga o'tib kelayotgan materiallar va usullardan foydalanadi. Xalq amaliy san'ati, kulolchilik va to'qimachilik kabi uslublar o'ziga xos madaniyatlarning qadriyatlari, e'tiqodlari va o'ziga xosligini aks ettiradi, zamonaviy tendentsiyalar esa individual ifoda va innovatsiyalarga ustuvor ahamiyat beradi.

Zamonaviy amaliy san'atkorlar ko'pincha an'anaviy texnikani zamonaviy materiallar va texnologiyalar bilan birlashtirib, ko'proq eklektik yondashuvni qo'llashadi. Ushbu sintez san'at va funksionallik o'rtasidagi chegaralarni shubha ostiga qo'yadigan noyob qismlarga olib keladi. Bundan tashqari, barqarorlik va minimalizm kabi hozirgi tendentsiyalar an'anaviy dekorativ san'atning ko'pincha bezakli va murakkab tabiati bilan keskin farq qilib, kengroq madaniy o'zgarishlar va ijtimoiy tashvishlarni aks ettiradi.

Tasviriy san'at va amaliy san'at ta'limini uyg'unlashtirgan dasturlar, masalan, fanlararo seminarlar va hamkorlikdagi loyihalar ikkala fanni ham ko'proq qadrlashni osonlashtiradi. Bu o'zaro bog'liqlik ijodkorlik va innovatsiyalarni rivojlantiradi, rassomlarni funktsional va estetik ifodalar o'rtasidagi chegaralarni o'rganishga undaydi. Umuman olganda, natijalar tasviriy va amaliy san'at o'rtasidagi dinamik o'zaro ta'sirni ta'kidlaydi, an'anaviy uslublar zamonaviy tajribalar uchun asos yaratadi.

XULOSA: tasviriy va amaliy san'at o'rtasidagi ta'sir va o'zaro bog'liqlik badiiy amaliyot va madaniy ifodalar evolyutsiyasini ta'kidlaydi. An'anaviy dekorativ san'at uslublari madaniy meros va funksionallikni ta'kidlasa-da, zamonaviy tendentsiyalar bu konventsiyalarga innovatsiya va eklektizm orqali qarshi chiqadi. Ushbu tadqiqot badiiy ifodaning boyligini va san'at hayotimizni yaxshilashning turli usullarini tushunish uchun ikkala sohani tushunish muhimligini ko'rsatadi. Tasviriy va amaliy san'at o'rtasidagi bog'liqlikni anglash orqali rassomlar, o'qituvchilar va tomoshabinlar badiiy ifodaning barcha shakllarining qadr-qimmati va ahamiyatini chuqurroq anglashlari mumkin.

Kalit so'zlar: tasviriy san'at, amaliy san'at, dekorativ san'at uslublari, zamonaviy san'at yo'nalishlari, madaniy kontekst, badiiy ifoda, Art Nouveau, Bauhaus, fanlararo ta'lim, san'atda barqarorlik.

Iqtibos uchun: Jo'rayev X.N. Tasviriy va amaliy san'atning bir-biriga ta'siri va o'zaro bog'lanishi // Inter education & global study. 2024. №9. B. 333-343.

ВЛИЯНИЕ И ВЗАИМОСВЯЗЬ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО И ПРИКЛАДНОГО ИСКУССТВА

© Х.Н. Жураев[1]✉
[1]Термезский государственный университет, Термез, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: изобразительное и прикладное искусство часто рассматриваются как отдельные объекты, но они имеют богатую историю влияния

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

и взаимозависимости. Изобразительное искусство отличается своей направленностью на эстетику и самовыражение и включает живопись, скульптуру и другие изобразительные искусства. Напротив, прикладное искусство включает в себя функциональные предметы, такие как текстиль, керамика и дизайн мебели, где эстетика сочетается с полезностью. В этой статье исследуются взаимосвязи между этими двумя дисциплинами, уделяя особое внимание различиям между традиционными стилями декоративного искусства и современными тенденциями. Понимание этих различий дает представление о том, как культурный контекст и технологические достижения формируют художественные практики и их оценку.

ЦЕЛЬ: целью данного исследования является анализ влияния и взаимосвязи между изобразительным и прикладным искусством, а также выделение различий и связей между традиционными стилями декоративного искусства и современными тенденциями. Изучая эти аспекты, исследование направлено на улучшение понимания того, как исторический контекст и современные практики влияют на художественное выражение и оценку.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ. в исследовании использовались следующие материалы и методы: анализ научных статей, книг и выставок по изобразительному и прикладному искусству с упором на исторические события и современные практики. Изучение конкретных произведений искусства и дизайнеров, которые иллюстрируют переход от традиционного декоративного искусства к современному стилю. Сбор информации для понимания взглядов практиков изобразительного и прикладного искусства на влияние исторических стилей на их работы.

Оценка характеристик и современных тенденций традиционного декоративного искусства с акцентом на форму, функцию, эстетику и культурное значение.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: результаты показывают, что взаимосвязь изобразительного и прикладного искусства сложна и взаимосвязана:

Многие художники-прикладники черпают вдохновение в изобразительном искусстве, включая техники, темы и эстетику в свои функциональные проекты. Например, движения в стиле модерн и Баухаус показывают, как принципы изобразительного искусства повлияли на дизайн мебели и декоративное искусство, подчеркивая гармонию формы и функции. Традиционное декоративное искусство часто глубоко укоренено в культурной практике и использует материалы и методы, передаваемые из поколения в поколение. Такие стили, как народное искусство, керамика и текстиль, отражают ценности, верования и самобытность конкретных культур, в то время как современные тенденции отдают приоритет индивидуальному самовыражению и инновациям.

Современные художники-прикладники часто применяют более эклектичный подход, сочетая традиционные техники с современными материалами и технологиями. В результате этого синтеза создаются уникальные произведения,

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

которые бросают вызов границам между искусством и функциональностью. Более того, современные тенденции, такие как устойчивость и минимализм, отражают более широкие культурные изменения и социальные проблемы, резко контрастируя с зачастую богато украшенной и сложной природой традиционного декоративного искусства. Программы, сочетающие в себе образование в области изобразительного и прикладного искусства, такие как междисциплинарные семинары и совместные проекты, способствуют более глубокому пониманию обеих дисциплин. Эта взаимозависимость способствует творчеству и инновациям, побуждая художников исследовать границы между функциональным и эстетическим выражением. В целом, результаты подчеркивают динамичное взаимодействие между изобразительным и прикладным искусством, при этом традиционные методы обеспечивают основу для современного опыта.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: влияние и взаимосвязь между изобразительным и прикладным искусством подчеркивают эволюцию художественной практики и культурного самовыражения. В то время как традиционные стили декоративного искусства подчеркивают культурное наследие и функциональность, современные тенденции бросают вызов этим условностям посредством инноваций и эклектики. Это исследование показывает важность понимания обеих областей, чтобы понять богатство художественного выражения и различные способы, которыми искусство может улучшить нашу жизнь. Понимая связь между изобразительным и прикладным искусством, художники, преподаватели и зрители могут глубже понять ценность и важность всех форм художественного самовыражения.

Ключевые слова: изобразительное искусство, прикладное искусство, стили декоративного искусства, тенденции современного искусства, культурный контекст, художественное выражение, модерн, Баухаус, междисциплинарное образование, устойчивость в искусстве.

Для цитирования: Жураев Х.Н. Влияние и взаимосвязь изобразительного и прикладного искусства// Inter education & global study. 2024. №9. С. 333-343.

INFLUENCE AND INTERCONNECTION OF FINE AND APPLIED ART

© Xayrullo N. Jo'rayev[1]✉
[1]Termiz State University, Termiz, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: fine art and applied art are often treated as separate entities, but they have a rich history of influence and interdependence. Fine art is distinguished by its focus on aesthetics and self-expression, and includes painting, sculpture, and other visual arts. In contrast, applied art includes functional items such as textiles, ceramics, and furniture design, where aesthetics are combined with utility. This article explores the relationship between these two disciplines, focusing particularly on the differences

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

between traditional decorative arts styles and contemporary trends. Understanding these differences provides insight into how cultural contexts and technological advances shape artistic practices and their appreciation.

AIM: the purpose of this study is to analyze the influence and interrelationship between fine arts and applied arts, and to highlight the differences and connections between traditional decorative art styles and modern trends. By exploring these aspects, the research aims to enhance understanding of how historical contexts and contemporary practices influence artistic expression and appreciation.

MATERIALS AND METHODS: the materials and methods used in this study are as follows: Analysis of scholarly articles, books, and exhibitions on fine and applied arts, focusing on historical developments and contemporary practices. Examining specific works of art and designers that exemplify the transition from traditional decorative arts to modern style. Gathering insights to understand the perspectives of visual and applied art practitioners on the influence of historical styles on their work. Evaluating the characteristics and modern trends of traditional decorative art, focusing on form, function, aesthetics and cultural significance.

DISCUSSION AND RESULTS: the findings show that the relationship between the visual and applied arts is complex and interconnected: many applied artists draw inspiration from the fine arts, incorporating techniques, themes, and aesthetics into their functional designs. For example, the Art Nouveau and Bauhaus movements show how fine art principles influenced furniture design and the decorative arts, emphasizing the harmony of form and function. Traditional decorative arts are often deeply rooted in cultural practices and use materials and techniques passed down from generation to generation. Styles such as folk art, pottery and textiles reflect the values, beliefs and identity of specific cultures, while contemporary trends prioritize individual expression and innovation.

Contemporary applied artists often take a more eclectic approach, combining traditional techniques with modern materials and technologies. This synthesis results in unique pieces that challenge the boundaries between art and functionality. Furthermore, current trends such as sustainability and minimalism reflect broader cultural changes and social concerns, in stark contrast to the often ornate and complex nature of traditional decorative arts.

Programs that combine fine arts and applied arts education, such as interdisciplinary workshops and collaborative projects, facilitate a greater appreciation of both disciplines. This interdependence fosters creativity and innovation, encouraging artists to explore the boundaries between functional and aesthetic expression. Overall, the results highlight the dynamic interplay between the visual and applied arts, with traditional techniques providing a framework for contemporary experiences.

CONCLUSION: the influence and interrelationship between visual and applied arts highlights the evolution of artistic practice and cultural expression. While traditional decorative arts styles emphasize cultural heritage and functionality, contemporary trends

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

challenge these conventions through innovation and eclecticism. This study shows the importance of understanding both fields in order to understand the richness of artistic expression and the different ways art can improve our lives. By understanding the connection between the visual and applied arts, artists, educators, and audiences can gain a deeper understanding of the value and importance of all forms of artistic expression.

Key words: fine art, applied art, decorative art styles, contemporary art trends, cultural context, artistic expression, Art Nouveau, Bauhaus, interdisciplinary education, sustainability in art.

For citation: Xayrullo N. Jo'rayev (2024) Influence and interconnection of fine and applied art // Inter education & global study, (9), pp. 333-343. (In Uzbek).

San'at asrlar davomida insoniyat ifodasi va madaniyatining ajralmas qismi bo'lib kelgan. Badiiy faoliyatning turli shakllari orasida tasviriy san'at va amaliy san'at bir-biridan farq qiladigan, lekin bir-biriga bog'langan ikkita tarmoqni ifodalaydi. Tasviriy san'at, birinchi navbatda, estetik qiymat va o'zini namoyon qilishga qaratilgan bo'lib, rasm, haykaltaroshlik va montaj san'ati kabi janrlarni qamrab oladi. Bundan farqli o'laroq, amaliy san'at funksionallik bilan bog'liq bo'lib, badiiy ijodni dizayn, arxitektura va hunarmandchilik kabi sohalardagi amaliy ilovalar bilan birlashtiradi. Ushbu maqola tasviriy va amaliy san'at o'rtasidagi murakkab munosabatlarni o'rganadi, ularning tarixiy ta'sirini, zamonaviy dolzarbligini va o'zaro bog'liqligining rivojlanib borayotgan tabiatini ta'kidlaydi. Tasviriy va amaliy san'atning kelib chiqishi qadimgi sivilizatsiyalarga borib taqaladi, ular o'rtasidagi farq unchalik aniq bo'lmagan. Dastlabki hunarmandlar va rassomlar ko'pincha vizual jihatdan hayratlanarli bo'lgan funktsional ob'ektlarni yaratdilar. Misol uchun, kulolchilik, to'qimachilik va metall buyumlar murakkab dizaynlar va badiiy fazilatlarni namoyish qilish bilan birga amaliy maqsadlarga xizmat qildi. Vaqt o‘tishi bilan jamiyatlar taraqqiy etib, badiiy falsafalar o‘zgargan sari tasviriy san’at va amaliy san’at o‘rtasidagi farq yanada aniqlandi.

Uyg'onish davri bu evolyutsiyada muhim burilish nuqtasi bo'ldi. Leonardo da Vinchi va Mikelanjelo kabi rassomlar ilmiy tamoyillarni o'z ishlariga integratsiyalashgan holda tasviriy va amaliy san'at o'rtasidagi chegaralarni xiralashgan. Bu davrda tasviriy san’atda individual ifodaga e’tibor qaratilishi amaliy san’atning utilitar tabiatidan asta-sekin ajralishiga olib keldi. Biroq, bu bo'linish ularning bir-biriga ta'sirini kamaytirmadi; balki ikki o'rtasidagi muloqotni chuqurlashtirdi. Tasviriy san'at amaliy san'atga chuqur ta'sir ko'rsatib, texnikalar, mavzular va estetika uchun ilhom beradi. XX asrlardagi “San’at va qo‘l san’ati”, “Art Nouveau”, “Bauhaus” kabi harakatlar tasviriy san’at tamoyillari amaliy san’atga singib ketganligi, kundalik buyumlarni badiiy ifodalarga aylantirganini ko‘rsatadi.

San'at va hunarmandchilik harakati XIX asr oxirida sanoatlashtirishga javob sifatida paydo bo'ldi. U hunarmandchilik, sifatli materiallar va funktsional ob'ektlarning estetik go'zalligini ta'kidladi. Uilyam Morris kabi rassomlar va dizaynerlar tasviriy san'at va amaliy san'at o'rtasidagi tafovutni yo'qotib, san'at hamma uchun ochiq bo'lishi kerak, deb

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

hisoblashgan. Harakat an'anaviy hunarmandchilikni jonlantirdi, bu mebel, to'qimachilik va keramika ishlab chiqarishga olib keldi, ular funktsional va estetik jihatdan yoqimli bo'ldi. Xuddi shunday, Art Nouveau harakati tasviriy san'atni dizayn bilan birlashtirishga intilib, turli xil ommaviy axborot vositalarida yaxlit estetikani yaratdi. Ushbu harakat arxitektura, zargarlik buyumlari va grafik dizayndagi organik shakllar va murakkab naqshlardan foydalangan holda tabiatdan ilhom oldi. Alphonse Mucha va Gustav Klimt kabi rassomlar tasviriy va amaliy san'atning go'zalligini ta'kidlaydigan, dizaynerlar avlodiga ta'sir ko'rsatadigan asarlar yaratdilar.

1919-yilda tashkil etilgan Bauhaus maktabi tasviriy va amaliy san’at o‘rtasidagi munosabatlarni yanada chuqurroq o‘rganib, shakl funksiyadan keyin bo‘lishi kerak degan g‘oyani ilgari surdi. Uning o'quv dasturi tasviriy san'at va hunarmandchilikni uyg'unlashtirib, talabalarni badiiy yaxlitlik bilan amaliy ob'ektlar yaratishga undadi. Bauhaus axloqi estetikani foydalilik bilan birlashtirish muhimligini ta'kidlab, zamonaviy dizaynda aks sado berishda davom etmoqda.

Tasviriy san'at amaliy san'atga katta ta'sir ko'rsatgan bo'lsa-da, aksincha. Amaliy san'atning amaliy tabiati ko'pincha tasviriy san'at amaliyotini ta'minlovchi tushuncha va yangiliklarni beradi. Bugungi kunda rassomlar an'anaviy chegaralarni buzadigan asarlar yaratish uchun dizayn, arxitektura va hunarmandchilikdan ilhom olishadi. Zamonaviy san'at olamida ko'plab rassomlar amaliy san'atning funktsional jihatlarini o'zlashtirib, kundalik narsalarni kuchli badiiy ifodalarga aylantirdilar. Masalan, Kleys Oldenburg kabi maishiy buyumlarning katta hajmdagi yumshoq haykalchalarini yaratgan rassomlar ijodi tasviriy san’at va amaliy san’at o‘rtasidagi chegaralarni xiralashtiradi. Uning ishi tomoshabinlarni kundalik hayotda funksionallik va estetikaning rolini qayta ko'rib chiqishga undaydi. Bundan tashqari, zamonaviy dizaynerlar ko'pincha san'atkorlar bilan hamkorlik qiladilar, bu esa badiiy ifodani amaliy ilovalar bilan birlashtirgan innovatsion mahsulotlarga olib keladi. Bu hamkorliklar ikki soha o‘rtasida davom etayotgan muloqotni ta’kidlab, san’at ham funksional, ham estetik maqsadlarga xizmat qilishi mumkinligini ta’kidlaydi. Texnika taraqqiyoti tasviriy va amaliy san’atning o‘zaro bog‘lanishini yanada osonlashtirdi. Raqamli vositalar va platformalar rassomlar va dizaynerlarga an'anaviy to'siqlarni buzib, yangi shakllar va materiallar bilan tajriba o'tkazish imkonini beradi. Misol uchun, 3D bosib chiqarish kabi raqamli ishlab chiqarish texnikasi amaliy rassomlarga bir paytlar erishib bo'lmaydigan murakkab dizaynlarni yaratishga imkon beradi.

Tasviriy va amaliy san’atning ta’siri va o‘zaro bog‘liqligi badiiy ifodaning dinamik xususiyatini aks ettiradi. Ular o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lsa-da, ikkalasi o'rtasidagi muloqot tarixiy kontekst, madaniy siljishlar va texnologik taraqqiyot asosida rivojlanishda davom etmoqda. Estetika va funksionallikning uyg'unligi san'at va uning kundalik hayotdagi rolini tushunishimizni oshiradi. Rassomlar va dizaynerlar hamkorlikda va innovatsiyalarda davom etar ekan, tasviriy va amaliy san’at o‘rtasidagi chegaralar yanada xiralashib, bizni har ikki sohaga singib ketgan go‘zallik va ijodkorlikni qadrlashga chorlaydi. Ushbu davom etayotgan sayohatda biz san'at - funktsional yoki sof estetik -

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

inson tajribasining muhim jihati bo'lib qolishini, hayotimizni boyitishini va madaniy landshaftimizni shakllantirishini topamiz.

Tasviriy san'at va amaliy san'at ko'pincha alohida ob'ektlar sifatida qaraladi, lekin ular boy ta'sir va o'zaro bog'liqlik tarixiga ega. Tasviriy san’at estetika va o‘z-o‘zini ifoda etishga qaratilganligi bilan ajralib turadi, o‘z ichiga rangtasvir, haykaltaroshlik va boshqa tasviriy san’at turlarini qamrab oladi. Bundan farqli o'laroq, amaliy san'at to'qimachilik, keramika va mebel dizayni kabi funktsional narsalarni o'z ichiga oladi, bu erda estetika foydalilik bilan uyg'unlashadi. Ushbu maqola ushbu ikki fan o'rtasidagi munosabatlarni o'rganadi, ayniqsa an'anaviy dekorativ san'at uslublari va zamonaviy tendentsiyalar o'rtasidagi farqlarga e'tibor qaratadi. Ushbu farqlarni tushunish madaniy kontekstlar va texnologik yutuqlar badiiy amaliyotni va ularni qadrlashni qanday shakllantirishi haqida tushuncha beradi.

Ushbu tadqiqotning maqsadi tasviriy san'at va amaliy san'at o'rtasidagi ta'sir va o'zaro bog'liqlikni tahlil qilish, an'anaviy dekorativ san'at uslublari va zamonaviy tendentsiyalar o'rtasidagi farq va aloqalarni ta'kidlashdir. Ushbu jihatlarni o'rganish orqali tadqiqot tarixiy kontekstlar va zamonaviy amaliyotlar badiiy ifoda va qadrlashga qanday ta'sir qilishini tushunishni kuchaytirishga qaratilgan.

Ushbu tadqiqotda foydalanilgan materiallar va usullar quyidagilardan iborat: tasviriy va amaliy san’atga oid ilmiy maqolalar, kitoblar va ko‘rgazmalarni tahlil qilish, tarixiy o‘zgarishlar va zamonaviy amaliyotlarga e’tibor qaratish. An'anaviy dekorativ san'atdan zamonaviy uslubga o'tishga misol bo'lgan aniq san'at asarlari va dizaynerlarni tekshirish.

Tasviriy va amaliy san'at bo'yicha amaliyotchilarning tarixiy uslublarning o'z ishlariga ta'siri haqidagi nuqtai nazarlarini tushunish uchun fikrlarni to'plash. An’anaviy bezak san’atining xususiyatlari va zamonaviy yo‘nalishlarini baholash, shakli, vazifasi, estetikasi va madaniy ahamiyatiga e’tibor qaratish. Topilmalar tasviriy va amaliy san'at o'rtasidagi munosabatlar murakkab va o'zaro bog'liqligini ko'rsatadi: ko'pgina amaliy rassomlar o'zlarining funktsional dizaynlarida texnikalar, mavzular va estetikani o'z ichiga olgan tasviriy san'atdan ilhom olishadi. Masalan, Art Nouveau va Bauhaus harakatlari tasviriy san'at tamoyillari mebel dizayni va dekorativ san'atga qanday ta'sir qilganini, shakl va funktsiyani uyg'un tarzda ta'kidlaganligini ko'rsatadi. An'anaviy bezak san'ati ko'pincha madaniy amaliyotlarda chuqur ildiz otgan bo'lib, avloddan-avlodga o'tib kelayotgan materiallar va usullardan foydalanadi. Xalq amaliy san’ati, kulolchilik va to‘qimachilik kabi uslublar o‘ziga xos madaniyatlarning qadriyatlari, e’tiqodlari va o‘ziga xosligini aks ettiradi, zamonaviy tendentsiyalar esa individual ifoda va innovatsiyalarga ustuvor ahamiyat beradi.

Zamonaviy amaliy san'atkorlar ko'pincha an'anaviy texnikani zamonaviy materiallar va texnologiyalar bilan birlashtirib, ko'proq eklektik yondashuvni qo'llashadi. Ushbu sintez san'at va funksionallik o'rtasidagi chegaralarni shubha ostiga qo'yadigan noyob qismlarga olib keladi. Bundan tashqari, barqarorlik va minimalizm kabi hozirgi tendentsiyalar

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

an'anaviy dekorativ san'atning ko'pincha bezakli va murakkab tabiati bilan keskin farq qilib, kengroq madaniy o'zgarishlar va ijtimoiy tashvishlarni aks ettiradi.

Tasviriy san'at va amaliy san'at ta'limini uyg'unlashtirgan dasturlar, masalan, fanlararo seminarlar va hamkorlikdagi loyihalar ikkala fanni ham ko'proq qadrlashni osonlashtiradi. Bu o'zaro bog'liqlik ijodkorlik va innovatsiyalarni rivojlantiradi, rassomlarni funktsional va estetik ifodalar o'rtasidagi chegaralarni o'rganishga undaydi. Umuman olganda, natijalar tasviriy va amaliy san'at o'rtasidagi dinamik o'zaro ta'sirni ta'kidlaydi, an'anaviy uslublar zamonaviy tajribalar uchun asos yaratadi.

Tasviriy va amaliy san'at o'rtasidagi ta'sir va o'zaro bog'liqlik badiiy amaliyot va madaniy ifodalar evolyutsiyasini ta'kidlaydi. An'anaviy dekorativ san'at uslublari madaniy meros va funksionallikni ta'kidlasa-da, zamonaviy tendentsiyalar bu konventsiyalarga innovatsiya va eklektizm orqali qarshi chiqadi. Ushbu tadqiqot badiiy ifodaning boyligini va san'at hayotimizni yaxshilashning turli usullarini tushunish uchun ikkala sohani tushunish muhimligini ko'rsatadi. Tasviriy va amaliy san'at o'rtasidagi bog'liqlikni anglash orqali rassomlar, o'qituvchilar va tomoshabinlar badiiy ifodaning barcha shakllarining qadr-qimmati va ahamiyatini chuqurroq anglashlari mumkin.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Sattarov S.Y., Xaitov Z.A., Yusubova M.A. GRAPHIC RECOMMENDATIONS FOR THE ANALYSIS OF SIMPLE AND COMPLEX GIRIX PATTERN COMPOSITIONS IN THE ART OF EMBROIDERY BY GEOMETRIC PATTERNS // Universum: технические науки: электрон. научн. журн. 2021. 11(92). URL: https://7universum.com/ru/tech/archive/item/12606
2. Sattarov Shavkat Yuldashevich. (2024). THE IMPORTANCE OF COMPLETING TASKS USING AUTOCAD GRAPHICS PROGRAM IN DEVELOPING STUDENTS' CREATIVITY. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, *5*(2), 306–313. Retrieved from https://wos.academiascience.org/index.php/wos/article/view/4718
3. Raxmonqulov X. B., Botirov M. A., Xurramova N. Y. The Role And The Practical Importance Of Composution During Colour Description Studies (As An Example Of Descrining Human Feature) //Экономика и социум. – 2021. – №. 1-1 (80). – С. 241-244.
4. Jumanazarovich, M. I. "THE ROLE OF FINE ART IN THE DEVELOPMENT OF AESTHETIC EDUCATION IN STUDENTS." *Emergent: Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning (EJEDL)* 3.09 (2022): 28-30.
5. Jumanazarovich M. I. Rangtasvir Mashg'ulotlarida Qalamtasvirning Ahamiyati //Gospodarka i Innowacje. – 2022. – Т. 20. – С. 58-61.
6. Tursunbayevich E. A. The Role And Interdisciplinary Relationship Of Fine Arts In Student Education //European Journal Of Research Development And Sustainability. – 2022. – Т. 3. – №. 3. – С. 95-97.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

7. Khasanovich K. K. Drawing A Human Skull In A Pen Drawing (Nose, Ears, Eyes, Lips) //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2021. – Т. 9. – №. 11. – С. 121-125.
8. Xolboy X. Stages Of The Emergence And Development Of The Type Of “Painting” Of Fine Art //Universum: технические науки. – 2021. – №. 11-5 (92). – С. 102-104.
9. Расулова А. К., Хасанов Х. Х. КАРАНДАШ, ЕГО НАЗНАЧЕНИЕ, РОЛЬ И ПРАКТИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ В ПРЕПОДАВАНИИ НАУКИ ЧЕРТЕЖА //Экономика и социум. – 2021. – №. 2-2 (81). – С. 160-166.
10. Kholbozorovich K. J., Suvonovich T. O. STUDYING THE IMPORTANCE OF DRAWING AS A PRIMARY TOOL //Journal Of Integrated Education And Research. – 2023. – Т. 2. – №. 4. – С. 14-17.
11. Shodizoda M. A. et al. Interpretation Of Works By Uzbek Artists In Landscape Genres //Think India Journal. – 2019. – Т. 22. – №. 14. – С. 10799-10803.
12. XASANOV X. STAGES OF THE EMERGENCE AND DEVELOPMENT OF THE TYPE OF “PAINTING” OF FINE ART //UNIVERSUM. – С. 102-104.
13. Bobokulovich R. K. Using Waterplace to Work in Color Images Properties Of Colors //Eurasian Journal of Learning and Academic Teaching. – 2022. – Т. 6. – С. 58-62.
14. Bobokulovich R. K. Fine Art And Its Place In Human Society //Academia Repository. – 2024. – Т. 5. – №. 2. – С. 288-293.
15. Raxmonqulov X. B., Bekkeldiyeva M. F. Q. Tasviriy San’At Va Uning Mohiyati, Tur Va Janrlari //Oriental Art And Culture. – 2022. – Т. 3. – №. 2. – С. 540-546.
16. Boboqulovich R. K. AN UNCOMPLICATED STILL LIFE MADE UP OF HOUSEHOLD ITEMS OF VARIOUS SHAPES AND TEXTURES //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2021. – Т. 9. – №. 11. – С. 99-102.
17. Tursunbaevna S. S. Methodology Of Working Gypsum Cutting Head Sample //International Multidisciplinary Journal For Research & Development. – 2024. – Т. 11. – №. 01.
18. Tursunbaevna S. S. Methodology Of Working Gypsum Cutting Head Sample //International Multidisciplinary Journal For Research & Development. – 2024. – Т. 11. – №. 01.
19. Bobokulovich R. K. PRACTICAL IMPORTANCE OF LANDSCAPE PERFORMANCE IN FINE ARTS CLASSES //International journal of scientific researchers (IJSR) INDEXING. – 2024. – Т. 5. – №. 2. – С. 1460-1463.
20. Abdikodirovich B. M. METHODOLOGY OF GETTING A HUMAN BODY IN SCULPTURE //Ethiopian International Journal of Multidisciplinary Research. – 2024. – Т. 11. – №. 01. – С. 88-93.
21. Botirov M. A., Botirova M. M. K. Theoretical fundamentals of study pen and general principles of drawing //Science and Education. – 2021. – Т. 2. – №. 5. – С. 567-574.
22. Qudratov J. B., Botirov M. A. HAYKALTOROSHLIK KOMPOZITSIYASIDA ASSIMMETRIYA //Scientific Impulse. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 584-587.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

23. Abduqodirovich B. M. et al. METHODOLOGY FOR ORGANIZING AND TEACHING POTTERY CIRCLES //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – Т. 10. – №. 10. – С. 809-813.
24. Abdukodirovich B. M. THE FORMATION OF SCULPTURE OF UZBEKISTAN IN THE YEARS OF INDEPENDENCE //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2021. – Т. 9. – №. 11. – С. 110-114.
25. I.J. Mengnorov TASVIRIY SAN'AT DARSLARINI TASHKIL ETISHDA, O'QUVCHILARNING KOGNITIV KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI // Inter education & global study. 2024. №4. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/tasviriy-san-at-darslarini-tashkil-etishda-o-quvchilarning-kognitiv-kompetensiyalarini-rivojlantirish-metodikasi (дата обращения: 28.10.2024).
26. Omonova R.R., Omonova D.O. RECOMMENDATIONS FOR THE FORMATION OF TARGETED ACTIONS OF STUDENTS IN RELATION TO SCIENCE THROUGH 3D MODELING // Universum: технические науки : электрон. научн. журн. 2021. 11(92). URL: https://7universum.com/ru/tech/archive/item/12501

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Jo'rayev Xayrullo Narzullo o'g'li**, magistr, [**Жураев Хайрулло Нарзуллоевич,** мастера], [**Xayrullo N. Jo'rayev,** master]; manzil: O'zbekiston, Surxondaryo viloyati, Termiz, ko'chasi Barkamol avlod, 43-uy [адрес: Узбекистан, Сурхандарьинская область, Термез, ул. Баркамол авлод, 43], [address: Uzbekistan, Surkhandarya region, Termiz, street Barkamol avlod, 43]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Original paper

YANGI O‘ZBEKISTON TARAQQIYOT STRATEGIYASIDA MADANIYAT VA SAN’AT SOHASIGA QARATILAYOTGAN CHORA-TADBIRLAR

© M.Z. Xolmo‘minov[1]✉
[1]O‘zbekiston davlat san’at va madaniyat instituti, Toshkent, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: mazkur maqolada jamiyatimizda madaniyat va san’atga qaratilyotgan e’tibor, madaniyatning xalqimizining rivojlanish darajasidagi o‘rni, madaniyat va san’atning taraqqiy etishiga qaratilgan qonun hujjatlar va shuningdek mamlakatning jahon hamjamiyatida o‘z o‘rniga ega bo‘lishidagi ahamiyati haqida so‘z boradi.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqot olib borilayotgan fan va texnologiyalarni talabalarda qay darajada o‘zlashtira olish va ularni bu fanni o‘zlashtirishdagi qulayliklar va qiyinchiliklarni o‘rganishdan keyingi ta’sir qilishini tahlil qilish uchun 5 ta ilmiy maqoladan iborat korpus yaratildi. Yig‘ilgan maqolalar 2022 – 2024-yillar oralig‘ida xalqaro va milliy akademik jurnallarda chop etilgan. Bu maqolalar tahlil qilindi va qiyosiy tahlil olindi.

MAQSAD: madaniyat va san’atga bo‘lgan e’tiborni davlat siyosati darajasidagi muhim chora-tadbirlar qatoriga qo‘yish, uning rvojlanishi uchun barcha imkoniyatlardan eng ustuvor darajada foydalanish, aholining ayniqsa, yoshlarning madaniy saviyasi va salohiyatini oshirishga qaratilgan islohotlarni amalga oshirish.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: Bugungi kunda madaniyat va san’at orqali yoshlarimizning ruhiyati, ma’naviy dunyosini shakllantirish muhim vazifalardan biri bo‘lib xizmat qilmoqda. Hozirda yurtimizda har bir soha qatorida madaniyat va san’at sohasiga ham katta e’tibor berilmoqda. Va aynan, Prizidentimiz Sh.Mirziyoyev bejiz “Adabiyot va san’at, madaniyatni rivojlantirish – xalqimiz ma’naviy olamini yuksaltirishning mustahkam poydevoridir”, – deb ta’kidlamagan. Bu borada qabul qilinayotgan har bir hujjat, norma, qonun va qonunosti hujjatlar jamiyatda madaniyat va san’atning rivojlanishini ta’minlashga qaratilmoqda.

XULOSA: Yurtimizda madaniyat va san’at ravnaqi yo‘lida amalga oshirilayotgan ishlar Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasida aks etgan ma’naviy taraqqiyotni ta’minlash va sohani yangi bosqichga olib chiqishga qaratilgan ustuvor chora-tadbirlarga nihoyatda hamohangdir. Mazkur islohotlar ezgulik va insonparvarlik tamoyiliga asoslangan “Harakatlar strategiyasidan – Taraqqiyot strategiyasi sari” g‘oyasining hayotiy ro‘yobiga, “Yangi O‘zbekiston – ma’rifatli jamiyat” konsepsiyasini amalga oshirishga hissa qo‘shadi deb ayta olamiz. Har bir millat o‘z madaniyat va san’atining qudrati bilan jahon tamaddunidan mustahkam joy egallaydi. Aynan mazkur soha taraqqiyoti mamlakatning

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

kuch va salohiyatini, xalqning qadr qimmati, dunyodagi obro‘-e’tibori hamda maqomini namoyon etuvchi muhim omillardan biri sanaladi.

Kalit so‘zlar: Taraqqiyot strategiyasi, ma’rifatli jamiyat, madaniyat, san’at, Kreativ iqtisodiyot, qonun, madaniy muhit.

Iqtibos uchun: Xolmo‘minov M.Z. Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasida madaniyat va san’at sohasiga qaratilayotgan chora-tadbirlar. // Inter education & global study. 2024. №9. B.344–355.

МЕРЫ ПО КУЛЬТУРЕ И ИСКУССТВУ В НОВОЙ СТРАТЕГИИ РАЗВИТИЯ УЗБЕКИСТАНА

© М.З. Холмуминов[1]✉
[1]Государственный институт искусства и культуры Узбекистана, Ташкент, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в данной статье говорится о значении культуры и искусства в нашем обществе, роли культуры в уровне развития нашего народа, законах, направленных на развитие культуры и искусства, а также о значении страны в завоевании своего места. в мировом сообществе идет.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: для анализа того, насколько студенты могут освоить изучаемую науку и технику, а также влияние легкости и трудностей в освоении этой науки после обучения, создан корпус из 5 научных статей. Сборники статей были опубликованы в международных и национальных академических журналах в период с 2022 по 2024 год. Данные статьи были проанализированы и получен сравнительный анализ.

ЦЕЛЬ: отвести внимание культуре и искусству в число важных мер на уровне государственной политики, использовать все возможности для ее развития на самом приоритетном уровне, реализовать реформы, направленные на повышение культурного уровня и потенциала населения, особенно.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: сегодня формирование психики и духовного мира нашей молодежи через культуру и искусство является одной из важных задач. В настоящее время в нашей стране, наряду с каждой сферой, большое внимание уделяется сфере культуры и искусства. И недаром наш Президент Ш.Мирзиёев подчеркнул, что «Развитие литературы, искусства и культуры является прочной основой для поднятия духовного мира нашего народа». В связи с этим каждый документ, норма, закон и подзаконные акты направлены на обеспечение развития культуры и искусства в обществе.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: работа, проводимая в направлении развития культуры и искусства в нашей стране, в высшей степени соответствует приоритетным мерам, направленным на обеспечение духовного развития и вывод отрасли на новый уровень, отраженных в стратегии развития Нового Узбекистана. Можно сказать, что

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

данные реформы будут способствовать практической реализации идеи «От стратегии действий к стратегии развития», основанной на принципе добра и гуманности, и реализации концепции «Новый Узбекистан – просвещенное общество». Каждая нация занимает прочное место в мировой цивилизации силой своей культуры и искусства. Развитие этой отрасли является одним из важных факторов, показывающих силу и потенциал страны, ценность народа, его репутацию и статус в мире.

Ключевые слова: стратегия развития, просвещенное общество, культура, искусство, креативная экономика, право, культурная среда.

Для цитирования: Холмуминов М.З. Меры по культуре и искусству в новой стратегии развития Узбекистана. // Inter education & global study. 2024. №9. С. 344–355.

MEASURES FOCUSING ON CULTURE AND ART IN THE NEW UZBEKISTAN DEVELOPMENT STRATEGY

© Kholmuminov Z. Muminmirzo[1]✉
[1]State Institute of Art and Culture of Uzbekistan, Tashkent, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: this article talks about the importance of culture and art in our society, the role of culture in the level of development of our people, laws aimed at the development of culture and art, as well as the importance of the country in winning its place in the world community.

MATERIALS AND METHODS: to analyze the extent to which students can master the studied science and technology, as well as the impact of ease and difficulty in mastering this science after training, a corpus of 5 scientific articles was created. Collections of articles were published in international and national academic journals between 2022 and 2024. These articles were analyzed and a comparative analysis was obtained.

AIM: to make culture and art one of the important measures at the level of state policy, to use all opportunities for its development at the highest priority level, to implement reforms aimed at raising the cultural level and potential of the population, especially.

DISCUSSION AND RESULTS: today, the formation of the psyche and spiritual world of our youth through culture and art is one of the important tasks. At present, in our country, along with every sphere, much attention is paid to the sphere of culture and art. And it is not without reason that our President Sh. Mirziyoyev emphasized that "The development of literature, art and culture is a solid foundation for raising the spiritual world of our people." In this regard, each document, norm, law and by-laws are aimed at ensuring the development of culture and art in society.

CONCLUSION: the work carried out in the direction of developing culture and art in our country is highly consistent with the priority measures aimed at ensuring spiritual development and bringing the industry to a new level, reflected in the development strategy

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

of the New Uzbekistan. It can be said that these reforms will contribute to the practical implementation of the idea of "From the strategy of actions to the strategy of development", based on the principle of goodness and humanity, and the implementation of the concept of "New Uzbekistan - an enlightened society". Each nation occupies a strong place in world civilization by the power of its culture and art. The development of this industry is one of the important factors showing the strength and potential of the country, the value of the people, their reputation and status in the world.

Key words: development strategy, enlightened society, culture, art, creative economy, law, cultural environment.

For citation: Kholmuminov Z. Muminmirzo. (2024) 'Measures focusing on culture and art in the new uzbekistan development strategy', Inter education & global study, (9), pp. 344–355. (In Uzbek).

Bugun O‘zbekistonda amalga oshirilayotgan shiddatli islohotlar, qabul qilinayotgan qarorlar, oldimizda turgan siyosiy tadbirlar, mamlakatimiz, xalqimiz va millatimizning kelgusida asrlar davomida rivojlanishiga mustahkam asos bo‘lishi, shubhasiz. Zero, davlatimiz rahbari ta’kidlaganidek, “Bugungi murakkab sharoitda yurtimizda boshlangan keng qamrovli islohotlar, Yangi O‘zbekistonni barpo etish sari tashlayotgan dadil qadamlarimizning bardavom bo‘lishini ta’minlash eng asosiy vazifamiz bo‘lishi shart”.[1]

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “2022 – 2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi farmonining 76-maqsadida Madaniyat va san’at sohalarini yanada rivojlantirish, madaniyat muassasalari va obyektlarining moddiy-texnika bazasini yaxshilash bo‘yicha quyidagicha vazifalar keltirilgan: madaniyat va san’at sohasi vakillari, ijodkorlar, shuningdek, ushbu sohada faoliyat olib borayotgan professor-o‘qituvchi va xodimlarni moddiy qo‘llab-quvvatlash hamda ularning yashash sharoitlarini yaxshilash; teatr san’atini rivojlantirish va uning moddiy-texnika bazasini mustahkamlash; madaniyat markazlari faoliyatini takomillashtirish va ular tomonidan aholiga madaniy xizmat ko‘rsatish sifatini oshirish, shuningdek, ularning moddiy-texnika bazasini yaxshilash; hududlarda yangi madaniyat obyektlarini barpo etish va ularning samarali faoliyat olib borishini ta’minlash; o‘zbek sirk san’atini yanada rivojlantirish va uning moddiy-texnika bazasini mustahkamlash; milliy madaniyatni xalqaro darajada ommalashtirishga qaratilgan tadbirlarni hududlarda o‘tkazishni joriy etish; o‘zbek xalqi madaniyati va san’atini rivojlantirishga munosib hissa qo‘shgan atoqli ijodkor ziyolilar yubileylarini munosib nishonlash, hayoti va faoliyatini keng targ‘ib qilish, xotirasini abadiylashtirish; respublika hududida joylashgan madaniy meros obyektlarini saqlash, restavratsiya va konservatsiya qilish bilan bog‘liq kompleks tadbirlarni amalga oshirish.

Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son Farmonining ikkinchi ilovasida: 2022 – 2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasini “Inson qadrini ulug‘lash va faol mahalla yili”da amalga oshirishga oid Davlat dasturining 76-maqsadi: Madaniyat va san’at sohalarini

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

yanada rivojlantirish, madaniyat muassasalari va obyektlarining moddiy-texnika bazasini yaxshilash bo‘yicha rejalashtirilgan ishlar quyidagicha:

Ustuvor yo‘nalishlar, maqsadlar va vazifalar	Amalga oshirish mexanizmlari	Amalga oshirish shakli
Madaniyat va san’at sohasi vakillari, ijodkorlar, shuningdek, ushbu sohada faoliyat olib borayotgan professor-o‘qituvchi va xodimlarni moddiy qo‘llab-quvvatlash va ularning yashash sharoitlarini yaxshilash.	Madaniyat va san’at sohasidagi ma’muriy-boshqaruv, ijodiy-boshqaruv, professor-o‘qituvchilar, ijodiy, mutaxassis, texnik va xizmat ko‘rsatuvchi hamda boshqa xodimlarining, mehnat haqi miqdorlarini oshirish.	O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti qarori loyihasi
Teatr san’atini rivojlantirish va uning moddiy-texnika bazasini mustahkamlash.	1. Mamlakatimizda teatr san’ati sohasining faol ijodkorlarini qo‘llab-quvvatlash. 2. “Teatr san’ati milliy mukofoti”ni ta’sis etish.	Normativ-huquqiy hujjatlar loyihalari
Milliy madaniyatni xalqaro darajada ommalashtirishga qaratilgan tadbirlarni hududlarda o‘tkazishni joriy etish.	1. Guliston shahrida III xalqaro “Baxshichilik san’ati festivali”ni tashkil etish va o‘tkazish. 2. Buxoro shahrida II xalqaro maqom san’at anjumanini o‘tkazish. 3. Namanganda bir yilda bir marta an’anaviy tarzda xalqaro “Gullar bayrami festivali”ni tashkil etish va o‘tkazish.	Normativ-huquqiy hujjatlar loyihalari
O‘zbek xalqi madaniyati va san’atini rivojlantirishga munosib hissa qo‘shgan atoqli ijodkor ziyolilar yubileylarini munosib nishonlash, hayoti va faoliyatini keng targ‘ib qilish, xotirasini abadiylashtirish.	1. Jizzax shahrida Orifxon Hotamov nomidagi maqom san’ati va mumtoz qo‘shiqchilik respublika tanlovini o‘tkazish. 2. Qarshi shahrida Qodir baxshi Rahimov tavalludining 85 yilligini munosib nishonlash. 3. Samarqand shahrida O‘zbekiston xalq shoiri va baxshisi Fozil Yo‘ldosh o‘g‘li tavalludining 150 yilligini munosib nishonlash.	Normativ-huquqiy hujjat loyihasi[2]

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 28-fevraldagi PF-27-son Farmonining ilovasida: 2022 – 2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasini “Insonga e’tibor va sifatli ta’lim yili”da amalga oshirishga oid Davlat dasturining 76-maqsadi: Madaniyat va san’at sohalarini yanada rivojlantirish, madaniyat muassasalari va obyektlarining moddiy-texnika bazasini yaxshilash bo‘yicha rejalashtirilgan ishlar quyidagicha:

Ustuvor yo‘nalishlar, maqsadlar va vazifalar	Amalga oshirish mexanizmlari	Amalga oshirish shakli
Qoraqalpoq milliy folklor san’atini davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash orqali yanada rivojlantirish va uni	Qoraqalpoq milliy folklor san’atini davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash:	Vazirlar Mahkamasi qarori loyihasi

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

respublika va jahon miqyosida ommalashtirish.	“Ayqulash” qoraqalpoq davlat milliy folklor ansambli faoliyatini rivojlantirish maqsadida uning ijodiy an’analarini saqlab qolish va rivojlan-tirish uchun munosib shart-sharoitlar yaratish; Qoraqalpoq milliy raqs san’atining mumtoz va zamonaviy ijro namunalari “oltin fondi”ni yaratish; ansamblning respublikamiz va xorijiy mamlakatlarga gastrol safarlarini tashkil etish.	
Milliy madaniyatimiz va san’atimizni keng targ‘ib qilishga qaratilgan xalqaro madaniy tadbirlarni o‘tkazish	1. Guliston shahrida III xalqaro Baxshichilik san’ati festivalini tashkil etish va o‘tkazish. 2. “Sharq taronalari” XIII xalqaro musiqa festivalini tashkil etish va o‘tkazish. 3. Buxoro shahrida II xalqaro maqom san’ati anjumanini tashkil etish va o‘tkazish. 4. Toshkent viloyatida “Bahor nafasi” xalqaro festivalini tashkil etish va o‘tkazish. 5. Andijon viloyatida “Dunyo sadolari” xalqaro festivalini tashkil etish va o‘tkazish. 6. Toshkent shahrida Xalqaro kamer va simfonik musiqa festivalini tashkil etish va o‘tkazish.	Chora-tadbirlar dasturi
Respublikaning barcha hududlarida, ayniqsa, chekka qishloq va mahallalarda istiqomat qiladigan aholiga madaniy dam olish xizmatlari ko‘rsatish darajasini oshirish.	2023-yilda respublika miqyosida o‘tkaziladigan ommaviy-madaniy va konsert-tomosha tadbirlarining yillik kalendar rejasini tasdiqlash, bunda: Hududlarda “Madaniyat karvoni”, “Madaniyat kunlari”, “Milliy kino kunlari”, “Kitob aksiyasi” tadbirlari; Badiiy va sirk jamoalari, davlat teatrlarining hududlarga gastrol safarlari, konsert va maydon tomoshalari, ijodiy uchrashuvlarni tashkil etish va o‘tkazishni nazarda tutish.	Chora-tadbirlar dasturi
Yoshlarni vatanparvarlik, milliy an’ana va qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalash, havaskor iste’dodli yoshlarni izlab topish, ularni qo‘llab-quvvatlash va rag‘batlantirish	1. Havaskor ijodkor yoshlar teatr-studiyalari ko‘rik-festivalini tashkil etish va o‘tkazish; 2. “Yangi O‘zbekistonning yangi iste’dodlari” qo‘shiqlar teletanlovini o‘tkazish; 3. Baxshichilik san’ati yo‘nalishida yosh baxshilar, oqinlar va jirov ijrochilarining respublika ko‘rik-tanlovini o‘tkazish.	Amaliy chora-tadbirlar
Ijodiy iqtisodiyot sohasida xalqaro hamkorlikni rivojlantirish hamda ijodiy	O‘zbekistonda ijodiy iqtisodiyotni rivojlantirish hamda 2024-yilda ijodiy	Amaliy chora-tadbirlar[3]

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

iqtisodiyot tarmoqlariga e'tiborni kuchaytirish.	iqtisodiyot bo'yicha IV Butunjahon anjumanini o'tkazishga tayyorgarlik ko'rish, bunda: ijodiy iqtisodiyot bo'yicha xorijiy ilg'or tajribalarni o'rganish; 2023 – 2026-yillarda O'zbekistonda ijodiy iqtisodiyotni rivojlantirish dasturini qabul qilish; ijodiy iqtisodiyot bo'yicha IV Butunjahon anjumanini o'tkazishga tayyorgarlik ko'rish va o'tkazish yuzasidan amaliy chora-tadbirlarni belgilash.	

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 21-fevraldagi PF-37-son Farmonining ilovasida: "O'zbekiston — 2030" strategiyasining Har bir insonga o'z salohiyatini ro'yobga chiqarish uchun munosib sharoitlar yaratish yo'nalishi bo'yicha 2024-yilga mo'ljallangan Amaliy tadbirlar rejasining 40,41-maqsadlarida madaniyat va san'at sohasini yanada rivojlantirish, madaniyat muassasalari va obyektlarining moddiy-texnika bazasini yaxshilash bo'yicha rejalashtirilgan ishlar quyidagicha.

Vazifalar	Amaliy chora-tadbirlar
40-maqsad: Zamonaviy teatr va sirk san'atini har tomonlama rivojlantirish, yuksak badiiy-g'oyaviy saviyaga ega sahna asarlarini yaratish	
Zamonaviy teatr va sirk san'ati yo'nalishida xalqaro hamkorlikni rivojlantirish va yuksak badiiy-g'oyaviy saviyaga ega sahna asarlarini yaratish.	1. Davlat teatrlari va sirk jamoalarini xalqaro festival va gastrollarga yuborilishini tashkil etish; 2. Davlat teatrlarida va sirkda faoliyat yuritayotgan ijodiy va yordamchi xodimlarning xorijiy davlatlarning nufuzli teatr va sirklarida mahoratini oshirish; 3. Davlat buyurtmasi asosida davlat teatrlarida yangi spektakllarni sahnalashtirish; 4. Davlat teatrlari tomonidan namoyish etiladigan spektakllarga 3 6 mln nafar tomoshabinni jalb qilish. 5. Joylarda o'tkaziladigan sirk tomoshalari sonini 550 taga oshirish.
41-maqsad: O'zbek milliy san'atini jahon sahnalarida keng targ'ib qilish orqali mamlakatimizning turistik salohiyatini oshirish	
O'zbek milliy san'atini jahon sahnalarida keng targ'ib qilish orqali mamlakatimizning turistik salohiyatini oshirish.	1. Respublikada xalqaro festivallar, anjumanlar, forumlar va boshqa tadbirlarni yuqori saviyada o'tkazish. 2. Davlat konsert-tomosha muassasalari tomonidan namoyish etiladigan madaniy tadbirlar va festivallarga 10 mln nafar tomoshabinlarni jalb etish choralarini ko'rish; 3. Madaniyat va san'at tizimidagi oliy ta'lim muassasalarining ilmiy salohiyatini oshirish, xususan ilmiy darajali va unvonli kadrlar sonini 10 nafarga ko'paytirish choralarini ko'rish; 4. Madaniyat va san'at sohasida iste'dodli va yuqori malakali ijodkorlarning mahorat maktablarini tashkil etish.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Madaniyat va san'at sohasida faoliyat yuritayotgan ijodkor yoshlarni saralash, ular uchun ijodiy maydon yaratish hamda yangi iste'dodlarni kashf etish.	1. Hududlarda ijodkor yoshlar uchun madaniyat va san'at yo'nalishida "Yangi O'zbekiston iste'dodlari" tanlovining Nizomini ishlab chiqish; 2. Yangi O'zbekiston iste'dodlari" tanlovini o'tkazish; 3. Tanlov orqali saralab olingan ijodkor yoshlarni davlat tadbirlariga jalb qilish hamda ularning ijodini ommaviy axborot vositalari orqali keng targ'ib qilish.[4]

"Xalqimizning rivojlanish darajasi, avvalo, milliy madaniyatimizga qarab baholanadi. Shu ma'noda, madaniyat bu – xalqimiz, jamiyatimiz qiyofasidir. Biz O'zbekistonning yangi qiyofasini yaratishga kirishgan ekanmiz, buni, avvalo, milliy madaniyatimizni rivojlantirishdan boshlashimiz lozim" – degan edi Prezidentimiz Sh. Mirziyoyev.

Har bir millatning o'tmishi, buguni va kelajagidan so'zlovchi vosita bu – milliy madaniyatidir. Xalqimiz o'zining boy madaniyati va san'ati bilan bugungi kunda dunyo hamjamiyatida o'ziga xos o'rin egallab kelmoqda. Ayniqsa, mana shu olti yil ichida e'tiborga molik ko'plab ishlar amalga oshirildi desak mubolag'a bo'lmaydi. Xususan, 2017-yil 7-fevralda Muhtaram Prezidentimiz tomonidan ishlab chiqilgan "Harakatlar strategiyasi" yurt ravnaqida o'ziga xos dasturuamal bo'lib xizmat qildi va keng qamrovli ishlarni amalga oshirilishida muhim omil bo'ldi. Chunonchi, strategiyaning 4-ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lgan "Ijtimoiy sohani rivojlantirish" borasida joylarda keng qamrovli ishlar amalga oshirildi. Aholi, ayniqsa, yoshlarning bandligini ta'minlash, fuqarolarni ijtimoiy himoya qilish va salomatligini saqlash, fan, ta'lim, madaniyat va sport sohasini takomillashtirish, yo'l-transport, muhandislik-kommunikatsiya hamda ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirish bilan bog'liq chora-tadbirlar amalga oshirildi.

Bugungi shiddat bilan rivojlanayotgan zamonamizda davlatimiz rahbari tomonidan ilgari surilgan "Yangi O'zbekiston" tushunchasi ham xalqimiz tilida o'ziga xos tarzda yangradi va yangicha dunyoqarash, fikrlash sari qadam tashlashga undamoqda. Zero, Prezidentimiz aytganlaridek, "Bugugi O'zbekiston kechagi O'zbekiston emas, bugungi xalqimiz ham kechagi xalq emas".

Yangi O'zbekiston – demokratiya inson huquq va erkinliklari borasida umume'tirof etilgan norma va prinsiplarga qat'iy amal qilgan holda, jahon hamjamiyati bilan do'stona hamkorlik tamoyillari asosida rivojlanadigan, pirovard maqsadi xalqimiz uchun erkin, obod va farovon hayot yaratib berishdan iborat bo'lgan davlatdir.

Qaysi davlatda xalqning farovonligi, huquq va erkinligi munosib tarzda qadrlansa, xalqning roziligiga erishilsa u davlatning ertasi buyuk hamda e'tiborda bo'ladi. Xalq roziligiga erishish, yurt farovonligini ta'minlash, dunyo hamjamiyatida munosib o'rin egallash maqsadida bugungi kunda yurtimizda keng ko'lamli qator ishlar amalga oshirilmoqda. Ko'plab sohalarga e'tibor qaratilmoqda.

Inson tirik ekan kuy, qo'shiqqa, ko'ngilga kayfiyat baxsh etuvchi san'at durdonalariga ehtiyoj sezadi. Madaniyat va san'at – jamiyatning bebaho xazinasi, inson tafakkurining bemisil kashfiyotidir. Yangilanayotgan O'zbekistonda e'tibor qaratilayotgan muhim

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

sohalardan biri ham aynan madaniyat va san'at sohasidir. Madaniyat va san'at mamlakatning, millatning yuzi, ko'rki hisoblanadi. Har bir xalq o'z milliy madaniyati, urf-odati o'z shakl shamoiliga egaligi bilan alohida ajralib turadi. O'zbek xalqining faqat o'zigagina xos boy madaniy merosi borki, u o'z jozibasi bilan kurrai zamin ahlini o'ziga rom etib kelmoqda. Bu jahoniy e'tirof davlatimiz rahbari tomonidan soha taraqqiyotiga qaratilayotgan katta e'tibor, g'amxo'rlikning mevasi desak yanglishmagan bo'lamiz.

Jumladan, sohani yanada rivojlantirish va takomillashtirish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 31-mayda "Madaniyat va san'at sohasini yanada rivojlantirish va takomillashtirishga doir chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-3022-sonli qarori, 2017-yil 14-avgustda "Madaniyat va san'at tashkilotlari, ijodiy uyishmalar va ommaviy axborot vositalari faoliyatini yanada rivojlantirish, soha xodimlari mehnatini rag'batlantirish bo'yicha qo'shimcha sharoitlar yaratishga doir chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-3201-sonli qarori, 2018-yil 14-mayda "Davlat madaniyat muassasalari va davlat arxivlari xodimlari mehnatiga haq to'lashning takomillashtirilgan tizimini joriy etish va ularni moddiy rag'batlantirishni kuchaytirish to'g'risida"gi PQ-3727-sonli qarori, 2018-yil 1-avgustda "Madaniyat va san'at sohasida davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirish uchun shart-sharoitlar yaratish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-3892-sonli qarori, 2018-yil 26-avgustda "O'zbekiston Respublikasi madaniyat va san'at sohasini innovatsion rivojlantirish to'g'risida"gi PQ-3920-sonli qarori, 2018-yil 28-noyabrda "O'zbekiston Respublikasida milliy madaniyatni yanada rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4038-sonli qarori, 2020-yil 26-mayda "Madaniyat va san'at sohasining jamiyat hayotidagi o'rni va ta'sirini yanada oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-6000-sonli Farmoni [5] qabul qilindi. Shu bilan birgalikda 2021-yil 9-dekabrda "Madaniyat va san'atni rivojlantirishni qo'llab-quvvatlash tizimini yanada takomillashtirish to'g'risida"gi PQ-36-sonli hamda 2022-yil 2-fevralda "Madaniyat va san'at sohasini yanada rivojlantirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-112-sonli qarorlari hamda 2023-yil 27-iyulda "Ma'muriy islohotlar doirasida madaniyat va turizm sohasida davlat boshqaruvini samarali tashkil qilish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-114-sonli Farmonida[6] ham sohaga oid dolzarb masalalar belgilangan bo'lib, ularni amalga oshirishda soha mutasaddilariga juda katta vazifalar yuklatilgan. Madaniyat va san'at sohasida juda ko'p yillar davomida mehnat qilgan fidoyi insonlardan biri bo'lgan ustozim siyosiy fanlar nomzodi, professor Azamat Haydarov "Har bir vazifada juda katta ezgulik va ulug' maqsadlar mujassam"ligini alohida ta'kidlagan.

Qonunchilik palatasi tomonidan qabul qilingan, 2021-yil 6-yanvarda Senat tomonidan ma'qullangan "Madaniy faoliyat va madaniyat tashkilotlari to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi qonuni madaniy faoliyatni, madaniyat tashkilotlari faoliyati sohasidagi munosabatlarni tartibga solish, ijodkorni, ijodiy jamoani, ijodiy faoliyatni qo'llab-quvvatlash borasida ham nihoyatda ahamiyatlidir.

Sohaga hamda soha vakillariga qaratilayotgan yuksak e'tibor namunasi sifatida 15-aprel sanasini aynan "Madaniyat xodimlari kuni" etib belgilanishida ham ko'rishimiz mumkin. Avval hech kuzatilmagan bu voqelik soha xodimlarini benihoya mamnun etdi. Ushbu tarixiy voqelik, soha xodimlari tomonidan mamnuniyat bilan qarshilandi hamda

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

quvontirdi. O‘z vazifalarini yanada sidqidildan ado etishlarida turtki bo‘ldi desak, yanglishmaymiz.

Yuqorida ta’kidlab o‘tilgan, “Madaniyat va san’at sohasini yanada rivojlantirishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi Prezident Qarori yoshlarni madaniyat markazlariga jalb etish, tanlovlar, festivallar o‘tkazish, iqtidorli yoshlarni aniqlash, ijodkor yoshlarni qo‘llab-quvvatlash, aholi, ayniqsa, olis hududlarda istiqomat qiladigan fuqarolarga madaniy dam olish xizmatlari ko‘rsatish darajasini oshirish, respublikaning barcha hududlarida teatr, sirk va boshqa turdagi ommaviy-madaniy va konsert-tomosha tadbirlarini tizimli ravishda yo‘lga qo‘yish, madaniyat va san’at sohasida iste’dodli yosh ijodkorlarni izlab topish va qo‘llab-quvvatlash, ta’lim muassasalarini milliy cholg‘ular musiqa darsliklari, notalar to‘plamlari va o‘quv-metodik adabiyotlar bilan ta’minlashning yaxlit tizimini yaratish, musiqa fani uchun ajratilgan o‘quv soatlari doirasida “Hayotimga hamrohdir cholg‘u” shiori ostida cholg‘u ijrochiligi dars mashg‘ulotlari yo‘lga qo‘yilishi, o‘quvchilarning darsdan tashqari vaqtlarini mazmunli tashkil etish maqsadida ularning qiziqishlariga ko‘ra milliy musiqa cholg‘ularida kuy ijro etish mahorati, tasviriy va amaliy san’at, hunarmandchilik yo‘nalishlarida amaliy to‘garaklar tashkil etilishi kabi bir qator vazifalar maqsad qilingan.

Yurtimizda madaniyat va san’at ravnaqi yo‘lida amalga oshirilayotgan ishlar Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasida aks etgan ma’naviy taraqqiyotni ta’minlash va sohani yangi bosqichga olib chiqishga qaratilgan ustuvor chora-tadbirlarga nihoyatda hamohangdir. Mazkur islohotlar ezgulik va insonparvarlik tamoyiliga asoslangan “Harakatlar strategiyasidan – Taraqqiyot strategiyasi sari” g‘oyasining hayotiy ro‘yobiga, “Yangi O‘zbekiston – ma’rifatli jamiyat” konsepsiyasini amalga oshirishga hissa qo‘shadi deb ayta olamiz. Har bir millat o‘z madaniyat va san’atining qudrati bilan jahon tamaddunidan mustahkam joy egallaydi.

Hozirda yangi ishlab chiqilgan “Taraqqiyot strategiyasi”da ham ma’naviy-ma’rifiy sohaga alohida bo‘lim ajratilishi va uning ichiga 2022 – 2026-yillar mobaynida madaniyat va san’at sohasida amalga oshiriladigan ishlar rejasini kiritilishi bu ham sohaga qaratilgan yuksak e’tibor namunasidir. Biz uchun ma’naviyat – insonlar o‘rtasidagi o‘zaro ishonch, hurmat va e’tibor, xalq va davlat kelajagini birgalikda qurish yo‘lidagi ezgu intilishlar, ibratli fazilatlar majmuasidir. Boshqacha aytganda, ma’naviyat – jamiyatdagi barcha siyosiy-ijtimoiy munosabatlarning mazmuni va sifatini belgilaydigan poydevordir.

Respublika Ma’naviyat va ma’rifat kengashining Prezidentimiz raisligida 2023-yil 22-dekabr kuni o‘tkazilgan kengaytirilgan yig‘ilishi ma’naviy hayotimizda yangi islohotlar davrini boshlab berdi. Ushbu tarixiy uchrashuvda ma’naviyat, ma’rifat, madaniyat, san’at, adabiyot va ijod sohalaridagi ishlar tanqidiy-tahliliy muhokama qilinib, kelgusidagi ustuvor vazifalar belgilab berildi. [7] Madaniyat va san’at sohasini yanada rivojlantirish, jamiyat tarqqiyotidagi o‘rnini oshirish, xalqaro hamjamiyatda O‘zbekiston imidjini madaniyat va san’at sohasi orqali mustahkamlash maqsadida O‘zbekiston Respublikasi qonunlari, Prezident Farmonlari, Qarorlari, Hukumat qarorlar loyihalari tayyorlanib, bugungi kunda birma-bir imzolanmoqda. Uchrashuvda belgilab berilgan vazifalardan biri, 2024-yilning 2-

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

4-oktabr kunlari Toshkentda Kreativ iqtisodiyot bo‘yicha IV butunjahon konferensiyasi bo‘lib o‘tdi. Konferensiyada 80 dan ortiq davlatdan 2000 dan ziyod ishtirokchilar, jumladan, san’at, madaniyat, arxitektura, moda va boshqa ijodiy soha vakillari qatnashishdi. Anjumanda kreativ iqtisodiyot kelajagi, yangi texnologiyalar, xususan, sun’iy intellektning mazkur sohaga ta’siri muhokama qilinadi.

Ma’lumot uchun, dunyoda madaniy va ijodiy sanoat yiliga 2,3 trillion dollar daromad keltiradi. Bu global yalpi ichki mahsulotning qariyb 3,1 foiziga teng. 2030-yilga borib ushbu ko‘rsatkich 10 foizga o‘sishi kutilmoqda. 2024-yil 3-oktabrda “Kreativ iqtisodiyot to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasining O‘RQ-970-sonli Qonuni qabul qilindi. Qonunga ko‘ra, Kreativ industriya sohalaridagi faoliyat yo‘nalishlari quyidagilar etib belgilandi, jumladan: adabiy ijodni; amaliy san’at va hunarmandchilikni; arxitektura, loyihalashtirish va urbanistikani; audiovizual san’atni; ijrochilik san’atini; konsert-tomosha faoliyatini va ommaviy-madaniy tadbirlarni tashkil etishni; raqamli texnologiyalar sohasidagi ijodiy faoliyatni. [8]

Bugungi kunda sohaga qaratilayotgan yuksak e’tibor va g‘amxo‘rlik namunasini yuqorida bir qator misollar bilan keltirib o‘tdik. Bu kabi sohani rivojlantirishga doir chora-tadbirlar hamda yuksak e’tibor va imzolangan farmon, qarorlarning ijrosini ta’minlash doirasida keng qamrovli ishlar amalga oshirilmoqda. Davlatimiz rahbari tomonidan sohaga qaratilayotgan g‘amxo‘rlik va imkoniyatlar yaqin kelajakda tub o‘zgarishlarga olib keladi va o‘z samarasini ko‘rsatadi desak, xato bo‘lmaydi. Bunday yuksak e’tibor hamda ishonchni his qilgan holda biz kabi yosh yetishib chiqadigan mutaxassislar hamda soha xodimlari ham yanada shijoat bilan ishlashi, madaniyat va san’at sohasi ravnaqiga bor kuch va salohiyatini safarbar etishi lozimdir. Shunday ekan, Muhtaram Prezidentimiz ta’kidlaganlaridek, “Yangi O‘zbekiston jahon maydonida kuchli, salohiyatli, munosib obro‘-e’tiborga ega bo‘lgan, har tomonlama obod va farovon mamlakatga aylanadi”.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. M.Xolmo‘minov. Milliy madaniyat – renessans poydevori [Matn]: monografiya. – Toshkent: «Donishmand ziyosi», 2024. – 160 bet.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “2022 — 2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida” Farmoni. 2022-yil 28-yanvar, PF-60-son
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “2022 — 2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasini “Insonga e’tibor va sifatli ta’lim yili”da amalga oshirishga oid davlat dasturi to‘g‘risida” Farmoni. 2023-yil 28-fevral, PF-27-son
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston — 2030” strategiyasini “Yoshlar va biznesni qo‘llab-quvvatlash yili”da amalga oshirishga oid davlat dasturi to‘g‘risida”gi Farmoni. 2024-yil 21-fevral, PF-37-son
5. Haydarov A. Madaniyat – milliy yuksalish poydevori. Uslubiy qo‘llanma – Toshkent: Oltin meros press. 2021. – B. 478

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

6. M.Xolmo‘minov. Madaniyat va san’at muassasalari xodimlarining malakasini oshirish dasturi /Uslubiy qo‘llanma/ -Toshkent: “IJOD-PRINT”, 2023.-85 b.
7. O.Nazarbekov. Yangi kuch, yangi harakatga aylanayotgan ma’naviyat. “Yangi O‘zbekiston” gazetasi. 2023-yil 28-dekabr, 270-son.6
8. “Kreativ iqtisodiyot to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasining 2024-yil 3-oktabrdagi O‘RQ-970-sonli Qonuni.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Xolmo‘minov Mo‘minmirzo Zokir o‘g‘li**, “Madaniyat va san’at menejmenti” kafedrasi dotsenti v.b., [**Холмуминов Муминмирзо Зокирович**, и.о. доцент кафедры «Культура и арт-менеджмент»], [**Kholmuminov Z. Muminmirzo**, Associate Professor of the Department of Culture and Art Management]; manzil: O‘zbekiston, Toshkent viloyati Qibary tumani Bobur mahallasi, Universitet ko‘chasi, 8-uy, 10-xonadon; [адрес: Узбекистан, Ташкентская область, Кибаринский район, микрорайон Бабура, улица Университет, дом 8, дом 10]; [address: Uzbekistan, 8th house, 10th house, Universitet street, Babur neighborhood, Kybary district, Tashkent region].

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Original paper

RANGTASVIR FANINING TA'LIM JARAYONIDAGI AHAMIYATI VA O'QITISH USULLARI

© A.T. Ermo'minov[1]✉
[1]Termiz davlat universiteti, Termiz, O'zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: rang tasvir - bu ijodiy ibora, tanqidiy fikrlash va kognitiv rivojlanish uchun noyob platformani taklif etadigan o'quv jarayonining ajralmas qismidir. Rang tasvir orqali talabalar o'zlarining his-tuyg'ulari va madaniy ongini oshirmoqdalar. Ushbu maqolada boy o'quv muhitini rivojlantirish uchun samarali o'qitish usullarini o'rganish va foydali o'qitish usullarini o'rganadi.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi o'quv jarayonida bo'yashning rolini tahlil qilish va talabalar o'rtasida badiiy ko'nikma, ijod va shaxsiy ifoda etishni rag'batlantiradigan samarali o'qitish uslubini aniqlash. Ushbu dinamikani tushunish orqali o'qituvchilar rasmiyatchilik o'quv dasturlariga bo'yashni yanada kuchaytirishlari mumkin.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu tadqiqot sifatli va miqdoriy tadqiqotlar bilan birlashtirib, aralash usullar yondashuvidan foydalanadi. Quyidagi materiallar va usullardan foydalanildi:

Materiallar: turli xil rasmlar (bo'yoqlar, cho'tkalar, tuvalar va raqamli rasmlar va raqamli rasmlar), o'quv resurslari (o'quv dasturlari va o'quv qo'llanmalari) va baholash vositalari (so'rovlar va fikr-mulohaza shakllari).

Usul: Anketa talabalar va o'qituvchilarlarga ta'limda bo'yashning tajribalari va idroklari bo'yicha ma'lumotlarni to'plash uchun tarqatildi. Suhbatlar badiiy o'qituvchilar bilan samarali o'quv strategiyalarini tushunish uchun olib borildi. Sinflik kuzatuvlari talabalarni jalb qilish va rasmlar faoliyatida qatnashish uchun o'tkazildi. Muvaffaqiyatli bo'yash dasturlarini muvaffaqiyatli o'qitish eng yaxshi amaliyotni aniqlash uchun tahlil qilindi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: rassom o'quvchilarni quti tashqarisida o'ylashga, o'ziga xos badiiy uslublarini ishlab chiqishga va o'z fikrlari va his-tuyg'ularini ijodiy izhor etishga undaydi. Rassomlik harakati talabalarning ko'zlarini muvofiqlashtirish va turli xil o'quv topshiriqlari uchun zarur bo'lgan yaxshi motor ko'nikmalarini yaxshilashga yordam beradi.

Rassomlik talabalarning his-tuyg'ularini ifoda etish, aqliy farovonlik va hissiy jihatdan barqarorlikni targ'ib qilish uchun xavfsiz imkoniyatlarini taqdim etadi.

Turli xil rasmlar va texnikalar ta'sir qilish madaniy xilma-xillik uchun minnatdorchilikni kuchaytiradi va talabalarning global istiqbollarini tushunishini

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

kuchaytiradi. San'at bilan shug'ullanish talabalarni o'z ishlarini tahlil qilishni, sharhlash va baholashni, boshqalarning tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini oshirishni talab qiladi. Talabalarni turli mavzularni birlashtiradigan uzoq muddatli bo'yash loyihalarida ishlashni rag'batlantiradi. Jamoaviy rasm chizish loyihalari, ijtimoiy ko'nikmalar va hamkorlikni rivojlantirish orqali jamoaviy ishlarni ilgari surish,Texner-Smewy Talabalarni jalb qilish va badiiy imkoniyatlarni kengaytirish uchun raqamli rasmlarni aniqlash uchun raqamli rasmlarni birlashtirish,talabalarni individual ehtiyojlar va talabalarni qondirish, ko'proq inklyuziv muhitni rivojlantirish uchun tikuv darslari kiradi.

XULOSA: rasm - bu talabalarning o'quv tajribasini boyitadigan o'quv jarayonining asosiy jihati. Ijodkorlik, hissiy ifoda, tanqidiy fikrlash, bo'yash yaxlit ta'limga katta hissa qo'shadi. Samarali o'quv usullarini amalga oshirish sinfdagi rasmlarning afzalliklarini maksimal darajada oshirishi mumkin, talabalarning jalb qilinishi va muvaffaqiyatini kuchaytirishga olib keladi. O'qituvchilarga raqibni o'quv dasturlariga talabalarning rivojlanishidagi muhim rolini tan olgan holda birlashtirishga chorlamoqda.

Kalit so'zlar: rasm, ta'lim, o'qitish usullari, ijodkorlik, hissiy ifoda, tanqidiy fikrlash, madaniy ong, san'atshunoslik, talabalarni jalb qilish.

Iqtibos uchun: Ermo'minov A.T. Rangtasvir fanining ta'lim jarayonidagi ahamiyati va o'qitish usullari // Inter education & global study. 2024. №9. B.356–364.

ЗНАЧЕНИЕ ЖИВОПИСНОЙ НАУКИ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ И МЕТОДИКЕ ПРЕПОДАВАНИЯ

© А.Т. Эрмуминов[1]✉
[1]Термезский государственный университет, Термез, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: это неотъемлемая часть образовательного процесса, которая предлагает уникальную платформу для критического выражения, критического мышления и когнитивного развития. Через художника студенты растут свои чувства и культурные умы. В этой статье в этой статье будут изучены эффективные методы обучения для разработки богатой среды обучения и изучения полезных методов обучения.

ЦЕЛЬ: основная цель этого исследования состоит в том, чтобы определить эффективный анализ методологии обучения роли красителя в образовательном процессе и предоставления эффективных методов обучения среди студентов для поощрения искусства и личного выражения. Понимая, этот оратор, учителя могут дополнительно улучшить формальные программы обучения.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: это исследование сочетается с качественными и количественными исследованиями и использует смешанный метод подход. Были использованы следующие материалы и методы: Материалы: Разные картинки (краски, кисти, фото и цифровые фотографии), учебные ресурсы (учебные планы и учебники) и оценки оценочных средств (запросы и опросы мнений).

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Метод: Обследования были распространены среди студентов и учителей для сбора информации об опыте и восприятии образования красителя в образовании. Разговоры были проведены для понимания эффективных стратегий обучения с учителями искусства. Наблюдения за классом были проведены для привлечения студентов и участия в деятельности картин. Успешная подготовка успешных программ рисования была проанализирована для определения наилучшей практики.

ОБСУЖДЕНИЯ И РЕЗУЛЬТАТЫ: побуждает читателей думать вне студентов, разрабатывать конкретные художественные методы и создавать свои мысли и чувства. Движение по живописи помогает студентам координировать глаза студентов и улучшить хорошие моторные навыки, которые им нужны для различных учебных заданий.

Художник предоставляет безопасные варианты, чтобы выразить чувства студентов, психическое благополучие и эмоциональную стабильность.

Эффект различных картинок и методов усиливает благодарность за культурное разнообразие и укрепляет понимание глобальных перспектив. Прибывшая работа требует, чтобы студенты анализировали, интерпретировали и оценивали свою работу, чтобы увеличить навыки критического мышления других. Поощряет студентов работать в долгосрочных проектах по живописи, которые сочетают в себе различные темы. Включение цифровых изображений для выявления популярных изображений, технических навыков и сотрудничества, а также привлечения групп навыков и сотрудничества технических технологий, для удовлетворения индивидуальных потребностей учащихся и студентов для разработки более инклюзивных уроков шитья среды.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: рисунок - основной аспект учебного процесса, который обогащает студенты обучение. Творчество, эмоциональное, критическое мышление, внесение значительного вклада в целостное образование. Внедрение эффективных методов обучения может максимизировать преимущества классовых картин, привести к участию и успеху студентов. Учителя призывают противника объединить учебную программу, признавая важную роль студентов в развитии студентов.

Ключевые слова: образ, образование, методы обучения, творчество, эмоциональное, критическое мышление, культурное сознание, участие студентов.

Для цитирования: Ермуминов А.Т. Значение живописной науки в образовательном процессе и методике преподавания// Inter education & global study. 2024. №9. С. 356–364.

IMPORTANCE OF PAINTING SCIENCE IN EDUCATIONAL PROCESS AND TEACHING METHODS

© Abdujabbor T. Ermo'minov[1]✉
[1]Termiz State University, Termiz, Uzbekistan

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Annotation

INTRODUCTION: This is an integral part of the educational process that offers a unique platform for critical expression, critical thinking and cognitive development. Through artist, students are increasing their feelings and cultural minds. In this article, this article will study effective teaching methods for the development of a rich teaching environment and study useful teaching methods.

AIM: The main purpose of this study is to determine the effective teaching methodology analysis of the role of dyeing in the educational process and providing effective teaching methods among students to encourage art and personal expression. By understanding this speaker, teachers can further enhance the formal training programs.

MATERIALS AND METHODS: This study is combined with quality and quantitative research and uses a mixed methods approach. The following materials and methods were used:

Materials: different pictures (paints, brushes, pics and digital photos), training resources (curricula and textbooks) and evaluation facilities (requests and opinion polls). Forms of comments).

Method: Surveys were distributed to students and teachers to collect information on experiences and perceptions of dyeing education in education. Conversations were carried out to understand effective learning strategies with art teachers. Class observations were held to attract students and participate in the activities of the pictures. The successful training of successful painting programs was analyzed to identify the best practice.

DISCUSSIONS AND RESULTS: encourages readers to think outside of the students, to develop specific artistic methods, and to create their thoughts and feelings. The painting movement helps students to coordinate the eyes of students and improve the good motor skills they need for various training assignments.

The artist provides safe options to express the feelings of students, mental well-being and emotional stability.

The effect of various pictures and techniques strengthens gratitude for cultural diversity and strengthens the understanding of the global prospects. Arriving work requires students to analyze, interpret and evaluate their work, to increase the critical thinking skills of others. Encourages students to work in long-term painting projects that combine various topics. Involving digital images to identify popular pictures, technical skills and cooperation, and to attract groups of technic skills and cooperation, to meet students individual needs and students, to develop more inclusive environment Sewing lessons include.

CONCLUSION: Figure - The main aspect of the learning process that enrich students learning experience. Creativity, emotional, critical thinking, making a significant contribution to the holistic education. Implementation of effective learning methods can maximize the benefits of the class pictures, lead to the involvement and success of

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

students. Teachers are urging the opponent to unite the curriculum by recognizing the important role of students in the development of students.

Keywords: Image, education, teaching methods, creativity, emotional, critical thinking, cultural consciousness, involvement of students.

For citation: Abdujabbor T. Ermo'minov. (2024) Importance of painting science in educational process and teaching methods// Inter education & global study, (9), pp. 356–364. (In Uzbek).

Rang tasvir - bu shunchaki estetik minnatdorchilikdan uzoqroq bo'lgan vizual san'at haqidagi ta'limning asosiy tarkibiy qismi. Uning o'quv jarayoniga kiritilishi, tahoratlar, tanqidiy fikrlash va hissiyotlarning talabalar o'rtasida hissiy razvedka qilishda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Rang tasvir, tasviriy san'at shakli sifatida asrlar davomida insoniy ifodaning muhim vositasi bo'lib kelgan. Bu nafaqat ijodiy ramka sifatida, balki bir aloqa va madaniy vakolatxona kabi xizmat qiladi. Rasmning ilmi san'atkorlarni qamrab oladigan turli xil usullar, nazariyalar va amaliyotni o'z atrofidagi dunyoni tasvirlashga intilishlarida qamrab oladi. Ushbu maqola rasmlar va uning asosiy vazifalarini o'rganishni o'rganadi.

Rang tasvirning asosiy maqsadlaridan biri badiiy ifodaga ko'maklashishdir. Rassomlarning his-tuyg'ulari, fikrlari, fikrlari va istiqbollarini etkazish vositasi sifatida rasmdan foydalanadilar. Ranglar, shakllar va to'qimalarning manipulyatsiyasi orqali ular tomoshabinlar bilan chuqur rezonanslashadigan vizual rivoyatlarni yaratadilar.

Rassomlik dunyoni hujjatlashtirish, vaqt o'tishi bilan va madaniy hodisalar va madaniy hodisalarni aniqlash vositasi sifatida xizmat qiladi. Aralash landshaftlarining hissiyotlarida mavsum tarkibiy qismlarga real tasvirlardan, rasm insoniy tajribalar va ijtimoiy o'zgarishlarning vizual yozuvlarini taqdim etadi.

Rassom madaniy idoralar va qadriyatlarni ifodalashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Turli madaniyatlar aniq uslublar, mavzular va texnikalar mavjud, ularning e'tiqodlari, urf-odatlari va tarixini aks ettiradi. Rassomlik ilmini kelajak avlodlar uchun ushbu madaniy rivoyatlarni saqlashga yordam beradi.

Rang tasvir fani go'zallik va estetikani qadrlashga hissa qo'shadi. Tarkibiy, ranglar nazariyasi va dizayn tamoyillarini o'rganish orqali san'atkorlar hissiy javoblar va tomoshabinlarni sezilar darajasiga jalb qiladigan vizual jozibador ishlarni yaratadilar. Rasmlar bilan shug'ullanish kognitiv ko'nikmalarni, shu jumladan tanqidiy fikrlashni, muammolarni hal qilish va fazoviy xabardorlikni kuchaytiradi. Rassomlik ilmi shaxslarni ularning ishlarini va boshqalarning ishlarini tahlil qilishga undaydi, intellektual o'sish va ijodkorlikni qo'llab-quvvatlaydi.

Rang tasvir fani rassomlik vazifalaridan biri san'atkorlarni turli usul va ko'nikmalarga o'rgatishdir. Bunga ranglar aralashtirish, cho'tka, tarkibi, turli materiallardan foydalanishni tushunishni o'z ichiga oladi. O'quv usullari va o'quv dasturlari talabalar va san'at olamining o'zgaruvchan ehtiyojlarini qondirish uchun rivojlanishi kerak.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Rassomlik ilmini yangi materiallar, asboblar va texnikalar bo'yicha doimiy tadqiqlarni rag'batlantiradi. Rassomlar va olimlar an'anaviy amaliyotga qarshi innovatsion yondashuvlarni o'rganishlari va rasm chizishining chegaralarini kengaytirishlari kerak.

Rang tasvir yana bir muhim vazifa - bu badiiy merosni saqlash. Bo'yoqning ilmi tarixiy san'at asarlarini o'rganish va saqlashni o'z ichiga oladi, kelajak avlodlar o'tmish ustalaridan minnatdor bo'lishini va o'rganishlarini ta'minlaydi. Rang tasvir fani psixologiya, falsafa, sotsiologiya va texnologiyalarning tushunchalarini birlashtirish kerak. Bu yaxlit yondashuv san'atni boylik va uning jamiyatga ta'sirini boy tushunishga olib kelishi mumkin. Rang tasvir fani san'at sohasida tanqidiy nutqni rivojlantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Rassomlar, tanqidchilar va o'qituvchilar san'atning ustunlik qilishi, yangi g'oyalarni o'rganish va rasmlarning ijtimoiy va siyosiy ta'siri haqida fikr yuritishlari kerak.
Jamoatchilikka sheriklikni rivojlantirish rassomlik ilmining muhim burchidir. Seminarlar, ko'rgazmalar va hamkorlik aloqalarini tashkillashtirish va turli xil jamoalar ichida badiiy ifoda tuyg'usini rivojlantirish va ruhiy ifodani rag'batlantirishi mumkin.

Rang tasvir ilmi - bu ko'p qirrali intizom bo'lib, unda bir nechta muhim maqsadlar, jumladan badiiy ifoda, madaniy va kognitiv rivojlanish. Uning vazifalari ta'lim beruvchi rassomlarni qamrab olish, ilmiy-tadqiqot, badiiy merosni saqlash va jamoatchilikni jalb qilishni qo'llab-quvvatlash. Ushbu vazifalarni qabul qilib, rasmlar fani shaxslar va umuman jamiyat hayotini ilhomlantirishi va boyitishi mumkin. Agar tobora odatiy dunyoda paydo bo'lsa, rasmning maqsadlari va vazifalarini tushunish har qachongidan ham muhimroq bo'ladi, bu beqiyos in'om va madaniyatning madaniyatining muhim qismidir.

Zamonaviy ta'lim manzarasida san'atni o'quv dasturiga kiritishning ahamiyati tobora ko'proq tan olindi. Rassomlik, vizual ifoda shakli sifatida, nafaqat rivojlanish, balki yaxlit va hissiy tarbiya qobiliyatini ham kuchaytiradi. O'qituvchilar tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilishga qodir bo'lgan yaxshilab odamlarni etishtirishga intilish, rasmiyat o'quv doirasi doirasidagi hayotiy vosita sifatida paydo bo'ladi.

Rassom o'quvchilarni ijodkorligini o'rganishga va o'zlarini vizual ravishda ifoda etishga undaydi. Ranglar, shakllar va texnikalar bilan shug'ullanish orqali talabalar o'z fikrlari va hissiyotlarini noyob tarzda etkazishi mumkin. Bu ijodiy jarayon hozirgi tez o'zgaruvchan dunyoda muhim ahamiyatga ega bo'lgan innovatsion fikrlashni kuchaytiradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, badiiy faoliyatda qatnashish turli xil tafakkurni kuchaytiradi - ijodning asosiy tomonidir.

Rassomlik harakati turli kognitiv jarayonlarni, jumladan kuzatish, talqin va tahlil qilishni o'z ichiga oladi. Talabalar tafsilotlarga rioya qilishni, naqshlarni tan olishni va turli tushunchalar o'rtasida ulanishni o'rganadilar. Ushbu ko'nikmalar muammolarni hal qilish qobiliyatini va tanqidiy fikrlashni yaxshilash uchun tarjima qilinadi. Bundan tashqari, tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, san'atda ishtirok etish xotira ushlab turish va umumiy kognitiv funktsiyani oshirishi mumkin.

Rassomlik hissiy ifoda uchun kuchli ramka sifatida xizmat qiladi. Talabalar og'zaki ravishda ifodalash qiyin bo'lgan his-tuyg'ularni, o'z-o'zini qidirish va hissiy davolashga imkon beradigan his-tuyg'ularni etkazishlari mumkin. San'at bo'yicha ijtimoiy ko'nikmalar

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

ijtimoiy ko'nikmalarni ham oshiradi, chunki birgalikda rasm chizish loyihalari jamoaviy faoliyatni, aloqa va turli nuqtai nazarni hurmat qilishni rag'batlantiradi. Ushbu hamkorlik ruhi qo'llab-quvvatlanadigan sinf muhitini yaratish uchun zarurdir.

Rassomlik orqali talabalar turli madaniyatlar va badiiy an'analar va badiiy an'analar va madaniy ong va minnatdorchilikni rivojlantirishga intilishadi. Turli xil badiiy uslublar va tarixiy nuqtai nazar o'quvchilarini turli xillikni qadrlashga undaydi va global istiqbollarni tushunishga undaydi. Ushbu madaniy aloqalar ularning bilim tajribalarini boyitadi va hamdardlik tuyg'usini rivojlantiradi.

Tibbiyotni o'rganish talablarga to'g'ridan-to'g'ri materiallar va texnikalar bilan shug'ullanishlariga imkon beradigan yordam ko'rsatadi. Ushbu usulda tasvirlash va tajriba o'tkazish, rasmni chuqurroq tushunishni rag'batlantiradi. O'qituvchilar tajriba, studiya seanslari va tashqi rasmlarni tashqi ko'rinish faoliyatini tashkillashtirish orqali tajriba o'rganish osonlashtirishi mumkin, talabalarga o'z atroflari bilan bog'lanishni ta'minlaydi.

Loyihaning chizish asosida o'rganish uchun o'rganish uchun o'quv mashg'ulotlariga kiritilgan talabalarga ularning manfaatlari bilan rezonanslashadigan mazmunli loyihalar bo'yicha ishlashga imkon beradi. Ushbu usul hamkorlikni, tanqidiy fikrlashni va muammolarni hal qilishga yordam beradi, chunki talabalar ijodiy jarayonni boshqaradi. Loyihalar individual asarlardan guruh ko'rgazmalariga, obodonlashtirish va jamoatchilikni rivojlantirishga yordam berishi mumkin.

Boshqa fanlar bilan bo'yash talabalarning tushunishlarini va kontseptsiyalarni saqlashi mumkin. Masalan, rasmni o'rganish bilan birlashtirish, talabalarga tarixiy voqealarni tasavvur qilish imkonini beradi, fan integratsiyalashuvi va fan integratsiyalashuvi tabiiy hodisalarni san'at orqali o'rganishni rag'batlantirishi mumkin. Ushbu o'zaro intizomiy yondashuv nafaqat o'quv tajribasini boyitishni, balki bilimlarning o'zaro bog'liqligini ham namoyish etadi.

Talabalarni aks ettiradigan amaliyotda qatnashishga undash qobiliyatini oshiradi. Rasmni tugatgandan so'ng, talabalar o'zlarining ijodiy tanlovlari, hissiyotlari va ular bilan shug'ullangan texnikani muhokama qilishlari mumkin. Bu aks ettirish tanqidiy fikrlash va o'z-o'zini baholashni kuchaytiradi, talabalarga badiiy sayohati o'sishi va yaxshilanishini yaxshilash uchun joylarni aniqlashga imkon beradi.

Zamonaviy bo'yash bo'yicha ta'limda texnologiya muhim rol o'ynashi mumkin. Raqamli rasmli dasturiy ta'minot va onlayn platformalar talabalarga yangi uslublar bilan tajriba o'tkazishadi va o'z ishlarini kengroq auditoriya bilan baham ko'rishlariga imkon beradi. O'qituvchilar texnologiyalarni tashkillashtirish yoki o'quv tajribasini oshirish uchun multimedia vositalaridan foydalanish orqali texnologiyani kiritishlari mumkin.

Rassomlik o'quv jarayonida muhim ahamiyatga ega bo'lib, ijodkorlik, kognitiv rivojlanish va hissiy o'sish uchun katalizator sifatida xizmat qiladi. Ekspertsion malaka oshirish, loyiha asosida yondashuvlar, loyihalar asosida yondashuvlar va integratsiya amaliyoti, o'quvchilarning o'quv tajribasini boyitish uchun o'zgarishlar kuchini ishlatishi mumkin. Ta'lim sohasidagi san'atning ahamiyati shundaki, rasmga bo'lgan muhabbatni

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

rivojlantirish nafaqat badiiy ko'nikmalarni rivojlantiradi, balki talabalarni tobora murakkab va o'zaro bog'liq dunyoni boshqarishga tayyorlaydi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Sattarov S.Y., Xaitov Z.A., Yusubova M.A. GRAPHIC RECOMMENDATIONS FOR THE ANALYSIS OF SIMPLE AND COMPLEX GIRIX PATTERN COMPOSITIONS IN THE ART OF EMBROIDERY BY GEOMETRIC PATTERNS // Universum: технические науки: электрон. научн. журн. 2021. 11(92). URL: https://7universum.com/ru/tech/archive/item/12606
2. Sattarov Shavkat Yuldashevich. (2024). THE IMPORTANCE OF COMPLETING TASKS USING AUTOCAD GRAPHICS PROGRAM IN DEVELOPING STUDENTS' CREATIVITY. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, *5*(2), 306–313. Retrieved from https://wos.academiascience.org/index.php/wos/article/view/4718
3. Raxmonqulov X. B., Botirov M. A., Xurramova N. Y. The Role And The Practical Importance Of Composution During Colour Description Studies (As An Example Of Descrining Human Feature) //Экономика и социум. – 2021. – №. 1-1 (80). – С. 241-244.
4. Jumanazarovich, M. I. "THE ROLE OF FINE ART IN THE DEVELOPMENT OF AESTHETIC EDUCATION IN STUDENTS." *Emergent: Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning (EJEDL)* 3.09 (2022): 28-30.
5. Jumanazarovich M. I. Rangtasvir Mashg'ulotlarida Qalamtasvirning Ahamiyati //Gospodarka i Innowacje. – 2022. – Т. 20. – С. 58-61.
6. Tursunbayevich E. A. The Role And Interdisciplinary Relationship Of Fine Arts In Student Education //European Journal Of Research Development And Sustainability. – 2022. – Т. 3. – №. 3. – С. 95-97.
7. Khasanovich K. K. Drawing A Human Skull In A Pen Drawing (Nose, Ears, Eyes, Lips) //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2021. – Т. 9. – №. 11. – С. 121-125.
8. Xolboy X. Stages Of The Emergence And Development Of The Type Of "Painting" Of Fine Art //Universum: технические науки. – 2021. – №. 11-5 (92). – С. 102-104.
9. Расулова А. К., Хасанов Х. Х. КАРАНДАШ, ЕГО НАЗНАЧЕНИЕ, РОЛЬ И ПРАКТИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ В ПРЕПОДАВАНИИ НАУКИ ЧЕРТЕЖА //Экономика и социум. – 2021. – №. 2-2 (81). – С. 160-166.
10. Kholbozorovich K. J., Suvonovich T. O. STUDYING THE IMPORTANCE OF DRAWING AS A PRIMARY TOOL //Journal Of Integrated Education And Research. – 2023. – Т. 2. – №. 4. – С. 14-17.
11. Shodizoda M. A. et al. Interpretation Of Works By Uzbek Artists In Landscape Genres //Think India Journal. – 2019. – Т. 22. – №. 14. – С. 10799-10803.
12. XASANOV X. STAGES OF THE EMERGENCE AND DEVELOPMENT OF THE TYPE OF "PAINTING" OF FINE ART //UNIVERSUM. – С. 102-104.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

13. Bobokulovich R. K. Using Waterplace to Work in Color Images Properties Of Colors //Eurasian Journal of Learning and Academic Teaching. – 2022. – T. 6. – C. 58-62.
14. Bobokulovich R. K. Fine Art And Its Place In Human Society //Academia Repository. – 2024. – T. 5. – №. 2. – C. 288-293.
15. Raxmonqulov X. B., Bekkeldiyeva M. F. Q. Tasviriy San'At Va Uning Mohiyati, Tur Va Janrlari //Oriental Art And Culture. – 2022. – T. 3. – №. 2. – C. 540-546.
16. Boboqulovich R. K. AN UNCOMPLICATED STILL LIFE MADE UP OF HOUSEHOLD ITEMS OF VARIOUS SHAPES AND TEXTURES //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2021. – T. 9. – №. 11. – C. 99-102.
17. Tursunbaevna S. S. Methodology Of Working Gypsum Cutting Head Sample //International Multidisciplinary Journal For Research & Development. – 2024. – T. 11. – №. 01.
18. Tursunbaevna S. S. Methodology Of Working Gypsum Cutting Head Sample //International Multidisciplinary Journal For Research & Development. – 2024. – T. 11. – №. 01.
19. Bobokulovich R. K. PRACTICAL IMPORTANCE OF LANDSCAPE PERFORMANCE IN FINE ARTS CLASSES //International journal of scientific researchers (IJSR) INDEXING. – 2024. – T. 5. – №. 2. – C. 1460-1463.
20. Abdikodirovich B. M. METHODOLOGY OF GETTING A HUMAN BODY IN SCULPTURE //Ethiopian International Journal of Multidisciplinary Research. – 2024. – T. 11. – №. 01. – C. 88-93.
21. Botirov M. A., Botirova M. M. K. Theoretical fundamentals of study pen and general principles of drawing //Science and Education. – 2021. – T. 2. – №. 5. – C. 567-574.
22. Qudratov J. B., Botirov M. A. HAYKALTOROSHLIK KOMPOZITSIYASIDA ASSIMMETRIYA //Scientific Impulse. – 2022. – T. 1. – №. 4. – C. 584-587.
23. Abduqodirovich B. M. et al. METHODOLOGY FOR ORGANIZING AND TEACHING POTTERY CIRCLES //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – T. 10. – №. 10. – C. 809-813.
24. Abdukodirovich B. M. THE FORMATION OF SCULPTURE OF UZBEKISTAN IN THE YEARS OF INDEPENDENCE //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2021. – T. 9. – №. 11. – C. 110-114.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Ermo'minov Abdujabbor Tursunbayevich**, o'qituvchi, [**Эрмўминов Абдужаббор Турсунбайевич,** педагог], [**Abdujabbor T. Ermo'minov**, teacher]; manzil: O'zbekiston, Surxondaryo viloyati, Termiz, ko'chasi Barkamol avlod, 43-uy [адрес: Узбекистан, Сурхандарьинская область, Термез, ул. Баркамол авлод, 43], [address: Uzbekistan, Surkhandarya region, Termiz, street Barkamol avlod, 43]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Original paper

MILLIY AN'ANA VA URF-ODATLARNING TURIZM SOHASI RIVOJIDA TUTGAN O'RNI

© M.T. Rustamov[1]✉

[1]O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti, Toshkent, O'zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: hozirgi kunda turizm sohasi jahon bozorida iqtisodiy va madaniy jihatdan katta ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, milliy an'ana va urf-odatlar o'ziga xosligi bilan turistik salohiyatni oshirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Sayohatchilar ko'pincha noyob madaniyat, milliy marosimlar va an'analarga boy joylarni ko'rish istagida bo'ladilar. Shunday ekan, O'zbekiston kabi boy madaniy merosga ega mamlakatlar uchun an'ana va urf-odatlarning turizm rivojidagi o'rni alohida ilmiy jihatdan o'rganishni talab qiladi. Ushbu maqolada milliy urf-odatlar va an'analar turizm sektorining iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy rivojlanishiga qanday hissa qo'shishi ilmiy jihatdan tahlil qilinadi.

MAQSAD: milliy an'ana va urf-odatlarning turizmni tiklash o'rni haqida maqolaning asosiy maqsadini yaratish: "Milliy madaniyatni saqlash va targ'ib qilish" Milliy an'ana va urf-odatlar xalqning boy madaniy merosi sifatida e'tiborga loyiq. Maqolaning maqsadi — ushbu madaniy nmerosni saqlashning va ularni xalqaro miqyosda targ'ib qilishning ahamiyatini ko'rsatish.

MATERIALLAR VA METODLAR: milliy an'ana va urf-odatlarning turizm sug'urtasi o'rnini o'rganish uchun "materiallar va metodlar" qo'yilgan tasniflanadi: Materiallar, Adabiyotlar va tadqiqotda milliy an'ana va urf-odatlar hamda qonun turizm rivojiga ta'siri haqida yozilgan ilmiy maqolalar, kitoblar va maqola asos qilib olindi. Jumladan, xalq madaniyati va turizm sohasini rivojlantirish bo'yicha qilingan ishlar ko'rib chiqildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: milliy an'ana va urf-odatlar xalqning madaniy merosi sifatida turizm sohasini rivojlantirishda muhim o'rin tutadi. Ular mamlakatga tashrif buyuruvchi turistlar uchun xos harakat o'ziga xos bo'lib, madaniy mahsulotlar, milliy taomlar, hunarmandchilik mahsulotlari orqali bo'ladi. "Turizm merosning ahamiyati" har bir mamlakatning milliy an'ana va urf-odatlari sayyohlar uchun diqqatga sazovor jihat sanaladi. O'zbekiston misolida Navro'z bayrami, to'y marosimlari, milliy hunarmandchilik kabi turistlarning e'tiborini tortadi.

XULOSA: milliy an'ana va urf-odatlar turizm sohasini rivojlantirishda muhim o'rin tutadi. Ular milliy millatning madaniy va tarixiy merosi sifatida, balki turistlar uchun qiziqarli va jalb qiladi. tadqiqot manbalariga ko'ra, bayramlar, festivalar, hunarmandchilik, gastronomik turizm, hamda madaniy yo'nalish orqali turistlar milliy manbalar bilan yaqindan tanishib, o'ziga xos milliy an'ana va urf-odatlarni turizm strategiyalariga

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

integratsiya qilish, ularning darajadagi targ'ib qilish va turizmni rivojlantirish uchun zamonaviy sharoitlar bilan boyitish zarur.

Kalit so'zlar: turizm sohasi, milliy an'ana, turistik salohiyat, milliy marosimlar, turizm sektori, iqtisod tarmoqlari.

Iqtibos uchun: Rustamov M.T. Milliy an'ana va urf-odatlarning turizm sohasi rivojida tutgan o'rni. // Inter education & global study. 2024. №9. B.365–373.

РОЛЬ НАЦИОНАЛЬНЫХ ТРАДИЦИЙ И ОБЫЧАЕВ В РАЗВИТИИ ТУРИСТИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ

© М.Т. Рустамов[1]✉
[1]Государственный институт искусства и культуры Узбекистана, Ташкент, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в настоящее время туристическая отрасль приобретает большое экономическое и культурное значение на мировом рынке. Особенно важную роль в повышении туристического потенциала играют уникальные национальные традиции и обычаи. Путешественники часто стремятся посетить места, богатые уникальной культурой, национальными церемониями и традициями. Поэтому для таких стран, как Узбекистан, обладающих богатым культурным наследием, изучение роли традиций и обычаев в развитии туризма требует особого научного подхода. В данной статье проводится научный анализ вклада национальных обычаев и традиций в экономическое, социальное и культурное развитие туристического сектора.

ЦЕЛЬ: сформировать основную цель статьи о роли национальных традиций и обычаев в восстановлении туризма: «Сохранение и популяризация национальной культуры» Национальные традиции и обычаи заслуживают внимания как богатое культурное наследие народа. Цель статьи – показать важность сохранения этих культурных ценностей и продвижения их на международном уровне.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: для изучения места туризма, страхования национальных традиций и обычаев классифицируются: Материалы, литература и исследования по национальным традициям и обычаям и праву для развития туризма научные статьи, книги и статьи, написанные о Эффект был взят за основу. В частности, была рассмотрена проделанная работа по развитию народной культуры и туризма.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: национальные традиции и обычаи занимают важное место в развитии туристической сферы как культурного наследия народа. Они представляют собой уникальное развлечение для туристов, посещающих страну благодаря культурным продуктам, национальным блюдам, изделиям ремесел. «Важность культурно-исторического туризма» Национальные традиции и обычаи каждой страны считаются привлекательным аспектом для туристов. В

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

случае с Узбекистаном внимание туристов привлекают праздник Навруз, свадебные обряды, национальные ремесленные изделия.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: национальные традиции и обычаи играют важную роль в развитии туризма. Они являются культурным и историческим наследием нации, но также интересны и привлекательны для туристов. По данным исследований, через праздники, фестивали, ремесла, гастрономический туризм и культурную ориентацию туристы знакомятся с национальными ресурсами, интегрируют специфические национальные традиции и обычаи в туристические стратегии, продвигают их на том уровне, который обогащение современными условиями необходимо для развития туризм.

Ключевые слова: туристическая отрасль, национальные традиции, туристический потенциал, национальные церемонии, туристический сектор, отрасли экономики.

Для цитирования: Рустамов М.Т. Роль национальных традиций и обычаев в развитии туристической отрасли. // Inter education & global study. 2024. №9. С. 365–373.

THE ROLE OF NATIONAL TRADITIONS AND CUSTOMS IN THE DEVELOPMENT OF THE TOURISM SECTOR

© Rustamov T. Mohammad[1]✉
[1]State Institute of Art and Culture of Uzbekistan, Tashkent, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: today, the tourism industry holds significant economic and cultural importance in the global market. National traditions and customs, with their unique characteristics, play a crucial role in enhancing tourism potential. Travelers often seek to visit places rich in unique culture, national ceremonies, and traditions. Therefore, for countries like Uzbekistan, which possess a rich cultural heritage, the role of traditions and customs in tourism development requires thorough scientific study. This article provides a scientific analysis of how national customs and traditions contribute to the economic, social, and cultural development of the tourism sector.

AIM: to formulate the main objective of the article on the role of national traditions and customs in the restoration of tourism: "Preservation and popularization of national culture" National traditions and customs deserve attention as a rich cultural heritage of the people. The purpose of the article is to show the importance of preserving these cultural values and promoting them at the international level.

MATERIALS AND METHODS: for studying the place of tourism, insurance of national traditions and customs are classified: Materials, literature and research on national traditions and customs and law for the development of tourism scientific articles, books and articles written about The effect was taken as a basis. In particular, the work done on the development of folk culture and tourism was considered.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

DISCUSSION AND RESULTS: national traditions and customs occupy an important place in the development of the tourism sector as a cultural heritage of the people. They are a unique entertainment for tourists visiting the country thanks to cultural products, national dishes, handicrafts. "The Importance of Cultural and Historical Tourism" National traditions and customs of each country are considered an attractive aspect for tourists. In the case of Uzbekistan, the attention of tourists is attracted by the Navruz holiday, wedding ceremonies, national handicrafts.

CONCLUSION: national traditions and customs play an important role in the development of tourism. They are the cultural and historical heritage of the nation, but are also interesting and attractive to tourists. According to research, through holidays, festivals, crafts, gastronomic tourism and cultural orientation, tourists get acquainted with national resources, integrate specific national traditions and customs into tourism strategies, promote them at the level that enrichment with modern conditions is necessary for the development of tourism.

Key words: tourism industry, national traditions, tourism potential, national ceremonies, tourism sector, economic branches.

For citation: Rustamov T. Mohammad. (2024) 'The role of national traditions and customs in the development of the tourism sector', Inter education & global study, (9), pp. 365–373. (In Uzbek).

2023-yilda mamlakatimizga tashrif buyurgan xorijlik sayyohlar soni salkam 7 millionni tashkil etgan bo‘lsa, “O‘zbekiston bo‘ylab sayohat qil” dasturi doirasida respublika bo‘yicha jami 20,6 million mahalliy sayyoh yurtimizning diqqatga sazovor maskanlariga sayohat uyushtirdi. 2023-yil davomida 853 ta yangi joylashtirish vositasi (24 ming 883 ta o‘rin), shundan 134 ta mehmonxona, 232 ta xostel, 452 ta oilaviy mehmon uyi, 3 ta sanatoriy va sog‘lomlashtirish obyekti ochilib, jami soni 5526 taga, o‘rinlar soni 141,1 mingtaga yetkazildi. Bugungi kunda mamlakatimizda 2725 ta turizm tashkiloti va 2551 gid-ekskursovod faoliyat yuritmoqda. O‘zbekistonda turizmning milliy va zamonaviy infratuzilmasini shakllantirish, samaradorligi va raqobatbardoshligini ta’minlash asosida sohaning milliy iqtisodiyotdagi ulushini oshirish taraqqiyotning dolzarb masalalaridan hisoblanadi. Bunda Prezidentimizning 2016-yil 2-dekabrdagi “O‘zbekiston Respublikasining turizm sohasini jadal rivojlantirishni ta’minlash chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi farmoni muhim ahamiyatga ega bo‘lib, iqtisodiyotda birinchi marotaba turizm sohasiga strategik sektor maqomi berildi, natijada mamlakatda sayyohlarga xizmat ko‘rsatuvchi yondosh sohalar va tarmoqlar rivojini ta’minlashda milliy turizm sohasining yangi bosqichi boshlandi[1].

Bugun hayotimizning barcha jabhasiga shiddat bilan kirib kelayotgan turizm islohotlari yaqin yillarda o‘zining mustahkam ildizlariga, qonuniy asoslariga ega bo‘ldi. Sayyohlik mamlakat taraqqiyotiga sezilarli hissa qo‘shibgina qolmay, aholining, yoshlarning dunyoqarashi, hayotga munosabati, turmush tarziga ham ijobiy ta’sir o‘tkazdi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Aynan hududlarda turizm infratuzilmasini yaxshilash va mamlakatda xorijlik sayyohlar oqimini ko‘paytirish davlatimizning doimiy e’tiborida ekanini qayd etish zarur.

Mamlakatimizda soha rivojiga yo‘naltirilgan qator me’yoriy-huquqiy hujjatlar ishlab chiqildi. Xalqaro va mahalliy tadbirlar keng ko‘lamda tashkil etila boshladi, sohaga ixtisoslashtirilgan yangi ta’lim muassasalari faoliyati yo‘lga qo‘yildi.

Sayyohlar oqimining oshishi, yangi turizm mahsulotlari ishlab chiqarilishi, yangicha yo‘nalishlar rivojlantirilishi, infratuzilmani takomillashtirishga oid sa’y-harakatlar, xorijiy investorlar oqimi, ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy tarmoq vakillarining tashrifi kabi yangilanishlar yurtimizning nufuzli xalqaro reytinglarda turizm uchun eng munosib mamlakat sifatida yuqori o‘rinlarga ko‘tarilishiga zamin yaratdi.

Prezidentimizning 2023-yil 26-apreldagi “Respublikaning turizm salohiyatini jadal rivojlantirish hamda mahalliy va xorijiy turistlar sonini yanada oshirishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi qaroriga muvofiq, amaliyotda ilmiy yondashuvni oshirish, nazariya bilan amaliyot integratsiyasini yo‘lga qo‘yish maqsadida mamlakatimizda faoliyat yuritayotgan 11 ta oliy ta’lim muassasasi hamda hududlardagi 30 ta tuman hokimligi hamkorligida sayyohlik va xizmat ko‘rsatish sohalarini rivojlantirish, yangi turizm kontentlarini yaratishga qaratilgan “yo‘l xaritalari” ishlab chiqilib, tegishli vazifalar bajarilmoqda. Jumladan, o‘tgan davrda tuman, shaharlar turizm salohiyati, hudud va tarixi to‘g‘risida xorijiy tillarda jami 1319 ta, jumladan, 457 ta axborot, 288 ta video hamda 574 ta foto kontentlar yaratildi. Oliygohlar tomonidan hozirgacha 16 ta ilmiy anjuman va forumlar, 8 ta xalqaro ilmiy konferensiya, 6 ta etnofestival, 7 ta yozgi va qishki lager hamda 32 ta seminar-trening tashkil etildi. Hozirga qadar ushbu tadbirlar natijasida tumanlarga 8 mingdan ziyod xorijlik va 147 mingga yaqin mahalliy sayyoh jalb qilindi[2].

Bularning natijasida milliy an’ana va urf-odatlarning ham turizm sohasi rivojida tutgan o‘rni targ‘ib qilindi. Turizm industriyasining ijtimoiy va madaniy omillar bilan bog‘liqligini o‘rganishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqolada milliy an’ana va urf-odatlarning turizm sohasi rivojiga ta’siri ilmiy tahlil qildik. Milliy urf-odatlar nafaqat mamlakatning madaniy boyligini ko‘rsatadi, balki turizmni rivojlantirishda o‘ziga xos brend yaratishga ham yordam beradi. Milliy an’ana va urf-odatlarni turizmga integratsiya qilishda bir qator muammolar yuzaga kelishi mumkin. Masalan, urf-odatlarning tijoratlashtirilishi ularning asl mohiyatini o‘zgartirishi yoki deformatsiya qilishi mumkin. Bu esa milliy madaniyatni o‘zida aks ettirgan urf-odatlarning asl qiyofasini yo‘qotishiga olib keladi. Shuningdek, milliy madaniy merosni saqlab qolish va ularni turizm sohasi bilan uyg‘unlashtirish masalalari ham dolzarb hisoblanadi. Xalqaro turizm va sayohat kengashi ma’lumotiga ko‘ra, 2023-yilda jahon yalpi ichki mahsulotining 9,5 trillion dollari global turizm tarmog‘iga to‘g‘ri keldi. Imkoniyatlardan keng foydalangan holda xalqaro va ichki turizmni rivojlantirish orqali soha raqobatbardoshligini ta’minlash mamlakatimiz iqtisodiyoti oldida turgan muhim vazifalardan.

2019-2025-yillarda O‘zbekiston Respublikasida turizm sohasini rivojlantirish konsepsiyasi va “O‘zbekiston – 2030” strategiyasida turizmni milliy iqtisodiyotning strategik sohasiga aylantirish vazifasi qo‘yilgan. Buning uchun sayyohlik xizmatlarini

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

diversifikatsiyalash va sifatini oshirish, sohaga xorijiy sarmoya jalb qilish hamda samarali reklama-marketing ishlarini bajarish zarur[3].

Turizm industriyasida milliy an'ana va urf-odatlar mamlakatning madaniy merosi sifatida xizmat qiladi va sayyohlarni jalb qilish uchun muhim omil hisoblanadi. Masalan, milliy festivallar, xalq san'ati, milliy taomlar va marosimlar turistlar uchun o'ziga xos tajriba yaratadi. Ushbu madaniy tadbirlar va tajribalar turistlarni nafaqat ko'rish va tomosha qilish, balki faol ishtirok etish imkoniyatini ham taqdim etadi. Bu esa turistik mahsulotlarni diversifikatsiya qilish va xizmatlar sifatini oshirishga xizmat qiladi. Milliy an'ana va urf-odatlarni turistik brend sifatida rivojlantirishda ularning o'ziga xosligini ta'kidlaydigan omillarni aniqlash muhimdir. Masalan, O'zbekistonning Navro'z bayrami yoki milliy to'y marosimlari kabi tadbirlar xalqaro sayyohlar uchun katta qiziqish uyg'otadi. Bunday urf-odatlar bilan tanishish turistlarga mahalliy xalqning turmush tarzi, qadriyatlari va dunyoqarashi haqida chuqurroq tushuncha beradi. Shu sababli, milliy an'ana va urf-odatlar turistik brendni rivojlantirish va mamlakatning xalqaro maydonda tanilishini oshirishda muhim vosita hisoblanadi. Shunday ekan, madaniyat va turizm doimo uzviy bog'liq bo'lib kelgan. Madaniy diqqatga sazovor joylar va tadbirlar sayohat uchun muhim turtki bo'lib xizmat qiladi va sayohatning o'zi madaniyatni rivojlantiradi. Ammo so'nggi o'n yilliklardagi madaniyat va turizm o'rtasidagi bog'liqlik iste'molning o'ziga xos shakli – madaniy turizm sifatida yanada aniqroq belgilandi.

Yillar	Tashriflar soni	Daromad	Qarindoshchilik aloqalari	Madaniy turizm
2016	1.320.000	430 mln dollar	75%	5,4%
2018	2.700.154	1. mlrd dollar	73,2%	7,1
2020	1.504.952	261 mln dollar	81,8%	11%
2022	5.200.542	1.6 mlrd dollar	80,7%	14,2%
2025	8.000.000	2 mlrd dollar	79,1%	17,8%

Jadvaldan ko'rishimiz mumkinki, turistlar soni yildan yilga barqaror o'sib borgan. Ammo 2019-2020-yillar davridagi turistlar soni kamaygan. Bunga sabab Covid-19 virusi sabab bo'lgan. Lekin shunda ham turistlar tashrif buyurgan. 2018-yildan buyog'iga turistlar keltirgan foyda va turistlar soni o'sgan. Bunga sabab O'zbekiston viza tizimidagi katta o'zgarishlar va qo'shni davlatlar bilan o'rnatilgan do'stona aloqalarni ko'rsatishimiz mumkin. Turistlar soni o'shishi bilan birga avtamatik tarzda ular keltiradigan iqtisodiyotimizga foydasi ham o'sib boradi.

Jadvaldan shuni ko'rishimiz mumkinki iqtisodiyotimizga keltirayotgan foyda yildan-yilga o'sib bormoqda. O'zbekiston iqtisodiga keltirgan foydasi 2022-yilda o'zining cho'qqisiga chiqdi. Kun.uz sayti prognoziga ko'ra 2025-yilda turistlar soni 8 mlnga chiqishi kutilmoqda[4].

Har bir mamlakatning urf-odatlari uning madaniy merosining ajralmas qismi hisoblanadi. turistlarni diqqatga sazovor tarixiy obidalar bilan bir qatorda mahalliy xalqning

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

turmush tarzi, milliy kiyimlar, milliy bayramlar va marosimlar ham jalb qiladi. milliy an'analar quyidagi yo'nalishlarda turistik salohiyatni oshirishga xizmat qiladi:

- festival va marosim turizmi: masalan, navro'z bayrami o'zbekistonda eng ko'p sayyohlarni jalb qiluvchi tadbirlardan biri bo'lib, xalq o'yinlari, milliy taomlar va musiqalar orqali turistlarga o'ziga xos tajriba taqdim etadi.
- gastronomik turizm: milliy taomlar, masalan, palov va somsa, sayyohlar uchun unutilmas taassurotlar bag'ishlaydi. bunday tajribalar turistlar sonini ko'paytirishda yordam beradi.

Madaniy va an'anaviy meros turizmning ko'plab tarmoqlarini qo'llab-quvvatlaydi va mahalliy iqtisodiyotga sezilarli darajada hissa qo'shadi. milliy an'analarga asoslangan turizm quyidagi iqtisodiy afzalliklarni taqdim etadi:

- mahalliy hunarmandchilik rivoji: turistlar an'anaviy mahsulotlarga katta qiziqish bildiradi. gilamdo'zlik, kulolchilik, zargarlik kabi sohalarning rivojlanishi mahalliy tadbirkorlarni qo'llab-quvvatlaydi.
- ısh o'rinlari yaratish: turizm orqali ko'plab aholi xizmat ko'rsatish, ovqatlanish va transport kabi sohalarda ish bilan ta'minlanadi. milliy marosimlar va festival tadbirlari esa ushbu jarayonlarni tezlashtiradi.

turizm milliy madaniyat va urf-odatlarni xorijiy sayyohlarga tanitib, ularning o'rtasidagi ijtimoiy integratsiyani kuchaytiradi. sayyohlar milliy marosimlarda ishtirok etish orqali mahalliy aholining turmush tarzi bilan tanishadi va o'zaro madaniy almashinuv sodir bo'ladi. bu jarayon quyidagi jihatlarda ijtimoiy o'zgarishlarga sabab bo'ladi:

- madaniyatlararo hamkorlik: o'zbek milliy qadriyatlari, masalan, mehmondo'stlik va hurmat, xorijlik sayyohlar tomonidan qadrlanib, ijobiy xalqaro aloqalarni shakllantiradi.
- mahalliy qadr-qimmatni oshirish: an'analarning turistik sohaga integratsiyalashuvi orqali aholi o'z madaniy merosiga e'tibor qaratadi va milliy qadriyatlarga nisbatan hurmat ortadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev Oliy Majlisga Murojaatnomasida ta'kidlaganidek, "Hozirgi kunda milliy iqtisodiyotga yuqori daromad keltiradigan istiqbolli tarmoqlardan biri – bu turizmdir. O'zbekiston turizm sohasida ulkan salohiyatga ega bo'lgan davlat hisoblanadi. Yurtimizda 7 ming 300 dan ortiq madaniy meros obyektlari mavjud va ularning aksariyati YuNESKO ro'yxatiga kiritilgan. Shu bilan birga, mamlakatimizning betakror tabiati, go'zal dam olish zonalari imkoniyatlaridan foydalanib, yangi turistik yo'nalishlar ochish mumkin. Bu sohaga jahon brendlarini faol jalb etgan holda, biz ziyorat turizmi, ekologik, ma'rifiy, etnografik, gastronomik turizm va bu sohaning boshqa tarmoqlarini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratishimiz zarur.

Turizm sohasining yanada shiddat bilan rivojlantirish uchun davlatimiz tomonidan qator ishlar amalga oshirilmoqda. Ichki va xorijiy turistlar uchun hizmatlar sohasini kengayishi va ularning sifatini oshishi, turistlarga yaratilayotgan imtiyozlar, qulayliklar ohirgi 2-3 yil davomida sezilarli darajada o'zgardi. Turistik xizmatlarni sifatini oshirish borasida hukumat tomonidan qator qonun hujjatlar yangi taxrirda ishlab chiqildi va qo'shimchalar kiritildi. Bundan ko'rilayotgan asosiy maqsad mamlakatga turistlar oqimini ko'paytirish,

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

mamlakatda aholi daromadini oshirish, shu bilan birga iqtisodiyotni yanada rivojlantirish, mamlakatning investitsion jozibadorligini yanada kengaytiribgina qolmasdan, yangi investitsion loyihalarni amalga oshirishdan iborat[5].

O‘zbekistonning tarixiy va madaniy boyliklari turizm sohasida raqobatbardosh bo‘lishiga imkon yaratadi. Shaharlararo turizm, masalan, Samarqand, Buxoro va Xiva kabi qadimiy shaharlarda an’anaviy arxitektura va madaniyat namunalari sayyohlar uchun katta qiziqish uyg‘otadi. Shuningdek, mahalliy festivallarni xalqaro miqyosda targ‘ib qilish orqali O‘zbekistonning madaniy imidji yanada mustahkamlanmoqda. Ekoturizm va agro-turizm an’analarga asoslangan holda rivojlanmoqda, masalan, qishloq joylarda sayyohlar uchun an’anaviy uy-mehmonxonalarning ochilishi shular jumlasidandir. Milliy urf-odatlarni turizmga jalb qilishda bir qator muammolar yuzaga kelishi mumkin: tijoratlashuv xavfi: ba’zi an’analar tijoriy maqsadlarda noto‘g‘ri foydalanilishi natijasida o‘zining asl mohiyatini yo‘qotishi mumkin; infratuzilma va xizmat ko‘rsatish sifati: turistlarga yuqori sifatli xizmat ko‘rsatish uchun mahalliy infratuzilma va turizm sohasidagi xizmat sohasi va kasbiy bilimlarni rivojlantirish zarur.

Biroq, davlat siyosati va mahalliy tashabbuslar orqali mazkur muammolarni hal qilish mumkin. Madaniy turizmning rivojlanishida milliy an’ana va urf-odatlar turli fanlar doirasida, jumladan, madaniyatshunoslik, sotsiologiya va iqtisodiyot nuqtayi nazaridan o‘rganiladi.

Ushbu sohada ilmiy yondashuv urf-odatlarning turizm sohasiga bo‘lgan ta’sirini chuqur tahlil qilishga va ularni iqtisodiy qiymatga aylantirish imkoniyatlarini o‘rganishga yordam beradi. Masalan, an’anaviy hunarmandchilik mahsulotlari va milliy taomlarni ishlab chiqarishni rivojlantirish orqali ichki va tashqi turizm oqimini oshirish mumkin. Milliy an’ana va urf-odatlar turizm sohasini rivojlantirishda strategik resurs hisoblanadi. Milliy an’ana va urf-odatlar turizm rivojida nafaqat madaniy merosni saqlab qolish, balki iqtisodiy foyda olish, ijtimoiy rivojlanishni qo‘llab-quvvatlashda ham muhim rol o‘ynaydi. O‘zbekiston misolida milliy qadriyatlarni turizm sohasiga integratsiya qilish orqali nafaqat mahalliy aholi farovonligini oshirish, balki xalqaro maydonda ijobiy imidj yaratish mumkin. Shunday ekan, milliy an’analarni turizm orqali rivojlantirish bo‘yicha strategik yondashuvlar davom ettirilishi zarur. Bu nafaqat iqtisodiy, balki madaniy yuksalishning kafolati bo‘ladi. Milliy an’ana va urf-odatlarni turizm sohasi bilan integratsiya qilish orqali esa, turizmning barqaror rivojlanishiga erishish mumkin.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Eshtayev A. Milliy turizm Uni butun dunyoga targ‘ib etishning muhim bosqichi boshlandi// gaz. Yangi O‘zbekiston №105 (1166)-son. –Toshkent.:Kolorpak, 2024.6 b.
2. Mo‘minov F. Oliy ta’lim tizimida turizm rivoji// gaz. Yangi O‘zbekiston №135 (1196)-son. – Toshkent.: Kolorpak, 2024. 6 b.
3. To‘xliyev M. Ziyorat turizmi muhim kreativ drayver// gaz. Yangi O‘zbekiston №98 (1159)-soni. – Toshkent.: Kolorpak. 6 b.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

4. Iqbolxo‘jaev Amirxon, & Umarov Omonjon. (2023). Madaniy turizm va turizmning O‘zbekiston iqtisodiyotiga qo‘shayotgan hissasi. Qo‘qon universiteti xabarnomasi, 1(1), 247–248. https://doi.org/10.54613/ku.v1i1.425
5. Amonboyev M., Abidova D.I., Jurayeva N.A. Turizm iqtisodiyoti va menejmenti. – Toshkent.: Iqtisodiyot, 2019. - 226 bet.
6. UNWTO (2022). Cultural Tourism and its Impact on Local Economies.
7. Smith, M. & Richards, G. (2021). The Routledge Handbook of Cultural Tourism.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Rustamov Muhammad Tolibjon o‘g‘li**, O‘zbekiston davlat san’at va madaniyat instituti, o‘qituvchi, [**Рустамов Мухаммад Толибжонович** Узбекский государственный институт искусства и культуры, преподаватель], [**Muhammad T. Rustamov**, Uzbek State Institute of Art and Culture, teacher]; manzil: 190111, O‘zbekiston, Toshkent, [адрес: 190111, Узбекистан, Ташкент], [address: 190111, Uzbekistan, Tashkent].

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Original paper

BO`LAJAK RASSOMNING SHAKLLANISHIDA QALAMTASVIRNING QIYMATI VA AHAMIYATI

© O.S. To`rayev[1]✉

[1]Termiz davlat universiteti, Termiz, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: rassomchilik san’ati tarixida qalamtasvir asosiy va muhim boshlang‘ich qadam hisoblanadi. Qalam bilan ishlash ko‘nikmasi nafaqat rassomning texnik mahoratini rivojlantirishda, balki ularning kuzatuvchanlik, tafakkur va ifoda qilish qobiliyatlarini shakllantirishda ham muhim ahamiyatga ega. Bo‘lajak rassomning shakllanishida qalamtasvir yordamida ob’yektlarni aniq va to‘g‘ri tasvirlash, murakkab shakllarni oddiy qismlarga ajratish va umumiylikdan maxsuslikka o‘tish ko‘nikmalari rivojlanadi.

MAQSAD: tadqiqotning asosiy maqsadi – qalamtasvir mashg‘ulotlari bo‘lajak rassomlar uchun qanday ahamiyatga ega ekanini, ularning texnik va badiiy ko‘nikmalarini rivojlantirishdagi rolini aniqlashdir. Ushbu tadqiqot qalam bilan ishlash texnikasining bo‘lajak rassomlarga qanday ta’sir qilishini va bu jarayon davomida ularning ijodiy potentsialini oshirish yo‘llarini aniqlashni maqsad qiladi.

MATERIALLAR VA METODLAR: qalam, qog‘oz, o‘chirg‘ich, rangli va oddiy qalamlar, shuningdek, bo‘lajak rassomlarning qalamtasvir asarlari va ularning mashg‘ulotlardagi rasm namunalaridan foydalanildi. Bo‘lajak rassomlarning qalamtasvir bo‘yicha ishlari kuzatilib, ularning texnik ko‘nikmalari va ijodiy o‘sishi baholandi. Rassomlik sinflarida qalamtasvir bo‘yicha maxsus mashg‘ulotlar o‘tkazilib, har bir bosqichda o‘quvchilarning rivojlanishi qayd etildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: tahlil va kuzatuvlar natijasida qalamtasvir san’ati bo‘lajak rassomlarning texnik va badiiy mahoratini shakllantirishda asosiy o‘rin tutishi aniqlandi. Eksperimental mashg‘ulotlar davomida o‘quvchilar qalam yordamida aniq va ifodali rasm chizish ko‘nikmasiga ega bo‘lib, ularning kuzatuvchanligi va tafakkuri yanada rivojlanganligi qayd etildi. Ko‘plab o‘quvchilar qalam bilan ishlash orqali shakllarni oson tahlil qilish va murakkab kompozitsiyalar yaratish qobiliyatiga ega bo‘ldi.

XULOSA: tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, qalamtasvir bo‘lajak rassomlarning texnik va badiiy ko‘nikmalarini shakllantirishda, ijodiy fikrlash va kuzatuvchanlik qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Qalam bilan ishlash bo‘lajak rassomlarning ijodiy potentsialini oshirish, ularning san’at asarlarini puxta va aniq yaratishga yo‘naltiradi.

Kalit so'zlar: qalamtasvir, bo‘lajak rassom, texnik ko‘nikmalar, badiiy mahorat, kuzatuvchanlik, ijodiy fikrlash, san’at ta’limi

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Iqtibos uchun:To`rayev.O.S. Bo`lajak rassomning shakllanishida qalamtasvirning qiymati va ahamiyati.// Inter education & global study. 2024. №9. B.374–381.

ЗНАЧЕНИЕ И ЗНАЧЕНИЕ РИСОВАНИЯ РУЧКОЙ В ФОРМИРОВАНИИ БУДУЩЕГО ХУДОЖНИКА

© О.С. Тураев[1]✉
[1]Термезский государственный университет, Термез, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в истории живописи рисунок карандашом является основным и важным начальным шагом. Навык работы карандашом важен не только для развития технических навыков художника, но и для формирования его наблюдательности, мышления и выразительности. В формировании будущего художника развиваются навыки точного и правильного изображения предметов с помощью карандашных рисунков, разделения сложных форм на простые части и перехода от общего к частному.

ЦЕЛЬ: основная цель исследования – определить значение занятий рисованием карандашом для будущих художников, их роль в развитии их технических и художественных навыков. Целью данного исследования является выяснить, как карандашная техника влияет на будущих художников и способы повышения их творческого потенциала в этом процессе.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: использовались карандаш, бумага, ластик, цветные и обычные карандаши, а также карандашные работы будущих художников и образцы их картин. Наблюдалась карандашная рисовальная работа будущих художников, оценивались их технические навыки и творческий рост. В художественных классах проводились специальные занятия по рисованию карандашом, на каждом этапе фиксировалась успеваемость учащихся.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: в результате анализа и наблюдений установлено, что искусство рисунка карандашом играет ключевую роль в формировании технических и художественных навыков будущих художников. Отмечено, что в ходе экспериментальных занятий у учащихся появилась способность четко и выразительно рисовать карандашом, у них более развилась наблюдательность и мышление. Многие ученики приобрели способность легко анализировать формы и создавать сложные композиции, работая карандашом.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: результаты исследования показали, что рисунок карандашом имеет важное значение в формировании технических и художественных навыков будущих художников, в развитии творческого мышления и наблюдательности. Работа с карандашом повысит творческий потенциал будущих художников, направит их к тщательному и точному созданию своих произведений.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Ключевые слова: рисунок карандашом, будущий художник, технические навыки, художественное мастерство, наблюдательность, творческое мышление, художественное образование.

Для цитирования: Тураев.О.С. Значение и значение рисунка карандашом в становлении будущего художника..// Inter education & global study.2024. №9. С. 374–381.

THE VALUE AND SIGNIFICANCE OF PEN DRAWING IN THE FORMATION OF THE FUTURE ARTIST

©Olimjon S. To`rayev[1]✉
[1]Termiz State University, Termiz, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: In the history of painting, pencil drawing is the main and important initial step. The skill of working with a pencil is important not only in the development of the artist's technical skills, but also in the formation of their observation, thinking and expression skills. In the formation of a future artist, the skills of accurately and correctly depicting objects with the help of pencil drawings, dividing complex forms into simple parts and moving from general to specific are developed.

AIM: The main goal of the study is to determine the importance of pencil drawing classes for future artists, their role in the development of their technical and artistic skills. This study aims to find out how pencil technique affects future artists and ways to increase their creative potential in the process.

MATERIALS AND METHODS: Pencil, paper, eraser, colored and regular pencils, as well as pencil works of future artists and samples of their paintings were used. The pencil drawing work of future artists was observed, and their technical skills and creative growth were evaluated. Special classes on pencil drawing were held in art classes, and students' progress was recorded at each stage.

DISCUSSION AND RESULTS: As a result of analysis and observations, it was found that the art of pencil drawing plays a key role in the formation of technical and artistic skills of future artists. It was noted that during the experimental sessions, the students gained the ability to draw clearly and expressively with the help of a pencil, and their observation and thinking were more developed. Many students have gained the ability to easily analyze shapes and create complex compositions by working with a pencil.

CONCLUSION: The results of the study showed that pencil drawing is important in the formation of technical and artistic skills of future artists, in the development of creative thinking and observation skills. Working with a pencil will increase the creative potential of future artists, direct them to create their works of art carefully and precisely.

Key words: pencil drawing, future artist, technical skills, artistic skill, observation, creative thinking, art education

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

For citation: Olimjon S. To`rayev (2024) 'The value and importance of pencil drawing in the formation of a future artist', Inter education & global study, (9), pp. 374–381. (In Uzbek).

San'atda qalamtasvir nafaqat boshlang'ich bosqich, balki kelajakda yuksak mahoratga ega rassomlarni tayyorlashda zaruriy poydevor sifatida qaraladi. Qalamtasvir rassomning texnik va badiiy ko'nikmalarini rivojlantirish, ularning kuzatuvchanligini, detallarni aniqlash va ifoda etish qobiliyatini shakllantirishda asosiy vositalardan biridir. Rassomlik san'ati, xususan, tasviriy san'atning barcha yo'nalishlari uchun qalam yordamida chizish, asosiy kompozitsiyani qurish va ifoda vositalaridan unumli foydalanish ko'nikmasi muhim ahamiyatga ega. Bo'lajak rassomning shakllanishida qalamtasvir mashg'ulotlari, unga san'at asarlarini yanada chuqurroq anglash va mustaqil ijodiy ishlash qobiliyatini shakllantirishda yordam beradi.

Maqolaning asosiy maqsadi — qalamtasvirning bo'lajak rassomlar uchun qanchalik muhim ekanini aniqlash va bu jarayonda ularning texnik va badiiy ko'nikmalarini shakllantirishda qalamtasvirning rolini yoritishdir. Shuningdek, qalamtasvir yordamida o'quvchilarning tasviriy san'atdagi ijodiy salohiyatini ochishga ko'maklashish ham maqolaning maqsadlaridan biridir.

Qalamtasvirning rassomlik san'atida tutgan o'rni va ahamiyati ko'plab olimlar, san'atshunoslar va pedagoglar tomonidan keng o'rganilgan. Ularning fikriga ko'ra, qalamtasvir bo'lajak rassom uchun boshlang'ich, ammo mustahkam poydevor bo'lib, uning texnik va ijodiy shakllanishida asosiy rol o'ynaydi.

1. Shukurov O.

Shukurov qalamtasvirni rassomchilik san'atining boshlang'ich bosqichi sifatida ta'riflab, uning texnik ko'nikmalarni shakllantirishdagi o'rnini ta'kidlaydi. Uning fikriga ko'ra, qalamtasvir orqali rassom ob'ektlarni to'g'ri tasvirlash, shakl va kompozitsiyani aniqlash, yorug'-soya bilan ishlashni o'rganadi. Shukurov qalamtasvirni barcha yo'nalishdagi tasviriy san'at asarlariga tayanch poydevor sifatida qaraydi, chunki unda chizish ko'nikmalari bilan birga kuzatuvchanlik va tafakkur qobiliyati ham rivojlanadi.

2. Mahmudov N.

Mahmudov qalamtasvirning bo'lajak rassomlarning ijodiy rivojlanishiga ta'sirini o'rganib, ularning badiiy tafakkurini kengaytirishda qalamtasvirning ahamiyatini ta'kidlaydi. U qalamtasvir san'ati orqali shakllarni engil va aniq ifoda etish qobiliyatini rivojlantirishni muhim deb hisoblaydi. Mahmudovning fikriga ko'ra, qalamtasvir mashg'ulotlari ijodiy tafakkur bilan bir qatorda estetik didni shakllantiradi va san'atni chuqurroq anglashga yordam beradi.

3. Karimov R.

Karimovning fikriga ko'ra, qalamtasvir yosh rassomlar uchun ijodiy mustaqillikni rivojlantirishning muhim omillaridan biridir. U qalam bilan ishlash bo'yicha muntazam mashg'ulotlar orqali o'quvchilar san'at asarlarini mustaqil va erkin yaratish qobiliyatiga ega bo'lishlarini ta'kidlaydi. Karimov qalamtasvir san'atining shakl va kompozitsiyani

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

aniqlashda, shuningdek, murakkab kompozitsiyalar yaratishda rassomga erkinlik berishini qayd etadi.

4. Ergashev F.

Ergashev qalamtasvir san'atini texnik bilim va ko'nikmalarni shakllantirishda asosiy manba deb hisoblaydi. Uning fikricha, qalamtasvir bo'yicha mashg'ulotlar bo'lajak rassomlarning ijodiy salohiyatini ochib beradi va ularni mustaqil ishlashga undaydi. U qalamtasvirni amaliy san'at ta'limining ajralmas qismi sifatida ta'kidlaydi va uning san'atni puxta o'rganishdagi zarurligini qayd etadi.

5. Sadullayev B.

Sadullayev qalamtasvir san'atini o'quvchilar uchun muhim poydevor deb hisoblab, uning texnik aniq chizish va kompozitsiya tuzishdagi ahamiyatini alohida ta'kidlaydi. Uning fikriga ko'ra, qalamtasvir san'ati bo'yicha mashg'ulotlar san'atning asosiy tamoyillarini o'rganishda va bo'lajak rassomni shakllantirishda katta ahamiyatga ega. Sadullayevning fikricha, qalamtasvir san'at ta'limida asosiy bosqich bo'lib, o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini o'stirishda muhim o'rin tutadi.

6. Ismoilov A.

Ismoilov qalamtasvirni ijodiy jarayonning ajralmas qismi sifatida ko'rib, uning san'atni anglash va chuqur tahlil qilishda katta rol o'ynashini ta'kidlaydi. Uning fikricha, qalamtasvir mashg'ulotlari o'quvchilarga kuzatuvchanlik va tafakkur qobiliyatini rivojlantirishda katta yordam beradi. Ismoilov qalamtasvirning texnik ko'nikmalarni shakllantirishdagi ahamiyatini yuqori baholab, uni bo'lajak rassom uchun o'ziga xos boshlang'ich bosqich deb qaraydi.

7. Shirinov D.

Shirinovning fikriga ko'ra, qalamtasvir san'ati o'quvchilarda ijodiy ko'nikmalarni shakllantirish uchun kuchli ta'sir kuchiga ega. U qalamtasvirning badiiy tafakkur va estetik didni rivojlantirishdagi ahamiyatini ta'kidlaydi. Shirinov qalamtasvir san'ati orqali bo'lajak rassomlarning texnik qobiliyatlari va ijodiy mustaqilliklarini rivojlantirishning muhimligini qayd etadi.

Olimlarning fikrlariga ko'ra, qalamtasvir san'ati bo'lajak rassomning shakllanishida muhim omil bo'lib, uning texnik va badiiy ko'nikmalarini rivojlantirishda zarur poydevor hisoblanadi. Qalamtasvir mashg'ulotlari san'atga texnik jihatdan tayyorgarlik, kuzatuvchanlik, tafakkur, estetik qarash va ijodiy erkinlikni rivojlantirishda katta ahamiyat kasb etadi. Shu sababli, qalamtasvir san'ati bo'lajak rassomlarni tayyorlash jarayonida keng qo'llanilishi lozim va uning ta'lim jarayonidagi o'rni doimo yuqori baholanadi.

Qalamtasvirning muhim asosiy o'rinlari

1. Texnik Ko'nikmalarni Shakllantirish. Qalamtasvir bo'yicha mashg'ulotlar bo'lajak rassomlarda aniq va ifodali chizish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bu jarayonda o'quvchilar shakllarni to'g'ri tuzish, yorug'-soya, chuqurlik, hajm va detallarni chizish texnikalarini o'rganadilar. Ushbu asosiy ko'nikmalar barcha yo'nalishdagi tasviriy san'at asarlariga poydevor hisoblanadi. Qalam yordamida yaratilgan chizmalar, sketchar va etyudlar orqali

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

o‘quvchilar ob’yektlarni chuqur o‘rganishga va ularning tuzilishini tahlil qilishga o‘rganadilar.

2. Badiiy Tafakkurni Rivojlantirish. Qalamtasvir bo‘yicha ishlash bo‘lajak rassomlarning badiiy tafakkurini rivojlantiradi. Bu jarayonda o‘quvchilar tafakkur qobiliyatlarini mustahkamlab, tasvirlangan ob’yektni o‘zicha tahlil qilish va ifoda qilish imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Qalamtasvirda rasm chizish jarayoni o‘quvchilarda individual uslubni shakllantirish va ijodiy uslubning yaratilishiga zamin yaratadi.

3. Estetik Didni Shakllantirish. Bo‘lajak rassomlarning san’atga bo‘lgan didini rivojlantirishda qalamtasvir muhim o‘rin tutadi. Qalam yordamida nozik detal va murakkab shakllarni ifoda etish o‘quvchilarning estetik qarashlarini kengaytiradi va san’at asarlarini chuqurroq anglashga yordam beradi. Estetik didning shakllanishi rassomning kompozitsiyadagi yondashuvi, rang va shakl uyg‘unligi, go‘zallik va ta’sirchanlikka bo‘lgan qarashlarini yanada boyitadi.

4. Ijodiy Mustaqillik va Erkinlikni Rivojlantirish. Qalamtasvir rassomning ijodiy mustaqilligini oshiradi, unga erkin ishlash va o‘z qarashlarini asar orqali ifoda etish imkonini beradi. Mustaqil ravishda chizilgan rasm va sketchar orqali o‘quvchilar o‘zlarining ijodiy yo‘nalishlarini kashf etadilar va ijodiy qobiliyatlarini mustahkamlash imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Qalamtasvir yordamida o‘quvchilar texnik cheklovlarsiz, oddiy qalam vositasida keng imkoniyatlarga ega bo‘lishadi.

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, qalamtasvir bo‘yicha muntazam o‘quv mashg‘ulotlari bo‘lajak rassomlarning texnik va badiiy ko‘nikmalarini sezilarli darajada oshirishga yordam beradi. Qalamtasvir mashg‘ulotlarida bo‘lajak rassomlar murakkab shakl va kompozitsiyalarni osonlik bilan o‘zlashtirib, san’at asarlarini yaratishda qimmatli tajribalar orttirishgan. Qalam yordamida shakllarni ajratish, ular orasidagi nisbatlarni belgilash, yorug‘-soya bilan ishlash o‘quvchilarning kuzatuvchanlik va tafakkur qobiliyatini rivojlantirgan. Qalamtasvir san’ati nafaqat texnik ko‘nikmalarni oshiradi, balki o‘quvchilarning shaxsiy qarashlarini va estetik didini shakllantirishda ham muhim o‘rin tutadi. Bu mashg‘ulotlar o‘quvchilarni san’atga ochiqroq yondashishga, madaniy va badiiy qarashlarini kengaytirishga yordam beradi. Bo‘lajak rassomlar o‘z asarlarida texnik aniqroq, ifodaviy va estetik tomondan boy shakllarni yaratishni o‘rganadilar.

Umuman olganda, qalamtasvir mashg‘ulotlari bo‘lajak rassomlarni tayyorlashda ajralmas qism hisoblanadi. Qalamtasvir orqali o‘quvchilar nafaqat texnik ko‘nikmalarni egallaydilar, balki badiiy tafakkur va estetik didni rivojlantiradilar. Ular ijodiy mustaqillikka ega bo‘lib, o‘z qarashlarini erkin ifoda etish imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Bo‘lajak rassomlar uchun qalamtasvir san’ati, ularning san’at asarlarini yaratishda texnik va badiiy poydevor bo‘lib xizmat qiladi. Shuning uchun qalamtasvir mashg‘ulotlari rassomchilik ta’limida keng qo‘llanilishi lozim, chunki bu nafaqat ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishga, balki estetik did va san’atni chuqur anglashga yordam beradi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

1. Sattarov S.Y., Xaitov Z.A., Yusubova M.A. GRAPHIC RECOMMENDATIONS FOR THE ANALYSIS OF SIMPLE AND COMPLEX GIRIX PATTERN COMPOSITIONS IN THE ART OF EMBROIDERY BY GEOMETRIC PATTERNS // Universum: технические науки: электрон. научн. журн. 2021. 11(92). URL: https://7universum.com/ru/tech/archive/item/12606
2. Sattarov Shavkat Yuldashevich. (2024). THE IMPORTANCE OF COMPLETING TASKS USING AUTOCAD GRAPHICS PROGRAM IN DEVELOPING STUDENTS' CREATIVITY. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, *5*(2), 306–313. Retrieved from https://wos.academiascience.org/index.php/wos/article/view/4718
3. Raxmonqulov X. B., Botirov M. A., Xurramova N. Y. The Role And The Practical Importance Of Composution During Colour Description Studies (As An Example Of Descrining Human Feature) //Экономика и социум. – 2021. – №. 1-1 (80). – С. 241-244.
4. Jumanazarovich, M. I. "THE ROLE OF FINE ART IN THE DEVELOPMENT OF AESTHETIC EDUCATION IN STUDENTS." *Emergent: Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning (EJEDL)* 3.09 (2022): 28-30.
5. Jumanazarovich M. I. Rangtasvir Mashg'ulotlarida Qalamtasvirning Ahamiyati //Gospodarka i Innowacje. – 2022. – Т. 20. – С. 58-61.
6. Tursunbayevich E. A. The Role And Interdisciplinary Relationship Of Fine Arts In Student Education //European Journal Of Research Development And Sustainability. – 2022. – Т. 3. – №. 3. – С. 95-97.
7. Khasanovich K. K. Drawing A Human Skull In A Pen Drawing (Nose, Ears, Eyes, Lips) //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2021. – Т. 9. – №. 11. – С. 121-125.
8. Xolboy X. Stages Of The Emergence And Development Of The Type Of "Painting" Of Fine Art //Universum: технические науки. – 2021. – №. 11-5 (92). – С. 102-104.
9. Расулова А. К., Хасанов Х. Х. КАРАНДАШ, ЕГО НАЗНАЧЕНИЕ, РОЛЬ И ПРАКТИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ В ПРЕПОДАВАНИИ НАУКИ ЧЕРТЕЖА //Экономика и социум. – 2021. – №. 2-2 (81). – С. 160-166.
10. Kholbozorovich K. J., Suvonovich T. O. STUDYING THE IMPORTANCE OF DRAWING AS A PRIMARY TOOL //Journal Of Integrated Education And Research. – 2023. – Т. 2. – №. 4. – С. 14-17.
11. Shodizoda M. A. et al. Interpretation Of Works By Uzbek Artists In Landscape Genres //Think India Journal. – 2019. – Т. 22. – №. 14. – С. 10799-10803.
12. XASANOV X. STAGES OF THE EMERGENCE AND DEVELOPMENT OF THE TYPE OF "PAINTING" OF FINE ART //UNIVERSUM. – С. 102-104.
13. Bobokulovich R. K. Using Waterplace to Work in Color Images Properties Of Colors //Eurasian Journal of Learning and Academic Teaching. – 2022. – Т. 6. – С. 58-62.
14. Bobokulovich R. K. Fine Art And Its Place In Human Society //Academia Repository. – 2024. – Т. 5. – №. 2. – С. 288-293.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

15. Raxmonqulov X. B., Bekkeldiyeva M. F. Q. Tasviriy San'At Va Uning Mohiyati, Tur Va Janrlari //Oriental Art And Culture. – 2022. – T. 3. – №. 2. – C. 540-546.
16. Boboqulovich R. K. AN UNCOMPLICATED STILL LIFE MADE UP OF HOUSEHOLD ITEMS OF VARIOUS SHAPES AND TEXTURES //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2021. – T. 9. – №. 11. – C. 99-102.
17. Tursunbaevna S. S. Methodology Of Working Gypsum Cutting Head Sample //International Multidisciplinary Journal For Research & Development. – 2024. – T. 11. – №. 01.
18. Tursunbaevna S. S. Methodology Of Working Gypsum Cutting Head Sample //International Multidisciplinary Journal For Research & Development. – 2024. – T. 11. – №. 01.
19. Bobokulovich R. K. PRACTICAL IMPORTANCE OF LANDSCAPE PERFORMANCE IN FINE ARTS CLASSES //International journal of scientific researchers (IJSR) INDEXING. – 2024. – T. 5. – №. 2. – C. 1460-1463.
20. Abdikodirovich B. M. METHODOLOGY OF GETTING A HUMAN BODY IN SCULPTURE //Ethiopian International Journal of Multidisciplinary Research. – 2024. – T. 11. – №. 01. – C. 88-93.
21. Botirov M. A., Botirova M. M. K. Theoretical fundamentals of study pen and general principles of drawing //Science and Education. – 2021. – T. 2. – №. 5. – C. 567-574.
22. Qudratov J. B., Botirov M. A. HAYKALTOROSHLIK KOMPOZITSIYASIDA ASSIMMETRIYA //Scientific Impulse. – 2022. – T. 1. – №. 4. – C. 584-587.
23. Abduqodirovich B. M. et al. METHODOLOGY FOR ORGANIZING AND TEACHING POTTERY CIRCLES //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – T. 10. – №. 10. – C. 809-813.
24. Abdukodirovich B. M. THE FORMATION OF SCULPTURE OF UZBEKISTAN IN THE YEARS OF INDEPENDENCE //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2021. – T. 9. – №. 11. – C. 110-114.
25. Omonova R.R., Omonova D.O. RECOMMENDATIONS FOR THE FORMATION OF TARGETED ACTIONS OF STUDENTS IN RELATION TO SCIENCE THROUGH 3D MODELING // Universum: технические науки : электрон. научн. журн. 2021. 11(92). URL: https://7universum.com/ru/tech/archive/item/12501

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**To`rayev Olimjon Suvan o`g`li**, katta o`qituvchi[**Тўрайев Олимжон Суван ўғли**, старший преподаватель.],[**Olimjon S. To`rayev** senior teacher]; manzil: O'zbekiston, 190111, Surxandaryo viloyati, Shahar: Termiz, Barkamol Avlod ko'chasi (sobiq F.Xo'jayev), 43 [адрес: Узбекистан, ул. 190111, Сурхандарьинская область, Город: Термез, улица Баркамола Авлода (бывш. Ф.Ходжаева), 43],[address: Uzbekistan, 190111, Surkhandarya region, City: Termiz, Barkamol Avlod street (former F. Khojayev), 43.]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Original paper

MUSIQA TO'GARAKLARINI TASHKIL QILISHNING NAZARIY ASOSLARI VA USTUVOR MASALALARI

© O.Y. Irnazarov[1]✉
[1]Termiz davlat pedagogika instituti, Termiz, O'zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: ushbu maqolada bugungi kunda davlatimizda ta`lim tizimidagi ijobiy yangilanishlar, o`zgarishlar, shuningdek, umumta'lim maktablarida musiqa madaniyati darslari orqali o'quvchilarni ma'naviy-madaniy ongini rivojlantirish, hamda musiqa to'garaklarini tashkil qilishning nazariy asoslari va ustivor masalalri yoritilgan.

MAQSAD: musiqa to'garaklarini tashkil qilishning kreativ imkoniyatlarini rivojlantirish

MATERIALLAR VA METODLAR: musiqa to'garaklarini tashkil qilishning ustivor masalalari va ma'naviy-estetik tarbiyaning rivojlantirish yo'llari, bola shaxsining ijodiy-ma'naviy rivojlantirish metodikasini ishlab chiqish

MUHOKAMA VA NATIJALAR: musiqa madaniyati fanini o'qitishning asosiy maqsadi o'quvchilarda ma'naviy, badiiy va axloqiy madaniyatni, milliy g'urur va vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirish va bu borada bolalarda ijodiy qobiliyatlarni, nafosat va badiiy didni o'stirishda musiqa to'garaklarini tashkil qilishning ijodiy salohiyatni kengaytirish.

XULOSA: musiqa ta'limi to'garak mashg'ulotlarining ushbu sohadagi izchil faoliyatini takomillashtirishga erishish bugungi kun ta'limidagi dolzarb masalalardan bir bo'lib qolmoqdadir. Buning uchun milliy istiqlol ruhi, musiqiy ta'lim-tarbiyani tarbiyalanuvchilar, hamda o'quvchilarga o'rgatishda zamonaviy pedagogik texnologiya vositalaridan samarali foydalanish, milliy urf-odatlarimiz, milliy qadriyatlarimiz asosida har xil musiqiy repertuarlar yaratish, ashula va xor mashguloti darslarining sifatini yaxshilash, musiqa o'qituvchilarining mavqeini oshirish, ularning yaxshiishlarini ommalashtirish hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Kalit so'zlar: estetik tafakkur, musiqa, ta'lim-tarbiya, musiqa to'garaklari, musiqa ta'limi, ma'naviy-madaniy, san'at, sozanda, ommaviy va guruh, milliy qadriyat.

Iqtibos uchun: Irnazarov.O.Y. Musiqa to'garaklarini tashkil qilishning nazariy asoslari va ustuvor masalalari // Inter education & global study. 2024. №9. B.382–388.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ И ПРИОРИТЕТНЫЕ ВОПРОСЫ ОРГАНИЗАЦИИ МУЗЫКАЛЬНЫХ КРУЖКОВ

© И.Ю. Ирназаров[1]✉
[1]Термезский государственный педагогический институт, Термез, Узбекистан

Аннотация

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

ВВЕДЕНИЕ: в данной статье освещаются позитивные обновления, изменения в системе образования в нашем государстве, а также теоретические основы и приоритетные вопросы развития духовно-культурного сознания учащихся посредством уроков музыкальной культуры в общеобразовательных школах, а также организации музыкальных кружков.

ЦЕЛЬ: развитие творческих возможностей организации музыкальных кружков

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: приоритетные вопросы организации музыкальных кружков и пути развития духовно-эстетического воспитания, разработка методики творческо-духовного развития личности ученика

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: основной целью преподавания предмета музыкальная культура является формирование у учащихся духовной, художественной и нравственной культуры, чувства национальной гордости и патриотизма, а также расширение творческого потенциала организации музыкальных кружков в воспитании у детей творческих способностей, утонченности и художественного вкуса.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: достижение согласованного функционирования кружковых занятий по музыкальному образованию в этой области остается одной из актуальных проблем современного образования. Для этого решающую роль играет дух национальной независимости, эффективное использование современных педагогических технологий в обучении воспитанников и учащихся музыкальному образованию, создание разнообразного музыкального репертуара на основе национальных традиций, национальных ценностей, повышение качества уроков пения и хорового обучения, повышение статуса учителей музыки, популяризация их достижений.

Ключевые слова: эстетическое мышление, музыка, воспитание, музыкальные кружки, музыкальное воспитание, духовно-культурное, художественное, созидательное, массовое и групповое, национальное значение.

Для цитирования: Ирназаров. О.Ю. Теоретические основы и приоритетные задачи организации музыкальных кружков. // Inter education & global study. 2024. №9. С. 382–388.

THEORETICAL FUNDAMENTALS OF THE ORGANIZATION OF MUSIC CIRCLES AND THE ISSUES OF MASTERY.

© Oybek Y. Irnazarov[1]✉
[1]Termez State Pedagogical Institute, Termez, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: this article highlights the positive updates, changes in the educational system in our state today, as well as the theoretical foundations of the development of spiritual and cultural consciousness of students through music culture

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

classes in secondary schools, as well as the organization of music circles and the issue of Masterwork.

AIM: development of creative opportunities for organizing music circles

MATERIALS AND METHODS: creative issues of organizing music circles and ways of development of spiritual and aesthetic education, development of a methodology for creative and spiritual development of a child's personality

DISCUSSION AND RESULTS: the main goal of teaching the science of music culture is to form a spiritual, artistic and moral culture in students, a sense of national pride and patriotism, and in this regard, to expand the creative potential of organizing music circles in children in the cultivation of creative abilities, sophistication and artistic taste.

CONCLUSION: the achievement of improving the consistent activities of music education circle training in this area remains one of the pressing issues in today's education. For this, the spirit of national independence, the effective use of the means of modern pedagogical technology in teaching musical education and students, the creation of various musical repertoires based on our national traditions, national values, improving the quality of singing and choral lessons, increasing the position of music teachers, popularizing their good plays a decisive role.

Key words: aesthetic thinking, music, education, music circles, music education, spiritual-cultural, art, music, mass and group, National value.

For citation: Oybek Y. Irnazarov. (2024) 'Theoretical foundations and priority issues of organizing music circles', Inter education & global study, (9), pp. 382–388. (In Uzbek).

Bugungi kunda davlatimizda barcha sohalar qatori ta`lim tizimida ham keng qamrovli yangilanishlar va ijobiy o`zgarishlar amalga oshirilmoqda.

O'zbekiston Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev o'zining "Yangi O'zbekistonda erkin va farovo nyashaylik" nomli asarida ta'lim haqida xususan,yoshlar faoliyatlari haqida shunday deydi: - "Mamlakatimizda yoshlarga oid davlat siyosatini to'laqonli ro'yobga chiqarish uchun bundan keyin hamma resurs va imkoniyatlarimizni keng safarbar etamiz. Biz uchun bu borada mayda masalaning o'zi yo'q".[1]

Hozirgi kunda O'zbekiston Respublikasida ta'lim tizimi yagona va yaxlit tizim sifatida faoliyat olib bormoqda. Ta'lim sohasi mamlakat taraqqoyotining strategik yo'nalishi hisoblanadi. 2020-yilning 23-sentabrida "Ta'lim to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasining qonuni tasdiqlandi.

Ushbu qonunda maktabgacha, o'rta umumiy ta'lim, o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi, oliy ta'lim, kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirishdan boshlab maktabdan tashqari ta'lim mazmunining uzluksizligi, ketma-ketligini ta'minlashga alohida ahamiyat berildi. Xususan ta'lim dasturini mazmunan uzluksiz va uzviylik tamoyili asosida tayyorlashga erishilsa, mutaxassis kadrlar tayyorlashda ta'lim sifatiga ijobiy ta'sir qiladigan

[1] Sh.M.Miryiyoyev. "Yangi O'zbekistonda erkin va farovon yashaylik" Toshkent "Nashriyot uyi tasvir" 2021-yil. 49-bet.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

pedagogik tizimni joriy eta olishimiz haqida fikr yuritildi. Shu munosabat bilan uzluksiz ta'lim tizimini ta'minlashda bir qator muammolar va ularni hal qilish masalalari mavjud. Mamlakatimizda kadrlar tayyorlash tizimining asosi, ta'lim sohasidagi davlat siyosatining asosiy tamoyillaridan biri, shubhasiz, uzluksiz ta'lim tizimidir. Chunki uzluksiz ta'lim tizimi mantiq bilan bog'liq bo'lgan va oddiydan murakkabgacha rivojlanib, bir-birini talab qiladigan bosqichlardan tashkil topgan yaxlit tizimdir. Bu asosan maktabgacha ta'lim, umumiy o'rta ta'lim, o'rta maxsus va kasb-hunar ta'limi, oliy ma'lumot, oliy o'quv yurtidan keyingi ta'lim, kadrlar malakasini oshirish va qayta tayyorlashni o'z ichiga olgan ta'lim jarayonini o'z ichiga oladi, maktabdan tashqari ta'lim oladi. Ushbu yo'nalishda olib borilayotgan ishlar shuni ko'rsatadiki, uzluksiz ta'lim tizimi faoliyati davlat ta'lim standartlari asosida ham, turli darajadagi ta'lim dasturlarining izchilligi asosida ham ta'minlanadi. Shuningdek, davlat ta'lim standarti ta'limning mazmuni, shakllari, vositalari, usullarini, uning sifatini baholash tartibini belgilaydi. Aslida, ta'lim mazmunining yadrosi bo'lgan standart vosita mamlakat hududida faoliyat yuritadigan turli muassasalarda barqaror ta'lim darajasini ta'minlash shartidir. Davlat ta'lim standarti o'z mohiyatiga ko'ra o'quv dasturlari, darsliklar, qo'llanmalar, nizomlar va boshqa me'yoriy hujjatlarni yaratish uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

Hozirgi paytda, fan va madaniyatning eng so’nggi yutuqari asosida kelajagimiz bo’lgan yosh avlodni xayotga tayyorlashning samarali shakl hamda uslublarini izlash nihoyatda zarurdir. Millatimiz ertasi bo’lgan yosh avlodning komil etib tarbiyalashda, uning ma’naviy olamini yuksaltirishda musiqa san’atining o’rni beqiyos.

Musiqa san'ati - milliy qadriyatlarga asoslangan tasviriy san'at, bu fan, bu xalq, til, diniy, ma'naviy-madaniy, ma'rifiy faoliyat mazmunining tarbiyaviy ahamiyatini chuqur anglashga yordam beradigan vositadir. Jamiyatimiz rivojlanish bosqichida yoshlarimizning ma'naviy-ma'rifiy madaniyatini shaxs sifatida shakllantirish muammosi dolzarbdir.

So’z qudratli qurol ammo, musiqa so’zdan salobatli, xislarni, inson qalbi aql-iqroki, tafakkuri orqali emotsional holatga keltiruvchi goh hazil, goh tantanavor, goh lirik, goh dramatik, to’qnashuvlarni paydo qiladigan o’ta nozik, o’ta kuchli ta’sir etadigan vositadir. Odarda inson eshitish, ko’rish, xis qilish orqali ta’sirlanadi. So’z san’ati, musiqa san’ati o’zaro uzviy bog’liq holda yashashi bir-birini to’ldiradi. Mumtoz navolar ajdodlarimizdan buyuk me’ros va so’nmas sarchashmadir.

Musiqa odamni yuqori did bilan qurollantiradi va uning ma'naviy dunyosini shakllantirishda o'z o'rnini egallaydi.Umumta'lim maktablarida musiqa madaniyati darslari orqali o'quvchilar musiqiy asosni shakllantiradilar. Musiqa madaniyati fanini o'qitishning asosiy maqsadi o'quvchilarda ma'naviy, badiiy va axloqiy madaniyatni, milliy g'urur va vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirish, ijodiy salohiyatni kengaytirish, bolalarda ijodiy qobiliyatlarni, nafosat va badiiy didni, tashabbusni tarbiyalashdir. Maktabda musiqa o'qitishni tashkil etishning asosiy shakli aynan shu-musiqa darslarida amalga oshiriladi. Musiqiy ta'limning maqsad va vazifalari uning mazmuni va shaklini belgilaydi. Bundan tashqari, umumta'lim maktablarida musiqa to'garaklari, fakultativ mashg'ulotlar mavjud.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Xususan, musiqa ta’limi to’garak mashg’ulotlarining ushbu sohadagi izchil faoliyatini takomillashtirishga erishish bugungi kun ta’limidagi dolzarb masalalardan bir bo’lib qolmoqdadir. Buning uchun milliy istiqlol ruhi, musiqiy ta’lim-tarbiyani tarbiyalanuvchilar, hamda o’quvchilarga o’rgatishda zamonaviy pedagogik texnologiya vositalaridan samarali foydalanish, milliy urf-odatlarimiz, milliy qadriyatlarimiz asosida har xil musiqiy repertuarlar yaratish, ashula va xor mashguloti darslarining sifatini yaxshilash, musiqa o’qituvchilarining mavqeini oshirish, ularning yaxshiishlarini ommalashtirish hal qiluvchi rol o’ynaydi.

Bolalarning mana shu badiiy faoliyatga bo’lgan qiziqishi ortib boradi. Pedagogik nuqtai nazardan qaraganda bolalarda aynan yoshlik chog’idan idrok etish,hamda his etish, shuningdek, turmush va san’atdagi go’zallikni tushunish ishtiyoqi tarbiyalanadi. Chunki badiiy va ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishda" musiqiy va estetik tarbiya "demokratik jamiyat shaxsini uyg'un tarbiyalash bo'yicha samarali va keng ko'lamli ishlarning ajralmas qismiga aylanishi kerak. Bunday go'zallikni yaratish istagi fazilatlari kuchaymoqda.O'quvchilar bilan darsdan tashqari musiqiy tadbirlarni o'tkazish alohida ahamiyatga ega. Odamlar orasida musiqiy tashviqot o'tkazmasdan, albatta, to'liq natijalarga erishish mumkin emasligi haqiqatdir.

Xususan, musiqiy ta'lim tizimiga maktabda o'tkaziladigan darsdan tashqari mashg'ulotlar kiradi, ya'ni: havaskor kontsertlar, musiqiy kechalar, kontsertlar, kontsertlar va boshqalar. tarkibiga ko'ra barcha uyalar quyidagilarga bo'linadi: ommaviy va guruh. Shu jumladan, qiziqarli mashgulot sifatida sinfdan tashqari musiqaviy tarbiyaning ommaviy shakllari iloji boricha o'quvchilarni samarali tarzda ko’proq ommaviy tarzda jalb etishni talab qiladiBularga musiqa haftaligi, san'at bayramlari, qo'shiq bayramlari, shuningdek, muhim kunlar sharafiga kontsertlar, ijodiy uchrashuvlar, bolalar kinoteatrlari va kontsertlari, teatr, qo'g'irchoq teatri, sirk, madaniy tadbirlar, tanlovlar, ma'ruzalar va boshqalar kiradi. Shu munosabat bilan tadbirning aniq shakli-kontsert, oqshom, uchrashuv, shuningdek boshqalarni konsert shaklida oldindan e'lon qilish choralari zarur.

Ushbu sohada albatta sinfdan tashqari ishlarda ham umumta’lim maktab o'quvchilarining bir qancha faoliyatini tashkil etishning umumiy tamoyillari mavjuddir. Bularning barchasi o’z navbatida sinfdan tashqari musiqaga bevosita aloqador. Bu borada mana shu sinfdan tashqari musiqiy tarbiya qiziqarli, foydali bo'lishi hamda bolalarni musiqiy faoliyatini rivojlantirish uchun ham sinfdan tashqari musiqiy tizimi tavsiya etilayotgan repertuar ijrochining yoshiga xos, psixologik-pedagogik imkoniyatlariga uning aqliy rivojlanish darajasiga, asar mafkuraviy va badiiy ahamiyatga ega bo'lgan zamonaviy mezonlarga, shuningdek, ta'lim va tarbiya jarayonida mavjud bo'lgan asosiy umumiy rivojlanish tamoyillariga rioya qilish uchun maktab talablariga zid bo'lmasligi kerak. Shu munosabat bilan umumta'lim maktablari o'quvchilarini musiqiy iste'dod sifatida rivojlantirishda izchillik tamoyilini to'g'ri amalga oshirish va ta'minlash katta ahamiyatga ega.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Bolalami go'zallikka faol munosabatda bo'lishga, musiqaga ijodiy yondoshishga o'rgatish bu Musiqa to'garaklarining asosiy vazifasidir. Bunga nafaqat asarni o'zlashtirish va tushunish asosida, balki uning yaratilish tarixini, musiqa nazariyasi asoslarini, rivojlanish qonuniyatlarini bilish asosida ham erishish mumkin.

Darhaqiqat, musiqa mashg'ulotlarida sinfdan tashqari faoliyatlari qalbga yangicha his-tuyg'ular olib kirgan, hayotdagi yangicha xodisalarga qiziqish uyg'ota olgan musiqa asari to'g'risida jonli hamda samimiy suhbatda dunyoqarash xarakteridagi savollar albatta tug'iladi. Musiqa asarlari hozirgi davrning eng jiddiy, hayotiy muammolariga insonning munosabatini ko'rsatuvchi asarlami shu qadar ko'p beradiki, mana shu sinfdan tashqari musiqa saboqlari bevosita musiqiy hamda estetik tuyg'ular maktabiga aylanib boradi.

Ommaviy shakllarida sinfdan tashqari musiqaviy tarbiyaning bolalar musiqa mashqlarini o'tkazilmay, erkin ishtirok ettiriladi. Musiqa tarbiyasi bularda epizodik tarzda kechib boradi. Ommaviy musiqa mashg'ulotlari bolalaming musiqaviy dunyoqarashi, badiiy saviyasi, bilim doirasi va badiiy didini shakllantirish uchun muhimdir. Ushbu jarayonda faqat bolalarda qiziqish uyg'otilsa bas albatta. Bu borada asosan maktabning keng jamoatchiligi, hamda ota-onalar va turli vakillaming qatnashuvi katta tarbiyaviy ahamiyatga molik vazifadir.

Shu bilan birga, agar o'qituvchi musiqa darsiga rahbarlik qilsa, sinfdan tashqari musiqiy ishlarda ko'proq o'quvchilar o'zlari etakchi bo'lishlari kerak. Sinfdan tashqari musiqiy ta'lim tizimida musiqa o'qituvchisining faoliyati muhim ahamiyat kasb etadi.

Suningdek, izlanishlar natijasi o’laroq sinfdan tashqari musiqaviy tarbiyaning o'ziga xosligi shundan iboratki, bu mustaqillik uchun yakka tartibda musiqiy iste'dod sifatida nimalami afzal ko'rishini namoyon qilish uchun juda keng imkoniyatlar yaratib beradi. Chunonchi soha bo’yicha mana shu sohadagi sinfdan tashqari musiqa mashg'ulodarida asar ijro etish jarayonida o'qituvchi o'quvchilaming butun musiqiy bilim darajasini faollashtirib boradi, ularning musiqa asari mazmunini, g'oyaviy fikrini baholash qobiliyati va layoqatini rivojlantiradi.

Darsdan tashqari musiqiy tarbiyaning asosiy maqsadi - o’quvchilarni iloji boricha, ko’proq ommaviy hamda to’garak ishlariga jalb etib, ularni dunyoqarashlarini har tomonlama rivojlantirib, badiiy didini o’stiradi. Tabiatga, ona vatanga bo’lgan mehr-muhabbatini oshirishda muhim mezondir.Yuqoridagi maqsadlarni amalga oshirishda maktablarda musiqa darslaridan tashqari, ommaviy hamda to’garak ishlari o’tiladi. Sinfdan tashqari musiqiy ta'limning ikkita shakli mavjud, ular quyidagilarni o'z ichiga oladi:

1. Musiqiy ta'limning ommaviy shakli.
2. Musiqiy ta'limning to'garak shakli.

Har bir sinfdan tashqari ommaviy musiqiy dars aniq ishlab chiqilgan rejaga muvofiq o'tkazilishi kerak. Ushbu jarayonda, har bir faoliyat turiga qarab, uning asosi, maqsadi, rubli, maktab imkoniyatlari, xususiyatlari, repertuar tarkibi va boshqalar aniq hisobga olinadi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

To’garak faoliyati ijobiy aktivlashtiradigan narsa bu maktab sahnasidir. Darsda har bir bolaning layoqati, qiziqishi hisobga olinib, u yoki bu musiqa to’garagiga jalb etiladi. To’garak ishlariga asosan qobiliyatli, qiziquvchan, musiqa darslarida faol qatnashadigan o’quvchilar tanlab olinadi. To’garak faoliyati aktivlashtiradigan narsa bu maktab sahnasidir. Ular tadbirlarda qatnashadilar, qo'shiqlar, raqslar bilan chiqishadi, maktab jamoasining e'tiborini qozonadilar, noxiya, shahar, respublika tanlovlari va tanlovlarida qatnashadilar. O'z mehnatidan zavqlanish musiqa san'atiga hurmat, do'stlarga mehr, Vatanga muhabbat tuyg'usini kuchaytiradi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. O‘zbekiston RespublikasiPrezidenti Shavkat Mirziyoevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. 24 yanvar 2020 yil. www.uza.uz.
2. Yuldosheva S.X. O’’zbekistonda musiqa tarbiyasi va ta'limining rivojlanishi. Toshkent, “O’qituvchi” nashriyoti 1985 y.
3. Xasanov A. Musiqa va tarbiya. Toshkent, “O’qituvchi” nashriyoti 1993 y.
4. Irnazarov.O.Yu. INSON TARAQQIYOTIDA MUSIQA SAN’ATINING AHAMIYATI VAMUSIQA MAKTABDA FAN SIFATIDA// "Oriental Art and Culture" Scientific Methodical Journal / https://oac.dsmi-qf.uz Volume 5 Issue 1 / February 2024.128-134.
5. 5.Irnazarov Oybek Yuldashovich CREATIVITY OF FUTURE MUSIC TEACHERS DEVELOPMENT OF ACTIVITIES INDIA INTERNATIONAL SCIENTIFIC ONLINE CONFERENCE THE THEORY OF RECENT SCIENTIFIC RESEARCH IN THE FIELD OF PEDAGOGY. Part 13 September 21st COLLETIONS OF SCIENTIFIC WORKS NEW DELHI 2023 97-102p
6. Irnazarov Oybek Yuldashovich. BO'LAJAK MUSIQA O'QITUVCHILARINING IJODKORLIK FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH. JOURNAL OF NEW CENTURY INNOVATIONS. Volume – 38_Issue-1_October_2023.147-151p

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉[**Irnazarov Oybek Yuldashovichi],** o’qituvchi, [**Ирназаров Ойбек Юлдашович**], предподаватель,[**Irnazarov Oybek Yuldashovich];** associate professor; manzil O‘zbekiston, 117036, Surxondaryo viloyati,Termiz shahri [адрес: Узбекистан, 117036, Сурхандарьинская область, город Термез], [address: Uzbekistan, 117036, Surkhandarya region, Termiz city]; irnazarovoybek@terdpi.uz, https://orcid.org/0009-0007-2368-9524;

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Original paper

SHARQ MUTAFAKKIRLARINI SHAXS PSIXOLOGIK PORTRETIGA OID QARASHLARI

© B.A. Ataqulov[1]✉
[1]O‘zbekiston Milliy universiteti, Toshkent, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: ushbu maqolada shaxs psixologik portretiga oid qarashlar ilgari surilgan. Ushbu maqolada shaxs psixologik potretiga alohida to‘xtalib o‘tib, ular turli xil tasniflangan. Tadqiqotchilarning inson miyasi xususidagi fikrlari, inson miyasining o‘ziga xos fikrlari haqida qarashlar ilgari surilgan. Sharq mutafakkirlarining shaxsning psixologik fikrlari xususida mulohazalari haqida salmoqli fikrlar yoritilgan.

MAQSAD: ushbu maqoladan maqsad shaxs psixologik portretini o‘rganish, tahlil qilish, shular haqida mulohaza yuritishdir.

MULOHAZA VA NATIJALAR: shaxsning psixologik portreti – bu shaxsning psixologik xususiyati bo‘lib, uning ichki dunyosi va muayyan hayot sharoitida mumkin bo‘lgan xatti-harakatlari tavsifi. Garchi ular g‘alati qalb qorong‘i deb aytishsa-da, lekin notanish odamning yuz xususiyatlariga diqqat bilan qarab, u haqida juda ko‘p qiziqarli narsalarni bilib olishingiz mumkin.

XULOSA: markaziy Osiyo mutafakkirlari Farobiy, Beruniy, ibn Sino, Ulug‘bek, Alisher Navoiylar insonning dunyoni va o‘zini bilish masalasida haqida to‘xtalib, inson tabiat va jamiyatni hamda o‘zini bilishga qodir, inson bilishi sezgi va idrokdan boshlanib, tafakkurga tomon rivojlanib boradi. Inson aqli – faol, u inson bilishining asosiy qurolidir, deyishadi. Ular insonning bilishi noma’lum narsalardan malum narsalarga tomon rivojlanib borishini ta’kidlashadi.

Kalit so‘zlar: shaxsning portreti, inson miyasi, ongsiz intuitiv, karerizm, shaxs tiplari, Farobiy, Amir Temur, Beruniy, Alisher Navoiy.

Iqtibos uchun: Ataqulov B. A. Sharq mutafakkirlarini shaxs psixologik portretiga oid qarashlari. // Inter education & global study. 2024. №9. B.389–395.

ВЗГЛЯДЫ ВОСТОЧНЫХ МЫСЛИТЕЛЕЙ НА ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ ПОРТРЕТ ЧЕЛОВЕКА

© Б.А. Атакулов[1]✉
[1]Национального университет Узбекистана, Ташкент, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в статье представлены взгляды на психологический портрет человека. В данной статье, уделяя внимание психологическому портрету человека,

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

они классифицируются по-разному. Высказаны мнения исследователей о человеческом мозге, взгляды на уникальные мысли человеческого мозга. Освещены значительные размышления о мнениях восточных мыслителей о психологических мыслях личности.

ЦЕЛЬ: целью данной статьи является изучение, анализ и размышление над психологическим портретом человека.

ВЫВОДЫ И РЕЗУЛЬТАТЫ: психологический портрет человека – это психологическая характеристика человека, описание его внутреннего мира и возможного поведения в определенных жизненных условиях. Хоть и говорят, что у чужого душа темная, но о чужом человеке можно узнать много интересного, присмотревшись к его чертам лица.

ВЫВОД: среднеазиатские мыслители Фараби, Беруни, ибн Сино, Улугбек, Алишер Навои акцентировали внимание на вопросе познания человеком мира и самого себя, человек способен познавать природу и общество и самого себя, человеческое познание начинается с интуиции и восприятия и переходит к мышление развивается в сторону. Говорят, что человеческий разум активен, он является основным инструментом человеческого познания. Они подчеркивают, что человеческое знание развивается от неизвестного к известному.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: портрет личности, мозг человека, бессознательная интуиция, карьеризм, типы личности, Фараби, Амир Темур, Беруни, Алишер Навои.

Для цитирования: Атакулов Б.А. Взгляды восточных мыслителей на психологический портрет человека. // Inter education & global study. 2024. №9. С. 389–395.

VIEWS OF EASTERN THINKERS ON THE PSYCHOLOGICAL PORTRAIT OF THE PERSON

© Bekzod A. Atakulov[1]✉
[1]Uzbekistan National University, Tashkent, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: this article presents views on the psychological portrait of a person. In this article, focusing on the psychological portrait of a person, they are classified in different ways. The opinions of the researchers about the human brain, views about the unique thoughts of the human brain have been put forward. Considerable thoughts about the opinions of Eastern thinkers about the psychological thoughts of the individual are covered.

AIM: The purpose of this article is to study, analyze and reflect on the psychological portrait of a person.

DISCUSSION AND RESULTS: a psychological portrait of a person is a psychological characteristic of a person, a description of his inner world and possible behavior in certain

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

life conditions. Although they say that a strange soul is dark, but you can learn a lot of interesting things about a stranger by looking closely at their facial features.

CONCLUSION: central Asian thinkers Farabi, Beruni, ibn Sino, Ulugbek, Alisher Navoiy focused on the question of man's knowledge of the world and himself, man is capable of knowing nature and society and himself, human knowledge begins with intuition and perception and goes to thinking. develops towards It is said that the human mind is active, it is the main tool of human knowledge. They emphasize that human knowledge develops from the unknown to the known.

Key words: personality portrait, human brain, unconscious intuition, careerism, personality types, Farabi, Amir Temur, Beruni, Alisher Navoi.

For citation: Bekzod A. Atakulov. (2024) 'Views of eastern thinkers on the psychological portrait of the person', Inter education & global study, (9), pp. 389–395. (In Uzbek).

Mutaxassislar bir qarashda odamning qanchalik halol ekanligini aniqlashlari mumkin – jasur yoki qo‘rqoq, kuchli shaxsiyat yoki o‘z-o‘zidan. Barchaning o‘ziga xos noyob yuzlari bor, ular tanishuvning birinchi soniyalaridanoq biz haqimizda ma’lumot beradi. Raqibimizga qarab, uning yuzidagi ifoda ortidagi sirlarni ochishga harakat qilamiz. Bizni tanlaganimiz yoki hamrohimiz yoki ishchimiz bo‘lishi mumkin bo‘lgan odamning mohiyati qiziqtiradi.

Biz doimo ko‘p odamlar bilan o‘ralganmiz: transportda, ishda yoki ijodiy jamoada, do‘stlar orasida. Biz qandaydir tarzda yuzlarni taniymiz va bu qobiliyatga muhtojmiz. Bizning miyamizda, temporal va oksipital loblar chegarasida, bu qobiliyat uchun mas’ul bo‘lgan zona mavjud.

Tadqiqotchilar isbotladilarki, inson miyasi yuzning alohida qismlari yig‘indisida emas, balki butun yuzni taniydi. Piter Tompson buni Margaret Tetcherning fotosurati bilan ko‘rsatdi. Teskari fotosurat, lekin o‘zgarmagan ko‘zlar va lablar bilan, birinchi qarashda, hech kim sezmadi. Yuz insonning xarakteri, hatto uning xatti-harakatlari stereotiplari haqida ma’lumot beruvchi, moslashuvchan, ijtimoiy vositadir. Insonning portreti ongsiz intuitiv darajada o‘qiladi. Bizda ma’lum ijtimoiylashuv tajribasi bor va hatto bolalikda ham, maktabda va boshqa muassasalarda ham o‘xshash xususiyatlarga ega odamlardan bir xil harakatlar va xatti-harakatlarni kutishni o‘rganganmiz.

Tadqiqotchi Pol Ekman Darvin gipotezasini amerikaliklar va yaponlar bilan tajriba o‘tkazgandan so‘ng tasdiqladi. U qo‘rqinchli film tomosha qilayotganda odamlarning his-tuyg‘ularini kuzatgan. Yaponlar hissiyotlarini tiyish uchun madaniy an’analar tufayli o‘zlarini ko‘proq vazmin tutdilar. Ammo umuman olganda, barcha yuzlardagi qo‘rquv naqshlari bir xil tarzda ifodalangan. Odamlar bilan muloqot qilish tajribasi suhbatdoshlarning har birining shaxsiyatining psixologik portretini yaratishga imkon beradi. Ammo, masalan, odamning tabassumi orqasida yashiringan norozilikni tanib olish oson emas. Har bir his-tuyg‘u

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

o‘zining namoyon bo‘lishiga ega, ular orqali suhbatdoshning haqiqiy munosabatini aniqlash mumkin. Yuzga diqqat bilan qarab, biz ongsiz darajada suhbatdoshimiz qanday odam ekanligini va undan nimani kutish mumkinligini tushunamiz. Yuz xarakterga, asosiy insoniy his-tuyg‘ularga ishora qiladi.

Qadim zamonlardan beri insonning yuzi insonning psixologik portretini yaratishi va u haqida har tomonlama ma’lumot olishi mumkinligiga ishonishgan. Qadimgi xitoyliklar inson tanasidagi eng qiziqarli sirt tuzilishi bilan xarakter va taqdir o‘rtasidagi bog‘liqlikni topishga harakat qilishdi. Bugungi kunda tanib olish tizimlari ishlab chiqilmoqda. Ushbu fan fiziognomiya deb ataladi, bu fansuz zamonaviy kriminologlar va yirik kompaniyalar qila olmaydi.[1]

Xitoyliklar insonning yuzini uch qismga bo‘lishdi, ularning har biri ma'lum bir yosh uchun alohida ahamiyatga ega. Peshonadagi soch chegarasidan qoshgacha bo‘lgan qismi insonning aql-zakovati va martabadagi muvaffaqiyat haqida gapiradi.

Yuqori peshona shaxsning maqsadga muvofiqligi va karerizmi haqida gapiradi, peshonada bitta ajin borligi odamning bir yo‘nalishda rivojlanish istagini ko‘rsatadi. Lomonosov, Lenin, Eynshteyn baland peshona egalarining yorqin namunalari edi.

Qoshlardan burun uchigacha bo‘lgan qismi ruhning harakatchanligini, shaxsiyatning kuchini, o‘zini tuta bilish qobiliyatini ko‘rsatishi mumkin. 35 yosh va undan katta yoshda bu zona, ayniqsa, muhimdir. Bu mutaxassis bo‘lgan yoshdir. Katta burun ulkan hayotiylikni ko‘rsatadi. Bunday odamlar biznesda, ijtimoiy faoliyatda, ya’ni tashqarida amalga oshirilishi mumkin. Burunning kichik va ingichka qanotlari ta’sirchan va o‘zgaruvchan shaxsga tegishli.[2]

Yuzning pastki qismi insonning boshqa odamlarga bog‘lanish qobiliyati va hayotda muvaffaqiyat qozonish ehtimoli haqida gapiradi. Misol uchun, lablari to‘la bo‘lgan odam hissiylik, temperament va ochiqlik bilan ajralib turadi. Yupqa lablar egalari ilm-fan va o‘z-o‘zini bilishga intiladi. Yassi yonoqlar ichki potentsial orqali
amalga oshirishni ko‘rsatadi.

Shaxsning psixologik portretini o‘rganish muammosi kishilik jamiyatining barcha davrlarida muhim masala bo‘lib kelgan. Buning asosiy sababi birinchidan, har bir davrdagi ijtimoiy munosabatlar o‘ziga xos ravishda ijtimoiy mavqe jihatidan kimningdir yuqori darajada turishini taqozo etgan bo‘lsa, ikkinchidan, insonlarning hayot kechirish tarzi, ravnaqi, darajasi, farovonligi, baxtli turmush kechirishi shu yuqori mavqedagi shaxsga, uning turli fazilatlari va xislatlariga bog‘liq bo‘lganligidir. Markaziy Osiyo mutafakkirlari Farobiy, Beruniy, ibn Sino, Ulug‘bek, Alisher Navoiylar insonning dunyoni va o‘zini bilish masalasida haqida to‘xtalib, inson tabiat va jamiyatni hamda o‘zini bilishga qodir, inson bilishi sezgi va idrokdan boshlanib, tafakkurga tomon rivojlanib boradi. Inson aqli – faol, u inson bilishining asosiy qurolidir, deyishadi. Ular insonning bilishi noma’lum narsalardan malum narsalarga tomon rivojlanib borishini ta’kidlashadi.

[1] Дружинина В.. “Психология “. Учебник. “Питер”, 2003. 78.
[2] R. Mavlonova, O. To’rayeva, K. Holiqberdiyev. Pedagogika. “O’qituvchi” nashriyoti – 2001. 420-430 - bet.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Jumladan, Abu Nasr Forobiyning “Fozil odamlar shahri” asarida aholining ma’naviy va psixologik jihatdan boshqarilishida fozil odamlar shahrida shahar aholisining stratometrik xususiyatlarga ko‘ra tabaqalanishi lozimligi uqtiriladi. Bunda jamiyat a’zolarining o‘zlarini boshqarishlarida jamiyatning o‘zini o‘zi boshqarilishiga olib kelish lozim, lekin bu bilan bir vaqtning o‘zida har bir a’zo o‘z psixologik ma’naviy kamolotini usul hamda yo‘nalishiga ko‘ra yakkaxol tarzda mavjud bo‘ladi. “Shularning hammasini ikki yo‘l bilan olish mumkin. Birinchidan, yuqoridagi hodisalar aslida qanday mavjud bo‘lsa, inson qalbiga, ko‘ngliga o‘shanday o‘rnashib qolsa, boshqalarning ko‘nglida bu bilimlar qiyosiy yoxud taqlid asosida vujudga keladi. Ba’zi odamlar o‘sha narsalarni o‘zlari his etishlari tufayli ko‘ngillarida shu bilimlar vujudga keladi”.[3]

Forobiy bu fikrni davom ettirib: “Ikkinchidan, ushbu sifatlarga ega bo‘lmagan odamlar birikmasi esa, jaholatdagi va adashgan shaharlarning aholisini tashkil qiladi. Fikrlashlar, g‘azab, hasad, nafratga asoslangan bunday shahar aholisi doimo bir birlariga qarshi kurashib bir-birlariga dushmanlik qiladilar, eng kuchlilari boshqalarga nisbatan mukammalroq tuzilgan bo‘ladi. G‘olib kelganlar ham bir birlarini yo‘qotishga urinadilar, go‘yo boshqa mavjudotlar nomukammalday, ularning borligi bularga zarar keltiradiganday, yoxud boshqalar ularga faqat qulday xizmat qilish uchun yaratilganday, barchasi bir-birini ezib ishlatishga intilishadi”.[4]

Beruniy o‘z insonparvarlik g‘oyalari bilan shaxs psixologiyasi ta’limotlari rivojiga o‘z hissasini qo‘sha oldi. U insonlar orasida o‘zaro tushunish, tenglik va boshqaruvda adolatni himoya qilib chiqdiki, bu fikrlar hamisha ham qadrlidir.

Beruniy inson kamolotida uch narsani muhimligini ta’kidlaydi. Bu hozirgi davr pedagogikasida ham e’tirof qilingan irsiyat, muhit va tarbiyadir. Ma’lum bir davrda olimlar inson komolotiga irsiyat, muhitning ta’sirini inkor etib, faqat tarbiyani tan oladilar.

Buyuk sarkarda, sohibqiron Amir Temur esa ham katta bir saltanatning asoschisi, shaxs psixologik portreti rivojiga alohida e’tibor qaratgan. U davlat rahbari sifatida boshqarish va rahbarlik masalalariga oid kuchli tamoyillarni yaratgan. Uning tuzuklari o‘z davrining ijtimoiy voqeyligiga xos bo‘lgan stratometrik tuzilma hamdir. U o‘z tuzuklarida 12 ta ijtimoiy tabaqani farqlab beradi: Sayidlar, ulamo, mashoyix, fozil odamlar; Ishbilarmon, donishmand odamlar; Xudojo‘y, tarki dunyo qilgan kishilar; Noyonlar, amirlar, mingboshilar; Sipoh va raiyat; Maxsus ishonchli kishilar; Vazirlar, sarkotiblar; Hokimlar, tabiblar; Tavsir va hadis olimlari; Ahlihunar va san’atchilar; So‘fiylar; Savdogar va sayyohlar.[5]

Amir Temur fikricha, bu toifa kishilarning taqdirini podshoh, xazina va askarlar hal qiladi. Ko‘rinib turibdiki, bu turlanish asosini tabaqaning ijtimoiy voqelikka nisbatan bo‘lgan munosabatlari va xulq-atvorlari tashkil etadi. Va bu shaxs psixologik portretiga qaratilgan e’tibordan darak beradi.

[3] Forobiy Abu Nasr. Fozil odamlar shahri. - T.: A.Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti, 1993. - B. 167-170.
[4] А.Х.Югай, Н.А.Мираширова “Общая психология” – Ташкент -2014. 78-bet.
[5] E.Hayitov “Boshqaruv psixologiyasi” Chirchiq-2020. 33-40-betlar.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Yusuf Xos Hojibning pedagogik qarashlarida xalq bilan birga bo‘lish, adolatparvarlik g‘oyalari asosiy o‘rin tutadi. U har bir kishining yuksak kamolot cho‘qqisiga – yetishini orzu qiladi. Yusuf Xos Hojibning fikricha, insonning ulug‘ligi, aql – idroki, so‘zlash qobliyati, bilimi, o‘quvi hunarga egaligidir. Uquv tug‘ma ravishda inson ruhiyatida mavjuddir, bilim esa, o‘qish – o‘rganish, mehnat tufayli egallanadi. Agar ularning har ikkisi o‘zaro birlashsa, insonning qadri ortadi. Shoirning fikricha, bilim bir boshbog‘ yoki jilov kabidir. U kishini har xil noloyiq ishlardan asraydi. Shu xususiyati tufayli bilim aziz va mo‘tabardir.

Adib ta’lim tizimi, ta’lim nazariyasi va amaliyotiga, ta’lim mazmuniga oid bir qator jiddiy fikrlarni aytadi. U ayrim fanlarni o‘qitishdagi izchillikni ham aytib o‘tgan.

Shaxsshunos olimlar shaxs tiplarini quyidagi guruhlarga bo‘ladi:

1. Ko‘rgazmali tip – his-tuyg‘ularni kuchli ifodalaydi va ularni boshdan kechiradi. Bular badiiy tabiatdir, omma oldida his-tuyg‘ulari bilan o‘ynaydi. Ular boshqa odamlarni yaxshi tushunishadi, lekin barcha qarorlar ular tomonidan impulsiv ravishda qabul qilinadi;
2. Pedantik tip – ko‘rgazmali turga qarama-qarshidir. Ular qat’iyatsiz va hayotlari uchun doimiy qo‘rquvni boshdan kechirishadi. Qarorlar uzoq vaqt talab etadi.
3. Qattiq tur – salbiy his-tuyg‘ularini kechiktiradi, balki uzoq vaqt davomida muvaffaqiyatlariga e’tibor qaratadi.
4. Qo‘zg‘atuvchi tur – ular uchun odatiy holat bu asabiylashish va norozilik. Ular o‘zlarini nazorat qila olmaydilar va nizolarni qo‘zg‘atadilar. Xususiyat sifatida qobiliyatlarni alohida ajratib ko‘rsatish mumkin.

Inson psxiologiyasida shaxsiy qobiliyatlar muayyan vazifalarni hal qilishdir. Ular ikki xil: umumiy – ularning shakllanishi aqlning rivojlanishi bilan sodir bo‘ladi. Xususan, bu moslashish, aqlning moslashuvchanligi, xotirjamlik, ehtiyotkorlik, samaradorlik. Maxsus qobiliyatlar - muayyan faoliyat turi uchun rivojlanadigan narsa.

Alisher Navoiy ilmiy va amaliy faoliyatida ham, ta’lim-tarbiya masalalaridagi fikrlarida ham o‘zidan oldin o‘tgan Abu Nasr Farobiy, Abu Rayxon al-Beruniy, Abu Ali ibn Sino, Mirzo Ulug‘bek va boshqa mutafakkirlar an’anasini davom ettirdi va boyitdi. Uning ilm – ma’rifat, ta’lim – tarbiya masalalaridagi fikrlarida insonparvarlik g‘oyasi markaziy o‘rinda turadi. Navoiyning fikricha inson dunyoda hammadan yuksak aziz va qadrlidir.

Alisher Navoiy bolaning voyaga yetishida, kamol topishida tarbiyaning kuchi va qudratiga alohida e’tibor beradi. Tarbiya natijasida bolaning tarbiyali va yetuk kishi bo‘lib o‘sishiga ishonadi.

Ibn Sino shaxsda axloqiy hislatlarni mehnat, jismoniy va aqliy tarbiya bilan uzviy birlikda shakllantirishni, uni inson qilib kamol toptirishda asosiy omil deb biladi. Ibn Sinoning axloqiy qarashlari go‘zallik, nafosat haqidagi fikrlari uning fors va arab tilida yozilgan she’rlarida, badiiy asarlarida, go‘zallik, musiqa, she’riyat haqidagi falsafiy fikrlarida o‘z ifodasini topgan. Buyuk mutaffakkir Abu Ali Ibn Sinoning inson kamoloti va bu sohada qilinadigan ishlarni tajriba asosida amalga oshirish, dunyoviy ilmlarni o‘rganish yo‘llari haqidagi ta’limotlari nihoyatda qimmatlidir. Ibn Sino o‘quvchining shaxsiy xislatlariga, ruhiyatga e’tibor berib, uning aqliy xususiyatlari, ruhiyati, mehnatsevarligi, bilimi, irodasiga

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

asoslangan holda ta’lim-tarbiya ishini olib borish kerakligi haqidagi fikr-mulohazalari bilan milliy va umuminsoniy pedagogik fikr rivojiga ulkan hissa qo‘shdi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Дружинина В.. “Психология “. Учебник. “Питер”, 2003. 78.
2. R. Mavlonova, O. To‘rayeva, K. Holiqberdiyev. Pedagogika. “O‘qituvchi” nashriyoti – 2001. 420-430 - bet.
3. Forobiy Abu Nasr. Fozil odamlar shahri. - T.: A.Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti, 1993. - B. 167-170.
4. А.Х.Югай, Н.А.Мираширова “Общая психология” – Ташкент -2014. 78-bet.
5. E.Hayitov “Boshqaruv psixologiyasi” Chirchiq-2020. 33-40-betlar.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Bekzod Ataqulov Abdurashitovich**, mustaqil izlanuvchi [**Бекзод Атакулов Абдурашитович**, независимый исследователь], [**Bekzod A. Atakulov**, independent researcher]; manzil: Toshkent viloyati, Chirchiq shahri, Saodat, 31/16 [адрес: Саодат у, 31/16 г. Чирчик, Ташкентская область], [adress: Saodat, 31/16, Chirchik city, Tashkent region]; E-mail: bekzodataqulov@gmail.com

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Original paper

TASVIRIY SAN'ATDAGI SHAKL VA MAZMUN BIRLIGINING SHAXS MA'NAVIYATIGA PSIXALOGIK TA'SIRI

© S.T. Safarova[1]✉

[1]Termiz davlat universiteti, Termiz, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: tasviriy san'at va shaxsiy ma'naviyat o'rtasidagi munosabatlar psixologiyaning chuqur izlanish sohasidir. San'at o'zining son-sanoqsiz shakllarida o'zini namoyon qilish, introspektsiya qilish va chuqurroq hissiy va ruhiy holatlar bilan bog'lanish uchun vosita bo'lib xizmat qiladi. Ushbu tadqiqot tasviriy san'at bilan shug'ullanish shaxsning ma'naviyatiga qanday ta'sir qilishini va ichki va keng jamoatchilik bilan birdamlik tuyg'usini rivojlantirishini o'rganadi. San'atning shaxsga psixologik ta'sirini o'rganish orqali ushbu tadqiqot badiiy tajribalarning o'zgartiruvchi imkoniyatlarini ochishga qaratilgan.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi tasviriy san'atning shaxsiy ma'naviyatga va shaxslar o'rtasidagi birlik tuyg'usiga psixologik ta'sirini tahlil qilishdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: tasviriy san'atning turli shakllari (rasm, musiqa, raqs, teatr) bilan shug'ullanuvchi 100 kishidan iborat turli guruh tanlab olindi.

So'rovlar va so'rovnomalar: Ma'naviyatni (masalan, Ma'naviy farovonlik ko'lami) va jamiyat birligini (masalan, Jamiyat hissi indeksi) o'lchaydigan standart so'rovlar qo'llanildi.

Suhbatlar: Tasviriy san'at va ma'naviyat bilan bog'liq tajribalari haqida sifatli tushunchalarni to'plash uchun 20 nafar ishtirokchi bilan yarim tizimli suhbatlar o'tkazildi.

Miqdoriy tahlil: So'rovlar ma'lumotlari badiiy faollik, ma'naviy farovonlik va jamoa birligi o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash uchun statistik tahlil qilindi.

Sifatli tahlil: San'atning ma'naviyat va jamiyatga psixologik ta'siri bilan bog'liq takrorlanadigan mavzularni aniqlash uchun intervyu stenogrammalarida tematik tahlil qo'llanildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: o‘z-o‘zini ifoda etish qobiliyatini oshirish: Ishtirokchilarning ma’lum qilishicha, badiiy faoliyat bilan shug‘ullanish o‘z-o‘zini chuqurroq o‘rganish va ichki fikr va his-tuyg‘ularini ifodalash imkonini beradi, ma’naviy ongni oshirishga hissa qo‘shadi. Ko'p odamlar ijodiy faoliyat davomida transsendensiya tajribasini tasvirlab berishdi, bu erda ular o'zlaridan kattaroq narsa bilan bog'lanishni his qildilar, ko'pincha ruhiy tajriba sifatida talqin qilinadi.

Jamoaviy badiiy loyihalarda ishtirok etish ishtirokchilar o'rtasida tegishlilik va aloqadorlik hissini uyg'otdi, birlik tuyg'ularini kuchaytirdi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Badiiy sa'y-harakatlarning birgalikdagi tabiati shaxslararo munosabatlarni chuqurlashtirgan va jamiyatning birdamligini o'rnatgan umumiy tajribalarni osonlashtirdi. San'atni yaratish amaliyoti ongni rag'batlantirdi, odamlarga hozirgi paytda mavjud bo'lishga imkon beradi, bu esa ruhiy ongni oshirish bilan bog'liq. Badiiy ifoda hissiyotlar uchun kataral vosita bo'lib xizmat qildi, ishtirokchilarga his-tuyg'ularni qayta ishlashga va ko'proq hissiy barqarorlikka erishishga yordam berdi.

XULOSA: ushbu tadqiqot natijalari tasviriy san'atning shaxs ma'naviyati va jamiyat birligiga sezilarli psixologik ta'sirini ko'rsatadi. San'at bilan shug'ullanish o'z-o'zini ifoda etish, transsendental tajribalar va aql-idrokni rivojlantiradi, ruhiy farovonlikni oshiradi. Bundan tashqari, hamkorlikdagi badiiy sa'y-harakatlar jamoalar ichida daxldorlik va birlik hissini rivojlantiradi. Ushbu tushunchalar tasviriy san'atni terapevtik amaliyotlar va jamiyat qurish tashabbuslariga kiritish muhimligini ta'kidlaydi, chunki ular ma'naviy o'sish va ijtimoiy aloqa uchun chuqur imkoniyatlar yaratadi.

Kalit so'zlar: kompozitsiya, san’at, maktab, tasviriy san’at, ma'naviyat, psixologik ta'sirlarjamiyat birligi, o'z-o'zini ifodalash.

Iqtibos uchun: Safarova S.T. Tasviriy san'atdagi shakl va mazmun birligining shaxsiy ma'naviyatiga psixalogik ta'siri // Inter education & global study. 2024. №9. B.396–405.

ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ ВЛИЯНИЕ ЕДИНСТВА ФОРМЫ И СОДЕРЖАНИЯ В ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОМ ИСКУССТВЕ НА ДУХОВНОСТЬ ЧЕЛОВЕКА

© С.Т. Сафарова[1]✉
[1]Термезский государственный университет, Термез, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: связь между изобразительным искусством и личной духовностью является областью интенсивных исследований в психологии. Искусство в своих бесчисленных формах служит средством самовыражения, самоанализа и связи с более глубокими эмоциональными и духовными состояниями. В этом исследовании рассматривается, как воздействие изобразительного искусства может повлиять на духовность человека и развить чувство внутренней и большей общности. Изучая психологическое воздействие искусства на человека, это исследование направлено на раскрытие преобразующего потенциала художественного опыта.

ЦЕЛЬ: Основная цель данного исследования — проанализировать психологическое влияние изобразительного искусства на личную духовность и чувство единства между людьми.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: была отобрана разноплановая группа из 100 человек, занимающихся различными видами изобразительного искусства (живопись, музыка, танец, театр).

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Опросы и анкеты. Использовались стандартные опросы, измеряющие духовность (например, Шкала духовного благополучия) и сплоченность сообщества (например, Индекс чувства общности).

Интервью: Полуструктурированные интервью были проведены с 20 участниками, чтобы получить качественную информацию об их опыте работы с изобразительным искусством и духовностью.

Количественный анализ. Данные опроса были статистически проанализированы, чтобы определить взаимосвязь между творческой активностью, духовным благополучием и сплоченностью сообщества.

Качественный анализ. В стенограммах интервью использовался тематический анализ для выявления повторяющихся тем, связанных с психологическим воздействием искусства на духовность и общество.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: улучшение самовыражения. Участники сообщили, что занятие художественной деятельностью позволило более глубокому самоисследованию и выражению внутренних мыслей и чувств способствует повышению духовного сознания. Многие люди описывали опыт трансцендентности во время творческой деятельности, когда они чувствовали связь с чем-то большим, чем они сами, что часто интерпретируется как духовный опыт.

Участие в коллективных художественных проектах создавало у участников чувство принадлежности и связанности, а также укрепляло чувство единства.

Совместный характер творческих начинаний способствовал обмену опытом, который углублял межличностные отношения и укреплял сплоченность сообщества. Практика создания искусства стимулирует разум, позволяет людям присутствовать в настоящем моменте, что связано с повышением духовного осознания. Художественное выражение служило катарсическим выходом для эмоций, помогая участникам справиться с эмоциями и достичь большей эмоциональной стабильности.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: результаты этого исследования показывают значительное психологическое влияние изобразительного искусства на индивидуальную духовность и единство сообщества. Занятия искусством развивают самовыражение, трансцендентальный опыт и интеллект, а также повышают психическое благополучие. Кроме того, совместные творческие начинания способствуют развитию чувства принадлежности и единства внутри сообществ. Эти идеи подчеркивают важность включения изобразительного искусства в терапевтические практики и инициативы по построению сообщества, поскольку они предоставляют глубокие возможности для духовного роста и социальных связей.

Ключевые слова: композиция, искусство, школа, изобразительное искусство, духовность, психологические воздействия, единство сообщества, самовыражение.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Для цитирования: Сафарова С. Т. Психологическое влияние единства формы и содержания в изобразительном искусстве на духовность человека // Inter education & global study. 2024. №9. С. 396–405.

THE PSYCHOLOGICAL EFFECT OF THE UNITY OF FORM AND CONTENT IN VISUAL ARTS ON THE SPIRITUALITY OF A PERSON

© Saodat T. Safarova[1]✉
[1]Termiz State University, Termiz, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the relationship between the visual arts and personal spirituality is an area of intense research in psychology. Art, in its myriad forms, serves as a vehicle for self-expression, introspection, and connection to deeper emotional and spiritual states. This study examines how exposure to the visual arts can influence an individual's spirituality and develop a sense of inner and greater community. By exploring the psychological effects of art on the individual, this research aims to uncover the transformative potential of artistic experiences.

AIM: the main objective of this study is to analyze the psychological effects of visual arts on personal spirituality and the sense of unity between individuals.

MATERIALS AND METHODS: a diverse group of 100 people engaged in various forms of visual arts (painting, music, dance, theater) was selected.
Surveys and Questionnaires: Standard surveys measuring spirituality (eg, the Spiritual Well-Being Scale) and community cohesion (eg, the Sense of Community Index) were used. Interviews: Semi-structured interviews were conducted with 20 participants to gather qualitative insights into their experiences with visual arts and spirituality.
Quantitative analysis: Survey data were statistically analyzed to determine the relationship between artistic engagement, spiritual well-being, and community cohesion.
Qualitative analysis: Thematic analysis was used in the interview transcripts to identify recurring themes related to the psychological impact of art on spirituality and society.

DISCUSSION AND RESULTS: enhancing self-expression: Participants reported that engaging in artistic activities allowed for deeper self-exploration and expression of inner thoughts and feelings. contributes to the increase of spiritual consciousness. Many people have described experiences of transcendence during creative activities, where they felt connected to something greater than themselves, often interpreted as a spiritual experience.

Participating in collective art projects created a sense of belonging and connectedness among the participants, and strengthened the feelings of unity.
The collaborative nature of artistic endeavors facilitated shared experiences that deepened interpersonal relationships and built community cohesion. The practice of creating art stimulates the mind, allows people to be present in the present moment,

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

which is associated with increased spiritual awareness. Artistic expression served as a cathartic outlet for emotions, helping participants process emotions and achieve greater emotional stability.

CONCLUSION: the results of this study show a significant psychological impact of visual arts on individual spirituality and community unity. Practicing art develops self-expression, transcendental experiences and intelligence, and increases mental well-being. In addition, collaborative artistic endeavors foster a sense of belonging and unity within communities. These insights highlight the importance of incorporating the visual arts into therapeutic practices and community-building initiatives, as they provide profound opportunities for spiritual growth and social connection.

Key words: composition, art, school, visual arts, spirituality, psychological effects, community unity, self-expression.

For citation: Saodat T. Safarova. (2024) The psychological effect of the unity of form and content in visual arts on the spirituality of a person // Inter education & global study, (9), pp. 396–405. (In Uzbek).

Tasviriy san'at o'zini ifoda etish va chuqur mavzularni o'rganish uchun kuchli vosita bo'lib xizmat qiladi, ko'pincha moddiy va ma'naviy o'rtasidagi farqni yo'q qiladi. Tasviriy san’atdagi shakl va mazmun birligi san’at asarining estetik sifatlari (rang, shakl va kompozitsiya kabi) va u yetkazadigan asosiy mavzular yoki xabarlar o‘rtasidagi uzluksiz o‘zaro ta’sirni bildiradi. Bu o'zaro ta'sir nafaqat kuzatuvchini o'ziga jalb qiladi, balki chuqur psixologik va ruhiy javoblarni ham keltirib chiqarishi mumkin. Ushbu birlikning psixologik ta'sirini tushunish san'atning shaxsiy ma'naviyatiga, o'zini o'zi anglashiga va hissiy barqarorlikka qanday ta'sir qilishini yoritishi mumkin. Shakl va mazmun birlashganda, natijada paydo bo'lgan estetik tajriba o'zgarishi mumkin. Tomoshabinlar ko'pincha shakl mazmunini samarali ravishda to'ldiradigan san'at asarlari bilan to'qnashganda hayrat, ilhom va transsendensiya tuyg'ulari haqida xabar berishadi. Ushbu moslashtirish asar bilan yanada chuqurroq shug'ullanish imkonini beradi va tomoshabinlarni tajribaga sho'ng'ishga taklif qiladi. Psixologiya sohasidagi tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bunday estetik tajribalar yanada chuqur ruhiy holatga hissa qo'shib, hissiy farovonlik va tinchlik tuyg'usini kuchaytirishi mumkin.

Badiiy asarning hissiy ta'siri ko'pincha shakl va mazmun uyg'unlashganda kuchayadi. Misol uchun, quvonch va hayotiylik mavzularini etkazish uchun jonli ranglar va dinamik shakllardan foydalanadigan rasm kuchli ijobiy his-tuyg'ularni uyg'otishi mumkin. Bundan farqli o'laroq, qayg'uni ifodalash uchun quyuqroq ohanglar va qat'iy shakllardan foydalanadigan asar yo'qotish va mulohazalarni aks ettirishi mumkin. Ushbu hissiy rezonans introspektsiyani katalizlashi mumkin, bu odamlarga o'z his-tuyg'ulari va e'tiqodlarini o'rganishga imkon beradi va shu bilan ularning ruhiy tushunchalarini chuqurlashtiradi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Shakl va mazmunning mustahkam birligini ko'rsatadigan san'at bilan shug'ullanish tomoshabinlarni o'z tajribalari va e'tiqodlari haqida fikr yuritishga undaydi. Bu o'z-o'zini aks ettirish ma'naviy o'sishning muhim tarkibiy qismidir, chunki u odamlarni o'zlarining qadriyatlari, his-tuyg'ulari va atrofdagi dunyo bilan aloqalarini tekshirishga undaydi. San'at ko'zguga aylanadi, bu shaxsiy tushunchalarga imkon beradi va insonning ruhiy sayohatini chuqurroq tushunishga yordam beradi.

Shakl va tarkibni muvaffaqiyatli birlashtirgan san'at asarlari transsendental tajribalarni uyg'otishi mumkin, bunda tomoshabinlar o'zlaridan kattaroq narsa bilan bog'lanishni his qilishadi. Ushbu transsendensiya lahzalari ko'pincha koinot bilan birlik hissi, yuqori darajadagi xabardorlik va tegishlilik hissi bilan birga keladi. Psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bunday tajribalar ruhiy farovonlikni oshirishi, hayotdan qoniqish va hissiy barqarorlikni oshirishga olib keladi.

Shakl va mazmunning birligi hissiy davolanishni ham osonlashtirishi mumkin. Sevgi, yo'qotish, umid va najot kabi kuchli mavzularni aks ettiruvchi san'at tomoshabinlar bilan shaxsiy darajada rezonanslasha oladi va ularga o'z his-tuyg'ularini qayta ishlashga yordam beradi. San'atning ushbu terapevtik jihati odamlarga o'z his-tuyg'ularini xavfsiz va konstruktiv tarzda qarshi olish va ifodalash imkonini beradi, ruhiy shifo va o'sishga yordam beradi.

San'at ko'pincha madaniy qadriyatlar va ma'naviy e'tiqodlarning aksi bo'lib xizmat qiladi. Shakl va mazmun bir-biriga mos kelsa, san'at asarlari umumiy madaniy rivoyatlarni etkazishi mumkin, bu esa tomoshabinlarda hamjamiyat hissini uyg'otadi. Ushbu umumiy tajriba jamoaviy ma'naviy ongni oshiradi, chunki odamlar san'at asarida ifodalangan umumiy mavzular va hissiyotlar orqali bog'lanadi. Shakl va mazmun birligini ta'kidlaydigan san'at ko'rgazmalari va jamoaviy san'at loyihalari ma'naviyat va umumiy qadriyatlar haqida suhbatni ilhomlantirishi mumkin. Ushbu munozaralar odamlarning o'z e'tiqodlarini tushunishlarini chuqurlashtirishi va jamiyatda ma'naviyatni kengroq o'rganishga undashi mumkin. San'at bilan birgalikda shug'ullanish ijtimoiy rishtalarni mustahkamlaydi va yanada chuqurroq birlik va maqsad tuyg'usiga hissa qo'shadi.

Tasviriy san’atda shakl va mazmun birligining shaxs ma’naviyatiga qanday ta’sir etishini o‘rganish bir qator ilmiy-nazariy qarashlarni qamrab oladi. Psixologiya, san'at nazariyasi va madaniyatshunoslik bo'yicha tadqiqotchilar ushbu munosabatlarni o'rganib chiqdilar va bu birlik ruhiy tajriba va shaxsiy o'sishga ta'sir qiladigan turli mexanizmlarni ta'kidladilar.

Immanuil Kant estetik tajribalar shakl va mazmun o'rtasidagi uyg'unlikdan kelib chiqadi, bu esa manfaatsiz zavq hissini keltirib chiqaradi, deb ta'kidladi. Ushbu estetik zavq, odamlarga kengroq ekzistensial mavzular bilan bog'lanishga imkon beruvchi transsendensiya tuyg'usini uyg'otishi mumkin va shu bilan ma'naviy ongni oshiradi.

Mihali Csikszentmihalyining "oqim" tushunchasi faoliyatga chuqur sho'ng'ish va jalb qilish holatini tasvirlaydi. Tasviriy san'atda oqimga erishish ko'pincha shakl va mazmunning uzluksiz integratsiyasi bilan bog'liq bo'lib, bu erda rassomlar va tomoshabinlar ruhiy aloqalarni rivojlantirishi mumkin bo'lgan o'z-o'zini anglashni

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

yo'qotishadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, shakl va tarkibni samarali uyg'unlashtirgan san'at asarlari tomoshabinlarda kuchli hissiy munosabatni keltirib chiqaradi. Ushbu hissiy reaktsiyalar estetik tajribalar shaxsiy ma'naviyat bilan chambarchas bog'liq degan fikrni mustahkamlab, chuqur introspektsiya va ruhiy tafakkurga olib kelishi mumkin.

Gestalt tamoyillari yaxlit idrokning muhimligini ta'kidlaydi, bunda odamlar san'at asarlarini ajratilgan qismlar emas, balki bir butunlik sifatida qabul qiladilar. Bu yaxlit idrok tomoshabinning badiiy asar bilan ma’naviy bog‘lanish qobiliyatini oshiradi, chunki u shakl va mazmun birligi orqali etkazilgan asosiy mavzularni chuqurroq tushunishga undaydi. Ushbu sotsiologik nuqtai nazar, san'at ma'noni bildiruvchi ramz bo'lib xizmat qilishini ta'kidlaydi. Shakl va mazmun uyg'unlashganda, san'at asarlari tomoshabinlar bilan shaxsiy darajada aks-sado beradigan kuchli ramzlarga aylanadi va ularga o'zlarining ruhiy e'tiqodlari va qadriyatlarini o'rganish imkonini beradi.

Kognitiv psixologiya bo'yicha tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, tomoshabinlar san'at asarlarini bir butun sifatida qabul qilganda, ruhiy tushunchalarni boshdan kechirish ehtimoli ko'proq. Ushbu san'at asarlarini talqin qilishda kognitiv ishlov berish o'z-o'zini anglash va ruhiy aks ettirishga olib kelishi mumkin. Transpersonal psixologiya inson tajribasining ma'naviy jihatlarini o'rganadi va transsendent tajribalarning muhimligini ta'kidlaydi. Shakl va mazmunni birlashtiruvchi tasviriy san’at birlik, transsendensiya va oliy voqelik bilan bog‘lanish tuyg‘ularini uyg‘otadi, ruhiy ongni oshiradi. Fenomenologiyaning falsafiy yondashuvi alohida shaxslarning sub'ektiv tajribalariga qaratilgan. Shakl va mazmunni muvaffaqiyatli birlashtirgan san'at asarlari chuqur hissiy va ma'naviy reaktsiyalarni keltirib chiqarishi mumkin, bu esa odamlarga o'zlarining ichki dunyosi va koinot bilan bog'lanishiga imkon beradi.

Empirik tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, shakl va mazmunning kuchli birligi bilan ajralib turadigan san'atni boshdan kechirish, odamlar koinot bilan chuqur aloqani yoki muqaddaslik hissini his qiladigan transsendental lahzalarga olib kelishi mumkin. Bu tajribalar ko'pincha ma'naviy boyituvchi va o'zgartiruvchi sifatida qayd etiladi.

San'atdan terapevtik foydalanish tasviriy san'at bilan shug'ullanishning psixologik afzalliklarini ta'kidlaydi. Art-terapiya adabiyoti birlashtirilgan shakl va mazmunga ega san'at asarlari hissiy ishlov berish va davolashni osonlashtirishi, ma'naviy o'sish va chidamlilikni rag'batlantirishi mumkin degan fikrni qo'llab-quvvatlaydi. Bu nuqtai nazar odamlar o'zlarining shaxsiyatlarini hikoyalar va tajribalar orqali qurishlarini ta'kidlaydi. Shakl va mazmunni uyg'unlashtiradigan san'at odamlarga o'zlarining hikoyalari bilan shug'ullanishga imkon beradi, shifo va shaxsiy o'sishni rag'batlantiradi. Art-terapiya sohasidagi tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, shakl va tarkibni uyg'unlashtiradigan san'at asarlari bilan shug'ullanadigan odamlar ko'pincha hissiy farovonlik va ruhiy salomatlik yaxshilangani haqida xabar berishadi. Bu aloqa muhim shaxsiy o'zgarishlarga va mustahkamlikni oshirishga olib kelishi mumkin.

Madaniyatshunos olimlar san'at madaniy hikoyalarni qanday aks ettirishi va shakllantirayotganini o'rganadilar. Shakl va mazmunni birlashtiradigan san'at asarlari ko'pincha umumiy ma'naviyat bilan rezonanslashadigan madaniy mavzularni qamrab

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

oladi, shaxslarning daxldorlik tuyg'usini va ularning madaniy merosiga aloqadorligini oshiradi. Kommunal san'at nazariyalari jamoalar ichida birdamlikni va umumiy ma'naviy tajribalarni mustahkamlashda hamkorlikdagi badiiy sa'y-harakatlarning rolini ta'kidlaydi. Shakl va mazmun birlashganda, san'at jamoaviy ifoda va ruhiy jalb qilish vositasiga aylanishi mumkin.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, shakl va mazmun o'ylangan holda integratsiyalashgan jamoaviy san'at loyihalarida ishtirok etish ishtirokchilarda tegishlilik va umumiy ma'naviyat hissini uyg'otadi. Ushbu jamoaviy hamkorlik ijtimoiy aloqalarni mustahkamlaydi va shaxslar va jamoalarning ma'naviy farovonligini oshiradi.

Tasviriy san’atda shakl va mazmun birligiga oid ilmiy-nazariy qarashlar estetik tajriba, hissiy jalb etish, kognitiv qayta ishlash va ma’naviy rivojlanish o‘rtasidagi murakkab o‘zaro bog‘liqlikni ochib beradi. Tadqiqotlar ushbu dinamikani o'rganishda davom etar ekan, tasviriy san'at nafaqat ifoda shakli, balki ma'naviy o'sish va bog'lanish uchun muhim vosita sifatida ham xizmat qilishi tobora ko'proq aniq bo'ladi. Ushbu psixologik ta'sirlarni tushunish san'at yaratish amaliyotini ham, u bilan shug'ullanish tajribasini ham oshirishi, chuqurroq ma'naviy ongni va jamiyatning hamjihatligini rag'batlantirishi mumkin.

Tasviriy san'atda shakl va mazmun birligining psixologik ta'siri shaxs ma'naviyatiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. O'z-o'zini aks ettirish, transsendental tajribalarni uyg'otish va hissiy davolanishni rag'batlantirish orqali san'at ruhiy rivojlanish uchun kuchli vosita bo'lib xizmat qiladi. Bundan tashqari, san'at bilan shug'ullanishning umumiy jihatlari madaniy aloqalarni kuchaytiradi va umumiy qadriyatlar haqida mazmunli muloqotni rivojlantiradi. San’at va ma’naviyat chorrahalarini o‘rganishda davom etar ekanmiz, shakl va mazmunning uyg‘un integratsiyasi nafaqat estetik kechinmalarni boyitibgina qolmay, balki inson ruhiyatini ham tarbiyalashi ayon bo‘ladi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Sattarov S.Y., Xaitov Z.A., Yusubova M.A. GRAPHIC RECOMMENDATIONS FOR THE ANALYSIS OF SIMPLE AND COMPLEX GIRIX PATTERN COMPOSITIONS IN THE ART OF EMBROIDERY BY GEOMETRIC PATTERNS // Universum: технические науки: электрон. научн. журн. 2021. 11(92). URL: https://7universum.com/ru/tech/archive/item/12606
2. Sattarov Shavkat Yuldashevich. (2024). THE IMPORTANCE OF COMPLETING TASKS USING AUTOCAD GRAPHICS PROGRAM IN DEVELOPING STUDENTS' CREATIVITY. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, *5*(2), 306–313. Retrieved from https://wos.academiascience.org/index.php/wos/article/view/4718
3. Raxmonqulov X. B., Botirov M. A., Xurramova N. Y. The Role And The Practical Importance Of Composution During Colour Description Studies (As An Example Of Descrining Human Feature) //Экономика и социум. – 2021. – №. 1-1 (80). – С. 241-244.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

4. Jumanazarovich, M. I. "THE ROLE OF FINE ART IN THE DEVELOPMENT OF AESTHETIC EDUCATION IN STUDENTS." *Emergent: Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning (EJEDL)* 3.09 (2022): 28-30.
5. Jumanazarovich M. I. Rangtasvir Mashg'ulotlarida Qalamtasvirning Ahamiyati //Gospodarka i Innowacje. – 2022. – Т. 20. – С. 58-61.
6. Tursunbayevich E. A. The Role And Interdisciplinary Relationship Of Fine Arts In Student Education //European Journal Of Research Development And Sustainability. – 2022. – Т. 3. – №. 3. – С. 95-97.
7. Khasanovich K. K. Drawing A Human Skull In A Pen Drawing (Nose, Ears, Eyes, Lips) //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2021. – Т. 9. – №. 11. – С. 121-125.
8. Xolboy X. Stages Of The Emergence And Development Of The Type Of "Painting" Of Fine Art //Universum: технические науки. – 2021. – №. 11-5 (92). – С. 102-104.
9. Расулова А. К., Хасанов Х. Х. КАРАНДАШ, ЕГО НАЗНАЧЕНИЕ, РОЛЬ И ПРАКТИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ В ПРЕПОДАВАНИИ НАУКИ ЧЕРТЕЖА //Экономика и социум. – 2021. – №. 2-2 (81). – С. 160-166.
10. Kholbozorovich K. J., Suvonovich T. O. STUDYING THE IMPORTANCE OF DRAWING AS A PRIMARY TOOL //Journal Of Integrated Education And Research. – 2023. – Т. 2. – №. 4. – С. 14-17.
11. Shodizoda M. A. et al. Interpretation Of Works By Uzbek Artists In Landscape Genres //Think India Journal. – 2019. – Т. 22. – №. 14. – С. 10799-10803.
12. XASANOV X. STAGES OF THE EMERGENCE AND DEVELOPMENT OF THE TYPE OF "PAINTING" OF FINE ART //UNIVERSUM. – С. 102-104.
13. Bobokulovich R. K. Using Waterplace to Work in Color Images Properties Of Colors //Eurasian Journal of Learning and Academic Teaching. – 2022. – Т. 6. – С. 58-62.
14. Bobokulovich R. K. Fine Art And Its Place In Human Society //Academia Repository. – 2024. – Т. 5. – №. 2. – С. 288-293.
15. Raxmonqulov X. B., Bekkeldiyeva M. F. Q. Tasviriy San'At Va Uning Mohiyati, Tur Va Janrlari //Oriental Art And Culture. – 2022. – Т. 3. – №. 2. – С. 540-546.
16. Boboqulovich R. K. AN UNCOMPLICATED STILL LIFE MADE UP OF HOUSEHOLD ITEMS OF VARIOUS SHAPES AND TEXTURES //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2021. – Т. 9. – №. 11. – С. 99-102.
17. Tursunbaevna S. S. Methodology Of Working Gypsum Cutting Head Sample //International Multidisciplinary Journal For Research & Development. – 2024. – Т. 11. – №. 01.
18. Tursunbaevna S. S. Methodology Of Working Gypsum Cutting Head Sample //International Multidisciplinary Journal For Research & Development. – 2024. – Т. 11. – №. 01.
19. Bobokulovich R. K. PRACTICAL IMPORTANCE OF LANDSCAPE PERFORMANCE IN FINE ARTS CLASSES //International journal of scientific researchers (IJSR) INDEXING. – 2024. – Т. 5. – №. 2. – С. 1460-1463.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

20. Abdikodirovich B. M. METHODOLOGY OF GETTING A HUMAN BODY IN SCULPTURE //Ethiopian International Journal of Multidisciplinary Research. – 2024. – T. 11. – №. 01. – C. 88-93.
21. Botirov M. A., Botirova M. M. K. Theoretical fundamentals of study pen and general principles of drawing //Science and Education. – 2021. – T. 2. – №. 5. – C. 567-574.
22. Qudratov J. B., Botirov M. A. HAYKALTOROSHLIK KOMPOZITSIYASIDA ASSIMMETRIYA //Scientific Impulse. – 2022. – T. 1. – №. 4. – C. 584-587.
23. Abduqodirovich B. M. et al. METHODOLOGY FOR ORGANIZING AND TEACHING POTTERY CIRCLES //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – T. 10. – №. 10. – C. 809-813.
24. Abdukodirovich B. M. THE FORMATION OF SCULPTURE OF UZBEKISTAN IN THE YEARS OF INDEPENDENCE //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2021. – T. 9. – №. 11. – C. 110-114.
25. I.J. Mengnorov TASVIRIY SAN'AT DARSLARINI TASHKIL ETISHDA, O'QUVCHILARNING KOGNITIV KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI // Inter education & global study. 2024. №4. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/tasviriy-san-at-darslarini-tashkil-etishda-o-quvchilarning-kognitiv-kompetensiyalarini-rivojlantirish-metodikasi (дата обращения: 28.10.2024).
26. Omonova R.R., Omonova D.O. RECOMMENDATIONS FOR THE FORMATION OF TARGETED ACTIONS OF STUDENTS IN RELATION TO SCIENCE THROUGH 3D MODELING // Universum: технические науки : электрон. научн. журн. 2021. 11(92). URL: https://7universum.com/ru/tech/archive/item/12501

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Safarova Saodat Tursunbayevna**, o'qituvchi, [**Сафарова Саодат Турсунбаевна,** педагог], [**Saodat T. Safarova**, teacher]; manzil: O'zbekiston, Surxondaryo viloyati, Termiz, ko'chasi Barkamol avlod, 43-uy [адрес: Узбекистан, Сурхандарьинская область, Термез, ул. Баркамол авлод, 43], [address: Uzbekistan, Surkhandarya region, Termiz, street Barkamol avlod, 43]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Original paper

LINGVO-METODIK YONDASHUVNING KOGNITIV VA EMOSIONAL FAOLIYAT BILAN BOG`LIQLIGI

© F.T. Choriyeva[1]✉

[1]Iqtisodiyot va pedagogika universiteti, Qarshi, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: mazkur maqolada muallif xorijiy tilni o`qitishda lingvo-metodik yondashuvning gumanistik yo`nalishini tahlil qilib, uni shaxsga yo`naltirilgan, kognitiv va his tuyg`ular bilan bog`lash afzalliklari va uni rivojlantirish yo`llari xususida atroflicha asoslab bergan.

MAQSAD: lingvo-metodik yondashuvning gumanistik yo`nalishini tahlil qilib, uni shaxsga yo`naltirilgan, kognitiv va his tuyg`ularning tashqi ko`rinish yondashuvlar bilan bog`lash maqsadga muvofiqdir. Shaxsga yo`naltirilgan yondashuv shaxsni maqsad, sub’ekt, natija va uning samaradorligining asosiy mezoni sifatida ko`rib chiqadi.

MATERIALLAR VA METODLAR: talaba shaxsning faoliyat bilan shug`ullanish qobiliyatining o`lchovi bo`lib xizmat qiluvchi lingvo-metodik tajribalar majmuasi sifatida ifodalanishi mumkin. Lingvo-metodik tajribasi ma’lum bir ierarxiyani tashkil qiladi. Eng muhimi, ular ko`p funksiyali, o`zaro o`xshash fanlar birlashtirilishi va ko`p o`lchovligi bilan ajralib turadi. Asosiy lingvo-metodik tajribasi talaba-shaxsi xususiyatlariga asoslanadi va uning psixologik funksiyalariga tayanib, keng amaliy kontekstga va yuqori darajadagi universallikka ega bo`lgan muayyan xatti harakatlar usullarida namoyon bo`ladi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: taxlillar natijasida oliy ta’limida til o`rganishning metodologik yondashuvlar tizimida lingvo-metodik yondashuvining o`rnini aniqladik. Metodologik tahlilning to`rt darajasiga asoslanib, falsafiy va umumilmiy darajadagi yondashuvi tizimli, fanlararo va faoliyatga asoslangan deb tavsiflanishi mumkin.

XULOSA: chet tillarni o`qitish metodikasi nazariyasi va amaliyotida qo`llaniladigan lingvo-metodik yondashuv, o`z tushunchalaridan tashqari, ilgaridan o`rnatilgan ilmiy yondashuvlarning konseptual va metodologik apparatlariga (tizimli, fanlararo, faoliyatga asoslangan, “bilim, ko`nikma va malaka”ga asoslangan) tayanishni nazarda tutadi.

Kalit so'zlar: lingvo-metodik tajribasi, kognitiv, qobiliyat va didaktik tamoyillar, ta’lim jaranlari va ko`nikmalarini shakllantirish oliy ta’lim, ruhiyat.

Iqtibos uchun: Choriyeva F.T. Lingvo-metodik yondashuvning kognitiv va emosional faoliyat bilan bog`liqligi. // Inter education & global study. 2024. №9. B.406–413.

СВЯЗАННОСТЬ ЛИНГВО-МЕТОДИЧЕСКОГО ПОДХОДА С ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ И ЭМОЦИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

© Ф.Т. Чориева[1]✉
[1]Университет Экономики и педагогики, Карши, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в данной статье автор проанализировал гуманистическое направление лингвометодического подхода к обучению иностранному языку, подробно объяснил преимущества связи его с личностью, познавательными и эмоциями, а также пути его развития.

ЦЕЛЬ: анализируя гуманистическую направленность лингвометодического подхода, целесообразно связать его с личностно-ориентированным, познавательным и чувственным подходами к внешнему проявлению чувств. Личностно-ориентированный подход рассматривает человека как цель, субъект, результат и основной критерий его эффективности.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: учащийся может быть представлен как комплекс Языково-методических экспериментов, служащих мерой способности индивида участвовать в деятельности. Лингвометодический опыт образует определенную иерархию. Что еще более важно, они многофункциональны, отличаются тем, что объединяют воедино схожие дисциплины и обладают многомерностью. Базовый лингвометодический опыт базируется на особенностях личности студента и опирается на его психологические функции, проявляющиеся в конкретных способах поведения, имеющих широкий практический контекст и высокую степень универсальности.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: в результате анализа мы определили место лингвометодического подхода в системе методологических подходов к изучению языка в высшем образовании. Основываясь на четырех уровнях методологического анализа, его подход на философском и общем уровнях можно охарактеризовать как системный, междисциплинарный и деятельностный.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: лингвометодический подход, применяемый в теории и практике методики обучения иностранным языкам, помимо собственных понятий, опирается на концептуально-методологический аппарат (системный, междисциплинарный, деятельностный) ранее установленных научных подходов

Ключевые слова: лингвометодический опыт, познавательные, способность и дидактические принципы, формирование учебных умений и навыков, высшее образование, психология.

Для цитирования: Чориева Ф.Т. Связанность лингво-методического подхода с познавательной и эмоциональной деятельностью. // Inter education & global study. 2024. №9. С. 406–413.

THE CONNECTION OF THE LINGUISTIC-METHODOLOGICAL APPROACH WITH COGNITIVE AND EMOTIONAL ACTIVITY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

© Fotima T. Choriyeva[1]✉
[1]University of Economics and pedagogy, Karshi, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: in this article, the author analyzed the humanistic direction of the linguo-methodical approach to teaching a foreign language, explained in detail the advantages of connecting it to the individual, cognitive and emotions, and the ways of its development.

AIM: analyzing the humanistic orientation of the linguistic and methodological approach, it is advisable to associate it with personality-oriented, cognitive and sensual approaches to the external manifestation of feelings. The personality-oriented approach considers a person as a goal, subject, result and the main criterion of his effectiveness.

MATERIALS AND METHODS: a student can be presented as a set of Linguistic and methodological experiments that serve as a measure of an individual's ability to participate in activities. Linguistic and methodological experience forms a certain hierarchy. More importantly, they are multifunctional, differ in that they combine similar disciplines and have multidimensionality. The basic linguistic and methodological experience is based on the characteristics of the student's personality and is based on his psychological functions, manifested in specific ways of behavior that have a wide practical context and a high degree of universality.

DISCUSSION AND RESULTS: as a result of the analysis, we have determined the place of the linguistic and methodological approach in the system of methodological approaches to language learning in higher education. Based on four levels of methodological analysis, his approach at the philosophical and general levels can be characterized as systemic, interdisciplinary and activity-based.

CONCLUSION: the linguistic methodological approach used in the theory and practice of foreign language teaching methods, in addition to its own concepts, is based on the conceptual and methodological apparatus (systemic, interdisciplinary, activity-based) of previously established scientific approaches

Key words: linguo-methodical experience, cognitive, ability and didactic principles, formation of educational skills and skills, higher education, psychology.

For citation: Fotima T. Choriyeva. (2024) 'The connection of the linguistic-methodological approach with cognitive and emotional activity', Inter education & global study, (9), pp. 406–413. (In Uzbek).

Ingvo-metodik yondashuv deyilganda - ta'lim-tarbiya maqsadlari bilan bevosita bog`liq vaziyatlar tushuniladi. Shuning uchun lingvo-metodik tajribalar – ta'lim berish va ta'lim olish faoliyatini amalga oshirish uchun zarur bo`lgan qobiliyat, bilim, munosabat hamda xatti-harakatlarni qamrab oladi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Yondashuv mazmuni quyidagi: ta'lim jarayoni ishtirokchilari faoliyatining asosini: shaxsni hurmat qilish, unga bo`lgan ishonch, talaba va pedagogga yaxlit qarash, uning o`ziga xos psixologik xususiyatlarini e'tiborga olgan holda ularning shaxsiyatini rivojlantirishga e'tiborni qaratish, sharoit yaratish, mustaqil ravishda ta'lim olish, o`zligini namoyon etishi uchun - shaxsni faollashtirish, ta'lim jarayoni ishtirokchilari uchun muvaffaqiyat vaziyatlarini yaratish tashkil etadi; ta'lim jarayonini boshqarishga umiy holda muvofiqlashtiruvchi va motivasion xarakter berish; ta'lim tizimini boshqarish, talabalar va pedagoglarning ta'lim va uni boshqarishdagi roli hamda o`rni haqidagi qarashlarini o`zgartirish kabi tamoyillarni o`z ichiga oladi.

Shaxsga yo`naltirilgan yondashuvda uning "oldindan belgilangan xususiyatlar, sifatlar, tayyorgarlik va hatto shaxs obrazini shakllantirishga emas, balki shaxsni shakllantirishga yo`naltirilmaganligini muhim" [2; 7-b.]. SHaxsga yo`naltirilgan yondashuv insonning psixologik imkoniyatini to`liq rivojlantirish, uning o`z-o`zini o`zgartirish, o`z taqdirini o`zi belgilash, o`z-o`zini bajarish va o`z-o`zini tushunishi zarurligini anglash uchun sharoit yaratishga mo`ljallangan. Shaxsga yo`naltirilgan yondashuvning asosi shaxs deb qaraladi. Shaxs psixologiya fanining asosiy toifalaridan biri hisoblanadi. "Psixologiyaning ko`plab sohalaridagi falsafiy qarashlarga qarab, u turli yo`nalishlar bilan talqin qilinadi shaxsga yo`naltirilgan yondashuvning zaifligini shaxs nima degan asosiy savolning ishlab chiqilmaganligida, zamonaviy fanda shaxs haqida asosiy (fundamental) bilimlarning yetishmasligida ko`riladi" [3].

"Shaxs" tushunchasining mavjud ta'riflarini tahlil qilish asosida ularni ikki guruhga birlashtirish mumkin: shaxs - ijtimoiy munosabatlarning umumiyligini ifodalaydi. Bunday holda, shaxsning rivojlanishi ishtirok etish va ijtimoiy munosabatlarni amalga oshirish tajribasi umumlashtirilganda sodir bo`ladi; shaxs - normal shakllangan ruhiyatga, ijtimoiy-shaxsiy ahamiyatga hamda sifatlar majmuasiga ega bo`lgan, ijtimoiy rollar tizimini faol bajaradigan, ya'ni, ijtimoiy munosabatlar tizimiga kiritilgan individdir.

Ta'riflarning birinchi guruhi muammoni ko`rib chiqishning falsafiy va umumiy ilmiy darajasiga, ikkinchisi, psixologik-pedagogik darajaga mos keladi. Tadqiqotimiz doirasida shaxsga berilgan ikkinchi ta'rifga amal qilamiz. Hozirgi davrda shaxsning bir qator umumlashtirilgan modellari mavjud. Tadqiqotimiz vazifalari talaba-shaxsida shakllantirilishi lozim bo`lgan lingvo-metodik tajriba modeliga mos keladi.

Lingvo-metodik tajribalar ierarxiyasining yuqori qismini talabaning faraziy umumiy sifatlari tashkil etadi, bu, shubhasiz, bir nechta umumlashtirilgan komponentlar - asosiy holatlarning kombinasiyasi ko`rinishida taqdim etilishi mumkin. Muayyan ijtimoiy va moddiy muhitda mavjud bo`lib, atrofdagi insonlar va tabiat bilan o`zaro aloqada bo`lib, ijtimoiy ishlab chiqarishda ishtirok etib, inson o`zini murakkab o`z-o`zini boshqarish tizimi sifatida namoyon qiladi.

Xorijlik R.S. Anderson, D.P. Ausubel, R.F. Baumeister, R.C. Gardner, X. Xanesyan, V.E. Lambert, A.X. Maslou, J.D. Novak, K. Rojers, F. Smit kabi tadqiqotchi-olimlar kognitiv va his tuyg`ularning tashqi ko`rinishi yondashuvlarni lingvo-metodik tajribalarni shakllantirishga yo`naltirishgan ta'lim texnologiyalarining asosi sifatida ko`rib chiqadilar.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Talabalarda xotira, tafakkur va diqqatni rivojlantirish ularning chet tilini o`rganish qobiliyati bilan chambarchas bog`liq. Ma'lumki, chet tilini o`rganish qobiliyati maktab o`quvchilarining chet tilini muvaffaqiyatli o`zlashtirishini ta'minlovchi asosiy omillardan biridir. "Tilni o`rganish tushunchasining orqasida: oliy asab faoliyatining xususiyatlari majmui hamda psixologik jarayonlarni belgilovchi boshqa individual xususiyatlar (asab tizimining umumiy turi, temperament, xarakter); xotira, tafakkur, idrok, tasavvur kabi jarayonlarni borishidagi individual tafovut; muloqot bilan bog`liq shaxs xussiyatlari o`rtasidagi farqlar yotadi" [Leontev, 1985].

Kognitiv yondashuv sub'ektning xatti harakatlarida bilimlarning hal qiluvchi rolini isbotlaydi. U sub'ekt xotirasida bilimlarni tashkil etish, yodlash va fikrlash jarayonida og`zaki va majoziy komponentlarning nisbati masalasini hal qiladi. yodlash va ifoda shakli qanchalik yaxshi bo`lsa, samarali faoliyat manbai qanchalik chuqur bo`lsa va uni ta'lim oluvchining shaxsiyati bilan aloqasi shunchalik kuchli bo`ladi.

Kognitiv yondashuvga asoslangan holda bilish jarayoni quyidagi: sezgi motivlarini aniqlash va idrok etish; bahs munoza faoliyati (tarjima, buning natijasida bilim sub'ektining ilgari idrok etilgan motivlari haqida og`zaki yoki etologik (tanaviy) mulohazalari paydo bo`ladi); o`zgartirilgan motivlarni ifodalashning kognitiv tuzilmalari; mavjud kognitiv tuzilmalar asosida javoblarni ishlab chiqish, shakllangan vakillik tuzilmalarining yangi hissiy sabablarni idrok etishga ta'siri sifatida qayta aloqa kabi bosqichlarda taqdim qilinadi.

Shuning bilan birga, bilish jarayoni shaxs faolligini ham nazarda tutadi. Natijada ta'lim jarayonida sub'ekt ob'ekt munosabatlari o`z o`rnini sub'ekt sub'ekt o`zaro ta'siriga bo`shatib beradi. Talabalarga yo`naltirilgan yondashuvda bo`lgani kabi, kognitiv yondashuvda ham talaba ta'lim jarayonining markazida bo`lib, axborotni faol ravishda qayta ishlovchi fikrlovchi shaxs sifatida qabul qilinadi. O`rganish yangi hodisalar yoki ob'ektlarni ilgaridan mavjud kognitiv tushunchalar yoki takliflar bilan bog`lashning aqliy jarayoni orqali amalga oshiriladi, bunda ma'no yashirin reaksiya emas, balki potensial ahamiyatga ega bo`lgan belgilar, tushunchalar paydo bo`lganda aniq ifodalangan va aniq farqlangan ongli tajribadir yoki takliflar ma'lum shaxsning kognitiv tuzilishi bilan bog`liq bo`lib, unga beixtiyor va mustaqil ravishda kiritiladi. Aynan tahrir qilish imkoniyati quyidagi: yangi bilimlarni o`zlashtirish, xotirada saqlanish, bilimlarni ierarxik tuzilma sifatida psixologik tashkil etish va nihoyat, unutish kabi bir qator hodisalarni tushuntiradi.

Mazmun-mohiyatni o`rganish - kognitiv tuzilishdagi tegishli, o`rnatilgan ob'ektlar bilan yangi materialni bog`lash va biriktirish jarayonidir. Kognitiv sohaga kirib, yangi material ilgari kiritilgan konseptual tizim bilan o`zaro ta'sir qiladi va tegishli toifa bilan bog`lanadi. Materialning kognitiv tuzilishdagi barqaror elementlar bilan bog`lanishi mumkinligi uning mazmundorligidan dalolat beradi. Ma'lum bir bilim toifasi sifatida tasniflangan mazmunli o`zlashtirilgan material, yodlangandan farqli o`laroq, uzoq muddatli xotirada saqlash uchun ancha katta imkoniyatlarga ega.

Ushbu yondashuv xorij ta'lim tizimlariga xos bo`lsa-da, garchi uni mamlakatimizda ham muvaffaqiyatli qo`llash mumkin. Bu o`quv jarayonini qiziqarli, ma'lumotli, kommunikativ tarzda yo`naltiradi. Ta'lim jarayonining asosiy tavsifi ta'lim oluvchi bo`lib, u

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

fikrlaydigan mavjudot sifatida qaraladi. Biroq, u nafaqat fikrlaydigan, balki hissiy mavjudotdir, shuning uchun his tuyg`ularning tashqi ko`rinishi kognitiv yondashuv tomonidan taqdim etilgan o`qitish shaklini to`ldiradi. Uning maqsadi, o`rganish uchun ijobiy motivlarni yaratishdir. Motivasiya shaxsni muayyan harakatga undaydigan ichki impuls, his yoki kuchli istak sifatida qaraladi. Barcha insonlarda u yoki bu tarzda tug`ma bo`lgan ehtiyojlar yoki istaklar mavjud va ularning intensivligi atrof-muhit bilan belgilanadi. Motivasiya tushunchasi insonning quyidagi: talab; tadqiqot ishida noma'lumni o`rganish; muhitga ta'sir va o`zgartirish; faoliyat, qobiliyatlarning rivojlanishi va namoyon bo`lishi; faoliyat, qobiliyatlarning rivojlanishi va namoyon bo`lishi; bilim, uni qayta ishlash va o`rganish natijalarini o`zlashtirish, ta'sir qilish, faollik va rag`batlantirish, qarama-qarshiliklarni hal qilish, muammolar va o`z-o`zidan izchil bilim tizimlarining yechimlarini topish; "mening" o`z harakatlarim mazmuni ahamiyatini oshirish va boshqalar tomonidan tan olinishi hamda ma'qullanishi kabi intilishi yoki o`z ehtiyojlariga asoslanadi.

Talabalarning chet tiliga qobiliyatlarini rivojlantirishning tubdan yangi yo`li - ularga o`quv faoliyatining oqilona, samarali usullariga o`rgatish hamda ularning ruhiy funksiyalarini (xotira, tafakkur, diqqat, tinglab idrok etish va shu kabilarni) mashq qildirishdir. Agar barcha o`quvchilarda chet tiliga qobiliyatlarni yetarlicha rivojlanish darajasini ta'minlash vazifasini o`z oldimizga qo`ysak, u holda o`qitishni shaxsga yo`naltirilganlik tamoyiliga amal qilish, o`quv vazifalarini tuzishda va rejalashtirishda ruhiy rivojlanishning individual xususiyatlarini hisobga olish zarur bo`ladi. Mazkur muhim pedagogik-psixologik tamoyilni inkor etish shunga olib keladiki, qobiliyatliroq va moyilroq o`rganuvchilar o`zining rivojlanishida sekinlashib qolishadi, ularda bilish faolligi, ish sur'ati, yangi ma'lumotlarni o`zlashtirishga tayyorligi darajasi pasayadi, "kuchsiz" tayyorlangan o`quvchilar "o`rtacha", ayniqsa "kuchli" o`quvchilarning darajasiga yeta olmaydi.

Yuqoridagi fikrlar o`quvchilarning o`rganishga umumiy ijobiy munosabatida namoyon bo`ladigan ruhiy jarayonlari, ularning bilish jarayonlari va qiziqishlarini rivojlantirish muhimligini yana bir bor ko`rsatadi.

Xususan, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti mutaxassislik talabalari orasida til o`rganish jarayonida kognitiv va hissiy faoliyatni boshqarish darajasi yetarlicha past qayd etildi. Birinchi bosqich talabalari uchun chet tili o`qituvchisi lingvo-metodik tajribalarida talabalar kognitiv va xissiy faoliyatiga chuqurroq e'tibor bergan holda yondashishlari zarurdir.

SHunday qilib, his tuyg`ularning tashqi ko`rinishi omillarini e'tiborga olish tadqiqotchlariga ta'lim jarayonining manzarasini yanada yaxlitroq ko`rib chiqishga yordam beradi. Ular o`qitishda muhim rol o`ynaydi, talabalarni ishlashga undaydigan materiallar va vazifalarni tanlashda, tashvish tug`dirmaydigan xatolar bilan kurashish yo`llarini topishda o`zini namoyon qiladi; auditoriyada talabalarning o`z-o`zini qadrlashi, o`ziga bo`lgan ishonchi va o`zini yuqori baholashini rivojlantirishga g`amxo`rlik qilishda; pedagogning qulay shart-sharoitlarni yaratish va shu tariqa tanlangan ixtisoslik yoki yo`nalishni o`zlashtirish jarayonini osonlashtirish, ularning mustaqilliini oshirish, tushuncha ko`rsatish, o`qitish metodikasi nazariyasiga murojaat qilish lozim.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Samarali yondashuv, albatta, o`qitishning barcha muammolarini hal qilmaydi. Biroq, bu asosan ta'lim jarayonini muvaffaqiyatli boshqarishga yordam beradi. Samarali yondashuvni qo`llash o`quv sikli shaklida taqdim etilishi mumkin. To`g`ri tashkil etilgan o`quv jarayoni ma'lum bir ijobiy o`quv siklining rivojlanishiga hissa qo`shadi.

Yuqoridagilardan ko`rinib turibdiki, shaxsga yo`naltirilgan, kognitiv va samarali yondashuvlar asosan bir-birini to`ldiradi va hozirgi vaqtda ta'limni rivojlantirish tamoyillarini belgilaydigan kompetenlilik yondashuvi tomonidan takorolanadi: talaba-shaxsining rivojlanishi loyihalashtirish va ta'limning hissiy omiliga aylanadi. Ta'limning shaxsni shakllantirishga yo`naltirilganligi ta'limning tubdan yangi tashkil etilishini, ya'ni mazmunini va ta'lim texnologiyalarini belgilaydi; ta'limning maqsadi - talabalarning o`z taqdirini o`zi belgilash, mustaqil ravishda ta'lim olish, o`z-o`zini boshqarish va o`zligini namoyon etishga qodir shaxs sifatida ijtimoiy ahamiyatga ega sifatlarini shakllantirish; ta'lim jarayonining mazmuni va tashkil etilishini farqlash tinglovchilarning o`ziga xos psixologik xususiyatlarini, ularni ro`yobga chiqarish o`z-o`zini tushunish ehtiyojlarini e'tiborga olish asosida amalga oshiriladi; yaxlit ta'limga yo`naltirilgan barcha ta'lim darajalarining (boshlang`ich, umumiy o`rta, maxsus va oliy) uzluksizligi ta'minlanadi. Ushbu tamoyilni amalga oshirishning asosiy yo`nalishi talabaning rivojlanayotgan shaxsiyati bo`lib, u ta'lim mazmuni va texnologiyasining fanlararo o`zaro integrasiyalashuvi omiliga aylanadi; ta'lim va madaniyat darajalarining yetarliligi tarkib va o`quv texnologiyalarining o`zgaruvchan, shaxsga yo`naltirilganligi bilan ta'minlanadi. Shunday qilib, taxlillar natijasida oliy ta'limida til o`rganishning metodologik yondashuvlar tizimida lingvo-metodik yondashuvining o`rnini aniqladik. Metodologik tahlilning to`rt darajasiga asoslanib, falsafiy va umumilmiy darajadagi yondashuvi tizimli, fanlararo va faoliyatga asoslangan deb tavsiflanishi mumkin.

Muayyan fan (chet tillarini o`qitish metodikasi) darajasida bo`lgan lingvo-metodik tajribasiga asoslangan yondashuv, asosan, shaxsga yo`naltirilgan, kognitiv va tarixiy yondashuvlarni o`z ichiga oladi, fanlararo o`zaro bog`liq yondashuvlarni birinchi o`ringa qo`ygan oliy o`quv yurtlari ta'lim jarayoni natijasiga qo`yilgan integrasiyalashtirilgan talablar ta'lim tizimida maqsad qo`yish turini o`zgartiradi. Lingvo-metodik yondashuv o`ziga xos bo`lgan talablarga ega, chunki zamonaviy til ta'limi jiddiy takomillashtirishni talab qiladi. Lingvo-metodik yondashuvning zamonaviy ko`rinishlarining tabiiy genetik prototipi tizimli, fanlararo, faoliyatga asoslangan, shaxsga yo`naltirilgan, kognitiv va samarali tashqi ko`rinishi hisoblanadi. Lingvo-metodik yondashuv ularning dialektik davomi va muqobilligi hisoblanadi, ob'ektlar va jarayonlarning ma'lum doirasiga nisbatan o`rnatiladigan o`zaro bog`liq shaxsiy xususiyatlar to`plamini o`z ichiga oladi hamda shaxsning tegishli bilimga ega bo`lishi, shu jumladan, unga va faoliyat predmetiga shaxsiy munosabati bilan bog`liq yuqorida ta'kidlab o`tilgan asosiy tushunchalarga ajratiladi.

Chet tillarni o`qitish metodikasi nazariyasi va amaliyotida qo`llaniladigan lingvo-metodik yondashuv, o`z tushunchalaridan tashqari, ilgaridan o`rnatilgan ilmiy yondashuvlarning konseptual va metodologik apparatlariga (tizimli, fanlararo, faoliyatga asoslangan, "bilim, ko`nikma va malaka"ga asoslangan) tayanishni nazarda tutadi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Muayyan fan (chet tillarini o`qitish metodikasi) darajasida bo`lgan lingvo-metodik tajribasiga asoslangan yondashuv, asosan, shaxsga yo`naltirilgan, kognitiv va tarixiy yondashuvlarni o`z ichiga oladi, fanlararo o`zaro bog`liq yondashuvlarni birinchi o`ringa qo`ygan oliy o`quv yurtlari ta'lim jarayoni natijasiga qo`yilgan integrasiyalashtirilgan talablar ta'lim tizimida maqsad qo`yish turini o`zgartiradi. Lingvo-metodik yondashuv o`ziga xos bo`lgan talablarga ega, chunki zamonaviy til ta'limi jiddiy takomillashtirishni talab qiladi. Lingvo-metodik yondashuvning zamonaviy ko`rinishlarining tabiiy genetik prototipi tizimli, fanlararo, faoliyatga asoslangan, shaxsga yo`naltirilgan, kognitiv va samarali tashqi ko`rinishi hisoblanadi. Lingvo-metodik yondashuv ularning dialektik davomi va muqobilligi hisoblanadi, ob'ektlar va jarayonlarning ma'lum doirasiga nisbatan o`rnatiladigan o`zaro bog`liq shaxsiy xususiyatlar to`plamini o`z ichiga oladi hamda shaxsning tegishli bilimga ega bo`lishi, shu jumladan, unga va faoliyat predmetiga shaxsiy munosabati bilan bog`liq yuqorida ta'kidlab o`tilgan asosiy tushunchalarga ajratiladi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Rubinshteyn, S.L. Bytie i soznanie. CHelovek i mir. — SPb.: Piter, 2003. - 512s.
2. Zeer E.F. Modernizasiya professionalnogo obrazovaniya: kompetentnostniy podxod: ucheb, posobie / E.F. Zeer, A.M. Pavlova, E.E.Syrmanyuk. - M.: MPSI, 2005. - 216 s.
3. Ibragimov, G.I. Razvitie uroka v usloviyax modulnogo obucheniya // Innovasii v obrazovanii. — 2008. — № 5. — S. 21¬30.
4. Polyakov O.G. Ob inostrannom yazyke kak uchebnom predmete i dissipline v shkole i vuze, yazykovyx spesialnostyax i naukax o yazyke i yego prepodavanii // Tam je. - 2009. —№ 1. - S. 18-21.
5. Ausubel D.P. Educational psychology: a cognitive view / D.P. Ausubel. - Holt, Rinehart and Winston, 1968. Original from the University of Michigan Digitized Jul 14, 2008. - 685 p.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Choriyeva Fotima Tolib qizi**, Xorijiy tillar fakulteti katta o‘qituvchisi, [**Чориева Фатима Талибовна,** старший преподаватель факультета иностранных языков], [**Fatima T. Chorieva,** Senior Lecturer at the Faculty of Foreign Languages]; manzil: O‘zbekiston, Qashqadaryo viloyati, Qarshi shahri, Ravoq MFY I.Karimov ko'chasi 13-uy [адрес: Узбекистан, Кашкадарьинская область, г. Карши, Равок, ул. И. Каримова, 13], [address: Uzbekistan, Kashkadarya region, Karshi, Ravok, I. Karimov str., 13] E-mail: f.talibovna92@gmail.com

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Original paper

TALABALIK DAVRIDA LOKUS NAZORATNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

© A.N. Ismatulloyev[1]✉

[1]Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Toshkent, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: mazkur maqolada lokus nazorat shaxslarning voqealar va natijalar uchun mas’uliyatini qanday his qilishini belgilaydigan psixologik tushuncha sifatida o‘rganiladi. Lokus nazorat psixologik nazorat va ta'lim jarayonlarida shaxsning muvaffaqiyati uchun muhim omil hisoblanadi. Ichki lokus nazoratga ega shaxslar muvaffaqiyatni o‘z harakatlari bilan bog‘laydi, bu esa ularning motivatsiyasini oshiradi va mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatini rivojlantiradi. Tashqi lokus nazoratga ega bo‘lganlar muvaffaqiyatni tashqi omillarga bog‘lab, o‘ziga ishonchni pasaytirishi mumkin. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, ichki lokus nazoratni rivojlantirish talabalarning motivatsiyasi va muvaffaqiyatiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

MAQSAD: ushbu tadqiqot talabalarda lokus nazoratni aniqlash, uning ichki va tashqi turlarini tahlil qilish, shuningdek, lokus nazorat darajasining motivatsiya va akademik muvaffaqiyatga ta’sirini o‘rganishga qaratilgan. Natijalar asosida lokus nazoratni rivojlantirish strategiyalarini ishlab chiqish va talabalarning ta’lim jarayoniga bo‘lgan munosabatlarini yaxshilash uchun psixologik yondashuvlar taklif qilish rejalashtirilgan.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqot jarayonida suhbat, Rotterning Lokus Nazorat Shkalasi va kuzatish kabi metodlardan foydalanildi, shuningdek, olingan natijalarning statistik ishonchlilik darajasi faktorli tahlil yordamida tasdiqlandi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: ushbu tadqiqotda lokus nazoratning talabalarning motivatsion faoliyatiga ta'siri o‘rganildi. Natijalar ichki lokus nazoratga ega talabalar muvaffaqiyatga erishishda yuqori motivatsiyaga ega ekanini ko‘rsatdi, bu ularning o‘z harakatlariga bo‘lgan ishonchini oshiradi. Tashqi lokus nazoratga ega talabalar esa muvaffaqiyatsizlikni ko‘proq tashqi omillarga bog‘laydi, bu ularning motivatsiyasini pasaytiradi. Umuman olganda, lokus nazoratning psixologik mexanizmlari talabalarning akademik muvaffaqiyatida muhim rol o‘ynaydi va ichki lokus nazoratni rivojlantirish motivatsiyani oshirish uchun samarali strategiya hisoblanadi.

XULOSA: tadqiqot natijalari talabalarda lokus nazoratning muhim ahamiyatini ko‘rsatadi. Ichki lokus nazoratga ega bo‘lgan talabalar o‘z ta’lim jarayonida ko‘proq muvaffaqiyatga erishadi, bu ularning motivatsiya va mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatini oshiradi. Tashqi lokus nazoratga ega talabalar esa o‘z muvaffaqiyatlarini tashqi omillarga bog‘laydilar, bu esa ularning o‘ziga bo‘lgan ishonchlarini pasaytiradi va akademik

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

muvaffaqiyatlariga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqot natijalari lokus nazoratni rivojlantirishga qaratilgan strategiyalarni ishlab chiqish zarurligini ko'rsatadi va kelajakda talabalarning psixologik salomatligini yaxshilashga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: lokus nazorat, ichki lokus nazorat, tashqi lokus nazorat, motivatsiya, akademik muvaffaqiyat, psixologik yondashuvlar.

Iqtibos uchun: Ismatulloyev A.N. Talabalik davrida lokus nazoratning psixologik xususiyatlari. // Inter education & global study. 2024. №9. B.414–422.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ЛОКУСНОГО КОНТРОЛЯ В СТУДЕНЧЕСКИЙ ПЕРИОД

© А.Н. Исматуллоев[1]✉
[1]Ташкентский государственный педагогический университет имени Низами, Ташкент, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в данной статье рассматривается локус контроля как психологическая концепция, определяющая, как личности воспринимают свою ответственность за события и результаты. Локус контроля является важным фактором психологического контроля и успеха в образовательных процессах. Лица с внутренним локусом контроля связывают свои успехи с собственными действиями, что повышает их мотивацию и развивает способность принимать самостоятельные решения. Те, кто имеет внешний локус контроля, могут связывать свои успехи с внешними факторами, что может снизить их уверенность в себе. Исследования показывают, что развитие внутреннего локуса контроля положительно влияет на мотивацию и успех студентов.

ЦЕЛЬ: данное исследование направлено на определение локуса контроля у студентов, анализ его внутренних и внешних типов, а также изучение влияния уровня локуса контроля на мотивацию и академический успех. На основе полученных результатов планируется разработка стратегий для развития локуса контроля и предложения психологических подходов для улучшения отношения студентов к учебному процессу.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в процессе исследования использовались такие методы, как интервью, Шкала локуса контроля Роттера и наблюдение. Также была подтверждена статистическая достоверность полученных результатов с помощью факторного анализа.

ДИСКУССИЯ И РЕЗУЛЬТАТЫ: в данном исследовании изучалось влияние локуса контроля на мотивационную деятельность студентов. Результаты показали, что студенты с внутренним локусом контроля обладают высокой мотивацией к достижению успеха, что повышает их уверенность в собственных действиях. Студенты с внешним локусом контроля связывают свои неудачи в большей степени

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

с внешними факторами, что снижает их мотивацию. В целом, психологические механизмы локуса контроля играют важную роль в академическом успехе студентов, а развитие внутреннего локуса контроля является эффективной стратегией для повышения мотивации.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: результаты исследования подчеркивают важность локуса контроля у студентов. Студенты с внутренним локусом контроля достигают большего успеха в образовательном процессе, что способствует повышению их мотивации и способности принимать самостоятельные решения. Студенты с внешним локусом контроля связывают свои успехи с внешними факторами, что снижает их уверенность в себе и негативно сказывается на академическом успехе. Результаты исследования подчеркивают необходимость разработки стратегий, направленных на развитие локуса контроля, что будет способствовать улучшению психологического здоровья студентов в будущем.

Ключевые слова: локус контроля, внутренний локус контроля, внешний локус контроля, мотивация, академический успех, психологические подходы.

Для цитирования: Исматуллоев А.Н. Психологические особенности локусного контроля в студенческий период. // Inter education & global study. 2024. №9. С. 414–422.

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF LOCUS CONTROL DURING THE STUDENT PERIOD

© Abdullo N. Ismatulloyev[1]✉
[1]Tashkent State Pedagogical University named after Nizami, Tashkent, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: this article examines locus of control as a psychological concept that defines how individuals perceive their responsibility for events and outcomes. Locus of control is a crucial factor for psychological control and success in educational processes. Individuals with an internal locus of control associate success with their actions, which enhances their motivation and develops their ability to make independent decisions. Those with an external locus of control may attribute success to external factors, which can lower their self-confidence. Research shows that developing an internal locus of control positively affects students' motivation and success.

AIM: this study aims to identify locus of control in students, analyze its internal and external types, and explore the impact of the level of locus of control on motivation and academic success. Based on the results, it is planned to develop strategies for enhancing locus of control and to propose psychological approaches to improve students' attitudes toward the educational process.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

MATERIALS AND METHODS: in the research process, methods such as interviews, Rotter's Locus of Control Scale, and observations were utilized, and the statistical reliability of the obtained results was confirmed through factor analysis.

DISCUSSION AND RESULTS: this study explored the impact of locus of control on students' motivational activities. The results indicated that students with an internal locus of control have high motivation to achieve success, which boosts their confidence in their actions. In contrast, students with an external locus of control tend to attribute their failures to external factors, which diminishes their motivation. Overall, the psychological mechanisms of locus of control play a significant role in students' academic success, and developing an internal locus of control is an effective strategy for enhancing motivation.

CONCLUSION: the study results highlight the importance of locus of control among students. Those with an internal locus of control tend to achieve greater success in their educational process, which enhances their motivation and ability to make independent decisions. Conversely, students with an external locus of control attribute their success to external factors, which undermines their self-confidence and negatively impacts their academic success. The findings underscore the necessity of developing strategies aimed at enhancing locus of control, contributing to the improvement of students' psychological well-being in the future.

Key words: iocus of control, internal locus of control, external locus of control, motivation, academic success, psychological approaches.

For citation: Abdullo N. Ismatulloyev. (2024) ‘Psychological features of locus control during the student period’, Inter education & global study, (9), pp. 414–422. (In Uzbek).

Lokus nazorat — shaxsning o‘z hayotidagi voqealarga ta’sir ko‘rsatish va ulardan kelib chiqadigan natijalar uchun mas’uliyat his qilish darajasini belgilovchi muhim psixologik tushuncha hisoblanadi. Bu tushuncha ikki asosiy ko‘rinishda — ichki va tashqi lokus nazoratida namoyon bo‘ladi.

Ichki lokus nazoratga ega shaxslar o‘z muvaffaqiyat va muvaffaqiyatsizliklarini o‘z kuchlari va harakatlariga bog‘laydi. Bunday shaxslar o‘zlarining maqsadlariga erishish uchun ko‘proq harakat qilishga tayyor, va bu ularda yuqori darajadagi motivatsiya, o‘z-o‘zini boshqarish va mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatini rivojlantiradi. Ichki lokus nazoratiga ega bo‘lganlar o‘zlarining shaxsiy rivojlanishlariga ko‘proq e’tibor beradilar, o‘zlarining zaif tomonlarini aniqlashga va ularni yaxshilashga harakat qilishadi. Bunday shaxslar, shuningdek, o‘zlarini o‘rganish va rivojlanish jarayonida faollik ko‘rsatadilar, muammolarni hal etishda ijobiy yondashuvga ega bo‘ladilar. Ular o‘zlariga nisbatan yuqori darajadagi mas’uliyat his qilishadi va shu bois, o‘z muvaffaqiyatlari va muvaffaqiyatsizliklarini ichki omillarga, ya’ni o‘z harakatlariga bog‘laydilar.

Ichki lokus nazoratiga ega bo‘lgan shaxslar, shuningdek, o‘z maqsadlariga erishish uchun zarur bo‘lgan resurslarni izlab topishga qodir. Ular o‘z tajribalari va o‘rganish

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

jarayonlarini tahlil qilish orqali o‘zlarini rivojlantirishda davom etadilar. Bunday shaxslar ko‘pincha o‘z muammolarini hal qilishda ijodiy yondashuvni qo‘llaydilar, bu esa ularga noan’anaviy yechimlarni topish imkonini beradi.

Tashqi lokus nazoratga ega shaxslar esa o‘z muvaffaqiyatlari va muvaffaqiyatsizliklarini ko‘proq tashqi omillarga, masalan, baxt, boshqa odamlarning fikrlariga yoki tasodiflarga bog‘laydilar. Bu shaxslar ko‘pincha o‘zlarining shaxsiy kuchlarini va imkoniyatlarini past baholaydilar, natijada ularning motivatsiyalari pasayadi va o‘z-o‘zini boshqarish qobiliyatlari kamayadi. Ular ko‘pincha hayotlaridagi voqealarni nazorat qila olmaslik hissi bilan yashaydilar, bu esa ularni passiv holda qoldirishi mumkin.

Lokus nazorat shaxsning o‘z hayotidagi faoliyatini, mas’uliyat hissini va muvaffaqiyatga erishish qobiliyatini belgilovchi muhim psixologik omil bo‘lib, bu tushuncha shaxsiy rivojlanishda va motivatsiya jarayonlarida muhim rol o‘ynaydi. U shuningdek, ta’lim va ish joylarida muvaffaqiyatga erishishda ham katta ahamiyatga ega bo‘lishi mumkin. Ichki lokus nazoratga ega bo‘lgan shaxslar ko‘pincha o‘z muammolarini hal qilishda ijodiy yondashuvni qo‘llashadi, bu esa ularga muvaffaqiyatli va faol hayot kechirish imkonini beradi.

Tashqi lokus nazoratga ega shaxslar esa muvaffaqiyat yoki muvaffaqiyatsizliklarini tashqi omillarga — masalan, boshqa odamlar yoki tasodifiy sharoitlarga bog‘laydi. Ular ko‘proq tashqi yordamga ehtiyoj sezishi, o‘z qobiliyatlariga ishonchsizlik tuyg‘usini keltirib chiqarishi mumkin. Tashqi lokus nazoratga ega talabalarda o‘z maqsadlariga erishishda ko‘proq tashqi yordamga ehtiyoj sezilishi, ularning o‘z qobiliyatlariga ishonchsizlik tuyg‘usini keltirib chiqarishi mumkin. Bu esa, o‘z navbatida, ularning akademik muvaffaqiyatlarini pasaytirishi mumkin, chunki ular o‘z hayotidagi voqealar va natijalarga ta’sir ko‘rsatishda o‘zlarini befarq his qilishlari mumkin.

Tadqiqot doirasida 357 nafar talaba orasida lokus nazoratning xususiyatlari o‘rganildi. Ushbu tadqiqot talabalarda lokus nazoratning kelajakdagi professional rivojlanishlarga ta’sir etuvchi muhim psixologik omil ekanligini tasdiqlaydi. Lokus nazorat, shaxsning o‘z hayotidagi voqealarga ta’sir ko‘rsatish va ularga mas’uliyat his qilish darajasini ifodalovchi psixologik tushuncha sifatida, talabalik davrida o‘ta muhim ahamiyatga ega. Ushbu tadqiqotda lokus nazoratni aniqlash maqsadida Rotterning Lokus Nazorat Shkalasi qo‘llanildi. Ushbu metodika, jahon psixologik tadqiqotlarida keng tarqalgan va shaxsning ichki yoki tashqi lokus nazoratga egaligini baholashda ishonchli vosita sifatida tan olingan. Metodika talabalar o‘rtasida o‘z taqdirini boshqarish qobiliyatini, mas’uliyatni o‘z zimmasiga olish yoki tashqaridagi omillarga bog‘lash tendensiyasini aniqlashda samarali bo‘lib, psixologik yondashuvlarni ishlab chiqishda yordam beradi.

Rotterning lokus nazorat darajasini aniqlash metodikasi orqali olingan natijalar, talabalar o‘rtasida lokus nazoratning turli tiplari mavjudligini aniq ko‘rsatadi. Bu natijalar, shuningdek, shaxsning o‘z hayotidagi voqealar va natijalarga ta’sir ko‘rsatish qobiliyatiga nisbatan mavjud bo‘lgan individual psixologik xususiyatlarini ham tasdiqlaydi. Tadqiqot davomida olingan natijalar, talabalarda ichki va tashqi lokus nazorat turlarining mavjudligini ko‘rsatdi. Bu natijalar shaxslarning hayotiy voqealarga qanday yondashishini, o‘zini qay

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

darajada mas'ul his qilishini va bu holatlarning motivatsiya va akademik muvaffaqiyatlariga ta'sirini aks ettiradi.

Ichki lokus nazoratga ega talabalarda o'zini boshqarish qobiliyati, maqsadlarga aniq intilish va o'z harakatlariga javobgarlik his qilish kuchli namoyon bo'ldi. Bunday talabalarning o'qishga bo'lgan yondashuvi ko'proq ijobiy va ularning o'z ta'lim jarayonida muvaffaqiyatga erishish ehtimoli yuqori. Tashqi lokus nazoratga ega bo'lgan talabalarda esa muvaffaqiyat yoki muvaffaqiyatsizlik sabablarini tashqi omillarga bog'lash, muammolarni hal etishda tashqi yordamga ehtiyoj sezish kabi xususiyatlar kuzatildi. Ular ko'proq stressga duchor bo'lishi, o'zlariga nisbatan ishonchsizlik hissi kuchayishi mumkin. Bu esa talabalik davrida o'z ta'lim jarayoniga salbiy ta'sir ko'rsatishi, ularning akademik muvaffaqiyatlarini pasaytirishi mumkin.

Rotterning lokus nazorat darajasini aniqlash metodikasi orqali aniqlangan lokus nazoratning tipologik xilma-xilligi talabalarning shaxsiy va ta'limiy rivojlanishi uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega. Ichki lokus nazoratga ega talabalar, odatda, ta'lim jarayonida ko'proq qatnashishga, innovatsion fikrlashga, va mustaqil o'qishlarga moyil bo'lishadi. Ular ko'proq muammolarni hal etishga qodir bo'lishadi, shuningdek, o'z ustida ishlashga tayyor bo'lishadi. Bunday yondashuvlar, kelajakda ularning professional rivojlanishlariga, shuningdek, ijtimoiy moslashuvchanliklariga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Boshqa tomondan, tashqi lokus nazoratga ega talabalarga o'qish jarayonida ko'proq yordam va qo'llab-quvvatlash zarur. Ular uchun psixologik yordam, ko'nikmalarni oshirish va o'z-o'zini boshqarish qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan treninglar o'tkazish muhimdir. Shuningdek, talabalik davrida o'z hayotini boshqarish bo'yicha ko'nikmalarni o'rgatish, o'z mas'uliyatini anglash va mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradigan dasturlarni joriy etish tavsiya etiladi.

Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, talabalarning ichki lokus nazorat darajasini oshirish ularda o'z mas'uliyatlarini to'g'ri anglash va o'z oldiga qo'ygan maqsadlariga erishish uchun qat'iyatlilikni oshirishga yordam beradi. Ta'lim tizimida ichki lokus nazoratni rivojlantirishga qaratilgan treninglar, shaxsiy rivojlanish dasturlari va motivatsiyani oshiruvchi tadbirlarni joriy etish tavsiya etiladi. Bu kabi yondashuvlar, talabalarning akademik muvaffaqiyatlarini oshirish bilan birga, ularning kelajakdagi kasbiy va shaxsiy muvaffaqiyatlariga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Shuningdek, talabalarga lokus nazoratni rivojlantirishda qaratilgan metodikalar va dasturlarni o'rganish, ularni o'zlashtirish va hayotda qo'llash ularga o'z hayotini boshqarish qobiliyatini oshirishda yordam beradi. Natijada, bu talabalarning nafaqat o'z ta'lim jarayonida, balki kelajakda ijtimoiy va professional hayotlarida muvaffaqiyatga erishishlariga katta yordam beradi.

Mazkur tadqiqot natijalari lokus nazoratning talabalik davridagi ahamiyatini ko'rsatish bilan birga, bu psixologik tushuncha orqali shaxsiy va professional rivojlanishni qo'llab-quvvatlashda samarali strategiyalar ishlab chiqish zarurligini ham ta'kidlaydi. Bu, o'z navbatida, talabalarning o'z kelajagiga bo'lgan ishonchini oshirishga, ularda psixologik

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

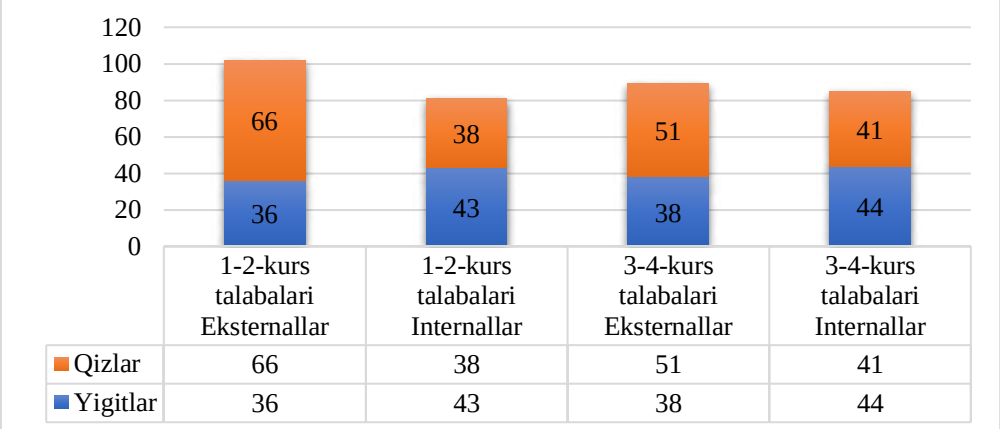
salomatlikni rivojlantirishga va o‘zlariga nisbatan mas’uliyatni kuchaytirishga yordam beradi.

Bunday yondashuvlar, shuningdek, talabalarning o‘z ichki lokus nazoratlarini mustahkamlash orqali o‘z-o‘zini motivatsiya qilish va maqsadlariga erishish jarayonida ijobiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Ular, o‘zlariga ishonch hosil qilgan holda, kelajakdagi professional rivojlanishda muvaffaqiyatga erishishlariga, shuningdek, ijtimoiy hayotda muvaffaqiyatli moslashishga yordam beradi. Natijada, lokus nazorat, psixologiya sohasida tadqiqotlar va amaliyotlar uchun muhim masalalardan biri sifatida qoladi. Bu tushuncha, talabalarning hayotidagi barcha jarayonlarga ta’sir etuvchi ijtimoiy, iqtisodiy va psixologik omillarning o‘zaro bog‘liqligini o‘rganish uchun yangi imkoniyatlar ochadi va talabalarning o‘zlariga nisbatan mas’uliyatini oshirish, o‘z qobiliyatlariga ishonchini kuchaytirish va o‘z maqsadlariga erishish jarayonida ijobiy ta’sir ko‘rsatish uchun muhim bir qadamdir. Tadqiqotda olingan natijalar 1- jadvalda ko’rsatib o’tilgan:

Rotterning lokus nazorat darajasini aniqlash metodikasi natijasi n=357 (yigitlar161; qizlar:196)

1 – jadval

Respondentlar soni	Lokus nazorat turi	Lokus nazorat natijasi		Gender farqlar	Lokus nazorat natijalari	
		Sonda	Foizda		Sonda	Foizda
1-2-kurs talabalari n=183 Yigitlar:79 Qizlar:104	Eksternallar	102	55.73 %	Yigitlar:	36	35.29 %
				Qizlar:	66	64.70 %
	Internallar	81	44.26 %	Yigitlar:	43	53.08 %
				Qizlar:	38	46.91 %
3-4-kurs talabalari n=174 Yigitlar:82 Qizlar:92	Eksternallar	89	51.14 %	Yigitlar:	38	42.69 %
				Qizlar:	51	57.30 %
	Internallar	85	48.85 %	Yigitlar:	44	51.76 %
				Qizlar:	41	48.23 %

1 – rasm. Rotterning metodikasi bo'yicha olingan natijalar diagramma ko'rinishida

Ushbu tadqiqotda 1-2-kurs va 3-4-kurs talabalarining lokus nazorat turlari, gender farqlari hamda ularning muvaffaqiyatga bo‘lgan munosabatlari o‘rganildi. Natijalar

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

talabalarning lokus nazorat darajasining muhimligini va bu nazorat turining o‘zgarishini ko‘rsatadi. Tadqiqotda 1-2-kurs talabalarining aksariyat qismi tashqi omillarga bog‘liq lokus nazoratga ega ekanligi aniqlandi. Eksternallar muvaffaqiyat va muvaffaqiyatsizliklarni tashqi omillarga, masalan, taqdir, boshqa odamlar yoki atrof-muhitga bog‘laydilar. Bu talabalar o‘z kelajagi va muvaffaqiyatlari ustidan qanchalik ishonchli his qilayotganliklarini ko‘rsatadi. Gender xususiyatlari hisobga olinganda, qizlar yigitlarga nisbatan tashqi lokus nazoratga ko‘proq moyil ekanliklari kuzatildi. Bu holat qizlarning faoliyat natijalarini tashqi sharoitlar bilan bog‘lashga moyilligini ifodalaydi.

Ichki lokus nazoratga ega bo‘lgan talabalar orasida yigitlar qizlarga nisbatan ko‘proq ekanligi aniqlandi. Bu shuni anglatadiki, yigitlar muvaffaqiyatlarini o‘z harakatlari va qobiliyatlariga bog‘lashga ko‘proq moyil. Boshqacha aytganda, yigitlar o‘zlarini faol subyekt sifatida ko‘radilar va muvaffaqiyatlarga erishishda o‘z hissalarini tan olishadi. Shuningdek, ichki lokus nazoratga ega bo‘lgan qizlar o‘z muvaffaqiyatlarini ichki omillarga bog‘lashda kamroq e’tibor berishlari mumkin.

3-4-kurs talabalarida ham tashqi lokus nazoratga ega bo‘lganlar soni yuqori. Qizlar orasida tashqi lokus nazoratga moyillik yigitlarga nisbatan yuqoriroq bo‘lib, bu ularning muvaffaqiyatlarini tashqi omillar bilan bog‘lash ehtimolini oshiradi. Tashqi lokus nazoratga ega talabalar muvaffaqiyatlarini tashqi omillar va boshqalar tomonidan belgilanadi deb hisoblashlari sababli, o‘z ichki qobiliyatlarini boshqarishda qiyinchiliklarga duch kelishlari mumkin. Ichki lokus nazoratga ega talabalarning aksariyati yigitlar bo‘lib, ular muvaffaqiyatlarini ichki omillarga bog‘lashga moyildirlar. Yigitlar o‘z harakatlari va qobiliyatlariga ishonch bildirish orqali kelajagini shakllantirishda faol rol o‘ynashadi.

Ushbu tadqiqot natijalari lokus nazorat turi talabalar yoshi va genderiga bog‘liq o‘zgaruvchanlikni ko‘rsatadi. 1-2-kurs talabalarida ko‘proq tashqi lokus nazoratga ega shaxslar, ayniqsa, qizlar orasida kuzatiladi. 3-4-kurs talabalari orasida ham tashqi lokus nazorat yuqori darajada saqlanib qolgan bo‘lib, bu talabalik davrida tashqi omillarning ta’siri davom etayotganligini anglatadi. Umuman olganda, ichki lokus nazoratga ega talabalarning ko‘payishi ularning muvaffaqiyatlarini o‘z harakatlariga bog‘lashga qaratilganligini ko‘rsatadi. Bu holat o‘z qobiliyatlariga ishonchni oshirishga olib kelishi mumkin. Ushbu natijalar talabalarning ichki lokus nazoratini rivojlantirish, tashqi omillarga nisbatan o‘z hissalarini oshirish va muvaffaqiyatlarga erishishda faol rol o‘ynashlari uchun psixologik dasturlar ishlab chiqish zaruratini ko‘rsatadi. Shuningdek, gender farqlarini hisobga olgan holda psixologik dasturlar talabalar o‘rtasida o‘z qobiliyatlariga ishonchni oshirishga yordam beradigan muhim vosita bo‘lishi mumkin. Umuman olganda, lokus nazoratni o‘rganish talabalarning muvaffaqiyati va motivatsiyasini yaxshilashda muhim ahamiyatga ega. Olingan ma’lumotlar esa o‘quv dasturlarini takomillashtirish va talabalar psixologiyasiga yangicha yondashuvlarni ishlab chiqishga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

1. Lefcourt, H. M. (2014). Locus of Control: Current Trends in Theory & Research. Psychology Press.
2. Furnham, A. & Buchanan, T. (2020). Personality, Social Skills, and Locus of Control in Academic Achievement. Educational Psychology Review, 32(3), 549–563.
3. Findley, M. J., & Cooper, H. M. (2019). Locus of Control and Academic Achievement: A Literature Review. Journal of Personality and Social Psychology, 44(2), 419-427.
4. Wang, Q., & Chen, C. H. (2021). Locus of Control, Motivation, and Academic Success: Examining the Role of Self-Regulation in University Students. Journal of Educational Psychology, 113(6), 1085-1098.
5. Nowicki, S., & Strickland, B. R. (2018). A Locus of Control Scale for Children. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 40(1), 148-154.
6. Twenge, J. M., & Campbell, W. K. (2022). The Narcissism Epidemic: Living in the Age of Entitlement. Free Press.
7. Spector, P. E. (2019). Development of the Work Locus of Control Scale. Journal of Occupational Psychology, 52(4), 287–296.
8. Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2017). Self-Determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation, Social Development, and Well-Being. American Psychologist, 55(1), 68-78.
9. Skinner, E. A., & Zimmer-Gembeck, M. J. (2020). The Development of Coping and Regulation: The Role of Locus of Control in Youth. Journal of Child Psychology and Psychiatry, 45(4), 725-736.
10. Judge, T. A., & Bono, J. E. (2020). Relationship of Core Self-Evaluations Traits—Self-Esteem, Generalized Self-Efficacy, Locus of Control, and Emotional Stability—with Job Satisfaction and Job Performance: A Meta-Analysis. Journal of Applied Psychology, 86(1), 80-92.
11. Levenson, H. (2017). Multidimensional locus of control in psychiatric patients. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 41(3), 397-404.
12. Bandura, A. (2021). Self-Efficacy: The Exercise of Control. W. H. Freeman.
13. Ciarrochi, J., & Heaven, P. C. L. (2023). The Impact of Locus of Control on Adolescents' Wellbeing. Personality and Individual Differences, 35(3), 759-770.
14. Martin, J. J., & Kulinna, P. H. (2019). The Effect of a Physical Activity Intervention on Locus of Control. Research Quarterly for Exercise and Sport, 80(1), 28-35.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Ismatulloyev Abdullo Nasrulloyevich**, mustaqil tadqiqotchi, [**Исматуллоев Абдулло Насруллоевич,** независимый исследователь], [**Abdullo N. Ismatulloyev**, independent researcher]; manzil: Toshkent sh., Chilonzor tumani, Bunyodkor ko'chasi 27 uy [адрес: г.Ташкент, Чиланзарский район, ул. Бунёдкор, 27], [address: Tashkent city, Chilonzor district, st. Bunyodkor 27]; E-mail: abdullo.ismatullayev@mail.ru

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Original paper

KAM TA'MINLANGAN OILALAR FARZANDLARINING HISSIY XUSUSIYATLARI

© A.N. Begjanova[1]✉
[1]Qoraqalpoq davlat universitet, Nukus, Qoraqalpog'iston

Annotatsiya

KIRISH: Xitoyning oilaviy panel tadqiqotlari (CFPS) ma'lumotlar to'plami va tizimli tenglama modelidan foydalangan holda, ushbu maqola ota-onalarning hayotidan qoniqishi va ota-onalarning hissiy farovonligi funktsiyasi sifatida oila daromadining bolalarning hissiy farovonligiga bevosita va bilvosita ta'sirini o'rganadi. Birinchidan, ushbu maqolaning empirik tahlili shuni ko'rsatadiki, oila daromadi bolalarning hissiy farovonligi natijalariga, shu jumladan tushkunlik, umidsizlik, nochor va ma'nosiz his-tuyg'ularga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ikkinchidan, topilmalar shuni ko'rsatadiki, oila daromadi ota-onalarning hissiy farovonligi bilan sezilarli darajada bog'liq bo'lib, bu orqali bolalar farovonligiga ta'sir qiladi. Avlodlararo hissiy uzatish mexanizmi tasdiqlangan. Shaxsiy his-tuyg'ularni boshqarish qobiliyati nafaqat shaxsiy salomatlik, balki bolalar salomatligi va farovonligi bilan ham bog'liq bo'lgan muhim mahoratdir. Bundan tashqari, ota-onalarning hayotdan qoniqishlari oila daromadlari va ota-onalarning hissiy farovonligi o'rtasida vositachi bo'lib xizmat qiladi. Agar ota-onalar o'z hayotlaridan ko'proq qoniqish hosil qilsalar, ular hissiy muammolarni boshdan kechirish ehtimoli kamroq. Oxirida siyosatning oqibatlari muhokama qilinadi.

MAQSAD: Ushbu maqolaning maqsadi Respublikamizda kam ta'minganlikning oldini olish chora-tadbirlari va mavjud kam ta'minlangan oilalarning bolalariga yordam berish, ularni qo'llab-quvvatlash kabi imkoniyatlarini yaratish.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: Ta'kidlash joizki, yoshlar o'rtasida ma'naviy-axloqiy munosabatlarni shakllantirish, dunyoqarash bilan bog'liq g'oyalarni oilaviy an'analar, obrazlar, urf-odatlar orqali singdirishni ta'minlaydigan ijtimoiy-psixologik omil va shart-sharoitlarni bilish juda muhim. bu muhim vazifadir. Yoshlar dunyoning mazmuni va mohiyatini tushunish zarurligini his qiladi, uning sirlari orasida oila va nikoh, oila va insoniy munosabatlar bilan bog'liq qadriyatlar bor. Ammo rivojlanishning ushbu davrida ziddiyatlar va noto'g'ri stereotipik g'oyalar, yomon odatlar va ko'nikmalar shakllanishi mumkin. Bu yerda oila muhitining sog'lomligi, uning azaliy qadriyatlari milliy va umuminsoniy ma'naviyat tamoyillari bilan uyg'unligi har bir o'g'il-qizda sog'lom dunyoqarash va oilaviy fazilatlarni shakllantirishga asos bo'lmoqda. Zero, yoshlar, ayniqsa, o'smir bolalarda o'zgalarning g'oyalariga, ijtimoiy me'yorlarga zid bo'lgan oqimlarga nisbatan mafkuraviy immunitetni shakllantirish, ularda eng ilg'or g'oyalarni to'g'ri idrok etish, jamiyatda oilaning muqaddas

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

o‘rni, jamiyat hayotidagi muqaddas o‘rni va jamiyat hayotidagi ahamiyatini oshirish. Vatan tushunchalarida tarbiyalash esa mohiyatan pedagogik vazifadir.

XULOSA: Ota-onalarning ma'lum darajada pedagogik bilimga ega bo'lishi ham zarur va muhimdir. Oila va ta'lim muassasalari o'rtasidagi hamkorlikning asosiy g'oyasi ota-onalarga pedagogik yordam ko'rsatishdir.

Kalit so’zlar: kam ta’minlanganlik, moddiy yordam, oila kodeksi, barqaror va mustahkam oilan, oila va ta’lim muassasalari.

Iqtibos uchun: Begjanova A.N. Kam ta'minlangan oilalar farzandlarining hissiy xususiyatlari. // Inter education & global study. 2024. №9. B.423–430.

ЭМОЦИОНАЛЬНЫЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ ДЕТЕЙ ИЗ НИЗКОДОХОДНЫХ СЕМЕЙ

© А.Н. Бегжанова[1]✉
[1]Каракалпакский государственный университет, Нукус, Каракалпакстан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: используя набор данных китайских панельных исследований семей (CFPS) и модель структурного уравнения, в этой статье рассматриваются прямые и косвенные влияния семейного дохода на эмоциональное благополучие детей как функция удовлетворенности жизнью родителей и эмоционального благополучия родителей. Во-первых, эмпирический анализ этой статьи показывает, что семейный доход оказывает положительное влияние на результаты эмоционального благополучия детей, включая подавленность, безнадежность, беспомощность и бессмысленные чувства. Во-вторых, результаты показывают, что семейный доход в значительной степени связан с эмоциональным благополучием родителей, через которое и оказывается влияние на благополучие детей. Подтвержден межпоколенческий механизм передачи эмоций. Способность контролировать личные эмоции является важным навыком, связанным не только с личным здоровьем, но и со здоровьем и благополучием детей. Кроме того, удовлетворенность жизнью родителей служит посредником между семейным доходом и эмоциональным благополучием родителей. Если родители более удовлетворены своей жизнью, они с меньшей вероятностью будут испытывать эмоциональные проблемы. Политические последствия обсуждаются в конце.

ЦЕЛЬ: целью данной статьи является создание возможностей для предотвращения бедности в нашей Республике, а также помощь и поддержка детей из существующих малообеспеченных семей.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: следует подчеркнуть, что очень важно знать социально-психологические факторы и условия, обеспечивающие формирование духовно-нравственных отношений у молодежи и привитие представлений, связанных с мировоззрением, через семейные традиции, образы и обычаи. это важная задача. Молодые люди испытывают потребность познать смысл и сущность мира, среди его тайн - семью и брак, ценности, связанные с семьей и человеческими

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

отношениями. Но в этот период развития могут формироваться конфликты и ошибочно стереотипные представления, формироваться вредные привычки и навыки. Здесь здоровье семейной среды, совместимость ее древних ценностей с принципами национальной и общечеловеческой духовности служат основой развития здорового мировоззрения и семейных качеств у каждого мальчика и девочки. Ведь формирование идеологического иммунитета у молодежи, особенно у детей подросткового возраста, по отношению к чужим идеям, по отношению к течениям, противоречащим общественным нормам, в правильном восприятии ими самых передовых идей, священной роли семьи в обществе и воспитание в понятиях Родины есть, по сути, педагогическая задача.

ВЫВОД: также необходимо и важно, чтобы родители имели определенный уровень педагогических знаний. Основная идея сотрудничества семьи и образовательных учреждений – оказание педагогической поддержки родителям.

Ключевые слова: бедность, материальное обеспечение, Семейный кодекс, стабильная и крепкая семья, семья и образовательные учреждения.

Для цитирования: Бегжанова А.Н. Эмоциональные характеристики детей из низкодоходных семей. // Inter education & global study. 2024. №9. С. 423–430.

EMOTIONAL CHARACTERISTICS OF CHILDREN FROM LOW-INCOME FAMILIES

© Aydana N. Begjanova[1]✉
[1]Karakalpak State University, Nukus, Karakalpakstan

Annotation

INTRODUCTION: utilizing the Chinese Family Panel Studies (CFPS) dataset and the structural equation model, this paper examines the direct and indirect influences of family income on children's emotional wellbeing as a function of parents' life satisfaction and parents' emotional wellbeing. Firstly, the empirical analysis of this paper shows that family income exerts a positive influence on children's emotional wellbeing outcomes, including depressed, hopeless, helpless, and meaningless feelings. Secondly, the findings show that family income is significantly associated with parents' emotional wellbeing, through which children's wellbeing is affected. The intergenerational emotional transmission mechanism is validated. The ability to control personal emotions is an important skill, related not only to personal health but also to children's health and wellbeing. Furthermore, parents' life satisfaction serves as the mediator between family income and parents' emotional wellbeing. If parents are more satisfied with their own lives, they are less likely to experience emotional problems. Policy implications are discussed in the end**.**

AIM: the purpose of this article is to create opportunities for the prevention of poverty in our Republic and to help and support the children of existing low-income families.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

DISCUSSION AND RESULTS: it should be emphasized that it is very important to know the social psychological factors and conditions that ensure the formation of spiritual and moral relations in young people and the inculcation of concepts related to the worldview through family traditions, pictures and customs. and is an important task. Young people feel the need to know the meaning and essence of the world, among its mysteries, family and marriage, values related to family and human relations. But during this period of development, conflicts and wrongly stereotyped stereotypes may be formed, harmful habits and skills may be formed. In this place, the health of the family environment, the compatibility of its ancient values with the principles of national and universal spirituality serve as a basis for the development of healthy outlook and family qualities in every boy and girl. After all, the formation of ideological immunity in young people, especially in children of teenage age, in relation to foreign ideas, in relation to trends contrary to social norms, in their correct perception of the most advanced ideas, the sacred role of the family in society. and education in the concepts of Motherland is essentially a pedagogical task.

CONCLUSION: also, it is necessary and important for parents to have a certain level of pedagogical knowledge. The main idea of cooperation between family and educational institutions is to provide pedagogical support for parents.

Key words: poverty, material support, Family Code, stable and strong family, family and educational institutions.

For citation: Aydana N. Begjanova. (2024) 'Emotional characteristics of children from low-income families', Inter education & global study, (9), pp. 423–430. (In in English).

Today, through an impressive social institution like the family, it is one of the most urgent issues to form children's belief in such values, and thereby to create positive moral attitudes towards the family. It is a matter of state importance to create spiritual and moral relations in this sacred place and through it to educate a person as a perfect person with healthy beliefs and a new way of thinking. The government of Uzbekistan regards family issues as a priority task at the level of state policy. According to Article 63 of the Constitution of the Republic of Uzbekistan, the family is considered the main link of society and has the right to be protected by society and the state. Other legal documents on motherhood and childhood protection have been adopted and practical measures have been defined. For example, on August 22, 1994, the decree "On social protection measures for low-income families" was issued, and the scope of providing material and moral support to families in need was expanded. 1998 was declared as the "Year of the Family" in the Republic of Uzbekistan in order to further increase the role and participation of the family in the development of society, to improve the legal, socio-economic, spiritual and moral interests and well-being of families, and to strengthen the state support and consistent provision. Based on this, a state program on measures to ensure the interests of the family was developed. The Scientific and Practical Center of the Republic "Family" was established under the Women's Committee of the Republic of Uzbekistan. The "Family

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Code" of the Republic of Uzbekistan, dedicated to the legal regulation of family life issues, has been adopted. Indeed, raising a child is a very delicate process. First of all, the educator must have a specific goal in mind. Democratic and humanitarian ideas, legal thinking based on the superiority of our national values, ideas of national independence in spiritual nourishment, instilling love for work, everything is coordinated in education.

However, parents who are family educators, kindergarten teachers, neighborhood civil society, school teachers, and responsible employees of juvenile inspectorates should also be responsible for education. Otherwise, a small problem can cause a big rift in families and cause them to lose faith in life. Of course, the main places of socialization, i.e. school, neighborhood, and general public activities play a role in the formation of a person's consciousness and ideology. However, despite this, the basis of the child's social orientation is determined by family relations. In this place, the great scholar and thinker of our countryman, Abu Ali Ibn Sina, is one of the figures who spread creativity in almost all fields of science. It is known that every child is gifted in some aspect. First of all, it is up to mothers to realize the child's ability, i.e. talent, bring it out and give the right direction.

Because only they communicate more with the child. The mother is responsible for the development of literacy, and a young child trusts her more. A wise woman plays an important role as a communicator between father and children, along with being more responsible for the health of the family environment and education. He tells his children how much they need their father, who is the head of the family, that they should not look directly into their eyes, that they should always keep a distance between themselves and their father, and a number of similar words of respect. He tells the father about the needs of the children. Indeed, in our values, the proportion given to the father is very high. "Father is pleased with God" or "Don't even go on the roof of the house where your father is sleeping" are not said for nothing. A woman who knows how to see far, always respects her husband in front of her children in an exemplary manner.

This is one of the most important aspects of the educational process according to our traditions. The ancient Roman philosopher Epictetus says: Father's strictness is a wonderful medicine: it is more sweet than bitter. Of course, the father's principledness and strictness in the family teaches the child to discipline. A young child who has learned discipline does not shy away from work and fulfills the tasks assigned to him on time. He approaches every job with responsibility.

The parents' payment for child support in extended day groups in general education institutions of families identified as low-income through the information system of the "Unified Register of Social Protection" will be covered by the following funds, respectively:

- Women's Support Fund included in the "Women's Register";
- Support young people included in the "Youth Register".

Furthermore, although this mediation mechanism may help explain the causal relationship between family income and children’s emotional wellbeing to some extent, a higher family income may not necessarily lead to better parents’ emotional wellbeing; on the contrary, it may lead to upset and nervous feelings. One of the innovative contributions

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

of this paper to the academic field is the establishment of a linkage via another mediator. Previous studies found wealth to significantly benefit life satisfaction, which may be highly related to a healthier emotional status. Therefore, this study employed parents' life satisfaction as the mediator of the connection between family income and parents' emotional wellbeing, finally proposing the following hypothesis: a higher family income is linked to higher parents' life satisfaction, which leads to better parents.

Empirical methods were designed to investigate the relationship between family income and children's emotional wellbeing. On the basis of the discussion of previous literature, this study proposes the following hypothesis: a higher family income results in better children's emotional wellbeing. In order to test this proposed hypothesis and to empirically estimate the relationship, this paper firstly used the multivariate regression method, with the model specification shown below. Motional wellbeing, and, subsequently, better children's emotional wellbeing.

Recently, there has been an increasing number of reports in the media related to suicide and extreme behaviors by children who are left behind by parents in rural China. For example, in 2015, four children committed suicide by drinking poison in Bijie in the Guizhou province, hurting many people. These events attracted wide public attention regarding the healthy development of children's psychological or emotional health. Subsequently, children's emotional wellbeing was highlighted by the central government. In 2016, the State Council of China issued notices on strengthening the care and protection for rural left-behind children, which stress the importance of strengthening the protection for left-behind children in rural areas of China, as they are more likely to be affected by psychological or emotional problems due to a lack of adequate care and the absence of parents Children's emotional wellbeing is not only related to their health, but also correlates with their future development. For example, the study by Elgar et al. demonstrated that income inequality experienced by female adolescents in early childhood affected their future health and wellbeing using pooled, multilevel data from the Health Behavior in School-Aged Children Study. In this context, children's emotional wellbeing and its influencing factors need to be examined.

This study used Chinese Family Panel Studies (CFPS) as the main data source for the empirical analysis. The Institute of Social Science Survey at Peking University conducted the base survey of CFPS in 2010. The survey was originally designed to collect the socioeconomic information of Chinese families and individuals, as well as children's characteristics such as health, education, and wellbeing. The CFPS investigation was carried out with a stratified sampling method including three levels: counties, communities, and households; each household was then selected according to the probability proportion to size (PPS). The main strength of this database is its national representativeness, as it investigated 25 provinces of China. Thus, this study used CFPS datasets in the wave of 2014, with a sample of 8616 children aged from 0 to 15 years old, to examine how children's family income affects their emotional wellbeing. All types of households were

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

covered in the sample, such as two-parent and one-parent families; thus, the data are adequately representative of Chinese households.

As discussed in the beginning of this paper, emotional wellbeing is very important for children's current and future development. It should cover indicators reflective of their feelings, subjective satisfaction status, emotional problems, and so on. Six indicators were selected in this paper describing their feelings of depression, nervousness, restlessness, hopelessness, helplessness, and meaninglessness. These six indicators adequately reflect children's subjective feelings, psychological fluctuations, autonomy, and negative attitudes toward life. A good emotional status is beneficial for children's physical and psychological health. As limited by the dataset, behavioral problems were not included. The six subjective questions were selected to reflect children's wellbeing, overwhelmingly encompassing their emotions. The rich information of children's emotional wellbeing is a good expansion of existing studies related to this measurement.

The empirical analysis of this paper showed that family income exerted a positive influence on children's emotional wellbeing outcomes including depressed, hopeless, helpless, and meaningless feelings. Children of lower-income families suffered more frequently from emotional problems. This indicates the necessity to protect children's emotional wellbeing and psychological health in disadvantaged families. Furthermore, the results showed that age was a protective factor. Older children suffered fewer emotional issues, having experienced more positive and negative life events, having had more interactions with parents in dealing with difficulties, and having gained more knowledge and information from their family, school, or community. All these experiences help with overcoming emotional problems. Girls were found to experience fewer emotional troubles, potentially due to a warmer parental interaction and their greater maturity.

The contribution of this paper was to examine the direct and indirect influence of family income on children's emotional wellbeing through parents' life satisfaction and parents' emotional wellbeing. Firstly, family income was found to be significantly associated with parents' emotional wellbeing, through which children's wellbeing was affected. In low-income families, parents suffer a greater risk of experiencing negative life events, such as unemployment, divorce, separation, and poor family relationships. These negative life experiences and challenges pose parents at greater risks of experiencing emotional disorders such as sadness, depression, hopelessness, nervousness, helplessness, and meaninglessness. These negative emotions are then transmitted to their children. Parents with negative emotions are more likely to display them when talking and interacting with children.

This may result in less warmth during interactions, less encouragement, and fewer smiles, but harsher criticism, shouting, scolding, and beating, thereby creating an intergenerational emotional transmission mechanism. A higher likelihood of parents' negative emotions results in a higher likelihood of children's negative emotions.

ADABIYOTLAR RO'YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

1. State Council . Notices on Strengthening the Care and Protection for Rural Left-Behind Children. State Council; Beijing, China: 2016. [Google Scholar]
2. 2.Elgar F.J., Gariepy G., Torsheim T., Currie C. Early-life income inequality and adolescent health and well-being. Soc. Sci. Med. 2016 doi: 10.1016/j.socscimed.2016.10.014. [DOI] [PubMed] [Google Scholar]
3. 3.Bradshaw J., Hoelscher P., Richardson D. An Index of Child Well-being in the European Union. Soc. Indic. Res. 2006;80: 133–177. doi: 10.1007/s11205-006-9024-z. [DOI] [Google Scholar]
4. 4.EU Social Protection Committee. Child Poverty and Well-Being in the EU: Current Status and Way Forward. Social Protection Committee; Luxembourg: 2008. [Google Scholar]
5. 5.Lau M., Bradshaw J. Child Well-being in the Pacific Rim. Child. Indic. Res. 2010;3:367–383. doi: 10.1007/s12187-010-9064-4. [DOI] [Google Scholar]

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Begjanova Aydana Nuratdinovna**, "Pedagogika va psixologiya" kafedrasi assistant o'qituvchisi, [**Бегжанова Айдана Нуратдиновна,** ассистент кафедры педагогики и психологии], [**Aydana N. Begjanova,** is an assistant teacher at the Department of Pedagogy and Psychology]; manzil: Qoraqolpog'ston Respublikasi Nukus shahri, Islom Karimov ko'chasi, 76, Nukus qalasi [adres: Respublika Karakalpakstan, g. Nukus, ulitsa Islama Karimova, 76], [address: Islam Karimov Street, 76, Nukus, Republic of Karakalpakstan]; E-mail: begjanova92.@bk.ru

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Original paper

EMOTSIONAL INTELLEKT RIVOJLANISHINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

© D.G. Muxamedova[1]✉, N.B. Soyimnazarov[2]✉
[1,2]O‘zbekiston milliy universiteti, Toshkent, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: bugungi kunda ma’lum darajada shaxsiyat rivojlanishini sekinlashtiradigan, hissiyotlarni zaiflashtiradigan, hissiy qashshoqlikka olib keladigan bir qancha omillar mavjud. Bu kabi muammolarga kamroq duch kelish va oldini olish uchun ayniqsa emotsional intellektning rivojlanishiga alohida e’tibor qaratish kerak. Mazkur maqolamizda emotsional intellektning rivojlanishi va uning psixologik xususiyatlari haqida yoritib berilgan.

MAQSAD: **.** XXI asrda shaxs o‘rganilishi va tadqiq qilinishi bilan bog‘liq psixologik talablar birmuncha jadallashib bormoqda. Chunki, inson tom ma’noda ijtimoiy mavjudot bo‘lganligi bois, uning shakllanishi va shaxs sifatida taraqqiyoti eng avvalo unga ta’sir etuvchi ob’ektiv va sub’ektiv olamning o‘ziga xos imkoniyatlari bilan belgilanadi. Har bir inson o‘z maqsadlari yo‘lidagi ko‘plab to‘siqlarni yengib o‘tadi, muayyan muammo va vazifalarni hal qilish yo‘llarini rejalashtiradi va o‘ylaydi. Faol hayotiy pozitsiya, har tomonlama rivojlanishga intilish va shaxsiy o‘sish odamlarda bir xil darajada namoyon bo‘lmaydi va bu farqni tushunishning kaliti intellektdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: psixolog olimlar tomonidan emotsional intellektning tadqiq etilishini 3 bosqichga ajratish mumkin: Birinchi bosqich, XIX asr oxiri XX asr boshlarini o‘z ichiga olib, emotsional intellekt tafakkur psixologiyasi ichida tadqiq qilingan. 1920-yildan boshlab esa intellekt psixologiyasida o‘rganila boshlandi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: tuyg‘ular orqali biz voqealar, so‘zlar va holatlarga munosabat bildiramiz. Agar ular tushunilmasa, sodir bo‘layotgan narsa buziladi. Misol uchun, ishda ular sizga eslatma berishdi va siz janjallasha boshladingiz. Natijada, bu nevroz, apatiya va boshqa depressiv holatlarga olib keladi. Shu bilan birga, depressiya tezda yo‘qolmaydi: 15-39% odamlarda u bir yildan ortiq davom etadi.

XULOSA: hissiy intellekt fenomeni butun dunyo bo‘ylab ko‘plab olimlar tomonidan tan olinadi. Hissiy intellektning tarkibiy qismlarini shakllantirish zarurati ham shubhasizdir, bu esa o‘z navbatida shaxsning individual rivojlanishiga va kasbiy o‘sishiga yordam beradi va uning hayotidan qoniqishga katta ta’sir qiladi. Aytishimiz mumkinki, Emotsional intellekt yuqori bo‘lgan insonlar stressni yaxshiroq boshqarish, stressli vaziyatlarda to‘g‘ri qarorlar qabul qilishlari, ijtimoiy aloqalarni rivojlantirish va jamoalarda samarali ishlash qobiliyatiga

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

ega bo‘lishadi. Shuning uchun, Emotsional intellektni rivojlantirish insonning shaxsiy o‘sish va professional hayotida muvaffaqiyatga erishishida muhim rol o‘ynaydi.

Kalit so'zlar: The New York Times, koeffitsient, intellekt fenomeni, ontogenez bosqichlari, nevroz, apatiya, o‘zini o‘zi anglash.

Iqtibos uchun: Muxamedova D.G., Soyimnazarov N.B. Emotsional intellekt rivojlanishining psixologik xususiyatlari. // Inter education & global study. 2024. №9. B.431–438.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО ИНТЕЛЛЕКТА

© Д.Г. Мухаммедова[1]✉, Н.Б. Сойимназаров[2]✉
[1,2]Национальный университет Узбекистана, Ташкент, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: на сегодняшний день существует ряд факторов, которые замедляют развитие личности, ослабляют эмоции, приводят к эмоциональной бедности. Чтобы избежать подобных проблем, особое внимание следует уделять развитию эмоционального интеллекта. В данной статье описывается развитие эмоционального интеллекта и его психологические особенности.

ЦЕЛЬ: в XXI веке психологические требования, связанные с изучением и исследованием личности, несколько ускорились. Потому что, поскольку человек является буквально социальным существом, его становление и развитие как личности в первую очередь определяется конкретными возможностями объективной и субъективной Вселенной, которые на него влияют. Каждый человек преодолевает множество препятствий на пути к своим целям, планирует и продумывает пути решения тех или иных проблем и задач. Активная жизненная позиция, стремление к всестороннему развитию и личностный рост не проявляются у людей в одинаковой степени, и ключом к пониманию этой разницы является интеллект.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: исследование эмоционального интеллекта учеными-психологами можно разделить на 3 этапа: первый этап, охватывающий период конца XIX-начала XX века, когда эмоциональный интеллект изучался в рамках психологии мышления. А с 1920 года интеллект стал изучаться в психологии.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: через чувства мы реагируем на события, слова и обстоятельства. Если их не понять, то происходящее нарушается. Например, на работе вам сделали замечание, и вы начали ссориться. В результате это приводит к неврозам, апатии и другим депрессивным состояниям. При этом депрессия не проходит быстро: у 15-39% людей она длится более года.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: феномен эмоционального интеллекта признан многими учеными во всем мире. Неоспорима и необходимость формирования компонентов эмоционального интеллекта, которые, в свою очередь, способствуют

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

индивидуальному развитию и профессиональному росту личности и сильно влияют на удовлетворенность ее жизнью. Можно сказать, что люди с более высоким эмоциональным интеллектом лучше справляются со стрессом, принимают правильные решения в стрессовых ситуациях, развивают социальные связи и более эффективно работают в командах. Следовательно, развитие эмоционального интеллекта играет важную роль в личностном росте и успехе в профессиональной жизни.

Ключевые слова: The New York Times, коэффициент, феномен интеллекта, этапы онтогенеза, невроз, апатия, самосознание.

Для цитирования: Мухаммедова Д.Г., Сойимназаров Н.Б. Психологические особенности развития эмоционального интеллекта. // Inter education & global study. 2024. №9. С. 431–438.

PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF THE DEVELOPMENT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE

© Dilbar G. Muxamedova[1]✉, Navro‘zbek B. Soyimnazarov[2]✉
[1,2]National University of Uzbekistan, Tashkent, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: today there are a number of factors that slow down personality development, weaken emotions, and lead to emotional poverty. In order to avoid such problems, special attention should be paid to the development of emotional intelligence. This article describes the development of emotional intelligence and its psychological characteristics.

AIM: in the 21st century, the psychological demands associated with the study and research of personality have accelerated somewhat. Because, since a person is literally a social being, his formation and development as a person is primarily determined by the specific possibilities of the objective and subjective Universe that affect him. Each person overcomes many obstacles on the way to their goals, plans and thinks through ways to solve certain problems and tasks. An active lifestyle, a desire for comprehensive development and personal growth do not manifest themselves in people to the same extent, and the key to understanding this difference is intelligence.

MATERIALS AND METHODS: the study of emotional intelligence by psychological scientists can be divided into 3 stages: the first stage, covering the period of the late XIX-early XX century, when emotional intelligence was studied within the framework of the psychology of thinking. And since 1920, intelligence has been studied in psychology.

DISCUSSION AND RESULTS: through feelings, we react to events, words and circumstances. If they are not understood, then what is happening is disrupted. For example, you were reprimanded at work and you started quarreling. As a result, this leads

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

to neuroses, apathy and other depressive states. At the same time, depression does not go away quickly: in 15-39% of people, it lasts more than a year.

CONCLUSION: the phenomenon of emotional intelligence is recognized by many scientists around the world. There is also an undeniable need for the formation of components of emotional intelligence, which, in turn, contribute to the individual development and professional growth of a personality and strongly affect the satisfaction of her life. It can be said that people with higher emotional intelligence cope better with stress, make the right decisions in stressful situations, develop social connections and work more effectively in teams. Consequently, the development of emotional intelligence plays an important role in personal growth and success in professional life.

Key words: The New York Times, coefficient, phenomenon of intelligence, stages of ontogenesis, neurosis, apathy, self-awareness.

For citation: Dilbar G. Muxamedova, Navro‘zbek B. Soyimnazarov (2024) ‘Psychological characteristics of the development of emotional intelligence’, Inter education & global study, (9), pp. 431–438 (In Uzbek).

Hissiy intellekt - EI (emotsional intellekt) hissiyotlardan oqilona foydalanish va boshqarishdir. Hissiy intellektni his-tuyg‘ularning jiddiyligi va ularning namoyon bo‘lish kuchidan ajratish kerak. Birinchidan, agar odam, masalan, o‘z his-tuyg‘ularini zo‘ravonlik bilan ifoda etsa va yuqori EQga ega bo‘lsa, bu har doim ham uning yuqori Emotsional intellektga ega ekanligini anglatmaydi. Emotsional shaxs (yuqori emotsionallik koeffitsientiga ega) - bu o‘z his-tuyg‘ularini boshqalarga qaraganda kuchliroq his qila oladigan va ifoda eta oladigan odam, yuqori hissiy intellektga ega bo‘lgan odam - bu his-tuyg‘ularni aniqlay oladigan va malakali foydalana oladigan odamdir.

Ilgari inson hayotining intellektual tomoni shaxsiyatning hissiy tarkibiy qismiga qarshi edi. Endi ma’lum bo‘lishicha, hissiyot bilimning maxsus turi sifatida insonga atrof-muhit sharoitlariga muvaffaqiyatli moslashish imkonini beradi va aql toifasi bilan bog‘liq. Tuyg‘ular va intellekt amaliy yo‘nalishda birlasha oladi. Bu integratsiya shaxsning barkamol rivojlanishi uchun zarurdir. Hissiy intellekt hissiyotlarni va hissiy bilimlarni tushunish qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi. Emotsional intellekt bo‘yicha psixolog olimlarimiz tomonidan turli tadqiqotlar olib borilmoqda.

Emotsional intellekt tushunchasini 1990-yilda tadqiqotchilar Dj.Meyer va P.Soloveylar ilk bor fanga kiritdilar. Ularning izdoshlari sifatida D. Goleman tan olinadi. Chunki, D.Goleman o‘z davrida matbuot va turli ilmiy kongresslarda “Emotsional intellekt” tushunchasi bilan bog‘liq ko‘plab chiqishlari bilan barchaning e’tiboriga tushgan edi.

N. Andreeva, T.P.Berezovskaya, O.I. Vlasova, G.G. Garskova, N.V.Kovriga, A.I. Lobanov, D.V. Lyusin, M.A. Manoilova, A.S. Petrovskaya, E.L. Nosenko, G. V. Yusupova va boshqa olimlar emotsional intellekt rivojlanishi bo‘yicha tadqiqotlar tashkil etishgan. Ularning ta’sir etuvchi omillari borasidagi izlanishlarini keltirib o‘tish lozim. Hissiy intellekt fenomeni tobora ko‘proq tadqiqotchilar tomonidan o‘rganilmoqda.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Hozirgi vaqtda hissiy intellektning barcha nazariyalari va tushunchalari ikkita asosiyga to‘g‘ri keladi: Aralash modellar (R. Bar-On, D. Goleman, R.E. Boyatzis, K.V. Petrides, A. Furnham va boshqalar) va Qobiliyat modellari (J.D. Mayer, P. Salovey, D. R. Karuzo), Konstruksiya ilmiy-uslubiy darajada (D.V.Ushakov, D.V.Lyusin, E.A.Sergeenko, I.N.Andreeva, A.S.Petrovskaya), shuningdek, bir qator ishlarda amaliy-amaliy kontekstda (M.A.Manoilova, G.V. Yusupova, I.A.Egorov, O.V.Belokon, T.A.Pankova, E.V.Eroxina, D.V.Nenashev, I.S.Stepanova E.A.Xlevnaya, L.D.Kamishnikova, A.K.Kravtsova va boshqalar) ish olib borganlar.

Hissiy intellektni o‘rganish hissiy kompetentsiya nazariyasini yaratgan D.Goleman (1995), hissiy intellektning kognitiv bo‘lmagan nazariyasini ishlab chiqqan R. Bar -On (1996), J. Meyer, P. Salovey va D. Caruso , hissiy-intellektual qobiliyatlar nazariyasini nashr etdilar (1993). Keyinchalik psixologiyada Emotsional intellekt kontseptsiyasining rivojlanishiga eng katta hissa qo‘shib, Lusin (2000) hissiy intellektning ikki komponentli nazariyasini taklif qilgan.

Bir qator mualliflar ma’lum bir faoliyat turining muvaffaqiyatida Emotsional intellektning rolini maqsadli ravishda o‘rganishdi. Xususan, A.S.Petrovskaya (2007) ishi shaxsning Emotsional intellekt va boshqaruv faoliyati natijalari o‘rtasidagi bog‘liqlikni aniqladi. I.A. Egorov (2006) tashkilot rahbarlarining yuqori Emotsional intellekt koeffitsienti va boshqaruv samaradorligi o‘rtasidagi munosabatni o‘rnatdi.

T.P. Berezovskaya (2008), S.P. Derevyanko (2008), I.S. Stepanov (2010) maxsus treninglar orqali Emotsional intellektni rivojlantirish imkoniyatini isbotladi. Shu bilan birga, hozirgi kunga qadar ushbu muhim shaxs konstruktsiyasining ontogenetik shakllanishi bo‘yicha empirik tasdiqlangan ma'lumotlar yo‘q. Adabiyotda faqat umumiy ko‘rsatkichlar mavjud, uning shakllanishi uchun fon sharoitlari - ota-onalarning Emotsional intellekt darajasi, temperament turi, oila daromadlari darajasi va boshqalar.

Rivojlanish dinamikasining aniq tavsifi, shuningdek, uning ko‘rsatkichlarining balog‘at yoshidan oldingi ontogenez bosqichlarida muayyan faoliyatning muvaffaqiyati bilan bog‘liqligi, afsuski, adabiyotda topilmaydi. Shu bilan birga, o‘smirlik va erta balog‘at yoshi, mutaxassislar (xususan, I.S. Kon) fikriga ko‘ra, hissiy-kognitiv o‘zaro ta’sirni shakllantirishning asosiy omillaridan biridir. Aynan shu davrda hissiy soha barqarorlik va to‘liqlik xususiyatlariga ega bo‘ladi. Afsuski, shaxsiyat rivojlanishining ushbu bosqichida Emotsional intellektning tabiati haqidagi ma’lumotlar kamdan-kam uchraydi va parchalanadi (Andreeva, 2005).

Genetik darajadagi IQdan farqli o‘laroq, inson o‘z hayoti davomida hissiy zakovatini boshqarishi va kuchaytirishi mumkin. Shuni anglab yetish zarurki, ijtimoiy qobiliyat ko‘rsatkichi - mantiqiy fikrlash yoki matematik muammolarni hal qilish qobiliyatidan ko‘ra, shaxsiy muvaffaqiyat uchun muhim ahamiyatga ega. 1950-yilda Avraam Maslou kabi gumanistik psixologlar odamlar o‘zlarining hissiy kuchlarini qanday qurishlari mumkinligini tasvirlaydilar.

1980-yillarda olimlar tafakkurda emotsiyalarning rolini empirik tadqiq etishdi. Izlanishlarning ikkinchi bosqichida, tadqiqotchilar emotsiyaning kognitiv sohaga ta’sirini

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

aniqlashga intilishdi. Bu yo‘nalishda tadqiqot olib borgan olimlar qatoriga M.Arnold, R.Lazarus, S.Shexter, A.Ellisni kiritish mumkin. Uchinchi integrativ bosqich deb atalib, u muammoni metakognitiv psixologiya doirasida o‘rganilishi bilan xarakterlidir. Emotsional intellektni o‘rganishga qaratilgan har bir bosqich batafsil o‘rganishga ko‘mak berish bilan birga uni amaliyotga tadqiq etish, o‘lchash uchun kerakli metodikalarni ishlab chiqishga asos bo‘lgan.

1995-yilda Hissiy intellekt tushunchasi psixolog Daniel Golemanning “Emotsional intellekt” kitobini nashr etgandan keyin mashhur bo‘ldi. Ushbu kitob bir yarim yil davomida “The New York Times” nashriga ko‘ra eng ko‘p sotilgan kitoblar ro‘yxatida qoldi. 2006-yilda 5 000 000 nusxa allaqachon o‘ttiz turli tillarda sotilgan va u ko‘plab mamlakatlarda bestseller bo‘lgan. Daniel Goleman bu hissiy intellektni insonning his-tuyg‘ularini boshqarish qobiliyati, ya’ni bu his-tuyg‘ular to‘g‘ri va samarali ifodalanishi uchun tavsiflaydi. Golemanning so‘zlariga ko‘ra, hissiy intellekt ishdagi muvaffaqiyatning eng katta bashoratidir.

Hissiy intellekt o‘zining va boshqa odamlarning his-tuyg‘ularini, niyatlarini, motivatsiyasini, istaklarini tan olish va uni boshqarish qobiliyatidir. Ko‘nikma, amaliy muammolarni hal qilishga, hayotda va ishda maqsadlarga erishishga yordam beradi. Rivojlangan hissiy intellektga ega odamlar boshqa odamlar bilan muzokaralar olib borish, qaror qabul qilish va salbiy holatlarga to‘g‘ri javob berish imkoniyatiga ega.

R.Bar On fikricha, emotsional intellekt atrof muhit talablari va bosimi bilan yaxshi kelishishga ta’sir qiluvchi kognitiv bo‘lmagan qobiliyatlar va malakalar yig‘indisidir. R.Bar Ongning muhim yutug‘i emotsional intellekt nazariyasi va amaliyotidagi 1996-yildagi EQni o‘lchash so‘rovnomasi (Emotional Quotient Inventory -EQi)ni ishlab chiqqani bo‘ldi. Dastlab so‘rovnoma psixologik xotirjamlik determinanti nazariyasini empirik teshirish maqsadida ishlab chiqilgan. Asta-sekin muallif emotsional intellekt (individning atrof muhit talablarini muvaffaqiyatli engish qobiliyatiga ta’sir ko‘rsatuvchi kognitiv bo‘lmagan bilim, malakalar) va psixologik xotirjamlik (emotsional salomatlik)ning o‘zaro bog‘lik murakkab konsepsiyalarga miqdoriy baholash va operatsional ta’rif berish uchun nazariy eklektik va ko‘p omilli yondashuvini rivojlantirdi. Ushbu so‘rovnomada emotsional intellektning beshta asosiy komponenti taqdim etilgan: ichki shaxsiy - emotsiyalar haqidagi bilimlar, emotsiyalarni tushunish va ifodalash qobiliyati (emotsional o‘zini anglash, tirshqoqlik/chidamlilik, o‘zini hurmat qilish, mustaqillik, o‘zini faollashtirish); shaxslararo - o‘zgalar hissiyotlarini anglash, tushunish, qabul qilish qobiliyati (empatiya, ijtimoiy mas’uliyat, shaxslararo munosabat); moslashuvchanlik - o‘zgaruvchan sharoit va vaziyatlarga o‘z hissiyotlarini, o‘ylari va xulq-atvorini moslashtirish, shuningdek, bu o‘zgarishlarni boshqarish qobiliyati (realistiklik, qayishqoqlik, muammoni hal etishlik); stressni boshqarish - (stressda barqarorlik, impulsivlikni nazorat qilishlik); umumiy kayfiyat - (optimizm, baxt); bu so‘rovnomaning afzalligi, uning ishonchlililik darajasi va validligi yuqoriligida, shuningdek, uning bolalar va 6 yoshdan 18 yoshgacha bo‘lgan o‘smirlarni testlashtirish mumkin bo‘lgan variantiga egaligida bo‘ldi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

D.V. Lyusin emotsional intellektni tadqiq qilar ekan uni bir tomondan insonning kognitiv qobiliyatlari, boshqa tomondan shaxslilik xususiyatlari bilan bog‘liqligini ta’kidlagan.

A.V. Karpov va A.S.Petrovskaya fikricha, emotsional intellekti yaxshi rivojlangan odam har doim emotsional nostabil bo‘lgan holatlarga ro‘paro keladi shu bilan bunday vaziyatlarga to‘g‘ri munosabatda bo‘la oladi. Psixologiyada emotsional intellekt fenomeni keng qamrovli bo‘lib, uni shaxs jamiyatda shug‘ullanadigan har bir faoliyatiga u yoki bu ta’sirini o‘tkazishi tabiiy. Shunday bois shaxs emotsional intellekti shakllanishi hamda rivojlanishida faoliyatlarning tutgan o‘rnini tadqiq qilish ahamiyatlidir.

Hissiy intellekt tajribaviy va strategik bo‘lgan ikkita alohida sohadan iborat. Tajribaviy tomon insonning reaktsiyasini o‘lchash va hissiy signallarni manipulyatsiya qilish qobiliyati bilan bog‘liq. Tajribali tomon ostidagi birinchi bo‘lim hissiy idrok bilan shug‘ullanadi, bu o‘z his-tuyg‘ularidan xabardor bo‘lish va boshqalarga to‘g‘ri ifoda etish qobiliyatidir. Tajribali tomonning hissiy assimilyatsiyasi ostidagi ikkinchi tarmoq - shaxs tomonidan boshdan kechirilgan turli xil his-tuyg‘ularni aniqlash qobiliyati. Biror kishi buni anglagandan so‘ng, u o‘zining fikrlash jarayoniga ta’sir qiladigan his-tuyg‘ularni tahlil qila oladi. Boshqa tomondan, strategik tomon hissiyotlar yoki o‘tmishdagi tajriba natijasida bo‘lmasligi mumkin bo‘lgan his-tuyg‘ularni tushunish va boshqarish bilan shug‘ullanadi.

Birinchi tarmoq hissiy tushuncha - murakkab his-tuyg‘ularni aniqlash qobiliyati va bu murakkab his-tuyg‘ular orasidagi harakatlarni aniqlash qobiliyati. Strategik tomon ostidagi ikkinchi bo‘lim, his-tuyg‘ularni boshqarish – ma’lum bir vaziyatga berilgan hissiyotning foydaliligini hal qilish qobiliyati va shu bilan uni rad etish yoki qabul qilish qobiliyatidir.

Rivojlangan hissiy intellektga ega odam harakatlar yoki his-tuyg‘ularga emas, balki sabablarga javob beradi. Bu unga tanqidni to‘g‘ri qabul qilishga, boshqa odamlarni tushunishga va ularga adekvat munosabatda bo‘lishga yordam beradi. Hissiy intellektga ega bo‘lgan odamlarning ruhiy salomatligi, ish samaradorligi va yetakchilik qobiliyatlari yaxshilanadi. Shu bilan birga, yetakchilik qobiliyatining 67% qismi hissiy intellektga to‘g‘ri keladi. Bu texnik bilim va IQdan ikki marta muhimroqdir. Buni Egon Zehnder tadqiqoti tasdiqlaydi. Ular 515 ta yuqori martabali rahbarni tahlil qilib, emotsional intellekti rivojlangan odamlar muvaffaqiyatga erishish ehtimoli yuqori ekanligini aniqladilar.

Hissiy intellektga ilmiy qiziqish ortib bormoqda, tadqiqot yo‘nalishlari ham kengaymoqda. Bu kuzatuvni 2013-yilda (Nyu-York, AQSh) Hissiy intellekt bo‘yicha Xalqaro kongress ma’lumotlari tasdiqlaydi – 35 mamlakatdan 500 dan ortiq ishtirokchilar, hissiy intellekt sohasidagi tadqiqotlarning turli yo‘nalishlari: biznes, xodimlarni boshqarish, ta’lim, ijtimoiy-hissiy o‘rganish, hissiy intellektni baholash va o‘lchash, ijtimoiy va madaniyatlararo aspektlar, mijozlar bilan individual ishlashda hissiy intellektdan foydalanish va terapiya, tibbiyot va salomatlik, ijodkorlik va o‘zini o‘zi anglash va boshqalar.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Goleman, Daniel. Emotional intelligence. New York: Bantam Books, 1995. P. 359.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

2. Mayer, J. D., Barsade, S. G., & Roberts, R. D. Human abilities: Emotional intelligence. Annual Review of Psychology, 2008. 59, 507-536.
3. Киселева Татьяна Сергеевна. Эмоциональный интеллект как жизненный ресурс и его развитие у взрослых (Диссертация на соискание ученой степени кандидата психологических наук) Москва – 2014.
4. Андреева И.Н. Эмоциональный интеллект: исследование феномена // Вопросы психологии. -2006. —№3 — С.78-86.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Muxamedova Dilbar Gafurjanovna**, psixologiya kafedrasi mudiri, professor, psixologiya fanlari doktori, [**Мухамедова Дильбар Гафуржановна,** заведующая кафедрой психологии, профессор, доктор психологических наук], [**Dilbar G. Muxamedova**, Head of the Department of Psychology, Professor, Doctor of Psychological Sciences]; manzil: 100174, Toshkent shahar, Olmazor tumani, Universitet ko'chasi, 4-uy [100174, г. Ташкент, Алмазарский район, ул. Университетская, д. 4], [address: 100174, Tashkent city, Almazor district, University street, 4th house].

✉**Soyimnazarov Navro'zbek Baxtiyor o'g'li**, psixologiya yo'nalishi 1-kurs magistr talabasi, [**Соимназаров Наврузбек Бахтиер оглы,** направление психологии студент 1 курса магистратуры], [**Navro'zbek B. Soyimnazarov**, The direction of psychology is a 1st year graduate student]; manzil: 100174, Toshkent shahar, Olmazor tumani, Universitet ko'chasi, 4-uy [100174, г. Ташкент, Алмазарский район, ул. Университетская, д. 4], [address: 100174, Tashkent city, Almazor district, University street, 4th house].

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Muassis: Buxoro davlat pedagogika instituti

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2023-yil 08 avgust №-111889-sonli guvohnoma bilan ro‘yxatga olingan.

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi OAK Rayosatining 2024 yil 31 yanvardagi 350-son qaroriga asosan pedagogika, san’atshunoslik, psixologiya, fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan “Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxati” ga kiritilgan https://oak.uz/pages/4802

Jurnal 2023 yilda tashkil etilgan bo‘lib bir yilda 8 marta o‘zbek, rus va ingliz tillarida nashr etiladi. Pedagogika, psixolgiya, san’atshunoslik fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan ilmiy jamoatchilikni ilm-fan natijalari bilan tanishtirish; ilm-fan rivojlantirishning dolzarb masalalariga tadqiqotlarining ustuvor yo‘nalishlari doirasida olib borilgan ilmiy ishlarning asosiy natijalari to‘g‘risida ma’lumot berish; yangi istiqbolli loyihalar va texnologiyalarni joriy etish; ta’lim va tarbiya bilan bog‘liq nazariy va amaliy ishlar; fan va ta’limning innovatsion rivojlanishi; fundamental va amaliy tadqiqotlarni qo‘llab-quvvatlash uchun qulay axborot muhitini yaratishning asosiy ilmiy natijalarini o‘z ichiga oladi. Shuningdek, zamonaviy ta’limning muammo va paradigmalarini o‘rganish, rivojlantirish va amaliyotga tadbiq etish bo‘yicha nazariy tavsiyalar berishdan iborat. Nashr qilingan materiallardan O‘zbekiston Respublikasi hamda xorijning yetakchi olimlari, tadqiqotchi izlanuvchilar foydalanishi ko‘zda tutilgan.

Jurnalning kalit so‘zlari:

Oliy pedagogik ta’lim nazariyasi va amaliyoti; umumiy va maxsus pedagogika, psixologiya va san’atshunoslik; pedagogika va innovatsiya, integratsiya; O‘zbekiston va xorijiy mamlakatlarning ta’lim tizimi; ta’lim jarayoni; ko‘p madaniyatli va mintaqaviy ta’lim; III Renessans, XXI asrdagi ta’lim; ta’lim va tarbiya sohasidagi milliy hamda umuminsoniy qadriyatlar; ta’lim sifatini monitoring qilish; ta’lim dasturlari; oliy, umumiy o‘rta va professional ta’limining davlat ta’lim standartlari; o‘qituvchilarni tayyorlash tizimidagi ta’lim texnologiyalari.

Guvohnoma raqami №-111889
Mas’ul kotib: Mamurova D.I.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Учредитель: Бухарский государственный педагогический институт

Журнал зарегистрирован Агентством информации и массовых коммуникаций при Администрации Президента Республики Узбекистан свидетельством №111889 от 08 августа 2023 года.

Журнал включен в список национальных изданий, рекомендованных для публикации основных научных результатов диссертаций кандидатов на соискание ученой степени доктора философии (PhD), доктора наук (DSc). Согласно решению Президиума ВАК РУз от 31 января 2024 г. №350. По направлении педагогики, искусствоведение и психологии https://oak.uz/pages/4802

Журнал был основан в 2023 году и выпускается в год 8 раз на узбекском, русском и английском языках. Он предназначен для ознакомления научного сообщества с результатами научных исследований соискателей ученых степеней доктора философии (PhD) и доктора наук (DSc) в областях педагогики, психологии и искусствоведения. Журнал информирует о ключевых научных достижениях, проводимых в рамках приоритетных направлений исследований, касающихся актуальных вопросов развития науки. Также в нем рассматриваются новые перспективные проекты, технологии и идеи, связанные с образованием, воспитанием, инновациями, а также созданием благоприятной информационной среды для поддержки фундаментальных и прикладных исследований. Журнал также предлагает теоретические рекомендации по изучению, разработке и внедрению современных подходов к образованию. Материалы, опубликованные в журнале, предназначены для ведущих ученых и исследователей из Республики Узбекистан и других стран, и направлены на стимулирование дальнейших исследований, развитие науки и образования.

Ключевые слова журнала:

Теория и практика высшего педагогического образования; общая и специальная педагогика, психология и искусствоведение; педагогика и инновации, интеграция; система образования Узбекистана и зарубежных стран; образовательный процесс; мультикультурное и региональное образование; образование эпохи Возрождения, XXI веке; национальные и общечеловеческие ценности и ценности в сфере образования и воспитания; мониторинг качества образования; образовательные программы; государственные образовательные стандарты высшего, среднего и профессионального образования; образовательные технологии в системе подготовки педагогических кадров.

Идентификационный номер №-111889
Ответственный редактор: Мамурова Д.И.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9

Founder: Bukhara State Pedagogical Institute

The journal is registered by the Agency of Information and Mass Communications under the Administration of the President of the Republic of Uzbekistan with certificate No. 111889 dated August 8, 2023.

The journal is included in the list of national publications recommended for publishing the main scientific results of dissertations of candidates for the degree of Doctor of Philosophy (PhD), Doctor of Science (DSc). According to the decision of the Presidium of the Supreme (Higher) Attestation Commission of the Republic of Uzbekistan dated January 31, 2024 No. 350. In the direction of pedagogy, art science and psychology https://oak.uz/pages/4802

The journal was founded in 2023 and is published 8 times a yeain Uzbek, Russian and English. It is intended to familiarize the scientific community with the results of scientific research of applicants for the degrees of Doctor of Philosophy (PhD) and Doctor of Sciences (DSc) in the fields of pedagogy, psychology and art history. The journal informs about key scientific achievements carried out within the framework of priority research areas related to topical issues of science development. It also examines new promising projects, technologies and ideas related to education, upbringing, innovation, as well as the creation of a favorable information environment to support fundamental and applied research. The journal also offers theoretical recommendations on the study, development and implementation of modern approaches to education. The materials published in the journal are intended for leading scientists and researchers from the Republic of Uzbekistan and other countries, and are aimed at stimulating further research, the development of science and education.

Key words of the journal:

Theory and practice of higher pedagogical education; general and special pedagogy, psychology and art criticism; pedagogy and innovation, integration; education system of Uzbekistan and foreign countries; educational process; multicultural and regional education; Renaissance education, XXI century; national and universal values and values in the field of education and upbringing; monitoring the quality of education; educational programs; state educational standards of higher, secondary and vocational education; educational technologies in the system of teacher training.

Identification number№-111889
Managing editor: Mamurova D.I.

2992-9024

BY NC ND